

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Latinskoamerická emancipace v kontextu mezinárodní
velmocenské politiky let 1815-1826

The Latin American Emancipation in the Context of
International Great Power Politics of the Years 1815-1826

Petr Hertel

Praha 2011 vedoucí práce: Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Rád bych poděkoval vedoucímu práce Prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc. za usměrňování a úpravy při psaní tohoto díla.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 21. dubna 2011

Podpis:

OBSAH

Úvod	6
Kapitola první	
Cesta Latinské Ameriky k nezávislosti (předpoklady, souvislosti)	17
Kapitola druhá	
První fáze hispanoamerických válek za nezávislost a jejich mezinárodní souvislosti	44
Kapitola třetí	
Situace ve španělské a portugalské Americe v rámci mezinárodního dění let 1814-1815 (dočasný royalistický zvrát v hispanoamerických válkách za nezávislost)	73
Kapitola čtvrtá	
Nový obrat ve španělské Americe ve prospěch vlasteneckých hnutí a celková situace do Cášského kongresu v roce 1818	98
Kapitola pátá	
Soumrak španělského a portugalského koloniálního panství v Americe	137
Kapitola šestá	
Faktický rozpad španělské a portugalské koloniální moci v Americe	178
Kapitola sedmá	
Od Veronského kongresu k Monroeově doktríně	213
Kapitola osmá	
Od Monroeovy doktríny k Panamskému kongresu	256
Kapitola devátá	
Latinskoamerická emancipace ve svých celkových důsledcích	298
Závěr	325
Chronologický přehled hlavních událostí	331

Bibliografie	339
Summary	34

ÚVOD

Na následujících stránkách se věnuji tématice latinskoamerických válek za nezávislost v kontextu celkového, můžeme říci světového vývoje, který synchronně probíhal jinde ve světě, tj. v oblastech mimo emancipující se španělské a portugalské kolonie v Americe, a který byl s jejich vývojem, ostatně mnohdy dosti zásadním způsobem, provázán. Zatímco latinskoamerické války za nezávislost, respektive rozsáhlý válečný a revoluční proces na západní polokouli, který vedl k vytvoření řady suverénních státních útvarů v prostoru bývalé španělské a portugalské Ameriky, bývají časově zpravidla ohraničovány lety 1808 a 1826 (přičemž je často připomínán rok 1810 jako fakticky rozhodující iniciální mezník), zaměřuji svou pozornost především, jak už sám název práce napovídá, na vývoj od roku 1815. Ke zvolení tohoto roku jako určitého pevného bodu mě vede jednak naprostá změna politické situace v Evropě oproti předchozím letům, způsobená definitivní porážkou napoleonské Francie a vytvořením nového řádu na zásadách Vídeňského kongresu, tj. situace, která měla pochopitelně velice důležitý dopad i na evropské metropole, jejichž rozlehlé koloniální panství v Americe šlo k zániku (a v první řadě na Španělsko), jednak i skutečnost, že i v samotné španělské, případně portugalské Americe v podstatě teprve vývoj v období po roce 1815 rozhodl o skutečné politické emancipaci jednotlivých států. Zároveň můžeme připomenout další důležité faktory, jež mohou roku 1815 i v tomto ohledu přisoudit roli výchozího mezníku, jako definitivní ukončení války mezi USA a Velkou Británií nebo celkovou globální pozici, jakou konec napoleonských válek přinesl či potvrdil Velké Británii. Tak jako můžeme spekulovat o tom, byl-li na počátku skutečného latinskoamerického boje za nezávislost už rok 1808 (kdy se zde v souvislosti s francouzskou invazí do Španělska objevila první ohniska lokálního neklidu, obsahujícího zárodky příští emancipace) nebo až rok 1810 (tj. rok vytvoření vlasteneckých junt v Caracasu, Buenos Aires, Bogotě, Santiagu de Chile, rok Hidalgova povstání v Mexiku, atd.), může být nejasné i datum dovršení tohoto procesu. Rok 1826 jsem jako finální pro časový úsek, na který se v této práci především soustředím, zvolil nejen vzhledem ke skutečnosti, že až do počátku tohoto roku v oblasti kontinentální Ameriky vzdorovaly již vítězným hispanoamerickým patriotům izolované španělské vojenské posádky, ale především vzhledem k realizaci Panamského kongresu, na kterém nebo v jehož souvislosti ztroskotala idea vzájemné jednoty nových států, jež se zrodily v prostoru bývalé

španělské Ameriky, ovšem který můžeme považovat za jistý symptom *statu quo*, nově vytvořeného na velké části amerických kontinentů. A to přesto, že na jedné straně za faktické vítězství jihoamerických patriotů můžeme považovat již bitvu u Ayacucha v prosinci 1824 a následné tažení do Horního Peru (Bolívie) a na straně druhé Španělsko neuznávalo nezávislost svých bývalých kolonií v Americe v některých případech ještě celá desetiletí po roce 1826 a za přirozené pokračování těchto konfliktů můžeme považovat například pokus o španělskou invazi do Mexika v roce 1829.

Při svém zájmu o světové dějiny zejména novověku a moderní doby mohu říci, že právě dějiny zemí Iberského poloostrova a Latinské Ameriky zde hrají svou zvláštní roli. Úspěšně dovršený boj za nezávislost latinskoamerických států v první čtvrtině 19. století přitom pochopitelně znamená jeden z hlavních mezníků celkového dějinného vývoje rozlehlého kulturně-geografického prostoru, který dnes zpravidla nazýváme Latinská Amerika¹ – a možná dokonce vůbec nejdůležitější hned vedle objevných Kolumbových plaveb na přelomu 15. a 16. století a následujícího období španělské, případně portugalské conquisty s počátky transkulturačního procesu. Zároveň se jednalo o „jednu z nejvýznamnějších kapitol světové historie 19. století“, jak latinskoamerickou emancipaci hodnotí španělský historik José María Jover Zamora.² Z českého hlediska se může na první pohled zdát, že jde o problematiku poněkud vzdálenou (svědčit o tom může též nízký počet monografií, zaměřených konkrétně na toto téma, v češtině, včetně překladů). To lze vysvětlit geografickou vzdáleností a malým sepětím dotyčných událostí s českým prostředím, stejně jako například jen relativně malým vlivem jednotlivých latinskoamerických států v následujícím, dnes již prakticky dvoustletém období své nezávislé existence na průběh světového dění. V tomto případě se nabízí srovnání s bojem za nezávislost USA, který dotyčným událostem předcházela o přibližně tři desetiletí a současně stál na počátku celoamerického emancipačního procesu, za jehož součást pak můžeme

¹ K pojmu „Latinská Amerika“ bych mohl dodat, že v nejširším smyslu je tohoto termínu někdy užíváno pro celou část amerických kontinentů jižně od USA, ve smyslu jen poněkud užším pak pro veškeré země západní hemisféry opět jižně od USA, v nichž je převažujícím jazykem španělština, portugalština nebo francouzština. Vzhledem k tomu, že se v této práci zaměřuji na proces osamostatnění španělské a portugalské Ameriky (jakkoliv se přirozeně zmiňuji také o procesu dosažení nezávislosti Haiti na Francii, k němuž rovněž došlo v období nedlouho předcházejícím), bylo by nejpřesnější hovořit o iberoamerické emancipaci, tj. dosažení nezávislosti hispanoamerických zemí, respektive jejich většiny (vzhledem k případu Kuby a Portorika, které zůstávaly součástí španělského impéria až do roku 1898), a Brazílie.

² UBIETO ARTETA, Antonio, REGLÁ CAMPISTOL, Juan, JOVER ZAMORA, José María, SECO SERRANO, Carlos: Dějiny Španělska, Praha 1995, s. 432.

právě boj za nezávislost Latinské Ameriky v podstatě označit, a který je nejobecněji, se svými předními osobnostmi a akty, v českém povědomí zafixován patrně spíše než obdobný osvobozenecský proces v Latinské Americe. Pokud jde o jiná témata z latinskoamerických dějin, více než s otázkou osvobozenecských bojů na počátku 19. století se setkáme s větším počtem českých titulů, často přeložených, věnujících se například španělskému dobytí indiánských impérií a civilizací v 16. století, ostatně výraznému civilizačnímu střetu. Pozornost české historiografie pak kromě toho asi nejobecněji více než tato tematika poutají z pochopitelných důvodů některé záležitosti z latinskoamerických dějin dalších desetiletí 19. a 20. století (druhé Mexické císařství, španělsko-americká válka, kubánská revoluce apod.) – samozřejmě vedle celé řady užších témat, která se týkají vzájemných vztahů latinskoamerického a českého prostředí a které také s dotýcnou tematikou mohou souviset.³

V práci se pokouším analyzovat řadu událostí a jejich okolností, které ve své syntéze vytvářejí proces postupného dosažení nezávislosti jednotlivých latinskoamerických států a širší mezinárodní souvislosti tohoto procesu. Snažím se o podání maximálně věrného obrazu těchto událostí v jejich historické realitě, stejně jako o reflexi hlavních idejí a postojů jejich skutečných či jen potenciálních aktérů a pozorovatelů, z nichž často vyplývají základní politické postoje jednotlivých států a velmocí v daných záležitostech. Obraz různých historických souvislostí se snažím dotvořit například také stručnou prezentací životních osudů jednotlivých protagonistů, které navíc v některých případech dokládají, za jakých okolností k úplné separaci španělské, případně portugalské Ameriky od koloniálních metropolí došlo. Celkově se jedná o téma rozsáhlé, vzhledem k tomu, že se snažím zachytit maximum významnějších jevů, které na rozlehleém prostoru španělské a portugalské Ameriky zejména v letech 1815-1826 nějakým způsobem ovlivnily či doprovázely proces politického osamostatnění této části světa, a navíc které se v souvislosti s tím projevovaly například v politice jednotlivých evropských mocností či USA. V rámci snahy o maximální reflexi historické reality rovněž v různých souvislostech podávám řadu konkrétních příkladů, které prostřednictvím induktivní metody mohou posloužit

³ Při této příležitosti můžeme upozornit na studii Iva Bartečka *Historie a politika – česká historiografie a Latinská Amerika* (Ke zrodu české historické latinoamerikanistiky), obsaženou v publikaci *Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica* 3 – 1996. *Studia Historica* XLIV (s. 123-132) a uvedenou ostatně i v bibliografickém seznamu k této práci.

k širšímu pochopení jednotlivých událostí či jejich okolností nejrůznějšího druhu (a k čemuž vlastně patří i uvedený určitý důraz na životní osudy řady jednotlivců). Ve své naraci se v rámci možností snažím obvykle postupovat chronologicky, opět pro skutečné pochopení jednotlivých událostí, respektive jejich vzájemných souvislostí, příčin či důsledků, a pro pochopení nálad, názorů a postojů jednotlivých protagonistů. Informace jsem čerpal z literatury, studií a edic pramenů, dostupných v České republice, i když podstatnou část heuristické základny tvoří cizojazyčné tituly vydané v zahraničí. Literaturu, studie a edice pramenů jsem při heuristických přípravách rozdělil na základě jejich zaměření do tří skupin a s vědomím tohoto více či méně pomyslného a nikoliv zcela striktního rozdělení můžeme pohlížet i na bibliografický seznam k této práci. Do první, nejvýznamnější z těchto skupin jsem zařadil tituly, které jsou přímo specializovány na problematiku latinskoamerického osvobozenického procesu v prvních dekádách 19. století nebo na některé jeho aspekty. Považoval jsem za vhodné zařadit do této skupiny tři biografické práce o osobnosti Simóna Bolívara, nejznámějšího ze všech předáků boje za latinskoamerickou nezávislost. Kromě díla českého autora Jana Klímy⁴ se jednak jedná o práci německého autora Floriana Kienzla *Bolivar. Ruhm und Freiheit Südamerikas*,⁵ a jednak o práci kolumbijského autora Indalecia Liévana Aguirreho *Bolívar*.⁶ Přínos těchto prací spočívá v tom, že se spolu s vlastním životopisem jihoamerického *El Libertadora* samozřejmě věnují také širším okolnostem jeho vojensko-politické kariéry a tím tedy podrobněji i vývoji a podmínkám boje za nezávislost v jednotlivých konkrétních zemích (Venezuela, Kolumbie, Ekvádor, Peru, Bolívie). Ráz podobný těmto třem bolívarovským monografiím má práce Johna Streeta *Artigas and the Emancipation of Uruguay*, jejímž ústředním tématem je osobnost a vojensko-politická činnost Josého Artigase, bojovníka za nezávislost Uruguaye, a která tedy prezentuje podrobnější obraz téhož procesu a jeho okolností v pozdější Uruguayi a Argentině.⁷ Biografickým dílem je také práce Olgy Obry *Grüner Purpur*, pojednávající o rakouské arcivévodkyni a první manželce portugalského následníka trůnu a brazilského císaře Pedra I. Leopoldině a opět také,

⁴ KLÍMA, Jan: Simón Bolívar, Praha 1983.

⁵ KIENZL, Florian: Bolivar. Ruhm und Freiheit Südamerikas, Berlin 1935.

⁶ LIÉVANO AGUIRRE, Indalecio: Bolívar, Caracas 1986. Zde můžeme dodat, že toto dílo bylo poprvé vydáno již v roce 1950 a dokonce již v roce 1983, čili ještě dříve než jeho zmíněné venezuelské vydání, vyšlo také v českém překladu v Praze.

⁷ STREET, John: Artigas and the Emancipation of Uruguay, Cambridge 1959.

kromě jiného, o brazilských reáliích ve druhém a třetím desetiletí 19. století, okolnosti politického osamostatnění Brazílie z toho nevyjímaje.⁸

Publikací, zabývající se latinskoamerickou emancipací jako celkem a přitom kladoucí poměrně velký důraz na její širší mezinárodní rámec, byť publikací nepřilíš velkého rozsahu, ale doplněnou bohatým obrazovým materiálem, je dílo historika Guillerma Céspedes *La Independencia de Iberoamérica*.⁹ Bojem za nezávislost španělské Ameriky jako celkem se zabývá práce britského historika Johna Lynche, v jejímž případě se mi podařilo získat její ruskou verzi, která pod titulem *Revoljucii v Ispanskoj Amerike 1808-1826* vyšla roku 1979 v Moskvě. Dalším dílem téhož autora, ve španělské verzi, je spis *Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850* (Madrid 1993), který tématickým a časovým obsahem již poněkud přesahuje danou problematiku, neboť se z velké části zabývá politickou kariérou některých hispanoamerických předáků (Páez, Santa Anna, Rosas atd.) již v období po skončení válek za nezávislost – přesto jsem však i jej ještě zařadil do nejdůležitější skupiny. Obsahově nepřilíš rozsáhlá publikace Armina Bollingera *Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika* (Zürich 1970) také poněkud překračuje vytyčený rámec – jak už název může napovídat, její základní myšlenka v podstatě spočívá ve výsledku bojů za nezávislost Latinské Ameriky jako převzetí politicko-hospodářské moci místními kreolskými elitami a v té souvislosti v otázkách sociálních posunů uvnitř nezávislých latinskoamerických zemí v dalších obdobích. Dvě studie Chilanů Miguela Luise Amunateguiho a Diega Barrose Arany, kriticky hodnotící postoje papežského stolce a katolického kléru během hispanoamerických válek za nezávislost, byly napsány již ve druhé polovině 19. století a v roce 1960 byly vydány v Santiagu de Chile pod názvem *La Iglesia frente a la Emancipacion Americana*, u příležitosti stopadesátého výročí nezávislosti Chile, tj. vytvoření první chilské vlastenecké junty v Santiagu v září 1810. Mnou rovněž použitý a v práci citovaný desátý svazek práce *Historia General de Venezuela*, který pod názvem *La Emancipacion del Peru (El Libertador, San Martín y Sucre en el Perú)* vyšel v roce 1986 v Caracasu v autorství Juliána Fuentese a Figueroy Rodríguez, se svým charakterem blíží edicím pramenů, vzhledem k tomu, že

⁸ OBRY, Olga: Grüner Purpur. Brasiliens erste Kaiserin Erzherzogin Leopoldine, Wien, Innsbruck, Wiesbaden 1958.

⁹ CÉSPEDES DEL CASTILLO, Guillermo: La Independencia de Iberoamérica – la lucha por la libertad de los pueblos, Madrid 1988.

naprostá většina textu zahrnuje citace různých písemností, zpráv, příkazů atd. z krátkého časového rozmezí několika měsíců roku 1824, souvisejících s Bolívarovým peruánským tažením – z období kolem bitvy u Junínu v srpnu 1824 a před bitvou u Ayacucha v prosinci 1824. Citace originálních písemných pramenů obsahuje rovněž větší část díla chilského historika a liberálního politika 19. století Benjaminu Vicuňi Mackenny *El Washington del Sur*, zabývající se vrcholy vojenské a politické dráhy Bolívarova generála a maršála a prvního presidenta Bolívie Antonia Josého Sucreho. Součástí díla je předmluva Víctora L. Vivara, napsaná v Santiagu de Chile k 3. únoru 1893, k osmadvacátému výročí Sucreho narození.¹⁰ Určitou pramennou hodnotu přímo k období latinskoamerické emancipace bychom mohli ostatně přisoudit například také již zmíněné práci O. Obry *Grüner Purpur*, vzhledem k tomu, že i zde je značná část textu věnována citacím z bohaté korespondence arcivévodkyně a brazilské císařovny Leopoldiny nebo například zpráv rakouských diplomatů v Rio de Janeiru.

Zejména vzhledem k širším mezinárodním velmocenským souvislostem latinskoamerických bojů za nezávislost řadím do první skupiny též sovětské dílo Nikolaje Bolchovitinova *Doktrina Monro, proischožděnije i charakter* (Moskva 1959), ale nikoliv již dílo severoamerického autora Dexteru Perkinse *A History of the Monroe Doctrine*, v tomto případě vydané v Bostonu a Torontu 1963, neboť samotné genezi tzv. Monroeovy doktríny z roku 1823 a jejím širokým mezinárodním souvislostem je v něm věnována jen její úvodní, třebaže podstatná část, zatímco větší část knihy se věnuje zahraniční politice USA ve spojitosti s Monroeovou doktrínou až v následujících obdobích. Perkinsovu knihu jsem tak zařadil do druhé skupiny, vedle dalších, fakticky mnou rovněž často využívaných prací, které politické emancipaci Latinské Ameriky a jejím širším souvislostem také věnují podstatnou, ovšem zdaleka ne jedinou pozornost. Do této skupiny jsem tak zařadil například i dílo sovětského autora M. S. Alperoviče *Fransisko de Miranda v Rossiji* (Moskva 1986), které, jak název napovídá, se zaměřuje především na pobyt venezuelského „předchůdce nezávislosti“ Latinské Ameriky v Rusku Kateřiny II. a případně vůbec v Evropě ke sklonku 18. století, stejně jako díla známého španělského myslitele 20. století Salvadora Madariagy *El ocaso del imperio español en América* (Buenos Aires 1955) a *The Rise of the Spanish American Empire* (New York 1965). Obě Madariagovy

¹⁰ VICUÑA MACKENNA, Benjamin: *El Washington del Sur. Cuadros de la vida del mariscal Antonio José de Sucre*, Caracas 1995.

práce se zaměřují v první řadě na předchozí koloniální období španělské Ameriky 16.-18. století a zajímavé jsou kupříkladu autorovy úvahy o otázkách identity hispánského světa. S úvahami podobného druhu se ostatně setkáváme také na stránkách knihy mexického spisovatele Carlose Fuentes *Pohřbené zrcadlo* (v českém překladu vyšlo v Praze 2003), ve které se Fuentes esejistickou formou zaobírá dějinami Španělska a Latinské Ameriky od pravěku až po konec 20. století. Dějinám amerických kontinentů v přibližně dvousetletém období mezi válkou USA za nezávislost a rokem 1970 se v přehledné formě věnuje sedmý díl práce *Manual de Historia Universal* v autorství Franciska Moralese Padróna.¹¹ Podrobněji se dějinami Ameriky zabývá dílo *Historia General de España y América*, v jehož případě jsem však použil pouze jeho patnáctý díl, věnovaný období let 1840-1905,¹² jako doplňujícího zdroje informací k epoše již následující po dosažení politické emancipace latinskoamerických zemí (a jenž by si tudíž z hlediska uváděného členění zasloužil být vřazen až do třetí bibliografické skupiny). Období hispanoamerických válek za nezávislost je pochopitelně rovněž výchozím bodem tématu knihy ekvádorského marxistického historika, žijícího na Kubě, Manuela Mediny Castra, jejíž ruský překlad pod názvem *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk* vyšel v roce 1974 v Moskvě. Do druhé skupiny jsem zařadil též práci Josefa Opatrného *Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka* (Praha 2002), jejímiž tématy jsou secese Texasu od Mexika v letech 1835-1836 a válečný konflikt mezi Mexikem a USA v letech 1846-1848, čili události, jež časově nebyly ještě příliš vzdáleny od dosažení mexické nezávislosti, a rovněž období latinskoamerické emancipace se kniha ve své úvodní části také skutečně věnuje. Jako další díla J. Opatrného v mém bibliografickém seznamu si umístění v této kategorii zaslouhují přinejmenším kniha *Objevitelé, dobyvatelé, osadníci* (Praha 1992), která byla vydána k pětistému výročí Kolumbova tzv. objevení Ameriky a věnuje se různým záležitostem dějin amerických kontinentů právě od první Kolumbovy plavby v roce 1492 až po americko-španělskou válku na konci 19. století, a kniha *Panama* (Praha 2004), zabývající se celkovým historickým vývojem jmenovaného středoamerického státu. Dílem české provenience, zabývajícím se obecně latinskoamerickými

¹¹ MORALES PADRÓN, Francisco: *Manual de Historia Universal. Tomo VII. Historia General de América*, Madrid 1985.

¹² HERNÁNDEZ SÁNCHEZ-BARBA, Mario, a kolektiv: *Historia General de España y América. Reformismo y progreso en América (1840-1905). Tomo XV. Primera edición*, Madrid (v prvním vydání 1963).

dějiny, jsou *Dějiny Latinské Ameriky* od Josefa Polišenského.¹³ Z dalších titulů, které jsem ve své bibliografii zařadil do druhé skupiny, bych chtěl v první řadě upozornit ještě alespoň na knihu T. R. Fehrenbacha *Fire and Blood*,¹⁴ která se věnuje mexickým dějinám, včetně boje za nezávislost v první čtvrtině 19. století, nebo na místopisně zaměřenou publikaci trojice venezuelských autorů *La Guayra*,¹⁵ vybavenou opět bohatým obrazovým materiálem, za jejíž výchozí téma bychom mohli označit přístav La Guaira na předměstí Caracasu a jeho historický vývoj - a kromě toho samozřejmě na tituly, vydávané zhruba od poloviny devadesátých let 20. století pražským nakladatelstvím Lidové noviny v edici Dějiny států. Vzhledem k tématu latinskoamerické emancipace a jejích širších souvislostí jsem do této kategorie zařadil tituly, zabývající se dějinami jednotlivých latinskoamerických zemí (*Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile* Jiřího Chalupy, *Dějiny Mexika*, napsané Oldřichem Kašparem ve spolupráci s Evou Mánkovou, a rovněž Kašparovy *Dějiny Karibské oblasti, Dějiny Peru a Bolívie* Bohumíra Roedla, *Dějiny Brazílie* Jana Klímy), dále *Dějiny Španělska*, překlad kolektivního díla čtveřice španělských autorů (dotyčnému období se zde věnuje již jmenovaný José María Jover Zamora), *Dějiny Portugalska* rovněž od Jana Klímy a *Dějiny Spojených států amerických*, překlad severoamerických autorů George B. Tindalla a Davida E. Shiho. Pokud jde o spisy, věnující se dějinám jednotlivých latinskoamerických zemí, použil jsem těchto prací jako určitého základu pro prezentaci procesu osamostatnění jednotlivých konkrétních států. Ostatní tituly z této edice, které jsem použil, zařazuji do poslední, třetí skupiny, tj. do skupiny literatury, kde lze na problematiku latinskoamerické emancipace první čtvrtiny 19. století a jejího nejšířšího mezinárodního kontextu narazit jen ve velmi stručné formě, okrajově nebo dokonce jen náhodně, případně obsahuje informace, jež s tímto tématem mohou nějakým způsobem souviset. V případě uvedené edice Dějiny států se jedná o práce, věnující se historickému vývoji některých evropských zemí mimo Pyrenejský poloostrov (*Dějiny Itálie* G. Procacciho, *Dějiny Francie* M. Ferra, *Dějiny Nizozemska* H. van der Horsta), případně o *Dějiny Angoly* od několikrát již zmíněného Jana Klímy.

V případě některých užitých titulů může být příslušnost ke druhé či třetí

¹³ POLIŠENSKÝ, Josef, a kolektiv: *Dějiny Latinské Ameriky*, Praha 1979.

¹⁴ FEHRENBACH, T. R.: *Fire and Blood. A History of Mexico*, New York 1973.

¹⁵ LOPEZ, Casto Fulgencio, BRICEÑO VALERO, Americo, PEREZ SOSA, Elias: *La Guayra. Causa y Matriz de la Independencia Hispano-Americana*, Caracas 1976.

skupině poněkud sporná. Vzhledem k faktu, že boj za nezávislost Latinské Ameriky v jeho širších souvislostech nelze oddělit od tématu vývoje napoleonských válek nebo evropských velmocenských kongresů po jejich skončení, zařadil jsem do druhé skupiny své bibliografie též přehlednou práci Aleše Skřivana *Evropská politika 1648-1914* (Praha 1999). V případě práce Václava Chába *Dějiny států a národů amerických. Od prvního osídlení až do r. 1947* (Praha 1947), se jedná o příručku, podávající stručný přehled dějin jednotlivých zemí západní polokoule až do období těsně po druhé světové válce. Dílo Gordona Connella-Smithe *The Inter-American System* (London, New York, Toronto 1966) se zabývá především až obdobím po vzniku tzv. Panamerické unie v letech 1889-1890, i když za určitý výchozí bod jeho tématu slouží již Panamský kongres z roku 1826. Problematice latinskoamerické emancipace je věnována určitá pozornost také v díle Johna Robertse *Revolution and Improvement. The Western World 1775-1847* (Berkeley, Los Angeles 1976). Práci Juana Germána Roscia *El triunfo de la libertad sobre el despotismo*, vydanou v Caracasu roku 1996, jsem uvedl do své bibliografie zejména kvůli dlouhému prologu od Dominga Millianiho, vysvětlujícímu okolnosti boje za venezuelskou nezávislost, k jehož aktérům sám autor patřil, i vzniku a účelu samotného díla, vycházejícího z biblických textů a vydaného poprvé již v roce 1817 v severoamerické Filadelfii (takže samo o sobě by si vlastně zasloužilo být zařazeno k edicím pramenů k problematice).¹⁶ Do třetí skupiny, kam jsem zařadil například i některé publikace, zaměřené na nejvšeobecnější popis některých zemí z různých hledisek, tedy nejen na jejich historický vývoj, v podstatě vkládám mj. také práce Clarence H. Haringa *South American Looks at the United States* (New York 1928) a *The Spanish Empire in America* (New York 1947), které se zabývají tématem latinskoamerických dějin v prvním jmenovaném případě již v období nezávislosti a ve druhém případě naopak ještě v období koloniálním. Jiným příkladem je dílo sovětských autorů K. S. Sergejeva a V. G. Tkačenka *Latinskaja Amerika. Bor'ba za nezávislost'* (Moskva 1975), jež se prvořadě zabývá, se zjevně posunutým smyslem svého podtitulu, až vztahy latinskoamerických zemí a USA ve 20. století. Vedle dalších bych do této

¹⁶ Dílo *El triunfo de la libertad sobre el despotismo* mělo sloužit jako jakási právně-politická a sociální četba biblických textů, přičemž J. G. Roscio, jak uvádí i D. Milliani ve svém prologu, při jejich výkladu vycházel z takových církevních autorit jako svatý Augustin nebo Tomáš Akvinský, a současně do něj skrytě inkorporoval i pojetí Descartese a Rousseaua. Rosciovým záměrem bylo vytvořit jakousi „teologii emancipace“ v boji za nezávislost španělské Ameriky, jako opozici proti obecným postojům katolické církve ve prospěch španělské monarchie.

skupiny zařadil též práci českého etnohistorika a cestovatele Miloslava Stingla *Války rudého muže* (Praha 1986), která se v poněkud romantizující formě zabývá boji původního amerického obyvatelstva (tématice latinskoamerické emancipace se zde asi nejvíce blíží popis velkého indiánského povstání Tupaka Amarúa a Tupaka-Katariho v Peru v letech 1780-1781), a dále cestopis Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda *Přes Kordillery* (Praha 1965), neboť autoři, kteří uskutečnili svou jihoamerickou cestu v padesátých letech 20. století, si rovněž všímají, i na základě četné literatury, minulosti zemí a míst, jimiž projížděli. Zařazení práce italského autora Antonia Moscata o latinskoamerickém revolucionáři 20. století Ernestu Che Guevarovi (v českém překladu vyšlo v Praze 1997) do bibliografie zde má jen zcela marginální význam.

Vedle literatury jsem jako informačních zdrojů využil některých studií, zejména publikovaných v ročence *Ibero-Americana Pragensia* (konkrétně z let 1992 a 1993), případně studii Josefa Polišínského „*Opavský kongres a evropská politika 1820-1822*“, publikovanou v rámci Sborníku historického z roku 1962. Především bych se však chtěl zastavit u použitých edic pramenů, o nichž již byla zmínka ve spojitosti s desátým svazkem *Historia General de Venezuela* od J. Fuentesese a F. Rodrigueze, respektive u titulů, jež jako edice pramenů uvádím. Velmi významné pro mou práci byly čtyři z těchto edic. Jednak se jedná o edici spisů Simóna Bolívara, které po sestavení venezuelským historikem Vicentem Lecunou vyšly v anglickém překladu v New Yorku roku 1951 ve dvou svazcích pod názvem *Selected Writings of Bolivar*. Z dalších pramenů jsem využil první část známého spisu pruského přírodovědce Alexandra von Humboldta *Politický esej o království Nové Španělsko*, respektive jeho verzi, jež byla pod anglickým názvem *Political Essay on the Kingdom of New Spain by Alexander von Humboldt* vydána v roce 1957 v Lexingtonu (Kentucky, USA) a doplněna informačně hodnotnými poznámkami překladatele H. C. Woodbridge. Alexander von Humboldt v letech 1799-1804 podnikl svou známou cestu napříč velkou částí španělské Ameriky (mj. zkoumal povodí Orinoka, oblast peruánských a ekvádorských And, Mexiko) a je kromě jiného znám také svými poznatky o společenských poměrech španělské Ameriky v předvečer osvobozenecých válek. Jeho spis prezentuje řadu reálií zejména o Novém Španělsku (Mexiku), ale i o dalších částech španělské Ameriky v první fázi 19. století. Citované vydání začíná Humboldtovým dopisem španělskému králi Karlu IV. z března 1808, psaným v Paříži, ovšem současně obsahuje například odhady počtu obyvatel

v jednotlivých zemích Ameriky k roku 1823. Značný význam pro mou práci měly edice dobových diplomatických dokumentů. Jedná se především o první ze svazků edice *Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations*, sestavené W. R. Manningem a vydané v New Yorku roku 1925, která obsahuje velké množství písemných dokumentů, týkajících se zahraniční politiky USA právě z období bojů za nezávislost Latinské Ameriky a ve vztahu k tomuto procesu. Písemnosti, vydané v jednom ze svazků edice *La Diplomacia Mexicana*, sestavené E. Santibáñezem a vydané roku 1913 v Ciudad de México, se vztahují k činnosti mexické diplomatické mise ve Velké Británii v letech 1824-1825. Oproti tomu zbývající edice pramenů lze zařadit do třetí skupiny, neboť měly pro mou práci význam spíše jen okrajový.

KAPITOLA **PRVNÍ**
CESTA LATINSKÉ AMERIKY K NEZÁVISLOSTI
(předpoklady, souvislosti)

Politické emancipaci iberské Ameriky v první čtvrtině 19. století, která přibližně po třech staletích ukončila existenci velkých koloniálních panství Španělska a Portugalska na západní polokouli a vedla ke vzniku celé řady nových suverénních státních útvarů v prostoru od severoamerické Kalifornie a Texasu až po jihoamerickou Patagonii, spjaté s dlouhým a komplikovaným bojem jednotlivých oblastí španělské Ameriky za nezávislost a současně se separací Brazílie od Portugalska, patří významné místo v plejádě převratných událostí světových dějin 19. století. Zejména v případě Španělska rozpad jeho rozlehlé říše v Americe zcela degradoval jeho mocenskou pozici, jakkoliv ještě dlouhá desetiletí poté, co své faktické nezávislosti dosáhla bývalá španělská místokrálovství a generální kapitanáty na americké pevnině, až do roku 1898, setrvaly na západní polokouli v područí Madridu ostrovy Kuba a Portoriko. Zároveň lze proces iberoamerické emancipace, vymezený zhruba lety 1808-1826, označit za vyvrcholení širšího, v podstatě celoamerického emancipačního procesu vymanění se z evropské koloniální nadvlády, na jehož počátku stála již severoamerická válka za nezávislost na Velké Británii z let 1775-1783, jejímž výsledkem byl vznik samostatných Spojených států amerických na severoamerické pevnině a která budila zájem a svými výsledky vlastně i dala inspiraci pro ty ve španělské Americe, jež byli nespokojeni se španělským koloniálním režimem. Dalším důležitým krokem ve zmíněném celoamerickém emancipačním procesu se stala revoluce ve francouzské ostrovní kolonii Saint Domingue v devadesátých letech 18. a počátkem 19. století, která byla bezprostředním dopadem Velké francouzské revoluce v západní hemisféře a která, jako osvobozenecá válka vedená někdejšími otroky afrického původu, vyústila ve vytvoření nezávislého státu Haiti, vlastně prvního samostatného latinskoamerického státu, v roce 1804. A třebaže haitská revoluce, spojená s nastolením vlády osvobozených černých otroků v někdejší francouzské državě, měla obecně spíše odstrašující účinek na iberoamerické kreoly,¹

¹ V této souvislosti můžeme připomenout slova známého venezuelského rodáka Franciska Mirandy, jenž už v závěrečných dvou dekadách 18. století usiloval o svržení španělské moci v Americe za pomoci cizích mocností a jenž měl mj. za sebou též zkušenosti se službou v armádě revoluční Francie

tj. v Americe narozené bílé osadníky zejména španělského, případně portugalského původu, z jejichž řad prvořadě vycházel impuls k hnutím za politickou autonomii a osamostatnění, právě Velká francouzská revoluce se svými ideály konstitucionalismu a občanské rovnosti představovala další (po revoluci severoamerické) velmi důležitý zdroj inspirací pro nespokojence ve španělské a portugalské Americe.

Obrovité plochy španělských Indií, z většiny dědictví conquisty 16. století, činily ještě na počátku 19. století Španělsko jedním z nejrozsáhlejších světových impérií.² Jejich rozlehlé území bylo rozděleno do čtyř navzájem v podstatě nezávislých místokrálovství, k nimž v některých případech přiléhaly generální kapitanáty, případně audiencie. Každá z těchto jednotek byla vybavena vlastním byrokratickým aparátem, ačkoliv společně podléhaly centrálnímu dvorskému úřadu ve Španělsku, tzv. Radě pro Indie (*Consejo de las Indias*), nahrazené v době osvícenských reforem druhé poloviny 18. století Sekretariátem úřadu Indií (*Secretaría del Despacho de las Indias*).³ Takové administrativní rozdělení koloniální španělské Ameriky a vzájemná izolovanost jejích jednotlivých celků, k níž vydatně přispívaly obrovské geografické vzdálenosti a přírodní bariéry,⁴ ale také politika

(příčemž byl celkově znám svým přáním ušetřit španělskou Ameriku hrůz obdobných těm, které provázely francouzskou či haitskou revoluci), napsaný v lednu 1798 při jeho příjezdu do Londýna svému anglickému příteli a sponzorovi Turnbullovi: „Přiznávám vám, že tak jako si přeji svobodu a nezávislost Nového světa, stejně tak se bojím anarchie a revolučního systému. Nedej Bože, aby tyto krásné země potkal osud St. Domingue, krvavého divadla zločinů pod záminkou zřízení svobody; to ať raději zůstanou další století pod barbarským a pitomým útlakem Španělska.“ - MADARIAGA, Salvador de: *El ocaso del imperio español en América*, Buenos Aires 1955, s. 400-401.

² Zde lze poznamenat, že německý přírodovědec Alexander von Humboldt, který v letech 1799-1804 procestoval velkou část amerických kontinentů a zanechal mj. významná svědectví o společenských poměrech a náladách ve španělské Americe v období již nedlouho před zahájením bojů za nezávislost, uvádí počátkem 19. století, jakkoliv je to nepochybně ovlivněno dobovými zeměpisnými nepřesnostmi či omyly, že „panství španělského krále v Americe je dvakrát větší než plocha Spojených států, od Atlantického k Tichému oceánu, a čtyřikrát větší než celá britská říše v Indii, ale čtyřikrát menší než asijské Rusko“. V této souvislosti si zasluhují pozornost rovněž Humboldtovy pozdější odhady, vztahující se k počtu obyvatelstva. Humboldt uvádí celkový počet obyvatel španělské Ameriky k roku 1823 na 16, 785 milionu (z toho 6,8 mil. připadalo na Mexiko, 2,3 mil. na La Platu, 2 mil. na Novou Granadu a Quito, 1,6 mil. na Guatemalu, 1,4 mil. na Peru a 1,1 mil. na Chile). Pro srovnání, počet obyvatel v případě USA a jejich teritorií měl na základě stejných údajů k roku 1823 činit 10, 220 milionu, kdežto v případě portugalské Ameriky, tj. Brazílie, 4 miliony. – *Political Essay on the Kingdom of New Spain by Alexander von Humboldt. Book I. Translated and annotated by Hensley C. Woodbridge*, Lexington 1957, s. 6, 9. Počet obyvatel Španělska vytvářel naproti tomu přes 10,5 milionu v roce 1797 a necelých 12,3 milionu v roce 1833. Portugalsko bylo obýváno necelými 3,2 milionu obyvatel v roce 1807 a do roku 1815, po událostech napoleonských válek, poklesl tento počet na asi 2,93 milionu. – UBIETO ARTETA, Antonio, REGLÁ CAMPISTOL, Juan, JOVER ZAMORA, José María, SECO SERRANO, Carlos: *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 450; KLÍMA, Jan: *Dějiny Portugalska*, Praha 1996, s. 124.

³ KAŠPAR, Oldřich, MÁNKOVÁ, Eva: *Dějiny Mexika*, Praha 1999, s. 143.

⁴ Pro představu je možno uvést, při technických možnostech, nabízejících se do počátku 19. století, že např. plavba po moři z laplatského Buenos Aires do Acapulka na pacifickém pobřeží Mexika trvala čtyři měsíce (a ve zpátečním směru ještě déle). Cesta po souši z Buenos Aires do Santiaga de Chile,

španělského královského dvora (například v roce 1774, jako jedno z opatření reformní politiky krále Karla III. a jeho osvícenských ministrů, byl zrušen zákaz americkým koloniím obchodovat vzájemně mezi sebou a s pacifickou oblastí, přičemž ale ani poté neučinila španělská Koruna žádný pokus o povzbuzení takové obchodní výměny),⁵ pak měly rozhodující vliv pro budoucnost, neboť právě ony od 18. století, kdy v řadách kreolského obyvatelstva hispánské Ameriky sílily tendence zřetelněji se vymezovat vůči evropským Španělům, tzv. *peninsulares* (či hanlivěji např. *gachupines*), posilovaly partikularismus na úkor idejí hispanoamerické jednoty či soudržnosti - a což nakonec ostatně vedlo i ke skutečnosti, že se do poloviny 19. století v oblastech bývalé španělské Ameriky vytvořilo šestnáct zcela nezávislých států,⁶ ovšem za situace, kdy provincialismus a lokální zájmy již od dob válek za nezávislost nabízely alternativy ještě většího politického štěpení. Ostatně, i hispanoamerické války za nezávislost byly v jednotlivých oblastech španělské Ameriky vedeny odděleně, přes společný ideový obsah. V porovnání se stavem španělské Ameriky, představovala portugalská Amerika v 18. a počátkem 19. století jedno místokrálovství, jehož centrum bylo v roce 1763 přemístěno ze Salvadoru da Bahia do Rio de Janeiro.⁷

Místokrálovství Nové Španělsko (Mexiko), se sídlem v Ciudad de México, které na přelomu 18. a 19. století představovalo nejlidnatější a hospodářsky nejdůležitější součást celého španělského zámořského impéria, a místokrálovství Peru, spravované z Limy, byla zřízena už v letech 1535, respektive 1543, tzn. již s konsolidující se mocí španělské monarchie v těchto zemích poměrně nedlouho po rozvrácení zdejších domorodých říší španělskými conquistadory. Naproti tomu, teprve v roce 1717 a po dočasném zrušení opět 1738 bylo v severozápadní části

napříč oblastí pamp a Andami, si vyžádala dva měsíce. Transkontinentální putování z Buenos Aires do Cartageny na karibském pobřeží Jižní Ameriky, přes Limu, Quito a Bogotu, se pak s využitím koní, mul, povozů i říční přepravy protáhlo na devět měsíců. - LYNCH, John: Revolucii v Ispanskoj Amerike 1808-1826, Moskva 1979, s. 47-48.

⁵ CHALUPA, Jiří: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, Praha 1999, s. 47, 62.

⁶ Tento počet nezahrnuje Texas, v letech 1836-1845, tj. mezi svým odtržením od Mexika zejména přičiněním osadníků anglosaského původu a připojením k USA, rovněž nezávislý státní útvar, ani např. Yucatán, v první polovině 19. století také fakticky nezávislý na Mexiku. Stejně tak pochopitelně není počítáno s Kubou, která získala nezávislost teprve v důsledku vlastní osvobozené války a americko-španělské války z roku 1898, nebo s Panamou, oddělivší se pod patronací USA od Kolumbie až v roce 1903.

⁷ Bezprostředním důvodem byla končivší Sedmiletá válka, jejíž závěrečné fáze se Portugalsko zúčastnilo na straně Velké Británie, zatímco Španělsko vystoupilo jako spojenec Francie, a boje ve sporných španělsko-portugalských teritoriích severně od laplatského zálivu a oblasti Rio Grande do Sul. Snahou tedy bylo přiblížit místokrálovské centrum oblastem ohroženým ze strany Španělska. - KLÍMA, Jan: Dějiny Brazílie, Praha 1998, s. 119.

jihoamerické pevniny a na Panamské šíji vytvořeno místokrálovství Nová Granada s centrem v Bogotě (Santa Fe de Bogotá), k němuž připadl též generální kapitanát Venezuela, a až roku 1776, v období reformátorské vlády Karla III., vzniklo místokrálovství Río de la Plata s centrem v Buenos Aires, přes předchozí rozhořčení a protesty obchodníků a úředníků z peruánské Limy, kteří v tom oprávněně spatřovali ohrožení pozic a starého monopolu svého města.⁸ Kromě prostor pozdější Argentiny, Uruguaye a Paraguaye zahrnovalo toto nejnovější místokrálovství rovněž andskou oblast Horního Peru, stále významnou pro svou produkci stříbra, kde měla později vzniknout samostatná Bolívijská republika. K místokrálovství Nové Španělsko náležely generální kapitanáty Guatemala, rozprostírající se na Středoamerické šíji, Kuba, jehož havanskému centru byla podřízena i Španěly jen řídce kolonizovaná floridská území na jihovýchodě Severní Ameriky, a Portoriko. Na jihozápadě Jižní Ameriky se nacházel generální kapitanát Chile, kterému královský výnos z roku 1798 potvrdil již dlouho faktickou nezávislost na peruánském místokrálovství.⁹

Již dočasný úpadek důlní těžby v Novém Španělsku v polovině 17. století podnítil rozvoj zdejšího zemědělství a výroby, ale k určitému hospodářskému rozvoji došlo i v Peru, druhém z tehdejších center španělské moci v Americe, jehož ekonomika zůstávala více než v případě Mexika vázána na těžbu nerostů.¹⁰ Amerika v takovém stavu přečkala hlubokou krizi španělského habsburského impéria ke konci 17. století a následnou válku o španělské dědictví, která počátkem 18. století přivedla na španělský trůn novou bourbonskou dynastii, definitivně skoncovala se španělskou velmocenskou pozicí v Evropě a rovněž, na základě mírových jednání z roku 1713, přinesla právo či přesněji monopol na dovoz limitovaného počtu afrických otroků do španělských osad v Americe britským obchodníkům (ti mohli v průběhu třiceti let dovážet do španělských Indií až 4800 otroků ročně, a kromě toho, Británie získala právo posílat do jihoamerické Cartageny de Indias loď s nákladem 500 tun anglického zboží).¹¹ To pak ve svém důsledku povzbuzovalo jejich další, již nelegální obchodní aktivity v přístavech španělské Ameriky - a právě rovněž rozšířené pašeráctví, jedna z příčin nedobrých vztahů Španělska vůči Velké Británii, stejně jako obavy z expanze Velké Británie, hrály velmi důležitou roli v reformních krocích

⁸ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 63.

⁹ Tamtéž, s. 76.

¹⁰ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike 1808-1826, s. 25-26.

¹¹ MADARIAGA, Salvador de: The Rise of the Spanish American Empire, New York 1965, s. 236.

španělských Bourbonů a jejich vlád v Novém světě během následujících období. V osvícenském pojetí španělských vladařů 18. století se prosadil utilitární pohled na americké državy, tj. zájem na využití jejich hospodářského potenciálu ke prospěchu španělské monarchie, a to se rovnalo také tendencím k upevňování hospodářských pout mezi Španělskem a Amerikou, respektive k plnému hospodářskému a administrativnímu podřízení Ameriky metropolí. Tyto tendence se v nejhlubší míře projevíly s tzv. „druhým dobytím Ameriky“¹² za vlády Karla III., kdy řada reformních opatření od roku 1765 vycházela vstříc spíše obchodníkům a podnikatelům ze Španělska než podnikatelským kreolským vrstvám ve španělské Americe - či především Španělům z Pyrenejského poloostrova přinášela zisk postupná pomalá liberalizace španělského zámořského obchodu, nadále dlouho ovšem jen v rámci tradičního obchodního monopolu Španělska v jeho amerických koloniích, k níž patřilo například i zmíněné zrušení zákazu vzájemného obchodu mezi jednotlivými americkými koloniemi. V roce 1765 byl zrušen monopol udělovaný *Casa de la Contratación de las Indias* (Domu pro obchody s Indiemi), starou institucí založenou už v roce 1503 v Seville, která v první polovině 18. století přesídlila do Cádiz, na obchod s Amerikou, který byl ostatně už od první poloviny 18. století narušován privilegii a aktivitami některých obchodních společností zejména ze severu Španělska (později, v roce 1790, byla *Casa* zcela zrušena),¹³ a byl rozšířen počet španělských přístavů, které toto právo získaly (od roku 1778 pak mohly v rámci tzv. svobodného obchodu s americkými državami obchodovat již víceméně všechny španělské přístavy). Současně dekretem z roku 1765 získala Kuba a další oblasti španělské Západní Indie při Karibském moři právo obchodovat se Španělskem za stejných podmínek jako španělští obchodníci. V roce 1778 byl zaveden systém tzv. svobodného obchodu mezi Španělskem a Amerikou pro Buenos Aires, Chile a Peru (či konkrétní přístavy v dotyčných zemích), v roce 1789 na Venezuelu a Mexiko. Ale až do roku 1796 zůstávala transatlantická přeprava zboží výhradně v rukou

¹² Tento termín je odvozen z knihy D. A. Bradinga - D. A. BRADING: *Miners and Merchants in Bourbon Mexico 1763-1810*, Cambridge 1971, s. 29-30 - v níž autor dochází k závěru, že španělští Bourboni se svým reformním úsilím „opět dobyli Ameriku“. - LYNCH, J.: *Revolucii v Ispanskoj Americe*, s. 358.

¹³ Mezi takové společnosti, jejichž privilegia od dvacátých let 18. století zasahovala do obchodního monopolu kupců z Cádiz a ze Seville ve španělské Americe, patřily např. Královská guipuzcoyská společnost působící ve Venezuele, Galicijská společnost, jež roku 1734 získala právo vysílat dvakrát ročně loď do yucatánského přístavu Campeche, Havanská společnost nebo Barcelonská či Katalánská společnost, založená roku 1755 za účelem obchodu se Santo Domingem, Portorikem a venezuelským ostrovem Margarita. - HARING, Clarence H.: *The Spanish Empire in America*, New York 1947, s. 337, 342.

peninsulares, uzavřená hispanoamerickým lodním přepravním, teprve od roku 1795 bylo hispanoamerickým koloniím povoleno obchodovat s cizími koloniemi.¹⁴ S ohledem na mezinárodní situaci v závěrečné dekádě 18. století však tato opatření přicházela již v době, směřující k naprostému pádu obchodního monopolu Španělska v jeho amerických državách, jenž sám o sobě zde byl jedním z vážných důvodů stoupající nespokojenosti se španělským koloniálním systémem.

Podnětem k uváděným reformám vlád španělského krále Karla III. se stala porážka v Sedmileté válce, ve které se Španělsko ocitlo na straně svého bourbonského francouzského spojence až v roce 1762, která byla pro španělské impérium doprovázena dočasnou britskou okupací kubánské Havany a filipínské Manily a která pro něj následně znamenala, dle pařížského míru z roku 1763, ztrátu Floridy (do roku 1783), byť se ziskem části předtím francouzské Louisiany západně od Mississippi a severně od Mexického zálivu (roku 1800 postoupené opět Francii, jejíž bonapartistický režim ji v roce 1803 prodal USA). Část manufakturního zboží, dovážená ze Španělska do jeho amerických kolonií a zatížená vysokými cly, pocházela z hospodářsky rozvinutějších západoevropských zemí v prostoru severně od Pyrenejí, s nimiž bylo Hispanoameričanům bráněno v přímých obchodních kontaktech (a co také bylo příčinou rozšířeného pašeráctví), a ostatně i zmíněná britská okupace Havany v letech 1762-1763 ukázala na ekonomickou přitažlivost, jaké se Britové těšili mezi místními kreoly.¹⁵ Když v roce 1778 získaly všechny španělské přístavy možnost obchodovat s Amerikou, což vedlo ke značnému zvýšení objemu obchodu mezi evropskou a americkou částí španělské říše, bylo pašování britského, nizozemského nebo severoamerického zboží v celé španělské Americe běžným jevem.¹⁶

Obchodní a spolu s ní daňová politika španělské monarchie jen byla však jednou z hlavních příčin stoupající averze kreolů vůči koloniální metropoli,

¹⁴ LYNCH, J.: *Revolucii v Ispanskoj Amerike*, s. 34-35. K otázce tzv. svobodného obchodu mezi Španělskem a Amerikou a jeho dopadů lze dodat, že např. v Buenos Aires, tj. městě, k jehož vzestupu značně přispěla skutečnost, že se v roce 1776 stalo centrem nového místokrálovství, a vůbec celý laplatský region, kdysi periferie španělské říše v Americe, zaznamenal v 18. století značný hospodářský rozvoj v důsledku dobytkařství, od roku 1778 fakticky ovládli zdejší obchodníci ze španělského Cádizu, sehrávající úlohu prostředníků mezi laplatskou oblastí a Evropou. Až v devadesátých letech jim začali konkurovat místní kreolští obchodníci, disponující vlastním kapitálem a loděmi, kteří získali právo na obchod s otroky a povolení k exportu kůží, jež od dobytkařských *estancieros* vykupovali za vyšší ceny než monopolističtí kupci z Cádizu. – LYNCH, J.: c. d., s. 37-38.

¹⁵ OPATRŇÝ, Josef: *Objevitelé, dobyvatelé, osadníci. 500 let Ameriky*, Praha 1992, s. 81.

¹⁶ KLÍMA, Jan: *Simón Bolívar*, Praha 1983, s. 14-15.

doprovázené antagonismem mezi nimi a Španěly narozenými na Pyrenejském poloostrově, jejichž příliv do Nového světa s „druhým dobytím Ameriky“ ve druhé polovině 18. století pochopitelně značně zesílil, což se vztahovalo i na novou vlnu početné imigrace. Koloniální hispanoamerická společnost měla ráz v podstatě kastovní společnosti, v níž velkou roli sehrával rasový původ. Kreolové, potomci španělských dobyvatelů a přistěhovalců, představovali obecně privilegovanou vrstvu, stojící v sociální hierarchii nad různými skupinami míšenců (přičemž mestici stáli v této hierarchii výše než mulati), původními Indiány a samozřejmě černými otroky. Z řad kreolů pocházeli nejzámožnější příslušníci koloniální společnosti, jako latifundisté nebo důlní podnikatelé, tak jako i její intelektuální špičky. Sami kreolové však, poplatní navíc jen za „více či méně bílé“ na rozdíl od „čistokrevně bílých“ *peninsulares*,¹⁷ měli prakticky uzavřený nebo velmi ztížený přístup k nejvyšším správním úřadům i jiným důležitým funkcím, a tím tedy i k rozhodování o osudu svých zemí, které zůstávalo v rukou rodilých Španělů. Ze 170 místokráľů ve španělské Americe do roku 1813 pouze ve čtyřech případech jimi byli kreolové,¹⁸ a rodilý Hispanoameričan se jen zřídka objevil též ve funkci generálního kapitána.¹⁹ V 18. století byli někteří kreolové jmenováni na důležitá místa v audienciích, tj. vyšších soudních dvorech, či do vyšších církevních nebo vojenských funkcí, případně se jim podařilo tyto posty koupit, ale tomu bylo ve druhé polovině století ze španělské strany zamezováno- a například z biskupů v Mexiku těsně před začátkem války za nezávislost byl pouze jediný kreolského původu.²⁰ Jedinými orgány, zastupujícími zájmy domácích kreolů, tak zůstávaly městské rady (*cabildos*), ale jejich pravomoce byly opět právě v období vlády Karla III. omezeny v důsledku vytvoření systému intendancí, nových územně-správních celků uvnitř amerických místokráľovství. Intendant, jako spojovací článek mezi ústřední a místní mocí, se kromě toho měli zabývat fiskálními záležitostmi a otázkami místního rozvoje, organizací místních milic (na kterých, mimochodem, Španělsko většinou přenechávalo hlavní váhu vojenské obrany svých amerických držav) nebo ochranou indiánského obyvatelstva

¹⁷ LYNCH, J.: Revoljucii v Ispanskoj Amerike, s. 41.

¹⁸ Tamtéž, s. 40.

¹⁹ Zde můžeme poznamenat, že jednou z takových výjimek byl Juan de Bolívar y Villegas, děd pozdějšího jihoamerického „Osvoboditele“ Simóna Bolívara. Tento zámožný statkář se stal guvernérem a generálním kapitánem Venezuely, i když se již ze Španělska nedočkal požadovaného titulu markýze. Jeho předek přišel ze Španělska do Ameriky už v roce 1559. - KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 9-10.

²⁰ LYNCH, J.: Revoljucii v Ispanskoj Amerike, s. 40.

před zneužíváním místními správci (*corregidores*).²¹

„Evropan nejnižšího postavení, nevzdělaný a nekulturní, pokládá sebe nad bílého, narodivšího se v Novém světě,“ píše ke vztahům mezi americkými a evropskými Španěly, mezi kreoly a *peninsulares*, německý učenec Alexander von Humboldt,²² který na vlastní zkušenost poznal situaci v řadě oblastí španělské Ameriky na přelomu 18. a 19. století. Týž autor odhaduje, že z celkových 16,9 milionu obyvatel španělské Ameriky na konci 18. či počátku 19. století tvořili bílí přes 3,2 milionu, z nichž 150 000 představovali rodáci ze Španělska. Kromě toho zde žilo přes 7,5 milionu Indiánů, 5,1 milionu mesticů a asi 780 000 černochoů.²³ I tyto údaje jsou samozřejmě důležité s ohledem na společenské nálady a vývoj v hispánské Americe v obdobích před, během i po skončení válek za nezávislost, stejně jako fakt, že se situace v tomto ohledu v jednotlivých zemích a regionech španělské Ameriky vzájemně značně lišila. Početná indiánská populace žila v Peru, Mexiku nebo Guatemale, ale menší byl její podíl například v Chile nebo laplatské oblasti. Ve Venezuele, jejíž ekonomika byla založena na plantážnictví, představovali otroci a tzv. *pardos* (doslova „hnědí“), fakticky mulati, dohromady 61 % obyvatelstva.²⁴ Plantážní hospodářství spojené s vysokým počtem černých otroků bylo příznačné rovněž kupříkladu pro Kubu nebo Portoriko - a mimo španělskou Ameriku rozhodně také pro portugalskou Brazílii, v jejímž případě Humboldt k roku 1818 odhadl, že z jejích 3-4 milionů obyvatel celá polovina jsou otroci.²⁵

Příznačnou obětí politiky portugalského a španělského osvícenského absolutismu při úsilí posílit pozice státu v nejrůznějších sférách života se stal bohatý a vlivný jezuitský řád, což se plně odrazilo také v zámořských državách obou pyrenejských mocností a zejména v případě španělské Ameriky všemi svými důsledky napomohlo k rozvoji vlastní identity a vlasteneckého cítění uvnitř hispanoamerických společností. Už roku 1759 bylo Tovaryšstvo Ježíšovo zrušeno v Portugalsku osvícenským prvním ministrem markýzem Pombalem, který ho pokládal za nepřátelskou finanční a ideovou mocnost ve státě, a jeho příslušníci byli

²¹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 63; KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 143; LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 30-33; UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 377.

²² LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 40.

²³ Tamtéž, s. 41, 359-360; BOLLINGER, Armin: Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika, Zürich 1970, s. 9.

²⁴ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 44.

²⁵ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 184.

vyhoštění z Portugalska, stejně jako z jeho kolonií.²⁶ Ve španělské říši byl jezuitský řád zrušen v roce 1767, poté, co byli jezuité obviněni z podnícení lidových bouří v Madridu z předcházejícího roku, jež mířily proti reformátorskému ministru markýzi Esquilachemu a za nimiž stála část vysoké šlechty a duchovenstva.²⁷ Následovaly násilné deportace jezuitů ze Španělska a z jeho amerických držav. V mexických městech Guanajuato, San Luis Potosí i jinde vyvolaly tyto deportace bouřlivý odpor zpravidla indiánského obyvatelstva, stavějícího se na obranu vyháněných duchovních, který, následován brutálními tresty, obsahoval i hesla mířící přímo proti vládnoucímu španělskému systému a proti *gachupines*.²⁸ Jezuité rozvinuli v průběhu předchozích dvou století v Americe i na Filipínách rozsáhlou a úspěšnou misijní, hospodářskou a vzdělávací činnost. Jejich vyhnání od roku 1767 znamenalo pro španělskou Ameriku (stejně jako předtím pro Brazílii) závažnou ztrátu. Můžeme zmínit například rozvrat dříve hospodářsky prosperujících a v podstatě nezávislých jezuitských misíí mezi guaraníjskými Indiány v oblasti Paraguaye, uzavření a zánik řady jezuitských vzdělávacích institucí, atd. Mezi zhruba 2500 jezuitů, vyhnanými ze španělského Nového světa, byli lidé různých národností - vedle Němců, Italů, Čechů apod. samozřejmě také mnoho Španělů a z velké části i rodilí Hispanoameričané.²⁹ A právě tito doživotní vyhnanci hispanoamerického původu začali z exilu šířit myšlenky vlastenectví a nacionalismu. I když byl v roce 1773 pod vlivem kampaně bourbonských režimů Španělska, Francie a Neapolska a portugalského prvního ministra Pombala jezuitský řád rozpuštěn samotným papežem Klimentem XIV., právě Řím se stal útočištěm chilského jezuita Juana Ignacia Moliny a mexického jezuita Franciska Javiera Clavijera, kteří zde sepsali práce o dějinách svých vlastí, a rovněž tato díla byla velkým přínosem pro rodící se národní povědomí ve španělské Americe, nejen mezi kreolskou elitou, ale i mezi částí mesticů, kteří měli přístup ke vzdělání.³⁰

²⁶ V Brazílii byla činnost jezuitského řádu fakticky likvidována už od roku 1758. Předtím, v letech 1753-1756, vedly Portugalsko a Španělsko v Jižní Americe společné vojenské tažení proti jezuitským misiím, soustředujícím guaraníjské Indiány, které zasahovaly z Paraguaye až na levý břeh řeky Uruguay a jejichž území mělo podle španělsko-portugalské smlouvy, uzavřené v Madridu roku 1750 a pokoušející se přesně vytyčit hranice španělského a portugalského panství v Jižní Americe, připadnout portugalské Koruně. – KLÍMA, J.: c. d., s. 113-116.

²⁷ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 345-346.

²⁸ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 131-139.

²⁹ Například ze zhruba 680 jezuitů, vyhoštěných z Nového Španělska, přesahoval počet rodilých Mexičanů číslo 450. – LYNCH, J.: Revolucii v Ispanské Americe, s. 31-32; KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 130.

³⁰ FUENTES, Carlos: Pohřbené zrcadlo, Praha 2003, s. 182.

Otevřeně proti španělské monarchii vystoupil jiný z jezuitských vyhnanců, Juan Pablo de Viscardo y Guzmán, rodák z peruánské Arequipy, jenž proslul v roce 1792, tj. v roce třístého výročí Kolumbova objevení Ameriky, svým Dopisem americkým Španělům (*Carta dirigida a los españoles americanos*), napsaným v londýnském exilu. V tomto spise, ovlivněném Rousseauovými idejemi, ostře kritizoval španělskou činnost v Americe za uplynulá tři staletí slovy jako „nevděk, nespravedlnost, nevolnictví a pustošení“, a zároveň ospravedlňoval případné povstání proti španělské nadvládě.³¹

K formování určitého národního povědomí a zároveň k touhám po změnách různého druhu ve španělské Americe současně přispíval všeobecně vliv evropského osvícenství 18. století a myšlenky, jež byly spojené, jak bylo už naznačeno, s konkrétními událostmi severoamerické a francouzské revoluce. Tento intelektuální neklid následován revolučními ideály do španělské Ameriky pronikal prostřednictvím děl evropských osvícenských autorů a textů revolučních proklamací (jako v první řadě severoamerická Deklarace nezávislosti z roku 1776 nebo Ústava USA z roku 1787), šířících se zde navzdory dohledu inkvizice, prostřednictvím cest a studijních pobytů příslušníků bohatých kreolských rodin v Evropě a Severní Americe. Zmiňovaný Alexander von Humboldt tvrdí, že „kreolové upřednostňují, aby byli nazýváni Američany“, a že od versailleského míru z roku 1763, kterým mj. Velká Británie uznala nezávislost svých bývalých kolonií na severu Ameriky, a zejména od roku 1789 o sobě často a s hrdostí prohlašovali: „Já nejsem Španěl, jsem Američan.“³²

Ale vážné tendence revolučního rázu, jež se alespoň náznakem blížily vývoji spojenému s aktivitami hispanoamerických autonomistických a independentistických hnutí po roce 1808, a jež tak bývají někdy označovány jako vzdálená preludia latinskoamerické nezávislosti, se ve španělské Americe projevovaly ještě dříve, než v severní části Ameriky napětí mezi angloamerickými osadníky a mateřskou zemí vyvrcholilo ve válku USA za nezávislost- a ještě například před zmíněným vyhnáním jezuitů z roku 1767. Právě s rovněž vzpomenutými jezuitskými redukcemi v Paraguayi souvisel konflikt, který se již ve dvacátých a třicátých letech 18. století

³¹ Tamtéž, str. 182-183; UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 434.

³² MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 247; LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 23.

odehrával v jihoamerickém vnitrozemí, který se týkal sporů ohledně obsazení funkce guvernéra ve městě Asunción a který byl současně sporem mezi místní kreolskou oligarchií, reprezentovanou *cabildem* Asunciónu a vzdorující rozhodnutím peruánského místokrále z Limy, a jezuity, vlastně sporem mezi kreolskými *encomenderos*,³³ jež požadovali guaraníjské Indiány v Paraguayi jako levné či bezplatné pracovníky, a jezuitskými misionáři, jež tyto Indiány shromažďovali ve svých redukcích. Situace vyústila do ozbrojených konfliktů mezi jezuity a paraguayskými kreoly - a paraguayští kreolové, kteří si začali říkat *comuneros*, stejně jako kdysi měšťanští vzbouřenci proti císaři a španělskému králi Karlu V. (I.) v Kastilii v letech 1520-1521, nakonec vytvořili v Asunciónu a paraguayské provincii samosprávu, obsahující republikánské prvky, v čele s tzv. výborem spravedlnosti (*Junta de Justicia*). Hnutí, podnícené bohatými osadníky, nabralo širší lidovější ráz a výrazně se opíralo o ideu místního patriotismu. K vzbouřencům z Asunciónu se připojilo město Corrientes na severovýchodě pozdější Argentiny, a navíc získali podporu příslušníků církevních řádů zneprátelených s jezuity, jako byl františkánský biskup z Buenos Aires, jmenovaný komunery guvernérem. Až v roce 1735 podlehl toto hnutí silám guvernéra Buenos Aires.³⁴

Poněkud mylně je někdy za předchůdce boje za nezávislost označováno povstání, které v roce 1749 vypuklo ve Venezuele pod vedením Franciska de León, zámožného funkcionáře s kanárskými kořeny, a které, pod heslem „Ať žije král, smrt Biskajcům!“³⁵ mířilo proti Královské guipuzcoyské společnosti z Caracasu, vlastníci od let 1727-1728 monopol na obchod s Venezuelou,³⁶ a bránilo zájmy místních

³³ Tzv. *encomienda*, přidělování indiánské pracovní síly vlastníkům velkých pozemků, kteří měli za to Indiány „vychovávat k víře a civilizaci“, někdy srovnávaná s evropským nevolnickým systémem, byla ve španělské Americe zaváděna v 16. století, ovšem v 18. století byla již nejobecněji na ústupu.

³⁴ MADARIAGA, S.: *El ocaso del imperio español en América*, s. 252-259; CÉSPEDES, Guillermo: *La Independencia de Iberoamérica. La lucha por la libertad de los pueblos*, Madrid 1988, s. 18.

³⁵ Tamtéž, s. 13.

³⁶ Tato společnost byla založena se souhlasem španělské vlády skupinou baskických podnikatelů ze San Sebastianu a zmíněný monopol získala za závazek potírání pašeráctví. Při své činnosti ve Venezuele se stala hospodářsky velmi úspěšnou a investovala své zisky do hospodářského a kulturního rozvoje jak v Baskicku, tak ve Venezuele. Při svém úspěchu se musela potýkat s intrikami cizích obchodníků, zejména Nizozemců, kteří se ve spojení se španělskými autoritami ve Venezuele věnovali nelegálním obchodům a kteří se svou základnou na nedalekém ostrově Curaçao obdobnými způsoby fakticky ovládali obchod s venezuelským kakaem v první čtvrtině 18. století. Královská guipuzcoyská společnost se rovněž významně podílela na válečném konfliktu mezi Španělskem a Velkou Británií let 1739-1748, jenž začal jako tzv. válka o Jenkinsovo ucho a posléze splýnul s válkami o rakouské dědictví v Evropě, a podařilo se jí během této války například opět zahájit přerušené námořní spojení do mexického Veracruzu a na Kanárské ostrovy. Ve Venezuele později společnost čelila obviněním ze strany vyšších vrstev, že monopolizovala nejen obchod, ale i moc. Její činnost byla ukončena až

pěstitelů kakaa a obchodu. Povstání ústilo v kompromis, ale situace byla nakonec vyřešena v zájmu mocné společnosti, a León, uprchnuvší a skrývající se před vojenskými silami nového venezuelského guvernéra, se v únoru 1752 vzdal. Byl spolu se svým synem deportován do Španělska, kde po krátkém věznění oba vstoupili do armády. Po brzké Leónově smrti byly jeho synovi králem vráceny majetky a práva.³⁷

Sedmiletá válka let 1756-1763, velký mezinárodní konflikt, jenž měl bezprostřední předejru v britsko-francouzském koloniálním konfliktu v Severní Americe, tzv. francouzské a indiánské válce, vedla k značnému rozšíření zámořského panství Velké Británie na úkor poražené Francie. V britské politice vůči svým koloniím na severu Ameriky nedlouho po skončení této války působily zárodky příštího boje za severoamerickou nezávislost. Pro Španělsko představovala hlavního koloniálního rivala právě Velká Británie, jejíž síly se v roce 1762 načas zmocnily Havany a Manily (a v roce 1739, během předchozí britsko-španělské konfrontace, přístavu Porto Bello na karibském pobřeží Panamské šíje) a jež od války o španělské dědictví přímo na pobřeží evropského Španělska a ve Středomoří ovládala Gibraltar a baleárskou Menorku. A dalším jeho soupeřem, jakkoliv mocensky pochopitelně mnohem méně hrozivým, bylo sousední Portugalsko, přičemž problémem byla otázka vymezení španělského a portugalského impéria v Jižní Americe, zejména v prostorách severně od Río de la Plata a jižních hranic portugalské Brazílie. Portugalci založili na severním břehu laplatského zálivu pevnost Colônia do Sacramento již v roce 1680, tedy několik desetiletí předtím, než Španělé založili na tomtéž pobřeží Montevideo. Přes pokus dosáhnout dohody prostřednictvím madridské smlouvy z roku 1750, která zde definitivně eliminovala platnost dávné tordesillaské smlouvy z roku 1494, se staly tyto oblasti znovu dějištěm španělsko-portugalských bojů v posledních dvou letech Sedmileté války, a nové boje o zdejší pevnosti propukly v roce 1767. V roce 1773 zahájili v oblasti Rio Grande do Sul ofenzivu Španělé a nakonec ve prospěch Španělska vyzněla mírová smlouva ze San Ildefonsa z roku 1777, na jejímž základě Španělsku připadly (vzhledem k pozdějšímu zhroucení španělské moci nad laplatským regionem vlastně už definitivně) trosky Colônie do Sacramento západně od Montevidea, stejně jako oblast bývalých jezuitských misíí na levém břehu středního toku řeky Uruguay. Další hraniční změny,

v osmdesátých letech 18. století. - MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 259-260; HARING, C. H.: The Spanish Empire in America, s. 339.

³⁷ MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 263-264.

tentokrát ve prospěch Portugalska a brazilského místokrálovství, přinesla až nová španělsko-portugalská válka z roku 1801 - a oblast Banda Oriental (Východní břeh), základ budoucího uruguayského státu, se měla opět stát konfliktním bodem v době latinskoamerických válek za nezávislost, aby nakonec toto konfliktní dědictví Madridu a Lisabonu převzaly nezávislá Argentina a Brazílie.

Francie, pokořená v Sedmileté válce a v případě Severní Ameriky zcela vytlačena z Kanady a Louisiany (případně se velké části Louisiany vzdala ve prospěch španělského spojence), od roku 1778 zcela otevřeně stála na straně odboje severoamerických osad proti Velké Británii, který už v červenci 1776 vedl k vyhlášení nezávislosti Spojených států amerických. V situaci nového britsko-francouzského válečného konfliktu, stejně jako za Sedmileté války nabírajícího v podstatě světových rozměrů vzhledem ke koloniálním panstvím a zájmům obou velmocí, obnovilo Španělsko v roce 1779 tzv. rodinnou smlouvu s Francií z roku 1761 a rovněž, stejně jako roku následujícího Spojené nizozemské provincie, vstoupilo do války proti Velké Británii. Na rozdíl od Francie Ludvíka XVI. však neuzavřelo spojenectví s USA, i když s nimi navázalo diplomatické kontakty³⁸ a Španělé se severoamerickými povstalci například též koordinovali své válečné akce na Floridě a na Bahamách. Válka byla ukončena v roce 1783. Vedle uznání suverenity nového státního útvaru v Severní Americe byla Británie donucena i k dalším ústupkům, což pro Španělsko znamenalo návrat Menorky a Floridy, ačkoliv se mu nepodařilo dosáhnout hlavního válečného cíle - znovuzískání Gibraltaru. S ohledem na snahy španělské monarchie o hospodářské připoutání svých zámořských držav je podstatné zmínit britskou námořní blokádu, která během tohoto konfliktu narušovala námořní spojení mezi Španělskem a Amerikou a v jejímž důsledku Španělsko dočasně povolilo vstup severoamerickým obchodníkům do přístavů španělské Ameriky, což se odrazilo zejména ve vylepšení zásobovací situace v karibské oblasti.³⁹ A zatímco severoameričtí kolonisté bojovali za svou nezávislost na Londýnu, otřásla vlna politických a sociálních bouří revolučního druhu španělskou Jižní Amerikou.

V letech 1780-1781 proběhlo v andských oblastech na jihu peruánského

³⁸ Severoamerický vyslanec ve Španělsku John Jay byl spolu s Johnem Adamsem, Benjaminem Franklinem a Henrym Laureensem jedním z amerických vyjednávačů v Paříži při mírových jednáních, která definitivně v roce 1783 ukončila severoamerickou válku za nezávislost a celý zmíněný velmocenský konflikt. - TINDALL, George B., SHI, David E.: Dějiny Spojených států amerických, Praha 1998, s. 108.

³⁹ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 120.

místokrálovství a v Horním Peru rozsáhlé indiánské povstání pod vedením Tupaka Amarúa (II.) Inky, vlastním jménem José Gabriel Condorcanqui, indiánského kasika z města Tungasuca, podnícené pracovními a finančními břemeny uvalenými na peruánské domorodé obyvatelstvo. Povstání, které bylo v Horním Peru doprovázeno obléháním města La Paz povstaleckými aymarskými vojsky Tupac Amarúova radikálního spojence, jenž si říkal Tupac-Catari a nechal se titulovat Inkou a místokrálem, přerostlo v krvavý boj. V Tupac Amarúově programu byl zcela nápadný odkaz na někdejší inckou říši a jeho faktickým cílem se zdálo svržení španělské nadvlády v Peru i jinde v Jižní Americe (jako „Inka“ dokonce vznesl nárok na peruánskou Korunu). Prohlášením o zrušení otroctví získal na svou stranu mnoho černochů a mulatů,⁴⁰ ale ačkoliv vycházel vstříc i kreolskému obyvatelstvu, rasová a sociální povaha konfliktu vedla kreoly jako celek spíše do spojení se španělskou správou. Po vojenské porážce tohoto největšího indiánského povstání v dějinách koloniální španělské Ameriky byli Tupac Amarú a další povstalečtí předáci brutálním způsobem popraveni v Cuzku, sídelním městě někdejšího inckého státu. O tři roky později se Peru stalo dějištěm dalšího indiánského povstání, které však mělo obdobný konec.⁴¹

Severněji položené místokrálovství Nová Granada zasáhlo rovněž v roce 1780, v době britského námořního útoku proti Cartageně, rozsáhlé povstání, zahájené jako lidová vzpoura proti novým zvýšeným daním v městečku Socorro severně od Bogoty. K hnutí se brzy připojilo mnoho měst v Nové Granadě i ve Venezuele a získalo ráz vzpoury lidových mas vedených bohatou kreolskou vrstvou. Povstalci, podobně jako v případě Paraguaye třicátých let 18. století, přijali název *comuneros*. Za podpory bogotského *cabilda* a s přičiněním bogotského arcibiskupa dosáhli v roce 1781 značných ústupků ze strany místokrálovské správy, ale dohoda byla zrušena po příjezdu vojenských posil z Kuby. José Antonio Galán, jeden z kreolských předáků vzpoury, byl odsouzen k smrti a popraven.⁴²

Svým ideovým obsahem se ovšem příštím hispanoamerickým independentistickým hnutím více než velké indiánské povstání v Peru (i když i Tupac Amarú věděl o pádu britské koloniální moci v Severní Americe)⁴³ nebo rebelie

⁴⁰ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 15.

⁴¹ MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 267-275.

⁴² Tamtéž, p. 265-266; CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 18.

⁴³ STINGL, Miloslav: Války rudého muže, Praha 1986, s. 206.

comuneros v Nové Granadě blížilo spiknutí v Chile v roce 1780, za nímž stáli dva Francouzi a jeden vlivný kreol a jehož ideálem bylo vytvoření demokratické republiky.⁴⁴ A zcela jednoznačně se vliv severoamerické revoluce projevil ke sklonku téhož desetiletí v portugalské Americe, kde požadavky autonomie a případně i nezávislosti na portugalské metropoli zesílily mezi mladými intelektuály zejména po vydání dekretu, omezujícího výrobu v Brazílii. K takovým náladám přispívaly názory místních kreolů, vracejících se ze studií v Evropě (velice výmluvné je zde tvrzení, že „Evropa se diví, že Jižní Amerika nenapodobí Spojené státy“).⁴⁵ V roce 1789 tak bylo brazilskými koloniálními úřady odhaleno rozsáhlé republikánské a k osamostatnění Brazílie cílící spiknutí s centrem v Ouro Preto v kapitánii Minas Gerais. Jeho hlavní strůjce praporčík Joaquim José da Silva Xavier, nazývaný Tiradentes, byl v roce 1792 popraven v Rio de Janeiru.

Prozíravou se měla ukázat vize hraběte Arandy, jednoho z předních osvícenských ministrů španělského krále Karla III., který již v roce 1783 španělského monarchu upozorňoval, že se ve španělské Americe schyluje k výbuchu, a navrhoval rozdělit americká místokrálovství do několika formálně nezávislých monarchií, dynasticky ke Španělsku připoutaných prostřednictvím španělských infantů na svých trůnech.⁴⁶ Takový návrh, připomínající pozdější návrhy značné části hispanoamerických bojovníků za nezávislost, nebyl vyslyšen. Karel III., vládnoucí španělskému impériu od roku 1759, zemřel v roce 1788. Vláda jeho syna Karla IV., spojená od roku 1792 s ministerským despotismem prvního ministra a oblíbence královny Marie Luisy Manuela Godoye, byla ve španělské politice dobou zásadního odvratu ve od osvícenských idejí ke konzervativismu, který byl vyvolán revolucí proti absolutistickému režimu Ludvíka XVI. ve Francii a její radikalizací. Série velkých válek od roku 1793, v nichž Španělsko nejprve bojovalo po boku Velké Británie a dalších evropských mocností proti revoluční a republikánské Francii, posléze dvakrát naopak opět na straně Francie proti Británii a nakonec, již s pádem nepopulárního Karla IV. a jeho prvního ministra, se stalo obětí rozpínavosti francouzského císaře Napoleona I., přivedla obrovskou španělskou říši na okraj propasti.

Už od osmdesátých let 18. století konspiroval proti španělské nadvládě v Americe rodák z venezuelského Caracasu a syn přistěhovalce z Kanárských ostrovů

⁴⁴ CÉSPEDES, G.: *La Independencia de Iberoamérica*, s. 23.

⁴⁵ KLÍMA, J.: *Dějiny Brazílie*, s. 126.

⁴⁶ FUENTES, C.: *Pohřbené zrcadlo*, s. 202; KLÍMA, J.: *Simón Bolívar*, s. 18.

Francisco de Miranda, který předtím sloužil v řadách španělské armády v Melille na severu Afriky, na Kubě, na Floridě a na Bahamách, a byl již aktivním členem zednářské lóže. Miranda byl rovněž ovlivněn příkladem severoamerického boje za nezávislost. Podle jeho představ měla hispánská Amerika, zbavená nadvlády Madridu, vytvořit jedinou federaci, přičemž představa názvu Kolumbijská federace se sídlem v panamském Colónu, v jejímž čele by stáli dva Inkové, odkazovaly na její jak hispánské, tak domorodé kořeny (z pragmatických důvodů, vzhledem k reáliím a tradicím španělské Ameriky, se dlouho vyhýbal republikanismu).⁴⁷ Při svých plánech na osvobození španělské Ameriky se spoléhal na mezinárodní velmocenské rozpory a hledal zahraniční vojenskou a diplomatickou podporu, například u severoamerického vyslance v Londýně. Rovněž v souvislosti se svými politickými postoji a cíli navázal v Itálii kontakty s jezuiti, vyhnanými ze Španělska a španělské Ameriky v roce 1767.⁴⁸ Při svých cestách řadou zemí Evropy a Blízkého východu se, během svého pobytu v Rusku v letech 1786-1787, dočkal zvláštní přízně ruské carevny Kateřiny II., která mu v době ostré španělské diplomatické kampaně proti jeho osobě, podpořené Francií a Neapolskem, a eventuality jeho zadržení a předání do Španělska, poskytla ruskou diplomatickou ochranu. V roce 1789 jednal v Londýně s britským premiérem Williamem Pittem mladším o britské pomoci při osvobození španělské Ameriky, za což by Británie pravděpodobně získala některé ostrovy v karibské oblasti, Floridu a velké obchodní výhody.⁴⁹ Realizaci podobných britských záměrů však oddálila válka proti revoluční Francouzské republice, která následovala nedlouho po popravě sesazeného krále Ludvíka XVI. v lednu 1793. Právě do Francie odešel už v roce 1792 Miranda a nabídl své služby jejímu revolučnímu vedení, opět v naději, že Francie pomůže exportovat svou revoluci i do Ameriky.⁵⁰ Ve francouzské armádě dosáhl generálské hodnosti. Později se se svými osvobozeneckými plány spoléhal především na pomoc USA.

Počátek Velké francouzské revoluce, zpravidla přisuzován pádu pařížské Bastilly v červenci 1789, přišel jen několik měsíců poté, co byl ve vnitřně

⁴⁷ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 30.

⁴⁸ ALPEROVIČ, Moisej Samuilovič: Francisko de Miranda v Rossiji, Moskva 1986, s. 24-25.

⁴⁹ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 31.

⁵⁰ Tamtéž, s. 32. V roce 1792 skutečně existoval plán francouzské vlády vyvolat revoluci ve Španělsku a jeho amerických koloniích prostřednictvím války, v níž by byla Francie podpořena Velkou Británií, USA, Nizozemím, Pruskem, Švédskem a Dánskem a jež by všem zúčastněným státům přinesla územní zisky na úkor španělského impéria v karibské oblasti. Takové záměry však vzbuzovaly Mirandovu nedůvěru. - MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 386-387.

reorganizovaných Spojených státech amerických zvolen prvním prezidentem George Washington, generál a vrchní velitel tzv. kontinentální armády z dob severoamerické osvobozené války. Revoluce ve Francii brzy ovlivnila vývoj ve francouzské západoindické kolonii Saint Domingue, která zejména pro svou produkci třtinového cukru patřila už v období před Sedmiletou válkou ve Francii k jejím nejvíce ceněným zámořským državám. Už od roku 1789 bohatí kreolští plantážníci ze Saint Domingue, kteří trávili léto v Paříži, hájili vlastní hospodářské zájmy na zasedáních Ústavodárného shromáždění (například vzhledem k tradiční merkantilistické politice zákazů staveb rafinérií v kolonii ve prospěch francouzských výrobců,⁵¹ což ostatně připomínalo obdobné tendence Španělska nebo Portugalska vůči svým americkým državám), zatímco přední vůdcové francouzské revoluce se, proti jejich vůli, stavěli proti otroctví nebo za zlepšení jeho podmínek. Stejně tak francouzské snahy o zrovnoprávnění svobodného barevného obyvatelstva Saint Domingue narážely na odpor bílých obyvatel kolonie, kteří pod přímým vlivem událostí v metropoli vytvářeli vlastní samosprávu. Již v březnu 1790 se sešlo Všeobecné shromáždění Saint Domingue, složené ovšem pouze z bílých obyvatel a proti ideám revoluční Paříže odmítající občanskou rovnoprávnost pro svobodné mulaty. A zatímco mezi samotnými kreoly vyvstal rozkol mezi bohatými plantážníky na jedné a drobnějším kreolským obyvatelstvem na druhé straně, a zatímco mulati povstali za svá práva, situace již v roce 1791 spěla k povstání černých otroků. Saint Domingue se stalo dějištěm rasové války kreolů, mulatů a černochoů.⁵² V březnu 1792 byli běloši, poražení spojenými oddíly černochoů a mulatů, donuceni stáhnout se do přístavního města Port-au-Prince. Do konfliktu zasáhla přímo Francie, jejíž Národní shromáždění v dubnu 1792 opět vyhlásilo rovnost všech svobodných obyvatel, ale potvrdilo legálnost otroctví, zrušeného Francouzskou republikou až v letech 1793-1794. A v souvislosti s první koaliční válkou proti Francouzské republice, jíž se vedle dalších evropských mocností od roku 1793 účastnila i Velká Británie a Španělsko, se v dění angažovaly také britské a španělské síly, tak jako konflikt nakonec ovlivnil též situaci sousední španělské kolonie Santo Domingo (zahrnující východní část ostrova). V roce 1794 zde Britové obsadili některá města, včetně Port-au-Prince, a teprve později byli odtud vytlačeni vojskem pod vedením černošského vůdce Toussainta L'Ouvertura,

⁵¹ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 113.

⁵² Ke sklonku osmdesátých let 18. století představovali z celkové populace Saint Domingue kreolové 32 000, svobodní černoši a mulati 24 000 a otroci 480 000. – OPATRŇY, J.: c. d., s. 113.

který po dočasném spojení se Španěly v Santo Domingu přešel na francouzskou stranu - a zatímco mírem mezi Francií a Španělskem z roku 1795 postoupilo Španělsko Francouzské republice i svou část ostrova, tedy Santo Domingo, Toussaint L'Ouverture se stal hlavní vojenskou autoritou ostrova, uznán tak francouzskou vládou v roce 1797.⁵³ Situace se proti němu obrátila po nástupu generála Napoleona Bonaparta k moci ve Francii, když se francouzský první konzul pokusil prostřednictvím vojenské expedice vyslané roku 1800 přes Atlantik obnovit staré pořádky ve francouzských koloniích v karibské oblasti, včetně obnovení otroctví. Toho se podařilo dosáhnout na ostrovech Martinik a Guadeloupe, ovšem nikoliv v Saint Domingue, kde intervenční síly narazily na tuhý ozbrojený odpor někdejších otroků. Ačkoliv sám černošský diktátor Toussaint L'Ouverture padl do zajetí a byl odvezen do Francie, kde zemřel ve vězení, do roku 1803 francouzské vojenské tažení na ostrově zcela ztroskotalo. Krvavá protitrokářská revoluce vyvrcholila ve zformování nezávislého Haiti v letech 1803-1804, jehož vnitřní vývoj byl ovšem i v následujících letech komplikovaný. S tím souvisela i otázka dříve španělského Santo Dominga, odstoupeného roku 1795 Francii, aniž by se zde Francie ale fakticky ujala moci, a v roce 1801 ovládnutého haitskými povstalci. V roce 1809, po napoleonské invazi do Španělska, se Santo Domingo, obsazené britskými a španělskými jednotkami za účasti zdejších osadníků, kteří se v předchozích letech uchýlili na Portoriko, znovu ocitlo v područí španělské Koruny.⁵⁴

Již zmíněným mírem, který Španělsko uzavřelo v červenci 1795 s Francouzskou republikou v Basileji (poměrně nedlouho poté, co mír s Francií v tomtéž městě uzavřelo Prusko), opouštělo Španělsko Karla IV. a Manuela Godoye tzv. první protifrancouzskou koalici. Pro ministra Godoye se odměnou za basilejský mír stal oficiální titul Kníže míru (*el Príncipe de la Paz*). Naproti tomu tzv. první smlouva ze San Ildefonsa v roce 1796, kterou Španělsko uzavřelo s již umírněnou vládou francouzského Direktorata, znamenala první krok k nové francouzsko-španělské válečné alianci namířené proti Velké Británii. Válka mezi Velkou Británií a Francií se změnila v nový velký koloniální konflikt, v němž předmětem britských zájmů byly nejen zámořské državy Francie, ale i jejich spojenců, tedy Španělska a také Nizozemí

⁵³ MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 396-399.

⁵⁴ MORALES PADRÓN, Francisco: Manual de Historia Universal. Tomo VII. Historia General de América, Madrid 1985, s. 27, 148; OPATRŇÝ, Josef: Amerika v proměnách staletí, Praha 1998, s. 142.

(Spojených nizozemských provincií), jež se v důsledku expanze revoluční Francie na evropském kontinentě změnilo v tzv. Batavskou republiku, satelitní útvar Francie. Námořní blokáda britského loďstva v Atlantiku pak znovu a vážným způsobem ochromila španělský obchod v Americe - a španělská i portugalská Amerika se pod vlivem událostí jinde ve světě opět stávaly dějištěm závažných nepokojů a tendencí, které byly navíc zčásti povzbuzovány aktivitami s Madridem znepřátelené Británie.

Pod vlivem radikalismu francouzské a haitské revoluce se ve městě Coro na západě Venezuely vzbouřili v roce 1795 černoši a mulatí, kteří spolu se zrušením otroctví proklamovali likvidaci celého stávajícího společenského řádu. Povstání bylo potlačeno, ale radikální program, obsahující vedle zrušení otroctví například republikánské prvky, mělo rovněž spiknutí, které v roce 1797 opět ve Venezuele (v přístavu La Guaira) a opět za účasti *pardos* vedli José María España a Manuel Gual. Ti byli ve spojení s trojicí španělských vyhnanců, deportovaných do Ameriky za účast na republikánském spiknutí v Madridu v roce 1795, a kromě toho podpořeni prvním britským guvernérem ostrova Trinidad.⁵⁵ Poprava Josého Maríi España, realizovaná po jeho pozdějším dopadení, měla ve venezuelské společnosti vyvolat odstrašující účinky, ale přesto již v roce 1799 bylo další spiknutí černochoů a mulatů odhaleno v Maracaibu.⁵⁶ V první dekádě 19. století přistoupil k pokusům ozbrojených osvobozeneckých akcí na pobřeží rodné Venezuely Francisco de Miranda, se základnou v severoamerickém New Yorku - ale už v roce 1797, poznamenaném válečným stavem mezi Británií a Španělskem, se Britové zmocnili španělského ostrova Trinidad, nacházejícího se nedaleko venezuelských břehů, jehož už zmíněný první britský guvernér plukovník Thomas Picton nechal vytisknout a ve španělské Americe kolovat depeši britské vlády, slibující britskou podporu revolucionářům ve španělské Americe a zároveň respekt k nezávislosti emancipujících se španělských kolonií.⁵⁷

V roce 1794 byl za překlad a vytištění francouzské Deklarace lidských práv odsouzen bývalý pokladník církevních desátků ze Santa Fe de Bogotá a později vůdčí představitel autonomistického hnutí v Nové Granadě Antonio Nariño k transportu do Španělska. Již z Cádizu unikl do Madridu a odtud, jsa zapojen do zednářského hnutí,

⁵⁵ MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 419-120; CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 24.

⁵⁶ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 16-17.

⁵⁷ MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 420, 451.

do Francie, kde navázal spojení s Mirandovým agentem kubánského původu Josém Carem. V roce 1796 se objevil v Londýně, kde se stejně jako Miranda spoléhal na britskou pomoc v boji za svržení španělské nadvlády v Jižní Americe. Znovu ve vězení se ocitl po svém návratu do Ameriky, kdy byl zatčen ve Venezuele a zachránil si život udáním svých spolupracovníků.⁵⁸ Za vydavatelskou činnost byl uvězněn také jeho přítel, mestický advokát z Quita Francisco Javier Espejo.⁵⁹ V Mexiku, kde se ke sklonku 18. století rovněž objevovaly tendence k odporu vůči vládnoucím pořádkům, šířili revoluční agitaci jakobínsky orientovaní Francouzi.⁶⁰

V portugalské Americe se nejvážnějším přímým odrazem francouzské revoluce, s jejími svobodomyšlnými a rovnostářskými hesly, stalo tzv. spiknutí krejčích v Salvadoru da Bahia v roce 1798, se základnou mezi barevnými vojáky a řemeslníky, jež bylo spojeno s výzvami k ustavení „svobodné a nezávislé demokratické vlády“ a jež vrcholilo soudními procesy, čtyřmi popravami a tresty vyhnanství v roce následujícím⁶¹ - v době, kdy se i Portugalsko nacházelo ve válečném stavu s Francouzskou republikou, přičemž pro vstup portugalské monarchie do války s Francií v roce 1793 byla rozhodně větším důvodem než ideologické motivy její závislost na britské politice. Portugalští vojáci pod britským velitelem se v letech 1793-1794 podíleli na španělském tažení z Katalánska do jihofrancouzského Roussillonu a v roce 1798, kdy Španělsko již bylo válečným spojencem Francie, portugalská námořnictví přispěla k vítězství britského admirála Nelsona nad francouzskou flotilou v bitvě u egyptského Abúkiru. V následujícím období bylo Portugalské království, v němž fakticky vládl namísto duševně choré královny Marie I. její syn princ regent Jan (Dom João), vystaveno zosťřenému tlaku španělského prvního ministra Godoye, vedenému zároveň proti britským a ve prospěch francouzských zájmů. To vyústilo ve španělsko-portugalskou, tzv. pomerančovou válku v roce 1801. Konflikt brzy skončil vojenským neúspěchem Portugalska na Pyrenejském poloostrově (na základě míru z Badajozu z června 1801 získalo Španělsko město a pevnost Olivença), i když se v Jižní Americe Portugalcům podařilo rozšířit území jihobrazílského Rio Grande do Sul. Současně portugalsko-španělskou mírovou smlouvou Lisabon ustoupil v neprospěch britských na úkor

⁵⁸ Tamtéž, s. 418-419.

⁵⁹ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 23.

⁶⁰ Francouzi v tomto období tvořili přibližně polovinu všech cizinců pobývajících ve španělské Americe. – FEHRENBACH, T. R.: Fire and Blood. A History of Mexico, New York 1973, s. 311.

⁶¹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 137-138.

francouzských obchodních zájmů.⁶² Později se Portugalsko právě pro své přetrvávající obchodní kontakty s Velkou Británií mělo stát předmětem nátlaku mocného francouzského císaře Napoleona I., za plné účasti Španělska na francouzské straně, čímž byla předurčena francouzská invaze na celý Iberský poloostrov v letech 1807-1808.

Mír, který v březnu 1802 uzavřela Velká Británie ve francouzském Amiensu s Francií a jejími nizozemskými vazaly a španělskými spojenci a který potvrzoval britskou držbu dříve španělského Trinidadu, spolu s dříve nizozemskými koloniemi na Cejlonu, přinesl jen krátkou přestávku ve velkém válečném střetu mezi Británií a bonapartistickou Francií. Válka mezi oběma velmocemi vypukla opět v květnu 1803, v roce 1804 vzhledem k britským námořním útokům vyhlásil válku Británie také španělský král Karel IV. (už v roce 1803 bylo Španělsko přinuceno podepsat dohodu o finanční podpoře Francie, třebaže se jeho ministr Godoy snažil zachovat neutralitu).⁶³ V Evropě začala nová fáze napoleonských válek. Zatímco se britskému ministerskému předsedovi Williamu Pittovi podařilo zformovat již třetí protifrancouzskou koalici, jejímiž hlavními členy se staly Rakousko (to se v roce 1805 ocitlo od poslední dekády předchozího století již potřetí ve válce s Francií, po válkách let 1792-1797 a 1799-1801) a Rusko (podruhé ve válce s Francií od vytvoření druhé koalice v letech 1798/1799), utrpěla francouzsko-španělská válečná flotila pod velením francouzského admirála Villeneuvea v říjnu 1805 zdrcující porážku od britského loďstva v námořní bitvě u Trafalgaru při jihošpanělském pobřeží. Toto velké britské vítězství, jakkoliv spojené též se smrtí britského velícího admirála Nelsona, nejenže zmařilo plány generála Bonaparta, od roku 1804 korunovaného „císaře Francouzů“ Napoleona I., na invazi na britské ostrovy, ale zasadilo i v podstatě smrtící úder španělskému obchodnímu monopolu ve španělských amerických državách. Ten v souvislosti s britskými úspěchy a námořní blokádou ostatně skomíral již za války let 1796-1802 (vzpomeňme například vítězství britského admirála Jervise nad španělským loďstvem u jihoportugalského mysu Svatého Vincenta a britskou blokádu cádizského přístavu v roce 1797), čehož se stal tehdy důkazem dekret španělské Koruny, povolující vstup do hispanoamerických přístavů lodím neutrálních států. Z toho těžily USA, přičemž ale většina zboží dopravovaná

⁶² KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 108-109.

⁶³ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 375.

severoamerickými plavidly do španělské Ameriky pocházela z Británie - a i když byl v roce 1799 dekret pro stížnosti cádizských obchodních kruhů odvolán, obchodní kontakty španělské Ameriky se Severoameričany fakticky neustaly. Období po trafalgarské námořní bitvě již bylo provázáno příznaky naprostého zhroucení někdejších španělských obchodních pozic v Indiích.⁶⁴

V srpnu 1806 se Francisco de Miranda vylodil se skupinou mužů, shromážděných v New Yorku, na pobřeží západní Venezuely, ovšem jeho rádobý osvobozenecká akce bez jakékoliv předchozí dohody s místním obyvatelstvem zcela selhala. Miranda zde nenašel jakoukoliv podporu a označen kněžími za „bezbožného jakobína“, na jehož dopadení vypsaly městské rady finanční odměnu a proti němuž vytáhly oddíly milice z města Valencia, byl nucen se opět stáhnout.⁶⁵

Nicméně, ve stejné době zčásti s jeho dřívějšími plány souvisel britský útok v oblasti La Platy, spojený s dočasnou britskou okupací Buenos Aires a následně Montevidea. Ten v červnu 1806 zahájila výprava anglického námořního kapitána Homeho Pophama, jenž se předtím podílel na dobytí jihoafrického mysu Dobré naděje z nizozemského držení a jehož a Mirandovy plány z roku 1804 na dobytí některých částí Jižní Ameriky, jež by přišlo ku prospěchu nezávislosti španělských kolonií a ustavení vůči Londýnu přátelských kreolských vlád, byly schvalovány britským premiérem Pittem⁶⁶ (zesnulým ovšem v lednu 1806). Britské jednotky pod velením Pophamovi podřízeného generála Beresforda obsadily po drobné potyčce Buenos Aires, kdežto laplatský místokrál markýz de Sobremonte uprchl do vnitrozemské Córdoby, což jej, spolu s jeho jen vedlejší rolí v přípravách k protiútoky, diskreditovalo v povědomí laplatských kreolů, kteří se navzdory všem obchodním výhodám, jaké jim nové okupační síly v čele s Beresfordem a Pophamem nabízely, připravovali ve spojení se španělskými úředníky a obchodníky

⁶⁴ Např. v roce 1806 nezakotvila v kubánské Havaně ani jediná španělská loď a v roce 1807 směřoval obchod Nového Španělska z 95 % jinam než do Španělska. - OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 120-121.

⁶⁵ Miranda se tehdy objevil ve Venezuele poprvé po zhruba pětatřiceti letech. K otázce jeho předchozích kontaktů se svými krajany jako celkem lze poznamenat, že o více než dvacet let předtím si jeho konspirační plány získaly sympatie skupiny venezuelských kreolských statkářů. - KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 29-30, 32-33.

⁶⁶ William Pitt mladší podpořil zmíněné Mirandovy a Pophamovy plány v souvislosti s rostoucí závislostí Španělska na Francii a s možností využívání potenciálu španělské Ameriky Francií. Tyto plány však byly odloženy kvůli naléhavějším potřebám a Popham s velitelem jeho invazních oddílů generálem Beresfordem uskutečnili v roce 1806 svou akci proti Buenos Aires bez vědomí nového britského vedení po Pittově smrti. - STREET, John: Artigas and the Emancipation of Uruguay, Cambridge 1959, s. 79-82.

k ozbrojenému boji proti Brity vytvářenému okupačnímu režimu. Centrem protibritského tažení se stalo Montevideo, odkud se oddily pod velením Santiaga Linierse, původem Francouze sloužícího ve španělském námořnictvu, v srpnu 1806 vyloďily na protilehlém břehu La Platy, a posíleny o dobrovolníky z této strany zálivu, v ozbrojeném střetnutí vytlačily britské vojáky z Buenos Aires. Zatímco toto vítězství značně posílilo sebevědomí místních kreolů, jejichž dílem bylo především a z jejichž popudu se Liniers místo Sobremonteho stal v Buenos Aires vojenským velitelem místokrálovství, a zatímco se v souvislosti s okolnostmi tohoto vítězství vyostřil starý rozpor mezi Buenos Aires a jím podřízeným Montevideem, Pophamova britská flotila nadále blokovala laplatský záliv, k němuž navíc mířily žádané posily jak opět z jihoafrického Kapska, tak přímo z Británie (kde zpráva o obsazení Buenos Aires vedla whigy z vlády, zčásti pod vlivem obchodních kruhů, k rozhodnutí získat pro Británii rozsáhlejší zázemí ve španělské Americe, což se netýkalo pouze laplatské oblasti).⁶⁷ Britské síly tak vedle přístavu Maldonado na pobřeží Banda Oriental dobyly v únoru 1807 Montevideo, následovány velkým množstvím britských obchodníků, a stáhly se odtud teprve v září téhož roku, poté, co pro tuhý odpor Liniersových kreolských miličních oddílů selhal další britský útok nové expedice generála Whitelocka proti Buenos Aires. V každém případě byl však dopad těchto událostí pro již blízkou budoucnost značný. Vítězství místní kreolské milice, ostatně mnohem početnější než španělská regulérní armáda na La Platě, bylo spojeno s jmenováním Santiaga Linierse do čela místokrálovství buenosaireskými zástupci a znamenalo tedy jasný projev místní samosprávy, první předobraz tzv. Květnové revoluce v Buenos Aires z roku 1810 (třebaže právě Liniers se měl brzy stát jakožto její protivník její obětí) - a na druhou stranu, byli-li Britové překvapeni odporem, s jakým se proti nim jihoameričtí kreolové postavili, zřetelné výhody tzv. otevřeného obchodu, doprovázející britskou okupaci Montevidea, rozhodně přispěly k rozšíření nespokojenosti zdejšího obyvatelstva se španělským systémem uzavřeného obchodu, k němuž se po stažení Britů mělo opět vrátit.⁶⁸

Přes katastrofální námořní porážku u Trafalgaru dosáhla

⁶⁷ Britská vláda rovněž spoléhala na Pophamovy poznámky, že by si kreolové přáli svrhnout španělskou nadvládu výměnou za „mírné britské jho kvůli obchodu a toleranci“. Ve spojitosti s Pophamovým útokem na Buenos Aires tak tehdy v Británii Arthur Wellesley, pozdější vévoda Wellington, prosazoval invazi do Mexika a v listopadu 1806 byla z Británie vypravena expedice, jež měla zaútočit na Chile a odtud pokračovat do Peru. Tato vojenská výprava však zůstala při La Platě, právě v souvislosti se záměrem znovudobytí Buenos Aires. – STREET, J.: c. d., s. 89, 91.

⁶⁸ Tamtéž, s. 87-93.

císařská Francie obrovských vojenských úspěchů ve válkách s Rakouskem, Ruskem a posléze Pruskem v prostoru střední a středovýchodní Evropy a rozšíření své hegemonie na evropském kontinentě. Vítězství francouzských armád nad pruskými následovalo Napoleonovo vyhlášení kontinentální blokády z Berlína v listopadu 1806, namířené samozřejmě proti Británii. Mírové smlouvy v Tylži v červenci 1807 jednak potvrdily pokořující porážku pruského státu spolu s faktickou francouzskou nadvládou v Německu, jednak v podstatě rozdělávaly Evropu na mocenské sféry napoleonské Francie a ruské říše cara Alexandra I. Kontinentální blokáda posloužila nato jako záminka k nátlaku napoleonské Francie vůči Portugalsku, které nutila přerušit svá pouta k Británii. A třebaže Portugalsko učinilo řadu vážných ústupků, které dokonce vedly k nepřátelství mezi Lisabonem a Londýnem,⁶⁹ 27. října 1807 uzavřela Francie ze Španělskem smlouvu ve Fontainebleau, na jejímž základě mělo být portugalské území rozděleno mezi oba její signatáře. V listopadu 1807 vstoupila na portugalské území francouzská armáda generála Junota, aniž zde narazila na vážnější odpor, kdežto portugalský královský dvůr se spěšně připravoval na evakuaci do Brazílie. Spolu s královskou rodinou odjíždělo do Jižní Ameriky obrovské množství portugalské aristokracie. Hromadná evakuace z Lisabonu byla uskutečněna za účasti britských válečných lodí - a pro Velkou Británii při jejich tradičních zájmech o trhy španělské a portugalské Ameriky, jakož i pro samotnou Brazílii, byl velmi důležitý královský výnos (*carta régia*) z konce ledna 1808, vydaný po příjezdu portugalského prince a regenta Jana do Salvadoru da Bahia (kde se zdržel při své plavbě do Rio de Janeira), který otevíral brazilské přístavy přímému obchodu se spřátelenými a neutrálními zeměmi. Už vynucené a nakonec poměrně dlouhodobé přesunutí centra portugalského impéria (zahrnujícího vedle samotného Portugalska a brazilského místokrálovství významné koloniální državy v Asii a Africe) do Rio de Janeira zahájilo se všemi svými dopady proces, směřující k nezávislosti portugalské Ameriky. Z Brazílie vyhlásilo Portugalsko 1. května 1808 válku Francii. Ale expanze francouzského císaře Napoleona I. na Pyrenejském poloostrově neměla končit okupací Lisabonu. Za oběť jí mezitím padlo rovněž spojenecké Španělsko, sloužící jako země transferu francouzských armád do Portugalska. Právě takový argument byl vysvětlitelný v případě přítomnosti francouzských vojenských jednotek

⁶⁹ Portugalsko nejenže pod nátlakem Napoleona I. oficiálně uzavřelo své přístavy britským lodím, ale poté bylo nuceno přikročit i k uvěznění britských občanů na svém území a konfiskacím jejich majetků. - KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 110.

ve Valladolidu a Burgosu v prvních měsících roku 1808, avšak již nikoliv pro vkročení francouzské armády do Katalánska a obsazení Barcelony, které mělo být následováno dalším pochodem na jih pod záminkou obrany proti případné britské invazi do Andalusie přes Gibraltar.⁷⁰ Španělsko si uvědomilo, že i ono je vystaveno francouzské okupaci - a v nastalém chaotickém stavu došlo v březnu 1808 k tzv. aranjuezské vzpouře, státnímu převratu, při němž byl za lidové podpory svržen první ministr Manuel de Godoy i král Karel IV., jehož na trůnu vystřídal jeho syn Ferdinand VII., organizující už předtím odpor proti Godoyovi. Spor uvnitř vládnoucí dynastie však jen přispěl k posílení francouzského vlivu v zemi, neboť jak Karel IV. s Marií Luisou a Godoyem, tak Ferdinand VII. se obrátili jako na arbitra na Napoleona. Ten pozval španělskou královskou rodinu do jihofrancouzského města Bayonne a s cílem vytvořit ze Španělska další ze svých satelitních států plně podřízených Francii přiměl Karla IV. i Ferdinanda VII. k abdikaci. Bourboni měli být na španělském trůnu nahrazeni jeho bratrem Josephem Bonapartem, jako králem Josefem I. (už v letech 1806-1808 sehrál obdobnou panovnickou roli v Neapolsku, kde se nyní naopak stal králem Joachim Murat, kterého v březnu 1808 vyslal Napoleon I. jako svého místodržícího do Španělska). Rovněž v Bayonne byl v červenci 1808 shromážděním významných Španělů upraven a schválen ústavní návrh předložený Napoleonem, první psaná španělská ústava v novověku.

Ovšem dlouho předtím než došlo ke konsolidaci loutkového bonapartistického režimu ve Španělsku, vypuklo 2. května 1808 v Madridu lidové povstání za účasti vojáků, namířené proti francouzským vojskům a stojící na počátku krvavé vlastenecké války, španělské války za nezávislost. Ta svým počátečním průběhem, jako byla obrana měst Zaragoza nebo Gerona, mařila Napoleonovy plány na ovládnutí celého poloostrova, a od počátku byl tento krvavý a pustošivý konflikt, spojený s rozsáhlou partyzánskou válkou (*guerrillou*) a širokou účastí lidových mas, doprovázen procesy, které poté plně rezonovaly i ve španělské Americe a předznamenaly její osamostatnění. S odbojem proti francouzské invazi a odmítnutím bonapartistického krále Josefa I. začaly ve Španělsku vznikat regionální výbory, junty, jako orgány moci, kterou vykonávaly za legitimního krále Ferdinanda VII., donuceného k abdikaci a vnímaného nikoliv neoprávněně jako Napoleonova zajatce. Už v samotném pojetí významu těchto junt, buď jako orgánů hájících nároky Ferdinanda VII., nebo jako

⁷⁰ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 386.

orgánů svrchovanosti lidu, na který tato svrchovanost se zajištěním legitimního krále připadla, spočíval budoucí rozkol mezi tzv. absolutisty a liberály, a tím tedy i počátky španělské liberální revoluce, se svoláním kortesů do Cádizu v únoru 1810 a vyhlášením tzv. cádizské ústavy z roku 1812. V září 1808 se podařilo dosáhnout vytvoření Nejvyšší centrální junty (*Junta Suprema Central*), jako nejvyššího orgánu provizorní moci ve Španělsku.

Do té doby již válečná situace na Pyrenejském poloostrově zaznamenala některé výrazné změny. 19. července 1808 uštědřily španělské oddíly pod velením generála Castaňose porážku francouzskému vojsku generála Duponta v bitvě u Bailénu, prvním velkým španělským vítězstvím nad napoleonskými silami v otevřeném poli, kterým navíc zastavily francouzský postup z kastilské náhorní Mesety do Andalusie.⁷¹ Španělští povstalci hledali vojenskou pomoc u Velké Británie, válečného protivníka napoleonské říše, a zároveň Británie využila masivního ozbrojeného odporu ve Španělsku k invazi do Portugalska, uskutečněné již na začátku srpna 1808 pod velením slavného Arthura Wellesleye, jemuž právě válka na Iberském poloostrově (konkrétně bitva u španělské Talavery v roce 1809) vynesla titul vévody z Wellingtonu, bývalého účastníka válečných tažení britské Východoindické společnosti v Indii a budoucího definitivního pokořitele Napoleona I. v bitvě u Waterloo. Ještě během téhož měsíce dosáhly britské oddíly ve spojení s jednotkami zformovaného portugalského hnutí odporu v Portugalsku vítězství nad Francouzi, kteří zemi opustili na základě tzv. dohody ze Sintry z 30. srpna, zatímco ve Španělsku byl Josef I. nucen opustit Madrid pod tlakem španělských sil, kterým byl na pomoc vyslán nevelký britský oddíl vedený Johnem Moorem.⁷² Portugalsko se ocitlo pod faktickou britskou okupační správou v čele s lordem Beresfordem, již zmíněným v souvislosti s invazí v Buenos Aires v roce 1806 (a pod britskou okupací mělo zůstat dokonce i po skončení napoleonských válek, kdy jeho královský dvůr nadále dlel v Brazílii a do země pronikaly vlivy liberalismu ze Španělska). Ve Španělsku se stav opět ve prospěch Francie a Josepha Bonaparta, včetně znovuvládnutí Madridu, vychýlil až s tažením francouzské *Grande Armée* pod osobním Napoleonovým velením v severních a centrálních částech země v listopadu a prosinci 1808. Obnovená francouzská okupace Madridu přiměla Centrální juntou přesunout se do Sevilly, kde na

⁷¹ Tamtéž, s. 388.

⁷² PROTHERO, G. W.: *Nelson's School History of Great Britain and Ireland*, London, Edinburgh, New York asi 1920, s. 361.

konci roku 1808 zemřel její první předseda hrabě de Floridablanca, v letech 1777-1792 působící jako španělský první ministr.⁷³

Španělská osvobozenecská válka od roku 1808 a skutečnost, že se Španělsko a Portugalsko změnilo v otevřené bojiště britsko-francouzské války, velmi výrazně zasáhly do dalšího vývoje v Evropě, z velké části pod francouzskou nadvládou, a ovlivnily celý další průběh napoleonských válek. Téměř půlmilionová armáda vyslaná francouzským císařem na Pyrenejský poloostrov a její zdejší neúspěchy přispěly k novému vyhlášení války Francii ze strany Rakouska v roce 1809 nebo ke změně v ruské zahraniční politice, vedoucí ke zhoršení vztahů s Francií.⁷⁴ Protinapoleonská osvobozenecská válka ve Španělsku byla do jisté míry předobrazem osvobozenecských válek v Rusku v roce 1812 a v Německu v roce 1813. Stejně tak je pochopitelné, že události ve Španělsku v letech 1808-1814 měly přímý a značný vliv na vývoj ve španělských koloniích na opačné straně Atlantiku. Tam hluboká krize evropské metropole vyvolávala už od roku 1808 smíšené reakce.

⁷³ Titul hrabě de Floridablanca si tento osvícenský politik, vlastním jménem José Francisco Moñino, vysloužil za svá jednání ve funkci španělského velvyslance v Římě, která vedla ke zrušení jezuitského řádu papežem Klimentem XIV. v roce 1773. – Political Essay on the Kingdom of New Spain by A. von Humboldt. Book I., s. 10; UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 347.

⁷⁴ HORWARD, Donald D.: „The Peninsular War in Fact and Fiction - Research in review“, in: Ibero-Americana Pragensia. Año XXVII- 1993, s. 127.

KAPITOLA DRUHÁ
PRVNÍ FÁZE HISPANOAMERICKÝCH VÁLEK
ZA NEZÁVISLOST A JEJICH MEZINÁRODNÍ
SOUVISLOSTI

Již počátek protifrancouzského odboje ve Španělsku a vytváření junt byly svázány s činností osob, spjatých více nebo méně ještě s reformní politikou za vlády Karla III., jako byli hrabě de Floridablanca nebo Gaspar Melchor Jovellanos. V případě Jovellanose, který například v roce 1795 ve Španělsku obhajoval reformy osvícenského typu navzdory předchozímu jakobínskému teroru ve Francii a v letech 1801-1808 trávil čas ve vězení, a který poté odmítl nabídku francouzského císaře Napoleona a jeho bratra Josefa podílet se na formování jejich nového režimu ve Španělsku¹ (při liberalizačních opatřeních například už uvedeného konstitučního nebo antiklerikálního druhu, jež s sebou francouzská okupace do země přinášela), tato skutečnost předznamenávala zmíněný konstitucionalistický vývoj ve Španělsku, v němž získal převahu liberálnější proud, spíše ovlivněný ideály Velké francouzské revoluce. Samotný odpor proti systému monarchistického absolutismu byl samozřejmě rovněž součástí nespokojenosti s panujícími poměry ve španělské Americe a existovala silná pouta mezi španělskými liberály a příštími představiteli hispanoamerických vlasteneckých hnutí. Takovým typickým příkladem byla činnost zednářské lóže v Cádizu, v níž vedle zástupců španělského liberálního hnutí působil José de San Martín, syn španělského důstojníka, narozený v roce 1778 v laplatské osadě Yapeyú, a budoucí velitel osvobozené výpravy z La Platy do Chile a Peru, který se sám do roku 1812 účastnil španělské války proti Napoleonovi I., nebo budoucí chilský předák Bernardo O'Higgins, syn bývalého chilského guvernéra a peruánského místokrále irského původu, na nějž v Londýně ideově zapůsobil

¹ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 347; FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 172-173.

Miranda.² Na druhou stranu se ovšem mezi hispanoamerickými kreoly nacházely konzervativní vrstvy, u kterých právě liberální vývoj ve Španělsku vyvolával averzi vůči metropoli.

Situace na Pyrenejském poloostrově byla ve španělské Americe pochopitelně se zájmem sledována - a výrazným projevem změn ze strany španělského povstaleckého vedení, bojujícího ve jménu nepřítomného Ferdinanda VII. proti Francii a Josefovi I. a snažící se získat si podporu Hispanoameričanů a zachovat jednotu impéria, se stal dekret vydaný Centrální juntou v Seville v lednu 1809, jímž se rušil koloniální status amerických místokrálovství a generálních kapitanátů. Španělská Amerika se tak vlastně stávala integrální součástí Španělska a její obyvatelé měli mít stejná práva jako Španělé z Pyrenejského poloostrova, včetně zastoupení ve španělském zastupitelském sboru. A také kortesy, parlamentní orgán, který se v únoru 1810 sešel v Cádizu, prohlašoval jednotu „Španělů z obou polokoulí“ jako jediného národa se stejnými právy.

Válečný vývoj na Iberském poloostrově, směřující k francouzské okupaci většiny Andalusie včetně Sevilly v lednu 1810, a tím i k nucenému přesídlení Centrální junty do Cádizu, kde byla záhy nahrazena pětičlennou Regentskou radou, vedl k obavám, že se i španělská Amerika stane bojištěm mezi Velkou Británií a Francií, případně že se španělská zámořská teritoria dostanou do područí napoleonské Francie nebo (což by vzhledem k naprosté britské námořní převaze v Atlantiku bylo reálnější) Británie. V souladu s většinovými postoji na Pyrenejském poloostrově, španělská Amerika, jak její místokrálovské správy, tak kreolští zástupci jako celek, odmítla vládu Josefa I., Francouzi instalovaného krále Španělska a Indií, a rovněž se vyslovila ve prospěch Ferdinanda VII. Naděje Francie, že se zde chopí faktické moci, byla mizivá, i když například již v srpnu 1808 navštívili Napoleonovi vyjednávači Santiaga Linierse, buenosaireského miličního velitele, jehož vítězství nad britskou invazí v letech 1806-1807 vyneslo do pozice místokrále La Platy. Tato jednání neměla žádný výsledek, nicméně odpor proti Liniersovi, pro jeho francouzský původ podezřívávanému z bonapartistických sklonů, stál v září téhož roku za vytvořením junty v Montevideu, konkurenčním městě místokrálovskému Buenos Aires, v jejímž čele stál místní španělský guvernér Francisco Javier Elío a jež se sama rozpustila až po příjezdu nového, sevillskou Centrální juntou jmenovaného laplatského místokrále

² CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 85, 354.

Hidalga de Cisneros,³ námořního důstojníka a účastníka trafalgarské bitvy, do Buenos Aires v červenci 1809. Spojenecká smlouva mezi Velkou Británií a španělskou Centrální juntou ze 14. ledna 1809, potvrzující španělsko-britské válečné spojenectví proti císařské Francii, byla následována britským úsilím získat od španělské strany obchodní ústupky v Americe, tedy tradiční snahou Velké Británie, centra rozvíjející se průmyslové revoluce, získat přístup k odbytíštím, jaké jí obrovský trh španělské Ameriky potenciálně nabízel. Do Buenos Aires a Montevidea tak britští obchodníci nakonec získali volný přístup ještě v roce 1809, zatímco jedním ze znaků tehdejšího vývoje na La Platě byl spor mezi místními liberály a zastánci svobodného obchodu na jedné a španělskými a zčásti i místními monopolistickými kupci na druhé straně (přičemž ti druzí fakticky hájili rovněž zájmy výrobců v centrálních laplatských regionech, jako Córdoba, Mendoza nebo Tucumán).⁴ Na straně buenosaireských liberálů se zvýraznila taková jména jako Mariano Moreno, Manuel Belgrano nebo Juan José Castelli, intelektuálů, spojených posléze s liberální a vlastenecky zaměřenou buenosaireskou revolucí od května 1810.

Právě rovněž v laplatském místokrálovství byla zprvu vítána a poté zavrhnuta alternativa, jež se nabízela jako možné řešení zmatené situace, která ve španělské Americe nastala ve spojitosti s událostmi ve Španělsku - totiž přijetí Carloty Joaquíny, sestry Ferdinanda VII. a manželky portugalského prince regenta Jana, sídlící v Rio de Janeiru, která Hispanoameričanům nabídla svou dočasnou vládu jménem svého královského bratra. Taková alternativa, s představou liberální monarchie otevřeného obchodu a podílu jihoamerických kreolů na lokální politické moci, se zamlouvala i liberálním buenosaireským předákům Belgranovi a Castellimu, ovšem plán ztroskotal jak pro absolutistické vystupování samotné Carloty, tak pro obavy, že by její vláda vedla k nastolení portugalské vojenské a hospodářské převahy v oblasti La Platy, kam ostatně již tradičně směřovaly portugalské zájmy z Brazílie.⁵

Situace, v níž hispanoameričtí kreolové odmítli napoleonskou Francii a Josefa I., jim současně naskýtala obraz faktického bezvládí ve Španělsku, jehož mohli z nejrůznějších ohledů využít ve svůj prospěch a k prosazení svých již dřívějších požadavků. Liberálně orientované junty v mateřské zemi v nich z valné části

³ Tamtéž, s. 86-87.

⁴ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike 1808-1826, s. 67-69.

⁵ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 86-87; CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 64.

nevzbuzovaly důvěru, tak jako stěží mohli přijmout tezi o jednotě „Španělů z obou polokoulí“ ti, co se vlastně již za součást španělského národa nepočítali a v rámci vlastního nabytí politické moci si přáli autonomii svých regionů, spojených se Španělskem jen osobou fakticky nevládnoucího Ferdinanda VII., anebo rovnou rozchod se Španělskem - ačkoliv i hispanoameričtí delegáti se zúčastnili zasedání cádizských kortesů od roku 1810 (stejně jako zástupci španělské Ameriky nechyběli už na shromáždění v Bayonne roku 1808, pokládajícím základy bonapartistickému režimu Josefa I.).⁶ A třebaže se situace ve značné části španělské Ameriky do skutečně revoluční podoby vyhrotila až v roce 1810, rovněž pod vlivem zpráv o francouzském obsazení Sevilly, už předtím se zde objevovala lokální ohniska nepokojů, jež předurčovala příští vývoj. Francouzská invaze ve Španělsku brzy našla odezvu v Mexiku, kde existovaly obavy ze zahraničního útoku na místokrálovství Nové Španělsko v souvislosti s velmocenskými konflikty ve světě a kde nejvlivnější kreolské oligarchie, zpravidla mnohem konzervativnějšího ražení než kreolští političtí předáci v Jižní Americe, stály proti liberálním juntám ve Španělsku a zasazovaly se o vytvoření vlastní junty, vládnoucí až do návratu Ferdinanda VII. na trůn. Spojencem se jim stal sám místokrál José de Iturrigaray, člověk spojený s Godoyovou dobou a s korupcí, kterého liberální hnutí ve Španělsku ohrožovalo v kariéře a který vzhledem k náladám v zemi dokonce vytušil možnost, že by se mohl stát prvním monarchou nezávislého Mexika. Již v srpnu 1808 svolal zasedání audiencie, složené ze španělských právníků a kleriků, stejně jako kreolské obecní rady (*ayuntamiento*) Ciudad de México. Zatímco se mezi kreoly objevil vážný požadavek na vytvoření vlastního mexického kongresu nebo junty, audiencie se postavila ostře proti, přičemž získala podporu místních Španělů. Ti pod vedením bohatého plantážníka Yermy uskutečnili v polovině září 1808 převrat, při němž byl Iturrigaray svržen a poslán do Veracruz a odtud do Cádizu, a někteří z kreolských předáků byli uvězněni. Yermo učinil novým místokrálem Nového Španělska starého španělského maršála Garibaye,

⁶ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 434. Například z Mexika odjelo na zasedání španělských kortesů v Cádizu 17 delegátů (zpravidla kreolských kněží a příslušníků mládeže ze středních vrstev), kteří se zde zasazovali o zrušení kast a občanskou rovnost, svobodu tisku, hospodářský rozvoj své země, návrat jezuitů, atd. – KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 155. Z Peru se zasedání cádizských kortesů zúčastnilo 7 delegátů, jež zde hájili obecně americký požadavek na větší zastoupení v tomto parlamentním orgánu, ale na druhou stranu se snažili, aby se otázka aktivního a pasivního volebního práva nevztahovala na Indiány a mišence. – LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 177-178.

jenž byl později na příkaz ze Španělska nahrazen arcibiskupem Lizanou.⁷ Tyto události stály však jen na počátku otevřeného sporu mezi kreoly a *peninsulares* a revolučního neklidu v Mexiku, který měl v září 1810 vyústit ve vypuknutí velkého a převážně indiánského či mestického povstání, vedeného farářem Miguelem Hidalgem.

Vedle Nového Španělska se již v roce 1809 stalo oblastí vážných politických nepokojů Horní Peru, kde v květnu toho roku převzala v jeho centrálním městě Chuquisaca⁸ moc místní audiencie a v návaznosti na to již vyloženě vlastenecké hnutí ovládlo v červenci La Paz, kde byla po obsazení kasáren a sesazení intendanta a biskupa vytvořena junta pod předsednictvím mestického vojáka Murilla. Jejím cílem byla samostatnost Horního Peru na Španělsku i na Buenos Aires, zájem zdejších revolucionářů se obracel i k postavení početného indiánského obyvatelstva. V jejich vedení se ovšem projevil rozkol mezi kreolskými a mestickými vůdci a v říjnu 1809 bylo hnutí poraženo místokrálovskými vojsky, vyslanými z Río de la Plata a z Peru.⁹ Stejně tak oddíly peruánského místokrále brzy svrhly vlasteneckou juntou, která v srpnu 1809 ovládla Quito, součást místokrálovství Nová Granada, kde ovšem v souvislosti s celkovým revolučním vývojem v Nové Granadě propuklo opět nové povstání v roce následujícím.

Zároveň již tyto akce činily na celé další desetiletí z peruánského místokrálovství baštu royalismu, španělské koloniální moci v Jižní Americe, odkud mělo být bráněno Horní Peru před ozbrojenými výpravami buenosaireských revolucionářů a svržena autonomistická a fakticky již nezávislá vláda v Chile. Peruánský místokrál José Fernando de Abascal zorganizoval v zemi schopnou vojenskou sílu a peruánské kreolské oligarchie měly zůstat dlouho jednotné s místokrálovskou správou v Limě, která během jihoamerických válek za nezávislost v podstatě opět zčásti obnovila někdejší pozice místokrálovství Peru, o něž jej připravily bourbonské zásahy v 18. století. Jedním z důvodů této jednoty byly reminiscence na Tupac Amarúovo krvavé povstání v letech 1780-1781 a hrozba vychýlení společenské rovnováhy ve prospěch početného indiánského či mestického obyvatelstva v případě destabilizace (v roce 1814 vypuklo v oblasti Cuzka velké indiánské povstání pod vedením indiánského kasika a generála Matea Pumacahui, jež

⁷ FEHRENBACH, T. R.: *Fire and Blood. A History of Mexico*, s. 313-314; KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: *Dějiny Mexika*, s. 150-151.

⁸ Později bylo toto město na počest jednoho z předních Bolívarových generálů a bolívijských presidentů přejmenováno na Sucre.

⁹ LYNCH, J.: *Revolucii v Ispanskoj Amerike*, s. 71-72.

bylo do příštího roku vojensky rozdraceno, ale které bylo primárně podnícené právě zdejšími kreoly v jejich sporu se španělskou administrativou). Ostatně, do jisté míry podobný vztah mezi nejmocnějšími kreolskými skupinami a koloniálními správami měl nakonec dlouho převládat také v Novém Španělsku a v generálním kapitanátu Guatemala.

Specifický případ pak po této stránce představovaly samozřejmě španělské antilské ostrovy Kuba a Portoriko, v důsledku mezinárodních válečných konfliktů 18. století silně opevněné a soustřeďující silné vojenské posádky, které kromě toho v této době zaznamenávaly období hospodářské prosperity, k níž rovněž přispěl naprostý rozvrat pěstování cukrové třtiny na nedalekém Saint Domingue (Haiti) během uplynulé revoluce a dlouholetých válek. Současně příklad vývoje na Haiti v předchozím období pochopitelně opět odrazil místní plantážnické oligarchie, v jejichž zájmech španělští guvernéri obou ostrovů v podstatě působili, od pokusů destabilizace situace, jež by mohla vést ke vzpouře otroků- jichž se ostatně i Kuba stala v těchto letech dějištěm. Již definitivní liberalizace obchodu, která s tímto obdobím nadcházela, navíc nakonec umožňovala přímý vývoz kubánského a portorického cukru na evropské a severoamerické trhy a tím i růst jeho cen.¹⁰ Kuba a Portoriko tedy zůstávaly součástí zbývajícího španělského zámořského impéria (stejně tak jako například Filipíny, přes svou polohu při asijském pobřeží Pacifiku od 16. století taktéž administrativně a komunikačně spojené se španělskou Amerikou) ještě více než sedm desetiletí poté, co se definitivně zhroutilo panství Madridu i v Mexiku, Střední Americe a Peru.

Jak bylo zmíněno, okupace Sevilly francouzskými vojsky na počátku roku 1810 přiměla španělskou Centrální juntou, respektive ji nahradivší Regentskou radu, stáhnout se do Cádizu. Toto jihošpanělské přístavní město, v němž záhy zahájily své zasedání kortesy, sice Francouzi pak již nikdy nedobyli, nicméně španělské vedení tehdy zvažovalo své přesídlení až do venezuelského Caracasu, podle vzoru portugalského královského dvora, od čehož jej však odradily obavy, že by se za takové situace britští spojenci zmocnili Cádizu a španělské Ceuty na protilehlém marockém pobřeží, za účelem vytvoření nových „Gibraltarů“¹¹ (s přihlédnutím k britským zájmům v prostoru přímo poblíž Iberského poloostrova, jenž Londýnu otevíral přístup do Středomoří, lze připomenout opětovnou britskou okupaci Menorky

¹⁰ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 55-61.

¹¹ Tamtéž, s. 45-46.

v letech 1796-1802). A eventualita, že naprosto celé poloostrovní Španělsko padne do područí císařské Francie, zároveň zavdala španělské Americe podnět k vytváření vlastních junt, podle španělského vzoru, které opět jako ve Španělsku proklamovaly věrnost Ferdinandovi VII., ale které fakticky byly projevem autonomismu, ne-li přímo prvním krokem k vyhlášení otevřené nezávislosti.

19. dubna 1810 se *cabildo* v Caracasu prohlásilo za Nejvyšší juntou ve Venezuele a ačkoliv vydalo prohlášení, že se staví za práva Ferdinanda VII., ještě téhož dne svrhlo lidové povstání jeho legitimního zástupce, venezuelského generálního kapitána Vicenta Emparána. Přitom zrovna v případě Venezuely byla tato tzv. „ferdinandovská fasáda“ („*máscara de Fernando*“) odsouzena k poměrně brzkému odstranění,¹² dříve než k tomu došlo ve většině jiných případů ve španělské Americe. Caracaská junta jednala od počátku jako zcela nezávislý orgán, snažící se získat si podporu Velké Británie prostřednictvím trojčlenné mise vyslané do Londýna. Jedním z jejích členů, vedle Luise Lópeze Méndeze a pozdějšího slavného básníka Andrése Bella, byl Simón Bolívar y Ponte, později přední osobnost boje za hispanoamerickou nezávislost, potomek bohaté caracaské rodiny (narozený roku 1783). Počátky Bolívarových politických názorů a postojů (republikanismus, neúnavné lpění na boji za nezávislost) byly víceméně spojovány i s některými okolnostmi jeho předchozího pobytu v Evropě, jako s jeho přítomností v Paříži v době Napoleonovy císařské korunovace v prosinci 1804 nebo s jeho přísahou o osvobození Venezuely ze španělské nadvlády na římském pahorku Aventinu v roce 1805, učiněné v přítomnosti jeho caracaského učitele Simóna Rodrigueze. Podle přání venezuelských delegátů v Londýně, přijatých v červenci 1810 britským ministrem zahraničí Wellesleyem, měl britský král zprostředkovat „zachování míru a přátelství bratrů na obou polokoulích“, přes protesty španělského velvyslance v Londýně, namířené proti vstřícnosti britské vlády vůči „venezuelským povstalcům“. Velká Británie, vyslovující se už podle instrukce svého ministra války a kolonií lorda Liverpoola ve prospěch celistvosti španělského impéria, zachovávala krajně opatrné stanovisko jak vůči jihoamerické, tak španělské straně. Britský ministr zahraničí

¹² Velice výstižnými slovy o tom informoval ruský vyslanec v USA F. P. Palen svého ministra zahraničí hraběte Nikolaje Rumjanceva: „V Caracasu... obyvatelé vytvořili nezávislou vládu, která současně uznala prince Ferdinanda svým zákonným králem v případě, že se mu někdy podaří vrátit se na španělský trůn. Toto uznání bylo vysloveno jen proto, aby se necítili odstrčeni ti, kdož ještě drží se starou monarchií; ale hlavní jednající osoby jsou hluboce přesvědčeny, že se Ferdinand už neobjeví na scéně, a kdyby se snad i objevil, budou oni prvními, kteří jej nebudou chtít uznat.“ – KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 35-36.

(*Foreign Secretary*) odmítl stanovisko venezuelské delegace, že by „Venezuela mohla být Španělsku prospěšnější jako nezávislá země“, slíbil jen podpořit „přátelské vyrovnání“ s Madridem a ochraňovat Venezuelu před francouzským expanzionismem¹³ - a třebaže nastala situace ve španělské Americe, slibující plně otevřít její trhy Velké Británii, přicházela vstříc britským zájmům, na druhé straně válečné spojení se Španělskem předurčovalo takovou linii britské politiky přinejmenším až do porážky Napoleona I. Zároveň byla další, dvoučlenná diplomatická mise z Venezuely vyslána do severoamerického Washingtonu. Jejím členem byl i Bolívarův bratr Juan Vicente, jenž při jejím návratu do Venezuely v roce 1811 zemřel.¹⁴

S uvedenou venezuelskou delegací v Anglii se koncem roku 1810 vrátil z Londýna do vlasti též Francisco Miranda, jenž zde byl jmenován generálem formujících se ozbrojených sil vznikajícího státu a později se stal i poslancem venezuelského Kongresu, jenž se jako Národní shromáždění, první venezuelský parlament, sešel už v březnu 1811. V červenci 1811 revoluce ústila ve vyhlášení nezávislosti a vznik tzv. Spojených provincií Venezuely, republikánského a federativního útvaru ovlivněného příkladem USA. Na rozhodnutí k proklamaci nezávislosti se ve významné míře podílel vliv caracaské Vlastenecké společnosti (*Sociedad Patriótica*) a konkrétně i návrhy Simóna Bolívara jako jejího člena.¹⁵ Avšak již v předchozím roce, za podmínek, kdy řada osob i celé oblasti ve Venezuele (jako Maracaibo nebo Coro na západě nebo Guayana v povodí Orinoka) zachovávaly věrnost španělskému režimu, vypukla v zemi občanská válka. Ta se měla právě po vyhlášení nezávislosti vystupňovat a první nezávislý venezuelský stát byl nakonec, se zásahem španělských vojáků z Portorika, rozdrčen.

V jiné části Jižní Ameriky, v Buenos Aires, si zatím v květnu 1810 měšťané ze zdejšího *cabilda* vytvořili rovněž vlastní vládní juntou, která nejprve jmenovala do svého čela samotného laplatského místokrále Hidalgo de Cisneros a zakrátko, pod vlivem velitelů milice a nejradiálnějších liberálů, jej 25. května sesadila. Zprávy o možném naprostém zhroucení Španělska, čelícího napoleonským armádám, spojené s obavami ze španělských restrikcí liberalizovaného zahraničního obchodu Buenos

¹³ Tamtéž; LIÉVANO AGUIRRE, Indalecio: Bolívar, Caracas 1988, s. 105.

¹⁴ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 64; MEDINA CASTRO, Manuel: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk (Istorija ekspansii SŠA), Moskva 1974, s. 64.

¹⁵ LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 110.

Aires, hegemonie Portugalců z Brazílie v laplatském prostoru, jež by mohli využít nastalých okolností, s obavami před novým režimem vnuceným ze strany Josefa I. nebo před tím, že bonapartistické Španělsko prodá laplatský region třetí mocnosti, jako v roce 1803 učinila Francie s Louisianou, hrály v tomto kroku důležitou roli.¹⁶ V předsednictví junty za účasti liberálních vůdců stanul plukovník Cornelio Saavedra. Junta odpřísáhla věrnost španělskému králi Ferdinandu VII., ale odmítla svrchovanost španělské Regentské rady, a zároveň oznámila svůj záměr rozšířit vlastní svrchovanost na celé území fakticky zrušeného laplatského místokrálovství. Proti tomu však *cabildo* v Montevideu vyhlásilo věrnost Regentské radě a v lednu 1811 se v tomto městě, změnivším se v centrum prošpanělského royalismu na La Platě, usadil jeho bývalý guvernér a oficiálně jmenovaný laplatský místokrál Elío, který 12. února 1811 označil vládu v Buenos Aires za „vzbouřence a zrádce“.¹⁷ Svrchovanost Regentské rady uznalo v červenci 1810 také *cabildo* v paraguayském Asunciónu, nacházející se pod vlivem španělského intendanta Velaska.¹⁸

Mezitím se přední liberální osobnosti v buenosaireské juntě snažily prosadit některé reformy, i přes odpor například zástupců vnitrozemských provincií (což se týkalo hospodářských záležitostí a lpění vnitrozemí na protekcionismu), a zatímco *peninsulares* byli nyní vystaveni diskriminaci v obsazování míst ve státní správě, už v srpnu 1810 vypuklo ve vnitrozemské Córdobě royalistické povstání stoupenců starých koloniálních pořádků za účasti dřívějšího buenosaireského hrdiny a místokrále Santiaga Linierse. Toto kontrarevoluční vystoupení, připravené ve spojení se španělskými autoritami v Horním Peru,¹⁹ bylo brzy potlačeno a většina jeho vůdců, včetně Linierse, byla popravena. Vítězným oddílům vlastenecké milice velel doktor Juan José Castelli, advokát italského původu, jenž poté pokračoval v tažení do Horního Peru s cílem prosadit tam autoritu junty (*Junta Gubernativa*) z Buenos Aires.

¹⁶ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 64. K záležitosti prodeje Louisiany, v podstatě celého pravého břehu řeky Mississippi, Spojeným státům americkým ze strany Francie v roce 1803 lze dodat, že tento akt vyvolal protesty Španělska, neboť ve smlouvě ze San Ildefonsa z roku 1800, kterou toto severoamerické území svému francouzskému spojenci postupovalo, si vymínilo, že Francie nepostoupí Louisianu žádné třetí straně. Zisk Louisiany pak přiváděl v USA k nárokům na některá španělská území v Severní Americe, jako na Texas a zejména tzv. Západní Floridu, úzký pobřežní pruh při Mexickém zálivu mezi ústím Mississippi na západě a řekou Perdido na východě. V letech 1810-1813 se USA, za přispění amerických osadníků, celé Západní Floridy skutečně zmocnily. – OPATRŇÝ, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 116; TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 161-162.

¹⁷ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 100.

¹⁸ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 124-125.

¹⁹ Tamtéž, s. 78.

Poté, co v listopadu 1810 porazily Castelliho oddíly v Horním Peru postavivší se jim royalistické síly, vstoupily do stříbrnosného Potosí, kde jejich velitel nechal zastřelit některé zajaté royalistické hodnostáře, včetně guvernéra města a intendanta provincie.²⁰ Příchod vlasteneckých sil od La Platy současně vyvolal úspěšná povstání opět ve městech Chuquisaca a La Paz, avšak svými liberálními postoji, jako volnomyšlenkářstvím nebo vyhlášením rovnosti před zákonem pro Indiány, k nelibosti místních kreolů i mesticů, si laplatští revolucionáři řadu svých původních zdejších stoupenců znepřátelili. V červnu 1811 byli Castelliho milicionáři poraženi v bitvě u Huaqui, nedaleko jezera Titicaca, oddíly generála Goyenecheho, vyslaného z Peru, a poté doslova vyhnáni z hornoperuánského Altiplana.²¹ Tím bylo Horní Peru, opět kontrolované místokrálem z Limy, pro patrioty z Buenos Aires ztracené, a to i přes dočasný úspěch, kterého zde v roce 1813 dosáhla nová laplatská expedice, tentokrát pod velením Manuela Belgrana. Ale i generál Belgrano (stejně jako Castelli byl italských kořenů), jenž v tomtéž roce zvítězil nad royalistickým vojskem vpadnuvším do argentinských provincií ve směru k Tucumánu, zde byl poražen silami španělského generála a pozdějšího peruánského místokrále Pezuely.

Manuel Belgrano jako vojenský velitel již na počátku roku 1811 selhal v tažení, které mělo podrobit autoritě buenosaireské junty Paraguay, vzpírající se jejímu uznání. Paraguayské milice zasadily Belgranovým mužům dvě porážky, a další vývoj v Paraguayi byl poznamenán kreolským povstáním v květnu 1811, ustavením vlastní junty a vyhlášením nezávislosti „jak na Buenos Aires, tak na jakékoliv jiné cizí mocnosti“.²² Paraguayské vítězství nad Belgranovými oddíly bylo v podstatě společným dílem místních Španělů, jako byl třeba intendant Bernardo de Velasco, i kreolů. Ke kreolům, kteří v čele ozbrojených peonů vedli povstání v květnu 1811, patřil i advokát a člen asunCIÓNského *cabilda*, pozdější dlouholetý paraguayský diktátor José Gaspar Rodríguez de Francia. Prakticky již od této doby se Paraguay v jihoamerickém vnitrozemí vyvíjela jako izolovaný státní útvar, nezávislý na Španělsku i na Buenos Aires, třebaže paraguayská vládnoucí junta připouštěla (což je důležité také vzhledem k budoucímu konfliktu mezi centralismem a federalismem v laplatských provinciích) sjednocení s Buenos Aires, ovšem jen na základech

²⁰ AMUNATEGUI, Miguel Luis, BARROS ARANA, Diego: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, Santiago de Chile 1960, s. 173-175.

²¹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 98.

²² LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 125.

konfederace a rovnoprávnosti jejich jednotlivých částí.²³

Na Východním břehu (Banda Oriental) ve stejném roce, v situaci válečného stavu mezi buenosaireskými juntisty a laplatským „místokrálem“ Eliem v Montevideu, pozvedl zbraň proti royalistickému Montevideu místní předák José Gervasio Artigas, prozatím ve službách Buenos Aires. Již v květnu 1811 rozdrtily Artigasovy jezdecké oddíly venkovských *gauchos* sbory španělské námořní pěchoty ve střetu u Las Piedras a Artigas se později podílel na buenosaireském obléhání Elíova Montevidea. Ještě před dobytím této metropole pozdější Uruguaye v roce 1814 se ovšem Artigas, známý svými republikánskými, rovnostářskými a federalistickými názory a získávající si pro svůj federalismus sympatie předáků argentinských vnitrozemských provincií, s vedením v Buenos Aires rozešel. Konflikt mezi vlasteneckou buenosaireskou vládou a royalistickým Montevideem zatím po jednu dobu šel k širšímu mezinárodnímu rozměru, když se Francisco Javier de Elío jako představitel španělské moci obrátil o pomoc do portugalské Brazílie (cośi podobného ostatně učinil i španělský intendant v Paraguayi Velasco). 7. června 1811, nedlouho po Artigasově vítězství u Las Piedras, tak byl španělský vyslanec v Rio de Janeiru zpraven portugalským ministrem zahraničí a války Sousou Coutinhem- hrabětem Linharesem o připravovaném vstupu portugalských jednotek do oblasti Banda Oriental v zájmu „obnovení pořádku“. V červenci vyrazilo z Brazílie na jih čtyřtisícové vojsko, jež obsadilo město Maldonado na severním břehu ústí laplatského zálivu a pokračovalo ve směru na Montevideo, ale jeho další postup v této pro Portugalce dlouhodobě zájmové oblasti byl zastaven v důsledku britské politiky, totiž na základě vyjednávání mezi laplatským politikem Manuelem Sarrateou a vlivným britským vyslancem u portugalského dvora v Rio de Janeiru, Percym Clintonem Sydneyem Smithem, lordem Strangfordem. Se zájmy na těsných obchodních kontaktech jak s Brazílií, tak s La Platou se Velká Británie a její diplomatický zástupce v Rio de Janeiru zasazovali o uzavření příměří v Banda Oriental (a Buenos Aires v rámci toho dokonce formálně uznalo Elíovu autoritu) - a zejména z iniciativy lorda Strangforda, a k roztrpčení portugalského prince regenta Jana, byly v roce 1812 portugalské oddíly od La Platy staženy.²⁴ Již v průběhu roku 1811 se ale změnila situace i v samotném Buenos Aires, kde za přispění konzervativnějšího miličního velitele plukovníka Saavedry fakticky musel vládnoucí juntou opustit

²³ Tamtéž, s. 125-126.

²⁴ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 147-148.

představitel radikálních liberálů Mariano Moreno. Ten byl odškodněn vysláním na diplomatickou misi do Velké Británie, ovšem během plavby k evropským břehům, v březnu 1811, zemřel. Ke konci roku 1811 byla junta v Buenos Aires nahrazena triumvirátem, projevujícím přísně centralistické tendence. V červenci 1812 byly v laplatské metropoli oběšeny asi čtyři desítky osob, které se zde pokusily o royalistický převrat²⁵ - a stejně jako už dříve Venezuela, rovněž budoucí Argentina spěla ke svolání prvního parlamentu ve svých dějinách, který zde jako Ústavodárné shromáždění zahájil zasedání v lednu 1813. Částečným výsledkem vlivu Velké Británie, na La Platě silnějšího než kdekoliv jinde ve španělské Americe, byla skutečnost, že se zde dlouho udržela ona tzv. „ferdinandovská fasáda“, tzn. že autonomisticky a independentisticky zaměřená laplatská revoluce zatím nevrcholila do otevřené separace od Španělska, nadále bojujícího po boku britských vojsk s napoleonskou agresí. Současně, na rozdíl od jiných oblastí hispánské Ameriky, proces zahájený tzv. Květnovou revolucí v Buenos Aires v roce 1810 nebyl již nikdy přerován úspěšnou intervencí španělských nebo místních royalistických sil.

Podobně jako za severoamerické války za nezávislost let 1775-1783 řada angloamerických osadníků bojovala za udržení vlády britského krále Jiřího III. ve vzbouřeneckých koloniích, tak hispanoamerické války za nezávislost (a zejména to platí v jejich první fázi, kdy bylo Španělsko plně zaměstnáno vlastní osvobozenou válkou) skýtaly fakticky především ráz občanských válek mezi místními patrioty a royalisty. Násilné konfrontace uvnitř samotného vlasteneckého tábora, jež byly již víceméně zmíněny v souvislosti s vývojem v prostoru bývalého místokrálovství Río de la Plata a jež se nacházely v těsné souvislosti i s fragmentací španělské Ameriky do řady nezávislých státních celků, představovaly ovšem pro tento proces jev také velice charakteristický. Příklad toho podává i neklidný vývoj v Nové Granadě rovněž již od května 1810. V samotném centru novogranadského místokrálovství, Santa Fe de Bogotá, vzešla vlastenecká revoluce rovněž z iniciativy *cabilda* v červenci 1810. Zatímco vojenské síly místokrále Amara přešly pokojně na stranu povstalecké junty,²⁶ v oblasti pozdější Kolumbie a Ekvádoru se v následujících měsících vytvořila naprosto chaotická a nepřehledná situace, kdy se lokální junty utvořené v jednotlivých městech odmítaly podřídit autoritě Bogoty, kdežto jiné oblasti, jako například Panama nebo Pasto, zůstávaly royalistické, a ohrožení pro novogranadská vlastenecká

²⁵ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 95.

²⁶ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 250.

hnutí představovaly vojenské oddíly peruánského místokrále, operující v provincii Quito. Ve federalismu se plně odrážely hospodářské a politické zájmy místních oligarchií a jejich vzájemná mocenská soupeření. V březnu 1811 byla v centrální provincii Cundinamarca, tj. oblasti zahrnující Bogotu, vyhlášena centralistická republika, v jejímž čele později stanul Antonio Nariño. Naopak, město Tunja severovýchodně od Bogoty se stalo střediskem velice volné tzv. Federace provincií Nové Granady, jejímž presidentem se stal doktor Camilo Torres, a mezi centralisty a federalisty došlo k ozbrojeným konfliktům. V listopadu 1811 přístavní město Cartagena vyhlásilo svou úplnou nezávislost na Španělsku, nezávisle na ostatních provinciích. Taková situace později španělským a royalistickým vojskům usnadnila plně podřídit Novou Granadu španělské Koruně, třebaže mělo jít o triumf dočasný.

Částečně pod ideovým vlivem Buenos Aires se v září 1810 ujala moci autonomistická junta v Chile, kde se rovněž již předtím rýsovaly rozpory mezi patrioty, v první řadě zastupovanými aristokracií kastilsko-baskických kořenů, a royalisty. V zemi, která se tím rovněž vydala na cestu faktické nezávislosti, začala epocha, zvaná jako *Patria Vieja* (Stará vlast), s rozpory mezi konzervativci a liberály a s nastolením diktatury liberálního vojáka Josého Miguela Carrery a jeho bratrů v roce 1811. Projevem sebevýraznění chilské Prozatímní junty na mezinárodní scéně se zatím již v květnu 1811 stalo její přátelské poselství k severoamerickému prezidentovi Madisonovi a Kongresu USA, čehož bylo součástí otevření přístavů Valparaíso, Valdivia, Talcahuano a Coquimbo severoamerickému obchodu.²⁷ Navzdory proklamované věrnosti Ferdinandovi VII., Carrera (stejně jako jeho protivník a rovněž liberál Bernardo O'Higgins) prosazoval naprostou nezávislost Chile na Španělsku,²⁸ ale i v tomto případě měl být další vývoj komplikovanější. Peruánský místokrál Abascal vyslal na jih Chile vojsko, těšící se podpoře místního royalistického obyvatelstva, a podobně jako v Nové Granadě měl k prozatímní porážce chilských independentistů přispět vývoj ve Španělsku.

Jiný spád než v Jižní Americe, jejíž velká část se v roce 1810 ocitla pod správou více či méně nezávislých vlád, nabraly zatím události v Mexiku. Také zde se v roce 1810 připravovalo spiknutí, mající za cíl vyhlášení samostatného státu, jakkoliv opět pod vládou Ferdinanda VII., a převzetí moci z rukou *peninsulares* místními kreoly. Centrem rozsáhlé konspirace bylo město Querétaro a její vůdčí

²⁷ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 64.

²⁸ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 117.

osobností Ignacio Allende, statkář a důstojník milice. Mezi jeho blízké spolupracovníky patřil rovněž Miguel Hidalgo, farář v městečku Dolores, příslušník druhé kreolské generace a někdejší žák jezuitů ve Valladolidu,²⁹ jemuž jeho nárůživost pro díla francouzských osvícenců a otevřené sympatie k chudému indiánskému a míšeneckému obyvatelstvu přinášely problematické vztahy s inkvizicí a španělskými autoritami.³⁰ Spiknutí však bylo v září 1810, přibližně v době, kdy se v Ciudad de México ujímal funkce nový místokrál Nového Španělska Venegas, předčasně prozrazeno a na Allendeho, Hidalga a další byl vydán zatykač. Právě Hidalgo se v takové situaci chopil iniciativy, když 16. září tzv. „výkřikem z Dolores“ („*Grito de Dolores*“) vyzval své indiánské a mestické farníky do boje proti „špatné vládě“. Povstání především pod Hidalgoým vedením, pod korouhví mexické patronky Panny Marie Guadalupské a ve jménu Ferdinanda VII., záhy přerostlo v masovou, sociálně a rasově laděnou vzpouru indiánských a míšeneckých rolníků, horníků a dělníků, při níž nedisciplinované houfy Hidalgoých povstalců plenily haciendy a města v centrálních oblastech Mexika, a která se změnila v oboustranně krutý a krvavý zápas, v mnohém připomínající Tupac Amaruovo povstání v Peru o tři desetiletí dříve. Počínání povstalců, spojené s rabováním, ničením a také masakry Španělů i kreolů ve městech Guanajuato a Guadalajara (a jemuž z druhé strany odpovídal hromadný teror španělského generála Calleji, vyslaného proti nim místokrálem Venegasem), odradilo od jakýchkoliv sympatií s hnutím většinu mexických kreolů, přičemž mnoho latifundistů otevřeně podpořilo místokrále - a to i přesto, že po Hidalgově boku nadále bojoval i Allende a další kreolští spiklenci, kteří navíc dočasně ovládli města na severu země (v Novém Leónu, Texasu a Coahuile). Hidalgo se snažil své revoluci vtisknout jistý řád. Jeho politický program, podle prohlášení z Valladolidu a poté Guadalajary, počítal s vytvořením zvoleného mexického Kongresu a řadou sociálních reforem (jako např. zrušení indiánských tributů a návrat půdy indiánským občinám, zrušení otroctví a ekonomických monopolů Koruny). Už ke konci října 1810 se zastavil postup početných, ale z většiny jen velice chabě vyzbrojených Hidalgoých a Allendeho oddílů k Ciudad de México - a v lednu 1811 utřžilo nejméně osmdesátitisícové Hidalgovo vojsko porážku od asi

²⁹ V tomto případě se jedná o město, přejmenované po dosažení mexické nezávislosti na Morelia (centrum mexického federálního státu Michoacán) na počest Hidalgova nástupce Josého Maríi Morelose. Již v roce 1809 zde byla potlačena vzpoura proti španělské nadvládě.

³⁰ FEHRENBACH, T. R.: *Fire and Blood. A History of Mexico*, s. 316.

šestitisícové armády generála Calleji nedaleko Guadalajary.³¹ To znamenalo faktickou porážku celého povstání, i když se Ignacio Allende ještě spoléhal, že by mohl najít ozbrojenou pomoc v USA, s ohledem na nenávisť vůči „španělské tyranii“, existující mezi severoamerickými hraničáři v oblasti Louisiany, a severoamerické zájmy o Texas.³² Přední vůdové povstání byli s pomocí zrady zatčeni. 30. července 1811 byl Miguel Hidalgo, exkomunikovaný z církve, zastřelen a jeho hlava, spolu s hlavami Allendeho a dalších dvou povstaleckých kreolských vůdců, Aldamy a Jiménezze, byla pro výstrahu vystavena v kovové kleci v Guanajuatu.³³

Hidalgovo povstání a hnutí s ním propojené, stojící na počátku boje za mexickou nezávislost, mělo ovšem své bezprostřední pokračování v aktivitách Ignacia Lópeze Rayóna, jednoho z povstalců bojujících po Hidalgově boku, jenž organizoval partyzánskou válku v horských oblastech Michoacánu a působil i na liberální nespokojence v místokrálovském hlavním městě, zatímco jiným projevem ozbrojeného odboje proti Španělům v Mexiku (a k odporu Lópeze Rayóna) se stal rozšířený banditismus.³⁴ A v roce 1812, kdy López Rayón utrpěl porážku od oddílů generála Calleji, stanul ve vedení ozbrojeného independentistického boje v Novém Španělsku jiný z bývalých velitelů Hidalgova vojska a posléze guerillových velitelů, mestický kněz José María Morelos. Generálem Morelosem zorganizovaná povstalecká armáda dosáhla řady úspěchů v bojích s royalistickými silami v horských regionech jižního a středozápadního Mexika, jež z velké části fakticky ovládla, a čehož bylo součástí i její dobytí pacifického přístavu Acapulco (mimochodem, tradiční španělské spojnice obchodu s východní Asií) v roce 1813. Zároveň Morelos pokládal základy mexické státnosti, když svolal kongres do horského městečka Chilpancingo, který, složený převážně z kreolských liberálů, kněží a právníků,³⁵ v listopadu 1813 vyhlásil nezávislost Mexika. V říjnu 1814, kdy Morelosova vojenská pozice byla již značně oslabena v důsledku nových úderů koloniálních vojsk, posílených vojenskými jednotkami ze Španělska (a již v předchozím roce byla royalistickými silami za použití krvavých

³¹ Zde můžeme dodat, pokud jde o složení koloniální armády v Novém Španělsku v roce 1810, že skoro všichni její řadoví vojáci byli mestického nebo indiánského původu. Většinu jejich důstojníků, sloužících pod španělskými generály, představovali kreolové, ale významná mezi nimi byla i role mesticů. – FEHRENBACH, T. R.: c. d., s. 330-331, 326.

³² Tamtéž, s. 331.

³³ Tamtéž, s. 319-332; CÉSPEDES, G.: *La Independencia de Iberoamérica*, s. 16-17.

³⁴ FEHRENBACH, T. R.: *Fire and Blood. A History of Mexico*, s. 334-335.

³⁵ Tamtéž, s. 339.

represí zlikvidována nová povstalecká ohniska v severnějších oblastech Nového Španělska, na jejichž vytváření se v případě Texasu spolu s místními liberály podíleli též severoameričtí dobrovolníci),³⁶ pak tentýž kongres, tzv. Kongres Republiky Anáhuac, přesídlený do severněji ležícího michoacánského Apatzingánu, vyhlásil první mexickou ústavu. Tento dokument nikdy nevstoupil v platnost, ale jako jedna z ideových inspirací mu posloužila i slavná španělská konstituce z Cádizu z března 1812, jejíž platnost se všemi jejími liberalizačními důsledky byla dočasně vyhlášena i na území místokrálovství Nové Španělsko (tak jako ji byl nucen akceptovat i konzervativní peruánský místokrál Abascal). Až v srpnu 1814 zde byla platnost španělské liberální ústavy, zrušené ostatně přímo ve Španělsku samotným Ferdinandem VII., zastavena generálem Callejou, jenž na postu mexického místokrále vystřídal Venegase.³⁷ Poražený José María Morelos nakonec padl do zajetí a v prosinci 1815 byl, stejně jako před ním Hidalgo, vyobcován z kněžského stavu a popraven. Independentistický guerillový odboj však v různých oblastech Mexika nadále přetrvával. Válka si vyžádala obrovské oběti, ruinovala ekonomiku... Morelosův program, zahrnující například rasovou rovnost, všeobecné volební právo, zrušení privilegií kléru a armády nebo konfiskaci zejména nevyužívaných pozemků latifundií, byl však pro mnoho mexických kreolů příliš radikální a mnozí z těch, kteří si přáli nezávislost, stanuli aktivně na royalistické straně.³⁸ Zatímco v případě independentistické revoluce v Mexiku byla nápadně výrazná účast nižšího kléru na straně povstalců (obrovské množství duchovních včetně vyššího kléru ovšem stálo proti nezávislosti, a kromě toho, mexická válka za nezávislost obecně skýtala více

³⁶ Tamtéž, s. 337, 339.

³⁷ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 155-156. V Peru v rámci reforem v roce 1812, jež souvisely s liberální revolucí ve Španělsku a jejími nařízeními, se vedle zřetelných ústupků ve prospěch kreolů v obsazování nejvýznamnějších funkcí nebo zavádění svobody tisku rovněž přinejmenším oficiálně rušila indiánská daň a povinné práce Indiánů v dolech (mita). Opětné zrušení liberálního režimu v roce 1814 vyvolávalo otevřenou nespokojenost kreolských reformistů v Cuzku, z nichž se někteří rovněž přikláněli k ideji nezávislosti, a jež se ve svém sporu se Španěly z audiencie v tomto andském městě obrátili na indiánského generála a kasika Matea Pumacahuu, někdejšího účastníka boje proti Tupac Amaruově povstání a royalistického tažení do Horního Peru v roce 1811, který byl poté po nějakou dobu prezidentem cuzkanské audiencie a který se těšil obrovské autoritě mezi Indiány. Pumacahua stanul v čele triumvirátu, zřízeného v Cuzku, a situace se brzy vyhroutil v převážně indiánské a mestické povstání, doprovázené taženími povstalců do oblastí mimo Cuzco. Poté, co generál Ramirez porazil rabující povstalce v hornoperuánském La Pazu a poté v Punu, v březnu 1815 porazil oddíly samotného Pumacahui u Arequipy. V květnu 1815 byl Pumacahua popraven. - LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 178, 180-183.

³⁸ FEHRENBACH, T. R.: Fire and Blood. A History of Mexico, s. 338-339.

náboženských prvků než obdobné procesy jinde ve španělské Americe),³⁹ v případě revoluce ve Venezuele, která rovněž vyvrcholila ve velmi krvavou a destruktivní válku, často právě duchovní stáli za různými royalistickými vystoupeními v jejím prvním roce. Skutečnost, že venezuelská provincie Guayana zůstala na straně starého režimu, byla výsledkem aktivity kapucínských misionářů, kteří se stali členy vlastenecké junty, vytvořené v jejím centru Angostuře, ovšem uskutečnili převrat, zajali přední zdejší patrioty a poslali je na Kubu a Portoriko, kde měli být postaveni před soud. Ještě před vyhlášením venezuelské nezávislosti v červenci 1811 kapucíni připravovali nebo vyvolali royalistické povstání rovněž ve městech Maturín a Cumaná západně od delty Orinoka.⁴⁰ Krátce po vyhlášení nezávislosti vypuklo kontrarevoluční povstání ve Valencii, ležící západně od Caracasu a vlastně jeho konkurenčním městem, za kterým stál především místní františkánský provinciál Pedro Hernández. Síly formující se venezuelské republiky zvítězily nad tímto povstáním až po dvou měsících bojů, za cenu ztrát asi osmi set mužů. Royalističtí předáci využili služeb banditů a současně přijali do svých ozbrojených řad černé otroky, jimž nabídli svobodu, což spolu s důležitou účastí mulatů dodávalo povstání ráz rasové a sociální vzpoury proti republice, prezentované caracaskými kreoly (na republikánské straně později Francisco Miranda, jenž se stal generalissimem ozbrojených venezuelských sil, vydal nařízení osvobozující otroky pro odvody do armády, což proti němu popouzelo vlastenecké statkáře). Po porážce povstání byl jeho vůdce Hernández odsouzen republikánským vojenským soudem k trestu smrti, ale Kongres jej omilostnil.⁴¹ Ovšem konflikt ve Venezuele se dále vyvíjel v neprospěch republiky. Nový generální kapitán Venezuely se usadil v royalistickém Maracaibu a oddíl španělského námořního kapitána Dominga Monteverdeho se vylodil v Coru, postupující odtud na jih a východ a rekrutující další muže. Po ničivém zemětřesení, které v březnu 1812 postihlo Caracas a okolí, mu v postupu napomáhala propaganda duchovních, kteří přírodní katastrofu vydávali za „Boží trest pro republikány“, a toto ve svém pastýřském listě v podstatě potvrdil i caracaský arcibiskup Coll y Prat,

³⁹ Zde můžeme např. poznamenat, že jako protikladu Panně Guadalupské, sloužící jako patronka Hidalgových povstalců v letech 1810-1811, opírali se místokrál Venegas a royalisté symbolicky o Pannu de Remedios. – FEHRENBACH, T. R.: c. d., s. 328; AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 113, 143.

⁴⁰ Tamtéž, s. 144-147.

⁴¹ Tamtéž s. 150; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 112; KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 46.

vystupující předtím jako stoupenec republiky.⁴² Na Orinoku byla zničena republikánská říční flotila, v oblasti travnatých *llanos* mezi pobřežním pohořím a Orinokem se formovaly početné royalistické jezdecké oddíly, zpravidla na stranu royalistů přecházeli otroci, kteří se rozprchávali v podmínkách válečného zmatku a vytvářeli vlastní ozbrojené jednotky. V červenci 1812 se předáci venezuelského státu, za rozhodujícího podílu generalissima Mirandy, rozhodli ke kapitulaci před Monteverdem, podepsané nato ve Valencii. A zatímco vítězný Monteverde, váhající se zavedením slibované španělské liberální ústavy v zemi, nechával hromadně zatýkat a konfiskovat majetky, dříve uznávaný Miranda si pro své postoje a úmysl opustit Venezuelu s finančním obnosem, o němž se věřilo, že za něj vyjednal kapitulaci, vysloužil nenávisť mladších patriotů, mezi nimi i Simóna Bolívara, kterému válka vynesla hodnost plukovníka.⁴³ 31. července 1812 se skupina mužů, v níž byl i Bolívar, v přístavu La Guaira poblíž Caracasu zmocnila Mirandy, chystajícího se na palubě britské brigantiny „*Saphire*“ odplout do Anglie, a jako „zrádce vlasti“ jej předala royalistům.⁴⁴ „Předchůdce nezávislosti“ byl námořní cestou přes venezuelský přístav Puerto Cabello a Portoriko dopraven do španělského Cádizu a uvězněn ve vězení La Carraca. V této cádizské věznici, odkud ještě psal svým vlivným známým v Evropě a podal i stížnost u španělských kortesů, Miranda později, v červenci 1816, zemřel.⁴⁵ I Bolívar byl nucen odejít z Venezuely. Odplul nejdříve na blízký ostrov Curaçao, nizozemskou kolonii, jež se však od roku 1810 až do skončení napoleonských válek nalézala pod britskou okupací, zatímco Nizozemí, evropská metropole, bylo přímo připojeno k císařské Francii (už dříve Britové obsadili Surinam, nizozemskou kolonii na severním pobřeží Jižní Ameriky, kdežto ve východněji položené francouzské části Guayany kapituloval již v lednu 1809 francouzský guvernér před portugalským vojenským oddílem, vyslaným

⁴² Arcibiskup Narciso Coll y Prat připlul do Caracasu ze Španělska v červnu 1810, nedlouho po vytvoření zdejší vlastenecké junty. Před vydáním zmíněného pastýřského listu byl republikánskou vládou vyzván, aby vydal zprávu, v níž by dotyčná tvrzení, šířená royalistickým klérem, naopak vyvrátil (a po jeho vydání Miranda požadoval jeho zatčení a vyhoštění z Venezuely). Coll y Prat se dále, podle vývoje ve Venezuele, vyjadřoval ve prospěch republikánů i royalistů. Nakonec mu španělský generál Morillo nařídil návrat do Španělska. – AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: *La Iglesia frente a la Emancipación Americana*, s. 145-157.

⁴³ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 45-48; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 120-121.

⁴⁴ Této události předcházela zpráva bohatého anglického obchodníka guvernérovi přístavu Manuelovi de las Casas, Bolívarovi a jeho společníkovi, že nakládal na loď zlaté mince v hodnotě 20 000 dolarů patřící generálu Mirandovi. – LOPEZ, Casto Fulgencio, BRICEÑO VALERO, Americo, PEREZ SOSA, Elias: *La Guayra. Causa y Matriz de la Independencia Hispano-Americana*, Caracas 1976, s. 153-154.

⁴⁵ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 49.

z brazilského Pará⁴⁶). Odtud se Bolívar zakrátko vypravil do politicky nejednotné Nové Granady, která mu měla posloužit jako základna pro další boj proti španělské nadvládě ve Venezuele, a již tady prosazoval sjednocení všech independentistických sil na severozápadě Jižní Ameriky, nazývaném jím Kolumbií, v boji proti Španělům. Ještě než zahájil v roce 1813 se svým novogranadsko-venezuelským vojskem tažení do Venezuely, na jejímž východě zatím vedl ozbrojený odpor proti Monteverdově správě Santiago Mariño, bojoval v silách republikánské vlády Cartageny proti royalistům ve východních oblastech Nové Granady, i když tyto jeho úspěšné akce, jež položily počátek jeho vlastní vojenské iniciativy, byly svedeny v rozporu s původním rozkazem jednoho z cartagenských vojenských velitelů Labatuta, francouzského dobrodruha, který do Ameriky přišel s Mirandou. Federalistický novogranadský Kongres ve městě Tunja udělil Bolívarovi novogranadské občanství a hodnost brigádního generála. Pod jeho velením se nalézali plukovník Manuel Castillo, velitel cartagenského vojska a pozdější prezident tohoto efemérního městského státu na karibském pobřeží Jižní Ameriky, a mladý právník Francisco de Paula Santander, který se měl až v pozdějších letech stát jeho významným spolubojovníkem a zároveň politickým rivalem a poté předním kolumbijským státníkem. Vlivem osobních neshod se ovšem jak Castillo, tak prozatím v podstatě i Santander s Bolívařem, od března 1813 postupujícím se svým vojskem proti španělské moci na západě Venezuely, rychle rozešli. Jedním z důvodů byla též právě skepse novogranadských velitelů vůči možnosti úspěchu Bolívarových plánů osvobozenického tažení do Venezuely.⁴⁷ Třicetiletý Simón Bolívar se svým vojskem, přivedeným z Nové Granady, nepředstavoval v této nové fázi boje za venezuelskou nezávislost nejvážnějšího soupeře pro španělského místodržícího Monteverdeho, čelícího kromě toho ozbrojenému odboji na východě země, v němž hrál hlavní úlohu zmíněný Mariño. Přesto se však i Bolívarova role značně zvýraznila a součástí toho se stala i Bolívarova proklamace tzv. „Války na život a na smrt“, vydaná v západovenezuelském městě Trujillo v červenci 1813. S ohledem na válečnou situaci ve Venezuele v ní Bolívar, který se již tehdy nechal titulovat jako „Osvoboditel“ („*El Libertador*“), přísně vymezil mezi „Američany“ na jedné a „Španěly a Kanárčany“ na druhé straně, přičemž „Španělé a Kanárčané“ mohli podle tohoto prohlášení počítat se smrtí i v případě, že by „zůstali stranou konfliktu a

⁴⁶ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 146.

⁴⁷ LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 130-144.

aktivně nepřispěli k osvobození Ameriky“, kdežto „Američané“ měli být ušetřeni i v případě, že „se provinili“.⁴⁸ Tímto dokumentem (který vlastně zároveň royalistické straně poskytoval vhodnou záminku k rozsáhlým protirepublikánským represím a stával se příznačnou předzvěstí nezměrné brutality, která měla další vývoj války ve Venezuele doprovázet) chtěl Bolívar dát konfliktu ve Venezuele, jenž měl ve skutečnosti především charakter občanské války, v níž bojovali zejména Venezuelané proti Venezuelanům, ráz mezinárodního konfliktu, podobu války mezi Amerikou a Španělskem. Válka vedla zatím, rovněž při koordinaci Bolívarových a Mariňových sil, k vojenskému vítězství vlasteneckého tábora. Zatímco velké množství royalistů prchalo před vítězími osvobozeneckými armádami a mnoho se jich, podobně jako v předchozím roce sám Bolívar, odebralo na ostrov Curaçao, Bolívar v srpnu 1813 vstoupil do Caracasu a pod jeho vedením začala být formována druhá venezuelská republika, jejíž vývoj měl být podle jeho představ dále provázán se západněji položenou Novou Granadou. Ale tentokrát poražený Domingo de Monteverde, ani další royalističtí předáci neustávali v boji.

Vývoj mezinárodní situace nebyl obnovené venezuelské republice příznivě nakloněn. Obě anglosaské mocnosti, do nichž její představitelé vkládali jisté naděje, tedy Velká Británie a USA, se od roku 1812 nacházely ve vzájemném válečném střetnutí, na jehož počátku stály severoamerické snahy po volném transatlantickém obchodu bez ohledu na realitu napoleonských válek v Evropě a britsko-francouzské soupeření (kdy Napoleonova kontinentální blokáda a britská protiopatření v podobě blokády části evropského pobřeží poškozovala USA jako neutrální mocnost). Navíc, což mělo velký dopad na vývoj situace v celé španělské Americe, v souvislosti s celkovou porážkou Napoleona I., k níž se schylovalo v Evropě, francouzské armády ustupovaly ze Španělska, na jehož trůn měl opět usednout Ferdinand VII. Ozbrojené síly Bolívarem řízené republiky nicméně dosáhly některých vítězství, jako bylo vytlačení Monteverdeho z přístavu Puerto Cabello, royalistické základny západně od Caracasu, i dalších úspěchů ve východních i západních oblastech země. Povraždění asi osmi set Španělů a Kanárčanů v Caracasu, blízkém přístavu La Guaira a sousední Maiquetii v únoru 1814 odpovídalo Bolívarově proklamaci války „na život a na smrt“ z předcházejícího roku, přičemž nejvíce obětí se nacházelo v Maiquetii, obývané převážně přistěhovalci z Kanárských

⁴⁸ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 216.

ostrovů, kteří posloužili jako oběť msty některých venezuelských patriotů za krutosti spáchané Domingem de Monteverde, jenž sám rovněž z Kanárských ostrovů pocházel (a právě v Maiquetíi se později usadil, aby zde pobýval do roku 1816).⁴⁹ Zatímco ve Španělsku již pevně třímal moc král Ferdinand VII., likvidující liberální systém, jenž byl vytvořen v Cádizu v průběhu španělské osvobozené války proti francouzské nadvládě, a připravující znovudobytí svých vzbouřených kolonií v Americe, v pokračující válce ve Venezuele získal nový generální kapitán Cajigal spojence a Bolívarova republika smrtelného nepřítele v Josém Tomásovi Bovesovi, velice krutém veliteli jezdeckých *llaneros*. Boves byl původně námořník a pašerák ze severošpanělské Asturie, který se dříve neúspěšně pokusil nabídnout své služby venezuelským republikánům. Právě Bovesovi jezdci z *llanos*, zpravidla španělsko-indiánsko-černošští míšenci, se stali silou, jež už v červnu a červenci 1814 způsobila druhé venezuelské republice zkázu. Jedna z příčin, v níž spočívala podpora těchto pastevců a lovců dobytka z venezuelských savan royalistickému táboru, tkvěla už v zákonodárství první venezuelské republiky z roku 1811, které se snažilo v oblastech *llanos* upevnit a rozvinout princip soukromého vlastnictví půdy a je samé dostat v podstatě do pozice peonů polozávislých na statkářích.⁵⁰

Ve srovnání s Venezuelou nebo například novogranadskou Cartagenou, jejichž představitelé už v roce 1811 proklamovali úplnou nezávislost na Španělsku, v laplatském Buenos Aires se o takové alternativě mluvilo dlouho spíše jen s určitým zdráháním. Rozhodnější postup i v této záležitosti, tedy taktéž skutečnou nezávislost, zde prosazovali političtí nástupci zesnulého liberálního předáka Mariana Morena, jako Carlos de Alvear nebo Bernardo de Monteagudo, kteří navázali spojení s názorově jim blízkými důstojníky z tzv. Lautarovy lóže, tajné buenosaireské společnosti zčásti zednářského rázu, pojmenované podle slavného náčelníka jihochilských Araukánů z poloviny 16. století Lautara.⁵¹ Jedním z předních zakladatelů této politicky vlivné společnosti byl José de San Martín, jenž se jako důstojník španělské armády zúčastnil protinapoleonské války ve Španělsku a roku 1812 se tajně vrátil do laplatské metropole. Aktivita těchto

⁴⁹ LOPEZ, C. F., BRICEÑO VALERO, A., PEREZ SOSA, E.: La Guayra. Causa y Matriz de la Independencia Hispano-Americana, s. 158.

⁵⁰ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskou Ameriku, s. 218-219.

⁵¹ V roce 1553 araukánští Indiáni pod Lautarovým vedením pobili asi padesátčlenný španělský vojenský oddíl vedený Pedrem de Valdivia, organizátorem španělské conquisty a kolonizace Chile, u kterého Lautaro sloužil dříve jako podkoní. Sám Lautaro v průběhu svých dalších bojových akcí proti Španělům v Chile padl v roce 1557. – CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 38.

skupin vedly k opětnému liberálnějšímu kurzu ve vedení Buenos Aires a vliv Lautarovy lóže se projevil rovněž v laplatském Ústavodárném shromáždění, zasedajícím v Buenos Aires od ledna 1813 a známém též jako Kongres z roku XIII. Zastáncem úplného rozchodu se Španělskem byl také independentistický vůdce z Banda Oriental José Artigas, jehož vize nezávislého státu v prostoru La Platy spočívala, na rozdíl od představ buenosaireských politiků, na myšlenkách volné federace či konfederace. K tomu patřil, zejména s ohledem na odezvu Artigasových myšlenek v některých vnitrozemských provinciích, například i hospodářský protekcionismus v zájmu ochrany místní výroby, ohrožované konkurencí britského zboží, které proudilo do vnitrozemí přes buenosaireský přístav. K definitivní roztržce mezi Artigasem a vládou v Buenos Aires došlo, když zástupci *cabildos* z Banda Oriental, zvolení na Artigasem svolaném „vzdorokongresu“ v Tres Cruces, předložili zmiňovanému laplatskému parlamentu v Buenos Aires tzv. Instrukce z roku XIII. (*Instrucciones del Año XIII*), které vedle vyhlášení úplné nezávislosti na Madridu bezpodmínečně předpokládaly přeměnu formujícího se státního útvaru v prostoru bývalého laplatského místokrálovství, nazývaného Spojené laplatské provincie (*Provincias Unidas del Río de la Plata*), v konfederativní celek, jenž by přinášel výhody všem jeho provinciím, a mimoto označovaly za nezbytné, aby se sídlo jeho vlády nacházelo mimo území Buenos Aires.⁵² Reakcí buenosaireského parlamentu bylo odmítnutí dotyčných zástupců a prohlášení Artigasem zorganizovaných voleb v Banda Oriental za neplatné, načež Artigas stáhl své vojáky od royalistického Montevidea. Buenosaireští představitelé nato prohlásili Artigase za zrádce a na jeho hlavu byla vypsána odměna, což stálo na počátku ozbrojeného konfliktu mezi politickým lídrem z Banda Oriental a buenosaireskými centralisty, v němž na Artigasově straně vystoupili rovněž federalisté z provincií Corrientes, Entre Ríos a Santa Fe. Vláda v Buenos Aires, od počátku roku 1814 reprezentovaná Nejvyšším výborem (*Directorio Supremo*) v čele s Josém Gervasiem de Posadas, zatím zaznamenala některé významné úspěchy v boji s royalistickými silami v oblasti Laplatského zálivu, které byly zčásti spojeny s vytvořením vlastní válečné flotily pod velením námořníka irského původu Williama Browna. Vyvrcholením tohoto vývoje se stala kapitulace royalistických obránců obléhaného Montevidea, vedených Elíovým nástupcem maršálem Vigodetem, před buenosaireským generálem Carlosem de

⁵² Tamtéž, s. 103.

Alvear a jeho vojáky 20. června 1814.

Dobytí

Montevidea

buenosaireskými patrioty a tím likvidace důležité royalistické základny v celém laplatském regionu znamenalo výrazný mezník ve vývoji hispanoamerických válek za nezávislost, v době, kdy se obnovená venezuelská státnost hroutila pod údery Bovesových oddílů a kdy i jinde ve španělské Americe situace směřovala ke zvrátům s opačným výsledkem, tj. naopak k dočasným vítězstvím royalistického tábora, posíleného španělskými veterány napoleonských válek. Přitom ještě dříve než měla být restaurována španělská koloniální moc rovněž v Nové Granadě (kde, mimochodem, již v dubnu 1814 padl do royalistického zajetí u Pasta známý centralistický lídr z Bogoty Antonio Nariño) nebo než bylo rozdraceno Morelosovo independentistické hnutí v Mexiku, podlehla intervenci royalistických a španělských sil z Peru tzv. *Patria Vieja* v Chile. Reálná samostatnost země se ocitla v ohrožení z jižního směru poté, co se na ostrově Chiloé vylodila vojenská expedice generála Pareji, vyslaná peruánským místokrálem Josém Fernandem Abascalem, a na svou stranu získala vojenské jednotky z měst Concepción a Chillán.⁵³ Posily ze Španělska, které do Ameriky dorazily po vítězství nad Napoleonem I., pak usnadnily španělské vítězství nad prvním chilským státem a opětné nastolení koloniálního režimu v Chile počátkem října 1814 - jakkoliv tomu předcházel pokus o kompromisní řešení ve formě tzv. smlouvy z Lircay, kterou na počátku května 1814 vyjednal s chilskými autonomisty royalistický velitel Gabino Gaínza.

Jako Velké

Británii nabízel rozpad španělské koloniální moci na západní polokouli příležitost získat obrovské odbytíště pro průmyslovou produkci a současně obrovský zdroj příjmů, a britské zájmy ve španělské a portugalské Americe ostatně měly už dlouhou tradici, od počátku hledaly v pádu španělské moci nad velkou částí amerických kontinentů vlastní prospěch, případně posílení vlastní mocenské pozice rovněž Spojené státy americké. Úvahy o brzkém zhroucení španělské vlády v Americe existovaly v USA již poměrně nedlouho po ukončení vlastní osvobozené války proti Velké Británii v osmdesátých letech 18. století. Severoamerický politik a diplomat Thomas Jefferson, jedna z předních postav severoamerické revoluce a později, v letech 1801-1809, v pořadí třetí prezident severoamerické Unie, se již v roce 1786 zmínil o budoucí vůdčí roli USA na západní polokouli, přičemž měl na mysli rovněž jejich rozšíření na úkor španělské Ameriky - a zároveň vyjádřil obavu,

⁵³ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 117.

že Španělsko je příliš slabé, aby udrželo své državy na západní polokouli do doby, než je budou USA schopny postupně anektovat.⁵⁴ Podobně se v roce 1787 rovněž Jefferson zmínil o nevyhnutelnosti hispanoamerické revoluce, ale s ohledem na slabou mocenskou pozici USA vůči své bývalé koloniální metropoli (což se mělo projevat ještě velmi dlouho v průběhu 19. století) dodal, že ta by měla být oddalována do té doby, dokud „jejích plodů budou moci využívat Spojené státy, nikoliv Anglie“.⁵⁵ Jak už bylo naznačeno, USA, snažícím se udržet neutralitu ve velkých válečných konfliktech mezi evropskými státy po roce 1792, respektive 1793, přinášela prospěch možnost obchodování se španělskou Amerikou, po roce 1795 blokovanou britským válečným námořnictvem od mateřské země na Pyrenejském poloostrově (prvořadě se to vztahovalo na severoamerický obchod s hispanoamerickými přístavy v karibské oblasti), a třebaže se i po vypuknutí hispanoamerických válek za nezávislost držely USA v neutrální pozici, boj Hispanoameričanů zde budil určité sympatie přinejmenším z ideových důvodů. V souvislosti s diplomatickou misí, kterou první venezuelská republika vyslala do Washingtonu, severoamerický ministr zahraničí (státní sekretář, *Secretary of State*) a pozdější prezident James Monroe v listopadu 1811 dokonce napsal v instrukci americkému vyslanci ve Francii, že venezuelské provincie byly zpraveny, že USA se prostřednictvím svých diplomatických zástupců v Evropě budou snažit, budou-li k tomu příznivé okolnosti, „o urychlení jejich uznání dalšími státy“, přičemž to nemělo narušit mírové vztahy mezi „USA a ostatními mocnostmi“. A ačkoliv sama severoamerická Unie se k takovému kroku zdaleka zatím neodhodlala, podobná slova se objevila též v instrukcích jejím vyslancům ve Velké Británii, Rusku a Dánsku.⁵⁶

Postoj USA vůči Venezuele vzbuzoval naději též na vytvoření pevnějšího svazku mezi USA a Provincemi Río de la Plata, což už v únoru 1811 písemně vyjádřila buenosaireská Junta na adresu amerického presidenta Madisona.⁵⁷ V jihoamerických povstaleckých centrech již působili severoameričtí zástupci, vybavení instrukcemi své vlády. Kupříkladu 30. dubna 1811 psal státní sekretář Monroe generálnímu konzulovi USA v Buenos Aires Poinsettovi, že „snaha projevovaná většinou španělských provincií odtrhnout se od Evropy a povýšit se na

⁵⁴ OPATRŇY, Josef: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, Praha 2002, s. 9.

⁵⁵ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 30.

⁵⁶ Tamtéž, s. 33.

⁵⁷ Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Selected and arranged by William R. Manning. Volume I, New York 1925, s. 319-320.

nezávislé státy vyvolává v USA velký zájem“, že USA jakožto „sousedé na téže polokouli nemohou být nesoucitnými diváky tak významného okamžiku“ a současně, že „osud oněch provincií musí záviset na nich samých“.⁵⁸ 14. května 1812 psal Monroe americkému agentovi v Caracasu Alexandru Scottovi mj., že odkládání uznání skutečné nezávislosti Venezuely vychází v podstatě z neznalosti vlády USA o skutečné schopnosti a odhodlání venezuelských provincií a jejich lidu tuto nezávislost uhájít a také obav z vítězství kontrarevoluce po takovém uznání. Při zmínce o upřímném zájmu USA na venezuelské nezávislosti, „z ušlechtilých citů a z přesvědčení, že se to mnoha způsoby ukáže vzájemně výhodným“, se zmínil o přízni Francie a případně, s ohledem do budoucna, Velké Británie k takovému kurzu a rovněž opět o instrukcích vyslancům USA v Paříži, Petrohradě a Londýně, na jejichž základě měly být Francie, Rusko a Velká Británie seznámeny se severoamerickým zájmem na „nezávislosti španělských provincií“ - a Scottovou povinností mělo být seznámit se v první řadě se stavem veřejného mínění ve venezuelských a „sousedících španělských“ provinciích, s jejich způsobností k samosprávě, s tamním stavem politického myšlení a tamními vzájemnými vztahy, s postoji vůči USA, ale i vůči „starému“ Španělsku, Anglii a Francii.⁵⁹

Válce, kterou v červnu 1812 vyhlásil severoamerický prezident James Madison s podporou Kongresu Velké Británie, předcházela více než dvě desetiletí komplikovaných vztahů USA s Velkou Británií, Francií, ale i se Španělskem.⁶⁰ Závažné potíže nastaly v letech 1806-1807, kdy se severoamerický námořní obchod

⁵⁸ Tamtéž, s. 11.

⁵⁹ Tamtéž, s. 14-16.

⁶⁰ Vztahy Spojených států jak s Velkou Británií, tak Francií byly již od devadesátých let předchozího století problematické. Zatímco USA jako první země uznaly francouzskou republikánskou vládu z roku 1792, už v dubnu 1793 jejich tehdejší prezident Washington vyhlásil neutralitu s ohledem na válečný konflikt, jenž nastal mezi Velkou Británií a Francií. V letech 1793-1794 se však objevil závažný problém v americko-britských vztazích, když Britové konfiskovali náklady amerických lodí, obchodujících s francouzskými osadami v západní Indii, který byl vyřešen až smlouvou, uzavřenou za americkou stranu zvláštním vyslancem v Londýně a někdejším vyslancem ve Španělsku Johnem Jayem, který mimochodem už od roku 1785 jako severoamerický ministr zahraničí jednal také se Španělskem, vzhledem k tehdejší španělské držbě Louisiany a přístupu k dolnímu toku Mississippi, uzavřenému v roce 1784 španělským guvernérem Louisiany pro americký obchod (ten Severoameričané získali, společně s uznáním své jižní hranice na jednatřicáté rovnoběžce ze španělské strany, teprve tzv. Pinckneyovou smlouvou z roku 1795). Výsledky Jayovy smlouvy s Velkou Británií, znamenající americký ústupek v otázce obchodu s Francií či jejími državami, však vedly ke zhoršení vztahů mezi USA a Francií, neboť Francie pak požadovala totéž v záležitosti americko-britského obchodu. Francouzské útoky na americké lodě a přerušování diplomatických styků s USA způsobily nevyhlášenou námořní válku mezi USA a Francií v letech 1798-1800. Dohoda, uzavřená americkými mírovými komisaři v Paříži s tehdejší francouzskou vládou prvního konzula Napoleona Bonaparta, ukončila tento konflikt, stejně jako formální francouzsko-americké společenství, přetrvávající ještě z roku 1778. – TINDALL, G.B., SHI, D.E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 124, 144-153.

s Evropou octl pod tlakem jednak francouzských, jednak britských restrikcí. Po vyhlášení kontinentální blokády vůči Velké Británii v roce 1806 vydal francouzský císař v roce 1807 tzv. milánský dekret, jímž nařizoval konfiskaci neutrálních lodí v přístavech kontinentální Evropy, pokud ty se podvolí britským protiopatřením, tj. získání licence od Británie a britské inspekci (v opačném případě hrozila těmto plavidlům konfiskace z britské strany),⁶¹ přičemž ovšem aktivity Velké Británie, včetně násilného verbování amerických námořníků v britských i koloniálních přístavech do britského námořnictva,⁶² byly USA vnímány jako větší problém - a kromě námořních a obchodních záležitostí, Britové byli v USA obviňováni z rozvíjení protiamerických intrik mezi Indiány, jež měly být vedeny z území Kanady i španělské Floridy. Případ šóníjského náčelníka Tecumseha, který sjednotil indiánské kmeny na obranu proti severoamerickým osadníkům, nárokujícím si jejich půdu, a který po vojenské porážce svých bojovníků v oblasti jižně od Velkých jezer v listopadu 1811 našel útočiště právě v britské Kanadě, zde byl velmi příznačný. V severoamerickém Kongresu, v období nepříliš vzdáleném od územních zisků Louisiany a tzv. Západní Floridy, zesílily anexionistické požadavky, vztahující se na připojení britské Kanady i španělské Východní Floridy ke Spojeným státům, což se pak na straně USA stalo vlastně primárním válečným cílem. Vzhledem k situaci v Evropě lze však poznamenat, že když v červnu 1812 vyhlášovaly USA válku Velké Británii, nikdo zde nepředpokládal jakékoliv spojení s napoleonskou Francií.⁶³

Ve válce, která přes mírovou smlouvu v Gentu v prosinci 1814 fakticky pokračovala až do začátku roku 1815 a která ve svých důsledcích značně přispěla k posílení idejí severoamerického nacionalismu, a v jejímž průběhu Britové hojně využívali spojení se severoamerickými indiánskými kmeny, ovšem USA nakonec nezískaly ani Kanadu, ani Floridu. A docela podobně jako tomu bylo v případech hispanoamerických válek za nezávislost, vývoj v Evropě, tedy porážka císařské Francie na jaře roku 1814, se svými důsledky vychýlil průběh konfliktu spíše ve prospěch britské strany. V srpnu 1814 britské oddíly načas obsadily Washington, odkud byl prezident Madison nucen před nimi uprchnout, a vypálily presidentský Bílý

⁶¹ Tamtéž, s. 166.

⁶² Tyto odvody, činěné na základě britského vládního nařízení, představovaly vůbec nejproblematictější bod ve vztazích mezi Velkou Británií a USA v tomto období. – UTHMANN, Jörg von: *Diplomaté. Státní aféry od dob faraonů po současnost*, Brno 1998, s. 120.

⁶³ PERKINS, Dexter: *A History of the Monroe Doctrine*, Boston, Toronto 1963, s. 21.

dům, kongresové sídlo Kapitol a další vládní budovy.

Zhruba ve stejném období, kdy Spojené státy vypověděly válku Londýnu, tedy v červnu 1812, zahájila francouzská *Grande Armée* pod vrchním velením Napoleona I. a za účasti početných vojenských sborů Napoleonových evropských spojenců a vazalů své grandiózní tažení do Ruska, které přes počáteční úspěchy vrcholilo ke sklonku téhož roku katastrofálním zimním ústupem francouzských vojsk od Moskvy. Francouzského císaře opouštěli jeho nejvýznamnější „nucení“ spojenci, jako v první řadě Prusko krále Fridricha Viléma III., které po uzavření příměří s Ruskem na konci roku 1812 přešlo plně do března roku následujícího z francouzské na ruskou stranu, kdežto Rakousko ještě po několik dalších měsíců fakticky lavírovalo mezi Paříží a Petrohradem. Už rusko-pruská konvence z Tauroggenu z 30. prosince 1812 znamenala předpoklad pro zformování nové protifrancouzské koalice, jejímiž členy se v první polovině roku 1813 staly vedle Ruska a Pruska také Velká Británie, Švédsko, Španělsko a Portugalsko, zatímco rakouská monarchie v čele s císařem Františkem I. a kancléřem knížetem Metternichem vstoupila do války s Francií až o něco později (v srpnu 1813). Ruská vojska pokračovala v tažení za ustupujícími Francouzi do střední Evropy a se vstupem Pruska do války proti Francii začala osvobozenecká válka v Německu, kde si Napoleon udržoval svůj vliv prostřednictvím tzv. Rýnského spolku, stmelujícího jeho vazaly z řad místních knížat, případně satelitního Vestfálského království. Hegemonie napoleonské Francie v Evropě se hroutila. Boje v německém prostoru vyvrcholily v říjnu 1813 obrovskou bitvou u Lipska, v níž vojska francouzského císaře a jeho vazalů utrpěla těžkou porážku od spojeneckých rakouských, ruských, pruských a švédských sil. Vojska protinapoleonské koalice postupovala k Paříži. Zároveň již s velkým Napoleonovým tažením do Ruska od poloviny roku 1812, vzájemím velkou část francouzského vojenského potenciálu, se v neprospěch napoleonského impéria obracela válečná situace na Pyrenejském poloostrově, kde ostatně už předtím britské a portugalské oddíly zmařily novou francouzskou invazi generála Massény do Portugalska z roku 1810. Wellingtonovy britské oddíly společně s Portugalci postoupily do španělské Kastilie a už 22. července 1812 uštědřily britsko-španělsko-portugalské jednotky rozhodující porážku Francouzům v bitvě u Arapiles. To bylo následováno dočasným Wellingtonovým obsazením Madridu v srpnu 1812. Později francouzské síly ustupovaly ve Staré Kastilii a v oblasti středomořské Valencie, a rozhodující ofenziva britsko-španělských vojsk probíhala od května 1813, zatímco byl Napoleon zaneprázdněn

protiútokem proti rusko-pruským armádám v Německu, a tlačila je již přímo k Pyrenejím. 21. června 1813 zvítězila vojska vedená Wellingtonem nad francouzskými oddíly v bitvě u baskické Vitorie, 31. srpna téhož roku v bitvě u San Marcial. V pozdním podzimu roku 1813 sestupovaly již jednotky lorda Wellingtona z Pyrenejí do nížin jižní Francie a společně s Brity vstupovaly na francouzské území také španělské i portugalské oddíly. Španělská válka za nezávislost skončila, i když ještě 11. dubna 1814, čili už nedlouho po obsazení Paříže spojeneckými armádami a Napoleonově abdikaci, dosáhl vévoda z Wellingtonu vítězství nad Francouzi nedaleko jihofrancouzského Toulouse ve střetnutí, označovaném jako poslední bitva tzv. poloostrovní války.⁶⁴

Podobně jako se v důsledku bitvy u Lipska zcela zhroutil Napoleonem vytvořený systém v Německu, vytlačení francouzských vojsk z Pyrenejského poloostrova s sebou pochopitelně přinášelo pád režimu Josepha Bonaparta ve Španělsku. Tuto realitu byl nucen uznat i Napoleon I., jenž na základě smlouvy z Valençay, uzavřené 11. prosince 1813 s Ferdinandem VII., navracel španělský trůn tomuto monarchovi, jehož jménem vedli Španělé po předcházejících více než pět let svůj krvavý zápas proti francouzské okupaci a jehož jménem se dosud zastiňovala i část patriotů ve španělské Americe. Tak zároveň navracel stav do období před vynucenou Ferdinandovou bayonnskou abdikací z roku 1808. Do Španělska, zpustošeného a poznamenaného předchozími válečnými lety, se Ferdinand VII., nazývaný též jako Žádaný (*el Deseado*), vrátil za velkého lidového nadšení v březnu 1814. A návrat panovníka z francouzského zajetí současně stavěl před španělské liberály, reprezentované na prvním místě Regentskou radou, závažnou otázku, jak se ten postaví vůči konstitučnímu systému, vytvořenému během osvobozené války kortesy v Cádiz a založenému na ústavě z roku 1812. Ferdinand VII. se od samého počátku svého návratu těšil evidentní podpoře značné části armády, šlechty a kléru, cítících se poškozených novým liberálním zřízením s ohledem na svá dřívější privilegia, stejně jako široké podpoře mezi lidovými vrstvami, pro které představoval mystifikovaný symbol míru, spravedlnosti a naděje, kdežto proklamace liberálů, tj. zástupců inteligence a slabé městské buržoazie, pro ně znamenaly nic neříkající prázdné formulace, a právě liberálové byli spojováni s utrpením válečného období. Za takové situace tedy Ferdinand VII. dekretem z 4. května 1814 zrušil platnost

⁶⁴ PROTHERO, G.W.: Nelson's School History of Great Britain and Ireland, s. 367.

cádizské ústavy z roku 1812 a vůbec všechny zákony zrozené v podmínkách osvobozené války a přestože sliboval reformy, jejichž potřebu vnímali i zástupci privilegovaných stavů, kteří se stavěli proti cádizské konstituci, a svolání kortesů na tradičním stavovském principu, a současně zavrhoval despotismus a perzekuce jakéhokoliv typu, tyto sliby nebyly splněny.⁶⁵ V období po válečné porážce napoleonské francouzské říše, na níž se rozhodující měrou podílely absolutistické režimy Ruska, Rakouska a Pruska, kdy byly nejjobecnějším trendem v Evropě tendence k obnovení starých pořádků, vládnoucích v dobách před Velkou francouzskou revolucí a napoleonskými válkami, tak i dekrety Ferdinanda VII. ve Španělsku z května 1814 představovaly prostě krok k restauraci vlády monarchistického absolutismu.

Až do své smrti v roce 1833, s výjimkou nového konstitučního tříletí let 1820-1823, vládl Ferdinand VII. jako absolutistický monarcha, činící svá rozhodnutí pouze v dohodě s vlivnou kamarilou. Španělští liberálové, odsunutí z politického života, začali brzy vytvářet ohniska vzdoru proti jeho absolutistickému režimu. A společně s obnovením neomezené královské suverenity přímo ve Španělsku patřilo k hlavním cílům Ferdinanda VII., od roku 1814 vlastně staronového krále „Španělska a Indií“, též obnovení starého řádu ve vzbouřených španělských državách v Americe. Na ně v Madridu ještě zdaleka nebylo pohlíženo jako na ztracené.

⁶⁵ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, str. 402-403; CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 74.

KAPITOLA TŘETÍ
SITUACE VE ŠPANĚLSKÉ A PORTUGALSKÉ
AMERICE V RÁMCI MEZINÁRODNÍHO DĚNÍ
LET 1814-1815
(dočasný royalistický zvrát v hispanoamerických
válkách za nezávislost)

Návrat Ferdinanda VII. na španělský trůn v roce 1814 byl součástí celoevropského restauračního procesu, který doprovázel či následoval rozbití napoleonského řádu v Evropě a samozřejmě byl i v dalších případech spojen s návraty panovníků či panovnických dynastií na trůny v zemích, v nichž vládli předtím, než tam byla nastolena francouzská nadvláda. Bourboni, kteří se v osobě Ferdinanda VII. vraceli do Španělska, se jen velmi krátce nato měli vrátit i do samotné Francie, kde Napoleonův císařský režim nezadržitelně šel ke svému pádu. Zatímco v severní části Evropy vyřadil zásah Švédska a Velké Británie na počátku roku 1814 z války francouzského spojence Dánsko a protinapoleonské tažení ruských, rakouských, pruských a britských vojsk vyvrcholilo obsazením Paříže na konci března 1814 a následnou Napoleonovou abdikací (byť ta ještě neměla být, jak ukázaly události roku 1815, tak definitivní), nově vytvořená francouzská prozatímní vláda, v jejímž čele stál Charles Maurice de Talleyrand, jako ministr zahraničí sloužící kdysi, do roku 1807, i Napoleonovi, povolala na francouzský trůn nového krále Ludvíka XVIII., bratra Ludvíka XVI., popraveného v roce 1793. Obnovený královský režim bourbonské dynastie ve Francii šel k umírněné konstituční formě britského typu - a zatím 30. května 1814 podepsaly Velká Británie, Rusko, Rakousko a Prusko,

poplatné jako hlavní vítězné mocnosti, tzv. první pařížský mír s poraženou Francií. V mírových podmínkách vůči Francii převládala naprostá umírněnost (francouzské území bylo vráceno do hranic z roku 1792 a Paříži byla navracena většina zámořských kolonií, obsazených předtím zpravidla Brity, po Francii nebyly požadovány žádné válečné náhrady) a stejně tak se vítězové zachovali velkoryse i vůči Napoleonovi, jemuž, už na základě předchozí smlouvy z Fontainebleau, zůstal titul císaře a byla mu přidělena vláda nad ostrovem Elba. O celkovém uspořádání Evropy po napoleonských válkách a také o některých významných záležitostech, vztahujících se k zámořské problematice, měl rozhodnout mezinárodní kongres evropských státníků a diplomatů, svolaný do Vídně. S ohledem na restauraci Bourbonů ve Španělsku a ve Francii se v době zasedání Vídeňského kongresu definitivně rozhodlo též o dalším osudu bourbonských monarchií v Itálii,¹ což bylo ostatně, vedle získání záruk a náhrad ze strany Francie, hlavní starostí španělské diplomacie během těchto jednání v rakouské metropoli.²

Situace po válečné porážce Francie na jaře 1814 a v období jednání vídeňského kongresu v letech 1814-1815 stvrzovala podružné postavení Španělska jako druhořadé mocnosti na evropské scéně, přes respekt, jakému se Španělsko u evropské veřejnosti těšilo vzhledem ke svému úpornému protinapoleonskému odboji. K povznesení mocenské pozice španělské monarchie rozhodně nepřispěly ani schopnosti diplomacie Ferdinanda VII., včetně Pedra Gómeze Labrador, španělského vyslance na Vídeňském kongresu. Na zformovanou vítěznou velmocenskou koalici Velké Británie, Ruska, Rakouska a Pruska zůstal Madrid vázán jen prostřednictvím bilaterálních smluv, jako byla spojenecká smlouva s Velkou Británií z ledna 1809, na níž v podstatě navázalo uzavření nové britsko-španělské aliance v červenci 1814, a spojenecká smlouva s Ruskem, uzavřená již v červenci 1812 ve Velikich Lukach.

¹ Tak se Ferdinand IV. (III. Sicilský), od roku 1759 král Neapolska a Sicílie a příslušník vedlejší větve španělských Bourbonů, vrátil na královský trůn v Neapoli (po vládě bonapartistických králů Josepha Bonaparta v letech 1806-1808 a Joachima Murata v letech 1808-1815), přičemž zde důležitou roli sehrál, vzhledem k postoji Joachima Murata v souvislosti s dočasným Napoleonovým návratem k moci ve Francii v roce 1815, rakouský vojenský zásah. V době francouzských loutkových režimů v Neapolsku pobýval Ferdinand IV. (III.) na Sicílii, od roku 1811 obsazené britskými vojsky. Naproti tomu severoitalské vévodství Parma-Piacenza, kde před rokem 1802 rovněž vládla vedlejší větve španělských Bourbonů, bylo přičleno Marii Luise, dceři rakouského císaře Františka I. a od roku 1810 manželce Napoleona I., která zde vládla až do své smrti v roce 1847. Poté se zde opět ujali vlády Bourboni, předtím dočasně vládnoucí v Lucce, jež zde zůstali u moci až do zahájení procesu italského národního sjednocení v roce 1859. – PROCACCI, Giuliano: Dějiny Itálie, Praha 1997, s. 220-223, 422-425.

² UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 430.

Přitom už při podpisu nové španělsko-britské smlouvy z 5. července 1814, zakotvující „úzké a hluboké spojenectví mezi Jeho Katolickým Veličenstvem a králem Spojeného království Velké Británie a Irska, jejich dědici a nástupci“, a doplněné ke sklonku srpna téhož roku podpisem několika dodatečných ustanovení, týkajících se obchodních otázek, sehrávala opět velký význam situace ve španělské Americe. Londýn, který už v předchozích letech války proti napoleonské Francii udržoval kontakty s hispanoamerickými patrioty a při obchodních zájmech svých poddaných nabízel španělské Regentské radě a kortesům své zprostředkování v tomto konfliktu výměnou za další obchodní koncese,³ si i v roce 1814, za situace, kdy ukončení napoleonských válek přinášelo i konec obchodních výsad získaných Brity v těch částech španělské Ameriky, jež zachovávaly věrnost Regentské radě,⁴ od španělské strany vymohl, že bude-li španělské impérium v Americe otevřeno zahraničnímu obchodu, bude Británii udělena „doložka nejvyšších výhod“. Na druhé straně Madrid dosáhl od Británie závazku, že ta „přijme účinnější opatření, aby její poddaní neposkytovali americkým rozkolníkům zbraně, munici ani žádný jiný válečný materiál“. Vzhledem k restauraci Bourbonů jak ve Španělsku, tak ve Francii byl dále velmi důležitou součástí španělsko-britské smlouvy z roku 1814 tajný článek, v němž se Španělsko zavazovalo, že neuzavře s Francií žádný závazek či smlouvu, obdobnou rodinným smlouvám z 18. století, ani „jakoukoliv jinou, jež by omezovala nezávislost nebo škodila zájmům Jeho britského Veličenstva“.⁵

I přes ztrátu významné části Severní Ameriky, stvrzenou v roce 1783, byla následující poslední desetiletí 18. a první desetiletí 19. století obdobím velkého imperiálního rozmachu britské monarchie krále Jiřího III. a jeho politiků ve světovém měřítku, podmíněného jednak například kolonizací Austrálie nebo koloniálními konflikty, vedenými britskou Východoindickou společností v Indii, jednak válkami s Francií a jejími vazaly a spojenci (jako Španělsko, Nizozemí nebo Dánsko) mezi lety 1793 a 1815. Zatímco na evropském kontinentě, kde se s porážkou Napoleonovy Francie zvýraznila zejména velmocenská pozice Ruska, se Londýn již tradičně snažil

³ Zde můžeme připomenout i španělsko-britská jednání ohledně těchto záležitostí z roku 1811, během nichž byla španělská strana ochotna otevřít volný obchod s oblastmi ovládanými povstanci (jako např. s Río de la Plata, Venezuelou nebo Cartagenou de Indias), ovšem nikoliv, proti britskému přání, s Mexikem. – UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: c. d., s. 434.

⁴ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 86.

⁵ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 427-428.

prosadit princip rovnováhy, Velká Británie, průmyslově zdaleka nejpokročilejší země světa, získala nebo si zajistila nesporné prvenství na světových oceánech a nesporné prvenství v záležitostech mocenského pronikání do mimoevropských oblastí mezi všemi ostatními evropskými mocnostmi. Usneseními Vídeňského kongresu byla potvrzena britská držba někdejších nizozemských kolonií na Cejlonu, stejně jako jihoafrického Kapska, ostrova Helgoland v Severním moři, ve Středomoří Malty a Jónských ostrovů při řeckém pobřeží, ostrova Mauritius a Seychel v Indickém oceáně, ostrovů Tobago a Svatá Lucie v karibské oblasti. Jedním z problémů mezinárodní politiky prvních dekád 19. století byla otázka zákazu mezinárodního obchodu s otroky, který měl položit konec transatlantické přepravě afrických otroků do kolonií evropských mocností v Americe, provozované od 16. století. Velká Británie tento obchod zrušila v roce 1807 a jejím prostřednictvím byl pak tento zákaz v mezinárodním měřítku prosazen na Vídeňském kongresu. Otázka samotného otroctví se již z etických důvodů ukazovala velice problematickou v období severoamerické a posléze francouzské revoluce (a jak bylo zmiňováno, zcela přirozeně s ní byla spojena revoluce na Haiti), stejně jako v průběhu revolucí ve španělské Americe. Již v roce 1792 zrušilo obchod s otroky Dánsko a k 1. lednu 1808 zakázal dovoz afrických otroků do USA prezident Thomas Jefferson (přičemž ze států severoamerické Unie povolovala v této době obchod s otroky pouze Jižní Karolína).⁶ Slib zrušení obchodu s otroky se stal rovněž součástí mírových podmínek pro poraženou Francii v roce 1814.⁷ Británie, jejíž loďstvo v Atlantiku přistoupilo k akcím proti tomuto obchodu, měla již před rokem 1814 v tomto ohledu jistý vliv i na hispanoamerická vlastenecká hnutí. Zrušení obchodu s otroky obsahovala (vedle například zrušení inkvizice, mučení nebo církevních výsad) ústava schválená Kongresem první venezuelské republiky v Caracasu v prosinci 1811.⁸ V dubnu 1812 byl obchod s otroky zakázán v Buenos Aires,⁹ kde byl britský vliv obzvlášť silný.

Zemi, jejíž plantážnické hospodářství bylo na práci otroků a také na přísunu otrockých pracovních sil z Afriky závislé, představovala Brazílie. Přitom i na tuto problematiku se z důležité části vztahovala britsko-portugalská obchodní smlouva, kterou 19. února 1810 podepsali portugalský ministr hrabě Linhares a britský

⁶ TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 160.

⁷ SKŘIVAN, Aleš: Evropská politika 1648-1914, Praha 1999, s. 164.

⁸ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 150-151.

⁹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 95.

vyslanec u portugalského dvora v Brazílii lord Strangford a která po otevření brazilských přístavů britskému obchodu v roce 1808 znamenala další krok k posílení britského ekonomického vlivu v této rozlehlé jihoamerické državě Portugalska. Na jejím základě bylo sníženo celní zatížení britského zboží, dováženého do Brazílie, z dosavadních čtyřiaadvaceti na patnáct procent *ad valorem*, což jej zvýhodňovalo dokonce i ve srovnání se zbožím, dováženým do Brazílie ze samotného Portugalska, podléhajícím šestnáctiprocentnímu clu. Teprve v roce 1816, tzn. po definitivním skončení napoleonských válek, kdy se Portugalsko nadále nacházelo pod britskou okupační správou a jeho vládnoucí rod Bragança stále sídlil v Rio de Janeiru, se dovozní cla na zboží přicházející do Brazílie z Británie a ze zpusťošeného a vyrabovaného Portugalska vyrovnala.¹⁰ Zároveň se již touto smlouvou, zřetelně demonstrující britskou mocenskou převahu vůči Portugalsku, portugalská strana zavazovala k omezení a postupnému zrušení obchodu s otroky. V první řadě měla být redukována činnost portugalských obchodníků s otroky mezi jednotlivými koloniemi portugalské říše - a později, v lednu 1815, přiměla Velká Británie Portugalsko, vedle opětných slibů o jeho budoucím úplném zrušení, upustit od obchodu s otroky v oblastech severně od rovníku.

Ačkoliv byl v únoru 1815 obchod s otroky v mezinárodním měřítku odsouzen Vídeňským kongresem, Velká Británie při jeho jednáních byla současně nucena doznat nezákonnost svých předchozích přepadových protiotrokářských akcí a odškodnit poškozené.¹¹ Ve svých aktivitách však Britové a jejich známá námořní „protiotrokářská hlídka“ („*anti-slavery patrol*“) neustávali ani v dalších letech a ve vodách při afrických březích docházelo přímo k ozbrojeným potyčkám mezi nimi a loděmi portugalských a francouzských obchodníků s otroky.¹² Stejně tak pokračoval britský tlak v této záležitosti vůči portugalskému královskému dvoru v Brazílii. Ilegální či pololegální obchod s otroky mezi africkými a americkými břehy se ovšem navzdory rozsáhlé a dlouhodobé britské kampani nadále rozvíjel, i v období po vyhlášení brazilské nezávislosti v roce 1822, a v podmínkách liberalizovaného obchodu 19. století dosahoval dokonce znatelně vyššího obratu než v kterémkoliv

¹⁰ Bezprostřední dopad zmiňované obchodní smlouvy z února 1810 se odráží např. v údajích, že zatímco v roce 1808 zakotvilo v Rio de Janeiru 90 cizích lodí, v roce 1810 to již bylo téměř pětkrát tolik. – KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 144.

¹¹ Tamtéž, s. 145.

¹² OBRÝ, Olga: Grüner Purpur. Brasiliens erste Kaiserin Erzherzogin Leopoldine, Wien, Innsbruck, Wiesbaden 1958, s. 92.

dřívějším období. Například ve dvacátých letech 19. století se do Brazílie dováželo v průměru asi 40 000 afrických otroků ročně.¹³ Ostatně, pokračoval a zvyšoval se také dovoz otroků na španělskou Kubu, bez ohledu na jeho zákaz z roku 1817 s vědomím úřadů,¹⁴ a stejně tak byli i v dalších desetiletích otroci nadále dováženi do jižních otrokářských států USA.¹⁵ V případě Brazílie byl už ve druhé dekádě 19. století roční dovoz otroků dvakrát vyšší ve srovnání s počty na počátku století. Zatímco se v roce 1815 Brazílie v rámci portugalského impéria změnila v království rovnoprávné s Portugalskem a z portugalské strany byly činěny snahy obcházet britský nátlak ohledně otrokářského obchodu, brazilští plantážníci však již před rokem 1820 začínali pociťovat, že portugalská monarchie se svými ústupky Londýnu zrazuje hospodářské „životní zájmy“ Brazílie.¹⁶

Jak bylo už uvedeno, zatímco se ve Španělsku fakticky ujal moci „žádaný“ král Ferdinand VII. a obnovil svou absolutní moc, triumfovala zdaleka především přičiněním domácích sil kontrarevoluce ve Venezuele. 15. června 1814 rozdrtily jezdecké hordy Bovesových *llaneros* vojenské oddíly Simóna Bolívara a Santiaga Mariña v bitvě u La Puerty, a aniž by Boves vzal jediného republikánského zajatce, krvavé střetnutí snížilo stav republikánských sil jen asi na tisíc mužů.¹⁷ Vítězné Bovesovy jednotky pokračovaly v postupu na sever, obsadily Valencii západně od Caracasu a 16. července 1814 samotný Caracas, odkud venezuelští republikánští předáci ustupovali směrem na východ. José Tomás Boves na základě vlastních prohlášení ve jménu krále fakticky uzurpoval moc v zemi, načež jeho spojenec, španělský generální kapitán Cajigal, raději odplul na Portoriko.¹⁸ Republikánské vedení mířilo k městu Barcelona, ležícím na pobřeží táhnoucím se východně od Caracasu, a za ním před Bovesovou vládou teroru a vražd prchaly zástupy venezuelských patriotů. Mezi zástupci republiky propukly vážné osobní neshody, což se obracelo i proti Bolívarově autoritě, ale přes novou zdrcující porážku, kterou republikánským ozbrojencům uštědřil za nimi postupující Bovesův zástupce Morales, nadále existovala idea nezávislého venezuelského státu přežívajícího na

¹³ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 145.

¹⁴ OPATRŇNÝ, Josef: Španělsko a USA v zápase o Kubu, Praha 1978, s. 24.

¹⁵ Odhaduje se, že do USA bylo mezi lety 1808 a 1861, tj. počátkem severoamerické občanské války, jež vedla ke zrušení otroctví na jihu USA, propašováno z Afriky asi 300 000 otroků. – TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 160.

¹⁶ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 72.

¹⁷ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike 1808-1826, s. 217.

¹⁸ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 77-78.

severovýchodě země. Na republikánské straně zatím na sebe moc uchvátil José Félix Ribas, jeden z republikánských vůdců a Bolívarův rival, jenž za přičinění mulata Manuela Piara, rovněž jednoho z předáků hroutící se republiky, nechal v přístavu Carúpano zatknout Bolívara a Mariña, když se pokoušeli se zlatým a stříbrným mešním náčiním odplout na ostrov Margarita, a odsoudil je za „zradu a zpronevěru státních financí“ do vězení.¹⁹ Oběma se již v září 1814 podařilo odplout do Cartageny de Indias a Bolívar se následně angažoval ve vnitřním konfliktu v Nové Granadě - a zatím 5. prosince 1814 utrpěly Ribasovy republikánské oddíly porážku od Bovesových *llaneros* v oblasti jižně od východovenezuelského přístavu Cumaná. V boji byl sice zabit i sám Boves, ale jeho muži po svém vítězství rozpoutali vraždění ve městech Cumaná a Maturín. Poražený Ribas se ještě pokoušel pokračovat v odboji, ale byl zrazen, vydán do royalistického zajetí, popraven a jeho hlava byla veřejně vystavena v Caracasu.²⁰ Když v roce 1815 připlula do Venezuely velkolepá vojenská expedice španělského polního maršála Morilla, vyslaná do Jižní Ameriky Ferdinandem VII., přežívaly zbytky venezuelské republiky ještě na ostrově Margarita, v čele s Juanem Bautistou Arismendim, rovněž jedním z předních venezuelských republikánů, spoluodpovědným za masové popravy španělských zajatců v první polovině roku 1814. Obnovení královského absolutismu ve Španělsku v roce 1814 se rovněž rovnalo návratu ke koloniálnímu statu amerických území. Ferdinand VII. ve vztahu ke svým americkým poddaným velkoryse hovořil o milosrdenství a usmíření,²¹ ale situace v mnoha částech španělské Ameriky prodělala příliš mnoho změn, někdy (jako třeba právě ve Venezuele) za velmi dramatických okolností, aby bylo snadné vrátit ji ke stavu před rokem 1808. Navíc, jako tomu bylo v případě Chile v roce 1814, právě politika Madridu přispěla ke zmaření alternativy kompromisu. Zmíněná vojenská výprava maršála Pabla Morilla do Venezuely a Nové Granady byla nejznámějším příkladem Ferdinandovy reconquisty, znovudobytí patrioty ovládaných oblastí španělské Ameriky, a známkou faktu, že, počínaje lety 1814-1815, tzn. obdobím krátce po porážce expanzivní císařské Francie v Evropě a jmenovitě ve Španělsku, začínaly hispanoamerické války za nezávislost do značné míry nabírat charakter skutečného konfliktu mezi Španělskem a formujícími se hispanoamerickými státy. Už od roku 1814 tomu tak bylo opět také v Chile, kde se vojenské vítězství nad

¹⁹ Tamtéž, s. 79.

²⁰ Tamtéž, s. 80; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 172.

²¹ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 220.

zdejšími patrioty stalo dílem španělských účastníků války proti napoleonské Francii, nedávno dorazivších na západní polokouli.

Peruánský místokrál Abascal již v roce 1812, ještě než vyslal první malou vojenskou expedici na ostrov Chiloé, materiálně podpořil royalisty v přístavním městě Valdivia, aby se vzbouřili proti vládě autonomistů v Santiagu de Chile. Během následujícího období ovládli royalističtí stoupenci, za přítomnosti asi dvě stě padesáti vojáků ze dvou výprav vyslaných z Peru a za účinné propagandy o neschopnosti vlasteneckých junt udržet mír a pořádek a o excesech vojsk vytvořených těmito juntami, celý chilský jih.²² Známkou kompromisu mezi royalisty a autonomisty v Chile se pak stala smlouva z Lircay z 3. května 1814, výsledek aktivit royalistického generála Gabina Gaínzy. V jejím duchu chilští autonomisté uznávali autoritu Ferdinanda VII. a španělské Regentské rady do návratu panovníka na trůn a Chile si zachovávalo autonomii v rámci španělské monarchie, avšak smlouva, dojednaná vlastně přesně ve stejné době, kdy Ferdinand VII. ve Španělsku již likvidoval liberální zřízení zrozené v Cádiz, a vyvolávající nespokojenost radikálů na obou stranách, neměla dojít naplnění.²³ Pod vlivem vývoje ve Španělsku ji limský místokrál Abascal odmítl, sesadil Gaínzu a vyslal do Chile další vojenskou výpravu pod velením generála Mariana Osoria. V řadách armády, která pod Osoriovým velením v Chile dosáhla počtu pěti tisíc mužů, se nacházel například i batalion ze španělské Talavery. Chilské vlastenecké vedení se se svými početně slabšími oddíly opevnilo před Osoriovým postupem v městečku Rancagua (ležícím jižně od Santiagu), kde 1.-2. října 1814 proběhla rozhodující bitva. Ta skončila vítězstvím španělských jednotek, po němž následovala panika v Santiagu de Chile a hromadný útěk v obavách před represemi vítězů přes zasněžené andské průsmyky do Mendoza na protilehlé, laplatské straně And.²⁴ Mezi poraženými v bojích v Rancagui a zároveň mezi těmi, jež našli útočiště na argentinské straně andského pohoří, byli bratři Carrerové, stejně jako Bernardo O'Higgins, jejichž vzájemný ostrý spor dominoval situaci v patrioty ovládaném Chile před španělským vítězstvím nad chilskou „Starou

²² CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 79-80.

²³ Na základě smlouvy z Lircay mělo vlastenecké vedení v Santiagu de Chile vyslat zástupce do španělských kortesů, vrátit všechny jím zkonfiskované majetky, vydat 30 000 pesos na náklady royalistických oddílů v zemi, měli být vyměněni zajatci a vyhlášena úplná amnestie na obou stranách, měly být vzájemně uznány vojenské hodnosti obou armád, vyslané expediční oddíly se měly vrátit do Peru a autonomistická vláda, vykonávající moc v Chile jménem krále, měla obnovit obchod s ostatními částmi španělského impéria a potvrdit jej se spojeneckými a neutrálními zeměmi. – CÉSPEDES, G.: c. d., s. 80.

²⁴ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 118.

vlastí“. Výsledek rancagujské bitvy znamenal jedno z velmi významných vítězství Madridu nad hispanoamerickými patrioty v období po návratu Ferdinanda VII. na španělský trůn a pochopitelně přinášel po čtyřech letech restauraci koloniálních pořádků v Chile, jejichž prvním hlavním představitelem se stal generál Osorio ve funkci guvernéra. Simón Bolívar se po svém příjezdu do Cartageny vydal do Tunji, sídelního města novogranadské federace, kde jej Federální kongres Nové Granady jmenoval vrchním velitelem federalistických vojsk, s nimiž, navzdory vlastním centralistickým tendencím, vytáhl proti centralistické provincii Cundinamarca se sídlem v Bogotě. Bogota se po brzkém podmanění federalistickými silami v prosinci 1814 změnila v nové sídelní město novogranadské federace a další Bolívarův úkol spočíval v pokusu podřídit federaci republiku v Cartageně, v jejímž čele stál nyní jako prezident generál Manuel Castillo. Následovala dlouhá vyjednávání mezi Bolíviarem a jeho osobním známým a rivalem Castillem a obléhání Cartageny, které Bolívar přerušil až svou demisí z funkce novogranadského vrchního vojenského velitele a odjezdem z Nové Granady v květnu 1815, již po zprávách o vyloštění španělské armády generála Morilla ve Venezuele.²⁵

Přestože se situace ve španělské Americe od roku 1814 vyvíjela od podoby občanských válek více do charakteru koloniální války, v níž Španělsko usilovalo o opětné podřízení vzbouřených oblastí v Americe své autoritě, až do skončení hispanoamerických válek za nezávislost i v řadách royalistických vojsk nadále početně převládali lidé narození v Americe. Pod vlivem finančních potíží španělské monarchie bylo za celou dobu konfliktu vysláno ze Španělska do zámoří dohromady méně než 45 000 mužů.²⁶ Expedice polního maršála Pabla Morilla, která 16. února 1815 opustila Cádiz, byla však nejen největší vojenskou výpravou, jakou Španělsko vyslalo do Ameriky za celé období hispanoamerických válek za nezávislost, nýbrž i vůbec největším podnikem tohoto druhu, realizovaným ze španělské strany za dosavadní více než tři století španělské přítomnosti v Americe. Morillo byl rovněž veteránem války proti Francouzům ve Španělsku, která především podmínila jeho hodnostní vzestup v řadách armády, a do čela expedice, kterou

²⁵ Bolívarova rozhodující účast na těchto akcích, jež samozřejmě znamenaly pokus o sjednocení patrioty ovládaných částí Nové Granady podle federalistických koncepcí, byla rovněž motivována jeho idejemi společného boje jihoamerických vlasteneckých sil proti Španělům, včetně opětného tažení, jako v roce 1813, za nezávislost Venezuely. – KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 82-86; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 177-178.

²⁶ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 91.

Ferdinand VII. zamýšlel vyslat do Ameriky, jej navrhl generál Castaños, tj. někdejší velitel španělských sil v bitvě u Bailénu z roku 1808.²⁷ Morillovu výpravu, mířící k jihoamerickým břehům, tvořilo 42 transportních lodí s eskortou pěti válečných plavidel, počet vojáků na jejich palubách převyšoval 10 000.²⁸ Původním cílem této expedice byla oblast Río de la Plata,²⁹ ovšem ten byl změněn na Venezuelu. Sám Morillo byl jmenován generálním kapitánem Venezuely a o jeho poslání v severních oblastech Jižní Ameriky vypovídal už titul, udělený mu Ferdinandem VII. - *el Pacificador de Venezuela y de Nueva Granada*.³⁰

V dubnu 1815 obsadila Morillova výprava venezuelský ostrov Margarita, kde se jejímu veliteli navenek podrobil místní republikánský velitel Juan Bautista Arismendi – Morillo mu udělil milost navzdory krutostem, jichž se právě Arismendi během předchozího konfliktu dopustil vůči Španělům, a navzdory protestům Bovesova nástupce Moralese.³¹ V květnu 1815 vstoupil Morillo do Caracasu. Venezuela, která se už od předchozího roku zejména v důsledku vítězství oddílů pod vedením Boves a Moralese nacházela pod kontrolou royalistických sil, se pak brzy měla stát základnou k Morillovu tažení do Nové Granady, proti Cartageně a posléze Bogotě. V souladu se zmíněnou politikou krále Ferdinanda VII. vůči hispanoamerickým povstalcům zahájil maršál Morillo v Jižní Americe politiku „odpouštění, odměn a trestů“, čehož byla součástí i amnestie, kterou z funkce generálního kapitána Venezuely vyhlásil po svém příjezdu do Caracasu, stejně jako vydal prohlášení o mírových cílech svého tažení a obnovil všechny královské a církevní úřady generálního kapitanátu.³² Taktéž na základě královského nařízení proběhly ve Venezuele rozsáhlé konfiskace a následně rozprodej statků „vzbuřeneckých“ kreolských rodin (ostatně podobně, jako byly po říjnu 1814 konfiskovány majetky přívrženců poražené strany v Chile). V roce 1815 tak bylo různým venezuelským vlastníkům, označeným za „vzbuřence“, odebráno více než

²⁷ Ještě před událostmi španělské osvobozené války let 1808-1814 sloužil Pablo Morillo, pocházející ze skromných venkovských poměrů ze španělského Leónu, v námořnictvu a zúčastnil se některých akcí v rámci tehdejších válek Španělska s Francií a posléze Velkou Británií (včetně např. bitvy u Trafalgaru roku 1805). V roce 1808 se vyznamenal v bitvě u Bailénu. Později dosáhl ve Vigu hodnosti plukovníka a po bitvě u Vitorie roku 1813 byl odměněn hodností polního maršála. – LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 181-182.

²⁸ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanské Americe, s. 220.

²⁹ Tamtéž, s. 219-220.

³⁰ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 157.

³¹ LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 182.

³² KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 87.

300 haciend, prodáváných pak sekvestrační juntou, přičemž o sedm haciend přišel i Bolívar.³³ Bolívarovy majetky ve Venezuele podlehly poprvé konfiskacím ostatně už po Montevedově vítězství v roce 1812.

Zatím přitáhla Morillova armáda za účasti Moralese ke Cartageně de Indias. Město, centrum fakticky samostatné republiky, jež v uplynulém období rovněž navázala diplomatické kontakty s USA,³⁴ bylo začátkem září 1815 obleženo z pevniny a zablokováno z moře, ovšem jeho odpor měl trvat ještě po několik dalších měsíců, do prosince 1815, navzdory tíživému hladu, který zde nastal. Podle slov samotného Morilla, adresovaných po jeho obsazení města králi, zemřela hladem dokonce více než polovina obyvatel Cartageny.³⁵ Dobytí Cartageny bylo následováno krvavými represemi a terorem ze strany vítězů, které byly v první řadě Moralesovým dílem (oběšen byl i bývalý cartagenský prezident generál Manuel Castillo), a vydrancováním města.³⁶ Pokračující Morillova kampaň za podrobení nejednotné Nové Granady královské moci vrcholila obsazením Bogoty v květnu 1816 a dalšími masovými popravami, mezi jejichž oběti patřil i federalistický předák Camilo Torres. Maršál Pablo Morillo se vedle své politiky amnestií a obratných vyjednávání stal současně strůjcem krvavých represí proti poraženým jihoamerickým patriotům. K radikálnímu obratu v jeho metodách přispěly události na Margaritě, kde jím předtím omilostněný Arismendi nechal zmasakrovat malou španělskou posádku a ve jménu vzpoury znovu ovládl ostrov.³⁷ Z Morillova popudu vznikaly tzv. Očišťovací rady (*Consejos de purificación*), analogické orgánům, které ve Španělsku řídily pronásledování liberálů,³⁸ a ostatně i teror, rozpoutaný po Morillově vítězství v Nové Granadě, obsahoval výrazně antiliberální prvky, doprovázené klerikální propagandou a shledávající podporu royalistického kléru.³⁹ Současně se mnohé kláštery změnily ve

³³ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 220.

³⁴ Zde můžeme zmínit, že např. 29. prosince 1812 zpravoval americký ministr zahraničí James Monroe cartagenského agenta v USA M. Palacia, že Spojené státy, přes svůj zájem na „prosperitě a blahobytu svých jihoamerických sousedů“, nemohou vzhledem ke svému mírovému stavu se Španělskem učinit „jakýkoliv krok ve vztahu k zápasu mezi různými částmi španělské monarchie, který by kompromitoval jejich neutralitu“. – Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I, s. 16.

³⁵ KIENZL, Florian: Bolivar. Ruhm und Freiheit Südamerikas, Berlin 1935, s. 114.

³⁶ Tamtéž; KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 87-88.

³⁷ LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 185.

³⁸ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 90-91.

³⁹ Pro bližší představu lze např. uvést Morillem nařízené zastřelení 125 více či méně významných mužů spojených či spojovaných s novogranadským vlasteneckým hnutím, jež jím bylo prezentováno jako „vyčištění místokrálovství od doktorů a učenců, vždy původců rebélií“. Španělská propaganda současně prohlašovala, že Morillova armáda „přišla restaurovat náboženství, ničící kacířské zásady

vězení, ve stavu, kdy se věznice staly přeplněnými. Někteří z patriotů byli odsouzeni k nuceným pracím.⁴⁰

Vedle Venezuely, Nové Granady, laplatských provincií nebo Chile představovalo už od roku 1810 další oblast vážného vzdoru proti koloniální moci a neklidu ve španělské Americe Nové Španělsko, přestože zde nedošlo ke svržení moci španělských místokráľů v jeho centrálním městě. V neprospěch vůdčího politického a vojenského organizátora boje za mexickou nezávislost Josého Maríi Morelose se situace vyvíjela od sklonku roku 1813, kdy utrpěl nezdar při pokusu o dobytí města Valladolid v Michoacánu, z něhož zamýšlel učinit hlavní povstalecké město. Rozhodující podíl na porážce Morelosových oddílů měl Agustín de Iturbide, mladý mestický plukovník v řadách vojska španělského generála Llaveho, vyslaného proti povstalcům k Valladolidu generálem Callejou, a pozdější tvůrce faktické mexické nezávislosti. Nedlouho po Morelosově neúspěchu u Valladolidu byl ve střetnutí s royalisty u Puruaránu poražen, zajat a zastřelen Mariano Matamoros, pokládáný za nejlepšího z Morelosových velitelů, a royalistické síly následně znovu ovládly řadu měst v jižních a centrálních oblastech Mexika (jako Oaxaku, Cuernavaku, Taxco, Chilpancingo nebo Acapulco), která se předtím ocitla v držení Morelosových independentistů. José María Morelos pokračoval v partyzánském odboji až do listopadu 1815, kdy byl během ústupové cesty z oblasti Michoacánu do Tehuacánu v jižní části středního Mexika zajat svým bývalým pobočníkem, jenž přešel na royalistickou stranu. Ještě nedlouho před svým zajetím nařídil svému spolubojovníkovi Nicolási Bravovi uniknout společně s doprovázejícími jej zástupci mexického Kongresu před dostihnuvšími je royalistickými oddíly. 22. prosince 1815 byl Morelos zastřelen v Ciudad de México, poté, co byl odvečen do sídelního města místokráľovství a šestačtyřicet dní vyslýchán inkvizicí. Je označován za poslední oběť této represivní instituce, kterou samozřejmě i ve Španělsku s restaurací své absolutistické moci obnovil Ferdinand VII., v Mexiku. Intenzivní odboj proti koloniálnímu režimu v Mexiku neustal ani po jeho smrti, ale přesto znamenala poprava Josého Maríi Morelose, kromě jiného obviněného ze zrady, kacířství a dalších zločinů a označeného za protestanta (na čemž se snad podílelo, že jakožto

nezávislosti“. Dílem obnoveného inkvizičního tribunálu se stalo pálení všech nalezených knih, pokud nebyly napsány ve španělštině nebo latině. – AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 166.

⁴⁰ KIENZL, F.: Bolívar, s. 115.

katolický duchovní otevřeně přiznával, že je otcem dětí),⁴¹ i v celkovém rámci hispanoamerických válek za nezávislost další vážnou porážku zdejších vlasteneckých hnutí - v době, kdy v Nové Granadě měly po pádu independentistické Cartageny a popravách jejích představitelů kapitulovat další oblasti před španělským vojevůdcem a administrátorem Pablem Morillem. V pokračujícím ozbrojeném protikoloniálním boji v Novém Španělsku, vedeném z izolovaných pevností a táborů a ve formě guerilly, pak hráli klíčovou roli takoví velitelé jako páter Marcos Castellanos, Ignacio López Rayón, Ramón Rayón, Manuel Mier y Terán.

S přihlédnutím k celkové mezinárodní situaci lze podotknout, že už samotný počátek Morillovy vojenské expedice do Jižní Ameriky spadal do doby, kdy byl již ukončen válečný konflikt mezi Velkou Británií a USA, ze severoamerického pohledu někdy nazývaný jako „druhá válka za nezávislost“. K ukončení války, která přes svůj významný ideový dopad na myšlenku severoamerické mocenské prestiže vzbuzovala již od roku 1812 velmi vážnou nespokojenost ve státech Nové Anglie na severovýchodě USA, byla navzdory zmíněnému obsazení Washingtonu v srpnu 1814 a případně plánům na opětné posílení svých pozic na severoamerické pevnině ochotna i britská strana, na čemž se podílela řada okolností (četné vojenské úspěchy Severoameričanů, koncentrace na evropské záležitosti v období jednání Vídeňského kongresu, přání britských obchodníků obnovit obchod se Spojenými státy, apod.). Jednání britských a amerických emisarů vyústila v podpis mírové smlouvy v jihonizozemském Gentu na Štědrý den roku 1814 na zásadě *statu quo ante bellum*, ačkoliv k vrcholnému střetnutí této války došlo ještě 8. ledna 1815, když americké oddíly pod velením generála Andrewa Jacksona odrazily britský útok na New Orleans, centrum Louisiany poblíž delty Mississippi.⁴² Mezi USA a Velkou Británií byly obnoveny obchodní kontakty a až v pozdějším období byly vyřešeny některé přetrvávající sporné otázky. Vzhledem k průběhu války let 1812-1814 měla být důležitou britsko-americká smlouva z roku 1817, dojednaná výměnou nót mezi americkým výkonným zastupujícím ministrem zahraničí Richardem Rushem a britským vyslancem Charlesem Bagotem a redukuující vzájemné síly na Velkých jezerech, tj. vodní hranici mezi USA a britskou Kanadou, jen na nevelký počet celních

⁴¹ FEHRENBACH, T. R.: *Fire and Blood. A History of Mexico*, s. 340-341.

⁴² V tomto střetu se Američanům postavilo asi 7500 britských veteránů napoleonských válek v Evropě a mezi padlými skončil i britský velitel Edwin Pakenham. Účastníci bitvy dosud nevěděli o uzavření míru v Gentu. – TINDALL, G. B., SHI, D. E.: *Dějiny Spojených států amerických*, s. 174-175; OPATRŇÝ, J.: *Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka*, s. 285.

člunů. A problému severní hranice USA se zčásti dotýkalo i britsko-americké ujednání z roku 1818.⁴³

Britsko-americká válka vedla k posílení hospodářské soběstačnosti USA, stala se podnětem k zakládání manufaktur a tím k dalšímu průmyslovému rozvoji severoamerické Unie, jejíž mocenské sebevědomí bylo ukončeným konfliktem posíleno. Významným projevem severoamerické moci, zasahujícím mimo rámec západní polokoule, se záhy stala námořní expedice proti severoafrické piraterii ve Středomoří, schválená Kongresem ve Washingtonu nedlouho po ratifikaci gentské mírové smlouvy a reagující na pirátství a princip výpalného, vybíraného severoafrickými vládci, jimž byl americký námořní obchod ve Středozemním moři vystaven už po desetiletí a které už v prvních letech 19. století přivedly americké válečné lodě k Tripolisu.⁴⁴ Výprava, která v květnu 1815 vyrazila z New Yorku, donutila k zásadním ústupkům alžírského beje a posléze dosáhla téhož v Tunisu a Tripolisu. A jakkoliv gentský mír rozhodně nenaplnil anexionistické požadavky, jaké se v souvislosti s končící válkou v USA vznášely směrem ke Kanadě a Floridě, přesto již tento konflikt znamenal předzvěst příštího územního rozšíření Spojených států o celou tzv. Východní Floridu, dosud se nacházející pod španělskou svrchovaností, stejně tak jako stál na počátku popularity generála Andrewa Jacksona, vítěze od New Orleansu v lednu 1815, s jehož jménem měla být anexe španělské Floridy spojena a který v pozdějším období (v letech 1828 a 1832) dosáhl dvojího zvolení do funkce presidenta USA. Jackson, generálmajor domobrany v Tennessee, porazil se svými dobrovolníky v březnu 1814 Kriky, indiánské spojence Britů na jihovýchodě USA, a již v listopadu 1814 svévolně zaútočil na pevnost Pensacola v severozápadním cípu španělské Floridy, jakožto na středisko britských intrik.⁴⁵ Jen velmi řídké zalidněná Florida představovala navíc již tradiční útočiště Kriků, kteří si zde ve spojení s místním domorodým obyvatelstvem říkali Seminolové („odštěpenci“), stejně jako uprchlých černých otroků ze severněji položené Georgie, a řada incidentů na pomezí s USA, vyvolávaná zejména útoky Seminolů na bílé osadníky, poskytla záminku k severoamerické invazi na Floridu v roce 1817.

⁴³ TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 183.

⁴⁴ Kritickým se v tomto ohledu stalo období po severoamerické válce za nezávislost, kdy americké lodě přestaly být chráněny britskými poplatky. Od roku 1786 tak USA platily „za ochranu“ Maroku a v následujícím desetiletí i dalším státům na severu Afriky. – TINDALL, G. B., SHI, D. E.: c. d., s. 160.

⁴⁵ Tamtéž, s. 174.

Časově souběžně s uzavřením válečného konfliktu mezi USA a Velkou Británií v Severní Americe se k výraznějším změnám schylovalo na jihovýchodě Jižní Ameriky, jednak v důsledku vývoje občanské války v laplatských provinciích, které již, na rozdíl od Venezuely, Chile nebo Nové Granady v letech 1814-1816, měly uniknout restaurační politice Ferdinanda VII., a jednak, i v souvislosti s tím, v důsledku tradičních portugalských aspirací na posunutí jižní hranice Brazílie k Laplatskému zálivu. Mezníkem v konfliktu mezi vládou v Buenos Aires a předáky severovýchodních provincií v čele s Josém Artigasem z Banda Oriental se stalo Artigasovo vítězství nad buenosaireskými vojsky u Guayabos 10. ledna 1815, kterým vyvrcholily potíže, na jaké buenosaireští *porteños* naráželi ve venkovských oblastech pozdější Uruguaye. José Artigas se ve své nížinaté a řídko obydlené zemi těšil značné lidové podpoře. Koncem února 1815 vstoupil jeden z jeho velitelů do Montevidea, už předtím opuštěného buenosaireskými oddíly, přibližně osm měsíců poté, co v tomto městě kapitulovali royalisté. Artigas tak nyní ze svého vojenského tábora ovládal celý Východní břeh a představitelé spojeneckých provincií na severovýchodě budoucí Argentiny mu udělili titul Ochránce svobodných národů (*Protector de los Pueblos Libres*). Posléze tyto provincie (Corrientes společně s Misiones, Entre Ríos, Santa Fe a Córdoba) spolu s Artigasovou Banda Oriental vyhlásily vznik na Buenos Aires v podstatě nezávislé tzv. Federální ligy (*Liga Federal*). Při svém federalismu se Artigas vzhlížel v modelu USA, ale zároveň byl též obdivovatelem francouzských jakobínů. Ve válkou zpustošené Banda Oriental zahájil pozemkovou reformu konfiskací opuštěné půdy prošpanělských royalistů a stoupenců buenosaireského centralismu a jejím přídělem zejména příslušníkům chudších vrstev. Též pod vlivem hrozby španělské intervence do oblasti La Platy pojal plán shromáždit montevidejské royalisty v jakési trestanecké kolonii, což však vzhledem k liknavosti montevidejského *cabilda* přineslo jen velmi slabé výsledky.⁴⁶

Reálný rozpad svazku laplatských provincií, formálně nadále setrvávajících pod svrchovaností španělského krále, zatím přiměl buenosaireské politiky žádat o pomoc portugalský dvůr v Rio de Janeiru. Dva z nich, Manuel Belgrano a Bernardino Rivadavia, už v lednu 1815 žádali o slyšení u portugalského ministra zahraničí markýze Aguiara, s přáním společného tažení proti laplatským federalistům vedeným Artigasem. Ke konci února 1815 zahájil v Rio de Janeiru dlouhou

⁴⁶ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 104-105.

diplomatickou misi buenosaireský emisar Manuel José García, ochotný ke značným ústupkům vůči Portugalcům v případě jejich vojenské pomoci.⁴⁷ Když byl v dubnu 1815 v Buenos Aires vojáky svržen z funkce šéfa Nejvyššího výboru generál Carlos de Alvear, přijmuvší v předchozím roce kapitulaci royalistů v Montevideu a nyní rovněž nakloněný spolupráci s Portugalci v boji proti odbojným federalistům, právě Rio de Janeiro se stalo jeho exilem.

Je pochopitelné, že restaurace královského absolutismu ve Španělsku a postupná Ferdinandova *reconquista* ostatních samosprávných částí španělské Ameriky od roku 1814 měla na vývoj v laplatských provinciích velký vliv. Rovněž vzhledem ke zmíněným kontaktům buenosaireských předáků s portugalským dvorem je podstatné, že už od roku 1813 byly z Buenos Aires do Rio de Janeira vysílány mise k jednání s portugalskou vládou a britským vyslancem Strangfordem (a posléze obdobné buenosaireské mise mířily i do Evropy), s cílem najít nějaký kompromis se Španělskem nebo získat s ním mír pod záštitou cizí moci.⁴⁸ Obavy z budoucích možných represí ze strany režimu dosud zde oficiálně uznávaného Ferdinanda VII. se podílely na opětovém obratu liberální laplatské revoluce směrem k umírněnosti, čehož bylo známkou i svržení radikálně orientovaného generála Alveara,⁴⁹ jenž stanul ve funkci *Director supremo*, tj. hlavy laplatského státu, s podporou buenosaireských tajných společností v lednu 1815.⁵⁰ Zároveň však vývoj ve Španělsku a jinde ve španělské Americe i zde jen nutně přispěl k myšlence otevřeně projevené úplné nezávislosti.

V Brazílii mezitím vyvrcholily snahy portugalského prince regenta Jana o vymanění se z poručnictví britského vyslance lorda Strangforda, v čemž se ostatně odrážely právě regentovy zájmy v laplatském regionu (připomeňme Strangfordův rozhodující podíl, v součinnosti s buenosaireským vedením, na zmaření portugalské intervence do Banda Oriental v letech 1811-1812). Portugalský regent a následník trůnu proto do významných ministerských úřadů dosazoval muže, kteří svými sympatiemi příliš netíhli k Velké Británii, jako hraběte Galveiaze, po smrti hraběte Linharese v lednu 1812 do své smrti v roce 1814 ministra války a zahraničí, nebo frankofilního Antonia de Araújo, povýšeného na hraběte Barku, jenž se v roce 1814

⁴⁷ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 149.

⁴⁸ STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 282.

⁴⁹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 107.

⁵⁰ STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 211.

stal ministrem námořnictva a zámořských území.⁵¹ Pobyt portugalského královského dvora v Rio de Janeiru od roku 1808 znamenal pro Brazílii nesporný hospodářský a kulturní přínos - a naopak, v povědomí portugalského prince regenta a budoucího krále Jana VI. skýtala Brazílie více příležitostí pro vlastní politickou iniciativu (a opět se to ve značné míře týkalo plánů na dosažení její „přirozené“ jižní hranice na La Platě) než Portugalsko. Z těchto důvodů odmítal Jan i po válečné porážce Napoleona I. v Evropě návrat do Lisabonu, přestože byl k tomu vybízen z britské strany, a jmenovitě Strangfordem. Již 20. února 1814 ve svém listě britskému panovníkovi opatrně zdůraznil své regentské právo samostatně se rozhodnout k návratu do Evropy či k setrvání v Brazílii.⁵² V červnu 1814 sice Strangford informoval britskou vládu o Janově úvaze o návratu do Portugalska, ale ta se měla ukázat jen krátkodobou. Spor mezi faktickým portugalským vládcem a dříve velmi vlivným britským diplomatem skončil prohlášením Strangforda za *personu non grata* a jeho odplutím z Brazílie v dubnu 1815, na palubě britské lodi, která byla od září 1814 určena k návratu královské rodiny do Lisabonu⁵³ - třebaže britský vliv na portugalský dvůr v brazilské metropoli, jak bylo zmiňováno v souvislosti s obchodem s otroky, zůstával nadále samozřejmě silný. Britské zájmy v Rio de Janeiru (a v celé Jižní Americe, dokud nebyli akreditováni diplomatictí zástupci v povstaleckých španělských koloniích) zastupoval po Strangfordově odchodu Henry Chamberlain, ovšem pouze ve funkci *chargé d'affaires*.⁵⁴ Již v květnu 1815 bylo z iniciativy prince regenta v Lisabonu zahájeno verbování dobrovolnické divize, jež měla uskutečnit novou portugalsko-brazilskou invazi do Banda Oriental. Záminkou k této vojenské intervenci měla být ochrana brazilského území před „artigasovskou anarchií“ („*anarquía artiguista*“). Zároveň byl ve stejné době již zahájen proces přeměny portugalského impéria v dualistický celek, faktické zrovnoprávnění Brazílie s Portugalskem, kterým chtěl Jan rovněž upozornit evropské panovníky v době Vídeňského kongresu, přes svou přítomnost v dalekém Rio de Janeiru, na význam portugalské Koruny.

Jeden projekt na vytvoření brazilské monarchie v rámci portugalské říše navrhoval u portugalského dvora už v dubnu 1814 liberálně orientovaný Silvestre

⁵¹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 148-149.

⁵² KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 125. Zde můžeme poznamenat, že rovněž ve Velké Británii v letech 1810-1820 vykonával faktickou královskou moc namísto svého starého a duševně již trvale chorého otce Jiřího III. princ regent Jiří, pozdější král Jiří IV. – PROTHERO, G. W.: Nelson's School History of Great Britain and Ireland, s. 380.

⁵³ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 149.

⁵⁴ STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 284.

Pinheiro Ferreira (který také princ regentu Janovi navrhoval, což se rovněž mělo ukázat v budoucnu jako podstatné, aby sám vypracoval ústavu, čímž by předešel případné revoluci).⁵⁵ A rozhodující krok prince regenta byl ovlivněn návrhem, který v první fázi jednání Vídeňského kongresu předložil portugalským delegátům Charles Maurice de Talleyrand, hlavní zástupce poražené Francie na Vídeňském kongresu. K překvapení evropských panovnických dvorů se princ regent Jan od dubna 1815 nechal titulovat „princem regentem Království portugalského a Království brazilského“. Odstranění koloniálního poměru Brazílie vůči Portugalsku pak bylo definitivně zakotveno v královském výnosu z 16. prosince 1815, hovořícím o „povýšení Brazilského státu do důstojnosti a vážnosti pojmenováním Království brazilské“ a současně o trvalém vytvoření „jednoho jediného království pod názvem Spojené království Portugalska, Brazílie a Algarve“.⁵⁶ Královskou moc v Lisabonu zastávala na základě tohoto aktu, velice zásadního pro příští osamostatnění portugalské Ameriky, regentská rada.⁵⁷

Zatímco se portugalský a brazilský princ regent chystal k anexi Východního břehu, rozhodnutí vídeňského kongresu jej přinutilo vrátit Francii oblast Cayenne při opačném, severním pomezí portugalské Ameriky, tedy francouzskou část Guayany, obsazenou Portugalci v roce 1809 - to byla však jen jedna ze známek obnovující se velmocenské prestiže Francie, jíž se obecně podařilo dosáhnout Talleyrandovi během jednání mezinárodního kongresu ve Vídni, zahájeného 18. září 1814. Francouzský ministr při nich využil závažných rozporů mezi předními vítězi napoleonských válek, které se v první řadě týkaly otázek Polska a Německa. Cílem ruského cara Alexandra I. bylo obnovení Polska, rozděleného v posledních dekadách 18. století mezi Rusko, Prusko a Rakousko, a jeho spojení s Ruskem ve formě personální unie, přičemž Prusko mělo být odškodněno anexí Saska. Proti tomu se ale stavěl rakouský kancléř Metternich, snažící se též, proti vůli Pruska, o maximální rakouský vliv v Německu. V situaci, v níž se zdálo, že antagonismus může přerůst v ozbrojenou konfrontaci, se zejména Talleyrandovým dílem stala tajná smlouva mezi Velkou Británií, Rakouskem

⁵⁵ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 149-150, 161.

⁵⁶ Tamtéž, s. 150. V případě Algarve se jedná o nejjihnější kraj evropského kontinentálního Portugalska. Jeho historická specifčnost vůči severněji položeným portugalským provinciím spočívá v tom, že až v roce 1249 bylo portugalským králem Alfonsem III. dobyté z muslimské moci, čímž byl v případě Portugalska dovršen proces středověké křesťanské reconquisty Iberského poloostrova. V roce 1815 mělo jméno této provincie posloužit pouze jako starobylý tradiční ornament ke královskému titulu portugalského a brazilského monarchy. – OBRY, O.: Grüner Purpur, s. 84.

⁵⁷ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 70.

a Francií z počátku ledna 1815, jež měla čelit ruským a pruským nárokům. Přes některá nalezená řešení (vztahující se prvořadě k problému Saska a teritoriálních zisků pruského státu v Německu) rozpory pokračovaly, když v březnu 1815 zasáhly do jednání kongresu zprávy o Napoleonově návratu do Francie a jeho postupu na Paříž. Napoleon I., využivší velmocenských rozporů a situace ve Francii, obnovil za podpory svých přívrženců ve Francii císařský režim, zatímco dvůr krále Ludvíka XVIII. uprchl do Gentu. A Jižní Nizozemí (Belgie), které před obdobím francouzské nadvlády v letech 1794-1814 náleželo k rakouské monarchii a které se nyní, na základě nového evropského uspořádání vzešlého z jednání ve Vídni, stávalo součástí Království spojeného Nizozemí, se mělo stát také rozhodujícím bojištěm obnoveného válečného konfliktu, v němž se znesvářené vítězné mocnosti stmelily do nové válečné koalice proti Francii. V Bruselu zřídil svůj hlavní štáb britský vojevůdce z války na Pyrenejském poloostrově vévoda Wellington a na jeho podporu zamířila do Jižního Nizozemí též pruská armáda maršála Blüchera, stejně jako tam se svou novou armádou z jihu vkročil Napoleon (Rakousko zatím v Itálii uskutečnilo úspěšný vojenský zásah proti dosavadnímu neapolskému králi Muratovi, který opustil Napoleona v bitvě u Lipska roku 1813 a nyní opět fakticky vystoupil na jeho stranu). Po úspěšných střetech francouzské armády s Nizozemci a Prusy vyvrcholilo nové Napoleonovo tažení 18. června 1815 bitvou u brabantského Waterloo, v níž britské Wellingtonovy síly nakonec dosáhly za významného přispění pruských Blücherových oddílů nad francouzským císařem vítězství. Nová válečná porážka vedla k pádu Napoleonova obnoveného tzv. stodenního císařství. Napoleon I. po své druhé abdikaci padl v červenci 1815 do britského zajetí a z rozhodnutí vítězů byl převezen do vyhnanství na ostrov Svatá Helena v jižním Atlantiku, kde pak strávil zbytek svého života do roku 1821.

Druhý pařížský mír, podepsaný s Francií 20. listopadu 1815, přinášel pro Francii přísnější podmínky než mírová smlouva v roce předchozím. Kromě některých drobných územních ztrát (Francie byla vrácena do hranic z roku 1790) zavazoval Paříž k placení válečných reparací a k souhlasu s dočasným pobytem spojeneckých vojsk na svém území, jež se nacházela pod velením vévody Wellingtona. Vítězné mocnosti zároveň obnovily čtyřalianci Velké Británie, Ruska, Rakouska a Pruska, mocenská pozice Francie zůstala dočasně oslabena.

Napoleonův návrat k moci ve Francii urychlil jednání Vídeňského kongresu, vrcholící již 9. června 1815 podpisem tzv. Finálních akt Vídeňského kongresu, která

zavazovala všechny přítomné účastníky a pokládala základy novému evropskému pořádku. Velmi zásadní počín, ovlivňující pak situaci v Evropě v letech po definitivním ukončení napoleonských válek (a významný i ve spojitosti s děním v Americe), představovalo uzavření tzv. Svaté aliance 26. září 1815, v době mírových jednání s Francií, ruským carem Alexandrem I., rakouským císařem Františkem I. a pruským králem Fridrichem Vilémem III. Tento dokument, jímž chtěly zúčastněné absolutistické mocnosti podpořit udržení systému vytvořeného na Vídeňském kongresu, zavazoval „k uznání křesťanských příkázání jakožto rozhodujících též při politických jednáních“ a jeho signatáři se na jeho základě pokládali za „příslušníky jednoho a téhož křesťanského národa“, za jehož nejvyššího suveréna vyzdvihovali Boha.⁵⁸ Ke Svaté alianci, která se stala mocným nástrojem evropských absolutistických a restauračních režimů proti liberálnímu hnutí a revolučním projevům, se později připojili i všichni ostatní evropští panovníci, s výjimkou papeže Pia VII. (mj. též pro její obecně křesťanský charakter, tedy s výhradami vůči pravoslavnému Rusku a protestantskému Prusku), tureckého sultána (který nebyl ani přizván na jednání vídeňského kongresu a jako nekřesťanskému vladaři mu bylo v přístupu ke Svaté alianci zabráněno) a britského krále. Přistoupit k této mezinárodní úmluvě odmítly později také USA.⁵⁹ V případě Velké Británie dokument podepsal za svou osobu princ regent Jiří a třebaže britská vláda přistoupení k alianci odmítla, s poukazem na „mlhavou podobu závazku, jenž by neschválil parlament“,⁶⁰ a Británie rovněž protestovala proti zasahování Svaté aliance do záležitostí jednotlivých zemí, těšil se tento pakt obecné podpoře v Londýně právě vládnoucí strany toryů. K tomu přispívalo i osobní přátelství Roberta Stewarta Castlereagha, v letech 1812-1822 britského ministra zahraničí, s rakouským kancléřem Metternichem, s jehož jménem se vedení Svaté aliance (jakkoliv impuls k jejímu vzniku vzešel z ruské strany) stalo spojovaným.⁶¹

Francie Ludvíka XVIII., v jejíž vnitřní politice došlo už v září 1815 ke zvratu ve prospěch krajně konzervativních sil, spojenému s pádem Talleyranda, tajně přistoupila ke Svaté alianci ještě ke sklonku roku 1815. Naproti tomu Španělsko, dotčené odsunutím z prestižního velmocenského postavení, stvrzeným při mírových

⁵⁸ REIFENSCHIED, Richard: Die Habsburger. Von Rudolf I. bis Karl I., Wien 1994, s. 287-288.

⁵⁹ Tamtéž, s. 288.

⁶⁰ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 170.

⁶¹ PROTHERO, G. W.: Nelson's School History of Great Britain and Ireland, s. 387.

smlouvách s Francií a podpisu vídeňského kongresového aktu (které nepodepisovalo jako jedna z hlavních velmocí, nýbrž bylo pouze vyzváno, aby k nim přistoupilo jako mocnost druhého řádu), se ke Svaté alianci připojilo teprve 4. června 1817, ostatně jen necelý měsíc poté, co podepsalo své přidružení k vídeňskému aktu.⁶² Projednávání situace ve španělské Americe na Vídeňském kongresu, které se původně rovněž předpokládalo, bylo nakonec v důsledku Napoleonova návratu do Francie opomenuto (podobně jako například otázka postavení křesťanského obyvatelstva v Osmanské říši).⁶³ Přesto se v následujících letech také vývoj ve španělské Americe stal jednou z třech ploch rivality evropských velmocí, která se rýsovala už na Vídeňském kongresu let 1814-1815 a jejímiž předními aktéry byly Velká Británie a Rusko.

Venezuelský vlastenecký předák Simón Bolívar se po svém odchodu z Nové Granady uchýlil do exilu v Kingstonu na Jamajce, britské ostrovní kolonii v Karibském moři, odkud písemně žádal britskou vládu o pomoc jihoamerickým povstaleckým hnutím, bez ohledu na španělsko-britskou smlouvu z roku 1814.⁶⁴ Vzhledem k soudobým událostem v Evropě stojí za pozornost jeho dopis adresovaný Josému Miguelu Peyovi, presidentu Spojených provincií Nové Granady, a datovaný 22. srpnem 1815 (čili ještě řadu měsíců před ovládnutím Bogoty maršálem Morillem), v němž pod vlivem zprávy, že Napoleon Bonaparte po své porážce u Waterloo uprchl z Francie a hledá azyl v Americe, varuje před takovou možností, jež by na Ameriku přivedla „anglickou nenávist k jeho tyranii a zášť Evropy vůči Americe“, s invazí „armád všech národů“ a britskou námořní bloádou (rovněž s předpokladem, že by Napoleon za využití místních rozporů zřídil v Americe své nové impérium), a naléhá, aby bylo Bonapartovi a jeho stoupencům zabráněno ve vstupu „do našich provincií a přístavů“.⁶⁵ A velmi významným ideovým přínosem pro vlastenecká hnutí ve španělské Americe se měl stát Bolívarův rozsáhlý článek,

⁶² UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 429-430.

⁶³ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 168.

⁶⁴ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 89.

⁶⁵ Bolívar při analýze takové eventuality např. uvažuje, že kdyby byl Napoleon přijat v Severní Americe, byl by napaden celou Evropou a pokusil by se tedy získat podporu bojovníků za nezávislost sousedního Mexika. V případě Napoleonova příchodu do Jižní Ameriky označuje za neštěstí jeho případné přátelské přijetí a doslova píše, že „bychom proti němu bojovali, protože je nositelem větších pohrom, než které jsme již utrpěli“. Za naléhavé také uvádí zabránit jakémukoliv podezření, že Amerika je ochotna spojit se s Bonapartem a poskytnout mu možnost „obnovit svou tyranii v zemích, které bojují za svobodu“. Samotnou Ameriku přitom zároveň označuje za „již dostatečně vyčerpanou a dostatečně zničenou vyhlazovací válkou, kterou proti ní vede Španělsko“, a spoléhá na přízeň Anglie, „jestliže se postavíme proti jejímu neúprosnému nepříteli“ (tj. Napoleonovi). – Selected Writings of Bolivar. Compiled by Vicente Lecuna. Volume One 1810-1822, New York 1951, s. 101-103.

sepsaný taktéž v Kingstonu a odatovaný 6. zářím 1815, formulovaný jako „odpověď jednoho Jihoameričana jednomu pánovi z tohoto ostrova“ (tedy Jamajky) a známý jako „Dopis z Jamajky“. V „Dopise z Jamajky“ se Bolívar v podobě odpovědi na postřehy z fiktivního dopisu údajného jamajského osadníka zabývá celou řadou úvah, vztahujících se k samotné hispanoamerické identitě a vztahů hispanšské Ameriky ke Španělsku, soudobému vývoji v jednotlivých částech španělské Ameriky a jeho hodnocení, nezvratnosti konečného vítězství boje za nezávislost ve španělské Americe... Vrací se například ke krutostem španělských conquistadorů v Americe v první polovině 16. století a shledává historickou kontinuitu mezi tehdejší conquistou a soudobým bojem za nezávislost, jako by reagoval na slova onoho údajného jamajského usedlíka: „Činím si naději, že úspěch, kterého tehdy dosáhly španělské zbraně, může se nyní obrátit ve prospěch jejich odpůrců, hanebně utiskovaného lidu Jižní Ameriky.“ V té souvislosti se vyjadřuje v takovém smyslu, že „pouta, která vázala Ameriku ke Španělsku, byla přetrhnutá“, že to, co „dříve Ameriku a Španělsko svazovalo, je nyní rozděluje“, že „nenávisť, kterou v nás Poloostrov /tj. Španělsko/ vyvolal, je větší než oceán mezi námi“... Píše o utrpení Ameriky z rukou „nepřirozené macechy - Španělska“, a s ohledem na nedávné osudy Venezuely i vývoj jinde ve španělské Americe jsou důležitá tato slova: „Spatřili jsme již světlo, a není naším přáním být vrženi zpátky do temnot. Řetězy byly přervány; byli jsme osvobozeni, a nyní se naši nepřátelé snaží nás znovu zotročit. Z tohoto důvodu Amerika zoufale bojuje, a málokdy zoufalství selhalo v dosažení vítězství.“⁶⁶

Bolívar ve svém slavném článku vystupuje jako stoupenec hispanoamerické pospolitosti. Vedle popisu situace v „hrdinské, nešťastné a strašlivě zpustošené“ Venezuele oceňuje úspěchy osvobozenécké války v Río de la Plata, staví se s obdivem k osvobozenéckým hnutím v Chile a Nové Granadě, věří v konečný úspěch i v krvavé válce za nezávislost Mexika, zmiňuje se o místokrálovství Peru, jehož obyvatelstvo „trpí pod největším útlakem a je nuceno k největším obětem pro královskou věc“, a neopomíná ani ostrovy Portoriko a Kuba, „nejklidnější španělské državy, protože se nacházejí mimo kontakty s independentisty“ jinde ve španělské Americe. Sází na význam španělské Ameriky pro Evropu, kterou ve svém celku, „civilizovanou, obchodnickou a milující svobodu“, odděluje od zaostávajícího Španělska, které se zuřivě snaží znovudobýt Ameriku „bez

⁶⁶ Tamtéž, s. 103-105.

námořnictva, bez kapitálu a skoro bez vojáků“.⁶⁷

Nezávislost španělské Ameriky pak označuje, samozřejmě kromě jejího významu pro evropský obchod, též jako potřebnou pro světovou rovnováhu sil. Opět s ohledem na španělské dobytí Nového světa v 16. století srovnává osud španělských králů Karla IV. a Ferdinanda VII., v roce 1808 zajatých Napoleonem I., s osudy vládců indiánských říší v Mexiku a Peru a dalších domorodých náčelníků, zabitých a umučených v 16. století španělskými conquistadory, přičemž v tomto srovnání situaci španělských monarchů, už vzhledem k jejich přežití a návratu Ferdinanda VII. na trůn, poněkud zlehčuje. Velká část „Dopisu z Jamajky“ se následně zabývá otázkami budoucího uspořádání španělské Ameriky a její připravenosti k politické samostatnosti, primárně podmíněné, jak sám Bolívar zdůrazňuje, francouzskou invazí do Španělska. Hispanoameričany označuje jako mladý národ a také při úvaze nad jejich identitou přirovnává zčásti současný stav Ameriky k situaci starověkého Říma po pádu jeho říše.⁶⁸ Jednoznačně preferuje republikánské zřízení před monarchistickým, ale též pod vlivem předchozího vývoje ve Venezuele je prozatímně skeptický vůči příliš demokratickým systémům v hispánské Americe („Americké státy potřebují péči paternalistických vlád k vyléčení z ran despotismu a války.“), ovlivněným příkladem USA, „našich bratrů ze severu“.⁶⁹ A přestože Bolívar vyjadřuje přání vidět Ameriku „uspořádanou do největšího národa světa, největšího ani ne tak svojí rozlohou a bohatstvím jako svojí svobodou a slávou“, s ohledem na nemožnost takové koncepce dodává, že si to netroufá přát. Částečně v souladu

⁶⁷ „Ona vojska, která má, stěží postačují k tomu, aby udrželo svůj vlastní lid ve stavu nucené poslušnosti a bránilo sebe samo před svými sousedy,“ píše mj. o Španělsku Bolívar a pokračuje: „Na druhou stranu, může takový národ provádět výlučný obchod s polovinou světa, když postrádá manufaktury, zemědělskou produkci, živnosti, vědy a dokonce i politiku?“ – Selected Writings of Bolivar. Volume One, s. 105-107.

⁶⁸ „Každá část Říma přijala politický systém v souladu s jejími zájmy a situací nebo byla vedena individuálními ambicemi jistých šéfů, dynastií nebo sdružení. Ale existuje jeden významný rozdíl: ony rozptýlené části později obnovily své staré národy, podřízené změnám prosazeným okolnostmi či událostmi. Ale my stěží nacházíme stopy toho, co kdysi bylo; nejsme, mimoto, ani Indiáni ani Evropané, ale jistý druh mezi legitimními vlastníky této země a španělskými uzurpátory. Krátce, ačkoliv Američané narozením, vyvozujeme naše práva z Evropy a musíme prosadit tyto práva proti právům domorodců, a sami se musíme bránit proti invazorům. Toto nás staví do nejmimořádnější a nejkomplicovanější situace,“ píše zde Bolívar doslova. – Selected Writings of Bolivar. Volume One, s. 110.

⁶⁹ Bolívar toto stanovisko mj. zdůvodňuje těmito slovy: „Události na Pevnině /Costa Firme/ dokázaly, že instituce, které jsou plně reprezentativní, nejsou přizpůsobeny našemu charakteru, zvykům a současnému vědění. V Caracasu se vytvořila stranickost ve společnostech, shromážděních a lidových volbách; tyto strany nás zavedly zpátky do otroctví. Tedy, zatímco Venezuela byla americkou republikou s nejpokročilejšími politickými institucemi, byla také nejnázornějším příkladem neúčinnosti demokratického a federativního systému pro naše nově narozené státy.“ – Selected Writings of Bolivar. Volume One, s. 114-115.

s názorem na rozdělení Ameriky na patnáct až sedmnáct vzájemně nezávislých států, který vyjádřil francouzský spisovatel a publicista abbé de Pradt, stoupenec nezávislosti španělské Ameriky, takovou alternativu realisticky připouští i Bolívar, i když jeho ideje do budoucnosti nadále směřují k jednotě hispánské Ameriky a dokonce i k povznesení její role ve světovém měřítku, jak dokládají slova: „Je to velkolepá idea přemýšlet o konsolidaci Nového světa do jediného národa, spojeného smlouvami do jediného svazku. Je to myšleno tak, když tyto oblasti mají společný původ, jazyk, zvyky a náboženství, že by měly mít jedinou vládu, dovolující nově vytvořené státy sjednotit v konfederaci. Ale to není možné. Amerika je fakticky rozdělená klimatickými rozdíly, geografickou růzností, konfliktními zájmy a nepodobnými charakteristikami. Jak krásné by bylo, kdyby Panamská šíje byla pro nás tím, čím byla Korintská šíje pro Řeky! Dej Bože, abychom jednoho dne měli to štěstí svolat tam vznešené shromáždění zástupců republik, království a císařství k rokování o vysokých zájmech míru a války s národy ostatních tří částí světa. Tento typ organizace může přijít v některém šťastnějším období naší regenerace.“⁷⁰

Redakce *Royal Gazette* v Kingstonu odmítla tento Bolívarův článek vytisknout kvůli jeho rozsáhlosti, ale „Dopis z Jamajky“ se svými koncepcemi a ideály se rozšířil jinými způsoby a pro hispanoamerické patrioty znamenal skutečný impuls.⁷¹ Na konci září 1815 napsal Bolívar další článek, vztahující se k osvobozeneckému boji ve španělské Americe, v němž se zabýval i tezí jednotné protišpanělské fronty všech vrstev obyvatelstva, včetně otroků a Indiánů.⁷² A vývoj na severu Jižní Ameriky, konkrétně obléhání Cartageny Morillovou armádou (ještě v „Dopise z Jamajky“ Bolívar odhadoval, že generál Morillo „pravděpodobně utrpí porážku u neprostopupné pevnosti Cartageny“),⁷³ přivedl v prosinci 1815 Bolívara a jeho krajany na Jamajce k pokusu o novou invazi na jihoamerické pobřeží. Na lodi náležející Luisi Brionovi, synovi bohatého nizozemského rejdaře, sloužícímu už od roku 1811 věci venezuelských republikánů, vyrazil Bolívar se svými společníky na pomoc Cartageně, ale již na moři se setkali s uprchlíky z dobytého města. Společně se poté obrátili ke břehům Haiti, s cílem získat podporu pro své osvobozenecké záměry u presidenta Alexandra Pétiona, vládnoucího v jižní části této politicky rozvrácené ostrovní země.⁷⁴

⁷⁰ Tamtéž, s. 115-118.

⁷¹ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 90.

⁷² Tamtéž, s. 92.

⁷³ Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822, s. 106.

⁷⁴ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 93-94.

Zatímco Alexandre Pétion stál v této době v čele mulatské republiky na jihu, se sídlem v Port-au-Prince, v černošském státě na severu vládl, od roku 1811 jako císař, Henri I. Christophe.⁷⁵

K setkání mezi Bolívarem a haitským prezidentem Pétionem, zahraničněpoliticky orientovaným proti španělské hegemonii v karibském prostoru, došlo na samém počátku roku 1816. Bolívar u haitského státníka, jemuž přislíbil zrušení otroctví ve Venezuele, skutečně našel sympatie i pomoc, i když ještě předtím španělský maršál Morillo Pétiona demonstrativně informoval o dobytí Cartageny a vyjádřil přesvědčení, že se Haiti nestane základnou protišpanělské akce. Pétion v lednu 1816 španělskému veliteli odpověděl, že nedovolí, aby byly přístavy na jeho území využity uprchlíky z Cartageny k výpravě proti državám španělského krále, ovšem ve skutečnosti právně, finančně a materiálně podporoval Bolívara a jeho jihoamerické přívržence, kteří si v přístavu Les Cayes de Saint-Louis na jihozápadním pobřeží Haiti právě pro ozbrojenou expedici na jihoamerickou pevninu vytvářeli svou základnu.⁷⁶

⁷⁵ Císařem se nechal korunovat už Jean Jacques Dessalines, který v lednu 1804 vyhlásil nezávislost Haiti, vyhnal ze země bělochy a v roce 1806 byl zavražděn. V období po jeho smrti došlo k rozdělení Haiti na jižní mulatskou a severní černošskou republiku (v níž prezident Christophe nastolil monarchii a vládl zde jako despota), které přetrvalo do roku 1820. V onom roce Henri Christophe, jeden z předních vojenských vůdců z dob haitské revoluce, spáchal po svém částečném ochrnutí sebevraždu. – KAŠPAR, Oldřich: Dějiny Karibské oblasti, Praha 2002, s. 121-122.

⁷⁶ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 94-95; LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 221.

KAPITOLA ČTVRTÁ
NOVÝ OBRAT VE ŠPANĚLSKÉ AMERICĚ VE
PROSPĚCH VLASTENECKÝCH Hnutí
A CELKOVÁ SITUACE DO CÁŠSKÉHO
KONGRESU V ROCE 1818

Ke znepokojení maršála Morilla, podmaňujícího královské autoritě independentistické provincie Nové Granady, zesiloval ve Venezuele partyzánský odboj, i když právě jeho preventivní popravy intelektuálů, vojáků a politiků jen rozmnožovaly řady odpůrců royalistického tábora. Přístav Les Cayes na jihozápadním výběžku Haiti se změnil ve skutečné centrum jihoamerické republikánské emigrace. Už počátkem ledna 1816 psal Simón Bolívar z Port-au-Prince Luisi Brionovi, jakožto admirálovi venezuelského námořnictva, o svém právě proběhnuvším setkání s haitským prezidentem Pétionem a o naději, kterou vkládá do jeho „lásky ke svobodě a spravedlnosti“, a vedle další budoucí akce na jihoamerickém pobřeží nebo hořkosti nad ztrátou Cartageny se zmínil o údajně rozšířených zprávách o válce mezi USA a Španělskem, která „by pro nás byla ve všech ohledech krajně příznivá“.¹ V březnu 1816 vyrazila z Les Cayes nová osvobozenecká výprava k pobřeží Venezuely. Velitelem této expedice, k níž haitský prezident Alexandre Pétion přispěl penězi i

¹ Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822, s. 129-130.

dodávkami proviantu a munice a jež byla připravována za odborné rady haitského generála Jeana Marióna, se stal Simón Bolívar, ačkoliv takové jeho postavení nebylo předem zaručeno a Bolívar se musel potýkat s averzí některých jiných republikánských představitelů, zejména Franciska Bermúdeze.² Lodě nepříliš početné osvobozené expedice, která po vyplutí z Haiti čítala asi 250 lidí, se střetly se španělskými plachticemi poblíž venezuelského ostrova Margarita - a na Margaritě, kde byl výsadek patriotů přivítán Juanem Bautistou Arismendim, kdežto španělští vojáci na ostrově se stáhli do pevností,³ zřídil Bolívar v květnu 1816 svůj dočasný hlavní stan.

Již zanedlouho vedla další cesta Bolívarovy výpravy do přístavu Carúpano na venezuelské pevnině, kde však Bolívar zpočátku neuspěl se svým záměrem zrekrutovat do svých oddílů větší počet nových mužů a odkud se republikánští velitelé Santiago Mariño a Manuel Piar, doprovázející Bolívara již z Haiti, vydali za stejným účelem do vnitrozemí východní Venezuely. V situaci, kdy se část venezuelského východu nalézala pod faktickou republikánskou kontrolou, vydal Bolívar počátkem června 1816 dekret, kterým rušil ve Venezuele otroctví. V tomto kroku se samozřejmě odráželo jeho spojení s Haitťany, jejichž nezávislý stát se o více než desetiletí dříve zrodil právě z velkého protiotrokářského povstání, spolu s ideově pokrokařskými motivy, zkušenostmi z dřívějších let, kdy otroci posilovali royalistické řady, stejně jako s uvedenou snahou rozšířit řady vlastního vojska. Ve válkou rozvráceném venezuelském hospodářství otroctví beztak již postrádalo svůj dřívější ekonomický význam. Nicméně, již brzy byl sám Bolívar z výsledků tohoto počínu zklamán, jak dokazují i jeho slova v dopisu generálovi Mariónovi, guvernérovi haitského departmentu Aux Cayes, napsaném v Carúpanu 27. června 1816, podle nichž mnoho z propuštěných otroků přešlo ke Španělům nebo se nalodili na britské lodě, jejichž vlastníci je pak prodávali v sousedních koloniích, a do jeho vojska se dobrovolně zařadila jen sotva stovka z nich.⁴

Za stavu, kdy španělské posádky na Margaritě s úspěchem udeřily proti Arismendimu, zatímco Mariño a Piar operovali hlouběji ve vnitrozemí a Bolívarovi

² KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 95-97.

³ Tamtéž, s. 97-98.

⁴ „Tyranie Španělů je omezila do takového stavu hlouposti a vstúpila do jejich duší takový pocit strachu, že dokonce ztratili touhu být svobodní!“ vysvětluje takové počínání osvobozených otroků Bolívar ve svém dopise zmíněnému haitskému generálovi. – Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822, s. 131.

v Carúpanu hrozilo obklíčení, opustil Bolívar na počátku července 1816 se šesti sty muži Carúpano a cestou po moři vyrazil směrem na západ. Místem jeho nového vylodění se stalo Ocumare na pobřeží východně od venezuelského přístavu Puerto Cabello. Zde Bolívar opět vyhlásil všeobecné osvobození otroků a rekrutoval do svých řad svobodné muže, přičemž do východněji ležícího Choroni vyslal se stejnými úkoly majora Piñanga. Odtud také část jeho mužů, jimž velel plukovník Carlos Soublette a skotský důstojník Gregory McGregor, jeden z cizinců, kteří vstoupili do Bolívarových služeb (jehož armáda měla být ostatně později rozšířena o četné další britské dobrovolníky, veterány napoleonských válek), vyrazila proti royalistickým jednotkám v oblasti Valencie. Soublettův ústup před royalisty přiměl k zásahu samotného Bolívara, ale celý podnik brzy skončil, se ztrátami dvou set padlých a raněných a též pro vyčerpání munice a hromadnou dezerci nových rekrutů, jeho zpětným ústupem k pobřeží a poté na ostrov Bonaire, jeden z ostrovů Nizozemských Antil, ležící východně od Curaçaa. Zatímco část jeho oddílů zůstávala ve Venezuele, Bolívar, shánějící mezitím zásoby na pobřeží Antil, se na pobřeží východní Venezuely znovu objevil v srpnu 1816, ovšem odtud se vrátil zase zpět na Haiti.⁵ Novou výpravu do Venezuely, zmítané guerillovým odbojem, pak Bolívar realizoval až v samém závěru roku 1816.

Tak jako brutální Morillovy represe na severu Jižní Ameriky vedly k postupné ztrátě podpory royalistické věci v hispanoamerické společnosti, celková situace ve Španělsku a španělské Americe, v první řadě spojená již s absolutismem Ferdinanda VII., se stala podnětem k úplnému rozchodu s doposud formálně existující svrchovaností španělského panovníka i v laplatských provinciích. V listopadu 1815 ztroskotala nová laplatská invaze v Horním Peru porážkou u Sipe Sipe. Vítězní royalisté naopak vstoupili do severních oblastí pozdější Argentiny, kde proti nim zahájil partyzánskou válku místní velkostatkář a předák, *caudillo* Martín Güemes z provincie Salta, v čele oddílů na něm závislých *gauchos*.⁶ Vedení v Buenos Aires, které mj. učinilo krajně nepopulární opatření k zastavení royalistického postupu, se vzhledem k situaci snažilo dosáhnout podpory ze strany vnitrozemských provincií, čehož se stala součástí i snaha o podrobení vzbouřených federalistických provincií, případně o usmíření s nimi. V březnu 1816 bylo na La Platě zvoleno nové

⁵ Tamtéž, s. 134-137; KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 100-101.

⁶ STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 279-280; BOLLINGER, A.: Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika, s. 12.

ústavodárné shromáždění, přičemž zásadním ústupkem provincialismu byla skutečnost, že se tento parlament sešel nikoliv v Buenos Aires, ale v andském městě San Miguel de Tucumán. Po dlouhých debatách vyhlásil tento kongres 9. července 1816 nezávislost Spojených laplatských provincií, jakkoliv se fakticky, s ohledem na vývoj v uplynulých šesti letech od buenosaireské Květnové revoluce, jednalo jen o konstatování reality. Za „jednotnou a nezpochybnitelnou vůli“ laplatských provincií bylo poslanci v Tucumánu prohlášeno „setřást neblahá pouta, jimiž nás svázali španělští králové, znovudobýt práva, o něž jsme byli připraveni, a stát se nezávislými na králi Ferdinandu VII., jeho nástupcích a metropoli“.⁷ Na rozdíl od republikanismu ve Venezuele a Nové Granadě zůstávaly však mezi laplatskými politiky nadále velmi živé monarchistické koncepce. Zasedání tucumánského parlamentu bylo provázeno úvahami nad potenciálními kandidáty na trůn budoucí jihoamerické konstituční monarchie. Zazněly návrhy na zvolení vhodného dědice někdejších inckých panovníků a jeho svolání králem (navázat na tradici Inků navrhoval například Manuel Belgrano),⁸ a jako součást takové představy se zvažoval sňatek nového „Inky“ s některou z portugalských princezen, pro zvýšení obranyschopnosti nového státu před případnou španělskou pomstou. Jiní navrhovali hledat budoucího konstitučního monarchu v Evropě, jak to odpovídalo obecné tendenci buenosaireské politiky v období let 1814-1819.⁹

Zasedání laplatského Kongresu ve vnitrozemském Tucumánu ovšem ještě zdaleka nepokládalo konec centralistické politiky Buenos Aires. V květnu 1816 byl tímto parlamentem zvolen do čela laplatského státu, jako *Director supremo*, Juan Martín de Pueyrredón,¹⁰ působící jako jeden z triumvirů v letech 1811-1812, a právě za jeho vlády měl v příštích letech v laplatských provinciích kulminovat konflikt mezi buenosaireským unitarismem a federalismem. Ostatně, i parlament se v květnu 1817 přestěhoval z Tucumánu zpět do Buenos Aires a začal pracovat na unitářské ústavě, jednoznačně podrobující vnitrozemské provincie hlavnímu městu. Jak to víceméně

⁷ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 108.

⁸ STINGL, M.: Války rudého muže, s. 324.

⁹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 108; STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 282.

¹⁰ Pueyrredón vystřídal ve funkci šéfa laplatského státu Antonia Gonzálese Balcarceho. Antonio González Balcarce, jenž byl jako prozatímní *Director supremo* nakloněn myšlence uzavření definitivního míru se vzbuřenými federalistickými provinciemi, sám krátce předtím nahradil rovněž prozatímního *Directora* Álvareze Thomase, poté, co v dubnu 1816 vojsko pod velením Manuela Belgrana neuspělo v pokusu podrobit buenosaireskému centralismu provincii Santa Fe a Belgranův zástupce Díaz Vélez se naopak spojil s federalisty ze Santa Fe a Banda Oriental proti Álvarezovi. – STREET, J.: c. d., s. 280.

korespondovalo s již předchozím vývojem v politice laplatské metropole, pro Pueyrredóna se také stalo příznačným, že už v roce 1816 nechal prakticky napospas portugalsko-brazilské invazi federalistického vůdce z Banda Oriental Josého Artigase a obětoval celou jeho provincii. S ohledem na existenci tzv. Federální ligy pod Artigasovým vedením lze přitom podotknout, že pod tlakem Buenos Aires vyslala své zástupce do tucumánského parlamentu provincie Córdoba, tedy jeden z jejích členů, kdežto opakované buenosaireské pokusy z roku 1816 podmanit si či se ve svůj prospěch dohodnout se Santa Fe, další z těchto federalistických provincií, selhaly.¹¹

20. března 1816 zemřela portugalská královna Marie I. Její syn a dosavadní princ regent tím jako král Jan VI. i *de iure* stanul v čele portugalsko-brazilského impéria a již v době úmrtí duševně nemocné panovnice byla v Brazílii připravena vojenská expedice ke břehům laplatského zálivu. Z Portugalska postupně připlula pětitisícová armáda veteránů z války proti Napoleonovi I. pod velením generálporučíka Carlose Frederika Lecora (její první část dorazila do Brazílie v listopadu 1815), sestavená ze čtyř batalionů lehké pěchoty, šesti eskadron kavalérie a dvou oddílů dělostřelectva. Ta byla poslána do jihobrazilského Rio Grande do Sul, kde se připojila k desetitisícovému vojsku, vyslanému z ostatních brazilských kapitaníí.¹² Portugalsko-brazilské invaze do Banda Oriental (laplatské *Provincia Oriental*), zahájené zhruba v téže době, kdy kongres v San Miguel de Tucumán vyhlášoval nezávislost laplatských provincií, se tak zúčastnilo celkem asi 16 000 vojáků. José Artigas, *Jefe de los Orientales* a *Protector de los Pueblos Libres*, fakticky ovládající toto území a nadále neuznávající buenosaireskou vládu, ani tucumánský parlament jako sobě nadřazené orgány, naproti tomu organizoval vojsko o síle 8000 mužů.¹³ V červnu 1816 portugalská divize přímo pod Lecorovým vedením vyplula z Rio de Janeiro k ostrůvku Santa Catarina při jihobrazilském pobřeží a podél atlantického pobřeží pokračovala dále na jih, posílena o oddíly kavalérie z Rio Grande do Sul, aby její vojáci obsadili pohraniční pevnost Santa Teresa. Její další cesta měla vést přes neopevněný přístav Maldonado přímo k Montevideu. Na centrálním a západním úseku pohraniční linie Rio Grande do Sul s Banda Oriental zatím zůstávaly soustředěny dvě divize pod vrchním velením generálního kapitána této provincie markýze Alegreteho, jejichž cílem bylo vázat

¹¹ Tamtéž, s. 280-281.

¹² Tamtéž, s. 285.

¹³ Tamtéž, s. 291.

hlavní nápor Artigasových sil v dotyčných vnitrozemských regionech, bránit brazilské území před Artigasovou protiinvazí a chránit křídlo Lecorovy armády, postupující k Montevideu. V srpnu 1816 obdržel Alegrete přímo z Rio de Janeiro rozkaz k útoku.¹⁴

Protiútoky do brazilského Rio Grande do Sul, jejichž cílem bylo přetnout spojení mezi jednotlivými portugalskými jednotkami, představovaly od samého počátku podstatnou součást Artigasovy strategie,¹⁵ ovšem jeho síly utrpěly několik zásadních porážek. Kromě prostor samotné Banda Oriental posloužily jako základna k těmto výpadům proti portugalsko-brazilským vojskům území s Artigasem spřízněných federalistických provincií Corrientes a Entre Ríos, ležících na západním břehu řeky Uruguay, ale již v září 1816 byly federalistické oddíly, postupující z Entre Ríos, Portugalci překvapeny při svém říčním přechodu a poraženy. V téže době sice jednotky, které pronikly do Rio Grande do Sul ze severněji položeného Corrientes, obklíčily portugalského generála Chagase v jeho hlavním stanu v někdejší jezuitské misií São Borja, ale již v říjnu je portugalský útok donutil stáhnout se zpátky za Uruguay.¹⁶ Sám Artigas se 27. října 1816 střetl s oddíly portugalského generála Oliveiry Alvareze u vrcholků zvaných Carumbé, na severozápadním pomezí Banda Oriental, a v palbě portugalské pěchoty přišel během několika desítek minut o třetinu svých mužů.¹⁷ V oblasti při atlantickém pobřeží se 19. listopadu střetlo 1400 gaučů z milice pod velením Artigasova pobočníka Josého Fructuosa Rivery, pozdějšího presidenta Uruguaye, s předvojem Lecorovy armády, čítajícím asi 1900 pěšáků a jezdců, v bitvě u India Muerta a boj skončil po čtyřech a půl hodině Riverovou porážkou, i když těžké ztráty utrpěly obě strany.¹⁸ Na počátku ledna 1817 dosáhly portugalsko-brazilské Alegreteho oddíly vítězství nad jednotkami Josého Artigase a jeho plukovníka Andrése Latorreho opět na severozápadě Banda Oriental, při řece Arapey a potoce Catalán. Artigas, oslabený velkými ztrátami, se stáhl ke svému hlavnímu vojenskému táboru Purificación na břehu Uruguaye, odkud nadále vyzýval obyvatelstvo své provincie ke zvýšení válečného úsilí, s prohlášením, že „nepřítel může rozšířit své panství pouze přes mrtvá těla *orientales*“, a jeho oddíly byly

¹⁴ Tamtéž, s. 294-296.

¹⁵ Ze zhruba osmi tisíc mužů, kterými Artigas v této době disponoval, byly 3000, zpravidla příslušníků místní milice, určeny pro vlastní obranu provincie. Větší zbytek měl být využit pro hlubší pronikání na nepřátelské území. – STREET, J.: c. d., s. 296.

¹⁶ Tamtéž, s. 297.

¹⁷ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 106.

¹⁸ STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 298.

doplňovány novými posilami ze západních oblastí Banda Oriental . Kupříkladu pobřežní Colonia západně od Montevidea mu poslala, spolu se všemi kreoly ve věku nad šestnáct let, též osvobozené otroky a otroky vlastněné cizinci, a rovněž nabídla amnestii dezertérům, pokud se znovu zařadí do Artigasovy armády.¹⁹ Celkovou situaci v provincii ovšem mezitím rozhodlo tažení portugalského vojska generála Lecora ve východních pobřežních oblastech.

Portugalsko-brazilské oddíly vedly od počátku proti „artigasovské anarchii“ nelítostnou válku, spojenou se zabíjením zajatců i raněných.²⁰ Na druhou stranu, generál Carlos Frederico Lecor se snažil vystupovat jako přítel *orientales*, který jim přináší mír pod ochranou portugalského krále a který bojuje pouze proti Artigasovi a jeho následovníkům. Jeho propaganda slibovala obyvatelům Východního břehu prospěch pro obchod a sklízela úspěch. Už v listopadu 1816, kdy portugalský námořní výsadek pod vedením hraběte de Vianna obsadil přístav Maldonado, obyvatelé města byli vlastně šťastni, že unikli válce a devastaci a mohli provozovat své obchody v míru. Podobná situace nastala v samotném Montevideu, z něhož se v lednu 1817 stáhl Artigasův zástupce ve městě Diego Barreiro s posádkou a k němuž přitáhla portugalská Lecorova armáda. Na montevidejské radnici sepsali zástupci *cabilda* kapitulaci a byla vyslána delegace, která uvítala velitele invazní armády, jako přítele a ochránce, ještě daleko před hradbami města. Vstup portugalských vojáků do Montevidea 20. ledna 1817 byl následován oslavami a děkovným *Te Deum* v kostele. Generál Lecor získával v Montevideu sympatizanty pro sjednocení s Brazílií, při zachování městské správy podle vlastních práv a ponechání úředníků v jejich postech, a snažil se pro portugalskou vládu naklonit ty, jež se stavěli proti stále reálné možnosti návratu vlády španělské. Montevidejské *cabildo* dokonce vyslalo delegaci do Rio de Janeiro s žádostí o začlenění Banda Oriental do portugalského impéria a potvrzení Lecora ve funkci guvernéra.²¹

Tímto portugalský a brazilský král Jan VI. dosáhl kýžené přirozené jižní hranice Brazílie, i když přímá anexe Banda Oriental (Provincia Cisplatina) k Brazilskému království měla být vyhlášena až později, v období po definitivní Artigasově porážce. Artigas dále ovládal vnitrozemí a jeho další odboj proti vítězným okupantům přetrvával až do roku 1820, při spojenectví v sousedních provinciích

¹⁹ Tamtéž, s. 303-304.

²⁰ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 106.

²¹ Tamtéž; STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 304-305.

západně od Uruguaye, zejména v Entre Ríos (jehož území mu po úspěšných portugalských akcích na západě Banda Oriental v roce 1818, tj. portugalském postupu po řece Uruguay a podél jejích břehů ze severu i z jihu a obsazení Purificaciónu, sloužilo jako jeho vlastní základna). Ostatně, ještě v lednu 1817 byl generál Lecor v Montevideu obklíčen Riverovými *gauchos* a bývalou městskou posádkou pod velením Barreira. Portugalsko-brazilské jednotky v zemi se po další měsíce a roky potýkaly s nájezdy gaučů a Portugalci čelili i aktivitám námořních korzárů, kteří ze svých základen v Colonii i v přístavech na Uruguayi blokovali Montevideo a útočili na portugalské lodě či je ohrožovali dokonce až v evropských vodách.²²

Na rozdíl od invaze v letech 1811-1812 tentokrát nestál portugalskému vládci v cestě vážný odpor Buenos Aires a v podstatě ani Velké Británie. Naopak, vpádem portugalsko-brazilské armády do Banda Oriental v roce 1816, který zároveň předznamenal definitivní ztrátu této oblasti pro budoucí Argentinu, rovněž vyvrcholily již předchozí snahy buenosaireského vedení dosáhnout portugalské pomoci v boji proti laplatským federalistům a jmenovitě Artigasovi. Portugalská invaze směrem k Montevideu byla výsledkem tajné dohody mezi portugalskou vládou a vládou v Buenos Aires, v níž důležitou roli sehrál Manuel José García, vyslaný již v první polovině roku 1815 do Rio de Janeiro jako zvláštní vyslanec liberálním generálem Alvearem a v listopadu 1815 dalším laplatským *Directorem* Álvarezem Thomasem učiněný zplnomocněným vyslancem u dvora v Rio de Janeiru. García spoléhal, že svou věrnou službou portugalské politice zachraňuje svou vlast před anarchií a také před španělskou reconquistou.²³ Laplatský *Director supremo* Juan Martín de Pueyrredón i tucumánský Kongres okupaci Banda Oriental portugalsko-brazilskou armádou tedy vlastně odsouhlasili, již také vzhledem k nadějím, jaké se vkládaly do Portugalska s ohledem na vztah ke Španělsku, třebaže takový postoj byl navenek spíše opatrný, ne příliš otevřený. Pueyrredón na druhou stranu dokonce poskytl Artigasovi omezenou podporu, což bylo součástí dvojí hry, k jaké ho nutily i vlastenecké nálady, namířené proti portugalské intervenci do jedné z laplatských provincií.²⁴ Když se po Lecorově okupaci Montevidea v lednu 1817 zvedl v Buenos

²² STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 306-308.

²³ Tamtéž, s. 282-284.

²⁴ Již v červenci 1816 poslal Pueyrredón Artigasovi symbolickou pomoc v podobě jistého množství střelného prachu a koňských postrojů, což bylo v souladu i s postojem Kongresu v Tucumánu, jenž prosadil poskytnout Artigasovi jistou pomoc, ovšem ne takovou, aby vedla k znepřátelení laplatských provincií s Portugalci. Krátce nato Pueyrredón rovněž Artigasovi písemně navrhl ukončit spor mezi

Aires odpor proti Pueyrredónovi, hrozící jeho svržením, byla skupinka vlivných vojáků a politiků poslána do exilu v USA. V březnu 1817 buenosaireský *Director supremo* vyhlásil oficiálně válku Portugalsku, ale soukromě ujistil generála Lecora, že se nic vážného nechystá, a povolil vývoz potravin pro portugalské vojáky, obležené v Montevideu.²⁵

Směrem k britské straně byly z Rio de Janeiro přípravy na intervenci k laplatskému zálivu od roku 1815 vysvětlovány snahou bránit jižní brazilskou hranici a sledovat akce očekávané španělské expedice k Río de la Plata. Až později britský chargé d'affaires v Rio de Janeiro Henry Chamberlain informoval svou vládu o skutečném záměru těchto příprav a v květnu 1816 protestoval u portugalské vlády vzhledem k nepřítelství ze strany laplatských Spojených provincií, které taková akce musí vyvolat, ovšem ze strany portugalského ministra zahraničí markýze Aguiara se mu dostalo odpovědi, že není zamýšlen útok proti Buenos Aires, nýbrž proti Artigasovi, „nepříteli Buenos Aires a nepříjemnému sousedovi Brazílie“. Teprve poté se Chamberlain dozvěděl o tajných vyjednáváních mezi laplatským vyslancem Garcíou a portugalským vedením ohledně předání celého Východního břehu portugalsko-brazilské monarchie, která nabrala na intenzitě zejména od března 1816, a o jejichž podrobnostech zpravil britského ministra zahraničí Castlereagha.²⁶ Z hlediska evropských mocností Svaté aliance zůstávalo v této souvislosti podstatné, že laplatský region byl stále vnímán jako součást španělského impéria, a na konferenci zástupců hlavních evropských mocností v Paříži v lednu 1817 byla portugalská intervence v Banda Oriental označena jako útok na práva Španělska. Jako na ironii se přitom pohlíželo na sňatek španělského krále Ferdinanda VII. s portugalskou infantkou Marií Isabelou, dcerou Jana VI., která už začátkem července 1816 vyplula z Rio de Janeiro směrem do Cádizu, a francouzský konzul v Rio de Janeiro Maler si na adresu svého prvního ministra vévody de Richelieu položil otázku, „mohla-li Brazílie poskytnout králi Ferdinandovi VII. strašnější a horší věno?“²⁷ Tzv. zprostředkující mocnosti se snažily přimět Portugalsko ke slibu, že navrátí obsazenou

nimi. Později *Director supremo*, aby utišil antiportugalské kruhy v Buenos Aires, hovořil o přípravách na válku proti Portugalcům, kteří vpadli do Banda Oriental. V prosinci 1816 přijal misi, kterou do Buenos Aires vyslal Artigasův zástupce v Montevideu Barreiro a montevidejské *cabildo*, a slíboval pomoc ve válce proti Portugalcům, ovšem za podmínky plného připojení Banda Oriental do svazku Spojených provincií. – STREET, J.: c. d., s. 293-294, 298-301.

²⁵ Tamtéž, s. 306-307.

²⁶ Tamtéž, s. 285-286.

²⁷ OBRY, O.: Grüner Purpur. Brasiliens erste Kaiserin Erzherzogin Leopoldine, s. 90-91.

provincii Španělsku, a Španělsko, jež samo v této době nebylo schopno podniknout vojenskou akci v oblasti La Platy, se už v roce 1816 obrátilo na Velkou Británii s výzvou, aby se stala jednou ze zprostředkujících mocností ve sporu mezi ním, jeho vzbuřeneckými koloniemi a Portugalskem. Tato výzva byla britským ministrem zahraničí Castlereaghem přijata a Castlereagh vyzval svého chargé d'affaires v Rio de Janeiru k tlaku na portugalsko-brazilského krále, aby stáhl své oddíly od La Platy, nehodlá-li riskovat ztrátu přátelství Británie. V dubnu 1817 portugalská strana však odpověděla, že obsazení Banda Oriental je nezbytné pro ochranu Brazílie, s poukazem na selhání Španělska v kontrole nad touto oblastí a Artigasův útok do oblasti Východních Misiones v Rio Grande do Sul.²⁸

Jinou oblastí, jež v letech 1776-1810 patřila k laplatskému místokrálovství a jež na La Platě stále poutala pozornost, bylo Horní Peru. Po epizodních triumfech a následně porážkách oddílů vedených Castellim v letech 1810-1811 a Belgranem v roce 1813 zde ztroskotala další rovněž už zmíněná invaze z laplatských provincií v roce 1815. Proti royalistům zde vedly guerillový odboj jezdecké jednotky tzv. *montoneros*, ovšem tato vysokohorská oblast zůstávala pevně v moci španělských místokráľů z Limy a též již na základě dosavadních zkušeností byla v laplatských provinciích vnímána jako základna další možné royalistické invaze a hrozba pro nezávislost. Úkolem bránit royalistickému vpádu z Horního Peru do laplatských provincií byl pověřen generál José de San Martín, liberálně orientovaný voják, který se během své účasti na protinapoleonské válce na Pyrenejském poloostrově vyznamenal již při španělském vítězství nad Francouzi v bitvě u Bailénu v roce 1808²⁹ a který po svém návratu na La Platu v roce 1812 mj. věnoval velké úsilí na vybudování efektivní, dobře vycvičené armády, schopné postavit se royalistickým vojskům španělských generálů. Takový úkol vyplýval už z jeho funkce velitele tzv. Severní Armády (*Ejército del Norte*), v níž stanul dva roky po svém návratu do jihoamerické vlasti. Podle návrhů politiků v Buenos Aires měl San Martín zabránit royalistické invazi z Horního Peru novým tažením na andské Altiplano od jihu, tedy v podstatě ve stopách Castelliho nebo Belgrana, což však San Martín odmítal, neboť

²⁸ STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 305-306.

²⁹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 119; V případě bitvy u Bailénu, v níž 19. července 1808 španělské síly dočasně zastavily francouzský postup do Andalusie a která znamenala velkou vzpruhu pro španělskou stranu ve válce proti napoleonské Francii, bylo z vojenského hlediska důležité (a rovněž to může být zajímavé právě s ohledem na San Martínovu vojenskou činnost v Jižní Americe), že většinu poražených francouzských oddílů generála Duponta tvořili noví, narychlo vycvičení rekruti. – SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 155.

nevěřil v dobytí Horního Peru, „andské pevnosti“ a zčásti jakéhosi velkého nárazníkového pásma mezi Buenos Aires a Limou, tímto směrem. Zato však navrhoval jiný plán - vstoupit přes Andy do Chile a tam zasadit porážku royalistům, a odtud po moři udeřit přímo na Limu. Za pravděpodobné přitom považoval, že se s pádem Limy celý další royalistický odpor v Jižní Americe zhroutí.³⁰ S přípravami na realizaci tohoto plánu započal poté, co byl jmenován guvernérem provincie Cuyo a usadil se v jejím centrálním městě Mendoza pod východními svahy And, tedy v tomtéž městě, které se stalo útočištěm chilských patriotů, poražených v říjnu 1814 španělským generálem a posléze guvernérem Osoriem. Právě tito chilští utečenci se stali významnou posilou pro osvobozenickou armádu, kterou v Mendoze formoval.

Rok 1816 byl tak ve Spojených provinciích spjat rovněž s přípravami na osvoboditelskou výpravu do Chile, konanými v Mendoze. Juan Martín de Pueyrredón, který přes časté spory se San Martínem ve strategických záležitostech s ním sdílel některé důležité politické postoje (jako neodkladné vyhlášení nezávislosti a monarchistická forma budoucího laplatského státu), poskytl expedici materiální podporu, jakkoliv tato pomoc buenosaireského *Directora* měla své limity. Generál San Martín, jehož pobyt v Mendoze ušetřil od politických intrik vzdáleného Buenos Aires, zavedl v tomto vnitrozemském městě válečnou ekonomiku, pod jeho dohledem se zde vyráběl střelný prach i děla a šily se zde uniformy pro příslušníky jeho oddílů. K materiálnímu vybavení vojenské výpravy, připravené vyrazit na protilehlou stranu And, přispěly sbírky mezi obyvatelstvem. Vedle chilských patriotů tvořili jádro San Martínova vojska muži, verbovaní v celé oblasti laplatských provincií, stejně jako řada otroků, pro které vojenská služba přinášela předpoklad svobody. Jeho vojákům se dostalo náležitých výcviku.³¹ José de San Martín učinil jedním z předních velitelů své armády chilského vlasteneckého předáka Bernarda O'Higinse. Vzhledem k existujícím vzájemným rozporům mezi chilskými patrioty bylo podstatné, že naproti tomu odmítl do svého vojska přijmout Josého Miguela Carreru, který se svými bratry už v roce 1811 uskutečnil v Chile dvakrát vojenský převrat (nejprve ve prospěch radikálních liberálů a poté ve vlastní prospěch), rozpustil parlament a nastolil diktaturu. Důvodem byly povahové vlastnosti tohoto vojáka a San Martínovy obavy z možných komplikací. Bratři Carrerové se naopak postavili na odpor proti San

³⁰ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 119-120.

³¹ Tamtéž, s. 120; FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 196.

Martínovým monarchistickým koncepcím.³² Spor mezi O'Higinsem a bratry Carrerovými měl mít později ještě dramatické pokračování.

K San Martínově strategii v době jeho vojenských příprav v Mendoze patřilo záměrné klamání nepřítele na opačné straně And, tedy španělské správy v Santiagu de Chile, která jeho útok očekávala. San Martín posílal některé občany Mendozy jakoby do vyhnanství a ti chilskému guvernérovi Osoriovi předkládali falešné a překroucené informace o stadiu jeho příprav.³³ Španělská administrativa rovněž získala prostřednictvím Indiánů chybné informace o směru připravovaného útoku.³⁴ Současně byli royalisté v Chile zaměstnáni bojem proti guerille, kterou ve střední části země, mezi řekami Maipo a Maule, zahájil s plnou intenzitou Manuel Rodríguez Erdoíza, pověřený právě San Martínem. Mezitím na žádost peruánského místokrále Abascula, podanou ke králi do Španělska, nahradil generála Mariana Osoria ve funkci chilského guvernéra polní maršál Marcó del Pont, který se též osvědčil za války proti Francouzům ve Španělsku, během níž se podílel například na obraně Zaragozy v letech 1808-1809.

V porovnání s řadou jiných oblastí španělské Ameriky dosáhly odvetné represe v Chile po royalistickém vítězství u Rancaguy v říjnu 1814 poměrně mírných forem. Kromě konfiskací majetků a „trestných“ daní byli někteří jedinci, kteří neunikli na opačnou stranu And, deportováni na pacifický ostrov Juan Fernández. Jediného masakru se dopustili španělští vojáci z talaverského batalionu, kteří povraždili několik chilských patriotů v santiagské věznici, což jim pak vyneslo hlubokou lidovou nenávisť ve městě. Například i počínání nového guvernéra del Ponta, obklopeného přepychovým dvorem a zvýhodňujícího Španěly před kreoly, však jen přispívalo k odporu k restaurovanému koloniálnímu režimu mezi chilskou kreolskou aristokracií v době, kdy se z argentinské Mendozy směrem na západ vydala armáda pod velením generála San Martína.³⁵

San Martínem zorganizovaná a vedená armáda, v počtu necelých 5500 mužů, s mulami, koňmi, děly a proviantem, zahájila svůj výstup do And 18. ledna 1817.³⁶ Přejít přes věčně zasněžené andské průsmyky, zčásti po úbočí Aconcaguy,

³² CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 121; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 292.

³³ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 120.

³⁴ FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 196.

³⁵ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 118-119.

³⁶ FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 196.

nejvyššího vrcholu Amerik, byl velmi náročný. V mrazu, při horské nemoci i při střetech s royalisty v soutěskách ztratil San Martín několik set mužů.³⁷ Ovšem už při sestupu ze západních úbočí And se projevil úspěch předchozí San Martínovy taktiky, když se 12. února 1817 střetl s royalistickou armádou pod velením Rafaela Marota, čítající asi 1600 mužů, u Chacabuka, ve směru k Santiagu de Chile.³⁸ V následné bitvě zůstalo na straně zaskočených royalistů asi 500 padlých, kdežto v řadách vítězného San Martínova osvobozenického vojska jen 12.³⁹ San Martínovi již nestálo nic v cestě do Santiaga, kam vstoupil za vítání jeho obyvatel. Guvernér Marcó del Pont ve zmatku, které v něm vítězství laplatského generála vyvolalo, padl do San Martínova zajetí, zatímco poražený španělský velitel Maroto se se zbytkem své armády nalodil ve Valparaísu a opustil Chile. Městští představitelé Santiaga nabídli generálu San Martínovi vládu nad Chile, ale ten ji hned předal svému chilskému pobočníkovi O'Higinsovi. Jen několik dní po vítězné bitvě u Chacabuka také San Martín a O'Higgins, oba ostatně kdysi zapojeni do cádizské lóže, založili tajnou lóži v Santiagu, která byla produktem spolupráce chilských a argentinských patriotů a přísahou zavazovala její členy k boji za nezávislost.⁴⁰ Řady San Martínova vojska byly doplňovány chilskými vlastenci a byla to právě zpráva o San Martínově vítězství v Chile, co v březnu 1817 podnítilo buenosaireského *Directora* Pueyrredóna alespoň formálně vyhlásit válku Portugalsku.⁴¹

Střetnutí u Chacabuka a obsazení Santiaga de Chile vlasteneckým vojskem znamenaly důležitou předzvěst definitivní chilské nezávislosti, i když válka v zemi pokračovala a měla se dále stupňovat. Chile v rukou Bernarda O'Higinse mělo v souladu se San Martínovými plány navíc posloužit jako základna pro další tažení do Peru. A zároveň v době, kdy se zhroutil obnovený koloniální režim v Chile, Simón Bolívar již vedl novou fázi boje za nezávislost Venezuely. Ke konci roku 1816 zahájil svou druhou expedici z Haiti k venezuelskému pobřeží, v čele asi osmisetčlenného oddílu, který se 31. prosince vylodil ve východovenezuelské Barceloně, ovládané v této době independentistickým velitelem Arismendim.⁴² Jako základnu své války za nezávislost tentokrát zvolil vnitrozemské oblasti Guayany na východě Venezuely,

³⁷ Tamtéž; CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 121.

³⁸ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 121.

³⁹ FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 196.

⁴⁰ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 121, 355.

⁴¹ STREET, J.: Artigas and the Emancipation of Uruguay, s. 307.

⁴² KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 104-105.

v povodí Orinoka, jimž velké zeměpisné vzdálenosti, široké řeky a malarické bažiny poskytovaly dostatečnou přirozenou ochranu, stejně jako bylo důležité zdejší velké množství dobytka jakožto zdroj zásob. Jedním ze základních problémů ambiciózního Bolívara přitom však bylo podrobit vlastní autoritě některé z jeho bývalých velitelů, jako Santiaga Mariña, Franciska Bermúdeze a Manuela Piara, kteří vedli ve východní Venezuele odboj prakticky nezávisle na něm a odmítali uznat jeho nadřazené postavení. Na tom se podílely předchozí vážné neúspěchy Bolívara, jenž nyní spoléhal, že pokládá základy třetí venezuelské republiky.⁴³

Ve srovnání se ztroskotanými Bolívarovými akcemi na venezuelských březích v roce 1816 si dotyční velitelé vedli úspěšněji a vážnou hrozbou pro Bolívara se měl stát zejména generál Manuel Piar, který již získával ve svém boji proti royalistům v Guayaně převahu a který, sám mulat, přitahoval na svou stranu mnoho venezuelských *pardos*. V dubnu 1817 se Bolívarovy oddíly připojily k Piarovým při obléhání Angostury na Orinoku, pevnosti a centrálním městě venezuelské Guayany. V červenci a srpnu 1817 se royalistické síly stáhly z této provincie a konflikt mezi Bolívarem a Piarem začal nabývat vrcholu. Piar organizoval proti Bolívarovi spiknutí a při svém rasovém sebeuvědomění si nárokoval stát v čele „barevných“, jeho záměrem bylo sjednotit se s východněji operujícím Mariñem a jeho regionalistickým hnutím. Z Bolívarova rozhodnutí byl nakonec Piar zatčen, postaven před soud a 16. října 1817 zastřelen jako spiklenec, vzbouřenec a dezertér. S popravou generála Piara v Angostuře se rovněž aktualizoval rasový problém, tedy idea spojení sil povstalých kreolů se silami početných *pardos* a otroků v boji za nezávislost, která byla venezuelskými patrioty zpočátku ignorována (a jak se ukázalo, v jejich neprospěch), navzdory událostem ve Venezuele již na sklonku 18. století - nicméně idea, kterou se už déle zabýval i sám Bolívar, jenž Piara odsoudil za „popouzení k rasové válce v okamžiku, kdy barevní již byli na prahu rovnosti“. Podle Bolívara revoluce likvidovala „narušení rovnováhy, způsobené přírodou a kolonialismem“. Zatímco zpočátku bílí, „využívající svoje schopnosti, zásluhy a bohatství, monopolizovali vše“, jeho revoluce dala také hluboce poniženým *pardos* „všechna privilegia, práva a výhody“.⁴⁴

⁴³ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike 1808-1826, s. 221.

⁴⁴ Druhý den po Piarově popravě se Bolívar obrátil k vojákům osvobozené armády se slovy: „Cožpak nebyly našimi zbraněmi rozbity okovy otroctví? Cožpak nebylo navždy zrušeno hnusné rozdělení mezi třídami a rasami? Cožpak jsem nepřikázal rozdělit mezi vás národní vlastnictví?“

Zastřelení Manuela Piara a eventuální hrozba podobného osudu přiměla k opětné spolupráci s Bolívarem Santiaga Mariña a Bolívar zatím už v červenci 1817 vyslal zprávu do provincie Caracas, zcela dosud ovládané royalisty, o velkých vítězstvích republikánských sil. Přitom již v lednu 1817 se ze svého tažení v Nové Granadě vrátil do Venezuely španělský maršál Morillo, který nechal rozmístit své jednotky v andských oblastech při venezuelském pobřeží a v srpnu zřídil svůj štáb ve vnitrozemském Calabozu, nabízejícím přístup do rovin v povodí Orinoka.⁴⁵ Sám si uvědomoval, jak to dokládají jeho slova, napsaná v květnu 1817 španělskému ministrovi války nebo v jeho pozdějších Úvahách o znovudobytí guayanské provincie, jaký význam má pro patrioty a konkrétně pro Bolívara kontrola nad Guayanou. Ještě před Bolívarovým a Piarovým dobytím Angostury royalisté znovu dobyli přístavní Barcelonu a postoupili ke Cumaná,⁴⁶ i když následně ve východních pobřežních regionech Venezuely zase přecházeli do ofenzivy jednotliví independentističtí velitelé. Santiago Mariño ovládl velkou část provincie Cumaná. V jihovýchodněji položeném Maturínu vedl republikánský odboj generál Rojas a do boje s royalisty u Barcelony vstoupil generál Monagas,⁴⁷ který už v roce 1815 vedl republikánskou invazi do Guayany.⁴⁸

Simón Bolívar, sídlící v Angostuře, zaměřil svou pozornost na odboj, který v jihozápadní části Venezuely, v údolí řeky Apure, vedl na vlastenecké straně v čele *llaneros* José Antonio Páez, neboť pokud by se Páez podrobil jeho velení, znamenalo by to pochopitelně výrazné teritoriální rozšíření vlastenecké základny ve Venezuele pod vedením „Osvoboditele“. V poslední den roku 1817 opustil Bolívar Angosturu a s třítisícovým vojskem dorazil po třístakilometrovém pochodu do údolí Apure, kde se 30. ledna 1818 poprvé setkal s Páezem. José Antonio Páez, sedmadvacetiletý negramotný předák *llaneros* a pozdější venezuelský státník, uznal vrchní Bolívarovu moc. Svým *llaneros*, tedy příslušníkům těžce sociální skupiny, jež v roce 1814 pod Bovesovým vedením způsobila porážku druhé republiky ve Venezuele a kterou tehdy Boves získal nabídnutou jim svobodou loupeže, slíbil část majetků, odebraných nepříteli, což bylo v souladu s Bolívarovým

Cožpak nejste rovní, svobodní, šťastní a vážení? Mohl by vám dát Piar víc? Ne, ne, ne.“ – LYNCH, J.: c. d., s. 222-223.

⁴⁵ Tamtéž, s. 222, 224.

⁴⁶ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 106-107.

⁴⁷ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 224.

⁴⁸ LOPEZ, C. F., BRICEÑO VALERO, A., PEREZ SOSA, E.: La Guayra. Causa y Matriz de la Independencia Hispano-Americana, s. 100.

dekretem z roku 1817 o přidělech půdy z národního fondu vlasteneckým vojákům. V únoru 1818 vyčlenil Páez 1000 svých jezdců do společného republikánského oddílu o celkové síle více než 4000 mužů, s nímž Bolívar zahájil postup na sever a přiměl maršála Morilla k ústupu z Calaboza. Sám Páez se svými *llaneros* se zatím vrhl do boje s royalisty o město San Fernando na řece Apure.⁴⁹ Bolívarův další postup od Calaboza směřoval dále na sever, s cílem dobytí Caracasu, avšak ten byl v horách jihozápadně od Caracasu španělskou pěchotou zastaven. Páez zatím narážel na tuhý royalistický odpor v San Fernandu, které bylo vlasteneckou stranou dobyto teprve po Bolívarově návratu k řece Apure. Ve svém dopise admirálovi venezuelského námořnictva Luisi Brionovi, napsaném právě v San Fernandu v květnu 1818, popisoval Bolívar patovou situaci, která ve Venezuele nastala, vyzdvihoval ztráty, které jeho oddíly způsobily Španělům v průběhu předchozího tažení, i když uznával schopnosti jejich infanterie a disciplínu, která jim „umožňuje spornou kontrolu země“. Usoudil, že Španělé nemohou se svými oslabenými silami vytáhnout do oblasti *llanos*, pokud nechtějí opět riskovat návrat s dalšími vysokými ztrátami, ale zároveň vyloučil vlastní možnost vstoupit do Caracasu, jestliže výrazně nezvýší početní stav své pěchoty, a přitom zdůraznil nutnost dalších dodávek zbraní a munice.⁵⁰ Za takových podmínek se tedy nikoliv Caracas, ale guayanská Angostura stávala centrem renovované venezuelské státnosti. Právě v tomto vnitrozemském městě, spojeném s mořem říčním tokem Orinoka (a později přejmenovaném na Ciudad Bolívar), se 15. února 1819 také sešel nový národní Kongres Venezuely, svolaný Bolívařem.

Bolívarovou snahou bylo získat na svou stranu ty, které Morillova koloniální a represivní politika odradila od sympatií s royalistickou věcí - a skutečnost, že do svých řad přitáhl *llanery*, kteří dříve významným způsobem posloužili royalistickému táboru, rozhodně patřila k úspěchům, jichž v letech 1817-1818 dosáhl. Vzhledem k častému nedostatku výzbroje, s nimiž se jeho oddíly potýkaly, přispěly k jeho úsilí navázané kontakty s britskými obchodníky. Kromě toho (což bylo také důležité s přihlédnutím k jeho snahám o získání britské přízně) vstoupilo do jeho služeb asi 500 britských dobrovolníků, profesionálních vojáků, které mír v Evropě po definitivní porážce Napoleona I. nechával prakticky bez uplatnění a jejichž přínos pro jeho příští vítězná

⁴⁹ LYNCH, J.: Revolucii v Ispanskoj Amerike, s. 224-225.

⁵⁰ Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822, s. 153-154.

tažení měl být také značný.⁵¹ Tito dobrovolníci byli pro Bolívare naverbováni ve Velké Británii v roce 1817 a v pěti plucích vytvořili tzv. Britskou legii (*Legión Británica*).⁵² Ve Venezuele, a s ní zároveň v Nové Granadě, se schylovalo k definitivnímu obratu ve prospěch Bolívařem vedených osvobozeneckých sil. Ovšem už v první polovině roku 1818, kdy Bolívar dospěl jen k částečnému úspěchu ve svém tažení směrem ke Caracasu, byla na jihozápadě jihoamerického subkontinentu vyhlášena a také prakticky uhájena úplná nezávislost Chile. San

Martínovým příchodem do Chile a vítězstvím u Chacabuka v únoru 1817 ještě zdaleka nekončil royalistický odpor v zemi. Chilský *Director supremo* Bernardo O'Higgins musel čelit royalistickým silám, které v přístavech Concepción a Talcahuano zreorganizoval plukovník José Ordóñez, přičemž i obyvatelstvo těchto oblastí doposud z většiny sympatizovalo se španělským koloniálním režimem, a Ordóñez se v Talcahuanu udržel i přes útoky chilských vlasteneckých oddílů. Rozhodující posilou royalistů se poté stalo vojsko pod velením španělského generála Manuela Osoria, tj. někdejšího chilského guvernéra a vítěze od Rancaguy z roku 1814, které se vylodilo v Talcahuanu a které bylo do Chile opět vysláno peruánským místokrálem, tentokrát generálem Joaquínem de la Pezuela, jenž sám v roce 1816 vystřídal ve funkci královského místodržícího v Limě Abascula. Vojenské posily, vyslané nyní z Peru do Chile, čítaly 3500 mužů,⁵³ a royalistická protiofenziva donutila O'Higgins se stáhnout své síly na sever od řeky Maule.

Španělé a royalisté zamýšleli opětné dobytí Santiaga de Chile. O'Higgins se naproti tomu rozhodl vyhlásit nezávislost země na Španělsku, aby demoralizoval royalisty a povzbudil patrioty, čemuž předcházelo vyvěšení listin ve vlasteneckých kasárnách v jednotlivých městech, na něž se měli podepisovat příznivci i odpůrci okamžitého vyhlášení úplné nezávislosti (už umístění těchto listin rozhodlo, že svůj názor dali najevo pouze přívrženci nezávislosti). Počátkem února 1818 podepsal O'Higgins ve svém vojenském táboře v Talce, severně od řeky Maule, oficiální dokument o vyhlášení nezávislosti, který zpětně odatoval už k 1. lednu 1818, a 12. února 1818, v den prvního výročí bitvy u Chacabuco, se uskutečnila slavnostní přísaha. Nedlouho nato však zhruba pětitisícová royalistická armáda překročila Maule,

⁵¹ CÉSPEDES, G.: *La Independencia de Iberoamérica*, s. 96.

⁵² FISHER, John R.: „Viajeros británicos en América del Sur en la primera mitad del siglo XIX“, in: *Ibero-Americana Pragensia*. Año XXVII- 1993, s. 162, 165.

⁵³ CÉSPEDES, G.: *La Independencia de Iberoamérica*, s. 96.

a třebaže ji u Talky zastavilo asi 6000 vojáků pod vedením O'Higinse a San Martína, royalisté pod velením plukovníka Ordóneze podnikli noční útok do ležení vlasteneckých sil na pláni Cancha Rayada, východně od Talky, který způsobil chaos mezi vlasteneckými vojáky a donutil je k ústupu. V tomto střetnutí utrpěl zranění sám Bernardo O'Higgins a se zprávami, které o tomto royalistickém vítězství dorazily 21. března 1818 do Santiaga, dokonce kolovaly zvěsti o smrti O'Higinse i San Martína v boji a o nezadržitelném royalistickém postupu na hlavní město. Všeobecnou paniku v Santiagu, v níž se podobně jako po bitvě u Rancaguy zvažoval hromadný útek přes Andy do Mendoza, utišil až příjezd O'Higinse do města o tři dny později.⁵⁴

Royalistické tažení na sever pokračovalo a 5. dubna 1818 se Osoriovy a Ordóñezovy síly střetly s vlasteneckými vojsky na pláni u řeky Maipú (Maipo), západně od Santiaga. Počáteční převaha royalistů v bitvě byla zvrácena úderem vlastenecké kavalerie pod velením Ramóna Freireho (jenž měl později v čele chilského státu nahradit O'Higinse), který nakonec obrátil royalistické oddíly na útek. Bojiště opustil i generál Osorio, kdežto José Ordóñez nadále setrval v boji a až k večeru byl přinucen ke kapitulaci. Do boje v jeho závěrečné fázi zasáhl i O'Higgins, stále poznamenán zraněním od Cancha Rayada.⁵⁵ Tak jako bitva u Chacabuka v předcházejícím roce předznamenala definitivní nezávislost Chile, bitva u Maipú ji potvrdila. Obě vojenská střetnutí byla významnými mezníky zvratu ve prospěch hispanoamerických independentistických hnutí, jenž se synchronně projevoval také ve Venezuele. Royalisté sice nadále ovládali část jižního Chile, kde ještě po několik dalších let probíhal brutální ozbrojený konflikt, ale samotná chilská nezávislost tím již fakticky ohrožena nebyla.

O'Higginsova vláda v Chile však narážela na vážný odpor i uvnitř vlasteneckého tábora. Chilský *Director supremo* vládl jako diktátor a jeho časově neomezenou diktaturu zakotvila dokonce i chilská ústava z roku 1818. Liberálně orientovaný O'Higgins si znepřátelil chilskou aristokracii, například i zrušením všech šlechtických titulů, a k odporu konzervativních kruhů vůči němu přispívala též činnost tajné lóže, kterou se svým přítelem a spolubojovníkem generálem San Martínem založil v roce 1817 v Santiagu. Samotný fakt, že v lóži nad Chilany převládali argentinští liberálové, s negativními postoji k aristokracii a bigotnímu katolicismu,

⁵⁴ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 355-356.

⁵⁵ Tamtéž, s. 357.

přiváděl na O'Higinsovu hlavu výtky, že podřizuje Chile cizí autoritě.⁵⁶ A kromě toho, O'Higinsovu vládu v nově samostatném Chile se chystali svrhnout populističtí bratři Carrerové, kteří se usadili v Buenos Aires. Bývalý diktátor José Miguel Carrera vyjednával se severoamerickými obchodníky o případné finanční pomoci k takové akci, zatímco jeho bratři Juan José a Luis se vydali přímo do Chile, s cílem vyvolat tam revoluci proti O'Higinsovi. Už v Mendoze však byli zadrženi laplatskými patrioty, postaveni před soud a 8. dubna 1818 (čili jen velmi záhy po vítězství chilských patriotů u Maipú) popraveni pro pokus o „podněcování krajanů k nesvornosti“. V Chile jejich poprava vyvolala mezi jejich příznivci protesty proti O'Higinsovi, jenž neučinil nic pro jejich záchranu, a svérázně se v této souvislosti zachoval Manuel Rodríguez Erdoíza, vůdce protišpanělské guerilly v době před San Martínovým tažením do Chile, jenž, aby protestoval proti *Directorovu* postoji, vjel až do O'Higinsovy pracovny v jeho santiagském paláci na koni. Za to byl zatčen a za trest měl být přemístěn do města Quillota, ale cestou byl vojáky z eskorty zavražděn, pod záminkou pokusu o útěk. Sám José Miguel Carrera, když se dozvěděl o osudu svých bratrů, ostře vystoupil proti vládám v Santiagu de Chile i v Buenos Aires a sestavil soukromé vojsko, jež doplnil o indiánské bojovníky z pampy a s nímž se mstil řáděním po obou stranách andské argentinsko-chilské hranice (v roce 1819, v době vystupňované občanské války a hluboké vnitřní krize v laplatských provinciích, vstoupil do boje na straně laplatských federalistů). Jeho boj skončil až zajetím a popravou rovněž v Mendoze v roce 1821, na stejném náměstí, kde byli dříve popraveni jeho bratři. Jeho hlava a paže byly rozvěšeny na stromech podél silnice do Mendozy.⁵⁷

Zcela v duchu koncepcí generála San Martína se po vítězné bitvě u Maipú v dubnu 1818 hlavní zájem patriotů v Chile soustřeďoval na tažení proti peruánskému místokrálovství, které stále představovalo vážnou hrozbu pro nezávislost Chile i Spojených laplatských provincií. Vzhledem k vývoji v dalších letech lze podotknout, že rovněž venezuelský *El Libertador* Bolívar se myšlenkou tažení osvobozeneckých armád napříč Venezuelou a Novou Granadou do Peru vážně zabýval již během svého druhého pobytu na Haiti v roce 1816, tj. po svém debaklu na venezuelském pobřeží⁵⁸ - a při ideách hispanoamerické jednoty a pospolitosti, příznačných pro něj, ale i pro San

⁵⁶ Tamtéž, s. 355, 360-362.

⁵⁷ Tamtéž, s. 361-362; STREET, J.: *Artigas and the Emancipation of Uruguay*, s. 321-322.

⁵⁸ KLÍMA, J.: *Simón Bolívar*, s. 104.

Martína, O'Higinse a mnoho dalších, velice oceňoval úspěchy, jakých osvobozené síly dosáhly v její jižní části Ameriky. V červnu 1818 sepsal Bolívar ve svém hlavním stanu v Angostuře, jako vrchní představitel Venezuelské republiky, tzv. Prohlášení k lidu Río de la Plata, v němž hovořil o venezuelském bratrství a spolenectví a o jednotě Jižní Ameriky, a také vzdal obdiv k „moudrým reformám, vojenské slávě a veřejnému blahu“ laplatských provincií.⁵⁹ Ve stejné době byl ideami budoucí americké spolupráce a jednoty prodchnut rovněž Bolívarův dopis buenosaireskému *Directorovi* Pueyrredónovi.⁶⁰

Již například Bolívarovy zásobovací potíže v roce 1816 a kontakty s haitskou vládou v Port-au-Prince předkládaly jako potenciální akční prostor venezuelského vlasteneckého loďstva v podstatě celou východní část Karibského moře. Jako významný opěrný bod sloužil ostrov Saint Thomas v dánské části Panenských ostrovů, kam se například v roce 1817 v zájmu materiální podpory Bolívarových akcí dvakrát vypravil pro zásoby zbraní a munice venezuelský námořní kapitán Felipe Estevez, využívající při svých plavbách Karibikem španělské lodi, získané jím na Portoriku (v roce 1818 stanul ve funkci velitele horního a dolního Orinoka a převáděl oddíly osvobozené vojska, včetně oddílů Britské legie, do oblastí jihozápadní Venezuely).⁶¹ Venezuelští independentisté či lidé s nimi úzce spjatí však prokázali akceschopnost i ve vodách severněji či severozápadněji od Velkých Antil, tvořených vedle nezávislého Haiti a britské Jamajky španělským Portorikem, Santo Domingem a Kubou. V polovině roku 1817 se Bolívarův generál skotského původu Gregory McGregor jménem povstaleckých španělských kolonií zmocnil ostrůvku Amelia těsně při floridských březích (a zároveň v blízkosti Georgie, tedy jednoho ze států USA). Později McGregora ve správě nad tímto ostrovem nahradil Luis Aury, námořní důstojník francouzského původu ve službách hispanoamerických republikánů. Ostrov měl sloužit jako základna k výpadům proti španělským lodím a k poškozování španělského obchodu, ovšem z pohledu Spojených států se změnil v pirátskou základnu a možné ohrožení také pro severoamerické lodě, a v listopadu 1817 jej obsadily severoamerické ozbrojené síly. Amelia, tak jako celá Východní Florida,

⁵⁹ Tato proklamace končí slovy: „Lide Río de la Plata! Venezuelská republika, ačkoliv zamořená neštěstím, vám nabízí bratrství; a když, pokrytá vavřínou, vyhladí poslední tyrany, kteří ještě zneuctívají její půdu, vyzve vás ke spojení do jedné jediné společnosti, takže naše motto může být: Jednota Jižní Ameriky.“ – *Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822*, s. 158-159.

⁶⁰ Tamtéž, s. 159-161.

⁶¹ LOPEZ, C. F., BRICEÑO VALERO, A., PEREZ SOSA, E.: *La Guayra. Causa y Matriz de la Independencia Hispano-Americana*, s. 99-100.

patřila ke španělskému impériu - a vzhledem k osvobozenému zápasu v celé španělské Americe, jakož i vzhledem k severoamerické invazi na Floridu zahájené právě v tomtéž roce, stojí za zmínku, že generál McGregor už 1. července 1817 jménem nezávislých vlád Jižní Ameriky vyjádřil přesvědčení rovněž o brzkém osvobození „celé Floridy od tyranie a útlaku“. Aury o něco později prohlásil Floridu za součást Mexické republiky.⁶²

V březnu 1818 Auryho zástupce Pazos, vystupující jménem Venezuely, Nové Granady i Mexika, zaslal severoamerickému Kongresu protest proti okupaci ostrova Amelia ze strany USA, aniž by byl tento protest Kongresem přijat. Na druhou stranu, proti témuž severoamerickému kroku protestoval i španělský vyslanec v USA Luis de Onís. Severoamerický prezident James Monroe (který po svém prvním volebním vítězství v roce 1816 nahradil svého předchůdce Madisona) však už na počátku roku 1818 ve svém poselství Kongresu zdůraznil, že „jurisdikce Španělska přestává existovat v těch oblastech, kde není schopno podpořit svojí moc a kterým povolilo změnit se v oblasti neklidu pro sousedy“. To bylo následováno slovy, která ve své podstatě vykreslovala základní linii politiky USA vůči událostem ve španělské Americe, tedy linii neutrality, a současně odrážela širší problém ve španělsko-severoamerickém vztahu, jenž se netýkal pouze Amelie, nýbrž celé Východní Floridy. „Nehledě na to, španělské území bude ctěno do takové míry, jak to souhlasí se základními zájmy a klidem Spojených států. Vyhnáním těch dobrodruhů z jejich pozic se USA nesnažily o nějaký zábor na úkor Španělska nebo o to, aby uškodily boji kolonií za nezávislost.“⁶³

V roce 1817 odsouhlasil Monroeův ministr války John C. Calhoun ozbrojenou akci proti Seminolům, kteří podnikali z Floridy útoky na severoamerické pohraniční osady, a velením pověřil generála Andrewa Jacksona. Jackson, podpořený

⁶² BOLCHOVITINOV, Nikolaj Nikolajevič: Doktrina Monro (proischožděnije i charakter), Moskva 1959, s. 98. V listopadu 1817 se severoamerický státní sekretář John Quincy Adams o tomto případě zmiňoval v instrukci zvláštním komisařům USA, vyslaným do Jižní Ameriky, která se týkala protiprávního užívání vlajek a pověření formujících se jihoamerických států. Podle zprávy, již měl John Quincy Adams k dispozici, např. pod Auryem na Amelii sloužil oddíl černochů ze Santo Dominga. Situaci na ostrově, jenž se podle něj stal útočištěm uprchlých černochů a zároveň místem nelegálního obchodu jakéhokoliv typu, včetně obchodu s otroky, označil za nebezpečnou pro USA. Podle Adamsových slov se tak prezident Monroe, po chabých a neúčinných pokusech španělské správy na Floridě o opětné ovládnutí ostrova a při neschopnosti Španělska k takovému kroku, rozhodl „zničit toto hnízdo cizích dobrodruhů, s předstíranými jihoamerickými pověřeními, mezi nimiž se však dosud neobjevilo jediné jihoamerické jméno“. – Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I, s. 47-48.

⁶³ BOLCHOVITINOV, N. N., Doktrina Monro, s. 99.

dobrovolníky z Tennessee a skupinou spřátelených Kriků, postupoval napříč Východní Floridou, přičemž proti původnímu rozkazu se jeho tažení neobracelo pouze proti Indiánům, ale mířilo i proti španělským pozicím. Do konce května 1818 se floridský poloostrov nacházel pod faktickou severoamerickou kontrolou. To vyvolalo ostré protesty ze Španělska, které požadovalo vrácení území, zaplacení náhrady a potrestání Jacksona, a počáteční rozpaky v USA, vzhledem ke generálovu svévolnému počínání. Výsledkem jednání mezi americkým státním sekretářem Johnem Quincym Adamsem a španělským vyslancem Onísem se pak stalo stažení amerických sil z Floridy, ale, při už letitém zájmu USA o anexi Východní Floridy, tato jednání současně *de facto* připravila cestu k realizaci tohoto záměru.⁶⁴ Zájem o připojení Floridy k USA projevovali hlavně politikové a spekulanti s pozemky z jižních států severoamerické Unie. Ferdinand VII., jehož obrovské impérium se po roce 1814 samozřejmě nadále nacházelo ve stavu hluboké krize, se dlouho odmítal tohoto území vzdát ve prospěch Washingtonu a spíše uvažoval o jeho odstoupení Velké Británii nebo Rusku. Vyjednávání, která od roku 1818 vedli John Quincy Adams a Luis de Onís, však vedla nejen k odstoupení Floridy USA, ale i k celkovému vytyčení hranice mezi španělskou Amerikou a USA napříč celou severoamerickou pevninou (a tak vlastně k anulování starší španělsko-americké pohraniční smlouvy z roku 1795). Zájem USA na zajištění koupě Floridy odrazil Washington od podpory hispanoamerickým vlasteneckým hnutím, přes zmiňované (a ve španělské Americe sílící) ideje panamerické solidarity. Naopak, zabránění takové eventualitě motivovalo Madrid k ústupkům vůči USA.⁶⁵ Nakonec, 22. února 1819, podepsali Adams a Onís dohodu, na jejímž základě se Španělsko vzdávalo ve prospěch USA celé Floridy a severoamerická vláda za to přebírala finanční nároky soukromníků, občanů USA, vůči španělské Koruně do výše pěti milionů dolarů. Dohoda dále stanovovala španělsko-americkou hranici až k pobřeží Tichého oceánu a podstatné prozatím bylo, že se americká strana během jednání se španělským vyslancem vzdala nároků na Texas. Andrew Jackson se stal na krátkou dobu prvním americkým guvernérem Floridy, začleněné do USA jako samosprávné teritorium (a až v roce 1845 povýšené v jejich rámci na stát).⁶⁶

⁶⁴ TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 184-185.

⁶⁵ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 16-17; CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 99.

⁶⁶ TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 185; BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 107.

Spojené státy americké byly každopádně zemí a mocností, jimž krize španělské monarchie a faktický rozpad španělské koloniální říše na západní polokouli slibovaly velké možnosti. Severoameričtí obchodníci ve španělské Americe zásobovali zbraněmi independentistické i royalistické síly, ale sympatie vůči hispanoamerickým osvobozeneckým hnutím byly v USA, a konkrétně i mezi jejich nejvyššími představiteli, zřejmé. Na počátku února 1816, tedy přibližně měsíc poté, co psal Bolívar z haitského Port-au-Prince admirálovi Brionovi o možnosti války mezi USA a Španělskem, zmínil tutéž eventualitu sám Thomas Jefferson, tehdy již bývalý prezident USA, v dopise Jamesi Monroeovi, v onom čase ještě státnímu sekretáři, přičemž uvažoval především o nezávislosti a budoucnosti hispanoamerických států a o budoucím spojení s nimi. „Zájem jako celek hovoří pro jejich nezávislost, a spravedlnost činí z tohoto zájmu povinnost. Mají právo být svobodní a my jim plným právem pomáháme, jako má silný muž právo pomáhat slabšímu, který je napaden zlodějem nebo vrahem,“ psal Jefferson a dále předložil vizi, spojenou jednak s rolí USA po osamostatnění španělské Ameriky a jednak se i vztahující k otázce hispanoamerické jednoty. „Zatím si zorganizují svoje vlády a snad si vytvoří jednu nebo víc konfederací; doufám, že víc než jednu, protože jako jeden celek by byli hrozivě velkým sousedem. Zeměpis jejich území hovoří pro tři celky: 1) to, co je na severu od šíje /tj. Panamy/, 2) to, co je na jihu při Atlantiku, 3) jižní část na tichomořském pobřeží. Za těchto okolností můžeme být vyvažující silou.“⁶⁷

Jak bylo uvedeno, USA již v roce 1811 projevíly tendence dokonce k prosazení mezinárodního uznání nezávislosti Spojených venezuelských provincií, i když se naplnila alternativa, uváděná ministrem zahraničí Monroem jako jedna z příčin odkladu tohoto uznání z americké strany, tedy ve Venezuele poté skutečně zvítězila royalistická kontrarevoluce. S vítězstvími královské strany byl spjat též vývoj ve většině jiných oblastí španělské Ameriky, ale již San Martínovo vítězství u Chacabuka a obnovení faktické samostatnosti Chile v roce 1817 vneslo velký impuls i do severoamerické politiky. James Monroe jakožto prezident USA vyslal již v počátečním období svého presidentského úřadu průzkumnou misi na Río de la Plata a začal hovořit o uznání nezávislosti nových států. Na půdě severoamerického Kongresu se stal velkým zastáncem nezávislosti hispanoamerických zemí předseda Sněmovny reprezentantů (*House of Representatives*) Henry Clay, shledávající

⁶⁷ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 15.

v kontextu s vývojem ve španělské Americe, v separaci Nového světa od Starého (která nápadně připomínala proces vlastní, tj. severoamerické revoluce o několik desetiletí dříve), zrození nového „amerického systému“.⁶⁸ S poukazem na neutralitu USA ve vztahu k událostem hispanoamerických válek za nezávislost Henry Clay v roce 1818 prosazoval navázání regulérních diplomatických styků se vznikajícími latinskoamerickými státy, právo těchto států akreditovat své diplomatické zástupce ve Washingtonu, stejně jako zde působil španělský vyslanec Onís. „My jsme přímo zavázáni přijmout jejich vyslance, jestliže chceme být opravdu neutrální. Pokud je u naší vlády slyšet hlas válečné strany královské, musí být slyšen také hlas strany republikánské. Vraťme panu Onísovi pověřovací listiny, nebo přijmeme republikánského vyslance.“⁶⁹

Propojení sympatií vůči hispanoamerickému osvobozeneckému boji s myšlenkou prvenství USA na západní polokouli a s hospodářskými zájmy bylo na severoamerické straně také zřejmé, a na druhé straně byl mezi severoamerickými politiky běžný despekt k politické kultuře latinskoamerických zemí, pochybnosti o možnosti zavedení fungujícího demokratického systému v jejich společnostech (a čemu se vlastně dříve či později blížily pocity a názory samotných liberálně smýšlejících hispanoamerických osvobozeneckých vůdců). Například už v roce 1817 opět Jefferson ve svém dopise francouzskému revolucionáři a liberálnímu politikovi markýzi La Fayetteovi přímo tvrdil, že „Latinoameričané nejsou schopni si sami vládnout“.⁷⁰ S tím se už v závěrečných fázích hispanoamerických válek za nezávislost na latinskoamerické straně projevovaly určité obranné tendence vůči severoamerickým mocenským ambicím.

Nicméně, diplomatické kontakty mezi USA a povstaleckými hispanoamerickými vládami, jež existovaly už od počáteční fáze boje za nezávislost, byly příslibem pro budoucí plné a oficiální uznání suverenity jednotlivých hispanoamerických zemí ze strany USA. Důležitým krokem zde bylo i vyslání zvláštního diplomatického zástupce USA Baptise Irvinea do venezuelské Angostury, přestože se to nacházelo ve spojitosti s původní Irvineovou rolí vyjednavatele ve sporu mezi USA a Bolívarovým vedením, jenž byl způsoben zajetím severoamerických lodí „*Tiger*“ a „*Liberty*“ republikánskou venezuelskou flotilou a jejich konfiskací

⁶⁸ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 22-23.

⁶⁹ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 18.

⁷⁰ FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 200.

venezuelskou admirálitou v roce 1817. Zmíněné plachetnice přivázely vojenský materiál a potraviny pro španělské oddíly v Guayaně, v situaci blokády Guayany a Angostury, kterou vyhlásilo venezuelské independentistické velení dekretem z ledna 1817, zveřejněným mimochodem též v USA.⁷¹ Podle instrukcí ministra zahraničí Adamse z konce ledna 1818 měl Irvine před Bolívarovým vedením mj. ospravedlnit severoamerickou invazi na ostrov Amelia v předcházejícím roce.⁷²

Aktivní v navazování diplomatických styků byla stále i latinskoamerická strana a vzhledem k situaci tvořily otevřené žádosti o pomoc podstatnou součást počínající hispanoamerické diplomatické činnosti. Například už v lednu 1816, ještě před vyhlášením úplné nezávislosti laplatských provincií, vyslal prozatímní buenosaireský *Director* Álvarez Thomas tajnou misi do Washingtonu, v čele s plukovníkem Thompsonem, který měl kromě jiného žádat presidenta Madisona o dvě nebo alespoň jednu severoamerickou válečnou fregatu pro ochranu buenosaireského obchodu a zvát do služby v zájmu Buenos Aires severoamerické nebo francouzské důstojníky. V červenci 1818 sestavil Bolívar v Angostuře instrukce pro generála Lina de Clemente, již jako mimořádného a zplnomocněného vyslance Venezuelské republiky v USA, podle nichž mohl vyslanec „dojednávat obchodní vztahy za vzájemně výhodných podmínek pro obě strany, které neohrožují naši politickou existenci a naši svobodu“, a zároveň se měl zasazovat o půjčku v hodnotě půl milionu pesos v tvrdém kurzu a pomoci v podobě střelných zbraní a prachu, uniformách, potravinách atd.⁷³

Do jisté míry existovala analogie ve vztahu mezi hispanoamerickými vládami a Velkou Británií. Pod vlivem vývoje událostí ve španělské Americe od roku 1817 se rovněž tato přední světová velmoc začínala více přiklánět ve prospěch hispanoamerických vlasteneckých hnutí, bez ohledu na své smlouvy se Španělskem z roku 1814 a vlastně i své spojenecké vazby s dalšími evropskými absolutistickými režimy. Významnou reakcí britské politiky na situaci ve španělské Americe se stalo memorandum britského ministra zahraničí lorda Castlereagha z 28. srpna 1817. Jím

⁷¹ MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*. XIX věk, s. 35.

⁷² Baptis Irvine měl na základě Adamsových pokynů kromě jiného vysvětlit, že akce generála McGregora na Amelii, při níž bylo užito jméno Venezuelské republiky, byla individuálním podnikem, během něhož navíc McGregor tajně vybavil své lodě v severoamerických přístavech a v jeho službách hráli významnou roli občané USA, aby „křížovali proti národu, s kterým jsme v míru“ (tj. Španělsku), a že když McGregor ostrov opustil, pociťuje neschopnost si zde udržet moc, byl ostrov obsazen další ozbrojenou silou, „pod předstíranou autoritou Mexika, a stal se střediskem nepořádků charakteru tak otevřeně nepřátelských k USA, že se president ocitl pod potřebou převzít jeho držení v jménu USA“. – *Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations*. Volume I., s. 55-56.

⁷³ MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*, s. 64-65.

Velká Británie opět nabízela Španělsku prostřednictvím v řešení konfliktu s americkými povstalci a jakkoliv britský zahraniční sekretář v tomto svém memorandu vyjadřoval přání, aby „tento velký kontinent /tedy Latinská Amerika/ znovu dosáhl klidu pod předchozí suverenitou španělské a portugalské Koruny“, britské zprostředkování se mělo opírat o požadavky reformních skupin hispanoamerické kreolské společnosti. Castlereaghovo memorandum vycházelo z představ o uzavření příměří ve španělské Americe, které by bylo spojeno s všeobecnou amnestií pro povstalce, rovností kolonií s metropolí a jejich otevřením volnému obchodu. Takové ústupky byly však pro režim Ferdinanda VII. nepřijatelné - a Londýn kromě toho výslovně odmítl vojenský zásah na straně svého španělského spojence. V souladu s celkovou soudobou tendencí v britské politice se Španělsko také mělo na základě smlouvy s Velkou Británií postavit proti obchodu s otroky.⁷⁴

Charakteristickým postojem Velké Británie k hispanoamerickým událostem po skončení napoleonských válek bylo jisté vyčkávání, ke které z bojujících stran, zda independentistické či španělské, royalistické, se vychýlí pomyslný jazýček vah, a s tou se pak v budoucnu sblížit jako s partnerem, v zájmu zisku maximálně možných obchodních výhod. Pro další britský kurz tak bylo podstatné, že se počínaje zhruba lety 1817-1818/1819 ve značné části Jižní Ameriky nacházely na postupu opět osvobozené síly, stejně jako svou roli sehrála zmiňovaná politika USA vůči hispanoamerickým povstaleckým hnutím. Severoameričané byli v Londýně vnímáni jako konkurenti a vliv britských obchodních kruhů měl vliv na to, aby také britská vláda posilovala své vztahy s Hispanoameričany na diplomatickém poli, neboť diplomatické styky znamenaly podmínku k rozšíření obchodních kontaktů. Kupříkladu v Bolívarových instrukcích Luisi Lópezu Méndezovi, venezuelskému chargé d'affaires v Londýně, z června 1818, se opět vyzdvihovala primární potřeba zbraní jako materiálu, který Venezuela od Británie očekává („Nedostatek jakéhokoliv dalšího zdroje by mohl být napraven, nebo alespoň tolerován; ale bez rozšířeného zásobování střelnými zbraněmi a prachem nemůže být prosazen velký postup.“), a López Méndez měl kromě jiného před britskou stranou zdůrazňovat, že venezuelská vláda bude nejen přesně a úzkostlivě plnit jakékoliv smlouvy, které on učiní jejím jménem, ale také, že „Venezuela vlastní obrovské zdroje a vybrané obchodní artikly, aby vyhověla jakémukoliv pokroku učiněnému v její prospěch k znovudosažení její

⁷⁴ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 113; OPATRŇÝ, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 136.

svobody“.⁷⁵

Britské ostrovy v karibské oblasti byly přirozeným centrem dodávek válečného materiálu pro vlastenecké síly ve španělské Americe, podpořené finančními půjčkami od soukromých britských bank.⁷⁶ Působení stovek britských dobrovolníků v Bolívarově vojsku bylo samozřejmě zcela neoficiální záležitostí - a naopak, britská vláda ještě v roce 1819 zákonem o zahraničních odvodech označila verbování do cizích vojsk nebo vstup do nich za přestupek. Od počátku roku 1818 však posílilo řady Bolívarovy armády ve Venezuele mnoho dobrovolníků z Evropy, mezi nimiž se vedle Britů a Irů nalézali i Francouzi, Němci nebo Poláci a jež byli k účasti na jihoamerickém osvobozeneckém boji, byť mnohdy třeba jen dočasné, kromě ukončení válečných konfliktů v Evropě motivováni soudobým romantismem nebo prostě dobrodružnými pohnutkami. Mezi německými, a konkrétněji hannoverskými dobrovolníky hrálo zásadní roli jméno plukovníka Johannese Uslara, který se již jako příslušník tzv. Královské německé legie v řadách britské Wellingtonovy armády zúčastnil protinapoleonského tažení ve Španělsku i bitvy u Waterloo a který na základě spojení se zmíněným Lópezem Méndezem v Londýně z konce roku 1817 začal se svým přítelem Friedrichem von Clauditzem vytvářet asi třísetčlenný hannoverský pomocný sbor v Hamburku. Složitě přípravy k odjezdu této expedice do Jižní Ameriky byly zkomplikovány dočasným Uslarovým zatčením, nařízeným z popudu španělského konzula hamburským senátem, z něhož Uslar unikl pomocí lodi. Hannoverští dobrovolníci se pak osvědčili pod velením Bolívarova velitele Rafaela Urdanety ve východní Venezuele.⁷⁷

Velmi důležitou v takovém ohledu přítom byla, též vzhledem k existujícímu silnému odporu proti absolutistickému režimu Ferdinanda VII. ve Španělsku, rovněž účast rodilých Španělů. Velká naděje tak byla Bolívarem kladena do osoby španělského generála Mariana Renovalese, který mu nabídl svou pomoc v květnu 1818 (i když se nakonec ukázalo, že zrovna Renovales je agentem provokatérem).⁷⁸ Jak si Bolívar v červnu 1818 písemně sliboval v dopise svému chargé d'affaires

⁷⁵ Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822, s. 155-158.

⁷⁶ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 137.

⁷⁷ Zatímco Friedrich von Clauditz z Hamburku včas unikl na jedné ze dvou lodí připravované expedice, Johannesi Uslarovi se podařilo oklamat policistu, jenž ho vyslychal, a jeho loď opustila hamburský přístav jako „anglická obchodní“ loď. V této souvislosti můžeme ostatně poukázat na realitu personální unie, existující mezi Velkou Británií a Hannoverem v letech 1714-1837. – KIENZL, F.: Bolivar, s. 203-205.

⁷⁸ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 127.

Lópezi Méndezovi v Londýně, postoj Renovalese a dalších španělských důstojníků by mohl ovlivnit veřejné mínění ve Španělsku, a jihoamerický *El Libertador* vůbec spoléhal na přínos „několika dobrých důstojníků, kaprálů a seržantů mezi Španěly, kteří, sympatizující s naší věcí, pobývají v Anglii a Francii, protože preferují vyhnanství před otroctvím“, a kteří se mu už z jazykových důvodů jevíli užitečnější než jednotliví dobrovolníci z řad cizinců, neznalých španělštiny, jíž se, v situaci, kdy rovnou nepřicházeli ve větších a vybavených oddílech, museli teprve učit a což zdržovalo jejich nasazení. Rekrutování španělských důstojníků zároveň označil jako příležitost k otevřené proklamaci „zásad, které musí být základním cílem naší politiky: Mír se španělským národem a neúprosná válka proti jeho současné vládě.“ V této souvislosti měl být podle Bolívara zaměřen velký důraz na „oddělení zájmů španělského národa od zájmů jeho vlády a přesvědčení španělského lidu, že jeho skutečný zájem leží v těsném spojení s nezávislou Amerikou“.⁷⁹ Koneckonců, nejen ve Venezuele v tomto období, mezi restaurací absolutismu a novou liberální revolucí ve Španělsku z roku 1820, přecházeli rodilí *peninsulares* na stranu hispanoamerických vlasteneckých hnutí. Takovým případem byl i Francisco Xavier Mina, který v roce 1817 přišel do Mexika a ve prospěch zdejšího independentistického hnutí obstaral vojáky i peníze z Velké Británie a USA. Při řadě ozbrojených střetů dorazil do Guanajuata, ale nakonec byl zajat a popraven před pevností Los Remedios.⁸⁰

Je celkem pochopitelné, v protikladu k postojům USA, ale i Velké Británie, že absolutistický režim Ferdinanda VII. ve svém úsilí na západní polokouli shledával více či méně výraznou oporu mezi evropskými režimy Svaté aliance. A z ideového hlediska byla pro španělského monarchu významnou otevřená podpora, které se od počátku těšil ze strany papeže Pia VII. Pius VII., který se v roce 1814 vrátil na papežský stolec v Římě po letech strávených ve francouzském zajetí (podobně jako španělský panovník), už v červenci 1815 ocenil „šlechtnou zbožnost“ Ferdinanda VII., jenž se ve své říši rozhodl obnovit Továřstvo Ježíšovo,⁸¹ tedy jezuitský řád, který byl obecně obnoven s ukončením napoleonských válek a se zvýšením morální autority papežského stolce, jaké předurčil odpor Pia VII. vůči Napoleonovi I. (Ize

⁷⁹ Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822, s. 156-157.

⁸⁰ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 160.

⁸¹ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 31-32.

ovšem poznamenat, že obnovení jezuitského řádu vyhlásil i Morelosem svolaný mexický Kongres v Chilpancingu přesně v tentýž den, kdy vyhlásil nezávislost Mexika, tedy 6. listopadu 1813, což je současně důkazem popularity, jaké se právě v Novém Španělsku jezuité těšivali).⁸² A své zcela negativní stanovisko k hispanoamerickým osvobozeneckým hnutím dal Pius VII. najevo svou encyklikou z 30. ledna 1816, v níž se obracel k arcibiskupům a biskupům ve španělské Americe s výzvou, aby „nepolevovali v úsilí úplně vykořenit a zničit plevel nepokojů a vzpour, který nepřítel zasel v těchto zemích“, a jako prostředek, jímž měli být Hispanoameričané vedeni k oddanosti králi Ferdinandovi VII., měl sloužit také příklad Španělů, bojujících ve jménu téhož krále proti napoleonské nadvládě.⁸³

Mezi vysokým royalistickým klérem ve španělské Americe našla tato papežská encyklika odezvu. Tak například Antonio Joaquín Pérez, biskup ve středomexické Pueble, vydal pastýřský list, v němž pranýřoval hispanoamerickou revoluci a konstitucionalismus a zároveň vyzdvihoval ctnosti Ferdinanda VII. Podobně proti stoupencům nezávislosti zareagovali další biskupové v Mexiku. Přitom Antonio Joaquín Pérez byl mužem zajímavé a politicky významné minulosti (a rovněž budoucnosti). Převratný politický vývoj ve Španělsku a ve španělské Americe v první čtvrtině 19. století přivedl tohoto mexického duchovního a bývalého poslance cádizských kortesů z názorových pozic španělských liberálů přes tábor horlivých stoupenců absolutistického režimu Ferdinanda VII. až k mexickým, monarchisticky orientovaným independentistům kolem generála Iturbideho.⁸⁴ V Peru zveřejnil

⁸² Tamtéž, s. 131.

⁸³ „Jednoduše dosáhnete tak svatého cíle, jestliže každý jeden z vás ukáže svým ovečkám, se vši horlivostí jakou může, strašné a závažné škody rebelie, jestliže představí jedinečné ctnosti našeho nejdražšího v Ježíši Kristu, Ferdinanda, vašeho katolického krále, pro kterého nic není cennější než náboženství a štěstí jeho poddaných, a konečně jestliže jim ukážete vznešené a nesmrtelné příklady, které dali Evropě Španělé, kteří pohrdli životy a majetky, aby ukázali svoji nepřemožitelnou náklonnost k víře a svoji věrnost panovníkovi,“ stálo mj. ve zmíněné encyklice Pia VII., určené „naším ctihodným bratrům arcibiskupům a biskupům a drahým synům duchovenstva Ameriky, podléhající katolickému králi Španělska“. V této souvislosti můžeme dodat, že např. v Chile se v pozdější fázi 19. století objevovaly hlasy, označující papežské encykliky z období válek za nezávislost za falzifikáty. – AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: c. d., s. 29-31.

⁸⁴ Jako jeden z hispanoamerických delegátů na zasedání cádizských kortesů, kde zastupoval rodnou Pueblu, vystupoval Antonio Joaquín Pérez jako stoupenec konstitučního zřízení a současně odpůrce hispanoamerického boje za nezávislost. Takové postoje ostatně ladily s většinovými postoji tohoto španělského parlamentního orgánu, jemuž Pérez dokonce několikrát předsedal. Od svého liberalismu se však odvrátil, když Ferdinand VII. v roce 1814 restauroval ve Španělsku absolutistický režim. Stal se jedním ze signatářů tzv. Manifestu Peršanů, kterým se konzervativní poslanci obraceli na krále v zájmu potlačení liberálního režimu, a změnil se v aktivního přívržence Ferdinandovy absolutní moci. Jako biskup v Pueble, jmenovaný Ferdinandem VII. v roce 1815, se vrátil do Mexika. Později, v roce 1821, v situaci ovlivněné též novou konstitucionalistickou revolucí ve Španělsku z roku 1820, se Pérez stal

zmíněnou encykliku Pia VII. José Calixto de Orihuela, biskup z Cuzka, v pastýřském listě, jenž později, v roce 1820, koloval vytištěn v Limě.⁸⁵ Naproti tomu z řad vlastenecky nakloněného duchovenstva ve Venezuele a v Nové Granadě byly v reakci na tuto encykliku publikovány názory, že „nezávislost Ameriky se v ničem nestaví proti Kristovu náboženství, spíše se o něj opírá, a v ničem se nestaví proti rozhodnutím koncilů ani církevní disciplíně“.⁸⁶

Rovněž Mexiko bylo zemí, zapadající do bolívarovských koncepcí hispanoamerické jednoty. Zatímco však San Martín a O'Higgins zvítězili v Chile a Bolívar organizoval nový venezuelský stát v Angostuře, protikoloniální boj v této nejsevernější části španělské Ameriky ochaboval. Juan Ruiz de Apodaca, který v roce 1816 nahradil jako místokrál Nového Španělska generála Calleju, dosáhl mnoho ve prospěch royalistické věci svou politikou amnestií. V letech 1816-1817 kapitulovali mnozí povstalečtí velitelé (Castellanos, Rayón, Mier y Terán), rok 1818 byl spojen s pádem povstaleckých pevností Los Remedios a Jaujilla. S některými, kteří nadále setrvali v ozbrojeném boji a opozici proti místokráli, jako Vicente Guerrero či Guadalupe Victoria (vlastním jménem Félix Fernández), mělo být až později spjata formování samostatného mexického státu a první léta jeho existence.⁸⁷

Zatím revoluční hnutí vážného dopadu zasáhlo také portugalskou Brazílii, přesněji její severovýchod. Centrem nespokojenosti se stala kapitánie Pernambuco, postižená v roce 1816 suchem, jež mělo tíživý dopad na zdejší zemědělství, závislé především na pěstování bavlny, a jehož dopady, spolu s nízkými cenami zmíněné suroviny, na nichž trvali portugalská obchodníci, přispívaly ke vzbuřeneckým náladám, na kterých se dále podílely mimořádné daně, odváděné místním guvernérem Montenegrem na portugalsko-brazilské tažení v Banda Oriental. V sousedních oblastech panovala situace obdobná. Hybnou silou vzpoury se staly vojenské posádky v Pernambuku, prakticky neplacené právě v důsledku finančních výdajů na válku, vedenou portugalsko-brazilskou monarchií severně od La Platy, a pokus guvernéra Montenegro o pacifikaci vzbuřenců na počátku března 1817 vyvrcholil ve všeobecné povstání a ustavení prozatímní vlády v Recife, sídelním městě kapitánie. Guvernér byl obklíčen ozbrojenými povstanci v recifské pevnosti, odkud si po své kapitulaci jen

nejbližším rádcem generála Iturbideho a jako předseda Vládní junty vlastně jedním z předních tvůrců mexické nezávislosti. – AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: c. d., s. 133-139.

⁸⁵ Tamtéž, s. 31.

⁸⁶ MORALES PADRÓN, F.: Manual de Historia Universal. Tomo VII, s. 137-138.

⁸⁷ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 160.

vymohl volný odjezd do Rio de Janeiro, a prozatímní vláda a rada, složená z intelektuálů, statkářů a významných místních autorit, jako orgány nové moci v Recife, daly následně pernambucké revoluci liberálně-republikánský a vlastenecký ráz. Cílem revolucionářů byl zisk zbraní v USA a spojení s brazilským liberálním publicistou a ekonomem Hipólitem da Costa, který ve Velké Británii vydával tzv. Brazilskou poštu (*Correio Brasiliense*). Revoluční situace ve formě vytváření vlastních a republikánsky orientovaných vlád se mezitím z Pernambuka rychle rozšířila i do severněji ležících provincií (Paraíba, Rio Grande do Norte, Ceará), kdežto jižněji, v Alagoasu, šířil revoluční agitaci bývalý kněz José Inácio de Ribeiro Abreu e Lima. Již na konci března 1817 byl však Abreu e Lima, zadržený na pobřeží Bahie, popraven z rozhodnutí tribunálu, sestaveného bahijským guvernérem (jeho popravě přítomný syn, Abreu e Lima mladší, se později stal štábním důstojníkem Simóna Bolívara), a v dubnu 1817 zablokovala královská námořní eskadra Recife. Ze Salvadoru da Bahia vyrazily proti povstalcům oddíly pěchoty. Královské síly si v rychlém sledu podmanily většinu vzbouřených regionů, nicméně v Recife a jeho okolí zformovali vlastenečtí vojáci a kněží dobrovolnické pluky, s nimiž vytáhl proti královským pěšákům, postupujícím z jihu, Domingos Martins. V ozbrojeném střetu se ovšem jeho dobrovolníci rozprchli a sám Martins padl do zajetí, aby se později stal jedním z odsouzených a popravených předáků pernambucké revoluce při procesech, které proběhly v Salvadoru. S jeho porážkou se hroutila morálka v Recife, odkud se republikánští vůdcové v květnu 1817 stáhli do vnitrozemí a kam vstoupila královská námořní pěchota. Trestné expedice z Recife poté pronásledovaly povstalce ve vyprahlém vnitrozemí. Páter João Ribeiro, jeden z předních pernambuckých republikánských představitelů, spáchal sebevraždu. Ti, kteří padli do rukou královských vojáků, byli popraveni. Pokořené Pernambuco se ocitlo pod perzekuční správou portugalského generála Rega Barreta a král Jan VI. nařídil uspořádat v Rio de Janeiro oslavy vítězství nad pernambuckými revolucionáři.⁸⁸

Události na severovýchodě Brazílie měly kromě toho zvláštní epizodní dohru, když se koncem srpna 1817 v Rio Grande do Norte vylodili čtyři Francouzi a jeden Němec v domněni, že revoluce přetrvává. Pětice Evropanů padla do zajetí a jeden ze zadržených, francouzský plukovník Latapié, účastník bitvy u Waterloo a později rovněž důstojník Bolívarovy armády, v Rio de Janeiro tvrdil, že chtěli v Pernambuku

⁸⁸ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 153-155.

získat pomoc a odtud vysvobodit Napoleona Bonaparta z jeho vyhnanství na Svaté Heleně. Taková zpráva přiměla britského diplomatického zástupce v Rio de Janeiru Chamberlaina k vyslání zvláštní lodi na dotyčný jihoatlantický ostrov.⁸⁹ Ostatně, Brazílie se po roce 1815 obecně stala cílem řady francouzských emigrantů různých politických proudů (a diplomatické zprávy přirovnávaly v tomto smyslu její roli k roli USA) a také restaurační režim v Paříži projevil již předtím zájem, aby bylo odtud zabráněno spojení se Svatou Helenou a tím jakékoliv akci v Bonapartův prospěch. To patřilo k úkolům vévody Luxembourg, vyslaného Ludvíkem XVIII. do Rio de Janeira jako mimořádný velvyslanec.⁹⁰

Již 9. ledna 1817 byl dědicem trůnu Spojeného království Portugalska, Brazílie a Algarve prohlášen Dom Pedro, syn krále Jana VI. A už od roku 1816 projednával ve Vídni markýz Marialva, portugalský velvyslanec v Paříži v roli mimořádného velvyslance u rakouského dvora, podrobnosti budoucího sňatku portugalsko-brazilského následníka trůnu s habsburskou arcivévodkyní Leopoldinou, dcerou rakouského císaře Františka I. Spojení rakouské habsbursko-lotrinské dynastie s portugalským královským rodem Bragančů odpovídalo předchozím plánům rakouského státního kancléře Metternicha. Sňatek Leopoldiny a Doma Pedra sliboval možnost k povznesení mocenské role Rakouska a na druhé straně, byl zcela v souladu s intencemi ambiciózního portugalsko-brazilského monarchy oslabit silný britský vliv na svou vládu. V listopadu 1816 byla podepsána smlouva mezi portugalskou a rakouskou stranou, v květnu 1817 se ve Vídni uskutečnila svatba v zastoupení. Cesta rakouské arcivévodkyně (a budoucí brazilské císařovny) do Jižní Ameriky vedla přes italské Toskánsko, kde ji ve Florencii zdržely zprávy o revoluci v Pernambuku a váhání nad odjezdem do Brazílie, k němuž přispěly zákulisní aktivity britské diplomacie. V srpnu, poté, co ji kancléř Metternich jako „předávající komisař“, jmenovaný císařem Františkem I., osobně předal portugalskému hraběti Castelu Melhorovi jako „přejímacímu komisaři“, opustila s nevelkou portugalskou námořní eskadrou přístav v Livornu. Její skutečná svatba s portugalsko-brazilským princem proběhla v Rio de Janeiru v listopadu 1817, aniž by ji z osobního hlediska čekalo šťastné manželství.⁹¹ V únoru 1818 se v Rio de Janeiru konala pompézní a nákladná

⁸⁹ Tamtéž, s. 154.

⁹⁰ OBRY, O.: Grüner Purpur, s. 87.

⁹¹ Tamtéž, s. 127, 145-146; KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 155; REIFENSCHIED, R.: Die Habsburger, s. 294-295.

korunovace Jana VI. na krále Portugalska a Brazílie, jejíž přípravy ještě před svou smrtí v červnu 1817 zahájil králův oblíbenec hrabě Barca a jež měla demonstrovat Janovu moc před zahraničím, stejně jako měla posílit vědomí jednoty portugalsko-brazílského impéria pod jeho absolutistickou vládou.⁹²

Již s ohledem na působení buenosaireských emisarů v Rio de Janeiru bylo Portugalsko vedle Velké Británie a USA vlastně dalším mocensky významným faktorem, udržujícím reálné kontakty s hispanoamerickými povstaleckými vedeními. Přední z ministrů Jana VI. a zároveň statkář a obchodník hrabě Barca⁹³ se ještě v období před svou smrtí v červnu 1817 stal aktérem závažného sporu s ruským diplomatickým zástupcem v Rio de Janeiru Balkem Poleffem, povýšeným do hodnosti velvyslance, jenž pak jako možný náznak mezinárodního rozporu mezi Portugalskem a Ruskem vzbuzoval zájem severoamerické zahraniční politiky - zejména byl-li by tento spor, primárně se jeví jako „pouhá otázka dvorské etikety, spojen se záležitostmi obchodu mezi oběma vládami“, a v situaci, kdy se uražený ruský diplomat měl vrátit do Evropy, ovšem při cestě do Petrohradu obdržel od cara Alexandra I. příkaz k opětovnému návratu do Rio de Janeira, jak o tom v závěru roku 1817 psal státní sekretář Adams Thomasovi Sumterovi, vyslanci USA na portugalském dvoře v Brazílii.⁹⁴ Nárýs portugalsko-ruské kontroverze byl o to důležitější právě v době, kdy se upevňovalo spojení mezi Španělskem a Ruskem, ve kterém také otázka vzbouřených kolonií ve španělské Americe hrála významnou roli. Jak ale krátce po svém příjezdu do Rio de Janeira v červenci 1817 zpravoval rakouský diplomat baron von Neven knížete Metternicha, nejjobecnějším problémem bylo prostě arogantní a svévolné jednání ruského diplomatického zástupce, nakonec

⁹² KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 156.

⁹³ Po letech strávených v Brazílii hrabě Barca mj. též hospodařil na statech v Rio Grande do Sul a obchodoval s kůžemi. – KLÍMA, J.: c. d., s. 144.

⁹⁴ John Quincy Adams obdržel o tomto konfliktu mezi ruským velvyslancem a portugalskou vládou či přesněji zesnulým hrabětem da Barca zprávu již v Sumterově dopise z 1. července 1817. Balk Poleff jako ruský vyslanec u portugalského dvora (podle samotných Adamsových slov „dvora druhořadého charakteru“) obdržel před tímto sporem doplňující pověřovací listiny s nejvyšší diplomatickou hodností a severoamerický ministr zahraničí se podívoval jejich nezdořilému přijetí portugalskou stranou, jestliže záměrem cara Alexandra I. tím bylo vzdát zvýšenou čest a hodnost Janovi VI. při příležitosti jeho nástupu na trůn. V záležitosti carova příkazu ke zpětné cestě ruského diplomata do Brazílie, o němž měl Adams informace ze zahraničního tisku, se rovněž podle jistých zpráv usuzovalo, že toto gesto bylo buď projevem carova „krajního nesouhlasu s velvyslancovým chováním, anebo urážející výzvou směrem ke dvoru, k němuž byl Balk Poleff nucen se vrátit“. Ze severoamerického pohledu bylo navíc na vztah mezi Portugalskem a Ruskem nahlíženo v kontextu se současným sbližováním mezi Španělskem a Ruskem ve vojenské a námořní oblasti, „které vedlo k mnoha spekulacím v Evropě, a o Jižní Americe, ne-li dokonce i o Brazílii, se uvažovalo jako o jeho konečném cíli“. – Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I, s. 52-53.

hlavně stížnosti na vlastní služební personál a požadavky jeho potrestání, přičemž se von Neven zmínil o jeho nepatřičném vystoupení během audience u samotného Jana VI.⁹⁵

Hlavním prostředníkem španělsko-ruského sbližování v období po napoleonských válkách byl Dmitrij Pavlovič Tatiščev, ruský vyslanec u dvora Ferdinanda VII. Rusko se stalo velmocí nejvíce solidární s legitimním španělským monarchou v jeho úsilí potřít independentistická hnutí v Americe, spojovaná s revolučními liberálními hnutími v Evropě. Rusko společně s Velkou Británií zároveň představovalo přední velmoc Evropy ponapoleonské éry a otázka osvobozeneckých válek ve španělské Americe byla jedním z bodů, v nichž se odrážela velmocenská rivalita mezi Londýnem a Petrohradem. Již v souvislosti se zmíněným Castlereaghovým memorandem ze srpna 1817, kterým Velká Británie doslova odmítla alternativu vlastní vojenské intervence v Americe na straně Ferdinanda VII., mířila Velká Británie k cíli získat pro stejné stanovisko ruskou diplomacii. Ostatně právě Rusko k takové akci, tj. vojenskému zásahu v Americe v zájmu španělského krále, dokonce podniklo první reálné kroky. Oproti tomu Rakousko a Prusko, tedy další dvě zakládající mocnosti legitimistické Svaté aliance, sledovaly ve spojitosti s revolučním vývojem ve španělské Americe a tamními potížemi režimu Ferdinanda VII. ryze vlastní zájmy a při snaze vyhnout se přílišnému ruskému vlivu se přikláněly k postojům Castlereaghy britské politiky.⁹⁶

Téměř podobně jako v případě Velké Británie s jejími četnými državami v karibské oblasti, také bezprostřední ruský vliv zasahoval do relativní geografické blízkosti vzbouřených španělských kolonií. Míněn je pochopitelně ruský postup z Aljašky a přilehlých ostrovů podél pacifického pobřeží Severní Ameriky směrem na jih, ke břehům Kalifornie. V roce 1811 zakoupil ruský kapitán Kuskov jménem Rusko-americké obchodní společnosti od Indiánů část území při kalifornském zálivu La Bodega (severně od sanfranciského zálivu, kde neexistovaly žádné evropské osady) a v roce následujícím zde vznikla stálá ruská obchodní stanice Fort Ross.⁹⁷ Ruští obchodníci v těchto oblastech však naráželi na stoupající konkurenci obchodníků severoamerických a britských a nároky obrovitého euroasijského ruského

⁹⁵ OBRY, O.: *Grüner Purpur*, s. 117-121.

⁹⁶ OPATRNÝ, J.: *Objevitelé, dobyvatelé, osadníci*, s. 136-137.

⁹⁷ HORDERN, Nicholas, DRESNER, Simon, HILLMAN, Martin: *Nový svět*, Praha 1987, s. 364; OPATRNÝ, J.: *Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka*, s. 20.

impéria na západní pobřeží Severní Ameriky, včetně ruské přítomnosti ve formálně španělské Kalifornii, znepokojovaly vedoucí kruhy jak v USA, jimž hrozilo odříznutí od Tichého oceánu, tak ve Velké Británii, jejíž zájmy směřovaly do pozdějších západních oblastí Kanady (Britské Kolumbie). Součástí již zmíněného britsko-amerického ujednání z roku 1818 se stalo zřízení společné okupační správy USA a Velké Británie nad teritoriem Oregonu, zahrnujícím prostor zhruba mezi Kalifornií a jižní výspou ruské Aljašky, a složitá konstelace mocenských zájmů na severozápadě Severní Ameriky byla zjednodušena, když se posléze na základě rovněž zmíněné Adamsovy a Onísovy smlouvy z roku 1819 nároků na Oregon severně od dvaadvacáté rovnoběžky vzdalo Španělsko.

Transitním prostorem předpokládané ruské vojenské intervence ve španělské Americe měly být ovšem z pochopitelných důvodů evropské vody. Ruská flotila tak v rámci těchto příprav připlula do Španělska, ale další plavba zastaralých ruských lodí přes Atlantik závisela na původně očekávané britské spolupráci, otevřeně ovšem zavrhnuté lordem Castlereaghem.⁹⁸ Na ruské straně byl významnou osobností, spoléhající na britskou spolupráci v případné intervenci ve španělské Americe, ruský velvyslanec v Paříži Carlo Andrea Pozzo di Borgo, původně korsický hrabě, který už počátkem 19. století vstoupil do ruských služeb, aby bojoval proti svému korsickému krajanovi Bonapartovi.⁹⁹ Jeho projekty však nikdy nedosáhly podpory cara Alexandra I. a v podstatě v souladu s obsahem pozdějšího Castlereaghova memoranda psal Pozzo di Borgo již v červnu 1817 hraběti Nesselrodemu, jednomu z tvůrců ruské zahraniční politiky, že Španělsko by mělo předložit Evropě plán pacifikace svých kolonií na základě „zlepšení místní administrativy, poskytnutí privilegií provinciím a vytvoření větších možností pro obchod“, přičemž by se velmoci staly prostředníky při vytváření takového systému.¹⁰⁰ Současně navzdory demonstracím přátelství mezi absolutistickými režimy Alexandra I. a Ferdinanda VII. nebyla ani v Rusku podpora myšlenek vojenského zásahu ve vzdálené Americe bezvýhradná. Kupříkladu již na jaře 1817 psal španělský velvyslanec v Petrohradě Zea Bermúdez po schůzce s Nesselrodem do Madridu, že v instrukcích ruské vlády svému velvyslanci ve Španělsku Tatiščevoovi se „ukazuje upřednostnění prostředků smíření před použitím síly pro nastolení klidu v koloniích“. Instrukce, které v dubnu 1818 sepsal

⁹⁸ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 136.

⁹⁹ UTHMANN, J.: Diplomáté, s. 69.

¹⁰⁰ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 163-164.

Kapodistrias, vedle hraběte Nesselrodeho druhý z ruských ministrů zahraničí v tomto období, ruskému velvyslanci v USA Poletikovi, stejně jako Kapodistriovy výroky o carově účasti v zprostředkování ve sporu mezi Španělskem a jeho vzbouřenými koloniemi (budou-li taková zprostředkovací jednání konána) a carově zájmu na samosprávě španělských kolonií a jejich svobodách, závislejících na Ferdinandovi VII.,¹⁰¹ opět naznačovaly, že ruská stanoviska skutečně nemusí být příliš vzdálena britským. Přesto se možnost společného španělsko-ruského vojenského zásahu proti hispanoamerickým independentistům, bez ohledu na Velkou Británii, zdála být některým soudobým pozorovatelům reálnou. Na konci roku 1817 se o tom zmiňoval například severoamerický ministr zahraničí John Quincy Adams k americkému vyslanci v Rio de Janeiru. Stejně tak v červnu 1818 i Simón Bolívar připouštěl, na základě zprávy venezuelského chargé d'affaires v Londýně Lópeze Méndeze, že „nepřítel může získat posily ze španělsko-ruské expedice“.¹⁰²

Každopádně, v letech 1817-1818 zůstávala v mezinárodních vztazích živou představa role Velké Británie jako hlavního prostředníka v konfliktu mezi Španělskem a hispanoamerickými independentisty, rovněž navržená Robertem Stewartem Castlereaghem, v rámci mezinárodních jednání, v nichž by důležitá úloha připadla také všem evropským mocnostem a případně i USA - jakkoliv Severoameričané pocítovali jisté přehlížení ze strany evropských velmocí a zároveň zcela zřetelných rysů nabral kontrast mezi postoji USA a evropských vlád Svaté aliance (k níž od června 1817 ostatně patřilo i Španělsko) v této záležitosti. Iniciátorem myšlenky kolektivního velmocenského řešení se přitom v roce 1817 stalo Rusko. Trojice severoamerických zvláštních komisařů, vyslaná k návštěvě některých částí Jižní Ameriky především za účelem získání přesnějších informací o tamní situaci, zaslala počátkem března 1818, po svém příjezdu do Buenos Aires, do Washingtonu zprávu o svém mezipřistání v Rio de Janeiru, kde je španělský vyslanec u portugalského dvora hrabě Casa-Flores podezíral, že skutečným cílem jejich mise je formální uznání vlády Río de la Plata, a v rámci toho se obrátil na severoamerického vyslance Sumtera a oznámil mu, že obdržel oficiální zprávu od vévody San Carlose, španělského velvyslance v Londýně, datovanou 7. listopadem 1817, s informací, že „britská vláda přistoupila k návrhu učiněnému španělskou vládou o všeobecném zprostředkování mocností o dosažení pacifikace španělské Ameriky, jednáním, které, podle

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Selected Writings of Bolivar. Volume One 1810-1822, s. 156.

rozhodnutí, by mělo být v Londýně nebo v Madridu“. Americký státní sekretář Adams o této záležitosti 19. května 1818 zpravoval Alberta Gallatina, vyslance USA ve Francii, s dodatkem, že „žádné oficiální sdělení o tomto připraveném všeobecném zprostředkování nebylo učiněno vládě Spojených států, žádnou z mocností, které se v tom podílí“. Přestože v rozhovorech s Gallatinem jak první ministr francouzské vlády vévoda de Richelieu (jeden z předních ultraroyalistů, kteří v podmínkách restauračního režimu Ludvíka XVIII. ovládli politickou scénu ve Francii po Talleyrandově pádu v září 1815), tak ruský velvyslanec Pozzo di Borgo uznali důležitou roli USA ve vztahu k dění ve španělské Americe, už podle prohlášení ruského diplomatického zástupce v Paříži byl před kooperací s USA jednoznačně preferován soulad s Velkou Británií. Přitom (jak sám Adams v květnu 1818 Gallatinovi také připomínal) 27. ledna 1818 britský vyslanec v USA Charles Bagot, vedle toho, že informoval severoamerickou vládu o španělském návrhu britského prostřednictví ve sporu mezi USA a Španělskem, naznačil, podle instrukcí od lorda Castlereagha, že „evropští spojenci se chystají zasáhnout do rozepře mezi Španělskem a jeho vzbouřenými koloniemi“, se slibem velmi brzkého plného sdělení vládě USA o této věci a s ujištěním, že „Velká Británie by nechtěla navrhnout nebo se připojit k jakémukoliv rozhodnutí, ve kterém by zájmy všech zainteresovaných stran, včetně Spojených států, nebyly postaveny na stejných základech“. S pocitem praktického vyloučení USA z jednání evropských mocností o řešení situace ve španělské Americe (vzhledem k tomu, že od zmíněného ledna 1818 Washington neobdržel ani slibované britské oznámení) a s ohledem na neutralitu USA, ale dosud i evropských velmocí v hispanoamerických událostech, nahlížených v USA jako občanská válka, se pak John Quincy Adams ve svých slovech americkému vyslanci v Paříži postavil v podstatě jednoznačně za nezávislost hispanoamerických zemí a proti politice evropských monarchistických režimů, i když hrozbu jejich společné intervence na západní polokouli příliš nepřeceňoval.¹⁰³

¹⁰³ „Jestliže by cíl tohoto zprostředkování byl jakýkoliv jiný než podpořit úplnou politickou a obchodní nezávislost Jižní Ameriky, ani nežádáme být pozváni, abychom se toho zúčastnili, ani nejsme ochotni přijmout pozvání, kdyby nám bylo dáno. Naše politika ve sporu mezi Španělskem a jeho koloniemi byla nestranná neutralita. Politika všech evropských států byla dosud stejná. Je navrhované všeobecné zprostředkování odchodem z takové linie neutrality? Jestliže je, za kterou stranu zápasu se chtějí spojenci brát? – Za stranu Španělska? – na jakém principu a jakým právem? Jako bojující strana v občanské válce mají Jihoameričané práva, která ostatní mocnosti vážou k respektu stejně jako práva Španělska; a když v pozici zjevné neutrality připouštěli tato práva, na jaké zásadě spravedlnosti je mohou spojenci považovat za ztracená, nebo sami sebe ospravedlnit, když se postaví proti nim na straně Španělska? V tom není zřejmý motiv spravedlnosti nebo zájmu, co může přivést spojenecké

Na těchto a podobných postojích se v USA rodily základy pozdější tzv. Monroeovy doktríny - a v Evropě se zatím od září do listopadu 1818 uskutečnil kongres zástupců velmocí v Cáchách, první svého druhu od skončení napoleonských válek. Základním bodem setkání v tomto západoněmeckém městě, náležejícím pruskému státu, bylo vyřešení poměru spojenecké čtyřky Velké Británie, Ruska, Rakouska a Pruska vůči Francii. Tak se i hlavními výsledky Cášského kongresu staly smlouvy o stažení spojeneckých vojsk z francouzského území, snížení francouzských válečných reparací (přes odpor Pruska) a faktické zrovnoprávnění Francie jako dalšího člena evropského velmocenského koncertu, včetně jejího oficiálního přidružení ke Svaté alianci. Jednou z významných tendencí na evropské velmocenské scéně již od předcházejícího období přitom bylo těsné sblížení mezi francouzským restauračním režimem a Ruskem, jež se plně odráželo též při jednáních Cášského kongresu. S Ruskem a osobně s carem Alexandrem I. byly spojeny také osudy Armanda du Plessis, vévody de Richelieu, francouzského prvního ministra v letech 1815-1818 a 1820-1821, předtím jednoho z francouzských emigrantů let 1789-1814, kterého během pobytu v Rusku car dokonce jmenoval guvernérem Krymu.¹⁰⁴ A kromě dalších otázek, jež byly kongresem v Cáchách projednávány (postavení židovského obyvatelstva, postup proti obchodu s otroky a piraterii, atd.), zde došlo i k zásadnímu sporu mezi britskou a ruskou diplomacií, vztahujícímu se k problému španělské Ameriky.¹⁰⁵

Prvotní podnět vycházel, v situaci nabízející se alternativy mezinárodního zprostředkování v hispanoamerickém konfliktu, rovněž ze strany samotného Španělska, jehož velvyslanec v Petrohradě Zea Bermúdez v nótě ruskému ministru zahraničí Nesselrodemu vyjádřil přání pacifikovat španělské zámořské državy „prostřednictvím vlivu a morálního postoje zprostředkovatelských mocností, opřených o spravedlivý a vhodný řád“, tj. samozřejmě mocností Svaté aliance.¹⁰⁶ Druhý

panovníky k zásahu ve prospěch restaurace španělského koloniálního panství v Jižní Americe. V tom není dokonce ani žádná politika; neboť jestliže všechna organizovaná moc Evropy je spojena, aby udržela autoritu každého vládce nad jeho vlastním lidem, lze sotva předpokládat, že střízlivé smysly spojeneckých vlád jim dovolí rozšířit užití těchto zásad jednoty k udržení koloniálního panství za Atlantikem a za rovníkem,“ psal mj. J. Q. Adams a dále např. poznamenal, že USA se kloní ke spoléhání, že evropské mocnosti „nebudou považovat za rozumné zasáhnout do tohoto sporu při jakémkoliv užití síly“ a že „kdekoliv Španělsko může udržet svoji vlastní autoritu, nebude potřebovat spolupráci spojenců“. – Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I, s. 63-66.

¹⁰⁴ MAUROIS, André: Dějiny Francie, Praha 1994, s. 314.

¹⁰⁵ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 174-175.

¹⁰⁶ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 129.

z tvůrců ruské zahraniční politiky Kapodistrias, jednající v Cáchách, následně dokonce přiměl Zeu Bermúdeze k příjezdu na kongresové jednání a prezentaci této problematiky. Proti tomu však stál postoj Velké Británie, jejíž ministr zahraničí Castlereagh, vzhledem k výhodám, které vývoj ve španělské Americe přinášel či sliboval britskému obchodu, odmítal o tomto tématu na Cášském kongresu vůbec diskutovat. Předem to otevřeně sdělil španělskému velvyslanci v Londýně San Carlosovi a v Cáchách vyzval Zeu Bermúdeze, aby opustil jednání kongresu, v němž se ostatně s účastí Španělska nepočítalo.¹⁰⁷ Ve Španělsku samém se přitom dlouho předpokládalo, že i ono bude na tato jednání pozváno.¹⁰⁸

Situace ve španělské Americe tím nadále zůstávala víceméně na okraji zájmů evropské velmocenské politiky, ovšem vývoj v Evropě od roku 1820, primárně podnícený liberální revolucí právě ve Španělsku, vnese do nového světla eventualitu zásahu evropských reakčních režimů do hispanoamerických událostí (přičemž vedle Ruska zde rozhodně nelze opomenout úlohu Francie). Přitom podobně jako na Cášském kongresu na podzim 1818 ztroskotala na britském odporu ruská (nebo rusko-španělská) snaha o projednávání otázky zásahu ve vzbouřených španělských koloniích, ruský ministr Kapodistrias neuspěl ani se svým návrhem na uzavření tzv. solidární aliance, která by zavazovala všechny evropské státy a garantovala by jejich územní držbu i stávající systém vlády. Tento návrh, jakkoliv odpovídající duchu politiky evropských monarchistických režimů po roce 1815, byl odmítnut jak opět lordem Castlereaghem, tak i rakouským kancléřem Metternichem.¹⁰⁹

Jak měl vývoj po roce 1820 ukázat, Francie se vedle trojice tzv. východních velmocí, tj. Ruska, Rakouska a Pruska, stávala dalším z pilířů evropského systému Svaté aliance. S přihlédnutím k celkovému potenciálu této země, její zeměpisné poloze a tradičním zájmům, včetně existence francouzských držav v karibské oblasti, je zcela pochopitelné, že Francie představovala rovněž velmi důležitý faktor ve vztahu k událostem ve španělské Americe. Tak jako obchodní zájmy hrály důležitou nebo přímo rozhodující roli v postojích USA a Velké Británie ve vztahu k hispanoamerické otázce, také přáním francouzské buržoazie bylo rozšíření obchodu se španělskou Amerikou. Právě ve Francii byl už od roku 1816 předkládán plán na vytvoření

¹⁰⁷ Tamtéž; SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 174.

¹⁰⁸ BÉCKER, Jerónimo: Historia de las relaciones exteriores de España durante el siglo XIX (Apuntes para una Historia diplomática). Tomo I (1800-1839), Madrid 1924, s. 440-441.

¹⁰⁹ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 175.

nezávislých monarchií v čele s bourbonskými panovníky v bývalých španělských koloniích, který ostatně mohl víceméně odpovídat představám dosud velké části hispanoamerických independentistů a který byl v samotné Francii vnímán jako kompromis mezi zájmy francouzských obchodnických kruhů a zásadami legitimismu.¹¹⁰

Stejně jako vláda britská, také francouzská vláda se stala adresátem memorand, zasílaných jménem Venezuelské republiky Simónem Bolívarem. Rovněž Bolívar, podobně jako například vláda USA, sledoval vývoj na evropské scéně a jeho zájmem bylo narušit jednotnou frontu evropských monarchů, jež mohla znamenat nebezpečí pro hispanoamerický osvobozenecý boj. Neznal aktuální stanoviska diplomacie jednotlivých evropských velmocí, což se odrazilo i v jeho memorandu, zaslaném v listopadu 1818 do Cách, dějiště zmíněného velmocenského kongresu. Představitelé předních evropských států jím měli být zpraveni o „osamostatnění Venezuelské republiky od španělského národa“ a o její nezávislosti, svobodě a suverenitě. „Španělsko nemá právo požadovat ovládnutí Venezuely a ani Evropa uvažovat o její podřízenosti španělské vládě. Venezuela nikdy nežádala a nebude žádat o připojení ke španělskému národu. Nežádala ani prostřednictvím mocností o smíření se Španělskem; nebude nikdy se Španělskem jednat jinak než jako rovný s rovným v míru jako ve válce,“ vysvětloval svá stanoviska venezuelský *El Libertador*,¹¹¹ zjevně v domnění, že právě Cáčský kongres by mohl být provázen očekávanými jednáními evropských velmocí o řešení situace ve španělské Americe.

¹¹⁰ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 165.

¹¹¹ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 129.

KAPITOLA PÁTÁ

SOUMRAK ŠPANĚLSKÉHO A PORTUGALSKÉHO KOLONIÁLNÍHO PANSTVÍ V AMERICE

Oproti prvnímu období venezuelské nezávislosti od roku 1811, tzv. Spojeným provinciím Venezuely, představovala třetí Venezuelská republika, budovaná pod Bolívarovým vedením v Angostuře, jednoznačně centralizovaný útvar, neboť v silné centrální vládě, v „jednotě krajů a států“, shledával Bolívar jistou záruku hospodářské efektivnosti a obranyschopnosti. Rozhodujícím mezníkem ve vytváření v pořadí už třetího venezuelského státu od roku 1810 se stalo svolání venezuelského Kongresu do Angostury, který zde zahájil zasedání 15. února 1819. Mezi jeho poslanci, kteří nakonec dorazili v počtu šestadvaceti, scházeli zástupci klíčových andských provincií, dosud ovládaných španělským maršálem Morillem. Zvláštní severoamerický zástupce Baptis Irvine a britský pozorovatel Hamilton byli zahraničními hosty, sledujícími činnost tohoto provizorního parlamentu. Bolívarovy představy o obnoveném venezuelském státu se víceméně shodovaly s jeho názory, přednesenými již v „Dopise z Jamajky“ z roku 1815. Spolu s lpěním na centralismu Bolívar upřednostňoval pro Venezuelu jako vzorový britský model výkonodárné a zákonodárné moci před ústavou USA. Kromě toho se ve svém inauguračním projevu k zasedání Kongresu opět vyslovil za úplné odstranění otroctví.¹ Kongres jej oficiálně jmenoval prozatímním presidentem, vybaveným diktátorskými pravomocemi.

Zpráva o smrti španělského maršála Morilla na následky „vážného zranění, které utřžil v krvavé bitvě u El Samánu“, o níž se už 12. června 1818 zmínil Bolívar Lópezu Méndezovi do Londýna,² byla neopodstatněná. Konfliktní situace ve Venezuele se v těchto měsících projevovala především propagandistickým zápasem, vedeným independentistickým tiskem z Angostury a royalistickým tiskem z Caracasu. Spojení po Orinoku umožňovalo Angostuře živé kontakty s britskými obchodníky z Trinidadu, kteří svými dodávkami válečného materiálu a zbraní výměnou za venezuelskou kávu, tabák, kakao, kůže nebo muly zvyšovali vojenský potenciál Venezuelské republiky, jež měla být podle představ svého presidenta sjednocena s Novou Granadou.³ Hlavním úkolem angosturského

¹ LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 244; KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 131-132.

² Selected Writings of Bolívar. Volume One 1810-1822, s. 155.

³ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 130, 132.

parlamentu se staly přípravy nové ústavy, zatímco sám Bolívar vyrazil v čele vojska v květnu 1819 na dlouhý a namáhavý pochod z povodí řeky Apure do Nové Granady, spravované po dovršení Morillova tažení z roku 1816 španělským místokrálem Juanem Sámanem. Významnou část jeho armády, postupující z nížinatých *llanos* přes oblast tropických lesů a rozvodněných řek kraje Casanare do prudkých svahů východních And, tvořili llaneři a britští dobrovolníci. Již ve vysokohorských andských oblastech se Bolívarovi muži střetli s royalistickým vojskem generála Josého Marií Barreira, podřízeného maršálu Morillovi a místokráli Sámanovi, v němž nakonec dosáhli vítězství. To jim umožnilo obsazení Tunji, někdejšího centrálního města novogranadské federace, které se nyní změnilo v dočasné středisko obnovené novogranadské republiky. S posilami z řad novogranadských independentistů pak Bolívar pokračoval přímo proti Bogotě. 7. srpna 1819 narazilo jeho několikatisícové vojsko na přibližně stejně početné oddíly royalistů pod Barreirovým vedením u kamenného mostu přes řeku Boyacá, jihozápadně od Tunji. Následoval dvouhodinový boj, který skončil vítězstvím Bolívarových sil a stal se dalším ze zlomových bodů v dějinách latinskoamerických válek za nezávislost. V mnoha ohledech zde existuje analogie se San Martínovým tažením do Chile a vítězstvím u Chacabuka v roce 1817. Generál Barreiro a většina royalistických důstojníků padla do Bolívarova zajetí. Místokrál Sámano a další vysocí královští úředníci uprchli z Bogoty, kam tři dny po svém rozhodujícím vítězství u Boyacá vstoupil Bolívar.⁴

Místokrálovství Nová Granada, restaurované v důsledku Morillova tažení z roku 1816, se fakticky a definitivně zhroutilo, ačkoliv Juan Sámano obsadil Cartagenu, kde formoval vojsko zhruba o síle 5000 mužů, a ignoroval Bolívarovu nabídku výměny zajatců. Stejně tak další oblasti na severu a na jihu země zůstávaly nadále pod royalistickou kontrolou, ostatně podobně jako podstatná část venezuelského pobřeží, kde se zatím Pablo Morillo potýkal s odporem republikánského velitele Rafaela Urdanety. Zároveň Bolívarova nepřítomnost ve Venezuele znamenala jak opět pokles jeho vlastní autority v zemi (čehož se stalo příkladem i chování Josého Antonia Páeze, jenž neuposlechl Bolívarových pokynů, aby podpořil tažení do Nové Granady útokem ve směru k městu Cúcuta), tak i nové nesváry mezi jednotlivými republikánskými vůdci. Francisco Antonio Zea, starosta Angostury a předseda Kongresu, jenž byl Bolívarem jmenován venezuelským

⁴ Tamtéž, s. 138-139; OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 126; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 258-260.

vicepresidentem, byl donucen k abdikaci Santiagem Mariñem a z Mariñovy iniciativy nahrazen Arismendim, uvězněným předtím z Urdanetova popudu, protože se odmítl podílet na Urdanetově obléhání Cumaná. Arismendi zase jmenoval Mariña vrchním velitelem všech vojsk ve Venezuele. Takovou situaci poněkud změnilo až zprávy o vítězství u Boyacá, ale zmíněné personální změny ve venezuelském vedení setrvaly až do Bolívarova návratu do Angostury v prosinci 1819, následovaného záhy oficiální proklamací o sjednocení Venezuely s Novou Granadou, respektive Cundinamarkou.⁵

V Bogotě Bolívar jmenoval Franciska de Paula Santander, svého novogranadského spolubojovníka a jednoho z předních vlasteneckých velitelů v bitvě u Boyacá, vicepresidentem Cundinamarky a v září 1819 se vydal na cestu zpět do Venezuely. 17. prosince 1819, několik dní po svém příjezdu do Angostury, pak učinil zásadní krok ve svých sjednocovacích tendencích, když předložil venezuelskému Kongresu ke schválení tzv. Základní zákon o republice Kolumbii. Na jeho základě vznikl na severu Jižní Ameriky nový federativní státní útvar, Velká Kolumbie, tvořený Venezuelou, Novou Granadou (Cundinamarkou) a, prozatím ovšem ryze platonicky, oblastí generálního kapitanátu Quito. Tento nový stát tedy v podstatě zahrnoval nebo v budoucnosti měl zahrnout celý prostor, jenž přináležel k dřívějšímu místokrálovství Nová Granada. O jeho další vnitřní podobě měl teprve později rozhodnout parlament a jím vydaná ústava. Prozatím byl presidentem Velké Kolumbie zvolen Bolívar a vicepresidentem Francisco Antonio Zea. Ve Venezuele se vicepresidentem stával právník a křesťansko-liberálně orientovaný myslitel Juan Germán Roscio, aktivní v záležitostech venezuelské nezávislosti již v letech 1810-1812, jenž se od roku 1817 věnoval publikační, překladatelské a literární činnosti v severoamerické Filadelfii (která se obecně stala významným střediskem šíření idejí hispanoamerické emancipace).⁶ V Cundinamarce zůstával ve stejné funkci Francisco

⁵ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 142-143.

⁶ Ideové úsilí Juana Germána Roscia spočívalo ve využití svatých textů katolické víry (například bible) jako opory pro myšlenku hispanoamerické nezávislosti právě proti ideologickému využívání katolicismu v zájmu zachování koloniálního režimu. Juan Germán Roscio (lze poznamenat, že v podmínkách koloniálního režimu ve Venezuele do roku 1810 byl jako syn mestičky a přistěhovalce ze severoitalské Lombardie klasifikován jako *pardo*, což se odráželo i v jeho komplikované právnícké praxi) patřil od roku 1810, posléze jako poslanec venezuelského Kongresu, k stoupencům úplné nezávislosti Venezuely. Po Monteverdově vítězství nad první venezuelskou republikou v roce 1812 byl se skupinkou svých společníků deportován z Venezuely a následné období jeho života bylo spjato s nuceným pobytem v severoafrické Ceutě. Roscio zemřel v roce 1821. Jeho dílo *Vítězství svobody nad despotismem (El triunfo de la libertad sobre el despotismo)*, vydané poprvé ve Filadelfii v roce 1817 a snažící se o vytvoření jisté „teologie emancipace“, mělo patrně určitý ideový vliv na pozdějšího mexického liberálního presidenta 50.-70. let 19. století Benita Juáreze. – ROSCIO, Juan

de Paula Santander.

Vznik Velké Kolumbie byl vyhlášen v době, kdy se síly independentistů a royalistů ve Venezuele a Nové Granadě nacházely v přibližně vyrovnaných pozicích. Oblast Quita, jižně od royalistické provincie Pasto, spočívala pod kontrolou španělského generála Melchora Aymericha. Na severu Nové Granady royalisté vedle Cartageny a dolního povodí řeky Magdalena stále ovládali také Panamskou šíji, kde už v roce 1813 došlo k neúspěšnému pokusu o vyhlášení nezávislosti. Ještě před Bolívarovým obsazením Bogoty, v první polovině roku 1819, se přístav Porto Bello na karibském pobřeží Panamské šíje stal cílem útoku, vedeného loďstvem Luise Auryho a silami pod velením generála McGregora. V obou případech se tedy jednalo o muže, spojené s obsazením floridské Amelie a její správou v roce 1817. Strategicky významné Porto Bello padlo do jejich rukou a cílem independentistů byl postup proti Panamě na pacifickém břehu šíje. Jejich plány však začaly váznout v důsledku nemoci i vzájemných rozporů a na konci dubna 1819 byli z Porto Bella vytlačeni protiútokem maršála Alejandra de Hore, velitele španělských posádek v Panamě.⁷

Francisco de Paula Santander, spravující independentistickou část Nové Granady jako vicepresident ve vojenské hodnosti generála, nechal v prosinci 1819 popravit 39 důstojníků zajatých v bitvě u Boyacá, z nichž 12 byli rodilí Jihoameričané, a což mu vyneslo opatrné výčitky z Bolívarovy strany.⁸ Důležitá část Santanderova úsilí mířila rovněž ke sblížení katolického náboženství s liberalismem a k potření nepřátelství ze strany katolického kléru vůči nezávislosti. Se slavnostním prohlášením odmítl přijmout jako nového bogotského arcibiskupa Isidra Domíngueze, jmenovaného Ferdinandem VII., a ve snaze ospravedlnit své počínání zaslal protest papežskému stolci. Ostatně, v jižních oblastech Nové Granady jiný duchovní jmenovaný nedlouho předtím španělským králem do úřadu biskupa v Popayánu, Salvador Jiménez de Padilla, proslul štědrou finanční podporou royalistickým

Germán: El triunfo de la libertad sobre el despotismo. Prólogo, cronología y bibliografía de MILIANI, Domingo, Caracas 1996, s. 19-21, 24-29.

⁷ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 143; OPATRŇY, Josef: Panama, Praha 2004, s. 24.

⁸ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 147. Při této příležitosti můžeme připomenout Bolívarovu deklaraci „války na život a na smrt“ z roku 1813, s níž bylo jeho jméno mezi jeho royalistickými nepřáteli spojováno a která hrála roli také na rychlém royalistickém vyklizení Bogoty v srpnu 1819. Přesto však jediným represivním aktem, k němuž krátce po vítězství u Boyacá přistoupil sám Bolívar, byl příkaz k oběšení Itala Franciska Vinoniho, jednoho ze zajatců a bývalého republikánského bojovníka, obviněného z vydání pevnosti ve venezuelském Puerto Cabellu royalistům v roce 1812 (která se tehdy nacházela právě pod Bolívarovým velením). – LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 260.

vojskům v Pastu a opakovanými exkomunikacemi patriotů a jejich sympatizantů.⁹

Velká Kolumbie, jejíž vytvoření mělo znamenat vlastně jen první krok v Bolívarových integračních záměrech, byla diplomaticky nejaktivnější ze vznikajících hispanoamerických států a její diplomacie jednala za zájmy všech nových států ve španělské Americe. Z hlediska dalšího vývoje na mezinárodní scéně ve vztahu k latinskoamerické otázce lze připomenout dvě nóty, které ještě takřka celý rok před oficiálním založením Republiky Velká Kolumbie, v poslední den roku 1818 a první den roku 1819, poslal severoamerický státní sekretář John Quincy Adams jednak Davidu Forrestovi, zástupci Spojených laplatských provincií v USA, a jednak Richardu Rushovi, vyslanci USA v Londýně. První z nich se vztahovala k jednáním o uzavření první obchodní smlouvy mezi Río de la Plata a USA, během nichž buenosaireský *Director supremo* Pueyrredón odmítl pro USA status „nejvíce zvýhodněného národa“ v zahraničních vztazích La Platy, který měl být v budoucnu poskytnut Španělsku, a americký ministr zahraničí v této souvislosti odpověděl, že bude-li Buenos Aires „rezervovat jakémukoliv národu privilegia“ před USA, budou USA považovat otázku uznání argentinské nezávislosti za předčasnou. Na základě druhé z nich, mířené do Velké Británie, měla být britská vláda informována o záměru USA uznat v blízké budoucnosti vládu v Buenos Aires a současně vyjadřovala přání, aby Británie zaujala podobná stanoviska společně s USA a v souladu s nimi. Na tuto nótu, která se zčásti nesla v duchu dosavadní severoamerické politiky, britská vláda neodpověděla.¹⁰ Z pohledu Velké Británie, rozhodně odmítající ideu intervence evropských velmocí ve španělské Americe, byla myšlenka na oficiální uznání teprve se vytvářejících a nezkonsolidovaných hispanoamerických států zjevně stále předčasnou. Důraz na budoucí prioritu Španělska v zahraničních vztazích, který existoval v Buenos Aires, představoval zase zřetelnou známku ochoty ke smíření s Madridem na základě stávajících podmínek.

Nedlouho poté uzavřená smlouva mezi USA a Španělskem z 22. února 1819, pro své výsledky známá též jako „floridská“ či „transkontinentální“ a oficiálně nazývaná jako „smlouva o přátelství, urovnání rozepří a hranicích“,¹¹ představovala významný počín v mezinárodních vztazích, s nímž byl úzce propojen problém válek

⁹ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 167-168.

¹⁰ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk, s. 41-42.

¹¹ BÉCKER, J.: Historia de las relaciones exteriores de España durante el siglo XIX. Tomo I, s. 470.

za nezávislost ve španělské Americe. Adamsova a Onísova dohoda, která Španělsku přinášela ztrátu Floridy a limitovala jeho teritoriální nároky v Severní Americe, byla ve Španělsku přijata jako značně nevýhodná a španělská vláda oddalovala její ratifikaci. V červenci 1819 byl v Madridu ze svého vládního postu sesazen markýz Irujo, činěný odpovědným za uzavření této smlouvy.¹² Výsledkem ústupku ze severoamerické strany byla skutečnost, že Adamsova a Onísova dohoda stanovila jako jihozápadní hranici USA řeku Sabine, tedy nikoliv Rio Grande del Norte, což se samozřejmě rovnalo americké rezignaci na Texas a což na hlavu Johna Quincyho Adamse přivádělo ostré výčitky ze strany plantážníků z jihozápadních oblastí USA.¹³ Přitom i státní sekretář při jednáních se španělským vyslancem, jež předcházela podpisu dohody v únoru 1819, měl na zřeteli tento severoamerický zájem a v odkazu na otázku historického dědictví argumentoval před Onísem, že to byli francouzští poddaní z Kanady (a tedy nikoliv Španělé), kdo v osmdesátých letech 17. století „objevil Mississippi po celém jejím toku do oceánu“ a založil na březích Mexického zálivu osady, jejichž moc zahrnovala prakticky celé texaské pobřeží.¹⁴ Jak bylo uvedeno, v postojích Španělska při složitých vyjednáváních s USA se odrážela situace v jeho vzbouřených amerických koloniích a na druhé straně snaha Washingtonu dohodnout se s Madridem odrazovala USA od aktivnější pomoci hispanoamerickým povstalcům. Po únoru 1819 se španělská vláda snažila přimět USA ke slibu, že v budoucnu neuznají nezávislost hispanoamerických států, jenž měl být podmínkou schválení Adamsovy a Onísovy dohody z její strany.¹⁵

Současně však bylo v zájmu Madridu normalizovat své nedobré a napjaté vztahy s USA v době, kdy Španělsko věnovalo značné úsilí boji proti hispanoamerickým independentistům, a Florida, kterou už ve spojitosti s tzv. první seminolskou válkou let 1817-1818 obsadily severoamerické vojenské oddíly, tedy byla takovému zájmu vlastně obětována. S ohledem na španělské postoupení Floridy Spojeným státům psal již počátkem března 1819 ruský vyslanec v USA Daškov hraběti Nesselrodemu, že Španělsko „amputovalo nohu, aby, pokud možno, zachránilo tělo“.¹⁶ V řadách hispanoamerických patriotů vzbuzovala španělsko-severoamerická „dohoda o přátelství“ nespokojené reakce, jak to v dubnu 1819

¹² BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 111.

¹³ Tamtéž, s. 114.

¹⁴ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 153.

¹⁵ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 111.

¹⁶ Tamtéž, s. 109.

zaznamenal severoamerický vicekonzul v Buenos Aires Miller.¹⁷ Připojení floridského poloostrova k USA zároveň neuniklo zvýšené pozornosti takových velmocí jako Velká Británie a Rusko. Z hlediska Velké Británie znamenala anexe Floridy, jež USA geograficky přibližovala k Bahám a Kubě, posílení severoamerického konkurenta. Britská vláda se obávala, že po zisku Floridy USA, spolu s okamžitým uznáním nových států ve španělské Americe, dále rozšíří své území na západě. V USA se za oddalování ratifikace Adamsovy a Onísovy smlouvy španělskou stranou hledaly intriky britské diplomacie a konkrétněji britského velvyslance v Madridu. V létě 1819 se o britských diplomatických intrikách v této záležitosti zmiňoval také ruský velvyslanec ve Španělsku Tatiščev, jehož vztahy s britským velvyslancem v Madridu byly v tomto období ostatně velmi nedobré. Podle Tatiščeva tak činnost britského velvyslance ve Španělsku stála i za pozemkovými požadavky tří španělských šlechticů na Východní Floridě, které nedlouho po uzavření španělsko-americké dohody vznesl Ferdinand VII. a které vláda USA označila za porušení smlouvy. Sám britský ministr zahraničí Castlereagh při setkání s americkým vyslancem v Londýně Rushem otevřeně řekl, že Velká Británie by skutečně „dala přednost tomu, aby Florida zůstala slabému Španělsku, než aby přešla k silným Spojeným státům“, ale že, vzhledem k realitě uzavření smlouvy, „Anglie upřednostňuje její ratifikaci před možností vážného narušení mírových vztahů mezi Spojenými státy a Španělskem“.¹⁸ Britská averze vůči severoamerické držbě Floridy byla vlastně protipólem severoamerické argumentaci, ospravedlňující anexi sousedních oblastí španělské Ameriky jako prevenci před jejich zabráním jinými mocnostmi, tzv. *No-Transfer Resolution*, kterou vláda USA už v roce 1811 odpověděla právě Velké Británii, jež protestovala proti anexi Západní Floridy.¹⁹

Jednoznačně o soulad mezi USA a Španělskem se naproti tomu zasazovalo Rusko. Významnou roli zde sehrál ruský vyslanec ve Washingtonu Poletika, který se například v srpnu 1819 v dopise svému kolegovi v Madridu Tatiščevovi snažil dokázat, že Adamsova a Onísova smlouva je výhodná pro obě strany, tedy USA i Španělsko. V listopadu 1819 ruská vláda zaslala do Madridu svému diplomatovi

¹⁷ V této souvislosti Miller 27. dubna 1819 o Jihoameričanech poznamenal, že „na nás už nenahlížejí jako na Američany, ochránce svobody a lidi, pomáhající dosažení nezávislosti našich jihoamerických bratrů, ale spíše jako na neutrály, rozhodnuté pomáhat Španělsku v podrobení této země“. – BOLCHOVITINOV, N. N.: c. d., s. 109.

¹⁸ Tamtéž, s. 111-112.

¹⁹ KAŠPAR, O.: Dějiny Karibské oblasti, s. 139.

hraběti Bulgarimu instrukce, v nichž vyjadřovala přání, aby Španělsko ratifikovalo dohodu o odstoupení Floridy. Severoamerický vyslanec v Petrohradě Middleton informoval svou vládu o nabídce ruského prostřednictví a v březnu 1820 se americký prezident Monroe ve svém poselství Kongresu zmínil o „velkém zájmu, projeveném Alexandrem I. ve prospěch ratifikace dohody“.²⁰ Rusko, v roce 1818 neúspěšně se svými návrhy na jednáních Cášského kongresu, také projevilo pokusy o přidružení USA k evropskému systému Svaté aliance. V roce 1819 se takovou možností u amerického státního sekretáře Adamse zabýval ruský vyslanec Poletika. Stanovisko USA k této možnosti však bylo zcela negativní a jasně to dokládala Adamsova zpráva americkému vyslanci v Petrohradě Middletonovi z roku 1820. V té severoamerický ministr zahraničí kladl důraz na rozdílnost evropského a amerického politického systému („Pro klid Evropy stejně jako Ameriky by evropský a americký politický systém měly být udržovány navzájem oddělené a odlišné, jak jen to je možné.“) a na politické zásady, které odlišují USA od evropských států Svaté aliance, přičemž dodal, že sám prezident spoléhá, že se nenabízí příležitost zveřejnit postoj USA k přistoupení ke Svaté alianci formou výslovného odmítnutí.²¹

K ratifikaci španělsko-americké Adamsovy a Onísovy smlouvy ze španělské strany nakonec přispěla revoluční situace ve Španělsku v roce 1820, společně s novými vojenskými úspěchy hispanoamerických independentistů. Smlouva byla ve Španělsku ratifikována na podzim 1820 a 22. února 1821, tj. přesně dva roky po jejím podpisu, došlo mezi oběma stranami k výměně ratifikačních listin.²² Zároveň v USA zůstávala fakticky stále otevřenou možností anexy Texasu a vývoj událostí se zdál být příslibem pro naplnění i tohoto severoamerického anexionistického cíle. V květnu 1820 o tom prezident Monroe psal Thomasu Jeffersonovi: „Španělsko musí být v brzké době vyhnáno z tohoto kontinentu, a s jakoukoliv novou vládou, která se může vytvořit v Mexiku, by nebylo obtížné dohodnout se o hranici, procházející pustinou, tak, aby na naší straně zahrнула tolik území, kolik si můžeme přát.“²³

Texas se ostatně záhy stal cílem angloamerické kolonizace. Už v roce 1820 obdržel puritán Moses Austin z Louisiany od španělského guvernéra Texasu právo na

²⁰ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 113.

²¹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 23-24.

²² BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 113-114.

²³ Tamtéž, s. 115.

usazení tří set severoamerických rodin v této většinou neosídlené zemi. Každému z osadníků bylo přiděleno 640 akrů půdy (a kromě toho 320 akrů na ženu, 100 akrů na každého syna a 50 akrů na každého otroka). Angloameričtí osadníci se zavazovali k vyznávání katolické víry, přísaze věrnosti španělskému králi a ochraně území před Indiány a piráty.²⁴ Po brzké smrti Mosese Austina převzal kolonizační podnik jeho syn Stephen, což již bylo v době, kdy bylo Španělsko ve vládě nad Texasem nahrazeno nezávislým Mexikem, tedy v roce 1821. Příliv angloamerických osadníků do Texasu se v dalších letech zvyšoval (a možno podotknout, že protestantští přistěhovalci se vážně neohlíželi na prvotní podmínku, týkající se katolického vyznání,²⁵ jakkoliv katolicismus zůstával jednotícím náboženstvím i v novém mexickém státě) a podobně jako již v roce 1810 vedla aktivita angloamerických osadníků v Baton Rouge k anexi části Západní Floridy ze strany USA, rovněž Texas se ocitl před separací od Mexika a pozdějším připojením ke Spojeným státům. Na přelomu druhé a třetí dekády 19. století se ovšem jednalo ještě o poměrně vzdálenou budoucnost.

V této souvislosti můžeme upozornit rovněž na existenci britských osad v pozdějším tzv. Britském Hondurasu (Belize) na karibském pobřeží Střední Ameriky, jež se dosud formálně nacházely pod španělskou svrchovaností. Toto území bylo již zhruba od roku 1638 osidlováno anglickými piráty, změnilo se v obchodní faktorii a centrum těžby tropických dřevin. Od roku 1765 zde existoval jistý druh britské guvernérské správy. Mírovými smlouvami mezi Španělskem a Velkou Británií v letech 1763 a 1783 španělská strana souhlasila s kolonizačními aktivitami Britů na tomto území, ovšem ve druhém případě britští osadníci nedodrželi podmínky smlouvy, jež jim nařizovala zrušit svá opevnění. V roce 1798 selhalo španělské ozbrojené tažení proti zdejším britským osadám, ale Velká Británie i v roce 1814 uznala svrchovanost Španělska nad tímto teritoriem. V letech 1817 a 1819 zde britská vláda zřídila soudní dvory, ale ani nyní nebyl z její strany vznesen vůči Španělsku nárok na toto území.²⁶ Teprve v roce 1862 měl být Britský Honduras vyhlášen britskou kolonií - a tak jako otázka Texasu i západněji položených rozlehlých oblastí Severní Ameriky měla zejména ve třicátých a čtyřicátých letech

²⁴ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 153.

²⁵ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 32.

²⁶ HATSCHKEK, Julius: Britisches und Römisches Weltreich. Eine sozialwissenschaftliche Parallele, München, Berlin 1921, s. 139-140; KAŠÍK, Václav: Guatemala, Praha 1967, s. 82-83.

19. století velmi výrazně zasáhnout do vztahů mezi USA a Mexikem, stala se záležitost Britského Hondurasu ožehavou ve vztahu mezi Velkou Británií a Guatemalou, tedy dalším z nástupnických států španělského koloniálního impéria v Americe.

Rok 1819, kdy Simón Bolívar pokládal základy třetí Venezuelské republiky a posléze Velké Kolumbie, přinesl zároveň kritický zlom ve vnitřním vývoji Spojených laplatských provincií. Po Josém Artigasovi, jenž stále vzdoroval portugalsko-brazilské okupaci Banda Oriental, stanuli v čele laplatského federalismu jeho spojenci, *caudillos* z dalších federalistických provincií, Estanislao López ze Santa Fe a Francisco Ramírez z Entre Ríos. Buenosaireský *Director* Pueyrredón se pokusil tyto nepoddajné federalistické předáky, jejichž ozbrojené síly svým počtem v souhrnu převyšovaly vojska, jež byla k dispozici laplatské metropoli, oslabit hospodářskou blokádou, když nechal uzavřít ústí řeky Paraná. Řeka Uruguay, ústící do laplatského zálivu severněji a oddělující Entre Ríos od Banda Oriental, byla přitom rovněž se souhlasem Buenos Aires využívána portugalským loďstvem. Pueyrredónova mocenská pozice v rámci celku laplatských provincií se však začala bortit s jeho schválením projektu unitaristické ústavy z roku 1819, podle níž mělo Buenos Aires právo jmenovat nejvyšší úředníky a správce v jednotlivých provinciích a která navíc stále počítala s možností zavedení monarchie, ačkoliv takové řešení se již mezi většinou obyvatelstva laplatských provincií rozhodně netěšilo popularitě. Následné vojenské tažení proti Estanislau Lópezovi do Santa Fe, nařízené Pueyrredónem, bylo odraženo. Vítězný López ve spojení s Ramírezem ze sousedního Entre Ríos naopak vytáhl proti Buenos Aires. Pueyrredón podal v červnu 1819 demisi. Ve vedoucí funkci jej nahradil José Rondeau, ovšem již s Pueyrredónovým pádem došlo téměř ve všech argentinských provinciích k otevřeně autonomistickým zvrátům. Přes počáteční zasedání otevřených shromáždění, která měla rozhodnout o formě autonomních vlád, se reálné moci v jednotlivých provinciích chopili místní vlivní caudillové, sestavující vlastní armády. Dosavadní centrální moc Buenos Aires prakticky zanikla.²⁷

V decentralizačním chaosu, který v laplatských provinciích nastal, pokračovali federalističtí vůdcové ve válce proti Buenos Aires. Počátkem února 1820 dosáhly jezdecké oddíly z provincií Santa Fe, Entre Ríos a Corrientes pod velením Franciska Ramírezze rozhodujícího vítězství nad buenosaireskou Rondeauovou armádou v bitvě

²⁷ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 106, 108-109.

u Cepedy. Vítězní federalisté vstoupili do laplatské metropole, kde si na pokořených *porteños* vynutili podmínky, jež měnily charakter laplatského státu. Ústava z roku 1819 byla zrušena a každá provincie v rámci laplatské federace měla svobodně volit svého guvernéra a schvalovat vlastní zákony. Federalisté si také vymohli princip svobodné plavby po všech řekách a Estanislao López kromě toho jako „odškodné“ obdržel 25 000 kusů hovězího dobytka.²⁸ Zde přitom můžeme poukázat na nápadnou sociálně-ekonomickou transformaci, která se po roce 1810 projevovala v samotné provincii Buenos Aires, a to přesun aktivit buenosaireských obchodníků do sféry zemědělství a zejména dobytkařství, tedy sfér, v nichž centrální laplatská provincie, zasahující z pobřežního pásma jižně od Laplatského zálivu hluboko do vnitrozemí, ve srovnání s okolními provinciemi dosud poměrně zaostávala. V podstatné míře se jednalo o výsledek činnosti britských obchodníků v Buenos Aires, kteří jako konkurenti vytlačovali místní obchodníky z nejnásobnějších odvětví obchodu (a velmi lukrativním byl také obchod se zbraněmi, přičemž tito britští *merchants* často současně prodávali zbraně navzájem znesvářeným stranám laplatských konfliktů). Chov dobytka se také stával hospodářskou základnou formujícího se argentinského státu, který po neúspěšných vojenských výpravách do Horního Peru definitivně přišel o tamní, v Buenos Aires atraktivní naleziště stříbrné rudy, a rovněž často představoval, v přirozeném spojení s vlastnictvím rozsáhlých ploch půdy, základnu osobní a politické moci provinčních *caudillos*.²⁹ Po uzavření dohody z Pilar, kterou v únoru 1820 Buenos Aires přistoupilo na zmíněné federalistické požadavky, provinční federalisté hlavní město opustili. Pozdější tendence v Buenos Aires k opětovnému posílení centrální moci dále narážely na odpor ostatních provincií a konfliktní problém jejich samosprávy a poměru vůči hlavnímu městu, provázaný s ambicemi provinčních *caudillů*, problém federalismu a unitarismu, měl provázet argentinské dějiny ještě po několik dalších desetiletí. Avšak už poměrně nedlouho po bitvě u Cepedy propukly neshody a násilné konfrontace uvnitř tábora laplatských federalistů a jejich první obětí se stal José Artigas. Pro Artigase (jenž mimochodem v červenci 1819 psal Bolívarovi o důvěrném svazku „přírody a vzájemně odpovídajících zájmů“ v jejich boji proti tyranům)³⁰ znamenalo katastrofální porážku střetnutí jeho pobočníka Andrése Latorreho s portugalským vojskem vévody de

²⁸ Tamtéž, s. 106, 109.

²⁹ Tamtéž, s. 109-110, 126, 143.

³⁰ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 146.

Figueiro u Tacuarembó Chico 22. ledna 1820, čili jen krátce předtím, než jeho spojenci zvítězili u Cepedy a následně vnutili buenosaireské vládě své federalistické představy. Ztráta asi osmi set mužů v uvedeném střetu s Portugalci byla pro někdejšího federalistického *Protectora* nenahraditelná. Poražený a oslabený předák z Banda Oriental se ocitl v konfliktu s Ramírezem a Lópezem, jimž vyčítal, že se bez jeho účasti paktují s Buenos Aires, a 20. září 1820 konflikt vyvrcholil ozbrojeným střetem u Cambay. Opět poražený Artigas, kterému zbývalo jen několik set mužů, kráce nato vstoupil na paraguayské území a požádal paraguayského diktátora doktora Francia o exil. V paraguayské vesnici Curuguaty, kterou mu Gaspar Rodríguez de Francia určil za místo pobytu, pak Artigas strávil dalších třicet let svého života. Zemřel zde v roce 1850 ve věku šestaosmdesáti let. Již se nepodílel na dalším kole boje za uruguayskou nezávislost ani na pozdějších vnitřních konfliktech v Uruguayi, a až do Franciovy smrti v roce 1840 o něm z hermeticky uzavřené Paraguaye ani nepronikaly do vlasti žádné informace.³¹

Paraguay

zůstávala od roku 1811 prvním skutečně a úplně nezávislým státem hispánské Ameriky. Od roku 1814 pod vládou doživotního diktátora Gaspara Rodríguez de Francia se však tato země uzavřela do izolace, jež se vztahovala i na obchodní a diplomatickou oblast, stejně jako bylo zamezeno kontaktům jejích obyvatel se zahraničím v oblasti cestování nebo poštovních styků. Nacionalisticky a populisticky orientovaný Franciův režim shledával v takových opatřeních ochranu před nebezpečím z brazilské a argentinské strany. Už v roce 1815 vyhnal doktor Francia z Paraguaye mnoho cizinců.³²

Rozvrat, jenž v roce 1819 zavládl ve Spojených laplatských provinciích, bránil z jejich strany účinné podpoře osvobozenécké výpravě do Peru, kterou v Chile chystal José de San Martín. Argentinský generál tak zůstal odkázán na chilské O'Higinsovo vedení. O'Higinsova vláda ostatně získala dostatek prostředků výběrem daní a konfiskací obrovských majetků nepřátel.³³ Pro mladý chilský stát bylo rovněž velmi důležité otevření chilských přístavů mezinárodnímu obchodu, k němuž došlo už v únoru 1817, po bitvě u Chacabuka, a z kterého profitoval severoamerický obchod.

³¹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 106-107.

³² Významné svědectví o tom ve svých pracech *Letters on Paraguay* z let 1838-1839 a *Letters on South America* z roku 1843 podali skotští bratři Robertsonové, britští obchodníci, kteří se objevili v Paraguayi v roce 1811, respektive 1813, a v roce 1815 patřili k vyhnaným cizincům. – FISHER, J. R.: „Viajeros británicos en América del Sur en la primera mitad del siglo XIX“, in: Ibero-Americana Pragensia. Año XXVII, s. 166.

³³ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 121.

Severoamerické lodě zásobovaly chilský trh kovovými výrobky, nábytkem, tabákem, keramikou, francouzskými klenotnickými výrobky atd., a důležité byly jejich obchodní kontakty s Čínou a Indií, jež umožňovaly výměnu koření za takové hlavní chilské vývozní artikly jako stříbro, měď a cín. Severoameričané se stali prvními nákupčími mědi z dolů v Coquimbu.³⁴ Problémem Chile však byla neexistence vlastního námořnictva. Tento problém komplikoval i plány generála San Martína a sama O'Higinsova vláda začala urychleně budovat chilskou flotilu. Vždyť i v pozadí příprav expedice do Peru hrály významnou roli chilské hospodářské zájmy, totiž cíl otevřít peruánské přístavy chilskému exportu. Již v koloniálním období zaujímal Peru zdaleka nejvýznamnější místo v chilském vnějším obchodu a Chile bylo od konce 17. století rozhodujícím vývozcem obilí do Peru.³⁵ Chilský stát tak zakoupil několik lodí od USA a Velké Británie a O'Higinsovi agenti se kromě toho snažili v evropských a severoamerických přístavech získat do služeb chilského námořnictva zkušené námořníky.

Právě v San Martínově peruánském tažení od roku 1820, ve své první fázi vedeném po moři, připadla rozhodující role Britům - a v první řadě skotskému námořníkovi Thomasu Cochranovi, jenž se v Chile objevil v roce 1819, poté, co byl získán jihoamerickými agenty v Londýně. Lord Thomas Cochrane měl za sebou zkušenosti z napoleonských válek, ale v důsledku roztržky s admirálostí opustil britské námořnictvo. Jako poslanec opozičních whigů zasedl v britském parlamentu, ale v roce 1814 byl svého poslaneckého mandátu zbaven, obviněn z burzovních podvodů a uvězněn. Byl odsouzen k vysoké pokutě, která byla zaplácena ze sbírky, uspořádané jeho voliči. Do Chile odešel spolu s rodinou a několika důstojnickými přáteli. Projevem důvěry chilského *Directora* O'Higinse v jeho osobu byla skutečnost, že jej jmenoval velitelem chilské národní flotily s titulem viceadmirála.³⁶

Chile se rovněž nadále potýkalo s problémem války s royalisty na vlastním jihu. Na royalistické straně se zvýraznilo jméno Vicenta Benavíde, nejprve prostého vojáka ve vlasteneckém vojsku, jenž posléze přešel k royalistům a v jejich řadách nabyl důstojnické hodnosti. Byl zajat vlastenci v bitvě u Maipú a odsouzen k smrti, avšak šťastnou náhodou přežil vlastní „popravu“ (byl pouze zraněn, aniž to popravčí četa zpozorovala), unikl a skrýval se. Nakonec se vzdal a obrátil se na samotného San

³⁴ MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*, s. 76.

³⁵ CHALUPA, J.: *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*, s. 74, 77, 358.

³⁶ Tamtéž, s. 358; ROEDL, Bohumír: *Dějiny Peru a Bolívie*, Praha 2007, s. 176.

Martína s návrhem, že vyprovokuje vzpuru mezi royalisty na jihu, což laplatský generál přijal. Mezi royalisty se ovšem Benavides znovu obrátil proti nezávislosti a stanul v čele royalistického vojska, přičemž na svou stranu získal i některé araukánské bojovníky. Peruánský místokrál Pezuela jej povýšil do hodnosti plukovníka. Konflikt nabíral na brutalitě. Benavides nechával na místě popravovat většinu zajatců, jakožto „chilských povstalců“, na což vlastenečtí velitelé odpovídali stejnými způsoby. Ukázkou Benavidesova způsobu vedení války bylo následováno i jeho vítězství na řece Laja, kdy nechal postřílet všechny důstojníky, kteří se mu předtím vzdali, a vlasteneckého velitele markýze de Alcázar vydal svým araukánským spojencům, kteří jej umučili. „Nepřátelské“ vesnice na jihu Chile se stávaly terčem krutých indiánských útoků. Když v roce 1821 Vicente Benavides vytáhl směrem k Santiagu, byly jeho síly u Chillánu rozprášeny vlasteneckým plukovníkem Joaquínem Prietem. To vedlo k pádu jeho prestiže a autority. Pokusil se po moři uprchnout do Peru, ale vlastními muži byl vydán chilským úřadům a v roce 1822 oběšen v Santiagu jako zrádce a vrah.³⁷

Válka v jižní části Chile pokračovala až do roku 1824. S úspěchem do ní zasáhl také Thomas Cochrane, když se dvěma loděmi a třemi sty muži udeřil proti royalistické přesile v přístavní Valdivii, spolu s ostrovem Chiloé hlavnímu opěrnému bodu royalistů v zemi. Při svém útoku proti městu, jehož přístav v ústí řeky střežily z obou stran pevnosti s děly a posádkou o síle 1000 mužů, využil momentu překvapení a jeho výsadek dosáhl snadného vítězství.³⁸ Cochrane se již krátce po svém příjezdu do Chile věnoval také aktivitám pirátského druhu při peruánském pobřeží. Kromě toho už v roce 1818 operovaly v peruánských vodách lodě Williama Browna, admirála irského původu ve službách Buenos Aires, a místokrál Joaquín de la Pezuela ještě na konci roku 1818 žádal do Madridu o posílení válečného loďstva v Peru o několik fregat, s ohledem na vítězství povstalců v Chile.³⁹ Námořní akce pod vedením rodáků z britských ostrovů byly předzvěstí tažení jihoamerických independentistických sil přímo do centra peruánského místokrálovství.

Rovněž vztahy mezi cizími dobrovolníky a hispanoamerickými patrioty však nejednou vedly ke konfliktním situacím. Navzdory přínosu, který znamenali vojáci Britské legie pro Bolívarovy síly, již poměrně záhy se v severních oblastech Jižní

³⁷ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 357-358.

³⁸ Tamtéž, s. 358.

³⁹ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 176.

Ameriky objevily vážné incidenty mezi britskými či irskými dobrovolníky na jedné a jejich jihoamerickými veliteli na druhé straně. V Río Hacha na karibském pobřeží postříleli Irové z pomocných oddílů své důstojníky a uprchli na Jamajku. Venezuelský velitel José Antonio Páez nechal popravit řadu Angličanů, kteří se proti němu bouřili ve vnitrozemském Achaguas. A i když úloha britských žoldnéřů ve Venezuele zůstávala i nadále významná, sám Bolívar další nábor cizinců do svých vojsk dočasně zakázal.⁴⁰ Někteří z Britů, zrekrutovaných do Venezuely v roce 1817, se brzy vrátili domů a písemnou formou kriticky hodnotili situaci v Jižní Americe. Takovým byl například James Hackett, poručík dělostřelecké brigády, který se vrátil do Anglie už po roce a napsal knihu, podávající kritický pohled na Bolívara. George Flinter po svém návratu v roce 1819 napsal zprávu o krutostech, páchaných ve venezuelském konfliktu oběma stranami.⁴¹

Velice důležitý opěrný bod španělské moci v boji proti hispanoamerickým independentistům představovala Kuba. Jako ústupek režimu Ferdinanda VII. tradičním obchodním zájmům Velké Británie i dalších mocností ve španělské Americe je možno hodnotit dekret z 10. února 1818, kterým byl legalizován příjezd cizích lodí do kubánských přístavů, třebaže byl kubánský obchod s cizími kupci stále zatížen mnoha poplatky. Španělsko přistoupilo také k některým reformám, které byly v souladu s požadavky kubánské statkářské oligarchie (například zrušení královského monopolu na tabákový obchod z roku 1817 nebo uzákonění volné manipulace s půdou z roku 1819), a vhod kubánským plantážníkům přišla též neochota Madridu přikročit pod britským vlivem k ráznějším opatřením proti obchodu s otroky, přes jeho oficiální zákaz španělskou stranou v roce 1817. Hnutí za nezávislost, ovlivněné událostmi na pevnině, se na Kubě ve výraznějším měřítku objevilo až počátkem dvacátých let a přispěla k tomu změna politické situace, způsobená španělskou revolucí z roku 1820.⁴²

Na konci září 1819 vyslal velitel royalistických sil ve Venezuele maršál Morillo svého pobočníka do Španělska, aby žádal o okamžité vyslání posil. Projevem snahy Madridu bránit Peru před vojsky jihoamerických patriotů se stal dekret

⁴⁰ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 144.

⁴¹ V případě Irů lze poznamenat, že v rámci Bolívarovy armády ve Venezuele působila vlastní dobrovolnická irská legie, zrekrutovaná Johnem D'Evereuxem. – FISHER, J. R.: „Viajeros británicos en América del Sur en la primera mitad del siglo XIX“, in: Ibero-Americana Pragensia. Año XXVII, s. 165.

⁴² OPATRŇÝ, J.: Španělsko a USA v zápase o Kubu, s. 22-23.

z listopadu 1819, na jehož základě byl vojenský intendant na Kubě zmocněn posílat veškerou pomoc do Callaa, přístavu v předpolí Limy. Výnosem z prosince 1819 bral Ferdinand VII. na vědomí obsazení Bogoty „rebelem“ Bolívarem a poděkoval úřadům na Antilách za pomoc royalistům na pevnině.⁴³ Možnosti vyčerpaného Španělska byly omezené, ale přesto se na Pyrenejském poloostrově shromáždila armáda, která měla zakročit proti hispanoamerickým independentistům a která svou velikostí ještě překonávala onu Morillovu, vyslanou do Ameriky za stejným účelem v roce 1815. Královské vojsko o síle 15 000 mužů se mělo nalodit v Cádiz a místem jeho vylovení na americké straně Atlantiku se mělo stát Buenos Aires,⁴⁴ právě čelící tlaku provinčních caudillů. Tato armáda by snad ještě mohla situaci ve španělské Americe změnit. Pro royalisty, žádající Španělsko o pomoc, znamenala naděje, pro patrioty naopak hrozbu. Právě tyto vojenské přípravy ve Španělsku ostatně také přispěly k tomu, že generál San Martín v Chile oddaloval svůj připravovaný útok do Peru, neboť postrádal jistotu, že jeho vojska nebude třeba k obraně laplatských provincií před španělskou invazí.⁴⁵ Stalo se však, že vojsko, kterým španělský král zamýšlel pokořit vzbouřence v Americe, se ještě ve Španělsku obrátilo proti němu samotnému a změnilo se v ohnisko vzpoury, jež vedla ke změně politického systému v první řadě přímo ve Španělsku. Povstání expedičního sboru pod vedením liberálně smýšlejícího plukovníka Rafaela del Riego v andaluském Cabezas de San Juan (zhruba v polovině cesty mezi Sevilou a Cádizem) na Nový rok 1820 bylo v následujících týdnech podpořeno dalšími povstáními na řadě míst v celém Španělsku a zahájilo liberální revoluci, v níž prvotní iniciativa vycházela z činnosti tajných společností. V březnu 1820 byl Ferdinand VII. přinucen přísahat na ústavu z roku 1812.

Jak bylo už zčásti zmíněno, limitovaná vojenská aktivita Španělska v jeho vzbouřených amerických koloniích byla podmíněna obrovskými problémy, s kterými se sama koloniální metropole po porážce napoleonských armád potýkala. Vládní kabinet Ferdinand VII. nebyly schopné účinně čelit katastrofální hospodářské a finanční situaci ve válkou zruinované zemi. Válka proti Napoleonovi I. a jeho

⁴³ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 143-144.

⁴⁴ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 358.

⁴⁵ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 109-110; Pokud jde o otázku stadia San Martínových příprav, můžeme dodat, že při uváděném úsilí chilského státu o budování vlastní flotily disponoval San Martín už na konci roku 1818, tedy ještě před Cochranovým příchodem do Chile, čtyřmi válečnými loděmi. – ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 176.

bratrovi na španělském trůně měla jednoznačně destruktivní dopad na španělské hospodářství a z těchto příčin přispěla k oslabení mezinárodní pozice Španělska v následujících obdobích.⁴⁶ Závažným problémem španělského venkova, který plně zaměstnával armádu, byl rozšířený banditismus a činnost polovojenských guerillových skupin, jež byly pozůstatkem válečných let (a po revoluci z roku 1820 této situace zejména na severu země využili absolutističtí odpůrci konstitučního zřízení k ozbrojenému odporu). Podobně jako ve vztahu k dočasně poraženým hispanoamerickým patriotům, také vůči opozici přímo ve Španělsku kombinoval absolutistický režim Ferdinanda VII. represí s projevy či náznaky velkorysosti, jak to ukazoval návrh amnestie, v praxi ovšem neuskutečněný, pro liberály a tzv. *afrancesados* („pofrancouzštence“, tj. stoupence bývalého režimu Josefa I.) z roku 1816, přičemž nejbrutálnější represe byly reakcí na jednotlivá povstání, k nimž se liberálové, umlčení v roce 1814, uchýlovali.⁴⁷ Rozhodující zde přitom byla aktivita tajných zednářských lóží, v nichž liberálně orientovaní intelektuálové a obchodníci navazovali kontakty s obdobně smýšlejícími vojáky, a tak jako v lednu 1820, už v předcházejících letech proběhlo ve Španělsku několik konspirací a vojenských vzpour ve prospěch konstitucionalismu, které však byly všechny potlačeny. Už v roce 1815 povstal v galicijské La Coruñi generál Juan Díaz Porlier. V roce 1816 bylo v Madridu odhaleno spiknutí, jehož cílem bylo zavraždění krále. Povstání generála Luise Lacyho v Barceloně v roce 1817 nacházelo pasivní sympatie ze strany katalánské buržoazie a řemeslnictva a bylo součástí širší konspirace, jejíž centrum se nalézalo v Granadě a jež měla patrně vliv i v Portugalsku, kde v tomtéž roce britská správa zakročila proti konspiraci liberálního generála Gomeze Freireho de Andrade. V roce 1818 se objevilo spiknutí ve Valencii.⁴⁸

Úspěch vojenské vzpoury v Cabezas de San Juan pod vedením asturského rodáka plukovníka Riega byl podmíněn podporou, jaké se jí posléze dostalo z La Coruñi, Zaragozy, Barcelony, Pamplony a Cádizu. Revoluce byla od počátku spjata s návratem k ústavě z roku 1812. Od března 1820, kdy byl Ferdinand VII. nucen

⁴⁶ Jako zcela konkrétní případy destruktivních dopadů španělské války za nezávislost v ekonomické sféře lze zmínit např. škody způsobené textilnímu průmyslu, který se od konce 18. století slibně rozvíjel zejména v Katalánsku. Válka také vedla k vybití početných stád ovcí v náhorních oblastech Kastilie a Leónu, přičemž vlna doposud představovala tradičně hlavní vývozní artikl Kastilie. – UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 337, 392.

⁴⁷ Tamtéž, s. 403-406, 408; CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 82, 110.

⁴⁸ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 407.

platnost této konstituce akceptovat, tak ve Španělsku začínala éra tzv. konstitučního tříletí. Nová liberální vláda přímo navázala na politickou linii před Ferdinandovou restaurací absolutismu. V Madridu opět zasedly kortesy. Byla opět zrušena inkvizice a obnovena svoboda tisku. Byly obnoveny obecní rady a ještě před koncem roku 1820 byla učiněna zásadní opatření, vztahující se k majetkové sféře (a směřující k rozprodeji královských pozemků, uvolnění pozemků šlechty a rytířů k možnosti prodeje, omezení držby a rozšiřování církevního majetku), k problému státního dluhu, reformě finančního systému. Podmínky nového liberálního režimu však byly velmi složité. Zatímco stoupenci absolutismu se opřeli o permanentní neklid ve venkovských regionech severního Španělska a podněcovali k lidovým povstáním proti nové vládě, přičemž shledávali podporu nedobrovolně konstitučního krále (který navíc podněcoval evropské panovnické dvory k intervenci), umírnění liberálové (tzv. *moderados* nebo *doceanistas*), kteří zvěšiny vytvářeli nový vládní tým, museli zleva čelit tlaku radikálů (tzv. *exaltados*), kteří se opírali o městské lidové vrstvy a pro které byla ústava z roku 1812 příliš umírněná. Kromě toho byla vláda vystavena ambicím tajné společnosti, jež se na ni snažila působit.⁴⁹ S ohledem na vývoj událostí v předcházejících letech revoluční španělské vedení od roku 1820 také stavělo před soud někdejší poslance cádizských kortesů, kteří se v roce 1814 obrátili na Ferdinanda VII. v zájmu zavrnutí liberálního řádu, vytvořeného ve Španělsku v době osvobozené války.⁵⁰

Ohlas a vliv španělské liberální revoluce z roku 1820 byl značný. Vedle toho, že ovlivňovala další situaci v celé španělské Americe a vyvolala pozornost evropských velmocí, stala se bezprostředním motivem a příkladem pro následné liberální revoluce v Neapolsku (a poté i v Sardinském království) a v Portugalsku. Rovněž neapolská revoluce, zahájená v červenci 1820 pod vlivem zpráv ze Španělska, měla svůj základ v lůně tajné karbonářské společnosti a důležitou roli v ní sehráli armádní důstojníci. Bourbonský neapolský král Ferdinand IV. byl po několika dnech přinucen přísahat na ústavu, ovlivněnou španělským vzorem, a v Neapoli se vytvářel konstituční režim, jehož situaci však dále poznamenaly vnitřní rozpory mezi armádními přívrženci karbonářů a bývalými stoupenci bonapartistického krále Joachima Murata (zastřeleného v říjnu 1815, když se, poté co byl rakouskou

⁴⁹ Tamtéž, s. 407-408; JANDA, Jan: Španělsko, Praha 1966, s. 52.

⁵⁰ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 138.

armádou vyhnán z Neapole, opět vylodil v Kalábrii), rozpory sociálního a třídního rázu i autonomistické požadavky na Sicílii.⁵¹ Pod vlivem španělských událostí se liberální ohnisko odporu, zaměřené též proti britské okupaci, formovalo v portugalském Portu. K otevřené revoluci zde došlo v srpnu 1820 - a s ní se zároveň otevíral vlastní proces rozchodu Portugalska s Brazílií.

Je pochopitelné, že revoluční události v jižní Evropě znepokojily evropské velmoci (ostatně, už na Cášském kongresu na podzim 1818 patřil mezi projednávané otázky i neklid mezi liberálním studentstvem na německých univerzitách).⁵² Ruský car Alexandr I. už v dubnu 1820 navrhoval společný zásah velmocí ve prospěch španělského krále, což však narazilo, vzhledem k možnosti ruské vojenské přítomnosti v západní Evropě, na zdráhavý postoj Velké Británie i Rakouska. Kancléř Metternich tehdy na adresu rakouského vyslance v Londýně Lebzelterna vyjádřil pochybnosti, že by „Španělsko mohlo být přivedeno ke klidu intervencí nebo úsilím zahraničí“.⁵³ Samo Rakousko však popudila revoluce v jihoitalském Neapolsku, tedy oblasti jeho mocenských zájmů, a kníže Metternich přistoupil na návrh Francie ke svolání velmocenského kongresu, který by záležitost neapolské revoluce řešil.⁵⁴ O jejím osudu rozhodl kongres, konaný v Opavě a posléze v Lublani. Možnost intervence evropských reakčních režimů, o níž se už předtím spekuovalo v případě vzdálené španělské Ameriky, měla být v dalších letech realizována na jihu Evropy, nakonec i ve Španělsku.

Revoluce ve Španělsku jen přispěla k celkovému chaotickému obrazu, jaký rozpadající se euroamerická říše Ferdinanda VII. skýtala. Vzhledem k vzájemným sympatiím, které existovaly mezi španělskými liberály a hispanoamerickými vlastenci, danými i shodnými postoji vůči represivnímu režimu Ferdinanda VII., a vzhledem ke kontaktům, které je pojily prostřednictvím tajných lóží, zdá se být velmi pravděpodobné, že na samotné Riegovo povstání zapůsobily vlivy z tábora hispanoamerických patriotů, včetně pomoci finanční.⁵⁵ Nové konstituční vedení v Madridu se též ve vztahu k problému Ameriky snažilo navázat na politiku, kterou španělští liberálové praktikovali do roku 1814, tedy o připoutání amerických držav

⁵¹ PROCACCI, G.: Dějiny Itálie, s. 227.

⁵² REIFENSCHIED, R.: Die Habsburger, s. 288.

⁵³ POLIŠENSKÝ, Josef: "Opavský kongres a evropská politika 1820-1822", in: Sborník historický IX (Separatum), Praha 1962, s. 307.

⁵⁴ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 176-177.

⁵⁵ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 109.

k metropoli zavedením španělské ústavy na jejich území, pochopitelně spolu se zastoupením amerických delegátů v kortesech atd. Někteří z liberálů ve Španělsku viděli ve znovuzavedení cádizské ústavy z roku 1812 v Americe hlavní klíč k vyřešení tamního problému, tj. fakticky boje za nezávislost (tak jako jejich absolutističtí odpůrci naopak právě v této konstituci shledávali příčinu téhož), a základní snaha liberálního Španělska od roku 1820 spočívala ve vyjednávání s hispanoamerickými independentisty. Španělská Amerika, zčásti tvořená již prakticky samostatnými státy, měla být zpět k metropoli přivedena za cenu ústupků, ale na to přinejmenším bylo pozdě. Taková politika zcela selhala a najít účinné řešení vylučoval již nesoulad mezi kompetencemi a praktickou činností nejvyšších orgánů španělské konstituční monarchie, v situaci, kdy se kortesy snažily vyjmout ze svých pravomocí nejožehavější záležitosti, předávaly je vládnímu kabinetu a ten zase Státní radě (*Consejo de Estado*), která je nakonec posuzovala bez ohledu na kortesy. V květnu 1821 se kortesy rozhodly vytvořit zvláštní komisi pro americké záležitosti, jíž se podařilo získat menšinu poslaneckých hlasů pro návrh reformy, které by změnily španělské impérium v mnohonárodní federaci samostatných království. Tento projekt, připomínající starší návrhy ze sklonku 18. století (např. návrh hraběte Arandy), byl však vládou zavrhnut jako odporující platné ústavě.⁵⁶

S ohledem na politickou situaci v revolučním Španělsku už v srpnu 1820 jeden diplomatický pozorovatel z Madridu napsal, že „při pokračování takové situace na královském dvoře, jaká je, je úplná ztráta Ameriky v krátké době nezvratná“.⁵⁷ Do řad španělských vojáků a úředníků v Americe vnesl obnovený liberální režim v Madridu s jeho ústavou zmatek a rozkol. Revoluční nařízení ze Španělska, vztahující se k otázkám majetků a privilegií, přispěla k tomu, že se konzervativní a dosud royalistické, prošpanělské kreolské vrstvy ocitly na straně nezávislosti, jak se to nakonec stalo rozhodující v Peru, Mexiku nebo Guatemale. Zároveň, což bylo pro rozšíření či upevnění myšlenky nezávislosti v Mexiku, Peru či Guatemale rovněž významné, převrat ve Španělsku z roku 1820 jen posílil obraz politické labilitý a nejistoty, vzhledem k vývoji v uplynulých několika málo desetiletích (spjatých už s osvícenstvím a následně Godoyovým despotismem a jeho svržením, bonapartistickým režimem Josefa I. a proti tomu liberální vládou v Cádizu, Ferdinandovým restauračním absolutismem), která v metropoli panovala a z její

⁵⁶ Tamtéž, s. 110-111.

⁵⁷ Tamtéž, s. 110.

strany přicházela. Plány nového madridského vedení na beztravný návrat ke konstitučnímu Španělsku narážely na rozhodný odpor a nesouhlas kolumbijského presidenta Bolívara, když se maršál Morillo podrobil novým rozkazům a vyslal za ním do Angostury svého vyjednavče. V reakci na návrhy ze španělské strany psal Bolívar královským úředníkům, jako například guvernérovi Cartageny, a později i samotnému Ferdinandovi VII.. Vyloučil eventualitu podřízení se Španělsku, ale uznal nutnost a prospěšnost míru mezi Velkou Kolumbií a Španělskem. Pablo Morillo, Bolívarův hlavní protihráč ve Venezuele, si od počátku uvědomoval, že s novou taktikou, zahájenou konstitucionalistickým Madridem, je věc Španělska ztracena.⁵⁸

Velice výraznou postavou na straně hispanoamerických patriotů, blízkou španělskému liberalismu svou dřívější činností ve Španělsku i názory a spjatou s aktivitami v tajných společnostech, byl samozřejmě José de San Martín. Rovněž jeho tažení do Peru, zahájené v srpnu 1820 pod chilskou vlajkou, s cílem dosažení peruánské nezávislosti, bylo poznamenáno novou politickou realitou na Pyrenejském poloostrově. San Martín, argentinský voják, který v rozhodující míře přispěl k chilské nezávislosti a později se stal strůjcem nezávislosti peruánské, je často označován vedle Bolívara za přední osobnost boje za nezávislost Latinské Ameriky. Právě jeho tažení do Chile v roce 1817 znamenalo první případ realizace ideje osvobozeneckých armád, táhnoucích na pomoc „bratrským národům“ pod nadvládou španělského krále. Při geografické rozlehlosti a členitosti osamostatňující se španělské Ameriky, při existujícím silném regionálním partikularismu na jedné a současně myšlenkách hispanoamerické pospolitosti na druhé straně, také San Martínovy, stejně jako Bolívarovy koncepce do budoucnosti kladly důraz na širší hispanoamerický rámec. Zatímco například realisticky založený Francisco de Paula Santander jako vicepresident Nové Granady choval už od roku 1819 určitou nedůvěru k Bolívarově ideji Velké Kolumbie,⁵⁹ myšlenka panamerického vlastenectví byl rozhodně nakloněn San Martínův společník z tajné lóže v Santiagu a chilský státník Bernardo O'Higgins. Může být zajímavé zmínit O'Higginsův plán na vyslání chilského expedičního vojska na pomoc independentistickému boji v Mexiku, tj. v zemi, ležící v zeměpisně opačné části španělské Ameriky (aniž by ovšem takový plán v Chile, které už financovalo San Martínovu peruánskou výpravu, přispěl k jeho popularitě).⁶⁰

⁵⁸ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 148-149.

⁵⁹ Tamtéž, s. 147.

⁶⁰ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 362.

Ostatně, San Martínovy úvahy v podobném smyslu dokázaly mířit i za oceán, když v roce 1822 v dopise právě O'Higinsovi přemýšlel o námořní invazi do samotného Španělska.⁶¹

Chilané také tvořili většinu z více než čtyř tisíc účastníků tzv. „expedice svobody“ („*expedición libertadora*“), která 20. srpna 1820 opustila se šesti válečnými a zhruba půldruhou desítkou transportních lodí přístav Valparaíso a vyrazila k peruánskému pobřeží. Stejně jako generál San Martín, velitel invazních vojsk, asi polovina důstojníků pocházela z laplatských provincií.⁶² Velitelem flotily byl Thomas Cochrane a mezi jejími námořními důstojníky se nacházela řada dalších Britů. Kromě lehké výzbroje disponovala výprava několika desítkami děl a stovkami koní. Peruánský místokrál Joaquín de la Pezuela měl dohromady k dispozici, včetně oddílů na jihu Chile a zejména ve vnitrozemských andských regionech a v Horním Peru, asi 23 000 vojáků, avšak zčásti se jednalo o násilím naverbované, špatně živené a špatně placené muže, postrádající zkušenosti s válkou. Síla španělské válečné flotily v Peru byla rovněž stěží dostačující k odražení San Martínovy invaze a vojsko chilských a laplatských patriotů budilo v royalistickém velení v Peru respekt.⁶³ Kromě toho však byl na situaci v peruánském místokrálovství podstatný dopad vývoje ve Španělsku. Proti místokráli Pezuelovi, zastánci absolutismu, stáli liberálně orientovaní vojáci v čele s generálem Josém de La Serna. V září 1820, zrovna krátce po San Martínově vylození na peruánském pobřeží, tak i místokrál Pezuela v Limě veřejně přísahal na španělskou ústavu a stejně tak uposlechl příkazů ze Španělska, nařizujících mu vyjednávat s patrioty.⁶⁴

7. září 1820 připlula osvobozenecká výprava z Chile k poloostrovu Paracas, v pobřežním pásmu jižně od Limy, a následujícího dne obsadila blízký přístav Pisco. Royalistický velitel tohoto úseku peruánského pobřeží, plukovník Quimper, se se svým asi pětisetčlenným vojskem stáhl bez boje do vnitrozemského města Ica, zatímco místokrál Pezuela nabídl o něco později San Martínovi jednání, spojené s dohodnutým osmidenním příměřím. Jednání, trvající do počátku října, však nepřinesla výsledky, kromě dohody o výměně zajatců. Místokrálovi delegáti požadovali uznání španělské konstituce a návrat San Martínovy armády do Chile, San

⁶¹ FOSTER, William Z.: *Nástin politických dějin amerického kontinentu*, Praha 1953, s. 141, 620.

⁶² ROEDL, B.: *Dějiny Peru a Bolívie*, s. 176; CHALUPA, J.: *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*, s. 359.

⁶³ ROEDL, B.: *Dějiny Peru a Bolívie*, s. 176.

⁶⁴ Tamtéž, s. 177; CHALUPA, J.: *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*, s. 359.

Martín stál za uznáním nezávislosti.⁶⁵ Podle jeho návrhů se Peru mělo stát nezávislou monarchií v čele s některým ze španělských infantů a při pozdějších vyjednáváních se španělskou správou v Limě předkládal plán vytvoření americké monarchie, jež by spolu s Peru zahrnula Horní Peru, Chile a argentinské provincie.⁶⁶ Obnovený válečný stav se pak převážně omezoval na přestřelky na pobřeží i na moři, vzájemnou špionáž a San Martínem řízenou revoluční propagandu. Důležitým předpokladem laplatského „Osvoboditele“ bylo, že dojde k protikoloniálnímu povstání mezi samotným peruánským obyvatelstvem. K významnější akci přistoupil San Martínův generál Arenales, který se svým jezdeckým vojskem obsadil Iku, porazil vojáky plukovníka Quimperera a vydal se do centrálních And. Za agitace o brzkém příchodu nezávislosti a zrušení indiánského tributu dorazil do Ayacucha a odtud pokračoval dále na sever, kde se 6. prosince 1820 střetl s royalistickým vojskem generála Diega O'Reillyho v hornickém městě Cerro de Pasco. V tomto boji Arenalesovo vojsko přemohlo nedávno zverbované royalistické vojáky, aniž došlo k vysokým ztrátám na životech, a Arenales se poté vrátil do San Martínova hlavního stanu, jenž se mezitím rovněž přesunul do severnější části peruánského pobřeží. V oblasti andské Jauji v důsledku Arenalesova tažení poté operovaly nepravidelné jednotky, složené z banditů, indiánských partyzánů a jízdních *montoneros*. Jejich akce se vyznačovaly především drancováním haciend, ale nabízející se příležitost přerušit spojení mezi Cuzkem a Limou nakonec selhala, když proti nim zasáhl royalistický generál Mariano Ricafort, povoláný místokrálem Pezuelou z hornoperuánské Cochabamby.⁶⁷

V Pisku přijal San Martín do řad své armády asi 600 černošských otroků z blízkých haciend. K jeho přemístění do oblasti severně od Limy v listopadu 1820 přispěly zprávy o sympatiích k nezávislosti, existujících v severnějších částech Peru (včetně zprávy o independentistickém povstání v přístavním Guayaquilu, jež zde v říjnu vyústilo vyhlášení nezávislosti), a také zásobovací potíže. Původní cíl, Ancón, jen asi 30 kilometrů od Limy, byl však pro přílišnou blízkost silných royalistických jednotek změněn na severněji položené údolí řeky Huaura. Bezpečný námořní přesun zajistil Thomas Cochrane, jenž se při nočním přepadu 5. listopadu v Callau zmocnil španělské vlajkové fregaty „*Esmeralda*“, zakotvené přímo před pevností Real Felipe. Netrpělivý Cochrane však už od října kritizoval San Martína za nečinnost a mrhání

⁶⁵ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 177.

⁶⁶ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 359.

⁶⁷ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 177-178.

časem a také poté naléhal k útoku přímo na Limu. Navzdory San Martínově agitaci zůstávala rozhodující část peruánské společnosti pasivní, i když sympatie pro ideu nezávislosti si nacházely místo i v Limě, doposud jádru španělského kolonialismu v Jižní Americe.⁶⁸ V Arequipě na jihu země se několik důstojníků milice pokusilo o převrat, což však skončilo jejich uvězněním. V samém závěru roku 1820 se však pod vlivem přítomnosti San Martínova vojska daly do pohybu události v severním Peru. 27. prosince došlo k povstání a vyhlášení nezávislosti ve městě Lambayeque a dva dny nato, po přímé San Martínově písemné výzvě, vyhlásil v Trujillu nezávislost markýz de Torre Tagle, jmenovaný zde nedlouho předtím Pezuelou do funkce intendanta. S tím se záhy na independentistické straně ocitly rozlehlé oblasti na severu země. Proti vytvoření vládní vlastenecké junty v pobřežním Trujillu vystoupil velmi aktivně čtyřiasedmdesátiletý biskup José Carrión Marfil a věnoval finanční prostředky na vytvoření oddílů k boji proti independentistickým vzbouřencům. Padl do zajetí samotného San Martína, který jej však propustil - a biskup Marfil se uchýlil do Limy, kde pokračoval v kázáních o kruciátě proti nezávislosti. V tomtéž roce zveřejnil v peruánské metropoli, právě v souvislosti se San Martínovou expedicí, svůj pastýřský list José Calixto de Orihuela (jenž opustil úřad biskupa v Cuzku), v němž se spolu s přepisem papežské encykliky z roku 1816 snažil dokázat, že katolicismus stojí v protikladu k „liberálnímu hnutí našeho století a k americké revoluci“.⁶⁹

Válka v Peru na jedné straně, vzhledem k San Martínově i Pezuelově vojenské pasivitě, uvízla na mrtvém bodě. Na druhé straně však San Martínova invaze a případně i vliv revoluce ve Španělsku situaci v zemi destabilizovaly. Kromě vlasteneckého převratu v severních oblastech Peru patřila k San Martínovým úspěchům skutečnost, že na jeho stranu přešel elitní royalistický pluk „*Numancia*“. San Martín byl prozatím rozhodnut blokovat Pezuela a Pezuela byl v první řadě rozhodnut udržet Limu. Koloniální režim přitom ztrácel i jednoznačnou podporu peruánské oligarchie, na čemž se podílely ekonomické důvody a reformy liberálního vedení ve Španělsku. Na royalistické straně hrál zásadní roli tzv. konzulát, sdružující

⁶⁸ Například jeden anonymní pisatel z Limy samotnému San Martínovi napsal, že „zde absolutně chybí republikánské ctnosti a nikdo by se neozval, i kdyby šlo sto nebo dvě stě patriotů na šibenici“, a podle jednoho ze San Martínových důstojníků, vyslaného do Limy, aby tajně zjišťoval tamní situaci, se obyvatelé města více zajímali o býčí zápasy než o svobodu své vlasti. Na druhou stranu, podle zprávy, které se dostalo místokrálovi Pezuelovi od svého zvěda v San Martínově ležení v Pisku, byla řada mužů z Limy připravena vydat město patriotům. – ROEDL, B.: c. d., s. 178.

⁶⁹ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: *La Iglesia frente a la Emancipación Americana*, s. 180.

největší obchodníky z Limy, který už od roku 1810 v rozhodujícím měřítku formou půjček, darů a kontribucí přispíval k politice místokrále Abascula, ačkoliv s pokračující válkou se jeho možnosti vyčerpávaly. Když důsledky San Martínova vylovení, spojeného navíc s Cochranovou námořní bloádou přístavu Callao, přirozeně zhoršily celkovou hospodářskou situaci a na finančním stavu místokrálovství se negativně podepsalo zrušení indiánského tributu ze strany liberálního Španělska, začal Pezuela udělovat britským, severoamerickým a francouzským obchodníkům licence na dovoz zboží do Limy a nařídil sto padesáti nejbohatším mužům ve městě poskytnout místokrálovství finanční půjčku. Taková opatření jej vzdálila od přízně konzulátu, který mu v roce 1821 poskytl jen desetinu z požadované půjčky milionu pesos.⁷⁰

Již na konci ledna 1821 došlo ve španělských řadách v Peru k převratu, v jehož čele stál generál José Canterac a jehož prostřednictvím se stal novým místokrálem generál José de La Serna. Pezuela, obviněný z pasivity a řady neúspěchů, mj. už ze ztráty Chile, musel opustit Peru. Také La Serna, dodatečně schválený ve své funkci madridskými kortesy, byl podle pokynů ze Španělska nucen vyjednávat se San Martínem. Do Peru připlul jako vládní zmocněnec korvetní kapitán Manuel Abreu, jenž projevoval více sympatií i porozumění San Martínovi než místokráli La Sernovi. V květnu a červnu 1821 následovala opět jednání, spojená s osobním setkáním San Martína a La Serny a opět s uzavřením příměří. San Martínovy návrhy na zřízení samostatné monarchie pod vládou některého příslušníka z dynastie španělských Bourbonů (mimochodem, v případě Peru doslova zavrhoval vytvoření republiky, neboť jej považoval za „zemí pro republiku málo civilizovanou“) vyžadovaly koordinaci se vzdáleným Madridem. V Limě, obležené z pevniny guerillovými oddíly a zablokované z moře Cochranem, zatím vznikla kritická zásobovací situace.⁷¹

Částečně podobný obrat jako v Peru, kde nakonec část limské aristokracie a bohatých obchodníků uznala San Martína jako přece jen přijatelnějšího než nadvládu liberálního či nevypočitatelného Španělska, se od roku 1820 projevil v Mexiku. Místokrál Juan Ruiz de Apodaca zpočátku odmítl přijmout staronovou cádizskou konstituci a za nových podmínek byl rozhodnut vládnout Novému Španělsku prakticky nezávisle na evropské metropoli. Poté, co se k přijetí konstitučního systému chystal guvernér Veracruz, své rozhodnutí však změnil a platnost španělské ústavy

⁷⁰ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 178-179.

⁷¹ Tamtéž, s. 179-180.

tedy byla vyhlášena v celém místokrálovství.⁷² Řada nařízení, diktovaných od srpna 1820 španělskými kortesy, jako opětné vyhoštění jezuitů z Ameriky a konfiskace jejich majetků, zrušení církevních výsad a privilegií, přísná opatření namířená proti církevním řádům, zrušení vojenských výsad (*fuero militar*) pro miliční oddíly a jejich značné omezení pro profesionální vojsko, ovšem vzbuzovaly nelibost konzervativních kruhů hispanoamerické společnosti a rozhodně to platilo v případě Mexika,⁷³ kde se dosud royalistické vrstvy přiklonily k myšlence nezávislého státu, který by takový liberalismus eliminoval či konzervoval dosavadní společenské normy. Ostatně, můžeme připomenout, že idea nezávislosti byla v těchto kruzích silná už v roce 1808.

Také v Mexiku, v jehož jižních oblastech od dob Morelosovy války za nezávislost dosud působily independentistické partyzánské oddíly, došlo v tomto období k pacifikačnímu procesu, který však doprovázel faktické osamostatnění země. Klíčovou osobností v těchto událostech se stal generál Agustín de Iturbide, mexický rodák (hnědovlasý mestic), který jako jeden z royalistických velitelů proslul svou schopností i brutalitou již ve válce proti Morelosovi. Je možno zmínit výstup a překvapivý noční útok jeho kavalerie do vyvýšeného ležení Morelosova vojska na Vánoce 1813, když se Morelos chystal dobýt michoacánský Valladolid, nebo jeho postup v Michoacánu ke sklonku roku 1814, kde získal částečnou pomoc venkovského obyvatelstva a během dvou měsíců zajal a nechal popravit 19 povstaleckých předáků a 900 jejich mužů.⁷⁴ Právě Iturbide byl místokrálem Apodakou vyslán k likvidaci ozbrojeného guerillového odporu, který na jihu Mexika vedl dřívější Morelosův stoupenec Vicente Guerrero. Tato akce vyvrcholila spojením Iturbideho s Guerrerem a jeho independentistickými partyzány a vzájemnou dohodou, v níž Iturbide vystoupil jako mluvčí konzervativních kreolských vrstev Nového Španělska. Výsledek dohody mezi Iturbidem a Guerrerem byl představen v tzv. Plánu z Igualy (*Plan de Iguala*), vyhlášeném v městečku Iguala v únoru 1821, který se už svým obsahem stal základním kamenem nezávislosti Mexika. Plán do značné míry reagoval na liberální španělské reformy od roku 1820. Garantoval soukromé vlastnictví, stejně jako vlastnictví a privilegia církve, vojenské výsady profesionálních i miličních oddílů, příslušníkům civilní byrokracie sliboval zachování jejich míst.

⁷² KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 160.

⁷³ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 111-112.

⁷⁴ FEHRENBACH, T. R.: Fire and Blood. A History of Mexico, s. 340-341.

Liberalizačním prvkem dokumentu, daným Guerrerovým vlivem, bylo vyhlášení občanské rovnosti pro všechny socioetnické skupiny. Zároveň byla Plánem z Igualy vyhlášena nezávislost Nového Španělska.⁷⁵

Rozchod s Madridem měl být ovšem na základě tohoto plánu a představ jeho četných přívrženců přinejmenším dosti kompromisní. Mexiko se při jednotě všech rasových a sociálních skupin obyvatelstva, spojených katolickým náboženstvím, mělo formovat jako konstituční monarchie, jejíž trůn měl připadnout opět někomu ze španělské královské rodiny, případně i samotnému Ferdinandovi VII. (a což se samozřejmě zase blížilo představám, jaké existovaly na La Platě, mezi španělskými liberály nebo už kdysi mezi španělskými osvícenci), a předpokládalo se vytvoření národní junty, v níž by zaujali místo také hodnostáři a zámožní jedinci původem ze Španělska a jejíž předsednictví bylo nabídnuto místokráli Apodakovi. Ten nabídku odmítl a označil Iturbideho plán za vzpouru, ovšem Plán z Igualy, jenž se mohl jevit jako jakýsi celonárodní kompromis, vítaný konzervativními a přijímaný i liberálně orientovanými vrstvami v Mexiku, znamenal počátek skutečné revoluce. Rozhodující byla podpora, jaké se mu dostalo od většiny dalších royalistických velitelů koloniální armády, kteří propouštěli své povstalecké zajatce a táhli spolu s nimi vstříc Iturbidemu a Guerrerovi. Tažení Iturbideho vojska, téměř nekrvavé, bylo spojeno s manifestačním předáváním pevností do jeho rukou. V zemi, včetně místokrálovského Ciudad de México, se objevilo množství letáků s textem Iturbideho deklarace. Významnou úlohu ve skutečnosti, že mnoho royalistických vojáků rychle následovalo Iturbideho a jeho příkladu, sehrála opět podpora ze strany části zednářských lóží, které se Plánu z Igualy dostalo.⁷⁶

Do poloviny roku 1821 zůstalo pod kontrolou koloniální správy v čele s místokrálem Apodakou pouze centrální hlavní město a přístavní Veracruz. 5. července byl Apodaca, obviněný z pasivity, svržen španělskými důstojníky, což velmi připomínalo osud Pezuely v Peru na počátku téhož roku. Do úřadu místokrále Nového Španělska dosadili pučisté Franciska Novellu, zástupce inspektora královské artilerie, ale to už nic podstatného nezměnilo na kurzu, zahájeném Iturbidem a Guerrerem.⁷⁷ Španělská nadvláda v Mexiku špěla nezadržitelně ke svému definitivnímu konci.

⁷⁵ CÉSPEDES, G.: *La Independencia de Iberoamérica*, s. 112.

⁷⁶ Tamtéž; OPATRŇY, J.: *Objevitelé, dobyvatelé, osadníci*, s. 128; KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: *Dějiny Mexika*, s. 161.

⁷⁷ OPATRŇY, J.: *Objevitelé, dobyvatelé, osadníci*, s. 128.

Na venezuelsko-kolumbijském bojišti zatím situace dospěla k dočasnému příměří a smlouvě o uspořádání válečných vztahů, podepsaných zástupci Simóna Bolívara a Pabla Morilla v listopadu 1820. To bylo výsledkem jednání, jež byla započata, ve stavu politické a vojenské rovnováhy a po sporadických bojích v Nové Granadě, po přesunu Bolívarova štábu do západovenezuelského Trujilla, v jehož blízkosti se nacházel štáb Morillův, v říjnu 1820. Smlouva o uspořádání válečných vztahů nesla svou formulací ráz dohody mezi dvěma suverénními státy a měla eliminovat brutální způsoby vedení války, poznamenané hromadným terorem a charakteristické pro konflikt ve Venezuele a Nové Granadě v uplynulých letech. Začínala prohlášením, že „vlády Kolumbie a Španělska jsou vedeny přáním ukázat světu hrůzy vyhlazovací války, která dosud pustošila tato území“. Její první článek sliboval, že „válka mezi Kolumbií a Španělskem bude vedena podle pravidel civilizovaných národů“, a velký důraz byl kladen na osud zajatců, jež měli být předurčeni k výměně.⁷⁸ Snahou tedy byla jistá humanizace a zavedení určitých zásad do „války na život a na smrt“ (takto doslova deklarované Bolíwarem právě v Trujillu v roce 1813), která si ve Venezuele vyžádala možná 300 000 obětí.⁷⁹ K představě o katastrofálním společenském dopadu konfliktu, který ve Venezuele například vedl k zdecimování původní statkářské kreolské vrstvy a rozvratu hospodářské struktury, stačí dodat, že podle Humboldtova odhadu činil v roce 1823 počet obyvatel Venezuely 785 000.⁸⁰

Nedlouho po uzavření této smlouvy došlo ve vesnici Santa Ana, na znamení dobré vůle obou stran, k prvnímu osobnímu setkání mezi Bolíwarem a Morillem. Přes všechny oběti na obou stranách proběhla schůzka v srdečné atmosféře a zároveň předznamenala konec Morillovy americké kariéry. Maršál Morillo, který o setkání s generálem Bolíwarem psal jednomu svému příteli jako o jednom z nejkrásnějších dnů svého života a ve zprávě, adresované španělské vládě, vysoce ocenil Bolívarovy vlastnosti a politicko-vojenské schopnosti,⁸¹ se krátce poté, ověnčený řády a tituly, vrátil do Španělska. Velení španělských vojsk ve Venezuele převzal jeho náměstek generál La Torre. Sám Bolívar v době přetrvávajícího příměří naznačil přímo

⁷⁸ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 150; VICUÑA MACKENNA, Benjamin: El Washington del Sur. Cuadros de la vida del mariscal Antonio José de Sucre, Caracas 1995, s. 91.

⁷⁹ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 436-437.

⁸⁰ Political Essay on the Kingdom of New Spain by Alexander von Humboldt. Book I, s. 9.

⁸¹ KIENZL, F.: Bolívar, s. 215.

španělskému vedení, prostřednictvím svého ministra financí Josého Rafaela Ravengi a bogotského guvernéra Josého Tiburcia Echevarrrii vyslaných do Evropy, ochotu k ústupkům, když navrhl, že se jeho stát zřekne nároků na oblast Quita výměnou za Panamskou šíji, případně Panamy i Quita za oficiální uznání Kolumbie, tvořené Venezuelou a Novou Granadou, španělskou stranou. To Španělskem přijato nebylo.⁸²

Události v severních oblastech Jižní Ameriky byly nicméně ještě před plným obnovením války na sklonku dubna 1821 poznamenány dalším postupem republikánských sil, aniž by musely být výsledkem pokynů Bolívarova velení. V západovenezuelském Maracaibu vypuklo lidové povstání, které svrhlo místní royalistickou správu a v jehož důsledku byla vyhlášena příslušnost tohoto významného přístavního centra ke Kolumbii. Na jihu Nové Granady dobyli independentisté Popayán a na severním karibském pobřeží obsadil námořní výsadek admirála Briona (nedlouho nato zesnulého) Santa Martu a Río Hacha. Vlasteneckému táboru nabídl spojení indiánský náčelník Reyes Vargas⁸³ - což bylo o to významnější, že indiánské obyvatelstvo ve Venezuele, představující zde přibližně 15 % populace, stejně jako mestici, zachovávalo zpravidla loajalitu koloniálnímu režimu.⁸⁴ S obnovením válečného stavu zahájila republikánská vojska pod velením Franciska Bermúdeze silný nápor proti royalistům v pobřežních regionech východní Venezuely a vstoupila i do Caracasu. Španělský generál La Torre následně posiloval svou armádu západně od venezuelské metropole. Bolívarovu pozornost vyvolalo již zmíněné independentistické povstání v Guayaquilu na pobřeží Tichého oceánu v říjnu 1820, pro správnou příslušnost tohoto přístavního města a jeho okolí ke Quitu, a proto vyslal do Guayaquilu svého generála Antonia Josého de Sucre, kterého považoval ze svých generálů za nejspolehlivějšího.⁸⁵ Sucreho vojsko se v Guayaquilu vylodilo v květnu 1821.

Ve Venezuele zatím síly pod velením samotného Bolívara vytlačily royalisty z města San Carlos, v oblasti jihozápadně od Valencie. A k rozhodujícímu střetnutí s oddíly generála La Torreho, jehož výsledky vychýlily situaci v zemi zcela jednoznačně ve prospěch vlasteneckého bloku, mělo dojít na pláni Carabobo, jižně od Valencie a přímořského Puerto Cabella. Tato oblast se stala dějištěm již jedné bitvy

⁸² KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 150-151.

⁸³ Tamtéž, s. 152.

⁸⁴ BOLLINGER, A.: Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika, s. 12.

⁸⁵ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 152.

v roce 1814, která znamenala tehdy jen dočasné vítězství republikánských oddílů.⁸⁶

Podobně jako v případě španělského impéria, zasáhla liberální revoluce v roce 1820 také impérium portugalské a ovlivnila jeho další vývoj. Už prostá skutečnost, že se právě v Rio de Janeiru od roku 1808 nacházelo centrum portugalské říše, byla přitom důležitá s ohledem na příští emancipaci Brazílie. Cílem královského dvora bylo překlenout celkovou zaostalost Brazílie a konkrétněji i Rio de Janeira, které anglický cestovatel John Luccock označil za „nejšpinavější lidské společenství pod sluncem“;⁸⁷ a jehož kulturní a školský život karikoval také (spolu s podáním rozhořčené kritiky krutého zacházení s otroky) ruský mořeplavec Fjodor Maťuškin.⁸⁸ Brazílské království se stále více otevíralo světu. Po dřívějších omezujících nařízeních merkantilistického druhu bylo druhé desetiletí 19. století provázeno rozvojem průmyslové výroby v zemi, za účasti cizích podnikatelů. Růst vnější obchodní výměny Brazílie se projevil například tak, že celková hodnota vývozu byla v roce 1822 více než třikrát a dovozu téměř šestkrát vyšší než v roce 1812.⁸⁹ Spolu s řadou progresivních kroků ve sféře hospodářství, školství, vědy a kultury byli do země zváni evropští umělci a vědci, čehož se již v roce 1816 stal projevem příjezd čtyřicetičlenné mise francouzských umělců a techniků v čele s malířem Joaquimem Lebretonem, organizovaný portugalským vyslancem v Paříži.⁹⁰ Činnost francouzských architektů a malířů se pak výrazně podepsala na brazilské metropoli, která se při příležitosti okázalé korunovace Jana VI. na krále Portugalska a Brazílie 6. února 1818 (jíž předcházely rovněž okázalé oslavy jedenadvacátých narozenin princezny Leopoldiny) snažila napodobit Paříž. Rekonstrukcí a opevňováním

⁸⁶ K tzv. první bitvě na Carabobu došlo na sklonku května 1814 a střetnutí je spojováno též s údajně nezměrnou kořistí, kterou zde vítězní patrioté získali. Nedlouho nato, v polovině června 1814, však došlo k bitvě u nedaleké La Puerty, osudné pro celou druhou venezuelskou republiku, v níž byla část vyčerpaných Bolívarových vojáků doslova zmasakrována přesilou Bovesových mužů. – KLÍMA, J.: c. d., s. 76; LYNCH, John: Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850, Madrid 1993, s. 87.

⁸⁷ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 156.

⁸⁸ Tamtéž, s. 151.

⁸⁹ KOVANDA, Jan: Federativní republika Brazílie, Praha 1980, s. 123.

⁹⁰ OBRY, O.: Grüner Purpur. Brasiliens erste Kaiserin Erzherzogin Leopoldine, s. 87. Vedle dalších umělců a vědců z francouzského a německého prostředí se v tomto období v Brazílii objevili rovněž přírodovědci z pražské univerzity Johann Christian Mikan a Jan Emanuel Pohl, společně s preparátorem Dominikem Sochozem, kteří na palubě rakouské fregaty „Austria“ opustili přístav v Terstu v dubnu 1817 (a spolu s nimi odplul do Brazílie také první rakouský diplomatický zástupce v Rio de Janeiru baron von Neven, který zde měl vykonávat roli zmocněnce až do příjezdu jmenovaného rakouského vyslance hraběte Eltze). Mikan pobyl v Brazílii do roku 1819, Pohl do roku 1821. Po svém návratu oba vydali vědecké práce o brazilské flóře, případně fauně ve Vídni. Jejich výprava do Jižní Ameriky souvisela se sňatkem habsburské arcivévodkyně Leopoldiny s portugalským následníkem trůnu Pedrem. – KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 157, 342-343; OBRY, O.: Grüner Purpur, s. 114-115.

procházel v tomto období také Salvador da Bahia, někdejší sídelní město portugalské Ameriky. Jan VI. se přiklonil k myšlence kolonizace Brazílie evropskými přistěhovalci, kteří zde měli dostat půdu. To se vzhledem ke klimatickým podmínkám týkalo zejména jihobrazílských regionů a s nábory za tímto účelem se započalo ve Švýcarsku. V letech 1819-1820 se v Brazílii objevili první švýcarští a němečtí imigranti (první skupina v listopadu 1819 čítala 1400 osob), jež zde založili osadu Nova Friburgo.⁹¹

V Portugalsku, spravovaném britským prokonzulem lordem Beresfordem, v podstatě již bývalé koloniální metropoli, mezitím narůstala nespokojenost. Na té se podílela právě dlouholetá nepřítomnost panovnického dvora v Lisabonu, stejně jako byla namířena proti samotné realitě britské nadvlády v zemi, spojené i s privilegovaným postavením Britů ve velení portugalské armády. V roce 1817 zasáhla Beresfordova správa proti nespokojeným portugalským důstojníkům, mezi nimiž byl za vůdčího označen generál Gomes Freire de Andrade, muž zčásti středoevropských kořenů,⁹² dříve jeden z velitelů tzv. Portugalské legie v armádě francouzského císaře Napoleona, liberál a velmistr zednářské lóže. Dvanáct konspirátorů, včetně generála Andradeho, bylo odsouzeno k smrti. Popravy se uskutečnily v říjnu 1817. Projevem rozsahu Beresfordovy moci či spíše svévole přitom bylo, že britský správce o svém zákroku, navzdory vynesným a vykonaným hrdelním trestům, ani neinformoval krále Jana VI.⁹³ V březnu 1820 odplul lord Beresford do Brazílie, kde měl u královského dvora vyzvednout peníze na vyplacení opožděného žoldu armádě a současně si hodlal vymoci další rozšíření svých pravomocí v Portugalsku.⁹⁴ V té době však již byly nálady v Portugalsku silně ovlivněny revolucí v sousedním Španělsku.

Vzhledem ke stavu silné kontroly nad Lisabonem se středisko odporu, pod vedením liberálně orientovaných právníků a při spolupráci s armádními důstojníky, zformovalo v severoportugalském Portu. Zde také 24. srpna 1820 vypuklo otevřené povstání, jehož civilní a vojenští předáci zvolili jako nejvyšší orgán, zastupující krále Jana VI., prozatímní juntou. Revoluce, zaměřená proti britské okupační správě, pod níž se země nacházela už od vytlačení francouzských okupantů v roce 1808, stejně jako

⁹¹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 156, 179-180.

⁹² Gomes Freire de Andrade se narodil v roce 1757 ve Vídni. Jeho matka pocházela z české rodiny. – KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 237.

⁹³ Tamtéž, s. 121, 124.

⁹⁴ Tamtéž, s. 127.

proti systému královského absolutismu, záhy zasáhla celý portugalský sever. Její nacionální ráz se odrážel v podpoře katolického náboženství, proklamované jako jeden z úkolů nejvyššího revolučního orgánu, což mířilo proti britskému anglikanismu. Zároveň bylo za úkol Prozatímní junty království (*Junta Provisional do Reino*) prohlášeno svolání reprezentativních národních kortesů, celoříšského voleného parlamentu, který by vypracoval ústavu „přiměřenou zvykům a zákonům národa“. V polovině září povstali vojáci 16. pěšího pluku v Lisabonu a revoluce následně dosáhla svého vítězství také v portugalském hlavním městě. Prozatímní junta se z rozhodnutí zástupců jednotlivých středisek severního a jižního Portugalska stala celonárodním orgánem svrchované moci, jímž měla zůstat až do návratu krále do Lisabonu. V nové politické situaci zanikaly v Portugalsku staré feudální výsady šlechty, byla zrušena inkvizice a zavedena svoboda tisku. V novém konstitučním zřízení se počítalo s kortesy jako s hlavním těžištěm politické moci, kdežto králi měla nakonec připadnout především jen úloha symbolu imperiální jednoty.⁹⁵

Se správou britského generála Beresforda nad Portugalskem bylo definitivně skoncováno při jeho návratu z Brazílie, když se 10. října 1820 objevil na palubě lodi „*Vengeur*“ v ústí Teja při lisabonském přístavu. Prozatímní junta mu zakázala vystoupit na pevninu a vyzvala jej k opuštění Portugalska, v opačném případě se nezaručovala za jeho život. Beresfordovi nezbývalo v podstatě nic jiného, než přestoupit na britský parník „*Arabela*“ a zamířit k domovským britským břehům.⁹⁶ Portugalská revoluce současně otevírala jako velice ožehavou otázku místa dalšího pobytu královského dvora. Revoluční portugalská vláda požadovala okamžitý návrat Jana VI. do Lisabonu. Do brazilského Rio de Janeira dorazily zprávy o převratu v Portu (ovšem nikoliv ještě v Lisabonu) 17. října. Sám Jan VI. se v reakci na konstitucionalistické požadavky v Portugalsku obklopil zástupci konzervativní aristokracie a po dohodě se svým ministrem Tomásem Antóniem de Vilanova Portugal se rozhodl předem neuznat zákonnost svolávaných kortesů, ovšem přislíbil svůj návrat do Portugalska po „obnovení pořádku“. Předpokládal brzké selhání revoluce v důsledku ztráty její popularity, ale zhruba v době, kdy byl v listopadu 1820 informován o úspěchu revoluce též v Lisabonu, začínaly zprávy z Portugalska vnášet rozruch také do situace v Brazílii. Drobné skupiny v jednotlivých brazilských kapitáních se připravovaly k vytvoření obdobných vládních výborů, jaký v srpnu

⁹⁵ Tamtéž; KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 158.

⁹⁶ KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 127.

vznikl v Portu. Kromě toho, vliv Bolívarových a San Martínových vítězství v severních a západních oblastech jihoamerického subkontinentu přispíval k posilování republikánských myšlenek v Brazílii.⁹⁷

V Portugalsku již v prosinci 1820 proběhly volby do ústavodárných kortesů, které zahájily své zasedání v lednu 1821. Paralelně ke španělskému případu měla být v tomto parlamentním sboru zastoupena i Brazílie, počtem asi pětasedmdesáti zvolených poslanců z celkových dvou set.⁹⁸ 26. ledna 1821 žádaly kortesy Jana VI. o návrat do Portugalska a tentýž zájem projevilo též portugalské duchovenstvo. Na Vánoce 1820 se z Portugalska na dvůr v Rio de Janeiru vrátil Pedro de Souza e Holstein, pozdější vévoda Palmela, od roku 1817 člen vlády, jenž krále zpravil o vážnosti situace a vybídl jej k rychlému rozhodnutí, jež by v dané situaci zachránilo čest a jistotu trůnu. Podle jeho následného návrhu se měl Jan VI. vrátit do Portugalska, zatímco v Brazílii měl zůstat jako regent Dom Pedro, králův prvorozený syn a následník. Tomás António de Vilanova Portugal naopak navrhoval, aby do Lisabonu odjel Pedro - a tato alternativa posléze po jednu dobu, na základě dekretu z 18. února 1821, platila jako oficiální, ačkoliv se následník trůnu svému návratu do Evropy vzpínal (vzhledem ke stávající politické situaci tento dekret navíc vyhlášoval vytvoření poradního sboru z delegátů brazilských měst a obcí a proto se proti němu postavili také zástupci tzv. portugalské strany u královského dvora, protože v takovém kroku, v zásadě ústupku sílícímu konstitucionalismu, shledávali zárodek odtržení Brazílie od Portugalska). Až na zasedání královské rady 27. února 1821 bylo definitivně rozhodnuto, že do Portugalska odjede dosud dlouho váhající a bezradný král s větší částí své rodiny.⁹⁹ Do té doby ostatně revoluční konstitucionalistické hnutí zasáhlo v plné intenzitě rovněž samotnou Brazílii.

Už na počátku roku 1821 vypuklo vojenské povstání v severobrazilském Belému, podněcené mladým právníkem, jenž se nedávno vrátil z Portugalska. Povstalci svrhli vedení kapitánie Pará a vytvořili konstitucionalistickou vládní juntou. 10. února 1821 došlo k ozbrojenému povstání a následně k vytvoření obdobného výboru v Salvadoru, centru kapitánie Bahia. Třebaže v průběhu této revoluce zaznělo i volání po úplné nezávislosti, bahijská junta vyslovila loajalitu králi a zároveň se přihlásila k ústavě, na níž pracovaly lisabonské kortesy. 18. února plukovník a

⁹⁷ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 159.

⁹⁸ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 72.

⁹⁹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 159-163.

čerstvě povýšený brigádní generál Freitas Guimarães, radikálně orientovaný vůdce povstání, požádal Lisabon o vojenskou pomoc proti pravděpodobné absolutistické protiinvazi a vojenské oddíly z Bahie vstoupily do sousedního Sergipe, aby tamní guvernér ve spojení s pernambuckým neohrozil novou revoluční vládu v Salvadoru. Vojenská posádka se vzbouřila taktéž v Porto Alegre, středisku jihobrazílské kapitánie Rio Grande do Sul, a za podpory lidu přiměla místní vedení k přísaze věrnosti budoucí ústavě. Vystoupení vojáků a lidu v samotném Rio de Janeiru a vyjednávání Doma Pedra se zástupcem davu na náměstí Rossio 26. února, jež mimochodem znamenalo první veřejný politický krok následníka trůnu, pak přimělo Jana VI. podvolit se konstitucionalismu ještě na brazilské půdě. Dekretem z téhož dne, sepsaným Pedrem a podepsaným jeho královským otcem, Brazílie přistupovala k „systému konstituční monarchie ustavenému portugalskými kortesy“, a rovněž ještě téhož dne byla vytvořena první konstituční vláda Spojeného království Portugalska, Brazílie a Algarve. Ministra Vilanovu Portugala v ní v resortu zahraničí a války nahradil liberalismu nakloněný filozof Silvestre Pinheiro Ferreira.¹⁰⁰

V brazilských provinciích (tj. bývalých kapitániích) se volili zástupci do lisabonských kortesů. Právě s touto situací souvisel další ústupek Jana VI. brazilskému konstitucionalismu, v době, kdy již vrcholily přípravy k jeho odjezdu do Portugalska. 21. dubna 1821 projevil provinční volitelský sbor, vybírající poslance do kortesů za provincii Rio de Janeiro, nesouhlas s královskými pokyny pro vykonávání regentské vlády v Brazílii a doslova bouří odporu vzbudila zvěst, že na loď, připravené odvézt do Lisabonu většinu královské rodiny a spolu s ní přibližně 4000 šlechticů a příslušníků doprovodu, byl naložen celý státní poklad. Král byl pod tlakem situace donucen, vedle dočasného uzavření riodejaneirského přístavu, vyhlásit platnost liberální španělské ústavy (předlohy dosud nevypracované ústavy portugalské) v Brazílii. S tím však nesouhlasily dvůr a vláda a již 22. dubna byl provinční volitelský sbor v Rio de Janeiru rozeznán royalistickými vojáky. Brazílii, zemi, jež mu až do roku 1820 poskytovala po léta klidné zázemí, opustil Jan VI. 26. dubna 1821. Toho dne flotila s králem a dvořany vyplula z Guanabarské zátoky před Rio de Janeirem.¹⁰¹ Janův syn Pedro zůstal v jím vytvořeném Brazilském království regentem.

V Portugalsku zahájily kortesy liberální reformy v legislativní a právní oblasti.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 160-163; OBRÝ, O.: Grüner Purpur, s. 217.

¹⁰¹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 163-164.

Výrazné státní zásahy byly učiněny vůči církevním majetkům, ale i majetku koruny, jenž měl být spolu s majetkem církevních řádů využit k amortizaci státního dluhu.¹⁰² Po více než třináctileté nepřítomnosti dorazil Jan VI. do Portugalska 3. června 1821 a hned od počátku mu bylo dávano najevo, že jeho královská autorita je podřízena vůli kortesů. V Lisabonu rezignovaně přísahal na stále ještě nevytvořenou ústavu, třebaže totéž otevřeně odmítli jeho manželka Carlota Joaquina a mladší syn Dom Miguel, s nimiž bylo později spojeno formování ozbrojené absolutistické opozice v zemi.¹⁰³

Mezitím se prohluboval portugalsko-brazilský antagonismus, jenž byl z valné části produktem vývoje nedávno uplynulých let. Zatímco pro Brazílii znamenal pobyt královského dvora v letech 1808-1821 období nesporného hospodářského a kulturního přínosu a vzestupu, potýkalo se zruinované Portugalsko s neblahým dědictvím napoleonských válek. Objem obchodu lisabonského přístavu v roce 1820 stále zdaleka nedosahoval objemu z roku 1807 a obchodní a hospodářská emancipace Brazílie k hospodářskému poklesu Portugalska přispívala. Ještě než se většina poslanců, zvolených v Brazílii, stačila ujmout svých mandátů v lisabonských kortesech, vydaly portugalské kortesy nařízení, která ve vztahu k Brazílii směřovala k návratu ke stavu před rokem 1808. Lisabon se znovu stával distribučním obchodním centrem celé říše, tedy včetně Brazilského království, a tak i veškeré brazilské zboží, vyvážené do ciziny, mělo opět procházet lisabonským přístavem.¹⁰⁴ Brazilská ekonomika měla být znovu vystavena kontrole portugalských kupců. Elity brazilské společnosti se však nehodlaly smířit se ztrátou výhod, které získaly v dobách, kdy princ regent a posléze král Jan VI. věnoval svou přízeň Brazílii (a na druhou stranu v podstatě zanedbával Portugalsko). Již v průběhu roku 1821 se přitom zcela jasně prokázal záměr kortesů a vlády v Lisabonu, pokud jde o záležitost Brazílie a jejího autonomního postavení, víceméně celkového návratu k někdejšímu stavu, tzn. zrušení dualistické portugalsko-brazilské monarchie, vyhlášené v roce 1815. Přes zastoupení vlastních delegátů v lisabonském parlamentu se Brazílie měla jednoduše vrátit do pozice kolonie podřízené Portugalsku.

Už samotná myšlenka, s níž se po revoluci v Portugalsku operovalo na riodejaneirském dvoře, totiž, že by jeden příslušník vládnoucího rodu Bragança měl sídlit v Lisabonu, kdežto druhý v Rio de Janeiru, brala pochopitelně ohled na

¹⁰² Tamtéž, s. 164.

¹⁰³ KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 129-130.

¹⁰⁴ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 72.

existenci dualistické monarchie Portugalska a Brazílie. Král Jan VI., po kterém portugalská liberální od roku 1820 požadovali návrat do mateřské země, byl od počátku postaven před složité dilema, neboť se obával ztráty Portugalska v jednom nebo Brazílie ve druhém případě.¹⁰⁵ Když v dubnu 1821 opouštěl Brazílii, byl motivován snahou zachránit pro svou dynastii portugalský trůn. V působení Doma Pedra jako prince regenta v Rio de Janeiru viděl naději, ovšem nikoliv příliš jistou, na zachování jednoty svého dualistického impéria.¹⁰⁶ V Brazílii v tomto okamžiku přesto myšlenky na nezávislost na Lisabonu ještě nepřevládaly. Naopak, velmi rozšířené zde byly představy nejen o udržení, ale navíc i prohloubení politické a hospodářské rovnoprávnosti Portugalska a Brazílie v nových politických podmínkách, o vytvoření rovnoprávných vládních orgánů v obou zemích, spojených v jedné monarchii, jejíž centrum se mohlo střídavě nacházet v Lisabonu a Rio de Janeiru¹⁰⁷ - čili iluze o jakési federalizaci portugalsko-brazílského impéria.

V takovém duchu také vyznívaly požadavky brazilských delegátů, zpravidla rodilých Brazilců liberálního zaměření,¹⁰⁸ v lisabonských kortesech, aniž by ovšem požadavky brazilských poslanců v Lisabonu nalézaly pozitivní odezvu. Již v dubnu 1821 vydaly kortesy instrukci, podle níž se prozatímní výbory, vytvořené v jednotlivých brazilských provinciích, měly podřídit Lisabonu a nikoliv regentské vládě Doma Pedra z Rio de Janeira. Ve městech Salvador da Bahia a São Luis de Maranhão byla poté vyhlášena nezávislost na regentství a následoval zmatek, v němž se hroutila správní jednota celé Brazílie. V provincii Minas Gerais i jinde vznikaly plány na úplnou autonomii a pod Pedrovou regentskou vládou zůstala jen větší část brazilského jihu.¹⁰⁹ Z Lisabonu bylo dále nařízeno stažení všech vládních institucí, zřízených v Rio de Janeiru, do Portugalska, pro každou brazilskou provincii byl jmenován vojenský guvernér, závislý přímo na Lisabonu, a likvidace Brazilského království měla kulminovat nařízením kortesů z 18. října 1821, podle kterého měl princ regent Pedro následovat svého otce a rovněž se vrátit do Portugalska. V Portugalsku se začalo s verbováním vojáků pro posádky v Brazílii.¹¹⁰ Brazilští poslanci v kortesech se po chladném přijetí museli potýkat s přibývajícím urážkami a

¹⁰⁵ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 159.

¹⁰⁶ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 72.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 102.

¹⁰⁸ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 133-134.

¹⁰⁹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 166.

¹¹⁰ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 102-103; OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 134.

nadávkami ze strany svých portugalských kolegů. Brazílii byl z portugalské strany předhazován konzervativismus, neochota k ústavním reformám, zaostalost všeho druhu.¹¹¹ Kortesy vedly urážlivé tiskové kampaně proti rovnoprávnému postavení Brazílie s metropolí a příznačným se v této souvislosti stal výrok soudce Manuela Fernandese Tomáse, jednoho z předáků portugalské liberální revoluce, jenž v pohrdavém tónu Brazílii nazval „zemí opic, negrů, dovezených z afrického pobřeží, a banánů“.¹¹² Za takových podmínek v Brazílii sílily ideje úplné nezávislosti. Mezi Portugalskem a Brazílií, předtím uspokojenou statutárním povýšením ze strany absolutistického režimu Jana VI. a nyní zklamanou politikou portugalských liberálů, se otevřela propast.

Ve srovnání se španělskou Amerikou probíhalo osamostatnění portugalské Ameriky za mnohem méně dramatických okolností, ačkoliv ani ono se neobešlo bez lokálních ozbrojených konfliktů. Byla zde i řada dalších rozdílů, jako například snadnější a rychlejší vyrovnání nezávislé Brazílie s Portugalskem, bývalou koloniální metropolí, než tomu bylo v případě vztahu mezi Španělskem a novými hispanoamerickými státy, nakonec ve všech případech s republikánským zřízením, nebo politická jednota, kterou si bývalá portugalská Amerika uchovala. Ve srovnání s celkovým revolučním vývojem v prostoru někdejší španělské Ameriky byl brazilský emancipační proces doprovázen také nanejvýš slabými sociálními otřesy. V tom se výrazně odrazila skutečnost, že v čele brazilské politické emancipace stanul sám portugalský princ Dom Pedro, a následná monarchistická forma vlády, jež v Brazílii přetrvala dlouhá příští desetiletí. Ostatně, už sám poměr mezi Brazílií a koloniální metropolí byl v letech 1808-1821 naprosto odlišný od obdobného poměru hispánské Ameriky a Španělska. S ohledem na výše uvedené lze však podotknout, že to bylo právě Portugalsko, z jehož strany vzešlo již v dubnu 1821 první uznání nezávislosti hispanoamerických států.¹¹³

Jak bylo uvedeno, kromě Španělska a Portugalska bylo další jihoevropskou zemí, kde v roce 1820 zvítězila konstitucionalistická revoluce, Neapolsko. Mezi říjnem a prosincem 1820 proběhl z iniciativy rakouského kancléře Metternicha kongres v Opavě, jehož se zúčastnili rakouský císař František I., ruský car Alexandr I. a pruský král Fridrich Vilém III., společně s vedoucími diplomacie těchto tří tzv.

¹¹¹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 166.

¹¹² OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 134.

¹¹³ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk, s. 40.

východních velmocí, a dále pozorovateli z Velké Británie a Francie. Hlavním výsledkem těchto jednání (a především výsledkem vyjednávání mezi Metternichem a ruským ministrem Kapodistriase) byl tzv. Opavský protokol z 19. listopadu, jenž v reakci na revoluční události na jihu Evropy definoval princip ozbrojené intervence ve všech evropských zemích, ohrožených revolučním převratem. Protokol podepsali zástupci Rakouska, Ruska i Pruska, avšak nikoliv Velké Británie, která protestovala proti samotnému principu ozbrojené intervence, ani Francie, která se snažila nepoškodit svou pověst před reformním hnutím v Itálii, v němž sledovala možný prostředek k prosazení vlastních mocenských zájmů na Apeninském poloostrově. Právě situace v Království obojí Sicílie a případně vůbec Itálie stály v popředí zájmu a protože byl na tato jednání přizván též neapolský král Ferdinand IV. (III.) a zástupci dalších italských států (papežského státu, Sardinského království a Toskánska), byl kongres z rakouské, respektive české části Slezska přesunut do jižnější části habsburské monarchie, do kraňské Lublaně. Tam zahájil své jednání 26. ledna 1821. Přítomni byli rakouský, ruský a neapolský monarcha, zástupci dalších tří zmíněných italských států, diplomaté z Francie a Pruska, britský diplomatický pozorovatel.¹¹⁴

Král Ferdinand IV., přetvařující se před konstitucionalistickým vedením v Neapoli, odjížděl do Lublaně se závazkem zabránit rakouskému vojenskému zásahu ve svém království, ovšem v Lublani k němu sám vyzval. Rakousko bylo dvěma zbývajícími „východními“ velmocemi pověřeno k intervenci na jihu Itálie, kdežto souhlas Francie byl jen velmi nejistý, Británie s ideou intervence nadále nesouhlasila a zástupci obou velmocí opustili jednání kongresu. Postup proti Království obojí Sicílie zahájily rakouské oddíly v únoru 1821. Neapolská konstitucionalistická armáda se fakticky rozložila. 7. března byl zasazen rozhodující úder konstitucionalistickým oddílům pod velením generála Guglielma Pepeho, jednoho z předních aktérů povstání v předchozím roce, u Rieti a později byli konstitucionalisté poraženi při obraně Messiny. 23. března obsadily rakouské jednotky Neapol a následovala restaurace absolutistického režimu v Království obojí Sicílie. Paralelně s rakouskou intervencí v Neapolsku se však liberální hnutí s dočasným úspěchem ozvalo v Sardinském království. Právě rakouský vojenský postup na jih Itálie podnítl piemontské sektářské organizace, které měly rovněž hlavní oporu mezi důstojnictvem, k akci a zahájení již

¹¹⁴ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 177; REIFENSCHIED, R.: Die Habsburger, s. 289.

předem připravované revoluce. 9. března 1821 se vzbuřila vojenská posádka v Alessandrii a v dalších dnech se připojily posádky v dalších městech, včetně Turína, hlavního města sardinsko-piemontského státu. S abdikací krále Viktora Emanuela I. nastoupil na sardinský trůn princ Karel Albert, který pro své postoje vzbuzoval naděje liberálů a se kterým konspirátoři vyjednávali ještě před vypuknutím vzpoury. Stejně jako předtím v Neapolsku, byla i v Sardinském království vyhlášena platnost ústavy španělského vzoru, na niž na nátlak povstalců přísahal Karel Albert, a v cílech piemontské revoluce se jednoznačně odrážela myšlenka italského národního sjednocení, s jejíž realizací mělo být započato i za cenu války s Rakouskem. Karel Albert však naděje revolucionářů zklamal, ještě v březnu 1821 abdikoval pod tlakem svého strýce Karla Felixe a uprchl pod rakouskou správu do Milána. V dubnu vstoupily rovněž do Piemontu rakouské vojenské síly, porazily konstitucionalisty u Novary a Karel Felix pod jejich patronací obnovil v Sardinsku systém neomezené královské moci. Revoluční události v Neapolsku a Sardinsku let 1820-1821 a rakouská vojenská intervence vyvrcholily soudními procesy a represemi prakticky v celé Itálii a současně zvedly vlnu politické emigrace z Itálie. Většina z těchto emigrantů pokračovala mimo Apeninský poloostrov v politické konspiraci nebo se zapojila do dění ve Španělsku či v Řecku, které v roce 1821 povstalo proti osmanské nadvládě.¹¹⁵

Řecké protiturecké povstání začalo jako součást širších osvobozeneckých snah, které v prvních dekadách 19. století, též pod vlivem rusko-turecké války let 1806-1812, sílily mezi balkánskými národy pod nadvládou Osmanské říše a ostatně svou bezprostřední předeheru mělo v povstáních v rumunských knížectvích Moldavsko a Valašsko. Tažení, jež v březnu 1821 zahájil z ruského území do Moldavska se svými dobrovolníky Alexandr Ypsilanti, ruský generál řeckého původu a bývalý adjutant cara Alexandra I., syn někdejšího valašského knížete, a jehož konečným cílem mělo být Řecko, ztroskotalo v důsledku postupu tureckých sil. Nicméně, zatímco Rakousko s plným ruským požehnáním zlikvidovalo revoluční ohniska v jižní i severní Itálii, upoutalo povstání v samotném Řecku v dubnu 1821 zvýšenou pozornost účastníků Lublaňského kongresu. Vzhledem ke svým tradičním zájmům v tzv. Východní otázce, k nimž patřil i patronát nad pravoslavným obyvatelstvem

¹¹⁵ PROCACCI, G.: Dějiny Itálie, s. 228-229; POLIŠENSKÝ, J.: „Opavský kongres a evropská politika 1820-1822“, in: Sborník historický IX, s. 308-310; SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 177-178.

Balkánu, přinášela tato situace dilema pro Rusko. Rakouský kancléř Metternich naproti tomu jednoznačně prosazoval názor, aby i tento případ, tj. povstání proti svrchovanosti osmanského sultána, byl posuzován jako případ vzpoury proti legitimnímu panovníkovi. Zasedání kongresu v Lublani bylo ukončeno 12. května 1821, přičemž bylo předem dohodnuto, že na dalším kongresu ve Veroně bude projednávána otázka Španělska a Řecka.¹¹⁶ Osvobozenecká válka v Řecku, spojená s vyhlášením řecké nezávislosti Národním shromážděním v Epidauru v lednu 1822 a krvavými tureckými represáliemi proti řeckému obyvatelstvu, vyvolávala v dalších letech značný zájem a emoce evropské veřejnosti. O konečném úspěchu řeckého boje za nezávislost proti silám sultána Mahmuda II. a jeho egyptským vazalům měl rozhodnout teprve ozbrojený britsko-francouzsko-ruský zásah v roce 1827 a následná rusko-turecká válka v letech 1828-1829. Ještě během zasedání Veronského kongresu na podzim 1822 však mocnosti Svaté aliance vyjádřily s povstáním Řeků ostrý nesouhlas, a to včetně Ruska - navzdory napětí, které se v souvislosti s řeckou otázkou zhruba od poloviny roku 1821 vytvářelo ve vztahu mezi Ruskem a Tureckem a které spolu s pokračující ruskou aktivitou ve vztahu ke Španělsku, tj. prosazováním intervence proti liberálnímu vedení v Madridu, přivádělo Rakousko do opět těsnější spolupráce s Velkou Británií. V říjnu 1821 se kníže Metternich setkal s britským ministrem zahraničí Castlereaghem v Hannoveru a ve směru k Rusku oba jasně naznačili přání nedopustit rozpad Osmanské říše. Zároveň se shodli na potřebě limitovat záměry Francie ve Španělsku, v jehož případě se Vídeň přikláněla k britské zásadě neintervence.¹¹⁷ Rozdílné postoje jednotlivých evropských velmocí k záležitostem Itálie, Španělska a Řecka dokazovaly, že nad kolektivními principy Svaté aliance zpravidla převažovaly vlastní mocenské zájmy. Přesto však rakouská vojenská intervence v Itálii v předjaří a na jaře 1821, následovaná restaurací absolutismu v Neapoli a Turíně, měla mít o dva roky později své opakování, uskutečněné tentokrát ve francouzské režii, ve Španělsku, jehož příkladem byl revoluční vývoj na Apeninském poloostrově ovlivněn.

Takovému zásahu ve Španělsku slibovala podporu činnost španělské absolutistické opozice, vedoucí ozbrojený odboj proti vládě liberálů. V jihofrancouzském Bayonne se vytvořila absolutistická junta, v jejímž čele stál generál Francisco Ramón de Eguía. Cíl navrácení absolutní moci králi Ferdinandovi

¹¹⁶ REIFENSCHIED, R.: Die Habsburger, s. 289.

¹¹⁷ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 178-179.

VII. sledovala také regentská rada, zformovaná v létě 1822 ve městě Seo de Urgel v katalánských Pyrenejích.¹¹⁸ S problematikou Španělska počátku dvacátých let 19. století byla provázána rovněž otázka jeho rozpadajícího se zámořského koloniálního panství, tak jako s ní byly provázány i zájmy samotné Francie, odkud byli v roce 1819 do španělské Ameriky vysláni zvláštní agenti v zájmu rozšíření obchodních kontaktů.¹¹⁹

Ve Spojených státech amerických přinášela reakce Svaté aliance na revoluční dění v jižní Evropě v letech 1820-1821, tzn. výsledky jednání v Opavě a Lublani se zmíněným Opavským protokolem, intervence proti ústavním vládám v Itálii a již tehdy diskutovaná možnost podobného zásahu ve Španělsku, zřetelné potvrzení izolacionistické teze o naprosté vzájemné odlišnosti evropského a amerického politického systému. Pokud se jedná o specifický problém španělské Ameriky, novému španělskému vyslanci v USA, generálu Francisku Dionisiovi Vivesovi, jenž se ve Washingtonu objevil v dubnu 1820, severoamerický ministr zahraničí John Quincy Adams naznačil, že Spojené státy nebudou pospíchat s uznáním nezávislosti hispanoamerických států, a tento neurčitý slib také přispěl ke zmíněné ratifikaci dohody o postoupení Floridy USA ze španělské strany.¹²⁰ V květnu 1821 ovšem Sněmovna reprezentantů severoamerického Kongresu pod vedením Henryho Claye odhlasovala rezoluce, jež naznačovaly ochotu k podpoře takového uznání.¹²¹ Později se francouzská intervence ve Španělsku v roce 1823 měla stát základním předpokladem ke zrodu tzv. Monroeovy doktríny v USA. V době, kdy bylo ve Španělsku za francouzského přičinění nastoleno období tzv. druhé restaurace, byla však ztráta naprosté většiny španělské Ameriky pro Madrid již prakticky zpečetěna.

¹¹⁸ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 408.

¹¹⁹ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 165.

¹²⁰ Tamtéž, s. 113-114.

¹²¹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 25.

KAPITOLA ŠESTÁ

FAKTICKÝ ROZPAD ŠPANĚLSKÉ A PORTUGALSKÉ KOLONIÁLNÍ MOCI V AMERICE

Rok 1821, jak již bylo do značné míry ukázáno, se ve vývoji hispanoamerických osvobozeneckých válek a revolucí stal rokem významného předělu. Vedle již nezvratných vítězství Bolívarových vojsk ve Venezuele a Nové Granadě se zhroutila španělská moc nad Mexikem a celou Střední Amerikou, přinejmenším velmi vážně otřesen byl koloniální režim v Peru. S tím vším je rok 1821 také označován za dobu, kdy došlo k jakémusi pomyslnému zhroucení royalistické věci ve španělské Americe, tedy mnohde doposud silné či nadále zachovávané loajality vůči koloniální metropoli, respektive španělskému královskému trůnu, a tím vlastně příklonu k independentistickým idejím a řešením (což je důležité i vzhledem k rozsahu území, která se náhle ocitla pod kontrolou independentistických vlád). Tak jako s návratem Ferdinanda VII. na trůn v roce 1814 k tomuto postupnému společenskému procesu přispěly represe, spojené navíc s nastolením otevřené supremacie armády nad civilní administrativou a s přednostním využíváním veřejných financí na vojenské náklady, celkový dopad španělské revoluce od roku 1820, jak bylo rovněž zmiňováno, s nepříliš uváženými reformami, ztrátou osobní prestiže krále a rozkolem ve vlastních španělských řadách, takový proces urychlil.¹

Ostatně rovněž rozhodující porážka royalistických sil ve Venezuele v roce 1821 byla výrazně podmíněna naprostým vnitřním rozkladem.² Zásadní zlom v situaci ve Venezuele znamenala bitva na pláni Carabobo 24. června 1821. S ohledem na uvedený vnitřní rozklad v royalistických řadách, který přispěl k tomu, že se následně prakticky celá Venezuela ocitla v republikánských rukou, již v týdnech předcházejících tomuto střetnutí se Bolívarovým významným úspěchem stalo dosažení tendence opačného směru, tj. podřízení svých vzpurných a svévolně jednajících velitelů pod své přímé velení (v tomto ohledu mu vynesla mnoho již prestiž, dosažená vítězstvím u Boyacá v roce 1819, a podřízení Arismendiho a Bermúdeze na východě Venezuely). V červnu 1821 tak dosáhl toho, že jednotliví venezuelští velitelé na jeho rozkaz stáhli své oddíly do vojska, jež sám *El Libertador*

¹ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 114-115, 118.

² Tamtéž, s. 115.

nazval „největším a nejkrásnějším, které v Kolumbii vytáhlo na bojiště“.³ Toto vojsko, které Bolívar shromáždil za vytrvalých dešťů a zásobovacích potíží a s nímž pátral po nepříteli v oblastech jižně od západovenezuelské Valencie, čítalo asi 7000 mužů a bylo rozděleno do tří divizí, z nichž jedné velel jako generál José Antonio Páez, druhé generál Cedeño a třetí plukovník Plaza, zatímco generál Santiago Mariño byl členem Bolívarova štábu. Sestavení této armády, výsledek Bolívarových vojenských reforem a překonání regionálního caudillismu jednotlivých republikánských velitelů, bylo pak v bitvě na Carabobu korunováno vítězstvím nad početně o něco slabšími jednotkami španělského generála La Torreho. V boji sehráli rozhodující roli Páezovi *llaneros* společně s britskými legionáři, rovněž podřízenými Páezovi, jimž se navzdory dělostřeleckému ostřelování podařilo zadržet zpočátku úspěšný protiútok royalistické jízdy. Bitva, v níž na vlastenecké straně zahynuli generál Cedeño i plukovník Plaza, způsobila royalistům ztrátu asi 1200 padlých a raněných, 1500 jich padlo do zajetí. Generál La Torre spolu s dřívějším Bovesovým a Morillovým pobočníkem Tomásem Moralesem a s nevelkou částí svého vojska nakonec unikl z republikánského sevření a prchal k Puerto Cabellu.⁴ V tomto přístavním městě royalistická posádka poté vzdorovala až do roku 1823.

Vlastenecké vítězství na Carabobu bylo následováno okamžitým povýšením Páeze na vrchního generála (*general en jefe*) z Bolívarovy strany, učiněným ve jménu Kongresu. Společně s Bolívarem pokračoval také José Antonio Páez od Caraboba v tažení do Caracasu, který obsadili bez odporu.⁵ Bolívar tím po sedmi letech stanul v zubožené venezuelské metropoli, svém rodném městě, v době, kdy jeho vítězství na venezuelské půdě bylo již v podstatě definitivní. Vítězství na Carabobu se zároveň stalo předpokladem pro nápadný společenský vzestup Josého Antonia Páeze, *caudilla* z oblasti Apure, v rámci celé Venezuely. V období, kdy se v zemi prostřednictvím zabírání opuštěných latifundií po vybité kreolské aristokracii vytvářela nová vojenská oligarchie, změnil se Páez, syn druhořadého úředníka královského tabákového monopolu ve městě Guanare, s kořeny na Kanárských ostrovech, a sám původně dobytčářský peón, nejen v národního hrdinu, ale i v nejbohatšího Venezuelana.⁶ Zatímco se centrum Bolívarovy Velké Kolumbie

³ LYNCH, J.: *Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850*, s. 105-106.

⁴ Tamtéž, s. 106; KLÍMA, J.: *Simón Bolívar*, s. 154-155.

⁵ LYNCH, J.: *Caudillos en Hispanoamérica*, s. 349.

⁶ KLÍMA, J.: *Simón Bolívar*, s. 155.

přesunulo do Bogoty, zastínila Páezova autorita ve Venezuele autoritu Mariňovu, Bermúdezovu a dalších venezuelských vojenských předáků. Ze své funkce vrchního velitele ve Venezuele vedl Páez obléhání royalistů v Puerto Cabellu, boj proti nepřátelské guerille a prosazování právního řádu v zemi. Vývoj ve Venezuele v dalších letech, spojený právě s jeho ambicemi, jej měl přivést až do úřadu presidenta nezávislé Venezuely - avšak ještě po téměř celé další desetiletí zůstávala Venezuela součástí Velké Kolumbie, jejíž ústavu rovněž zrovna v tomto období odhlasoval parlament v Cúcutě. Cúcuta, město na východě Nové Granady, při hranici s Venezuelou, se v roce 1821 stala místem zasedání kolumbijského Kongresu, které mělo rozhodnout o další podobě Bolívarem vytvořeného státního útvaru v Jižní Americe. Bolívar, Santander a další se stavěli proti koncepci Velké Kolumbie jako volného soustátí, složeného z Venezuely, Nové Granady a oblasti Quita, takže byla prosazena forma centralizované unie.⁷ Ústava z Cúcuty z 12. července 1821 vytvářela v prostoru Venezuely, Nové Granady a Quita jednoduší útvar pod jedinou vládou, sídlící v Bogotě, a rozdělený do několika departementů, nikoliv třech silných celků.⁸ Přes Bolívarovy snahy o oddělení civilní moci od vojenské byl Bolívar v Cúcutě opět zvolen do funkce kolumbijského presidenta a současně mu byly potvrzeny vojenské pravomoci. Vicepresidentem reorganizované Velké Kolumbie (a také častým faktickým vykonavatelem presidentské moci v Bogotě) se stával Santander. Ve Venezuele byl v roce 1822 zvolen do funkce vicepresidenta generál Carlos Soublette, voják a politik rovněž s bohatými zkušenostmi z osvobozeneckých válek a rovněž jeden z budoucích venezuelských presidentů.⁹ V zájmu poklidné konsolidace Venezuely, kde se chýlilo ke konci více než desetileté období krvavých bojů za nezávislost, se Bolívar rozhodl uspokojit své venezuelské velitele, fakticky lokální *caudillos*, udělením významných regionálních funkcí a rozsáhlých pozemků. S tím ostatně souvisel uvedený mocenský

⁷ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 159.

⁸ LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica, s. 192.

⁹ Carlos Soublette již v roce 1811 působil po boku Franciska Mirandy. Poté se zúčastnil např. řady bojů na venezuelském území v letech 1813-1814, obrany cartagenské pevnosti La Popa, Bolívarovy expedice z Haiti v roce 1816. Hrál významnou roli v soudním procesu proti generálu Piarovi v Angostuře v roce 1817 a též se podílel na Bolívarově vítězství na Carabobu v roce 1821. V roce 1826 se stal kolumbijským sekretářem války a námořnictva (*Secretario de Guerra y Marina*) a v roce 1829, před separací Venezuely od Kolumbie, sloužil jako sekretář Páezovi. Presidentem Venezuely byl v letech 1837-1839 a 1843-1847. Později, již v podmínkách následujících normalizaci vztahů mezi Španělskem a Venezuelou, působil po jednu dobu jako zplnomocněný vyslanec Venezuely ve Španělsku. – LOPEZ, C. F., BRICEÑO VALERO, A., PEREZ SOSA, E.: La Guayra. Causa y Matriz de la Independencia Hispano-Americana, s. 97-98.

vzestup Josého Antonia Páeze.¹⁰

V centralistickém charakteru kolumbijského státu, daném cúcutskou ústavou, shledával Bolívar posílení „národní jednoty“, ochranu před anarchií, způsobenou vlastními zákony jednotlivých regionálních vůdců, a z mezinárodního hlediska také předpoklad snadnějšího uznání Kolumbie ze strany Velké Británie a USA.¹¹ Spojení presidentského úřadu s armádním velením bylo podmíněno pokračující válkou proti španělské moci. Bolívarovo přesvědčení, že „velení armády a řízení republiky se mají udržovat oddělené“, a názor, že „Kolumbie, ovládaná mečem svých ochránců, se podobá více vojenskému táboru než společenskému tělesu“, jak to už v dubnu 1821 vyjádřil v dopise někdejšímu independentistickému předákovi v Cundinamarce Antoniu Nariňovi,¹² stojí tedy za pozornost jako protiklad k jedné z budoucích charakteristických tendencí vnitřního vývoje samostatných latinskoamerických států v 19. a 20. století.

Po vítězství ve Venezuele se hlavní Bolívarův zájem, kromě záležitostí nové formy kolumbijského státu, upínal k vojenskému tažení směrem na jihozápad, ke Quitu. V přístupu k centrálnímu stejnojmennému městu této oblasti mu až do roku 1822 bránil odpor royalistických oddílů a obyvatelstva v oblasti Pasta. Přesto se už v průběhu roku 1821 také v Nové Granadě výrazně rozšířila teritoriální svrchovanost Kolumbijské republiky. V její moci se ocitla Cartagena a k independentistickému obratu došlo na Panamské šíji. Když v roce 1820 přijal panamský guvernér Juan de la Cruz španělskou ústavu, vyvolalo to zde nadšení a sympatie i mezi kritiky režimu. Za takové situace vytáhl v říjnu 1821 guvernér s velkou částí vojáků, dislokovaných v panamských přístavech, na jih proti Bolívarovým armádám. V době jeho nepřítomnosti se však sešlo panamské *cabildo*, během jehož zasedání byla 28. listopadu 1821 vyhlášena samostatnost. To následovaly diskuse o budoucnosti oblasti, v níž se spolu s myšlenkou o vytvoření nezávislého státu v regionu objevovaly návrhy na její připojení k Velké Kolumbii nebo, vzhledem k převratům,

¹⁰ Již 16. července 1821 vydal Bolívar dekret, jímž zřizoval na západě Venezuely dva vojensko-politické regiony, z nichž jeden přidělil Páezovi a jeden Mariňovi, zatímco východní provincie postoupil Bermúdezovi. Mocenská hegemonie Páeze, jenž získal zázemí v okolí Caracasu, byl obklopen oligarchií a zbožňován lidem (kdežto např. Mariño zůstával izolován od svého regionu a opuštěn svými spojenci na východě země), byla však od počátku zřejmá. Ústavním prezidentem Venezuely byl Páez v letech 1830-1835 a 1839-1843, ovšem faktický mocenský vliv v zemi vykonával i v obdobích Soubletteho presidentského úřadu. – LYNCH, J.: *Caudillos en Hispanoamérica*, s. 139, 267-269.

¹¹ Tamtéž, s. 192.

¹² Tamtéž, s. 138-139.

k nimž mezitím došlo v Mexiku a Guatemale, k nezávislému Mexiku či Střední Americe. Alternativa připojení k Bolívarově Kolumbii měla nejvíce přívrženců, načež bylo oznámeno začlenění Panamy do tohoto státu.¹³

Zatímco ve Venezuele skončilo příměří, Bolívar s Páezem zlomili royalistický odpor na Carabobu a vstoupili do Caracasu, v Peru stále vyjednával San Martín s místokrálem La Sernou, pro kterého se však záhy stalo neúnosné udržet se v Limě. Květnová a červnová jednání na haciendě Punchauca severně od Limy nevedla k reálnému řešení. Na San Martínův návrh, aby byla v Peru jmenována regentská vláda v čele s La Sernou, přičemž on sám by odjel do Španělska a přiměl kortesy, aby některého ze španělských princů jmenovaly králem Peru (a který vládní zmocněnec Abreu považoval za jediné možné řešení), odpověděl La Serna, že k takovému kroku není zmocněn.¹⁴ Mezitím se prohlubovala zoufalá situace v Limě, odříznuté od zásobovacích zdrojů. K hladu se připojila epidemie úplavice, která si vyžádala oběti i v řadách královské armády a zasáhla ostatně také San Martínovo vojsko, nacházející se zatím mimo město. Tíživý stav ve městě byl za vydatného přičinění vojáků doprovázen loupením. Lidské *cabildo* odmítlo La Sernovu žádost o zvláštní kontribuci a argumentem byla právě situace v Limě a jejím okolí. „Dobytek, sadbu, ovoce, všechno zničili drancující vojáci. Nejbohatší provincie jsou v rukou nepřítele, ostatním hrozí, že skončí stejně. Toto slavné město trpí strašnou blokadou, hladem, krádežemi a smrtí. Stovky lidí žene z města hlad,“ tvrdili městští zástupci místokráli, který se navíc potýkal i s dezercí vlastních vojáků a pod tlakem okolností se rozhodl Limu opustit.¹⁵

6. července 1821 vyrazil místokrál La Serna s prvními oddíly z Limy do vnitrozemské andské Sierry. Royalistickou evakuaci peruánské metropole dokončil generál José Canterac se čtyřtisícovou armádou a ještě než se royalisté z Limy stáhli, na místokrálovův příkaz rekvírovali všechny koně a vše další, čeho by mohl nepřítel využít (včetně například stříbra z kostelů), zničili přebytečné zbraně a mincovnu. Limu poté zachvátila anarchie, spojená s rabováním a strachem, k němuž přispíval postup *montoneros*, kteří se k městu blížili údolím řeky Rímac. Právě jejich postup přiměl lidské *cabildo*, aby se obrátilo na San Martína s výzvou,

¹³ OPATRŇY, J.: Panama, s. 24-25.

¹⁴ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 180.

¹⁵ Tamtéž.

aby město se svým vojskem obsadil.¹⁶ S ohledem na San Martínův vztah k uvedeným guerillovým skupinám, jejichž aktivity rovněž vážně narušovaly ústup royalistů z Limy do And, lze dodat, že stejně jako později Bolívar nebo generál Sucre, ani San Martín nechoval příliš mnoho důvěry k peruánským guerillovým vůdcům, jejichž postoj k samotné myšlence nezávislosti byl v mnoha případech přinejmenším sporný - a příznačné bylo, že vrchním velitelem partyzánských sil v peruánské Sieře jmenoval argentinského důstojníka Isidora Villara.¹⁷

San Martínova osvobozenecá armáda vstoupila do Limy již 12. července. Následovalo San Martínovo setkání s předákem *cabilda* markýzem de Montemira, jemuž místokrál La Serna před svým odjezdem svěřil civilní i vojenskou moc ve městě, a přátelský ráz mělo San Martínovo setkání s limským arcibiskupem Las Herasem, jenž, na rozdíl od řady jiných kleriků v Peru, projevoval ochotu usmíření s independentisty. Vyrabovaná Lima, vnímaná v předchozích letech v laplatských provinciích a v Chile jako hlavní hrozba nezávislosti, se tak konečně ocitla v područí generála San Martína, jenž zde vyzval ke svolání otevřeného *cabilda*, slavnostnímu shromáždění za účasti limských měšťanů a prelátů církevních řádů, které mělo rozhodnout o dalším osudu Peru. Toto otevřené shromáždění (*cabildo abierto*) se konalo na hlavním limském náměstí 28. července 1821 a vyvrcholilo San Martínovým slavnostním vyhlášením nezávislosti Peru. Malá část peruánských obchodníků a aristokratů, která se podepsala pod provolání, sepsané při této příležitosti, patřila přitom k nejzarytějším royalistům a jejich rozhodnutí bylo motivováno odporem vůči liberální vládě ve Španělsku. Mezi příslušníky konzervativní peruánské elity se objevil názor, že vyhlášení peruánské nezávislosti je nejen nevyhnutelné, ale přímo žádoucí.¹⁸

Posléze převzal José de San Martín, obdařen titulem Ochránce Peru (*Protector del Perú*), veškerou politickou a vojenskou moc v zemi, respektive v těch jejích částech, jež se nalézaly pod kontrolou independentistů. V jeho

¹⁶ Tamtéž, s. 180-181.

¹⁷ Mnozí z těchto vůdců peruánské guerilly byli drobní vlastníci kreolského či mestického původu, kteří pozvedli zbraň proti royalistům třeba jen z důvodů osobní msty, v jiných případech se jednalo o populisty, kteří bojovali za lokální zájmy svých společenství. Tomu se blížily i postoje indiánských předáků, kuraků, kteří obecně nechovali mnoho náklonnosti k bílým, lhostejno zda royalistům nebo independentistům. Později se někteří z předáků těchto *montoneros* přiklonili k podpoře politiků domácího, tj. peruánského původu, jako byli Riva Agüero nebo markýz de Torre Tagle. – LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica, s. 80-82.

¹⁸ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 181; AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 183.

prozatímní vládě sehrál významnou roli jako ministr války a námořnictva jeho společník z Lautarovy lóže Bernardo Monteagudo, laplatský liberál, jenž měl na San Martína jakožto peruánského státníka silný vliv.¹⁹ San Martínova liberalizační nařízení a dekrety (zrušení indiánské daně a mity, tj. povinných prací Indiánů v dolech, osvobození dětí otroků, narozených po dni vyhlášení nezávislosti) nesouladily se zájmy zámožné peruánské oligarchie, argumentující obavami ze zhroucení ekonomiky. San Martínova správa v Peru se potýkala s finančním nedostatkem a hospodářským poklesem, také proto, že stříbrné andské doly zůstávaly v royalistických rukách. Dobrovolná daň, zavedená pro patrioty, se zakrátko stala povinnou. V době, kdy se peruánské přístavy otevíraly volnému obchodu (z čehož profitovali zejména Britové), zatížil *Protector* zahraniční zboží 20-procentní, domácí 16-procentní a ostatní jihoamerické 18-procentní daní, i když u některých komodit daně zase zrušil. Ačkoliv jeden z jeho dekretů sliboval Španělům v Peru respekt k jejich bezpečnosti a majetku, docházelo k vyvlastňování jejich půdy a jejímu přidělování důstojníkům a vojákům, což mělo armádě zčásti nahradit nevyplacený žold. Rovněž chilský *Director* O'Higgins dostal od San Martína haciendu v údolí Cañete v hodnotě 500 000 pesos. Stejně tak docházelo k násilnému vybírání daní. Lidský obchodnický konzulát, který v předchozím desetiletí financoval politiku místokrále, poskytl San Martínovu vedení půjčku ve výši 100 000 pesos, ale to v daném stavu neznamenalo příliš.²⁰ V Peru, jehož území nakonec zůstalo posledním bojištěm latinskoamerických válek za nezávislost, zůstávala také ještě poměrně dlouho po roce 1821 rozšířenou ona zmíněná royalistická věc, zakořeněná loajalita vůči Madridu, což se odráželo i v postojích různých vrstev peruánské společnosti a což bylo pravděpodobně podmíněno už okolnostmi, za jakých zde k vyhlášení nezávislosti došlo.²¹ Vždyť přítomnost San Martínových vojáků v pobřežních městech a protěžování Argentinců novým režimem v Limě znamenaly, že španělskou nadvládu nahradila nadvláda argentinská či argentinsko-chilská (a tu zase měla poté vystřídat nadvláda kolumbijsko-venezuelská). San Martín sice dopředu omezil svou vládu do doby, než se sejde peruánský parlament, ale přes dekret z konce roku 1821, jímž se vypisovaly volby do ústavodárného shromáždění, zahájil takový kongres zasedání až v září 1822, již

¹⁹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 359.

²⁰ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 181-182.

²¹ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 118-119.

v době San Martínova odchodu ze země.

Již celkem nedlouho po vyhlášení peruánské nezávislosti se San Martín definitivně rozešel se svým britským společníkem Thomasem Cochranem, přičemž na pozadí této roztržky stály opět finanční otázky. Cochranův požadavek vyplacení dlužného žoldu jeho námořníkům po San Martínově obsazení Limy hrozil přerůst ve vzpouru, v reakci na prvotní San Martínovu odpověď, že ten má být vyplacen ze strany Chile. Když San Martín nechal na jednu z jeho lodí v Ancónu dopravit stříbro v hodnotě 400 000 pesos, opustil Cochran v říjnu 1821 Peru. Odplul do Guayaquilu a odtud do Panamy, v chilském Valparaísu byl později přivítán jako národní hrdina (a jeho jihoamerická kariéra měla poté ještě pokračování v Brazílii). Část jeho mužů se zařadila do nově se formujícího peruánského loďstva, budovaného v Peru za chilského podílu, a podobně jako předtím v Chile, za účasti britských a severoamerických námořníků.²² Spor mezi San Martínem a Cochranem přitom probíhal a vrcholil zhruba v době, kdy royalistický generál Canterac na příkaz místokrále La Serny uskutečnil tažení z andské Jauji do přístavního Callaa a San Martín mohl očekávat jeho útok na Limu.

Canterakův

postup k pacifickému peruánskému pobřeží měl za cíl posílit posádku pevnosti v Callau, jak to jejímu veliteli generálovi Josému de La Mar slíbil před svým stažením z Limy La Serna (jenž tam tehdy zároveň poslal svých asi 900 nemocných vojáků, z nichž ovšem v následujících měsících stovky pomřely a další velké množství dezertovalo). Canterakova armáda dorazila v září 1821 do Callaa bez odporu, ale když se její velitel obeznámil s beznadějnou situací zdejší pevnosti pokud šlo o možnost jejího zásobování, obrátil se zpátky do Sierry. Odpor svých vojáků, kteří doufali v opětné dobytí Limy, zlomil Canterac za cenu poprav. San Martín sledoval pohyb této armády, ale odmítl nabídku, jež mu dal ještě Cochran, že se proti mírné Canterakově přesile postaví s dvoutisícovým vojskem. Nicméně, ještě v září 1821 přijal *Protector* nabídku kapitulace generála La Mara, jemuž v pevnosti v Callau již docházely zásoby potravin. Většina jeho posádky odplula na jih Peru, kde se přidali k tamním royalistickým silám, někteří se vrátili do Španělska. Sám generál La Mar, rodák z Cuenky v pozdějším Ekvádoru, jehož vojenská dráha započala ve Španělsku, nepřijal San Martínův návrh vstoupit do jeho armády, ovšem tím, že místokráli La Sernovi vrátil svá vyznamenání a odplul do Guayaquilu, kde převzal

²² ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 183; CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 360.

velení milice tamní junty, stanul přesto na vlastenecké straně. V independentistických řadách se v Peru objevil až později a v období politických zmatků po definitivním pádu španělské moci stál v letech 1827-1829 ve funkci peruánského presidenta.²³

Rovněž již relativně krátce po vyhlášení nezávislosti Peru musel opustit Limu arcibiskup Las Heras, protože se odmítl podvolit tlaku San Martína, respektive jeho ministrů Bernarda Monteaguda a Juana Garcíi del Río, aby zakročil proti fanatickým kázáním proti nezávislosti, zahájeným limskými kleriky pod vlivem příprav royalistické ofenzívy. Přibližně osmdesátiletý duchovní odplul do Španělska, kde v lednu 1823 zemřel v jednom madridském klášteře bosých trinitářů.²⁴ José de La Serna se zatím ke konci roku 1821 usadil v Cuzku, z něhož učinil nové centrum místokrálovství, zavedl přísnou kontrolu nad obyvatelstvem a válečnou ekonomiku, posiloval svou armádu odvody a řídil propagační tiskovou kampaň proti independentistům. V Peru, zčásti nezávislém či spíše polonezávislém, avšak z velké části dosud ovládaném španělským místokrálem (a týkalo se to též vysokohorské oblasti Horního Peru), přetrvávala patová situace. Tu se zdráhavému San Martínovi již nepodařilo zvrátit ve svůj prospěch.

Vzhledem ke svému ideovému vlivu hrály rovněž v úspěchu Iturbideho převratu v Novém Španělsku v roce 1821 významnou roli postoje vysokých představitelů katolické církve, ovlivněné zpravidla silným odporem a nenávistí vůči konstitučnímu vedení v Madridu. Při určitých analogiích se zde situace vyvíjela naprosto jiným způsobem než v Peru, kde bylo vyhlášení nezávislosti spojeno s příchodem vojska liberálně orientovaného generála od La Platy. Nepřátelský postoj vůči tzv. Plánu z Igualy generála Iturbideho zaujal, a tedy v pozici loajální metropoli zůstal, například biskup v severomexickém Durangu, který věřícím ve své diecézi doporučil věrnost králi, poslušnost vládě a jejich vzájemné jednotě, ale otevřeně se k ideji samostatné mexické monarchie přihlásil biskup z Guadalajary Juan Ruiz y Cabañas, v předcházejících letech velmi aktivní nepřítel republikánsky orientovaného boje za nezávislost Mexika, který Iturbidemu poskytl 25 000 pesos. Obdobný obrat projevil Antonio Joaquín Pérez, při jedné příležitosti již zmíněný biskup v Pueble a někdejší poslanec kortesů v Cádizu, jenž dokonce stanul po Iturbideho boku jako jeho nejbližší rádce. Stejně jako mnoho dalších představitelů vysokého kléru v Mexiku,

²³ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 180-183, 196.

²⁴ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 184-185.

také on považoval změny, k nimž došlo ve Španělsku po Riegově povstání v roce 1820, tedy podřízení královské moci konstituční vládě liberálů, za definitivní, a v jeho konkrétním případě navíc mohla hrát roli obava z postihu, vzhledem k tomu, že patřil k poslancům, jež se v roce 1814 obrátili na Ferdinanda VII. v zájmu obnovy absolutismu a tím zradili konstitucionalistickou věc (lze přitom podotknout, že červnu 1820 Pérez ovšem opět doporučil věřícím úctu ke španělské ústavě). Když počátkem srpna 1821 vstoupil generál Iturbide do Puebly, ubytoval jej Pérez v biskupském paláci a během přísahy mexické nezávislosti, uskutečněné tři dny poté v místní katedrále, přednesl projev, v němž vystoupil jako horlivý stoupenec nezávislého mexického státu. Na základě biblického citátu přirovnal Mexiko k ptákoví, drženému od malička v zajetí, který se „zpočátku baví tím, co jej vězní, než se se svým dospíváním a nabíráním energie snaží dostat na svobodu“, nebo k dospívající odvážné mladici, „emancipující se od svých opatrovníků a získávající tím svobodu“. Ještě v září 1821 stanul biskup Pérez přímo u zrodu samotné nezávislosti Mexika a kromě toho měl rozhodující vliv na utvoření Iturbideho ambice, že by se on sám mohl korunovat na mexického monarchu²⁵ - k čemuž došlo, když zcela selhal projekt, spojený s představou, že na samostatný mexický trůn usedne sám Don Fernando (tj. Ferdinand VII.) či jiný příslušník španělského královského rodu.

Při poměrně snadném prosazení Iturbideho (a Guerrerova) Plánu z Igualy z 24. února 1821 na většině mexického území, spojeném s triumfálním tažením Iturbideho tzv. „Vojska tří záruk“,²⁶ byl pochopitelně rozhodujícím faktorem postoj armády. Také s ohledem na politické dějiny Mexika následujících desetiletí může být důležité připomenout, že jedním z royalistických důstojníků, kteří se v tomto období postavili na Iturbideho stranu, byl Antonio López de Santa Anna, pozdější oportunistický politik, několikanásobný mexický prezident a diktátor. Tento kreol, rodák z města Jalapa severně od Veracruzu, se k povstání proti místokráli Apodakovi připojil v dubnu 1821, kromě jiného snad rovněž s přesvědčením, že se španělská věc vyčerpala, a s vidinou osobního povýšení na plukovníka. V souvislosti s úspěchy „Vojska tří záruk“ lze dodat, že právě Santa Annovým oddílům se ke sklonku května 1821 vzdala jeho rodná Jalapa. Následný pokus o obsazení nepříliš vzdáleného Veracruzu sice neuspěl a toto významné přístavní město zatím zůstávalo spolu se

²⁵ Tamtéž, s. 137-139.

²⁶ Název „Vojsko tří záruk“ (*Ejército de Tres Garantías*) je odvozen od tzv. tří záruk, tedy „jednota, náboženství, nezávislost“, vycházejících z Plánu z Igualy.

Ciudad de México pod koloniální správou, ale již během této Iturbideho revoluce si Santa Anna získal věhlas a později upoutal zájem samotného Iturbideho. Příčinou byl silný vliv tohoto muže v jeho veracruzském regionu, významném vzhledem k otevřenosti k Mexickému zálivu a Atlantiku pro celé Mexiko, v kombinaci s jeho pověstí „ambiciózního konspirátor“, která se k Iturbidemi dostala.²⁷

Nad Mexikem se vznášela alternativa nezávislé konstituční monarchie, i když jistě konzervativnějšího rázu než byla od roku 1820 konstituční monarchie španělská. Nedlouho po převratu ve španělských řadách v jeho hlavním městě, při němž byl počátkem července 1821 svržen místokrál Apodaca, připlul do Veracruz generální kapitán Juan O'Donojú, bývalý španělský ministr války. O'Donojú, označovaný také jako poslední místokrál Nového Španělska, byl do Mexika vyslán madridskými kortesy k řešení tamní situace, avšak již ve Veracruz došel k poznání, že faktická moc v zemi spočívá v rukou independentistů v čele s Iturbidem. Prostřednictvím emisarů požádal o schůzku s independentistickým generálem a výsledkem setkání byl podpis tzv. córdobské dohody (*Tratado de Córdoba*) 24. srpna 1821. Tato smlouva, nazvaná podle místa podpisu, vnitrozemského města v oblasti západně od Veracruz, znamenala v nejhrubších obrysech ratifikaci igualského plánu. Juan O'Donojú, aniž by cokoliv konzultoval s Madridem, uznal nezávislost Mexického císařství a zároveň složil kapitulaci jako velitel posledních španělských oddílů v zemi. Poté se zúčastnil Iturbideho tažení k Ciudad de México, kde přijal parlamentáře Apodakova nástupce maršála Novelly, který rovněž uznal marnost dalšího odporu.²⁸ Agustín de Iturbide ještě před svým slavnostním vstupem do mexického hlavního města jmenoval provizorní osmatřicetičlennou Vládní juntou (*Junta de Gobierno*), jejímž členem se stal i Juan O'Donojú a do jejíhož předsednictví byl zvolen biskup z Puebly Pérez, a sám se před branami Ciudad de México nechal jmenovat do čela regentské rady Mexického císařství.

Do již bývalého centra místokrálovství Nové Španělsko vstoupil generál Iturbide 27. září 1821, v den svých osmatřicátých narozenin, a následujícího dne byl podepsán Akt nezávislosti Mexika (*Acta de la Independencia de México*). Nového držitele moci po jeho vstupu do hlavního města okázale a s poctami přijal mexický arcibiskup Pedro Fonte, který také slavnostně přísahal na nezávislost Mexického císařství. Ovšem tento rodilý Španěl, odmítnuvší své zvolení do Vládní junty, nebyl s

²⁷ LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica, s. 166-168.

²⁸ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 128-129.

nastalou politickou situací smířen jako s ideálním řešením, a po svém pozdějším návratu do Madridu v roce 1823 se měl ukázat horlivým zastáncem starých pořádků jak ve Španělsku, tak v jeho bývalých amerických koloniích.²⁹ Dosažení mexické nezávislosti bylo provázeno obrovským nadšením a optimismem v zemi. Podle rozšířených představ spočívala budoucí velikost Mexika v jeho obrovském přírodním bohatství, aniž by se příliš přihlíželo například k realitě hospodářského rozvratu, způsobeného předchozími lety krvavých bojů. Podobně jako mezi jihoamerickými vlastenci existovaly tendence k odkazu na Inky, rovněž tady se shledávala kontinuita s předhispánskou minulostí. Ostatní národy měly být zpraveny, že „bylo znovuoobnoveno nejbohatší impérium světa“.³⁰

Také Agustín de Iturbide, posléze Agustín I., v mnoha ohledech jeden z imitátorů Napoleona I., viděl legitimitu nově vzniklého mexického státu zejména ve výbojném aztéckém impériu, a Mexiko mělo podle jeho představ dosahovat až k Panamské šíji. Simóna Bolívara vedl vývoj v Mexiku k obavám, vyjádřeným v prosinci 1821 v dopise generálu Soublettemu, že nová monarchie v Americe v čele s bourbonským císařem bude, ve spojení se Španělskem a dalšími evropskými monarchiemi, představovat ohrožení pro jeho Kolumbii, která sama byla příkladem odlišného politického zřízení.³¹ Iluze o nástupu španělského Bourbona na mexický trůn se však brzy rozplynuly. O'Donojův podpis córdobské smlouvy a jeho další kroky zůstaly pouhým individuálním aktem (sám O'Donojú mimochodem už v říjnu 1821 zemřel). Španělské kortesy postup svého pověřence a jím podepsané smlouvy neschválily a neuznaly. Odmítly se i zabývat návrhy z mexické strany, předkládající vlastně jakýsi kompromis ve španělsko-mexickém vztahu, a na vyhlášení mexické nezávislosti nahlížely jako na důvod k válečnému stavu mezi Španělskem a vzbouřenou kolonií. Mexiko se přesto změnilo v jedinou zemi španělské Ameriky, v níž byla proklamována a nastolena monarchistická forma vlády. Španělská vojenská posádka ve veracruzské pevnosti San Juan de Ulúa vzdorovala mexickému independentismu až do roku 1825. V Mexiku se mezitím zformovalo a opět se

²⁹ Mexický arcibiskup Pedro Fonte se odmítal příliš zavazovat ve věci Mexického císařství, ačkoliv vystupoval jako jeho stoupenec. Krátce po pádu Iturbideho císařského režimu v roce 1823 požádal o povolení odcestovat do Říma. Vrátil se však do Španělska, kde byl přítomen i zúčastněn v násilném procesu druhé restaurace absolutistické moci Ferdinanda VII. Prostřednictvím svých rodinných vztahů s ministrem Calomardem se poté stal členem madridské Státní rady, odkud podporoval krále v iluzích o zpětném dobytí ztracených španělských držav v Americe. – AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: *La Iglesia frente a la Emancipación Americana*, s. 140-141.

³⁰ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: *Dějiny Mexika*, s. 161.

³¹ LIÉVANO AGUIRRE, I.: *Bolívar*, s. 445; KLÍMA, J.: *Simón Bolívar*, s. 157.

zhroutilo Iturbideho císařství.

Zprávy o dohodě mezi Iturbidem a španělským administrátorem O'Donojúem podnítily kreolskou juntou na Yucatánu k vyhlášení nezávislosti na Španělsku a vyjádření ochoty začlenit Yucatánský poloostrov do Mexického císařství, ale za podmínky federativních prvků v příští mexické ústavě.³² A z úhlu Iturbideho teritoriálních vizí slibně vyhlížel independentistický převrat v Guatemale v září 1821, jenž byl do jisté míry obdobou převratu v Mexiku a jenž se rovnal pádu španělské moci nad celou středoamerickou šíjí. Vyhlášení nezávislosti Guatemaly vzešlo z iniciativy guatemalských konzervativních kruhů a bylo rovněž reakcí na liberalismus Španělska od roku 1820 - a ostatně, již od jara 1821 vedl Iturbide korespondenci s markýzem Aycinenu, hlavním propagátorem guatemalského independentismu, a Gabinetem Gaínzou, generálním kapitánem Guatemaly, jenž byl rodinou Aycinenu ovlivněn, o připojení Guatemaly ke konzervativnímu Mexiku. Generální kapitanát Guatemala, volně přiléhající k místokrálovství Nové Španělsko, zahrnoval středoamerický prostor mezi jižním Mexikem a Panamou. Zdejší silný provincialismus a regionalismus a například fakt, že latifundisté z ostatních provincií viděli základní problém v nadvládě Guatemaly, odkud se diktovala různá hospodářská omezení, byly předpokladem, aby se po vyhlášení nezávislosti, dočasné mexické anexi a vytvoření federativního státu na tomto území později, na sklonku třicátých let 19. století, vytvořilo pět suverénních států (Guatemala, Honduras, Salvador, Nikaragua a Kostarika), zatímco jeho severozápadní část zůstala, jako federální stát Chiapas, součástí Mexika. Přes svou centrální polohu mezi Mexikem a Jižní Amerikou se jednalo o periferní oblast španělského impéria na západní polokouli. V předcházejících letech hispanoamerických válek za nezávislost zde myšlenka nezávislosti na Španělsku nebyla rozšířená ani populární (v čemž spočíval zásadní rozdíl oproti independentistickým náladám v Mexiku), také proto, že by znamenala ztrátu sice jediného, ale spolehlivého hospodářského odbytiště. Španělská nadvláda zde byla navíc vnímána jako ochrana před pronikáním cizích sil do tohoto prostoru, nepřilíš významného hospodářsky, ovšem pro svou polohu mezi Atlantikem a Pacifikem velice důležitého strategicky. Přesto ani zde nevládl úplný klid, jak to ukázala povstání v oblasti Nikaraguy ke sklonku roku 1811, vedená statkářskou oligarchií a zaměřená především proti tíživým daním a státním

³² OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 129.

monopolům. Ve španělské revoluci z roku 1820 spatřovali zástupci kreolské oligarchie v Guatemale, jako markýz Aycinena nebo Pedro del Valle, také ohrožení dosavadních guatemalských privilegií.³³

Nezávislost Guatemaly vyhlásil v jejím stejnojmenném centrálním městě přímo španělský generální kapitán Gabino Gaínza 15. září 1821, ovšem jen za malé lidové účasti. Guatemala byla prohlášena nezávislou, aby „nezávisela na vládě z Poloostrova“ (*„para no depender del gobierno de la Península“*),³⁴ což nasvědčovalo, že šlo o čin namířený prvořadě proti španělské liberální vládě a kortesům, a guatemalský Akt nezávislosti nehovořil ani o budoucí formě státního zřízení. Byla vytvořena vláda prozatímní junty v čele s Gaínzou, a samotní tvůrci této nezávislosti, mezi nimiž nechybělo ani několik zástupců z provincií mimo vlastní Guatemalu, počítali s připojením k Mexiku i se zřízením vlastního kongresu. V politickém zmatku, jenž ve Střední Americe následoval faktické odstranění příslušnosti ke španělské monarchii, patřily k zásadním otázkám poměru vůči Mexiku a v provinciích mimo Guatemalu vůči Guatemale.³⁵ Stoupenci sjednocení s Mexikem pozvali do země mexickou armádu, která v lednu 1822 vstoupila do Guatemaly, kde však narazila na ozbrojený odpor svých odpůrců. Rovněž už počátkem roku 1822 vyhlásil Iturbide připojení Střední Ameriky k Mexiku a osobně se objevil na guatemalském bojišti.³⁶

19. května 1822 odhlasoval zformovaný mexický Kongres, pod tlakem Iturbideho přívrženců z řad armády, nástup generála Iturbideho na mexický císařský trůn. Předpokladem bylo pochopitelně ztroskotání naděje na příchod španělského prince, což bylo spjato s postojem Španělska, ale už dohody, které s mexickými independentisty uzavřel Juan O'Donojú, počítaly s alternativou domácího kandidáta³⁷ (lze také připomenout opakované návrhy Francie v tomto období na zřízení nezávislých bourbonských monarchií ve španělské Americe). V červenci 1822 následovala pompézní korunovace Iturbideho, nyní císaře Agustína I. Obrovské finanční náklady do improvizovaného císařského dvora ve zruinované a bídou poznamenané zemi, pronásledování a uvěznění některých hrdinů dřívější války za nezávislost, známých tendencemi k republikanismu, spor mezi císařem a

³³ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, KUNC, Jiří: Nikaragujská republika, Praha 1990, s. 81-84.

³⁴ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 113.

³⁵ DVOŘÁKOVÁ, V., KUNC, J.: Nikaragujská republika, s. 84-85.

³⁶ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 164.

³⁷ Tamtéž, s. 163.

Kongresem, který vyústil v rozpuštění Kongresu novým monarchou, to vše způsobilo, že Agustín I. rychle ztrácel půdu pod nohama. V době, kdy se v Mexiku hroutil celospolečenský pseudokompromis, založený na Plánu z Igualy, se od oslavovaného tvůrce nezávislosti odvraceli i jeho nedávni stoupenci. Vytvoření Iturbideho císařství sklidilo taktéž negativní ohlas v některých středoamerických provinciích. Města San José a Cartago na území Kostariky projevila snahu o připojení ke Kolumbii, kdežto narychlo svolaný kongres v San Salvadoru rozhodl o odtržení Salvadoru od Guatemaly a připojení k USA. Salvador se stal cílem invaze guatemalských oddílů a následně i vojska mexického generála Vicenta Filisoly.³⁸ Mexická okupace však neměla mít dlouhého trvání, neboť s blížícím se pádem impéria Agustína I. měl přijít také konec efemérní mexické nadvlády nad Střední Amerikou.

Snaha o připojení k Velké Kolumbii, jež se objevila v Kostarice (nebo se zde tato cesta jevila jako přijatelnější než začlenění do mexického impéria), nebyla v tomto období ojedinělá. Už v prosinci 1821 byla Josému Núñezem de Cáceres vyhlášena nezávislost také ve španělském Santo Domingu, rovněž pod kolumbijským patronátem. Záhy se však Santo Domingo stalo obětí nové invaze ze sousedního Haiti, v jehož čele stál nyní prezident Jean Pierre Boyer, nástupce někdejšího Bolívarova sponzora Alexandra Pétiona, zesnulého roku 1818. Ostrov Santo Domingo tak byl od počátku roku 1822 opět sjednocen pod haitskou nadvládou, z níž se jeho východní část vymanila až v roce 1844 jako Dominikánská republika. O ideovém vlivu kolumbijského presidenta a předního apologeta hispanoamerické jednoty svědčí název tajné společnosti *Soles y Rayos de Bolívar* (Bolívarova slunce a paprsky), aktivní počátkem dvacátých let také na Kubě. Liberální atmosféra, která přišla ze Španělska v roce 1820, povzbuzovala kubánské reformní hnutí k nadějím na autonomii ostrova. Cíle zmíněné organizace *Soles y Rayos de Bolívar* však byly radikálnější, otevřeně independentistické, a v době, kdy španělská moc ustupovala v celé kontinentální Americe, měl být podle představ jejích členů (jichž bylo na Kubě asi 600, včetně černochoů a drobných rolníků)³⁹ taktéž zde zahájen boj za nezávislost a vyhlášena republika Cubanacán. Španělské koloniální úřady v čele s generálním kapitánem Franciskem Dionisiem Vivesem tuto tajnou společnost v roce 1823 zlikvidovaly.⁴⁰ Rychlý pád španělské

³⁸ DVOŘÁKOVÁ, V., KUNC, J.: Nikaragujská republika, s. 85.

³⁹ KAŠPAR, O.: Dějiny Karibské oblasti, s. 137.

⁴⁰ MORALES PADRÓN, F.: Manual de Historia Universal. Tomo VII, s. 145.

moci nad Střední Amerikou současně znamenal, že Španělsko přišlo o potenciální vojenské nástupiště proti Velké Kolumbii a Mexiku na pevnině a že tedy právě na ostrovní Kubě podobná strategická úloha zůstávala. V závěrečné fázi latinskoamerických válek za nezávislost se Kuba stala centrem zájmu z mnoha směrů. V jejím ekonomickém životě bylo důležitým počinem definitivní otevření kubánských přístavů zahraničnímu obchodu, k němuž se odhodlaly španělské kortesy v lednu 1822.⁴¹

První polovina roku 1822 přinesla další výrazný postup osvobozeneckých sil na západě Jižní Ameriky, vrcholící pádem španělské vlády nad Quitem - a to i přes San Martínovy nezdary v Peru. Po řadě měsíců nečinnosti, v níž strávila San Martínova armáda v Limě a během níž se v jejích řadách objevovaly konspirační tendence, nařídil její vrchní velitel útok do andské Sierry, s úkolem ovládnout město Jauja a vrazit klín mezi royalistická vojska v jihoperuánských Andách a v Horním Peru. Více než dvoutisícové independentistické vojsko v čele s generálem Tristánem a plukovníkem Gamarrou vyrazilo z Limy počátkem ledna 1822 a zamířilo nejprve do Iky na jihu země, kde se nerozhodný Tristán zdržel až do počátku dubna. Místokrál La Serna nařídil protiofenzívu, zahájenou generálem Canterakem z Jaujy a generálem Valdésem z Arequipy, a ke střetnutí došlo, když Canterac překvapivě zaútočil na Tristánovy oddíly při jejich nočním ústupu k přístavu Pisco. Patrioté se sotva zmohli na obranu. Více než tisíc jich padl do zajetí a část z nich, včetně Tristána a Gamarry, uprchla. San Martín ztratil autoritu, kdežto royalistické vítězství u Iky ocenily i kortesy v Madridu, jako rozhodující pro budoucnost Peru, jehož pacifikaci mělo na základě jejich prohlášení usnadnit válečné námořnictvo, a což bylo jimi kladeno též do kontextu s vývojem v Mexiku a na Panamské šíji. Sám La Serna odmítl San Martínovu nabídku příměří. San Martín, čelící v Peru royalistické přesile, se již krátce předtím obrátil na vládu v Buenos Aires, kam v březnu 1822 vyslal svého zmocněnce, s návrhem na sestavení divize v Saltě, jež by vážala část La Sernovy armády v Horním Peru. Ve Spojených laplatských provinciích, poznamenaných rozvratem a občanskou válkou předchozích let, však tyto plány nenašly odezvu. Výjimku tvořili jen někteří velitelé laplatské Severní armády, ale na realizaci projektu scházely peníze, a nezájem Buenos Aires ovlivnil i některé obchodníky v Limě, kteří

⁴¹ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 132.

předtím nabídli podporu projektu výměnou za bezcelní dovoz zboží do Peru.⁴²

Na situaci laplatských provincií působily vlivy vnitropolitické krize let 1819-1821. Vítězství federalistických sil u Cepedy v únoru 1820 znamenalo rovněž zánik direktoriátu. V čele centrální vlády stál jako guvernér Buenos Aires od roku 1820 Martín Rodríguez, sekundovaný od roku 1821 Bernardinem Rivadaviou, centralistickým politikem, jenž se v letech 1826-1827 jako president Spojených provincií opět pokusí podříditi zemi unitaristickým koncepcím. Již v roce 1820 také zahájil svůj politický vzestup Juan Manuel de Rosas, dobytkařský magnát z provincie Buenos Aires a pozdější dlouholetý argentinský diktátor, když se vláda Buenos Aires obrátila na mocné *estancieros* z vlastní provincie, aby se svými milicemi pokořili gaučovské oddíly federalistických *caudillos* Lópeze a Ramíreze. Ambiciózní Rosas si mírem, uzavřeným s Estanislauem Lópezem ze Santa Fe, zajistil Lópezovu přízeň ve svůj vlastní prospěch - a López se ocitl v ozbrojeném konfliktu se svým dřívějším spojencem z Entre Ríos a přemožitelem Artigase, Franciskem Ramírezem. Francisco Ramírez, který ze své provincie vytvořil separatistickou Republiku Entre Ríos, jež počítala s hospodářským rozvojem prostřednictvím vlastních cel pro přímý obchod s Evropou, byl v průběhu tohoto konfliktu roku 1821 zavražděn a jeho uříznutou hlavu nechal López vystavit v kleci v největším chrámu Santa Fe. Poté se Estanislao López, jenž se oproti Ramírezovi postupně přece jen smířil s formou národní organizace, prohlásil „patriarchou federace“.⁴³ Decentralizované a nejednotné Spojené laplatské provincie tedy už dále zůstávaly v podstatě stranou války proti zbývajícím a dosud poměrně silným royalistickým a španělským vojskům v rozlehlých andských oblastech Jižní Ameriky. Rozhodující tažení měla být uskutečněna v režii Bolívarovy Velké Kolumbie.

Svého proklamovaného teritoriálního rozsahu Velká Kolumbie fakticky a v podstatě dosáhla teprve dobytím a ovládnutím bývalé audiencie Quito. Rozhodující přítom byla činnost venezuelského generála Antonia Josého de Sucre, přítomného od května 1821 v Guayaquilu, spravovaném vlastní vlasteneckou juntou. Důležitou roli v tomto kolumbijském úspěchu přítom sehrály taktéž San Martínovy jednotky v severoperuánském Trujillu, na něž se generál Sucre obrátil s žádostí o pomoc proti

⁴² ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 183-184.

⁴³ LYNCH, J.: *Caudillos en Hispanoamérica*, s. 67, 120-122; CHALUPA, J.: *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*, s. 127.

royalistické armádě generála Melchora Aymericha. Výsledkem spojení obou vojsk bylo Sucreho vítězství nad Aymerichovými royalistickými vojsky v bitvě na svazích při hoře Pichincha (nedaleko města Quito) 24. května 1822. Následujícího dne generál Aymerich kapituloval. Podle zprávy samotného Sucreho zahynulo v boji 200 jeho mužů a dvojnásobný počet na straně protivníkově, 1260 royalistických vojáků a důstojníků padlo do zajetí.⁴⁴ Quito se ocitlo v independentistickém držení a v červnu se zde objevil Bolívar, který v dubnu 1822 dosáhl vítězství nad royalistickými silami na jihozápadě Nové Granady (i když silný royalistický duch zde nadále přežíval a během následujícího roku zasáhly Bolívarovy oddíly dvakrát proti prošpanělským revoltám v Pastu).⁴⁵ Značná Bolívarova pozornost byla soustředěna ke Guayaquilu, kde se velká část místních vedoucích vrstev od roku 1820 stavěla za ideu úplné nezávislosti provincie, kdežto jen menší část za připojení k Peru nebo ke Kolumbii. Bolívar byl rozhodnut připojit Guayaquil ke Kolumbii. 11. července 1822 dorazil do tohoto přístavního města a vydal prohlášení o převzetí politické a vojenské moci, pod záminkou, že zde „panuje anarchie“.⁴⁶

Guayaquil, který se měl v letech 1828-1829, čili ještě v době Bolívarova presidentského úřadu v Kolumbii, stát jednou z příčin válečného konfliktu mezi Kolumbií a Peru, se stal rovněž místem památné osobní schůzky Simóna Bolívara s generálem San Martínem ve dnech 26.-27. července 1822. Schůzku dojednali emisáři obou „Osvoboditelů“ a jejím hlavním účelem byla, právě kromě stanovení hranic mezi Velkou Kolumbií a Peru, dohoda o společném tažení proti vojskům místokrále La Serny v peruánských Andách a v Horním Peru. Před odjezdem z Limy předal San Martín politickou a vojenskou moc na dobu své nepřítomnosti Bernardu Josému Taglemu, markýzi de Torre Tagle. Markýz de Torre Tagle odvolal v době San Martínovy nepřítomnosti San Martínova ministra Bernarda Monteaguda, strůjce policejních represí v Peru, které se obracely proti Španělům, ale i proti oponentům režimu z řad vlastenců, třeba jen domnělým, a byly tak vlastně symptomem laplatské nadvlády v zemi. Právě tato politika byla příčinou Monteagudova sesazení a celá záležitost okolo Monteaguda a postupů jeho „politické inkvizice“ jen přispěla k San Martínovu znechucení a rozhodnutí opustit Peru a posléze celou Ameriku.⁴⁷ Prvotní

⁴⁴ VICUÑA MACKENNA, B.: El Washington del Sur, s. 103-104.

⁴⁵ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 179.

⁴⁶ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 184-185.

⁴⁷ Tamtéž, s. 182, 185; CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 360.

základ k takovému rozhodnutí peruánského *Protectora* však vycházel již z červencového guayaquilského setkání s Bolíivarem. Jednání obou předních vůdců hispanoamerického osvobozenického hnutí probíhala mezi čtyřma očima a vyvolala četné spekulace.⁴⁸ Jisté je, že k ničemu nevedla. Zjevně uražený San Martín se vrátil do Peru a 20. září 1822 zahájil zasedání peruánského ústavodárného kongresu oznámením o rezignaci ze svých funkcí.

San Martín přijal ze strany poslanců shromážděného peruánského parlamentu titul generalissima peruánské armády, ovšem odmítl nabídku stát dále v čele státu, jehož nezávislost sám vyhlásil. Následně oplul z Callaa do chilského Valparaísa. Kromě jistého množství zlata si z Peru odvážel, jako dar města Limy, standartu Franciska Pizarra, španělského pokořitele inckého impéria a zakladatele města ve třicátých letech 16. století. Peruánský parlament mu dodatečně udělil každoročně vyplácenou doživotní penzi.⁴⁹ Další cesta generála, vlastně již politického azylanta, vedla přes argentinskou Mendoza a Buenos Aires do Evropy. Do Ameriky se již nevrátil. V roce 1850 José de San Martín zemřel v ústraní ve francouzském Boulogne-sur-Mer.

V téže době, kdy svrchovanost Bolívarovy Velké Kolumbie zahrnula i území pozdějšího Ekvádoru a na mexický trůn usedal císař domácího původu Agustín I., blížil se ke svému vrcholu rovněž emancipační proces v portugalské Americe. Když v dubnu 1821 odjížděla větší část portugalské královské rodiny do Lisabonu, sliboval princ Pedro jako brazilský regent předem uplatňovat v Brazílii „dobrodiní očekávaná od ústavy“.⁵⁰ S politikou portugalských liberálů, směřující ke zrušení autonomního postavení Brazílie, se však v Brazílii prohluboval antagonismus mezi tzv. portugalskou a brazilskou stranou. Při riodejaneirské regentské vládě prince Pedra prezentoval brazilskou stranu zejména hrabě Arcos, který posiloval regentovo postavení v zájmu posílení pozice Brazílie vůči Portugalsku. Ale již počátkem června 1821 byl Dom Pedro pod tlakem vojáků v Rio de Janeiru, nakloněných

⁴⁸ O průběhu těchto rozhovorů a příčině jejich výsledku existují jen konstrukty, založené na krátkých poznámkách obou účastníků, a zejména na jejich známých politických názorech, případně povahových vlastnostech. Cholerický a patetický Bolívar jednoznačně upřednostňoval republikánský systém, kdežto rozvášněný San Martín tíhl k monarchistickým řešením, což mohlo vést k nedorozumění v otázkách budoucího uspořádání mladých hispanoamerických států. Rovněž tak je velmi pravděpodobné, že roli hrály otázky vrchního velení v předpokládaném společném tažení v Peru a San Martínovy obavy z možného konfliktu mezi přívrženci obou vůdců. – FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 197-198; OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 127-128; ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 185.

⁴⁹ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 185-186.

⁵⁰ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 164.

portugalskému liberálnímu vedení, přinucen hraběte Arcose odvolat, když poněkud otálel s přísahou na tzv. Ústavní základy, schválené předtím lisabonskými kortesy. Kolem Pedra se v následujících dnech formovala nová regentská vláda - a samotné regentovo odhodlání k dalšímu pobytu v Brazílii, kde pociťoval ztrátu vlivu na chod událostí, nebylo pevné a z brazilské strany byl k němu přesvědčován provinčními představiteli a zednářskou lóží.⁵¹ Rozhodující osobností v brazilském emancipačním procesu se stal José Bonifácio de Andrada e Silva, rodák z města Santos v jihobrazilské provincii São Paulo, absolvent univerzity v portugalské Coimbře, jenž se po dlouhých letech pobytu v řadě evropských zemí vrátil do Brazílie v roce 1819 a v polovině roku 1821 stál za reorganizací provinčního vládního výboru v São Paulu. Tento sãopaulský provinční orgán vyjadřoval plnou podporu regentské vládě Doma Pedra, přičemž prvořadý úkol regentské vlády měl spočívat v udržení správní jednoty Brazílie, narušené v první řadě už nařízenými kortesů z Lisabonu. Sám Andrada e Silva byl konzervativním stoupencem umírněné konstituční monarchie. Rakouský diplomat baron Marschall (jenž se v Rio de Janeiru objevil v září 1819, ve stejné době jako ruský vyslanec baron Tuyll)⁵² jej ve své zprávě kancléři Metternichovi charakterizoval jako „ani demokrata, ani liberála v běžném slova smyslu“.⁵³ Vzhledem k brazilským reáliím bylo také podstatné, že už od roku 1820 tento „patriarcha brazilské nezávislosti“ uznával nevyhnutelnost postupného zrušení dovozu otroků, jakož i otroctví samotného, jež mělo být nahrazeno plánovitou podporou evropské imigrace.⁵⁴

Zatím v severobrazilském Pernambuku, kde v odkazu na zdejší revoluci z roku 1817 sílila vlna independentismu liberálně-republikánské orientace, došlo k ozbrojené konfrontaci mezi portugalským guvernérem v Recife a pernambuckými patrioty. Situace, v níž guvernér Luís do Rego získal ozbrojenou pomoc z bahijského Salvadoru, se utišila odjezdem guvernéra do Portugalska a předáním moci výboru, zvolenému ke konci října 1821. V září 1821 se ustavila proportugalská provinční junta v Minas Gerais, avšak vlastenecké nálady mezi vojáky zde vedly k rychlému

⁵¹ Uvedené portugalské Ústavní základy schválily kortesy v Lisabonu 10. března 1821, do Ria de Janeira byly přivezeny 2. června a brazilský regent Pedro na ně veřejně přísahal, spolu s nuceným odvoláním hraběte Arcose z funkce, 5. června. Již předtím, 25. května, je však přijal vládní výbor v Salvadoru da Bahia. Tento dokument deklaroval rovnost občanů před zákonem a stanovil rozdělení moci, bránil králi vetovat zákony přijaté Ústavodárnými kortesy a rovněž sliboval všem občanům plná lidská práva a národům plnou svrchovanost. – KLÍMA, J.: c. d., s. 165.

⁵² Tamtéž, s. 158.

⁵³ OBRY, O.: Grüner Purpur. Brasiliens erste Kaiserin Erzherzogin Leopoldine, s. 248.

⁵⁴ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 134.

obratu a útěku guvernéra do Portugalska. To předznamenalo, že se Minas Gerais, spolu s provinciemi São Paulo a Rio de Janeiro, změnilo v další hlavní oporu upevňující se myšlenky vyhlášení nezávislé monarchie v Brazílii v čele s regentem Domem Pedrem, která nabrala na závažnosti v reakci na politiku Lisabonu. Na jejím základě měl být princ regent využit k uhájení a rozšíření dosavadních brazilských pozic i za cenu úplného rozchodu s Portugalskem. Sám Dom Pedro, jenž se na jednu stranu nechtěl vzdát svých regentských pravomocí, zpočátku odmítal alternativu přijetí nabízené brazilské císařské koruny, a ve svém psaní otci, králi Janu VI., to zdůvodňoval věrností trůnu, „národu a portugalské ústavě“.⁵⁵ Naopak, král, jehož moc byla paralyzována kortesy, nevysílal z Lisabonu žádné příkazy a nařízení a v Brazílii se dokonce vyskytlo mínění, že abdikoval a stáhl se do kláštera. Portugalští dvořané v Rio de Janeiru hrozili Domu Pedrovi, že jej opustí, bude-li se dále zdržovat v Brazílii, přičemž se rovněž obávali případných konfiskací svých majetků v Portugalsku ze strany kortesů.⁵⁶

Situace se měnila poté, kdy počátkem prosince 1821 do Rio de Janeira přišla nařízení kortesů k Pedrovi okamžitému návratu do Lisabonu a o bezprostředním podřízení jednotlivých brazilských provincií lisabonskému centru. Výzva k princově návratu výrazně zaktivizovala brazilskou stranu a jak v polovině prosince psal Pedro králi Janu VI. do Portugalska, byli předáci brazilských provincií, naklonění ideji samostatné monarchie, ochotni vyhlásit nezávislost i v případě jeho odjezdu, přičemž spoléhali na podporu „jak evropských, tak amerických Angličanů“, tj. Velké Británie a USA, v takovém případě.⁵⁷ Byla zahájena kampaň za udržení prince regenta v Brazílii, která z Rio de Janeira zasáhla do sousedních provincií São Paulo a Minas Gerais. Manifesty v Rio de Janeiru vyzývaly infanta k odporu proti diktátu kortesů, probíhaly petiční akce s cílem získat či dokázat podporu obyvatelstva pro totéž stanovisko. Významnou v tomto ohledu byla aktivita diskusního klubu v riodejaneirské ulici Ajuda, sdružujícího čelné osobnosti a spjatého se zednářskou činností. Jako o „orgánu skutečného veřejného mínění Rio de Janeira“ se o tomto sdružení zmínil i rakouský vyslanec baron Marschall.⁵⁸ Předkládala se republikánská

⁵⁵ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 168-169.

⁵⁶ OBRY, O.: Grüner Purpur, s. 229-230.

⁵⁷ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 169-170.

⁵⁸ Tamtéž, s. 170; Marschall se ve funkci nejvyššího diplomatického zástupce rakouského císaře v Rio de Janeiru nacházel od května 1821, kdy předchodí rakouský vyslanec baron von Stürmer (v Brazílii působil od prosince 1820) oznámil svůj odjezd do Lisabonu. Podle Stürmerových pokynů měl

alternativa brazilské nezávislosti v případě regentova odjezdu, s hrozbou revoluce a rozvratu. K setrvání v Brazílii naléhavě Pedra vyzýval také José Bonifácio de Andrada e Silva ze São Paula, s tvrzením, že v opačném případě „kromě ztráty cti člověka a prince před celým světem se bude muset před nebem zodpovídat za řeku krve, která jistě poteče v Brazílii v jeho nepřítomnosti“.⁵⁹ Zásadním pro další vývoj se tak stalo již Pedrovo veřejné oznámení setrvat v Brazílii, pronesené před představiteli riodejaneirského městského senátu 9. ledna 1822. Regentovo veřejné rozhodnutí, známé pod prostým slovem „*Fico!*“ („Zůstávám!“), bylo následováno mohutným nadšením v brazilské metropoli.

Nedlouho nato se ozvala portugalská strana. Velitel portugalských vojáků v Rio de Janeiru Jorge de Avilez byl rozhodnut infanta zatknout a nalodit, načež se proti jeho divizi postavily na Pedrův příkaz jednotky věrné regentské vládě a Rio de Janeiro ovládlo 12. ledna napětí. Avilez ustoupil, byl nucen stáhnout se mimo město a později, v únoru 1822, pod dohledem brazilských lodí opustil se svojí více než tisícíčlennou armádou Guanabarskou zátoku. Když se v březnu objevila před Rio de Janeirem portugalská válečná flotila, jež měla posílit Avilezovu divizi, nedostala povolení vylodit se. Téměř 900 vojáků i s jednou fregatou však přešlo do brazilských služeb.⁶⁰ Již v lednu 1822 jmenoval Pedro sãopaulského politika Andradu e Silvu do nejvýznamnějších ministerských funkcí a Brazílie, respektive fakticky jen nejvýznamnější část brazilského jihu, začala být spravována regentskou vládou nezávisle a proti vůli portugalských kortesů. Nadále byla uznávána autorita krále Jana VI. a Pedro zatím nadále věřil, že svým postojem přispěl nejen Brazílii, ale i sounáležitosti Brazílie s Portugalskem. Sám Jan VI. synův postup, tj. setrvání v Brazílii bez ohledu na příkaz kortesů, fakticky schvaloval, ovšem postoj kortesů vůči tomu, co bylo nahlíženo jako vzpoura proti portugalskému liberálnímu vedení, byl samozřejmě rozhodující. Pedrův dekret ze 4. května 1822 definitivně zakazoval uplatnit v Brazílii jakékoliv zákony vydané v Lisabonu, které by neprošly jeho svolením. Brazílie se začínala samostatně projevovat také na mezinárodním poli.

Marschall zachovávat přívětivý postoj k princovi regentovi Pedrovi a jeho manželce Leopoldině a v případě Leopoldiny se měl doslova „s horlivostí chápat každé příležitosti, aby dcera našeho nejvyššího pána prokazovala všechny zřetele, které se od ní mohou očekávat“. Stürmer se tehdy zároveň ve zprávě rakouskému státnímu kancléři Metternichovi vyjádřil skepticky ohledně další situace diplomatického sboru, jenž zůstává v Rio de Janeiru, vzhledem k nepříznivému postoji Doma Pedra vůči cizincům. Marschall pobýval v Brazílii ještě v následujících letech a podal např. zprávy o úmrtí císařovny Leopoldiny v prosinci 1826. – OBRÝ, O.: *Grüner Purpur*, s. 224, 291-292.

⁵⁹ KLÍMA, J.: *Dějiny Brazílie*, s. 170.

⁶⁰ Tamtéž, s. 172-174.

Andrada e Silva jako regentův první ministr sdělil britskému konzulovi, že britské lodě mohou vplouvat do brazilských přístavů, aniž by potřebovaly víza udělovaná portugalským konzulátem v Londýně. Brazílie, která v minulých letech nabyla obrovského významu v britských obchodních zájmech, mohla ve svém sporu s Portugalskem počítat s přízní Londýna. S ohledem na možnost portugalské vojenské intervence Dom Pedro, obdařený mezitím titulem „Věčný ochránce“ (*Defensor Perpetuo*) Brazílie, vyhlásil manifestem z 1. srpna 1822, že Brazílie je připravena k obraně a rozhodnuta „nestrpět nadále portugalské vojáky na brazilské půdě“. „Nadešel čas, abychom se skoro oddělili... Oddělení Brazílie je nevyhnutelné a všechny prostředky k usmíření musí hledat Portugalsko,“ psal infant již 19. června 1822 otci do Lisabonu,⁶¹ přičemž tato slova byla pochopitelně určena především kortesům. A zatímco v průběhu roku 1822 většina brazilských poslanců v lisabonském parlamentu, urážených a zneuznaných ve svých požadavcích, tajně opustila Portugalsko a přes Londýn se vracela domů,⁶² Brazílie začínala připravovat svolání vlastního parlamentu, obdoby portugalských kortesů. Ve srovnání s parlamentním zřízením, které od roku 1820 existovalo v Portugalsku (nebo ve Španělsku), měl mít ovšem tento parlamentní sbor, podle projektu Andradeho e Silvy, jen funkci poradního orgánu regentské vlády. Nicméně, právě s tímto krokem pobouření lisabonských kortesů vyvrcholilo.

Bylo evidentní, že Portugalsko nedisponuje dostatkem prostředků, aby mohlo vojensky pacifikovat celou rozlehlou a vzpurnou Brazílii, rozkládající se od Amazonie až po Laplatský záliv. Podstatné ovšem bylo, že v řadě oblastí portugalské Ameriky zůstávala místní vedení loajální Lisabonu - a zejména se to týkalo brazilského severu. Vojenské oddíly, které zůstávaly věrné metropoli a byly vypuzeny z Rio de Janeiro a dalších jižních oblastí, spravovaných regentskou a posléze plně nezávislou císařskou vládou, a ty, které byly vyslány z Portugalska a v těchto oblastech jim bylo zabráněno ve vylodění, se soustředily právě v severněji položených regionech, nakonec hlavně v Salvadoru da Bahia.⁶³ Brazilská nezávislost se rodila v lokálních střetech a s hrozbou, že suverénní brazilský stát nezahrne celé teritorium někdejší portugalské Ameriky, jak o to usilovali Dom Pedro nebo Andrada e Silva. V prvních měsících roku 1822 byly výnosy regentské vlády respektovány jen

⁶¹ Tamtéž, s. 175.

⁶² OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 134.

⁶³ CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 106.

v provinciích Rio de Janeiro, São Paulo a Minas Gerais. Naopak, v severobrazilské provincii Maranhão byl v únoru 1822 zvolen do čela místního vládního výboru přívrženec Portugalska biskup ze São Luís. Proti regentově vládě stálo také vedení provincie Pará. V Pernambuku a Ceará se zpočátku proregentský postoj zdejších junt změnil zásahem lisabonských kortesů. V Bahii vypukl ozbrojený konflikt mezi portugalskými vojáky a Brazilci. Ale stoupenci evropské metropole ovládali také Rio Grande do Sul na nejzašším brazilském jihu. V ještě jižněji položené oblasti bývalé Banda Oriental, od roku 1821 brazilské provincie Cisplatina, se armáda rozštěpila. Brigádní generál Álvaro da Costa vytvořil v Montevideu centrum portugalského odporu. Naproti tomu generál Carlos Frederico Lecor, přední z velitelů portugalsko-brazilské invaze do Banda Oriental v letech 1816-1817, přešel, ač sám také rodilý Portugalce, na brazilskou stranu a opevnil se v blízkém Canelones.

Již v první polovině roku 1822 se moc regentské vlády v Brazílii přesto upevnila a rozšířila. V záležitosti příprav vytvoření vlastního parlamentního orgánu v Brazílii, s nimiž se v praxi započalo až počátkem června, psal už koncem dubna 1822 Pedro svému královskému otci: „Prosím Vaše Veličenstvo, abyste tento list předložil Všeobecným kortesům, aby se dověděly, že Brazilci a všichni soudní lidé požadují zajistit integritu monarchie tím, že se tu ustaví Všeobecné brazilské kortesy se zákonodárnou mocí. Buď nám je schválí Všeobecné kortesy Spojeného království v Lisabonu, nebo je svolám já sám.“⁶⁴ Zprávy o přípravách na svolání brazilského parlamentního sboru narazily v Lisabonu na další vlnu odporu. Kortesy regentův výnos zneplatnily, prohlásily Pedra za zbaveného regentského úřadu a znovu nařídily, aby se ten „nešťastný a hanebný mladíček“ (jak nazval Pedra jeden z poslanců) do měsíce nalodil a zamířil do Lisabonu, jinak mu hrozila ztráta nástupnického práva na portugalský trůn. Ultimátum lisabonských kortesů došlo do Rio de Janeira na konci srpna 1822. Faktickou regentskou moc v té době zrovna vykonávala regentova manželka Leopoldina, neboť Pedro se zdržoval v sãopaulské provincii, kde byl řešen případ vzpoury proti vládě bratří Andradů, sourozenců jeho prvního ministra. Už slova samotného Josého Bonifácia de Andrada o tom, že „od Portugalska nemůžeme očekávat nic jiného než otroctví a hrůzy“, i názory Leopoldiny, jež se prostřednictvím kurýrů z Rio de Janeira dostaly k regentovi, jednoznačně nabádaly k vyhlášení nezávislosti. K tomu skutečně došlo, když kurýři 7. září 1822 dostihli

⁶⁴ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 174.

prince nedaleko místa zvaného Ipiranga, poblíž São Paula, a podali mu zprávu o lisabonském ultimátu. Pedro tehdy před svým vojenským doprovodem provolal slova o zpretrhání svazků s Lisabonem, o „nezávislosti, svobodě a oddělení Brazílie“.⁶⁵ Toto „Provolání z Ipirangy“ (*Grito de Ipiranga*) stálo na počátku brazilské nezávislosti. 12. října 1822, v den Pedrových čtyřiaadvacátých narozenin, byl dosavadní regent v Rio de Janeiru slavnostně provolán panovníkem samostatného brazilského státu. Slavnostní korunovace na císaře Pedra I. se uskutečnila v prosinci 1822.

Zcela neuvážený postoj portugalských liberálů, kteří Brazílii upírali dosažené postavení rovnoprávné země s Portugalskem v rámci jednoho impéria, a na druhé straně sílící brazilský patriotismus tak vyústily v otevřenou brazilskou separaci, i když obě země nadále spojovala vláda panovníků z jedné dynastie. Už když se Pedro po svém provolání na pahorku Ipirangy vrátil do Rio de Janeira, byl na slavnostním zasedání zednářské lóže vítán jako císař Brazílie, která se měla stát „korunovanou republikou“ (princ sám byl velmistrem lóže *Grande Oriente*). Pedro proti tomu ještě vyjadřoval připravenost předat moc svému královskému otci, jakmile se ten vrátí do Brazílie, což ale byla samozřejmě záležitost bezpředmětná.⁶⁶ 21. října 1822 mířil Pedro do Portugalska slova, potvrzující brazilskou nezávislost, a současně naznačující ochotu k přátelským stykům.⁶⁷ Portugalsko se se ztrátou Brazílie, nejvýznamnější součástí své zámořské koloniální říše, nesmířilo. Jeho možnosti však byly omezené, jak vystihla i Leopoldina v dopise své sestře, parmské vévodkyni Marii Luise, slovy, že „Brazílie je příliš velká, mocná a její politická síla dokazuje, že neschopná, aby byla malé mateřské zemi kolonií“⁶⁸ – a bylo zaměstnáno také jinými problémy. 23. září 1822, tedy jen krátce po Pedrově proklamaci o rozchodu Brazílie s Portugalskem, byla v Lisabonu schválena portugalská liberální ústava. Na ni opět odmítla přísahat králova manželka (a můžeme připomenout, že sestra španělského krále Ferdinanda

⁶⁵ Tamtéž, s. 177.

⁶⁶ OBRY, O.: *Grüner Purpur*, s. 244.

⁶⁷ V tomto poselství nového brazilského monarchy stálo doslova: „Hrdinný brazilský lid, vida vyčerpány všechny prostředky ke smíření, použil svého nezadatelného práva, zvoliv 12. října svého konstitučního císaře a vyhlásiv svoji nezávislost. Taková je situace Brazílie; od 12. října už není integrální součástí staré portugalské monarchie, avšak nic nebrání pokračování zavedených přátelských a obchodních styků, pokud Portugalsko nevyšle vojska k napadení některé provincie této říše. Portugalci! Nabízím vám lhůtu čtyř měsíců k vašemu rozhodnutí; rozhodněte a volte: buď pokračování přátelství založeného na zásadách spravedlnosti a velkomyslnosti, na poutech krve a vzájemné výhodnosti; nebo nejlítější válku, která jediná může popřít uznání Brazílie nebo skončit zničením obou států.“ – KLÍMA, J.: *Dějiny Brazílie.*, s. 183.

⁶⁸ OBRY, O.: *Grüner Purpur*, s. 249.

VII.) Carlota Joaquina. Nad sousedním liberálním Španělskem visela hrozba intervence v duchu Svaté aliance a rovněž v Portugalsku se absolutisté chystali k otevřenému odporu. A podobně jako proces osamostatnění portugalské Brazílie byl odlišný od emancipace sousední španělské Ameriky, naskýtala se řada předpokladů, aby Brazilské císařství dosáhlo rychlejšího a mnohem méně komplikovaného všeobecného mezinárodního uznání (tedy nejen ze strany bývalé koloniální metropole) než hispanoamerické republiky, rodící se z dlouholetých krvavých bojů.

V první čtvrtině roku 1822 existovalo v prostoru španělské Ameriky již několik velkých a prakticky nezávislých státních útvarů. Pomineme-li izolovanou Paraguay v čele s xenofobním režimem doktora Francii, byly zde Spojené laplatské provincie, Chile, republikánská Velká Kolumbie, Mexické císařství. Nezávislost Peru byla zatím víceméně sporná. Nedalo se očekávat, že Španělsko může na takovém stavu mnoho změnit. V tomto okamžiku přišlo zásadní rozhodnutí ze strany Spojených států amerických - president James Monroe ve svém poselství Kongresu z 8. března 1822 doporučil uznání nezávislosti hispanoamerických států a žádal o vytvoření podmínek pro vyslání vyslanců. USA tak nezávislost těchto států uznaly na základě zákona, odhlasovaného téhož dne Kongresem. Tento severoamerický krok, učiněný zhruba jeden rok po definitivním vyřešení sporu mezi USA a Španělskem v záležitosti Floridy, znamenal potvrzení reality a zároveň přinášel jistý zlom v dosavadní linii ministra zahraničí Johna Quincyho Adamse ve vztahu k hispanoamerické otázce. John Quincy Adams, diplomat a ministr zahraničí ve vládě presidenta Monroea od roku 1817, syn jednoho z někdejších presidentů USA a sám pozdější Monroeův nástupce v presidentské funkci,⁶⁹ osobně příliš neshledával panamericky motivované nadšení pro věc nezávislosti hispanoamerických států, existující v USA. Jeho vztah ke konfliktům ve španělské Americe byl upřímně neutrální. Jeho postoj ovlivňovala skutečnost, že patřil k těm, kteří pochybovali o schopnosti těchto nových států vytvořit demokracii v takovém smyslu, jak byla vnímána v USA. Navíc se klonil k myšlence, že k oficiálnímu uznání by mělo dojít teprve poté, co by se nezávislost dotyčných zemí jevila již nezvratnou. Ve srovnání s ideou vytvoření „amerického systému“, v němž by „naše podnikavost, průmysl a

⁶⁹ John Quincy Adams byl synem v pořadí druhého presidenta USA z let 1797-1801 Johna Adamse a sám zastával presidentský úřad v letech 1825-1829. Měl za sebou bohaté diplomatické zkušenosti z Evropy a je označován za prvního profesionála v severoamerické diplomacii. Již v devadesátých letech 18. století působil jako rezident v Nizozemí a později jako vyslanec v Berlíně, Petrohradě a Londýně. – UTHMANN, J.: Diplomáté, s. 57.

hospodářské návyky“ zajistily Spojeným státům jednoznačnou převahu nad latinskoamerickými zeměmi, kterou razil předseda Sněmovny reprezentantů Clay,⁷⁰ ukázkou Adamsova skepticismu může být jeho dopis svému blízkému příteli Alexandru Everettovi z konce roku 1817, v němž reagoval na Everettův článek, mířící k „necílevědomosti a nespravedlnosti naší účasti na straně Jihoameričanů v jejich nynějším boji proti Španělsku“. Adams Everettovy myšlenky dále rozvinul, když téměř vyloučil paralely, v USA předkládané sympatizanty s hispanoamerickými independentisty, mezi bojem za nezávislost ve španělské Americe a bojem za nezávislost USA v sedmdesátých až osmdesátých letech předchozího století. Jako argumenty mu přitom posloužily z jeho pohledu snad příliš konzervativní či naopak příliš revoluční tendence hispanoamerických patriotů, jako buenosaireská nabídka trůnu Donu Carlosovi (bratrovi španělského krále, jehož jméno bude později spojeno s absolutistickým odbojem ve Španělsku) nebo Bolívarovo absolutní osvobození otroků.⁷¹

Oproti situaci v letech 1818-1819, kdy Adams vycházel spíše z představy, že uznání nezávislosti hispanoamerických států ze strany USA by mělo být v souladu alespoň s jednou či více evropskými vládami, v roce 1822 přistoupily USA k reálnému uznání ryze z amerického stanoviska, prakticky bez jakéhokoliv ohledu na dění v Evropě. Při averzi k evropským absolutistickým režimům a obecně projevovaným sympatiím k liberálním hnutím nebraly příliš v potaz ani situaci stávajícího konstitučního režimu ve Španělsku.⁷² 6. dubna 1822 zdůvodňoval John Quincy Adams severoamerické rozhodnutí španělskému vyslanci v USA Joaquínovi de Anduaga (akreditovanému ve Washingtonu na konci října 1821), v odpovědi na Anduagův protestní dopis jemu a prezidentu Monroeovi z 9. března. Zmínil se o právu národů na nezávislost, které bylo vykonáno ve Španělsku i ve španělské Americe, poukázal na reálný politický stav ve španělské Americe a podotkl, zjevně v odkazu na dohody Bolívara s Morillem, Iturbideho s O'Donojúem a San Martína

⁷⁰ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 88.

⁷¹ “Když, například, Buenos Aires oficiálně navrhlo přijmout infanta Dona Carlose jako svého absolutního monarchu, za podmínky politické nezávislosti na Španělsku, je jejich kauza taková, jaká byla naše? Když Bolívar, nacházející se v čele republiky Venezuela, slavnostně vyhlásil absolutní a plné osvobození otroků, je kauza Venezuely přesně taková, jaká byla naše? Krátce řečeno, je-li jakýkoliv další rys oslavy mezi jejich kauzou a naší, kromě toho, že jsou, tak jako jsme byli i my - kolonií, bojující za nezávislost,“ psal mj. ve zmíněném dopise J. Q. Adams jenž tehdy došel k závěru, že ve španělské Americe není jediného cíle ani postupu, jako tomu bylo v případě severoamerické revoluce. – BOLCHOVITINOV, N. N.: c. d., s. 93-94.

⁷² PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 25-26.

s Pezuelou či La Sernou, že Španělsko vlastně nezávislost svých kolonií již také *de facto* uznalo. Zmínil se o přání vlády USA udržovat a pěstovat přátelské vztahy se Španělskem, o předchozí severoamerické neutralitě. Uznání hispanoamerických národů („uznání existujících faktů“) označil za krok, jímž se USA nesnažily zpochybnit jakékoliv právo Španělska a vzhledem k existenci nově zformovaných národů v Americe označil za „morální povinnost civilizovaných a křesťanských národů udržovat vztahy vzájemně jeden s druhým“. Při rozdílném postoji Španělska dokonce vyjádřil přesvědčení, že také španělská vláda „velmi brzy zaujme jiný a správnější pohled“, a že, stejně jako ostatní evropské vlády, bude příkladu USA následovat.⁷³

Plné uznání hispanoamerických povstalců jako představitelů suverénních států a národů ze strany Washingtonu znamenalo významný bod v celém průběhu latinskoamerických bojů za nezávislost a zejména v záležitostech jejich širšího mezinárodního kontextu. Jeho bezprostřední ohlas byl značný. Jak informoval zvláštní agent USA v Buenos Aires John M. Forbes státního sekretáře Adamse 10. června 1822, zpráva o tomto severoamerickém aktu dorazila do laplatské metropole jako mimořádně vhodná právě krátce před dvanáctým výročím buenosaireské Květnové revoluce z roku 1810. Forbes se do Washingtonu zároveň zmínil o reakci Britů v Buenos Aires, jež v této souvislosti odrážela celkově sílící mocenskou rivalitu mezi USA a Velkou Británií v mladých hispanoamerických zemích. Podle jeho svědectví se Angličané a jejich stoupenci v Buenos Aires snažili veřejně znevažovat či podhodnocovat význam tohoto severoamerického uznání. Angličané, „v duchu jejich vlastní sobecké politiky“, podle Forbesovy zprávy rovněž kladli otázky jako „Kolik Spojené státy obdrží zapláceno za tento akt nicotné ochrany?“ nebo „Kolik tisíc mužů vyslaly USA do armád španělské Ameriky k udržení její nezávislosti?“, a pokusili se

⁷³ „V každé otázce, vztahující se k nezávislosti národa, jsou obsaženy dvě zásady; jedna právní a druhá faktická; ta první výlučně závisí na určení národa sebe samým, a ta druhá vyplývá z úspěšného vykonání takového určení. - Toto právo bylo nedávno vykonáno stejně tak španělským národem v Evropě, jako několika z těchto zemí na americké polokouli, které po dvě nebo tři století byly spojeny jako kolonie se Španělskem. - V konfliktech, které doprovázely tyto revoluce, se Spojené státy pečlivě zdržovaly od jakékoliv účasti, s respektem k právu národů v nich zúčastněných udržet nebo právě organizovat své vlastní politické ústavy, a sledující, kdekoliv byl ozbrojený zápas, nejneustrannější neutralitu. - Ale občanská válka, ve které bylo Španělsko po několik let zaměstnáno s obyvateli jeho kolonií v Americe, v podstatě ustala. - Smlouvy rovné uznání nezávislosti byly uzavřeny veliteli a místokráli samotného Španělska, s Kolumbijskou republikou, s Mexikem a s Peru; zatímco v Provinciích La Plata a v Chile neexistovaly žádné španělské síly po několik let, navzdory nezávislosti, kterou obyvatelé těchto zemí vyhlásili,“ zdůvodňoval J. Q. Adams rozhodnutí USA španělskému vyslanci mj. těmito slovy. – Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I, s. 156-157.

na veřejnost protlačit falešnou zprávu, že uznání jihoamerických vlád vyhlásily ostatně již také španělské kortesy.⁷⁴

Při diskusích o oficiálním uznání hispanoamerické nezávislosti v USA již před rokem 1820 byla Velká Británie celkem pochopitelně tou z evropských velmocí, na niž byl brán ohled především. Přestože se ve Spojených státech vyskytovaly silné protibritské nálady, ovlivněné tradicí války za nezávislost z let 1775-1783 a britsko-americké války let 1812-1814 (a například John Quincy Adams, stejně jako Henry Clay, viděli ve Velké Británii hlavního protivníka), jako stoupenec kooperace s Londýnem vystupoval zejména sám prezident Monroe a v dotyčné problematice také ministr války Calhoun.⁷⁵ Britští obchodníci, zásadně ovlivňující v hispanoamerické otázce postoj vlády v Londýně, přitom znamenali velmi vážné konkurenty pro obchodníky severoamerické na otevírajících se trzích španělské Ameriky. Převaha Velké Británie, disponující celkovou průmyslovou a obchodní převahou nad USA, se stala v této sféře znatelnou a dále narůstající i v nedávno či zčásti dosud španělských koloniích na západní polokouli. V roce 1808, tedy v době po definitivním zhroucení španělského obchodního monopolu, dosahoval celkový objem obchodu USA s celou španělskou Amerikou (kolem 30 milionů dolarů) mírné převahy nad celkovým objemem britského obchodu s toutéž oblastí (méně než 25 milionů dolarů). V roce 1822 však obdobná čísla vyznívala jednoznačně ve prospěch Velké Británie, jejíž celkový objem obchodní výměny s hispánskou Amerikou vzrostl na zhruba 30 milionů dolarů, kdežto objem severoamerického obchodu klesl na méně než 14 milionů dolarů. Celkový objem obchodu USA v tomtéž roce činil 141 milionů a Velké Británie 420 milionů dolarů.⁷⁶ V případě španělské Ameriky mířily severoamerické obchodní aktivity především do oblastí geograficky relativně blízkých USA, jako byly Kuba nebo Mexiko, ale i odtud byli Severoameričané, zčásti ostatně dovážející do těchto zemí zboží evropského původu, vytěsňováni britskou konkurencí. Například v roce 1825 zaznamenal i ruský Časopis manufaktur a obchodu (*Žurnal manufaktur i torgovlji*), že v Mexiku do této doby britská obchodní

⁷⁴ Tamtéž, s. 604-605.

⁷⁵ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monroe, s. 79-80, 145.

⁷⁶ Tyto a v odstavci níže uvedené statistické údaje vychází z publikací RIPPY, J.F., *Rivalry of the United States and Great Britain over Latin America, 1808-1830*, Baltimore 1929; PETKIN, T., *A Statistical View of the Commerce of the United States of America*, New Haven 1835; ASP, *Commerce and Navigation*, v. II. – BOLCHOVITINOV, N. N.: c. d., s. 132.

činnost zastínila dřívější severoamerické prvenství.⁷⁷ Obchodní výměna USA s vlastní Jižní Amerikou nedosáhla v roce 1821 úrovně severoamerického obchodu s Haiti, vytvářejícího na počátku dvacátých let ročně asi 2-2,3 milionu dolarů.⁷⁸

Politika hispanoamerických independentistických vlád byla přílivu cizích kupců vstřícná a sám John Quincy Adams americkému vyslanci v Rusku Campbellovi jednou napsal: „Revoluce v Jižní Americe otevřela Nový svět pro obchodní činnost Anglie, která bude opět uzavřena v případě restaurace španělského koloniálního panství.“ Později, v červnu 1822, státní sekretář přiznal: „Anglie se jim /tj. hispanoamerickým státům/ zdá být zemí v ohromné míře důležitější než my, z toho prostého důvodu, že ona má možnost uspokojit jejich potřeby výrobky svého průmyslu. My máme málo podobného zboží pro dodávání, a produkty exportu jsme jejich konkurenty.“⁷⁹ Tím se kromě britsko-severoamerické obchodní rivality dotkl také obav, vyjadřovaných v USA některými členy Kongresu a vycházejících zejména ze zájmů plantážnický orientovaných jižních států USA, totiž, že samy nově samostatné země ve španělské Americe, otevírající se světovému obchodu, znamenají v záležitosti exportu některých komodit (jako například bavlna, cukr, tabák nebo mouka) vážnou konkurenci pro USA.⁸⁰

Již 9. března 1822, tedy ve stejný den, kdy se španělský vyslanec ve Washingtonu obrátil s protestem na Monroea a Adamse, zaslal Adams instrukce americkému vyslanci v Madridu Forsitovi, na jejichž základě měla být španělská vláda přesvědčena, že oficiální uznání nezávislých vlád ve španělské Americe rozhodně nepředstavuje nepřátelský akt vůči Španělsku. Reakce ze španělské strany však byla značně podrážděná. Úkolem španělských velvyslanců v jednotlivých evropských zemích se stalo protestovat proti politice uznání, předložené na mezinárodní scéně prezidentem Monroem, a v argumentech, kterých měli podle instrukcí z Madridu využívat, hrál důležitou roli právě poukaz na obchodní zájmy USA. Záměrem Madridu bylo šířit názor, že „politika USA vychází z úsilí získat jako náhradu za uznání nových států speciální obchodní výhody“, a

⁷⁷ Tento časopis ve svém devátém čísle z roku 1825 uváděl, že pro Severoameričany byly výhodné obchody nejen přímo s Mexikem, protože „jejich náklady se částečně skládaly ze zboží anglické galanterie, německých pláten, francouzských vín a kořalek. Nyní vliv Anglie přemohl všechny další národy jak v Mexiku, tak i v dalších zemích španělské Ameriky“. – BOLCHOVITINOV, N. N.: c. d., s. 133.

⁷⁸ Tamtéž, s. 132.

⁷⁹ Tamtéž, s. 134.

⁸⁰ Tamtéž, s. 133.

evropské vlády měly být kromě toho informovány, což bylo též velmi významné vzhledem k argumentaci Washingtonu, o úspěších španělských vojsk, rozporech mezi hispanoamerickými povstanci apod. Vzhledem k obchodním zájmům Velké Británie se apelovalo jmenovitě na Londýn (jakkoliv Španělsko dosud alespoň oficiálně chovalo tendence k limitaci britských obchodních aktivit ve svých zámořských územích). Francisco Martínez de la Rosa, ministr zahraničí španělské liberální vlády, zaslal v květnu 1822 španělským velvyslancům v předních evropských zemích manifest o situaci v „povstaleckých koloniích“ v Americe. V jeho instrukcích španělským diplomatickým zástupcům v Londýně, Paříži, Vídni, Petrohradu a Berlíně ze 6. května 1822 se upozorňovalo na tzv. „americký zájem“, jako cíl politiky USA, protichůdný „zájmu evropskému“ v Americe, čili v podstatě předvíдалy zásady budoucí Monroeovy doktríny. Tvrdily, že „uznání nezávislosti jihoamerických provincií ihned způsobí škodu v mezinárodních vztazích a nezlepší obchodní svazky Anglie s těmito oblastmi“, poukazyvaly na zvýhodnění USA vůči Velké Británii už svojí zeměpisnou polohou a formou vlády. Španělský velvyslanec v Londýně Onís opakoval ještě ke sklonku května tezi o antagonismu „amerického“ a „evropského“ zájmu, k němuž spěje politika Washingtonu, britskému ministru zahraničí Castlereagho.⁸¹ Velkou Británii ovšem zpráva o severoamerickém uznání několika nových států ve španělské Americe vedla ke snaze projevit obdobnou ochotu vůči hispanoamerické straně. Již v květnu 1822 britská strana projednávala tuto záležitost s francouzskou vládou, od čehož si slibovala nalezení základů ke společnému postupu.⁸² Vize o protichůdnosti „evropského“ a „amerického“ zájmu byla jistě velmi aktuální i vzhledem k existujícímu negativnímu postoji USA vůči teritoriálním nárokům Velké Británie a Ruska v západních oblastech severoamerické pevniny, avšak určitou ironií bylo, že poměrně nedlouho poté, co byla taková vize Evropě předkládána z iniciativy španělského liberálního vedení, odhodlal se „evropský systém“ s konstitučním zřízením ve Španělsku skoncovat. Je však třeba zároveň dodat, že na této skutečnosti se rozhodně nepodílela Velká Británie, vzdalující se tomuto „evropskému systému“. Ve vedení britského ministerstva zahraničí (*Foreign Office*) došlo mezitím k zásadní personální změně, když se po sebevraždě Roberta Stewarta Castlereagha v srpnu 1822 stal novým

⁸¹ Tamtéž, s. 151-152.

⁸² PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 35.

ministrem George Canning, někdejší Castlereaghův rival.⁸³ V období pozvolné parlamentní reformy v Británii přicházel s Georgem Canningem liberálnější duch do britského vládního kabinetu, z většiny složeného z toryovských aristokratických ministrů vedených lordem Liverpoolem (ministrským předsedou v letech 1812-1827). Obdobným případem byl také ministr Huskisson, stojící od roku 1823 v čele britského ministerstva obchodu (*Board of Trade*).⁸⁴ Z hlediska britské zahraniční politiky bylo důležité, že Canning, zástupce přístavního města Liverpool v parlamentu, reprezentoval bezprostředně zájmy britské obchodnické třídy, stejně jako že nebyl natolik vázán závazky evropské spolupráce s režimy Svaté aliance jako Castlereagh.⁸⁵ Canningova éra v čele britské zahraniční politiky a poté i krátce (v roce 1827) v čele britské vlády tak byla rovněž dobou zintenzivněného britského pronikání do čerstvě nezávislé španělské a portugalské Ameriky. Vždyť právě George Canning byl autorem výroku, vztahovanému již k roku 1822, že „španělská Amerika je svobodná, a povede-li si Velká Británie obratně, bude anglická“.⁸⁶

V samotné španělské Americe vyvíjela zhruba od poloviny roku 1822 Velká Kolumbie iniciativu k vytvoření těsnějších svazků s ostatními hispanoamerickými státy. V jednotném postupu těchto států se hledalo zabezpečení jejich nezávislosti na Španělsku a podle dalších projektů kolumbijského presidenta Bolívara a ministra zahraničí Pedra Guala měla tato jednání a dohody položit základy příští hispanoamerické konfederaci. Už 6. července 1822, čili nedlouho po vojenském vítězství v Quitu (a ještě před Bolívarovým setkáním se San Martínem), uzavřela Kolumbie spojeneckou smlouvu s Peru. 21. října téhož roku následovala obdobná smlouva mezi Kolumbií a Chile, a až v březnu, respektive říjnu roku následujícího uzavřelo Bolívarovo vedení spojenecké smlouvy s Buenos Aires a

⁸³ Robert Stewart Castlereagh byl jedním z tvůrců parlamentní unie mezi Velkou Británií a Irskem v letech 1800-1801 a ještě před svým nástupem do čela britské zahraniční politiky v roce 1812 zastával, v letech 1805-1806 a 1807-1809, úřad ministra války. V roce 1809 došlo k osobnímu souboji mezi Castlereaghem a Canningem, jenž souvisel s tehdejším britským tažením ve Španělsku a jeho neúspěchem. Canning byl v souboji zraněn a oba se poté museli načas stáhnout z politického života. 12. srpna 1822 si Castlereagh, stížený paranoiou v důsledku přepracování, prořízl hrdlo. – HARENBERG, Bodo, a kolektiv: *Kronika lidstva*, Bratislava 1992, s. 684; UTHMANN, J.: *Diplomaté*, s. 51-52.

⁸⁴ PROTHERO, G. W.: *Nelson's School History of Great Britain and Ireland*, s. 381-382.

⁸⁵ PERKINS, D.: *A History of the Monroe Doctrine*, s. 35.

⁸⁶ DVOŘÁKOVÁ, V., KUNC, J.: *Nikaragujská republika*, s. 88. V roce 1825 G. Canning doslova napsal: „Dílo je dokončeno, osten vytržen, španělská Amerika je svobodná, a nebudeme-li si počínat příliš neobratně, pak je anglická.“ – FOSTER, W. Z.: *Nástin politických dějin amerického kontinentu*, s. 152.

Mexikem.⁸⁷ S ohledem na oficiální uznání nezávislosti těchto zemí ze strany USA a zároveň panamerické vize západní polokoule pod dominantní rolí USA, základní Bolívarovy plány předpokládaly vznik konfederace, složené pouze z hispanoamerických států, tedy bez účasti USA. Jihoamerický *El Libertador* choval zpravidla podezřívavé postoje vůči Spojeným státům a spoléhal na jejich podporu každopádně méně než na podporu Velké Británie. Ve svém náhledu na USA se lišil od svého vicepresidenta Franciska de Paula Santander, kterému na sklonku roku 1822 popisoval USA jako zemi v čele amerického kontinentu, „velmi bohatý a silný národ, mimořádně válečnický a schopný jakýchkoliv aktů, nepřátelských vůči Evropě a mocné Anglii“.⁸⁸ Podle Bolívarových představ se hispanoamerická konfederace, vedená Velkou Kolumbií, měla spoléhat na britskou podporu, i když to se samozřejmě nerovnálo nadvládě Velké Británie.

V Evropě bylo dopředu určeno, že hlavními body jednání Veronského kongresu, jenž se uskutečnil mezi říjnem a prosincem 1822, bude situace ve Španělsku a v Řecku. Byla-li zmíněna určitá ironie, vztahující se k liberálnímu Španělsku, našli bychom obdobných zdánlivých ironií více. Jak bylo uvedeno, rovněž liberální Portugalsko, které se snažilo degradovat Brazílii, již od roku 1821 uznávalo nezávislost nových států ve španělské Americe, a právě z portugalské strany přišel návrh vládě Buenos Aires na vytvoření obranné ligy proti Svaté alianci, jež by se skládala z USA, Španělska, Portugalska, Řecka a svobodných států Jižní Ameriky, tedy jakéhosi společenství liberálně orientovaných vlád Evropy a Ameriky. Tento návrh vyvolal Bolívarovo nepodložené podezření, že za ním stojí politika britské vlády za účelem získání mocenské hegemonie. V květnu 1823 poznamenal Bolívar v dopise generálu Sucremu, že „Anglie si přeje spojenectví se všemi svobodnými národy Ameriky a Evropy proto, aby se postavila do čela těchto národů a vládla světu“. Chilský vyslanec v Peru Pérez zase na Bolívarův pokyn napsal: „Idea ligy, i když předložená Portugalskem, byla velmi pravděpodobně navržená Anglií, aby se jako poslední mohla postavit do jejího čela.“⁸⁹

Na druhou stranu, stejně jako hispanoameričtí independentisté, také tzv. brazilská strana v portugalské Americe hledala oporu především v Londýně a

⁸⁷ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 212; ALVAREZ, Alejandro: The Monroe Doctrine. Its Importance in the International Life of the States of the New World, New York 1924, s. 12.

⁸⁸ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 212-213.

⁸⁹ Tamtéž, s. 214.

Washingtonu. Ale odpor proti politice Lisabonu stavěl brazilskou stranu v takovém, samozřejmě velmi zjednodušeně pojatém ideologickém střetu absolutismu a konzervativismu s konstitucionalismem a liberalismem v euroamerickém prostoru, ke konzervativnímu táboru, k čemuž ostatně proces osamostatnění portugalské Ameriky skýtal podmínky. Kromě nostalgie po starých časech (a obav z radikálně-revolučního vývoje událostí), která vyplývala ze strany regentovy manželky Leopoldiny v její pravidelné korespondenci se svým otcem, rakouským císařem,⁹⁰ velmi nápadně se tato tendence projevila v prohlášení regenta Pedra ze srpna 1822, sepsaném jeho prvním ministrem Andradou, které mělo světu oznámit faktickou politickou nezávislost Brazílie a ve kterém princ Pedro, s poukazem na situaci v Portugalsku, vystupoval vlastně jako jediný skutečně vládnoucí panovník dynastie Bragança. „Jelikož je náš král vězněm a zajatcem, je na mně, abych ho vyvedl z potupné izolace, v níž ho drží lisabonští buřiči. Mně jako dědici náleží úkol zachránit nejen Brazílii, ale s ní i portugalský národ. Vybízím vás, abyste udržovali s Královstvím brazilským vzájemně výhodné a přátelské styky. Budu připraven přijmout vaše vyslance a diplomatické zástupce a poslat k vám své, dokud potrvá zajetí krále, mého vznešeného otce.“⁹¹

Tato slova zároveň pochopitelně naznačovala možnost zachování portugalsko-brazilské jednoty v případě politického zvratu v Lisabonu a v duchu přetrvávajícího svazku s Portugalskem měli rovněž operovat brazilští diplomaté, vyslaní do zahraničí ještě před Pedrovou proklamací z Ipirangy a jeho provoláním brazilským panovníkem. V Londýně měl britskou vládu žádat o uznání Brazilského království a „absolutní vládu Jeho Královské Výsosti“ Felisberto Caldeira Brant Pontes. Další brazilské mise byly vyslány do Washingtonu (Luís Mountinho Lima Alvares) a do Buenos Aires (Manuel Correa da Câmara). Stejně tak se stala cílem rodící se brazilské diplomacie Paříž, kam se vypravil Manuel Rodrigues Gameiro Pessoa, a také Vídeň, kam odjel major Georg Anton Schäffer, bavorský důvěrník arcivévodkyně Leopoldiny.⁹² Schäffer měl kromě jiného verbovat v Německu rekruty pro novou brazilskou armádu, stejně jako lákat do Brazílie německé, rakouské a švýcarské imigranty.⁹³ Jednání Caldeiry Branta s britským ministrem zahraničí Canningem a posléze i lordem

⁹⁰ OBRY, O.: *Grüner Purpur*, s. 239-240; KLÍMA, J.: *Dějiny Brazílie*, s. 166-167.

⁹¹ KLÍMA, J.: *Dějiny Brazílie*, s. 176.

⁹² Tamtéž.

⁹³ OBRY, O.: *Grüner Purpur*, s. 241, 260.

Liverpoolem komplikovaly britské námitky, vztahující se k dovozu otroků do Brazílie, a požadavky, aby brazilská strana obchod s otroky přinejmenším redukovala. Tyto požadavky figurovaly na britské straně i po zprávách o vyhlášení úplné brazilské nezávislosti, i když v portugalsko-brazilském sporu stavěly britské obchodní zájmy Brazílii v Londýně do příznivějšího světla. Podle samotného Canninga se Británie nemohla postavit na stranu mateřské země, „která v rozporu se smlouvou z roku 1810 zatěžuje naše výrobky z vlny třicetiprocentním clem, zatímco Brazílie se spokojí s patnácti procenty“.⁹⁴

Prohlášení *Foreign Office*, vydané v listopadu 1822 právě v souvislosti s proklamací brazilské nezávislosti, zároveň vyjadřovalo stávající britské stanovisko k situaci v Latinské Americe jako celku: „Jestliže otázka uznání španělských kolonií připouští váhání či prodlení, skutečnost, že se Brazílie odtrhla od Portugalska, musí urychlit, a jak se nyní jeví, upřesnit rozhodnutí ve věci jejího uznání. Nicméně uznat Brazílii jako samostatný stát a neuznat Buenos Aires, Kolumbii a Chile by přinejmenším vyvolalo zášť a oprávněně by bylo považováno za nespravedlivé.“⁹⁵ K výměně vyslanců mezi USA a jimi uznanými státy ve španělské Americe se mělo přikročit až v roce 1823. Každopádně však tyto státy, stejně jako Brazílie, zahájily svůj vstup do mezinárodní politiky jako zcela nezávislé subjekty.

⁹⁴ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 187-188.

⁹⁵ Tamtéž, s. 188.

KAPITOLA SEDMÁ

OD VERONSKÉHO KONGRESU K MONROEOVĚ DOKTRÍNĚ

Ve španělské Americe pokračovala válka proti zbývajícím španělským a royalistickým silám a s ní současně proces konsolidace nových států, spojený s bouřlivými vnitřními zvraty. Vnitřní situace se vyhroutil také ve Španělsku, kde v roce 1822 zvolily kortesy s převahou radikálních *exaltados* za svého předsedu Rafaela del Riego, vůdce vojenského povstání z ledna 1820, a kde ozbrojený odpor absolutistů proti reformám dosáhl podoby občanské války. Rakouské císařství se opět stalo hostitelem dalšího setkání monarchů a diplomatických zástupců evropských velmocí, navazujícího na kongresy v Opavě a Lublani z předchozích let a zahájeného ve Veroně 20. října 1822. Kromě panovníků Rakouska, Ruska a Pruska byl přítomen též neapolský král, diplomaticky zastoupeny byly také Velká Británie a Francie. V britském případě byl původní Castlereaghův slib účasti zmařen sebevraždou a Londýn zde byl zastupován vévodou Wellingtonem. Slavný vojevůdce z napoleonských válek a pozdější toryovský předseda britské vlády (v letech 1828-1830) jednal zcela v intencích stávajících britských zájmů a situace byla ovlivněna postoji nového britského ministra zahraničí Canninga, jenž byl rozhodným odpůrcem zasahování do vnitřních záležitostí Španělska. Otázka Španělska a posléze i španělské Ameriky tak vedla ke zřetelnému prohloubení odstupu či přímo k rozchodu Velké Británie s velmocemi tzv. Svaté aliance. Veronský kongres ukončil svá jednání 14. prosince 1822. Vzhledem ke stabilizaci situace v Itálii bylo rozhodnuto o lhůtě pobytu intervenčních rakouských vojsk v Sardinském království a snížení jejich stavu v Neapolsku. Závěrečné prohlášení tzv. východních velmocí odsoudilo události ve

Španělsku i protiturecké povstání v Řecku (obě záležitosti označoval ruský car Alexandr I. za součást mezinárodního spiknutí, opravňující k zásahu). Vývoj ve Španělsku zároveň nakonec vedl k pověření Francie, aby obnovila dřívější pozice bourbonské monarchie v zemi.¹ Francouzská vojenská intervence do Španělska pak byla zahájena v dubnu 1823. Velké Británii scházely prostředky k zabránění takovému zásahu.

Ještě z doby zasedání Veronského kongresu mohou být nicméně dokladem jistého posunu v britské politice slova, adresovaná v listopadu 1822 Georgem Canningem právě vévodovi Wellingtonovi: „Každodenně se víc a víc přesvědčuji, že za současné světové situace, za nynějšího stavu na Pyrenejském poloostrově a při současné potřebě naší země jsou pro nás americké záležitosti nepoměrně důležitější než evropské, a nevyužijeme-li příležitosti jednat v nich příhodně v náš prospěch, budeme litovat ztráty příležitosti, která se už nenaskytne.“²

Dříve než byla ze strany monarchistické Francie krále Ludvíka XVIII. a za aktivního přispění španělského absolutistického tábora obnovena absolutní moc Ferdinanda VII. jižně od Pyrenejí, došlo k řadě zásadních politických zvrátů ve fakticky již bývalých španělských koloniích na západní polokouli. Ty se navíc zčásti nesly ve znamení zřetelných tendencí k republikanismu. V peruánské Limě byla se San Martínovým odchodem v září 1822 pověřena exekutivní mocí tříčlenná junta. Peruánský Kongres, složený převážně z advokátů, vojáků, lékařů a duchovních, se zmítal v rozporech mezi monarchisty a republikány a skupinami s různými ekonomickými zájmy. Navzdory dřívějším San Martínovým projektům zvítězilo republikánské řešení a 12. listopadu 1822, současně s přijetím ústavy, byla Kongresem vyhlášena Republika Peru. Vládnoucí junta zároveň navázala na San Martínův plán vzájemného odříznutí royalistických armád v oblasti Jauji a v Horním Peru a za tím účelem vypravila asi čtyřtisícové vojsko pod velením generála Rudecinda Alvarada, postrádajícího však autoritu ostatních velitelů. Alvaradova armáda se vylodila v jihoperuánském přístavu Arica, ovšem s jejím pomalým postupem se usnadnilo spojení vojsk royalistických generálů Canteraka a Valdése, kteří jí v lednu 1823 uštědřili dvě rozhodující porážky. K takovému výsledku přispěla i neschopnost či neochota limské junty získat vojáky a výzbroj pro podpůrné

¹ REIFENSCHIED, R.: Die Habsburger, s. 289; SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 179; PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 35.

² KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 186.

tažení, které mělo být pod velením dřívějšího San Martínova generála Arenalese vedeno přímo na andskou Jauku (a Arenales také poté Peru opustil), stejně jako se na tažení odmítlo podílet 2000 vojáků, jež do spojeneckého Peru vyslal Bolívar. Krátce po porážce se vojáci chopili politické iniciativy. Na konci února 1823 donutili Kongres odvolat juntou a z jejich popudu byl prvním presidentem utvářejícího se peruánského státu zvolen José de la Riva Agüero, jenž proti španělské nadvládě v zemi konspiroval již od dob místokrále Abascala a jehož později San Martín jmenoval plukovníkem a prefektem Limy.³

Vlastně jen nedlouho poté, co se generál San Martín stáhl z politického a vojenského života, uzavřelo se rovněž působení jeho blízkého spolubojovníka Bernarda O'Higinse v čele chilského státu. V Chile sílil odpor proti O'Higinsově diktatuře, a když byl v roce 1821 v argentinské Mendoze popraven José Miguel Carrera, kdysi podporovaný proti O'Higinsovi USA,⁴ odrazilo se to i v postojích chilské aristokracie, jež dosud trpěla O'Higinse jen jako menší zlo než carreristy. V roce 1822 byl chilský *Director supremo* nucen svolat ústavodárné shromáždění, jehož dílem se stala nová ústava, zčásti ovlivněná vzorem španělské ústavy. Na jejím základě byla *Directorova* moc omezena na šest, nanejvýš (v případě znovuzvolení) na dvanáct let, přičemž silné pravomoce hlavě státu zůstávaly například v otázce složení horní komory parlamentu. O'Higinsova nepopularita v zemi však byla již v každém případě značná a o dalším osudu Chile rozhodlo povstání, které na konci roku 1822 vypuklo v Concepciónu pod vedením generála Ramóna Freireho. Vzpouza byla záhy podpořena ze severněji ležící provincie Coquimbo a ke konci ledna 1823 složil O'Higgins demisi do rukou komise, vytvořené na otevřeném shromáždění předních měšťanů Santiaga de Chile. Rovněž v Chile převzala nejvyšší moc tříčlenná junta a posléze byl jako provizorní *Director supremo* jmenován generál Ramón Freire, dřívější O'Higginsův stoupenec.⁶ O'Higgins hned po své abdikaci odešel do Peru a i

³ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 186.

⁴ S podporou Carrerova odboje proti O'Higinsovi ze severoamerické strany zřejmě souviselo např. také nelichotivé zhodnocení O'Higinsovy vlády v Chile ve zprávě o situaci laplatských provincií v Chile, vypracované zmíněnou zvláštní komisí, o jejímž vyslání do Jižní Ameriky bylo v USA rozhodnuto v roce 1817. Ke konci roku 1818 předložil prezident Monroe tuto zprávu, spolu se zvláštním dokladem bývalého zástupce USA v Buenos Aires Poinsetta, Kongresu. V ní se poznamenávalo, že vláda Buenos Aires, nárokuje si vykonávat vlastní jurisdikci nad Spojenými provinciemi Jižní Ameriky (území jižně od Brazílie a východně od And), narazila na odpor Paraguaye a Banda Oriental. O území západně od And (Chile) stálo poznamenáno, že v tomto období „nemá zastupitelskou vládu a nachází se v rukou diktátora“. - BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrína Monroe, s. 143-144.

⁶ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 362-363.

když v Chile v dalších letech hráli důležitou roli jeho političtí přívrženci, nikdy se už do vlasti nevrátil. Zemřel v Limě v roce 1842, krátce poté, co dostal povolení k návratu do Chile, kterého se chystal využít.⁷

Navzdory tvrzení severoamerického státního sekretáře Adamse španělskému vyslanci ve Washingtonu z 6. dubna 1822, jímž bylo vysvětlováno formální uznání nezávislosti nových států ve španělské Americe ze strany USA a v němž se mj. hovořilo o „několikaleté neexistenci žádných španělských sil v Chile“, royalisté v zájmu Madridu dosud ovládali ostrov Chiloé při jižním pobřeží země a mělo být teprve na Freirem, pokoušejícím se pomocí nové legislativy vnitřně reorganizovat chilský stát, aby zde dosáhl definitivního vítězství. V Mexiku byl pozůstatek koloniální moci představován španělskou posádkou v ostrovní pevnosti San Juan de Ulúa u Veracruz. Útok mexického velitele Antonia Lópeze de Santa Anna proti této španělské pozici, uskutečněný ze Santa Annovy vlastní iniciativy, ztroskotal a v reakci na tuto událost císař Agustín I. v listopadu 1822 odvolal Santa Annu z jeho funkcí a nařídil mu dostavit se do Ciudad de México. Santa Anna odmítl poslechnout a zčásti povzbuzen obchodníky z rodné Jalapy, otevřeně se postavil proti nařízení, o němž později zavzpomínal, že tehdy před sebou spatřil „absolutismus v celé jeho síle“. Iturbideho Mexické císařství se ocitlo před vážnou vzpourou. Santa Anna se spojil s Guadalupem Victoriou, bojovníkem proti koloniálnímu panství již od dob Morelosovy války za nezávislost, a 6. prosince 1822 společně vydali tzv. Plán z Veracruz, ve kterém spolu s třemi „igualskými“ zárukami (prezentovanými „jednotou, náboženstvím a nezávislostí“) požadovali odstoupení Agustína Iturbideho a znovusvolání Kongresu. Kromě politických proklamací získával Santa Anna vojáky na svou stranu sliby povýšení a odměn.⁸

Santa Anna při svém povstání využil obrovských finančních potíží, s nimiž se Iturbideho monarchistický režim potýkal a které se císař pokusil řešit vypsáním nepopulárních nucených půjček a žádostí o finanční pomoc na Velkou Británii. Iturbideho postavení se však v nové revoluční situaci, jež zasáhla Mexiko, stalo neudržitelným. V počátcích roku 1823 svolaly provinční poslanecké sbory na podnět

⁷ Tohoto povolení se Bernardu O'Higginsovi dostalo za vlády chilského presidenta Manuela Bulnese (jehož vláda v letech 1841-1851 je mj. spojována též s politickou stabilizací a nápadným hospodářským rozvojem, které se v Chile, po předchozích vnitřních rozbrojích a válce s bolívijsko-peruánskou konfederací v letech 1836-1839, projeví). Již v počátcích Bulnesovy vlády se rovněž O'Higgins, stejně jako José de San Martín, dočkali doživotní penze od chilského státu. – CHALUPA, J.: c. d., s. 373.

⁸ LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850, s. 168.

několika vojenských velitelů nový Kongres, 20. března 1823 Iturbide abdikoval.⁹ Kongres uznal jeho zásluhy na vzniku nezávislého státu a přiznal mu vysokou rentu pro jeho další pobyt v evropském exilu.¹⁰ V čele Mexika stanul triumvirát a alternativou budoucí podoby mexického státu, k jejímuž naplnění se po Iturbideho pádu Mexiko také skutečně ubíralo, byla federalizace a republikánské zřízení. Požadavek rozsáhlejších pravomocí regionálních vlád, a tedy fakticky federalizace Mexika, byl naplněn již tzv. Plánu z Casa Mata z února 1823, vyhlášeného rovněž za významné Santa Annovy účasti, a ostatně, opět Santa Anna se za ideu federativní republiky ještě v roce 1823 postavil ve svém Plánu ze San Luis, zveřejněném ve městě San Luis de Potosí, kam byl provizorní vládou vyslán v zájmu konsolidace nového režimu ve vnitrozemských regionech.¹¹ Federativní forma měla být vystižena již oficiálním názvem státu Spojené státy mexické (*Estados Unidos Mexicanos*). Zhroucení Mexického císařství mělo za následek brzkou separaci Střední Ameriky od Mexika - a samotného Iturbideho rovněž zanedlouho vnitřní rozpory na mexické politické scéně přivedly k návratu z Londýna do vlasti, jenž se mu však stal osudným.

Tzv. první Mexické císařství zůstalo tedy jen epizodou, přičemž sám Iturbide jako imperátor Agustín I. nesetřval na jeho trůně ani celý jediný rok. To v latinskoamerickém rámci kontrastuje s Brazílií, kde se monarchistické zřízení udrželo až do roku 1889 a kde samotná nezávislost v čele s portugalským princem byla vlastně přesnou obdobou toho, o co se původně a marně snažili stoupenci monarchistických koncepcí v Mexiku, ale i například v Buenos Aires nebo v Peru, tj. samostatné monarchie v čele s někým ze španělských infantů. Nezávislé Brazílské císařství mělo od počátku silně konzervativní ráz. První ministr José Bonifácio de Andrada e Silva se již před vyhlášením nezávislosti na Portugalsku opíral především o velkostatkářské vrstvy a vystupoval proti spolupráci s liberály a republikány, jež označoval jako „demagogy a anarchisty“.¹² V říjnu 1822 brazilští liberálové upozornili na hrozbu absolutismu a koncentraci moci v Andradově osobě. Již po Pedrově císařské korunovaci na počátku prosince 1822 začalo pronásledování liberálů. Někteří z nich odešli do exilu v Buenos Aires. Doktor José Clemente Pereira, jenž jako předseda riodejaneirského městského senátu stál 9. ledna 1822

⁹ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 166.

¹⁰ OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 130.

¹¹ Tamtéž; LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica, s. 170, 396.

¹² OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 134.

přímo u Pedrova rozhodnutí o setrvání v Brazílii (a mj. varoval před vystoupením republikánů v případě Pedrova odjezdu), se odebral do francouzského exilu kvůli svému konfliktu s prvním ministrem.¹³

Odhlédneme-li od britské podpory brazilské nezávislosti, bylo už rovněž naznačeno, že Brazilské císařství mohlo získat spíše pochopení ze strany evropských reakčních režimů než státy, vzniknuvší v prostoru španělské Ameriky. Smyslem Pedrovy císařské korunovace v prosinci 1822, již byli přítomni severoamerický, britský, francouzský a ruský konzul, bylo mimo jiné také zvýšit mezinárodní prestiž mladého brazilského impéria a důraz na monarchismus byl, i s ohledem na situaci v sousední španělské Americe, vstřícným gestem k evropským panovnickým dvorům. Vzhledem k vlasti císařovny Leopoldiny byla velká naděje vkládána do Rakouska a rakouský vyslanec v Rio de Janeiru Marschall už v prosinci 1822 navrhoval kancléři Metternichovi uznání nezávislého Brazilského císařství. V Portugalsku mezitím čtyřtisícová vojenská expedice dostala za úkol obsazení severobrazilských provincií Pará, Maranhão a Bahia a dosazení nové regentské vlády, jmenované lisabonskými kortesy. Informace o těchto přípravách znepokojily Londýn. V prohlášení ministra zahraničí Canninga z 21. listopadu 1822, mířeného do Lisabonu, se o případné válce mezi Portugalskem a Brazílií hovořilo jako o „nešťastné eventualitě“, při níž bude „Jeho Veličenstvo /tj. britský král Jiří IV./ dodržovat úzkostlivou a přísnou neutralitu“. Velká Británie byla podle tohoto prohlášení odhodlána udržovat ve válce i v míru „nynější přátelské vztahy jak s Portugalskem, tak s Brazílií“, a případné formální uznání nezávislosti Brazílie z britské strany nemělo být interpretováno jako poškození britsko-portugalských vztahů, přičemž za fakticky žádoucí se označovalo, aby „koruny obou království /tedy Portugalska i Brazílie/ byly zachovány vznešenému rodu Bragançů“.¹⁴

Nejvážnější ozbrojené boje mezi portugalskou a brazilskou stranou probíhaly už od února 1822 v oblasti Baía de Todos os Santos (Zátoky Všech svatých) při Salvadoru da Bahía a již v červenci 1822 zde princ regent Pedro posílil oslabenou brazilskou stranu vojenským kontingentem a králi Janovi VI. do Portugalska psal o „tyranských kouscích, bídě, hladu a vraždách“, které v Bahii spáchal portugalský velitel generál Inácio L.

¹³ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 170-171, 186-187.

¹⁴ Tamtéž, s. 187-189.

Madeira.¹⁵ Independentistické hnutí zde nabylo širšího rázu a portugalská vojska byla pod tlakem dobrovolníků z řad vnitrozemských venkovanů (tzv. *couraças*) a posil z ostatních brazilských provincií nuceni stáhnout se do pevností. V následujících měsících se však v oblasti zátoky vylodovaly také portugalské posily a docházelo k dalším bojům s oddíly brazilských milic. V lednu 1823 se Brazilcům podařilo zmařit portugalský pokus o ovládnutí všech přístupů k zátocce, při čemž významnou roli sehrál odpor brazilské posádky v pevnosti na ostrově Itaparica a námořní střety dvou brazilských dělových člunů (příznačně pojmenovaných „*Pedro I.*“ a „*Leopoldina*“) s jedenácti portugalskými válečnými plachtenicemi. V únoru 1823 žádal generál Madeira Lisabon o další pomoc. Na brazilském severovýchodě rozhodlo pro portugalské vedení provincie Maranhão o zásahu proti představitelům sousední provincie Piauí, kteří v říjnu 1822 prohlásili, že vítají odtržení od Portugalska. Postup vojenského oddílu majora Fidiého proti Parnaibě, centrálnímu městu Piauí, byl doprovázen rabováním a pálením statků a burcoval k protiportugalským náladám. Situace ve vlastní základně, vrcholící probrazilskou vzpourou, vedla Fidiého k návratu od Parnaiby, při němž se potýkal s partyzánským odbojem a milicemi z provincie Caerá, ale převaha byla zatím na jeho straně.¹⁶ Mohlo se zdát, že se portugalská Amerika nachází před rozdělením - že zatímco nezávislé Brazilské císařství zahrne pouze její jižní a centrální oblasti, sever zůstane pod vládou Lisabonu. Zůstávalo hlavní starostí vlády v Rio de Janeiru takové alternativě zabránit. Poměr Brazílie vůči Portugalsku se nezměnil ani po konzervativním převratu v Portugalsku v roce 1823 - a zároveň tedy již v době francouzské intervence ve Španělsku, kdy i Portugalsko poutalo zvýšenou pozornost britské politiky. Podle Canningova oznámení britskému diplomatickému zástupci v Rio de Janeiru Henrymu Chamberlainovi z února 1823 bylo britské uznání nové brazilské vlády „především otázkou času“ a Británie v této době již doporučovala navázat styky se samostatnou Brazílií samotnému Portugalsku.¹⁷ Současně se již (zatímco brazilské oficiální kruhy projevíly tendence k sympatiím s úsilím evropské Svaté aliance)¹⁸ v obou zemích Pyrenejského poloostrova schylovalo ke změnám, které měly opět zvrátit vývoj, započatý

¹⁵ Tamtéž, s. 175.

¹⁶ Tamtéž, s. 190-191.

¹⁷ Tamtéž, s. 189.

¹⁸ Například ke konci ledna 1823 popřály noviny Císařství brazilské Svaté alianci mnoho úspěchů při potírání „demokratů, kteří už dlouhá léta vystupují pod falešnou maskou konstitučního monarchismu, jíž klamou národy“. – KLÍMA, J.: c. d., s. 193.

liberálními revolucemi z roku 1820. Ke sklonku února 1823 zahájil na severu Portugalska povstání proti ústavní vládě hrabě Amarante. Armáda, věrná kortesům, vytlačila povstalce na španělské území, ale vzpoura povzbudila portugalské absolutisty, tíhnoucí ke králově manželce Carlotě Joaquině a mladšímu synovi Domu Miguelovi. Obavy z francouzské armády, která se přes Pyreneje chystala vstoupit do Španělska, nedovolily lisabonským kortesům vyhostit Carlotu Joaquinu z Portugalska za to, že odmítla přísahat na ústavu, k čemuž by podle znění této konstituce dojít mělo.¹⁹ Ke skutečnému vnitropolitickému zvratu v Portugalsku, za rozhodující účasti prince Miguela, došlo následně na přelomu května a června 1823, kdy již zároveň triumfovala kontrarevoluce také ve Španělsku.

Francouzská invaze tzv. „sta tisíc synů svatého Ludvíka“ do Španělska, výsledek usnesení Veronského kongresu, byla přímo iniciována vedením španělského absolutistického odporu. Už v lednu 1823, po jistých rozporech ve francouzské vládě, rozhodl první ministr Jean de Villele fakticky o válce proti liberálnímu Španělsku a odvolal francouzského velvyslance z Madridu.²⁰ Asi 90 000 francouzských vojáků, kteří v dubnu 1823 a měsících bezprostředně následujících vstoupili do Španělska, podpořených španělskými royalisty o síle zhruba 35 000 mužů, nenarazilo na vážnější odpor.²¹ Již v květnu 1823 konstitucionalistický režim v Madridu padl. Francouzská intervenční armáda pod velením vévody z Angôuleme, z politického hlediska představitele francouzského ultraroyalismu,²² postupovala při svém tažení napříč Španělskem od Pyrenejí přes Madrid až do Cádizu, kam předtím prchající liberálové odvěkli krále Ferdinanda VII. jako svého zajatce. Restauraci absolutní moci Ferdinanda VII. doprovázel teror proti svrženým liberálům, uzákoněný tzv. Výnosem o všeobecné proskripci z 23. června 1823, který vydala regentská rada, zřízená v Madridu po vstupu francouzských oddílů do města, a prováděný obnoveným inkvizičním tribunálem, tzv. juntami víry a výkonnými a stálými vojenskými komisemi. Konstituční tříletí ve Španělsku bylo nahrazeno tzv. „děsivým desetiletím“,

¹⁹ KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 130-131.

²⁰ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 34.

²¹ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 408.

²² Vévoda z Angôuleme, příbuzensky spjatý s rodem francouzských Bourbonů, nesl například zodpovědnost za tzv. „bílý teror“ v jižní Francii v roce 1815, krvavé pronásledování francouzských republikánů a bonapartistů, zahájené v Marseille v červnu 1815, krátce po Napoleonově porážce u Waterloo. Za to se mu tehdy dostalo pokárání samotného krále Ludvíka XVIII. – FERRO, Marc: Dějiny Francie, Praha 2006, s. 202-203.

spojovaným s pomstou z absolutistické strany, čistkami a popravami.²³ Obětí hromadných poprav se v roce 1823 stal také Rafael del Riego, vůdce povstání z roku 1820 a předseda kortesů od roku 1822, kdežto mnozí jiní čelní představitelé španělského liberalismu našli útočiště v emigraci. Většina španělských emigrantů, zpravidla vojáků, obchodníků a podnikatelů, vědců i církevních představitelů (mimochodem, zástupci kléru tvořili pětinu poslanců zvolených do kortesů v roce 1822), mířila přes Gibraltar do Velké Británie. Navzdory rozhodující roli francouzského zásahu v restauraci absolutismu v zemi se část těchto uprchlíků odebrala právě do Francie, kde však s nimi bylo nejčastěji nakládáno jako s válečnými zajatci nebo byli přinuceni k repatriaci. Současně však lze dodat, že zejména Francie se následně u režimu Ferdinanda VII. zasazovala za zmírnění protiliberálních opatření, přijatých ve Španělsku v roce 1823 - a po červencové revoluci ve Francii roku 1830, následované nástupem „občanského krále“ Ludvíka Filipa Orleánského na francouzský trůn, se ostatně do Francie přesunula téměř veškerá španělská emigrace z Velké Británie. Mezi těmito utečenci se nacházely osobnosti, které měly později, po smrti Ferdinanda VII. v roce 1833 a opětném nastolení konstitučního zřízení ve Španělsku, dále sehrávat velmi důležitou politickou úlohu jako členové španělských vládních kabinetů kolem regentky Marie Kristiny Bourbonkové, vdovy po Ferdinandovi VII., a Ferdinandovy dcery Isabely II. V Paříži prožili celou dobu svého exilu bývalý (a opět mj. pozdější) ministr zahraničí Francisco Martínez de la Rosa nebo hrabě de Toreno, ve Velké Británii se po roce 1823 zdržoval Juan Álvarez Mendizábal, Francisco Javier Istúriz aj.²⁴ Do exilu v USA odešel také páter Felix Varela, zvolený do madridských kortesů jako zástupce Kuby.²⁵ S ohledem na zvěšiny již *de facto* bývalé španělské panství na západní polokouli lze rovněž zmínit, že jedním ze španělských utečenců z roku 1823 byl spisovatel a dramatik Manuel Eduardo Gorostiza, jenž odešel do Mexika a později působil jako mexický vyslanec v Londýně a ve Washingtonu.²⁶

Podobně jako vítězství revoluce ve Španělsku v roce 1820, tak i úspěšný kontrarevoluční zvrát v roce 1823, neodmyslitelně spjatý s francouzskou vojenskou intervencí, velmi výrazně zasáhl do mezinárodní situace a pochopitelně velmi výrazně

²³ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 405-406.

²⁴ Tamtéž, s. 408-409; JANDA, J.: Španělsko, s. 52.

²⁵ KAŠPAR, O.: Dějiny Karibské oblasti, s. 137.

²⁶ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 45.

se odrazil též v hispanoamerické otázce. Z pohledu evropské politiky byla francouzská invaze a okupace Madridu z rozhodnutí Svaté aliance projevem další mocenské degradace Španělska a z ryze nacionálního hlediska (tedy bez ohledu na odlišný politický režim ve Francii v letech 1808 a 1823) bývá někdy prezentována jako jistá satisfakce z francouzské strany za tuhý odpor, na jaký ve Španělsku narazily napoleonské armády o více než desetiletí dříve.²⁷ Podobně jako v roce 1820, i nyní byla další zásadní vnitropolitická změna ve Španělsku doprovázena podobnou změnou v sousedním Portugalsku. Zatímco ve Španělsku dovršil vítězství kontrarevoluce dekret Ferdinanda VII. z 1. října 1823, kterým se rušilo veškeré dílo předchozích tří let, v Portugalsku se koncem května 1823 postavil infant Miguel do čela vojenské vzpoury proti konstituční vládě v Lisabonu. Tzv. *Vilafrancada* (nazvaná podle obce Vila Franca de Xira v ústí Teja, severně od Lisabonu, kde se Miguel osobně spojil s povstalcí) zasáhla brzy posádky v hlavním městě a když se 30. května vzbouřil i pluk, hlídající krále Jana VI., byla moc kortesů již fakticky zlomena. Král se vydal za mladším synem, kterého jmenoval generalissemem a vrchním velitelem armády. Jejich společný návrat do Lisabonu následovalo rozpuštění kortesů a pronásledování předních liberálů. Na rozdíl od Ferdinanda VII. však Jan VI. tíhl k ústupkům ve formě umírněného konstitucionalistického řešení britského typu a přikláněl se k umírněným konstitucionalistům, tzv. *moderados*. To proti němu stavělo Doma Miguela, který byl nyní držitelem moci v Portugalsku spíše než jeho otec a snažil se zabránit alternativě jakékoliv ústavy.²⁸ Rozpor vyvrcholil v dubnu 1824 novým Miguelovým pokusem o převrat.

Francouzská intervence na Pyrenejském poloostrově v roce 1823, spojená navíc s novými spekulacemi o možné intervenci evropské Svaté aliance ve španělské Americe, ve prospěch španělského krále, ale třeba také ve prospěch Francie, vrhla nyní prakticky již jednoznačně do shodné názorové pozice obě anglosaské mocnosti, tedy Velkou Británii a USA. Vždyť už při jednání kongresu ve Veroně byl vévoda Wellington jako britský zástupce instruován nepřipojit se k žádnému prohlášení, v němž by se hovořilo o právu Španělska na americké kolonie.²⁹ Již samotná francouzská okupace Madridu v roce 1823 upoutala pozornost severoamerického

²⁷ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 431-432.

²⁸ KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 131.

²⁹ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 19.

presidenta Monroea, který o půl roku dříve s nevelkou jistotou spoléhal, že by USA snad „nemusely být obtěžovány ostatními mocnostmi“, a který nyní psal Thomasu Jeffersonovi, že „naš vztah k Evropě je přesně takový jako v počátcích Francouzské revoluce“, a kladl si otázku, mohou-li USA zaujmout nějaký zvláštní „postoj ve prospěch svobody“.³⁰ Velká Británie prostřednictvím svého ministra zahraničí Canninga opakovaně žádala ujištění, že francouzská okupace Španělska bude pouze dočasná a bude brán ohled na územní integritu Portugalska.³¹ Svůj postoj k otázce španělské Ameriky a případných francouzských nároků v prostoru zanikajícího španělského impéria v zámoří dala jasně najevo, když po francouzské invazi do Španělska (a v souvislosti s ní) George Canning britskému velvyslanci v Paříži Charlesovi Stuartovi napsal: „Pokud jde o provincie v Americe, zdá se, že čas a průběh událostí přesvědčivě rozhodly o jejich odtržení od mateřské země; ačkoliv formální uznání těchto provincií jako nezávislých států ze strany Jeho Veličenstva smí být urychleno nebo zadrženo různými vnějšími okolnostmi, stejně jako více nebo méně uspokojivým postupem, v každém jednotlivém státě, vůči řádné a ustálené formě vlády. Zřikající se samo nejslavnostnějším způsobem jakéhokoliv záměru přivlastnění nejmenší části bývalých španělských držav v Americe, Jeho Veličenstvo je uspokojeno, když nebude učiněn žádný pokus ze strany Francie přivést pod svou vládu jakoukoliv z těchto držav, buď dobytím nebo postoupením od Španělska.“³²

Nebyla to pouze hispanoamerická otázka, co zavedlo podnět k zásadám, jež obsahovalo slavné prohlášení presidenta USA Jamese Monroea ke Kongresu z 2. prosince 1823, které se až mnohem později stalo známým jako Monroeova doktrína, které vyjadřovalo především názory státního sekretáře Johna Quincyho Adamse a které prezentovalo pouze severoamerická stanoviska, zcela nezávisle na postoji Velké Británie. Monroeova doktrína se při svém negativním stanovisku vůči kolonizaci Ameriky evropskými mocnostmi zčásti obracela i proti Velké Británii a situace přímo v Severní Americe, kde v poměru mezi Washingtonem a Londýnem zůstávala nikoliv uspokojivě dořešenou otázka oblasti Oregonu mezi Skalístými horami a pobřežím Pacifiku, pro to skýtala podmínky. John Quincy Adams už v listopadu 1819 prohlásil, že „svět musí být obeznámen s ideou, že za naše vlastní území by měl být považován kontinent Severní Amerika“. V lednu 1821 vedl spor o názvu části

³⁰ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 34-35.

³¹ SKŘIVAN, A.: Evropská politika 1648-1914, s. 179.

³² PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 36.

Oregonu (Columbia River Region) s britským vyslancem ve Washingtonu Stratfordem Canningem, bratrancem pozdějšího stejnojmenného britského ministra zahraničí, proslulým při své dlouholeté diplomatické činnosti jinak především působením v Turecku. V roce 1822, a rovněž na adresu britského vyslance, se Adams stavěl obecně proti kolonialistickým principům jak v případě Severní, tak Jižní Ameriky.³³ Zatímco v oblastech jižně od Oregonu svrchovanost Španělska, které se v roce 1819 zřeklo nároků severně od dvačtyřicáté rovnoběžky, vystřídala svrchovanost suverénního Mexika, zůstávalo zde dalším konkurentem USA nadále rovněž Rusko, se svou osadou na kalifornském pobřeží a především aktivitou Rusko-americké společnosti, které v září 1821 car Alexandr I. udělil obchodní monopol na sever od jednapadesáté rovnoběžky, spojený s hrozbou konfiskace všem cizím lodím v dotyčných pobřežních vodách. To způsobilo ze strany USA ostré protesty. V červenci 1823 Adams na adresu ruského vyslance ve Washingtonu barona Tuylla prohlásil, že „bychom měli popřít právo Ruska na jakékoliv zdomácnění na tomto kontinentě, a měli bychom přijmout zásadu, že americké kontinenty nemohou být dále předměty jakéhokoliv nového evropského koloniálního zařizování“.³⁴ Z celkového pohledu politiky Petrohradu představovala ruská Amerika jen okrajovou záležitost a už v červenci 1822 rozhodl Alexandr I. o ústupech v této oblasti. Rusko-americký spor byl nakonec vyřešen v roce 1824 dohodou, společně vypracovaným kompromisem, na jehož základě Rusko uznalo za jižní hranici svých nároků na západě Severní Ameriky čtyřiapadesátý stupeň čtyřicátou minutu severní šířky, celkem v souladu s Adamsovým návrhem v instrukcích, zaslaných rovněž v červenci 1823 americkému vyslanci v Petrohradu Middletonovi, a Severoameričané obdrželi severně od této hranice obchodní privilegia na deset let. Tím byla tedy vytyčena jižní hranice ruské Ameriky. Jižněji položená nevelká osada Fort Ross v Kalifornii, jejíž existenci přijímaly USA s jistou mírou pochopení, nebyla předmětem diplomatických jednání.³⁵ Tato kolonie ostatně ani nenaplnila původní představy někdejšího správce Rusko-americké společnosti Alexandra Baranova, že by

³³ Tamtéž, s. 29-30; Až v roce 1846 byla uzavřena dohoda mezi USA a Velkou Británií o rozdělení oblasti společně spravovaného Oregonu, k čemuž došlo prostým protažením hranice mezi USA a britskou Kanadou po čtyřicáté deváté rovnoběžce až k Tichému oceánu a dále průlivem jižně od ostrova Vancouver. Ze severní části Oregonu pod správou USA (území severně od Columbia River) se později vytvořilo samostatné teritorium Washington, které se v roce 1889 stalo federálním státem USA. Britská, respektive kanadská část Oregonu se stala součástí tzv. Britské Kolumbie.

³⁴ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 30-31.

³⁵ Tamtéž, s. 31-32; TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 189.

se mohla stát zásobárnou celé ruské Ameriky, a zůstávala nepříliš významnou enklávou.³⁶

V bezprostřední souvislosti s válkami za nezávislost ve španělské Americe se však dalším ožehavým bodem ve vztahu mezi USA a Velkou Británií na západní polokouli stala Kuba. Situace, kdy se celá hispánská Amerika osamostatňovala od španělské nadvlády, vedla k všeobecným předpokladům o brzkém zhroucení koloniálního režimu rovněž na tomto ostrově, a to se projevilo i ve zvýšeném mezinárodním mocenském zájmu, který doposud španělská Kuba upoutala. Samotný hospodářský význam a strategická poloha Kuby, „klíče“ k Mexickému zálivu a ústí Mississippi a ostrova s dosažitelným přístupem k pobřeží Severní, Střední i Jižní Ameriky, spolu s přízrakem vzpoury početných černých otroků, s nímž bylo běžně případné vypuknutí zdejšího ozbrojeného boje za nezávislost spojováno, hrály zásadní roli v tom, že se Kuba stala průsečíkem zájmů současně hned několika států a změnila se v pověstné „Turecko transatlantických vztahů“, jak byla obrazně nazývána. Na počátku dvacátých let 19. století právě Kuba zaujímala po Velké Británii druhé místo v celkovém objemu zahraničního obchodu USA a daleko tak převyšovala ostatní části španělské Ameriky, prakticky již tvořené samostatnými státy.³⁷ Po anexi Floridy v roce 1819 představovala Kuba, samozřejmě vedle Texasu, další cíl severoamerických anexionistických požadavků na úkor rozpadající se španělské říše, silných zejména v jižanských otrokářských státech. Alternativa připojení Kuby k USA byla nepřijatelná pro Velkou Británii, poté, co se ta smířila se severoamerickým zábořem nedaleké Floridy. V USA zase nehodlali připustit nabízející se možnost, že španělskou vládu nad Kubou nahradí vláda britská. Další evropskou velmocí, s jejíž nadvládou nad ostrovem se počítalo jako s eventualitou, byla Francie. Kuba ve španělských rukou, při pokračující politice Madridu vůči svým „vzbuřeným koloniím“, zároveň představovala permanentní ohrožení pro mladé hispanoamerické státy a rovněž tedy existovala varianta připojení ostrova

³⁶ Alexander Andrejevič Baranov, první správce Rusko-americké společnosti v letech 1790-1818, zemřel v roce 1819 během svého námořního návratu z Aljašky do evropského Ruska v Batavii, centru nizozemské Východní Indie. Nepříliš významná úloha malé kalifornské kolonie Fort Ross byla podmíněna zejména nevýnosným obilnářstvím a úbytkem kožešinové zvěře (i když se zde později, vzhledem k dostatku dřeva, stavěly lodě). V roce 1841 prodala Rusko-americká společnost tuto osadu v tehdy ještě mexické Horní Kalifornii švýcarskému soukromníkově Sutterovi. Spolu s hospodářskou neefektivností kolonie přispěla k tomuto prodeji též neochota carské vlády Mikuláše I. k dohodám s Mexikem nebo USA ohledně této záležitosti. – HORDERN, N., DRESNER, S., HILLMAN, M.: Nový svět, s. 362-365.

³⁷ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 121.

k Mexiku nebo Velké Kolumbii. V Kolumbii a v Mexiku se objevily plány na destabilizaci situace na ostrově, jenž jako základna španělských vojsk ohrožoval jejich nezávislost, a byla odtud podporována činnost tajných společností (jako třeba zmíněné *Soles y Rayos de Bolívar*), jejichž konečným cílem bylo možná spíše než vlastní kubánská nezávislost právě připojení k některé ze zmíněných dvou zemí.³⁸

„Žádný americký státní představitel nesmí spustit tento ostrov ze zřetele, a ať nás raději stihnou větší pohromy, než aby přešel do rukou Anglie,“ psal v lednu 1820 severoamerický ministr války John C. Calhoun generálu Andrewovi Jacksonovi a zcela v duchu severoamerické *No-Transfer resolution* pokračoval: „To, že si ho přeje a obsadí ho, jestli se naskytne vhodný okamžik, o tom nepochybuji, a že by podobná událost představovala hrozbu naší Unii, je mi dokonale jasné. Takové je moje pevné přesvědčení.“ Calhoun nahlížel na Kubu jako na „klíč“ k severoamerické Unii a v tom vycházel též z autority Thomase Jeffersona, který vždy považoval Kubu za zvláštní doplněk k systému Spojených států.³⁹ Podobně později, v dubnu 1823, John Quincy Adams ve svých instrukcích vyslanci USA ve Španělsku Nelsonovi označil Kubu i Portoriko pro svou geografickou polohu za „přirozené přívěsy Severoamerického kontinentu“.⁴⁰

Představy o nutnosti a nevyhnutelnosti brzké anexe Kuby ze strany USA, v souvislosti s očekáváním pádu španělské moci a obavami z britské okupace ostrova, případně z protiotrokářské revoluce, vrcholily mezi severoamerickými vládními činiteli v letech 1822-1823. Sám J. Q. Adams ve svém deníku vzpomínal, že na zasedání vládního kabinetu 27. října 1822 ministr války Calhoun projevoval „vášnivě přání vidět Kubu součástí Spojených států“ a tvrdil, že mu „Jefferson před dvěma roky řekl, že musíme při první příležitosti obsadit Kubu dokonce i za cenu války s Anglií“.⁴¹ Zhruba měsíc nato vzbudila v severoamerických kruzích rozruch zpráva, že již v červnu 1822 francouzský vyslanec před svým odjezdem do Paříže tajně sdělil ministru financí Crawfordovi, že jeho vládě je známo, že Anglie už dva roky vede rozhovory se Španělskem o otázce Kuby a nabízí za ní Španělsku značný finanční obnos a Gibraltar. V prosinci 1822 následoval Adamsův dopis vyslanci v Madridu Forsitovi, v němž se zdůrazňovala nutnost získat přesnější informace o těchto

³⁸ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 22.

³⁹ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 121-122.

⁴⁰ Tamtéž, s. 125-126.

⁴¹ Tamtéž, s. 122.

jednáních.⁴² V praktické rovině bylo důležité, že v kubánských vodách se zatím již pohybovaly severoamerické i britské válečné lodě v rámci potírání pirátství a Severoameričané i Britové za stejným účelem podnikali akce i na pobřeží ostrova.

Ve vyslání britské námořní eskadry ke kubánskému pobřeží se odrážely rovněž obavy Londýna ze záměrů USA. Podle návodů britského ministra zahraničí Canninga z října 1822 měl britský velvyslanec v Madridu William A. Court upozornit španělskou stranu na právo velitele britské eskadry vylodit při pronásledování pirátů na březích Kuby ozbrojené síly a hájit takové narušení španělského území „nutností bránit západoindický obchod anglických poddaných“, zatímco britský vyslanec ve Washingtonu Stratford Canning měl americkou stranu ujistit, že cílem Británie není „stálá okupace Kuby“, a současně se měl informovat o cílech USA.⁴³ Vždyť severoamerické válečné flotily pod velením Biddla a Portera vedly stejné protipirátské tažení na „obranu obchodu“ při pobřeží Kuby a rovněž Portorika už od ledna 1822 bez svolení španělských úřadů, ačkoliv se USA již předtím marně pokoušely od Španělska takové povolení získat.⁴⁴

Situace válečného stavu mezi Francií a konstitučním španělským vedením, existující od ledna 1823, v USA přispěla k obavám v kubánské otázce, zejména asi s ohledem na Francii. V dubnu 1823 byl na Kubu jako zvláštní agent USA vyslán Thomas Randall, jenž měl washingtonskou vládu informovat o politické situaci na ostrově, postojích jeho správy a pocitů jeho obyvatel, „pozorně sledovat všechny události, vztahující se ke spojení se Španělskem a k událostem, které mohou vyplývat z války mezi Francií a Španělskem, pravděpodobně nyní započaté“...⁴⁵ V již jednou zmíněných Adamsových instrukcích americkému vyslanci ve Španělsku Nelsonovi rovněž z dubna 1823 bylo zdůrazněno, pokud jde o záležitost Kuby, především přání USA, aby Španělsko tento ostrov nepředalo žádné další mocnosti (které měl přímo na Kubě případně zastávat i Randall - a což nakonec zůstávalo totožné s oficiálním zájmem Velké Británie). V souladu s tezí o vzájemné oddělenosti „evropského“ a

⁴² Tamtéž, s. 122-123.

⁴³ Tamtéž, s. 123.

⁴⁴ Tamtéž, s. 123-124.

⁴⁵ Thomas Randall se měl na základě pokynů od J. Q. Adamse dále např. nepříliš nápadně zajímat o cíle a záměry francouzských či britských agentů, s nimiž by přišel v Havaně do styku, a o eventuální přesuny námořních sil obou evropských velmocí do Západní Indie či přímo do kubánských vod. Při svých kontaktech s kubánskou společností měl na případné dotazy, vztahující se k postoji vlády USA, odpovídat, že „první přání vlády je setrvání Kuby v jejím politickém svazku se Španělskem“, a že by USA chovaly „naprostou averzi k přechodu ostrova k jakékoliv jiné mocnosti“. - Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I, s. 185-186.

„amerického“ systému a budoucím zněním Monroeovy doktríny byla Adamsova snaha potvrdit, že „životním pravidlem Spojených států od doby dobytí nezávislosti bylo zdržovat se od vměšování do politických systémů a konfliktů Evropy“ (výjimku tvořily námořní války evropských mocností, v nichž byly poškozovány zájmy USA). Bez ohledu na válečný stav mezi Francií a Španělskem v Evropě Adams také označil za nepochybné, že „panství Španělska jak v Severní, tak v Jižní Americe je nenávratně ztraceno“.⁴⁶

Kuba (stejně jako Portoriko) dále zůstávala v područí Madridu a z hlediska USA zůstávala taková situace rozhodně přijatelnější, než kdyby se vlády nad sousedním ostrovem ujala Velká Británie nebo Francie, případně Kolumbie či Mexiko, a přijatelnější než možná alternativa protišpanělské vzpoury, v níž by se nakonec za rozhodující iniciativy otroků opakoval haitský scénář z přelomu 18. a 19. století. Pokud se jedná o otázku mezinárodního postavení Haiti, které poskytlo významnou pomoc Bolívarovi a samo anektovalo sousední Santo Domingo, můžeme poznamenat, že nezávislost této černoško-mulatské ostrovní republiky nejen nebyla dosud uznávána Francií, tj. bývalou koloniální metropolí, ale Haiti nevyslalo ani diplomatické zástupce do Washingtonu a navzdory čilým obchodním kontaktům byl postoj USA v tomto případě poznamenán vlivem jižních otrokářských států. Přes všechny proklamace o panamerické solidaritě se to prokázalo v nezájmu USA, když se v roce 1825 u břehů Haiti objevila francouzská flotila a vymáhala na místní vládě velké odškodné, právě jako cenu za uznání haitské nezávislosti.⁴⁷ Ale zatímco se v rámci celoamerického emancipačního procesu po roce 1775 stalo Haiti v pořadí *de facto* druhým nezávislým státem (a vlastně prvním v tzv. Latinské Americe), nezávislost Kuby na evropské metropoli byla ve dvacátých letech 19. století ještě dosti vzdálenou budoucností. Události na sklonku 19. století, které tomu předcházely (tj. kromě vlastní osvobozené války na Kubě válka mezi USA a Španělskem v roce 1898), se však již odehrávaly na pozadí změněných okolností, které svým způsobem teprve znamenaly vítězství trendů, hlášených v USA v roce 1823.

Jak už před polovinou roku 1822 upozorňovala evropské velmoci španělská liberální vláda (zdůrazňující mj. ostatně také obecný odpor USA vůči evropským koloniálním držbám v Americe), počínající regulérní diplomatické styky mezi USA a novými hispanoamerickými státy byly provázeny snahou Washingtonu o dosažení

⁴⁶ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 125-126.

⁴⁷ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 70.

výhod vůči svým evropským konkurentům. Když v roce 1823 došlo k výměně vyslanců mezi USA a Velkou Kolumbií, do Washingtonu byl vyslán José María Salazar a do Bogoty Richard S. Anderson, měly Adamsovy instrukce Andersonovi z 27. května toho roku sloužit jako vzor pro severoamerické diplomaty v ostatních hispanoamerických zemích. S ohledem na víceméně dovršený boj za nezávislost ve španělské a někdejší paralelní proces v anglické Americe obsahovaly prvek panamerické sounáležitosti. Revoluce ve španělské Americe byla označena za pokračování revoluce severoamerické, ovšem se závěrem, že každá měla svá specifika. Vysvětlovala se předchozí neutralita USA. Uznání nezávislosti nových států bylo charakterizováno jako nezištné, ovšem přesto se měl severoamerický vyslanec zasazovat o uzavření smlouvy, která by poskytla USA status „nejvíce zvýhodněného národa“ v oblasti obchodu a lodní dopravy. USA současně zdůrazňovaly, že nebudou žádat nic, co by uškodilo Kolumbijské republice. Smlouva se měla zakládat na svobodě svědomí a náboženské víry (jež v Kolumbii uzákoňovala ústava) a sám prezident Monroe souhlasil, aby se jednání vedla v Bogotě, kam Anderson dorazil až v prosinci 1823.⁴⁸ Taktéž v květnu 1823 sestavil John Quincy Adams instrukce Caesarovi A. Rodneyovi, jmenovanému vyslancem USA v Buenos Aires. Při analýze vývoje konkrétně v laplatské oblasti v uplynulých třinácti letech, jejíž součástí byla též kritika předchozí monarchistické orientace buenosaireských vlád, ocenil stávajícího buenosaireského ministra zahraničí Bernardina Rivadaviu, mj. také jako v principu republikána. Vzhledem k hluboké decentralizaci laplatských provincií v předchozích letech přitom Adams rovněž označil za skutečnou doménu buenosaireské vlády jen samotnou provincii Buenos Aires a doslova se zmínil o „předcházejících veřejných obchodech mezi Spojenými státy a Republikou Buenos Aires“.⁴⁹

Vlastně jen nedlouho po sepsání instrukcí prvním vyslancům USA v Buenos Aires a Bogotě se na mapě Ameriky objevil další nezávislý státní útvar - Spojené provincie Střední Ameriky (*Provincias Unidas de Centroamérica*), jejichž zrod následovalo odtržení od Mexika po pádu Iturbideho impéria. Ke svolání vlastního kongresu, jenž měl rozhodnout o další budoucnosti, byli Středoameričané po svržení Agustína I. vyzváni přímo z mexické strany. Tak bylo navázáno na proces, zahájený

⁴⁸ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk, s. 66-68.

⁴⁹ Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I, s. 186-187.

v září 1821. Volby v červnu 1823 přinesly úspěch liberálně orientovaným politikům a 1. července 1823 potvrdil středoamerický Kongres nezávislost na Španělsku, stejně jako na Mexiku a dalších evropských i amerických mocnostech.⁵⁰ Nový stát v prostoru mezi Mexikem a Kolumbií, s centrem v Guatemale, se vyvíjel do formy volné republikánské federace, složené z pěti provincií (Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua a Kostarika).⁵¹ Později, v březnu 1825, také tyto Spojené provincie Střední Ameriky uzavřely spojeneckou smlouvu s Velkou Kolumbií, hlavní silou nadále projevující snahu o hispanoamerickou integraci.

Mezitím získala imaginární Americká konfederace určité kontury v referátu kolumbijského ministra zahraničí Pedra Guala kolumbijskému Kongresu z 15. dubna 1823, v němž se hovořilo například o věčném sjednocení amerických států v době války i míru „pro upevnění svobody a nezávislosti“, o stejných právech občanů a poddaných států - účastníků konfederace s domácími obyvateli na území jiného účastnického státu v oblasti majetku a vnějšího i vnitřního obchodu, o shromáždění představitelů účastnických států v Panamě, jímž by se „Dohoda věčné unie a konfederace“ realizovala.⁵² Při panamerikanismu, rozšířeném v USA i ve španělské Americe, a současně vzájemných animozitách, však byla problematická zejména otázka USA v takovém svazku (byla zmíněna Bolívarova základní vize ryze hispanoamerické konfederace bez účasti USA). J. Q. Adams si kolumbijské iniciativy, když je v květnu 1823 analyzoval na adresu nově jmenovaného vyslance USA v Buenos Aires Rodneye, vysvětloval zhruba tak, že když zahrnují Severní i Jižní Ameriku, vlastně USA předkládají, aby se ony chopily iniciativy. Jak vyplývalo z jeho slov, důležitá byla už skutečnost, že USA rozhodně disponovaly větším potenciálem k vůdčí roli na západní polokouli než Bolívarova Velká Kolumbie. Současně dodal, že USA souhlasí s konfederací hispanoamerických národů, spravovaných republikánskými institucemi, v politických a obchodních vztazích nezávislými na Evropě.⁵³

V době oživených hypotéz o vojenském zásahu Svaté aliance ve španělské Americe se pozornost kolumbijského presidenta Simóna Bolívara obracela

⁵⁰ DVOŘÁKOVÁ, V., KUNC, J.: Nikaragujská republika, s. 85-86.

⁵¹ V roce 1825, kdy byl prvním presidentem federace zvolen salvadorský generál Manuel José Arze, bylo zvoleno rovněž pět presidentů v každé z provincií, z nichž se nezávislá Střední Amerika skládala. – KAŠÍK, V.: Guatemala, s. 41.

⁵² BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 211-212.

⁵³ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 109.

především k Peru, tedy ke sjednocení všech osvobozeneckých sil v této zemi a zlomení posledního významného španělského odporu na americké pevnině. Již 4. dubna 1823 psal o rozhodujícím pokusu osvoboditelských armád Kolumbie, Chile a Buenos Aires, „ověnčených vítězstvím“, vyhnat španělské síly z jejich posledních opěrných bodů v Peru a o brzkém vytvoření sjednocené armády jihoamerických spojenců, přičemž se odvolával na rozhodnutí Kongresu Republiky Peru, jenž „nám přidělil vedení války v souvislosti s přáním lidu této země a spojenců, kteří ji ochraňují“.⁵⁴ Vojáci, kteří do Peru přišli se San Martínem, se tedy měli na nejvyšší instanci podřídit Bolívarovi. Peruánský Kongres, z jehož rozhodnutí přicházely do země kolumbijské vojenské oddíly, se zatím nacházel ve sporech s prezidentem Rivou Agüerem - a nehledě na takřka samovolný rozpad španělského panství ve velké části Ameriky po roce 1820, v Peru ještě před polovinou roku 1823 prokázal royalistický tábor plnou akceschopnost. Vedení peruánského státu v čele s Rivou Agüerem se dostalo významné finanční půjčky od Velké Británie ve výši 1,2 milionu liber. Bolívar vyslal do Peru třítisícovou armádu, které velel generál Antonio José de Sucre, a sám peruánský prezident sestavil dobře vyzbrojenou armádu v počtu asi 6000 mužů, jejímž velením pověřil generála Andrése de Santa Cruz, mestického rodáka z Cuzka, jenž před svým zajištěním generálem Arenalesem v Cerro de Pasco v prosinci 1820 sloužil jako důstojník v royalistickém vojsku a jenž měl v budoucnu jako prezident Bolívie stanout v čele dočasné bolívijsko-peruánské konfederace let 1836-1839. Právě se Santa Cruzovou armádou se vedení v Limě odhodlalo již k třetímu pokusu vrazit klín mezi royalistické síly v centrální Sieře a Horním Peru. Santa Cruzovo vojsko vyplulo v květnu 1823 z Callaa a přes Arikú a malý přístav Pachoca vyrazilo do jihoperuánského vnitrozemí, zatímco Sucreho kolumbijské vojáky zůstávali v Limě. Zpráva o novém republikánském tažení do And vedla místokrále La Sernu, sídlícího v Cuzku, k rozkazu obsadit Limu, určenému generálu Canterakovi.⁵⁵

Pod vlivem zpráv o devítitisícové Canterakově armádě, postupující k Limě, rozhodl peruánský Kongres, aby venezuelsko-kolumbijský generál Sucre převzal vrchní velení armády na celém území nezávislého Peru, vyslal posly do Guayaquilu se žádostí na Bolívara, aby osobně urychleně přijel do země, a poté nařídil vyklizení Limy a stažení do pevnosti v přístavním Callau. S evakuací Limy nastal rozvrat v peruánském vedení, když část poslanců Kongresu připomněla

⁵⁴ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 131.

⁵⁵ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 186-188.

Rivovi Agüerovi jeho zvolení do presidentského úřadu před několika měsíci, vynucené armádou, a za využití kolumbijské vojenské přítomnosti jej sesadila. Riva Agüero tento krok odmítl, s vládou a několika loajálními poslanci se uchýlil do Trujilla a prohlásil Kongres za nelegální. Royalistický generál José Canterac zatím 18. června 1823 vstoupil do Limy a zcela město ovládl. Tato obnovená royalistická vláda nad peruánskou metropolí přetrvala necelý měsíc a Canterac se, po zisku vynucených příspěvků od limských obchodníků a vyrabování kostelů a manufaktur, stáhl v červenci zpět hluboko do vnitrozemí, aby se postavil Santa Cruzovi (ostatně, sám La Serna už v roce 1821 nepřikládal Limě žádný strategický význam). Potyčka Canterakovy předsunuté jednotky s obránci pevnosti v Callau byla jediným střetnutím s independentisty, k němuž během tohoto royalistického tažení a okupace Limy došlo. Krátce po opětovém royalistickém vyklizení Limy vyplula k jižnímu pobřeží Peru Sucreho kolumbijská divize, s cílem následovat a podpořit Santa Cruzovo vojsko.⁵⁶

Generál Santa Cruz mezitím pronikl až do Horního Peru, kde 8. srpna 1823 obsadil La Paz. Na konci srpna se jeho armáda střetla s royalistickými oddíly u obce Zepita při jezeře Titicaca. Royalisté po několikahodinovém boji ustoupili se značnými ztrátami a optimisticky naladěný peruánský generál následně odmítl nabídku pomoci ze strany Sucreho, jenž se do té doby ocitl v Arequipě. Svůj přístup změnil, když proti němu vyrazila disciplinovaná místokrálovská armáda, čítající asi 6500 mužů. Při zhruba vyrovnaném počtu vojáků se snažil bez Sucreho pomoci vyhnout střetnutí, což však vyvrcholilo v chaotický ústup, dezerce a 17. září 1823 doslova v útěk před royalisty u obce Ayo Ayo jižně od La Pazu. Do rukou royalistů padlo asi 2000 zajatců, spolu s veškerými děly, municí i republikánskou korouhví Santa Cruzovy armády. Santa Cruz se se zbytkem svého vojska vrátil v říjnu 1823 do Limy a pod vlivem jeho debaklu se k pobřeží stáhl také Sucre. Peruánský Kongres zatím v srpnu, ačkoliv Riva Agüero v Trujillu nehodlal resignovat z presidentského úřadu, zvolil novým prezidentem markýze de Torre Tagle. Ten spolu s poslanci Kongresu přivítal v Peru Simóna Bolívara, jenž 1. září připlul do Callaa.⁵⁷

Nezkonsolidovaný peruánský stát se ocital v politickém chaosu. Bolívar, rovněž v Peru obdařen titulem *El Libertador* a jmenován nejvyšším vojenským velitelem v zemi, se pokusil o uznání své autority ze strany Rivy Agüera, ale ten z vlastní iniciativy nabídl dlouhodobé příměří místokráli La Sernovi. Příměří

⁵⁶ Tamtéž, s. 188.

⁵⁷ Tamtéž, s. 188-189.

mělo stát na počátku definitivního míru se Španělskem a ustavení peruánské monarchie podle někdejších San Martínových konceptů, ovšem již vzhledem k situaci na independentistické straně La Serna odpověděl, že neví, s kým by měl jednat, zda s ním, s Torre Taglem nebo s Bolívarem, a jeho odpověď padla do Bolívarových rukou.⁵⁸ José de la Riva Agüero se obával více Bolívara než royalistů a jeho konflikt s markýzem de Torre Tagle a následně i s Bolívarem, provázaný navíc s příchodem kolumbijských vojsk do Peru, zasáhl též do postojů peruánských guerillových velitelů, působících v Andách. Bolívarovy a Sucreho snahy podřídit tyto partyzány velení vlasteneckých důstojníků neměly mnoho úspěchů a mnozí z těchto guerillových předáků naopak otevřeně spolupracovali s royalisty. Jedním z předních vůdců peruánských *montoneros*, jenž získával velký vliv na Indiány a současně se plně postavil na stranu Rivy Agüera jako peruánského presidenta, byl Ignacio Quispe Ninavilca. V listopadu 1823 unikl Ninavilca z vězení, kde se ocitl právě pro svůj odboj na Riva Agüerově straně, a chystal se vyvolat povstání v oblasti Huarochiri východně od Limy. Považoval se za peruánského patriota ve válce proti kolumbijským invazorům, které nazval „chátrou zlodějů“ a „pleniteli peruánských zdrojů“, kdežto Rivu Agüera označil za zachránce ze „spárů těchto šelem“ a „skutečného vlastence“.⁵⁹ Ve spojení s Riva Agüerovým návrhem příměří La Sernovi zároveň Ninavilca, zaujatý proti Kolumbijcům, nevěděl, jak si má počínat vůči Španělům, jak dokládají jeho slova na adresu Rivy Agüera: „především je potřeba, aby mi V. E. předložila současný stav, v jakém se nachází se Španěly, abych věděl, jestli je mám považovat za nepřátele a jako s takovými s nimi válčit, nebo jestli není třeba se jich obávat, abych se mohl soustředit pouze na Limu.“⁶⁰ Současně se v listopadu 1823 *guerrilleros*, vedení Ninavilkou, Franciskem Herrerou a dalšími stoupenci Rivy Agüera, neúspěšně pokusili zavraždit laplatského plukovníka Villara, určeného dříve San Martínem za vrchního velitele guerilly v peruánské Sieře.

Bolívar považoval peruánské *guerrilleros*, kteří se přiklonili k royalistům, za součást nepřátelského tábora a byl odhodlán je zničit. Když na Bolívarův rozkaz zatkli 25. listopadu 1823 jeho vojáci Rivu Agüera v Trujillu, žádal limský Kongres prakticky okamžitou popravu sesazeného presidenta, což bylo zmařeno odmítnutím velitele jednotky, jež Rivu Agüera zatkla. Krátce nato Bolívar nechal Rivu Agüera

⁵⁸ Tamtéž, s. 189.

⁵⁹ LYNCH, J.: *Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850*, s. 82-83, 204.

⁶⁰ Tamtéž, s. 83.

propustit a poslat do evropského exilu.⁶¹ Kongres zatím přijal liberální ústavu a prezidentem na další čtyři roky zvolil opět Torre Tagleho. Veškerá moc na území Peruánské republiky však již fakticky spočívala v rukou Simóna Bolívara - a do royalistického tábora v Peru zasáhly ozvěny událostí druhé restaurace ve Španělsku.

V Brazílii ještě v průběhu roku 1823 dosáhla císařská vláda vítězství v jednotlivých lokálních střetech nad tzv. portugalskou stranou a zajistila tím, alespoň pokud šlo o hrozbu z portugalské strany, jednotu země pod svojí svrchovaností. Velký podíl na tom měl britský námořní důstojník Thomas Cochrane, jenž v roce 1820 zahájil se San Martínem boj za nezávislost Peru a jenž se v březnu 1823 ujal velení brazilské flotily. S Cochranovým vstupem do brazilských služeb, iniciovaným Josém Bonifáciem de Andrada e Silva, se zformovalo brazilské loďstvo o počtu devíti lodí, schopné konkurovat portugalským silám. Brazilské lodě, s vlasteneckými názvy jako například „*Ipiranga*“, „*Guaraní*“ nebo „*Niterói*“, zasáhly pod velením lorda Cochranova do situace před Salvadorem da Bahia, kde slábly pozice portugalského generála Madeiry, přestože zároveň ochabla intenzita bojů. V řadách portugalských vojáků v Salvadoru rostla nespokojenost a v květnu 1823 se generál Madeira dožadoval sympatií britského konzula v Rio de Janeiru. V červnu 1823 již portugalská strana řešila otázky ústupu a nakonec rozhodla někdejší centrum koloniální Brazílie vyklidit. 2. července 1823 vyplula portugalská válečná eskadra, stíhaná Cochranovými loděmi, napříč Atlantikem směrem k Lisabonu a ještě téhož dne vstoupily do Salvadoru brazilské oddíly.⁶² Zatím selhalo také tažení majora Fidiého proti independentistům v severovýchodní Brazílii a s tím se schylovalo k pádu proportugalského vládního výboru v São Luís de Maranhão, centru provincie Maranhão. V březnu 1823 Fidiého asi tisícičlenný vojenský oddíl, při svém ústupu od Parnaíby v Piauí, sice uštědřil porážku independentistům z provincií Piauí a Ceará, ale poté, co se Brazilcům podařilo zmocnit se nákladu munice z jeho kolony, stáhl se Fidié v dubnu do Caxiasu v Maranhão a v tomto městě na řece Itapicuru se opevnil. Do ofenzívy přešly brazilské milice z provincií Piauí, Ceará a Pernambuco a přes všechny žádosti z Maranhão o pomoc do Lisabonu a vyčleňování munice a proviantu pro Fidiého ke konci července 1823 Fidiého vojáci v Caxiasu kapitulovali. Cochranovy lodě, které se zároveň objevily u pobřeží Maranhão, a nespokojenost mezi brazilskými vojáky v portugalských řadách přispěly, že se i tradičně

⁶¹ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 189.

⁶² KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 187, 191.

proportugalské Maranhão ocitlo pod svrchovaností Brazilského císařství. Stejně tak se v brazilských rukou ocitla sevezápadněji položená, přiamazonská provincie Pará, již s Maranhãem vázala aliance v zájmu loajality Portugalsku. Vývoj v jejím centrálním městě Belému byl od počátku roku 1823 poznamenán rozpory mezi rodilými Portugalci a Brazilci, které po volebním úspěchu brazilské strany na konci února dospěly ke svržení vládního výboru ze strany portugalských vojáků a nastolení diktatury v zájmu spojení s Lisabonem. V dubnu zde Portugalci potlačili probrazilské povstání, ale do jejich nálad zásahly zprávy o konzervativním převratu v Portugalsku. Když se 10. srpna 1823 objevil před Belémem Cochranův anglický kapitán John Pascoe Grenfell, prolisabonský vládní výbor mu povolil vstup do města. V následujících dnech rovněž Pará uznalo svrchovanost brazilského císaře a v Belému byl vytvořen nový vládní výbor. V říjnu 1823 zde Grenfell zakročil proti útoku brazilských radikálů proti portugalským důstojníkům a obchodníkům. Zhroucení portugalské moci v severních oblastech Brazílie bylo bezprostředně následováno obdobným procesem v nejjihnější provincii Cisplatina, kde v listopadu 1823 kapituloval portugalský generál Costa v Montevideu před svým probrazilským protivníkem Lecorem. Aniž by zde v uplynulých dlouhých měsících došlo mezi oběma k významnému střetu, v Lecorův prospěch hrálo, že na svou stranu získal obyvatelstvo této bývalé laplatské provincie.⁶³

Napětí mezi Brazílií a Portugalskem ovšem prozatím přetrvávalo a kromě toho, Portugalci a jejich přívrženci nebyli jedinými odpůrci císařské vlády Pedra I. v Rio de Janeiru. Odpor proti novému zřízení ze strany liberálních, republikánských a radikálních kruhů se měl v roce 1824 v nejvyhrocenější formě projevit opět na brazilském severovýchodě (především v Pernambuku) a měl být doprovázen výrazně separatistickými tendencemi, hrozícími opět rozpadem obrovité brazilské monarchie. Mezitím zformování parlamentu a přípravy k ústavě v Brazílii v roce 1823 poznamenaly vzájemné rozpory jednotlivých skupin a klik, které způsobily pád prvního ministra Josého Bonifácia de Andrada e Silva a jeho bratrů. Bratři Andradové byli napadáni, že chtějí zrušit statkáře zrušením otroctví, a úsilí či zájem na odstranění Andradů projevily kruhy kolem Domitily de Castro, sãopaulské milenky císaře Pedra I., a portugalsští důstojníci, které Pedro I. povolal do velení císařské armády. V listopadu 1823, když císař za účasti armády rozhodl o rozpuštění

⁶³ Tamtéž, s. 190-192.

Ústavodárného shromáždění, jež se nacházelo pod vlivem bratrů Andradů, byl sám José Bonifácio (který už v červnu 1823 opustil vládu) se svými dvěma bratry uvězněn a následně odvezen do francouzského vyhnanství, přičemž sotva unikl portugalskému zajetí. V Brazílii byl vytvořen nový císařský návrh ústavy a země se připravovala na zasedání nového parlamentního orgánu. Avšak už předchozí císařův krok, tj. rozpuštění Ústavodárného shromáždění, posílil kritiku režimu ze strany liberálů.⁶⁴ Z mezinárodního hlediska, v situaci portugalsko-brazílského konfliktu, britské úlohy arbitra v tomto sporu a při hlavní příčině britské kritiky na adresu Brazílie, je možné zmínit jako významnou skutečnost, že již od roku 1817 bylo na základě smluv se Španělskem a Portugalskem britské námořnictvo v atlantických vodách severně od rovníku oprávněno zkontrolovat každou loď, podezřelou z obchodu s otroky, případně její náklad zabavit. Na jižní polokouli se o limitaci vývozu otroků snažila smíšená britsko-portugalská komise v Luandě, středisku portugalské Angoly, jež tradičně patřila k hlavním zdrojům vývozu afrických otroků do Brazílie.⁶⁵ Portugalsko už v roce 1823 přistoupilo na britský požadavek, aby obchodníci s otroky mohli být postaveni před soud už při nalezení nepřímých důkazů o přítomnosti otroků na lodi (jako bičů, řetězů, pout, zásob). Z brazilské strany byly takové britské návrhy odmítány.⁶⁶ Tak se i v příštích desetiletích, zatímco například v USA vzniknuvší tzv. Americká kolonizační společnost od roku 1822 přesídlovala osvobozené otroky z USA na západoafrické pobřeží,⁶⁷ kde pak ti v roce 1847 vytvořili samostatnou Republiku Libérie a převzali v ní úlohu privilegované vrstvy, v britsko-brazilských vztazích nepříznivě odrážel pokračující legální dovoz afrických otroků do Brazílie, na němž trvali brazilští *fazendeiros* (tj. velkostatkáři).

Ve španělské Americe, v jejímž případě rok 1823 ještě zdaleka nevnesl rozřešení situace v Peru, kapitulovaly v srpnu a listopadu téhož roku poslední

⁶⁴ Tamtéž, s. 193-195.

⁶⁵ KLÍMA, Jan: Dějiny Angoly, Praha 2008, s. 83.

⁶⁶ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 192-193.

⁶⁷ Zmíněná společnost vznikla v USA v roce 1817 a její myšlenka návratu osvobozených otroků do Afriky se setkávala s podporou takových osobností jako např. James Madison, James Monroe nebo Henry Clay. Vzhledem k antagonismu, který otázka otroctví prohlubovala v USA až do separace Jihu a počátku občanské války v letech 1860-1861, se však činnost společnosti neseťkávala s podporou ani otrokářských, ani protitrokářských kruhů, a proti návratu do Afriky se stavěli např. i svobodní černoši na Severu USA, kteří považovali Ameriku za svůj domov. V roce 1821 získala společnost za účelem takové „repatriace“ od místních náčelníků kus území v západní Africe (základ pozdější Libérie), ovšem počet černochů, kteří se do roku 1860 vystěhovali z USA do Afriky, z naprosté většiny s pomocí uvedené společnosti, činil jen asi 15 000. – TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 285-286.

royalistické posádky v Maracaibu a v Puerto Cabellu na karibském pobřeží Venezuely. V období po Bolívarově a Páezově vítězství v bitvě na Carabobu v červnu 1821 zůstával ovšem tento odpor beznadějný. Prakticky bez zájmu ze Španělska se nenabízela možnost příchodu posil a smyslem odporu nakonec bylo jen zachránit čest španělské armády.⁶⁸ S jeho ukončením se ale každopádně již zcela definitivně uzavřelo období války za nezávislost ve Venezuele a kolumbijský viceprezident Francisco de Paula Santander se mohl podepsat pod proklamaci vlády Kolumbie k lidu z 9. prosince 1823, v níž stálo, že „země byla úplně očištěna od španělských vojsk“.⁶⁹

Jedním z center, kam se upínala pozornost vlád mladých hispanoamerických států i Brazílie, byl rovněž papežský Řím. Při obecném postoji Svatého stolce, namířeném proti hispanoamerické nezávislosti na španělském králi, v letech 1817 a 1820 nedosáhly svých cílů delegace, vyslané do Říma z Buenos Aires a Kolumbie.⁷⁰ Právě v době, kdy došlo k personální změně na papežském stolci, tzn. když zesnulého Pia VII. nahradil kardinál Annibale della Genga, zvolený jako papež Lev XII. 29. září 1823, zde však zcela konkrétního úspěchu dosáhlo Chile. Ještě v době pontifikátu Pia VII. přijel do Říma jako chilský zástupce, vyslaný ještě Bernardem O'Higginsem, Ignacio Cienfuegos, aby zde předložil potřeby své země v církevní sféře a žádal některá odpovídající opatření. Požadavky chilského zástupce vyvolaly dojem u některých nejvyšších představitelů katolické církve, zejména papežského státního sekretáře kardinála Consalviho, a papež Pius VII. už nedlouho před svou smrtí jmenoval apoštolským vikářem v Chile s příslušnými pravomocemi monsignora Giovanniho Muzziho, kterého rovněž (v čemž se odrážel postoj k Americe jako ke vzbuřeneckému území) jmenoval arcibiskupem ve smyslu *Filipos in partibus infidelium*. Současně Svatý stolec od Cienfugose požadoval výslovné prohlášení, že tento krok není vnímán jako nepřátelský akt vůči španělskému královskému dvoru. Pravomoci, udělené Muzzimu, počátkem října 1823 potvrdil nový papež Lev XII. a

⁶⁸ CÉSPÉDES, G.: *La Independencia de Iberoamérica*, s. 115. O faktické beznaději royalistické posádky v Puerto Cabellu, obleženém jihoamerickými patrioty, velice výstižně vypovídají slova, zaznamenaná z kontaktu mezi těmito vojáky a posádkou lodí, která v dubnu 1822 připlula do Puerto Cabella z Portorika: „Přinášíte korespondenci?“ – „Ne, pane.“ – „Přišla na Portoriko nějaká pošta z Poloostrova?“ – „Ne, pane; jenom dvě obchodní lodě z Katalánska.“ – „Jaké zprávy přinášejí?“ – „Že na Poloostrově je klid.“ – „Říkají něco o záležitostech Ameriky? Jedná se o nějaké pomoci pro nás? Vyzbrojuje se ve Španělsku nějaká expedice?“ – „Ne, pane.“ – „Vláda nebo kortesy se zajímají o záležitosti Ameriky?“ – „Papíry neříkají nic, ani na veřejnosti se nic neukazuje.“ – CÉSPÉDES, G.: c. d., s. 121.

⁶⁹ BOLCHOVITINOV, N. N.: *Doktrina Monro*, s. 130.

⁷⁰ MORALES PADRÓN, F.: *Manual de Historia Universal*. Tomo VII, s. 138.

již jeho oznámení na adresu „milovaného syna Ramóna Freireho, současného Nejvyššího *Directora* Republiky Chile“, se rovnalo faktickému přiznání existence samostatné chilské vlády.⁷¹ A to přesto, že Lev XII., jenž v souvislosti s definitivní restaurací absolutistického režimu ve Španělsku zrovna krátce poté plně prokázal svůj nepřátelský postoj rovněž vůči španělskému liberalismu, vydal ještě v září 1824, podobně jako dříve jeho předchůdce, encykliku proti nezávislosti španělské Ameriky a za její podřízení vládě Ferdinanda VII.

Zpráva o konečném vysvobození španělského krále Ferdinanda VII. od konstitucionalistů v říjnu 1823 byla úvodem k oslavám v Římě, které trvaly několik dní. Jejich iniciátorem byl francouzský velvyslanec v Římě a posléze sám papež, jenž v této souvislosti nešetřil chválou na adresu francouzského krále Ludvíka XVIII. Slavnostní *Te Deum*, konané 19. října 1823 v římské bazilice Svatého Jana Lateránského u příležitosti děkování za „svobodu krále Španělska a jeho rodiny“, bylo prvním veřejným vystoupením Lva XII. od jeho nástupu do papežského úřadu. O něco později Lev XII. plně manifestoval svou názorovou pozici, když kloboukem a mečem obdaroval vévodu z Angôuleme, velitele francouzské intervence proti liberálnímu Španělsku - jednalo se totiž o akt úcty, který Svatý stolec v předchozích třech staletích projevoval pouze vůči takovým vítězům nad osmanskými Turky, „neúprosnými nepřáteli křesťanstva“, jako byli Juan de Austria, Jan Sobieski nebo Evžen Savojský.⁷² Invaze „sta tisíc synů svatého Ludvíka“ a okázale vítaná restaurace absolutismu ve Španělsku v roce 1823 tak výrazně přiblížily papežský stolec k Francii, a jmenovitě k jejímu panovníkovi,⁷³ a také k zásadám Svaté aliance. Již pověření k invazi do Španělska, jehož se Francii dostalo na Veronském kongresu, vytvářelo předpoklad, aby Paříž zvýšila svou pozornost v otázce španělské Ameriky. Článek ve francouzských vládních novinách *Journal des débats* z 13. prosince 1822 navrhoval dopravit do Mexika a do Peru španělské infanty

⁷¹ AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: *La Iglesia frente a la Emancipación Americana*, s. 21-24.

⁷² Tamtéž, s. 24-26.

⁷³ 4. června 1824 napsal Lev XII. francouzskému králi Ludvíku XVIII. dopis, v němž obviňoval všechny předchozí vlády z náboženského nezájmu a ze zachovávání ohledů vůči protestantům a liberálům a vyjádřil přání, aby si francouzský panovník vybíral za spolupracovníky „muže, jejichž zbožnost je tak prokázána jako jejich politický talent“. V této souvislosti označil za příliš liberálního i francouzského prvního ministra Jeana de Villele. Francouzského monarchu však papežovy poznámky urazily a ve své odpovědi poukázal na kolující pochybnosti o skutečné zbožnosti samotného papeže. – AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: c. d., s. 26-27.

a v rámci realizace této myšlenky připravit eskortu válečného námořnictva.⁷⁴ Takový projekt samozřejmě odpovídal již předchozí linii francouzské politiky, která mohla vyhovovat představám monarchisticky orientovaných hispanoamerických independentistů, ovšem nikoliv španělského krále, a která sama byla výsledkem protichůdných tlaků tzv. ultras, tedy krajních legitimistů, na jedné a obchodnických kruhů na druhé straně. Zatímco první patřili ke stoupencům ideje, aby rovněž v zámoří byla plně restaurována moc španělského panovníka, druzí, jejichž vliv sílil, stáli fakticky za ideou uznání samostatnosti španělských kolonií. Úloha Francie jako další mocnosti sledující vlastní obchodní zájmy ve španělské Americe, vedle Velké Británie a USA, se naplno prokázala v době válečného stavu mezi Francií a Španělskem v prvních měsících roku 1823, kdy francouzská vláda prokázala vstřícnost a přímo gesta spojenectví směrem k hispanoamerickým vládám. 1. února 1823 psal francouzský ministr námořnictva Clermont-Tonnerre veliteli francouzské válečné flotily v brazilských vodách Grivellovi o nutnosti „zajímat lodě pod španělskou vlajkou, vyzbrojené v přístavech evropského Španělska nebo v přístavech kolonií, které k němu patří“, a současně „chovat se přátelsky k lodím povstaleckých španělských kolonií“, aby se, „v závislosti na budoucnosti“, připravily vhodné podmínky pro francouzský obchod s novými státy. Francouzský admirál Bargeret dokonce plánoval v karibské oblasti společný postup francouzských lodí s loděmi hispanoamerických „povstalců“ proti španělským royalistům.⁷⁵

V červenci 1823, tedy již v době francouzské invaze ve Španělsku, psal francouzský první ministr Jean de Villele (označený později papežem Lvem XII. za „příliš liberálního“) vévodovi z Angôuleme, že by bylo zbytečné pokusit se „vrátit bývalé španělské kolonie na americkém kontinentě pod jejich metropoli a zavázat je k likvidaci obchodních vztahů, které vytvořily s ostatními zeměmi“.⁷⁶ Jako reálný podklad k existujícím spekulacím o vojenské intervenci velmocí Svaté aliance ve prospěch Ferdinanda VII. rovněž v Americe, v nichž hlavní role připadala právě Francii a, stejně jako už v letech 1817-1818, Rusku, lze však zmínit projekty francouzského bankéře Ouvrarda na vyslání expedice, jež by ve španělské Americe obnovila moc Madridu, z podzimu 1823. Sám francouzský první ministr Villele informoval britského velvyslance v Paříži Stuarta, že se ve Španělsku připravuje

⁷⁴ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 167.

⁷⁵ Tamtéž, s. 168.

⁷⁶ Tamtéž, s. 167-168.

vznik společnosti v čele s Ouvrardem, která se v zájmu Španělska chystá financovat expedici do Jižní Ameriky, za což v případě úspěchu počítá se ziskem zemědělských pozemků a obchodních privilegií. Ouvrard, jenž spoléhal na podporu ostatních států, však pro své projekty nezískal souhlas ani francouzské vlády,⁷⁷ nicméně též jeho plány vycházely z francouzských hospodářských zájmů, navíc v době, kdy volný obchod byl již obecně nezadržitelným trendem - a můžeme připomenout, že s tím se smířila i vláda absolutistického Španělska, která 9. února 1824 osvobodila všechny jihoamerické přístavy od obchodních omezení, aniž by, pochopitelně, na rozhodnutí Madridu v této otázce ještě nějak záleželo.⁷⁸

Ve Francii se nadále objevovaly projekty, které, i když mohly být plánovány v kooperaci se Španělskem, sledovaly vlastní zájmy a dále se přikláněly k monarchistickému řešení hispanoamerické nezávislosti, ačkoliv myšlenka monarchismu byla v samotné španělské Americe již na ústupu a vzbuzovala odpor USA. Již v souvislosti s francouzskou intervencí na Pyrenejském poloostrově a eventualitou jejího pokračování v zámoří prohlásil severoamerický vyslanec v Paříži Albert Gallatin v rozhovoru s vikomtem Chateaubriandem, francouzským ministrem zahraničí, že USA by „nestrpěly, aby jiní zasahovali proti emancipaci Ameriky“, a v podobném duchu oslovil ruského velvyslance ve Francii hraběte Pozza di Borgo, známého militantního stoupence reakce. René de Chateaubriand vyloučil francouzský zásah takového druhu i „jakékoliv zasahování do americké otázky“, a stejně tak se Gallatinovi zdála uspokojivá odpověď ruského zástupce.⁷⁹

V červnu a červenci 1823 byla ovšem ve francouzské vládě vážně projednávána otázka zřízení bourbonských monarchií ve španělské Americe, pod vládou španělských princů, přičemž se nevyklučovala možnost částečné vojenské a finanční spolupráce s Madridem v prosazení takového cíle, formou „několika oddílů a nemnoha peněz“, jak o nich hovořil Villele.⁸⁰ Také o této alternativě psal v této době první ministr Villele vévodovi z Angôuleme, přičemž spoléhal na podporu hispanoamerických konzervativních sil nastolení vlády španělských infantů.⁸¹ V protikladu k takovým cílům francouzské politiky je možno připomenout slova z již zmíněných instrukcí severoamerického ministra zahraničí Adamse vyslanci USA

⁷⁷ Tamtéž, s. 168-169.

⁷⁸ Tamtéž, s. 132.

⁷⁹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 39.

⁸⁰ Tamtéž, s. 51.

⁸¹ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 167.

v Buenos Aires Rodneyovi ze 17. května 1823, která, vycházející též z prosté asociace Evropy s monarchismem a Ameriky s republikanismem, ostře kritizovala monarchistické tendence v Buenos Aires a s nimi spojená vyjednávání s evropskými královskými režimy, a přímo je označovala za příčinu mnoha zel, jež v předchozích letech postihly laplatské provincie. V konkrétní spojitosti s Francií Adams připomněl jednání o kandidatuře člena větve španělských Bourbonů, vládnoucí v italském vévodství Lucca, na buenosaireský trůn.⁸² Kromě laplatských provincií mohly podobné francouzské záměry směřovat k rovněž již zmíněným Mexiku nebo Peru, avšak Francie by v takovém případě nemohla spoléhat na spolupráci se španělským monarchou, ulpěným na někdejší stavu věcí. Názorně se to projevilo na počátku roku 1824, kdy francouzský velvyslanec v Madridu Talaru navrhl vyslat některého ze španělských princů do Mexika (mimochodem, v době po svržení domácího monarchy Agustína I. a před jeho osudným návratem). Ferdinand VII. reagoval okamžitým nesouhlasem, protože takový krok by se rovnal přiznání autonomie španělské Ameriky.⁸³

Přes všechny známky napětí, které existovalo ve vztazích mezi Velkou Británií a USA, zcela otevřený postoj, jaký Velká Británie zaujala v době Veronského kongresu a francouzské intervence ve Španělsku v otázce španělské Ameriky, vůči eventuálním francouzským teritoriálním nárokům v Americe a v podstatě i vůči hypotetickému zásahu Svaté aliance na západní polokouli, vyvolal v USA sympatie a sblížil Londýn s Washingtonem. Jak informoval britský vyslanec v USA Stratford Canning, politika jeho bratrance v úřadu britského ministra zahraničí „udělala Angličany skoro populární ve Spojených státech“ a náklonnosti k Londýnu podlehl i jinak spíše protibritsky smýšlející John Quincy Adams, jenž hovořil o „shodě zásad, která, jak se zdá, existuje mezi oběma vládami“, a o „urovnání na velkých zájmech“, na kterých se Velká Británie a USA dosud

⁸² J. Q. Adams k této věci Caesaru A. Rodneyovi doslova napsal: „Buenos Aires také, více než kterákoliv jiná z jihoamerických provincií, bylo divadlem cizích evropských intrik; se samotným Španělskem ve vyjednávání o přijetí španělského prince jako jejich panovníka; s dvorem v Rio de Janeiru o portugalských princích a princeznách a o ústupcích území za cenu uznání nezávislosti; a s Francií pro získání legitimního monarchy v osobě prince z Lukky. Touha po monarchii nakazila politiku všech následujících vládnoucích autorit Buenos Aires, a jako stejně tak protichůdná skutečné politice země, obecnému citění všech rodilých Američanů a liberálním institucím příhodným duchu svobody, vytvořila svoji přirozenou zeň nesmířitelných rozporů, krvavé občanské války a hnusných poprav, s jejich přiměřeným doprovodem vyneseníh uvěznění, podrobeného a zneužitého tisku a úplné likvidace veškeré občanské svobody a osobní bezpečnosti.“ – *Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Volume I*, s. 187.

⁸³ BOLCHOVITINOV, N. N.: *Doktrina Monro*, s. 168.

rozcházel. Adams se v této době zdál být nakloněn myšlence britsko-amerického sblížení v diplomatické oblasti a zčásti i jakési společné dohody o hispanoamerické otázce.⁸⁴ Na druhé straně k podobnému řešení přistoupil i jeho britský protějšek George Canning, a to navzdory tomu, že právě on patřil k typickým zastáncům myšlenky britské nadřazenosti nad USA, což projevil už v období britsko-amerických obchodních sporů a severoamerického embarga exportu, vyhlášeného v roce 1807 prezidentem Jeffersonem, a aktuálně jej dráždil možný pokus USA o ovládnutí Kuby. Po určité době váhání odpověděl na zájem ze severoamerické strany a v srpnu 1823 zahájil rozhovory s vyslancem USA v Londýně Richardem Rushem, v nichž předložil vizi částečně společné deklarace londýnské a washingtonské vlády, a v jejím rámci pak zveřejnil, prostřednictvím nóty z 20. srpna, základní britská stanoviska ve vztahu ke španělské Americe. Velká Británie podle Canningova tvrzení v záležitosti nic nezastírala. Na možnost znovudobytí amerických kolonií Španělskem pohlížela jako na beznadějnou, i když otázka uznání těchto kolonií jako nezávislých států měla být záležitostí času a okolností. Současně nebyl Londýn naladěn klást jakoukoliv překážku možnosti přátelského narovnání mezi „koloniemi a mateřskou zemí“. Dále Canning zdůraznil, že není britským cílem získat jakoukoliv část „těchto kolonií“, a že by Londýn nemohl vidět přechod jakékoliv jejich části pod vládu „jakékoliv jiné mocnosti, bez rozdílu“.⁸⁵

Při ochotě Velké Británie deklarovat takové postoje v souladu s USA však severoamerický vyslanec Rush zůstával zdrženlivý, v důsledku obav ze samostatného jednání v tak významné záležitosti (vždyť jeho první zprávy o rozhovorech s Canningem dorazily do Washingtonu až v říjnu 1823) i podezřívavosti vůči britské straně, a to i přesto, že mu už 23. srpna Canning sdělil, na základě zprávy z Paříže, že po ukončení francouzského tažení ve Španělsku by velmoci Svaté aliance mohly svolat nový kongres, věnující se právě koloniální otázce. Rushova nedůvěra vycházela již z faktu, že Londýn, na rozdíl od Washingtonu, dosud oficiálně neuznával nezávislost hispanoamerických států, a z eventuality, že by v jeho politice mohlo dojít ke změně, jež by Velkou Británii vrhla do souladu s evropskými kontinentálními mocnostmi, jejími partnery v evropském mocenském systému. Přesto se však Rush vyloženě nestavěl proti kooperaci s Británií. Za svou vládu Canningovi sdělil, že USA si přejí „vidět nezávislost bývalých španělských provincií

⁸⁴ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 36.

⁸⁵ Tamtéž, s. 37.

v Americe trvale udrženu“, a že by byl „nahlížen jako nespravedlivý a nepatřičný jakýkoliv pokus ze strany mocností Evropy zasahovat do této nezávislosti“. Zároveň naznačil možnost vlastního vstřícnějšího přístupu, kdyby mu Canning sdělil, že „čas, kdy by Velká Británie uznala kolonie, nyní nadešel“.⁸⁶

Vážné znepokojení Velké Británie, které zatím vyvolaly případné francouzské plány, vyústilo v návrh předat varování francouzské straně prostřednictvím schůzky s francouzským velvyslancem, vycházející prvotně z iniciativy vévody Wellingtona.⁸⁷ Jednání George Canninga s francouzským velvyslancem v Londýně knížetem Polignakem z 9.-12. října 1823, jejichž výsledkem bylo známé Polignakovo memorandum, znamenalo přelomový mezník v britsko-francouzských vztazích po francouzském vojenském zásahu na Pyrenejském poloostrově a z francouzské strany přinášelo oficiální zřeknutí se intervencionistických záměrů ve španělské Americe, ve prospěch svůj i ve prospěch Španělska, vlastními silami evidentně neschopného zvrátit situaci v zámoří. Francouzská vláda ustoupila Canningovu prohlášení, že „zapojení jakékoliv cizí mocnosti v podniky Španělska proti koloniím by bylo Británií nahlíženo jako vytvoření zcela nové otázky“, přičemž by byl brán ohled na požadavek britských zájmů. Podle následné francouzské odpovědi, diktované Chateaubriandem, se rovněž francouzská vláda domnívala, že je „naprosto beznadějně vrátit španělskou Ameriku do stavu jejího dřívějšího poměru ke Španělsku“. Francie se také zříkala jakéhokoliv záměru nebo přání využít „současného stavu kolonií nebo současné pozice Francie vůči Španělsku, aby si přivlastnila kteroukoliv část španělských držav v Americe“, a dále „ve všech případech jakéhokoliv úmyslu jednat proti koloniím silou zbraní“.⁸⁸

S ohledem na Canningovu zmínku k severoamerickému vyslanci Rushovi ze srpna 1823 o možnosti konference evropských velmocí, věnované záležitosti španělské Ameriky, lze dodat, že tato otázka se objevila také při dotýčných jednáních mezi Canningem a Polignakem a že Francie nedlouho poté začala naléhat přímo na Španělsko, aby se zasazovalo v této věci. Zároveň ale Francie rozhodně odmítala, aby se navrhovaného kongresu zúčastnili též zástupci USA, vzhledem k jejich politickému systému zcela odlišnému od zřízení evropských mocností, přestože George Canning navrhl, že vláda Spojených států by měla být zastoupena v každém

⁸⁶ Tamtéž, s. 38-39.

⁸⁷ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 171.

⁸⁸ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 52.

jednání o latinskoamerických záležitostech. Francouzský ministr zahraničí Chateaubriand označil britský návrh za „zlomyslný“ a „krátkozraký“ a podle prvního ministra Villela by bylo lepší neuskutečnit žádný kongres než přijmout zemi s tak odlišnými politickými zásadami. V dalším Chateaubriandově prohlášení by vyloučení USA z jednání evropských mocností mělo dokonce „sloužit v případě potřeby jako doplňující článek evropského veřejného práva“. Pokud jde o postoje východních spojenců Francie, oproti obecně shovívavějšímu postoji Ruska k takové alternativě (můžeme navíc připomenout i dřívější ruské pokusy o přidružení USA k bloku Svaté aliance), francouzský odpor k severoamerické účasti na evropských mocenských shromážděních byl zcela sdílen ze strany Rakouska a Pruska.⁸⁹

Právě hluboký rozkol mezi Velkou Británií a mocnostmi kontinentální Evropy ovlivnil snahy Francie a Ruska o mezinárodní posouzení hispanoamerické otázky. Francie jejich prostřednictvím zamýšlela za pomoci ostatních velmocí Svaté aliance upevnit svou pozici a podle Chateaubriandových projektů se tato jednání vůbec neměla týkat ozbrojené intervence, nýbrž okruhu jiných otázek. Francouzští velvyslanci v Petrohradu, ve Vídni a v Berlíně byli vyzváni, aby ruské, rakouské a pruské vládě navrhli zplnomocnit jejich velvyslance v Paříži k jednání s francouzskou vládou a španělským velvyslancem o tomto problému. Zároveň se vikomt Chateaubriand zajímal o to, jak by jednotlivé vlády tří spojeneckých velmocí postupovaly v případě, že by „Anglie uznala nezávislost španělských kolonií bez souhlasu Jeho katolického Veličenstva“, „zda by se připojily k Francii, kdyby ta zůstala na straně Španělska“, zda by nakonec nedaly ve vztahu ke španělským koloniím přednost vlastním zájmům, pokud by si Španělsko nad nimi nadále úporně nárokovalo svou legitimní vládu, aniž by ovšem disponovalo prostředky k dosažení faktické moci.⁹⁰ Takto tedy i Francie nepřímo naznačovala eventualitu vlastního uznání států ve španělské Americe (každopádně pokud by tak učinila Británie), tj. uznání skutečné reality, a tím odstoupení od ideje panovnické solidarity s Ferdinandem VII.

Období po dohodě mezi britským ministrem zahraničí Canningem a francouzským velvyslancem Polignakem skutečně sotva naznačovalo nějaké záměry Francie o silový zásah do hispanoamerického problému. Francie naopak zredukovala své námořní síly v Západní Indii a ministr zahraničí Chateaubriand už 30. října 1823

⁸⁹ Tamtéž, s. 52-55.

⁹⁰ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 173-174.

francouzskému velvyslanci v Madridu Talaruovi otevřeně napsal: „Od koho může Španělsko očekávat pomoc ke znovudobytí svých kolonií? Zajisté si nemůže myslet, že by Francie dodala své peníze, lodě nebo vojska pro nějaký takový podnik.“⁹¹ O něco později, v prosinci 1823, připravovala Paříž vyslání svých zástupců do španělské Ameriky, kteří měli pozměnit pohled tamních mladých států na Francii jako na potenciálního pomocníka Ferdinandovy reconquisty. Postoj Francie k hispanoamerické otázce se definitivně přiblížil postojům britským. Bez ohledu na nadále nesmiřitelná stanoviska Madridu zůstávalo dalším základním cílem francouzské politiky prostřednictvím mezi novými hispanoamerickými státy a Španělskem, spočívající na principu nezávislosti a možnosti zvláštních obchodních privilegií pro Španělsko v jeho bývalých koloniích.⁹² Výše zmíněné okolnosti jsou pochopitelně velice zásadní s přihlédnutím k rozšířeným zvěstem o reálné hrozbě vojenské intervence Svaté aliance proti hispanoamerickým independentistům, na kterých měl značný podíl soudobý tisk ve Velké Británii a v USA, a které se později změnily v legendu, podle níž se severoamerický prezident Monroe postavil svou proslulou doktrínou proti hroživé invazi evropských reakčních režimů na západní polokouli.

V případě Francie, která ze všech států Svaté aliance disponovala největšími předpoklady k realizaci takových plánů, byly nadnesené už podobné představy, které vzbudily neklid ve Velké Británii a vedly k tzv. Polignakovu memorandu z října 1823. Další hlavní silou, jež vyvolávala obavy tohoto druhu, bylo samozřejmě Rusko. „Nechystáme se zastavit pohyb budoucnosti, osvobození Jižní Ameriky se zdá pravděpodobným, je, možná, blízko...“ psal v prosinci 1822 ruský ministr hrabě Nesselrode ruskému vyslanci v USA baronu Tuyllovi⁹³ a rovněž tato slova obsahovala dávku realistického přístupu k záležitosti situace ve španělské Americe, jejíž budoucnost ostatně již počátkem roku 1810, čili ještě za zcela jiných okolností na evropském i americkém kontinentu, předpověděl v instrukcích tehdejšímu vyslanci ve Washingtonu Palenovi sám car Alexandr I.⁹⁴ Jak odpovídalo linii ruské politiky po roce 1815, v roce 1823 nicméně přicházela z ruské strany jednoznačně negativní

⁹¹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 52.

⁹² Tamtéž, s. 53.

⁹³ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 166-167.

⁹⁴ V souvislosti s válkou proti napoleonským vojskům na Pyrenejském poloostrově tehdy car ruskému vyslanci v USA doslova napsal: „Spoléhám, že jestli se válka ve Španělsku ještě prodlouží, tak rozsáhlé a bohaté země, kterým ono vládne v Americe... vytvoří jeden nebo několik nezávislých států.“ – BOLCHOVITINOV, N. N.: c. d., s. 163.

stanoviska k hispanoamerické emancipaci a současně některá prohlášení, která v době před slavnou Monroeovou proklamací vážně znepokojovala severoamerické představitele, obávající se, že by pád liberálního Španělska mohl následovat zásah Svaté aliance v Americe. Právě před záměry Francie a Ruska ve španělské Americe varoval dopis bývalého vyslance USA ve Španělsku George W. Erwinga, napsaný 25. září 1823 a adresovaný severoamerickému ministru financí Crawfordovi. Ke znepokojení severoamerického ministra zahraničí Johna Quincyho Adamse vedly v antiliberálním duchu pronesené výroky samotného cara Alexandra I. o vlastním „triumfu nad padlou věcí revoluce“, se sliby rozhodnutí k jejímu potlačení. 16. října 1823 ruský vyslanec v USA baron Tuyll objasnil Adamsovi ruská stanoviska, když mu sdělil, že jeho „Vznešený Pán by nepřijal žádného vyslance nebo zástupce ani jediného ze států právě zformovaných v Novém světě“, a současně dodal, že Alexandr I. je „vysoce uspokojen postojem neutrality přijatým Spojenými státy ve válce kolonií se Španělskem a ještě uspokojenější jejich deklarovaným záměrem pokračování v této neutralitě“.⁹⁵ Podle obecného prohlášení ruského imperátora bylo jeho „jediným cílem zaručit klid všech států, z kterých je složen civilizovaný svět“, a jestliže se už v období před Cášským kongresem Rusko nabízelo jako případný spojenec španělského krále v boji proti hispanoamerickým povstalcům, také nyní se stavělo veřejně za nároky Ferdinanda VII., byť podle carových výroků mělo být pouze na něm zařídit reconquistu Ameriky, aby „učinil svůj lid šťastným“.⁹⁶ Závažněji z hlediska nabízející se alternativy mezinárodního zásahu v Americe mohla působit návštěva ruského velvyslance v Paříži Pozza di Borgo v Madridu v říjnu 1823, během níž snad, jak byl podezírán i z francouzské strany, povzbuzoval španělského krále v jeho úsilí znovudobýt ztracená území v Novém světě a dokonce jej snad vyzval, aby své spojence žádal o pomoc. Každopádně se však jednalo jen o soukromou iniciativu tohoto ruského diplomata korsického původu, bez jakýchkoliv pokynů z Petrohradu.⁹⁷

Zatímco v USA carovy proklamované názory vytvářely jeden z podnětů v procesu geneze Monroeovy doktríny, zabývala se ruská vláda v posledních měsících roku 1823 londýnskými rozhovory, které v říjnu vedli George Canning a kníže de Polignac, a návrhy a otázkami, předloženými francouzským ministrem

⁹⁵ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 40.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž, s. 53.

zahraničí Chateaubriandem. V prosinci 1823 obdržel Pozzo di Borgo odpověď Petrohradu, na jejímž základě carská vláda potvrdila odhodlání neuznat nezávislost španělských kolonií, taktéž v reakci na předchozí Chateaubriandovy dotazy prohlásila, že „Rusko má kolonie na severozápadě Ameriky a nemůže jednat jako mocnost, nezainteresovaná v otázce hispanoamerických kolonií“, a vyjádřila přání, v souhlasu s Francií, aby byla otázka projednána na konferenci spojeneckých mocností.⁹⁸ Základní postoj Ruska byl obsažen ve slovech, že koloniální otázka zahrnuje „zájem všech spojenců a že by mezi nimi a králem Španělska tato významná otázka měla být projednána a rozhodnuta společným souhlasem“.⁹⁹ Současně, třebaže car Alexandr I. nadále z idologických důvodů odmítal uznání nových států ve španělské Americe, „hydry revoluce“, podstatné bylo, že Petrohrad opět podmiňoval jakoukoliv možnost dalšího rozhodnutí v hispanoamerické otázce pouze vzájemným souladem s Velkou Británií. Tento opatrný postoj, který upřednostňoval ohled na pozici Londýna i před eventuálními žádostmi o pomoc ze strany španělského dvora, zcela jasně vyplýval i ze slov, která v květnu 1824 napsal ruský ministr zahraničí Karl Robert Nesselrode velvyslanci v Paříži Pozzovi di Borgo.¹⁰⁰ Shrnuto, docela podobně jako ve francouzském případě, také v případě Ruska už přinejmenším postoj Velké Británie vytvářel předpoklad, aby možný pokus o zapojení jeho jednotek po boku španělských sil do dění v Americe byl vnímán jako rizikový. Kromě toho, i ruský striktně protiliberální režim, který se mimochodem negativně stavěl i k uznání císařské vlády v Brazílii,¹⁰¹ který však též proklamoval vlastní zájmy v Americe, mohl sledovat výhody, jakkoliv nepřiliš zřetelně, plynoucí ze separace španělské Ameriky od metropole.

Zcela realistický přístup k hispanoamerickým záležitostem projevil Rakousko, další z velmocí Svaté aliance, která byla sice hostitelem předchozích setkání zástupců hlavních evropských mocností, jež rozhodly o osudu konstitučních vlád v jižní

⁹⁸ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 174-175.

⁹⁹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 53-54.

¹⁰⁰ Hrabě Nesselrode napsal, že i když by spojenci v případě žádosti Španělska v přísném souhlasu se svými principy mohli být zavázáni poskytnout pomoc lidmi a loděmi, „přece Španělsko snadno pochopí, že tato přísná interpretace našich závazků nebude prospěšnou, dokud Anglie bude udržovat svoji pozici a vyvolávat nejtěžší nesnáze, do kterých budou vtaženy všechny evropské mocnosti“. – BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 176.

¹⁰¹ Když například v březnu 1825 informoval rakouský diplomat Marschall kancléře Metternicha o svém rozhovoru s brazilským císařem Pedrem I., zmínil se také o hněvu, jaký tento ruský přístup u brazilského monarchy vyvolával. Pedro I. přitom podle Marschalla konfrontoval vlastní situaci, jako panovníka, jehož práva se Rusko zpěčuje uzнат, s ruským uznáním vlády bývalého francouzského maršála Bernadotého ve Švédsku. – OBRÝ, O.: Grüner Purpur, s. 270.

Evropě, a sama realizovala vojenské intervence v Itálii v roce 1821, avšak z jejíhož pohledu představovala vzdálená španělská Amerika oblast mimo vlastní zájmy, a která navíc naznačovala ochotu k uznání císařské Brazílie - o něco později císař František I. a kancléř Metternich brazilskému diplomatovi Antoniu Telesovi, jenž dorazil do Vídně z Brazílie několik měsíců po bavorském majorovi Schäfferovi, přímo závazně slíbili, že Rakousko uzná Brazílii, až tak učiní Portugalsko.¹⁰² Kníže Metternich, který své názory na situaci ve španělské Americe prezentoval rovněž ve svých poselstvích ruskému carovi, pochyboval, zda „v této rozlehlé části amerického kontinentu, kterou Španělsko dříve vlastnilo jako kolonie, může nyní být úsilí mateřské země vedeno s vůbec nějakou nadějí na úspěch“.¹⁰³ V červenci 1823 britský velvyslanec ve Vídni Wellesley informoval svého ministra zahraničí Canninga, že mu rakouský kancléř při schůzce s ním sdělil, že „podle jeho názoru, Španělsku by neprospělo pokusit se znovu spojit svoje kolonie a španělská vláda by postupovala správně, kdyby omezila svoje úsilí na udržení ostrova Kuba, podporující přes tento ostrov a Cádiz spojení s Mexikem, což by alespoň zabezpečilo její hlavní podíl v obchodu s tímto královstvím“. George Canning reagoval otevřeným souhlasem, když 19. srpna 1823 do Vídně napsal: „Souhlasíme s rakouským ministrem v tom, že jakýkoliv pokus jak pouze Španělska, tak i s pomocí kterékoliv další mocnosti, vrátit tyto kolonie do stavu jejich dřívějšího podřízení by byl neméně zbytečný, než podobný pokus ze strany Portugalska ve vztahu k Brazílii.“¹⁰⁴

Skeptický k případnému úspěchu Svaté aliance v zámoří byl i pruský kancléř hrabě von Bernstorff, který napsal, že „spojenecké mocnosti postrádají zbraně k dosažení Ameriky a dokonce i hlas nechat se tam slyšet“.¹⁰⁵ Prostý zeměpisný faktor, tj. rozsáhlé plochy Atlantiku oddělující Evropu od Ameriky, jenž přirozeně zásadně odlišoval virtuální zásah evropských spojenců na západní polokouli od rakouského zákroku na Apeninském a francouzského na Pyrenejském poloostrově v letech 1821 a 1823 a jenž hrál významnou roli v postojích obou německých velmocí, můžeme zdůraznit zejména s ohledem na Prusko, jak může být ostatně patrné i z citovaného von Bernstorffova výroku - neboť i tuto záležitost můžeme

¹⁰² Tamtéž, s. 260; KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 197.

¹⁰³ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 54.

¹⁰⁴ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 173.

¹⁰⁵ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 54.

zahrnout do kontextu obecného rysu pruské politiky, charakterizovaného názorem jednoho z pruských zástupců na Vídeňském kongresu v roce 1815 Gneisenaua, jenž zavrhl angažovanost Pruska v zámořské koloniální otázce vzhledem k nedostačující síle vlastního námořnictva.¹⁰⁶

Ve Velké Británii ani po Polignakově memorandu ještě zcela nezmizely obavy z bezprostředního francouzského zásahu proti mladým státům ve španělské Americe, jak o tom psaly noviny *Times*, věnující se 22. listopadu 1823 schůzce zástupců obchodníků, obchodujících s někdejšími španělskými koloniemi a právě připravených vyslat do Jižní Ameriky 13-14 lodí s cenným zbožím, s Georgem Canningem a ministrem obchodu Huskissonem. Dotyční obchodníci žádali od vládních představitelů informace o skutečných záměrech Francie, neboť je znepokojily zvěsti o ozbrojených silách na francouzských západoindických ostrovech (ačkoliv válečné lodě, které se předtím zdržovaly u ostrovů Martinik a Guadeloupe, se již vrátily do Francie) a probíhajícím nalodování v Brestu (o němž však britští ministři usoudili, že se jedná o přípravu k výměně osazenstva běžných vojenských posádek na jmenovaných karibských ostrovech). Eventuální francouzská intervence v Americe by pochopitelně znamenala riziko pro transatlantickou přepravu zboží, chystanou zmíněnými kupci, i když jim Canning s Huskissonem sdělili, že nevidí důvod ani pro odložení této přepravy, ani pro snížení jejího nákladu.¹⁰⁷

Byla zmíněna výrazná role britského a severoamerického tisku na šíření poplašných zpráv o reálně neexistujících plánech Svaté aliance na intervenci ve španělské Americe. Tak se na veřejnosti objevila i například zcela smyšlená informace o uzavření tzv. „Veronské tajné dohody“, která byla poprvé vytištěna v červnu 1823 na stránkách londýnských novin *Morning Chronicle* a poté pronikla i do francouzského a severoamerického tisku.¹⁰⁸ Hrozbě evropské intervence v Americe se na podzim 1823 v hojné míře věnovaly noviny v USA. Za pozornost přitom stojí článek, vydaný filadelfským *National Advocate*, který upoutal zvláštní

¹⁰⁶ Toto Gneisenauovo odmítnutí bylo výsledkem reakce na doporučení kolberského měšťana Joachima Nettelbecka, podle něhož mělo Prusko na Vídeňském kongresu požadovat, se souhlasem Velké Británie, odstoupení některé z francouzských kolonií. Nettelbeck byl propagátorem německé koloniální expanze v zámoří, který již v 18. století například předkládal pruskému králi Fridrichu II. plán na zřízení německé kolonie právě v Jižní Americe. – SKŘIVAN, Aleš, KŘIVSKÝ, Petr: Opožděná expanze (koloniální výboj Německa a Itálie v letech 1870-1918), Praha 1977, s. 21-22.

¹⁰⁷ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 177.

¹⁰⁸ Tuto „Veronskou tajnou dohodu“, zaměřenou proti systému zastupitelských vlád, svobodě tisku atd., měly údajně uzavřít 22. listopadu 1822 Rusko, Rakousko, Prusko a Francie. Ve Francii stálo redaktora pařížských novin *Pilote* vytištění této falešné zprávy měsíční vězení, pokuta a patnáctidenní pozastavení vydávání jeho novin. – BOLCHOVITINOV, N. N.: c. d., s. 184.

pozornost ruského vyslance Tuylla a ve kterém stálo, že „lze nepochybovat, že mezi Španělskem a Francií bude vytvořen těsný svazek a nastane možnost pokusů zpětného dobytí kolonií“, přinejmenším Mexika. Kromě toho se v něm zdůraznil zájem USA na svobodě a nezávislosti Severní a Jižní Ameriky a bylo poukázáno na rozdíl mezi Velkou Británií a USA v přístupu k hispanoamerické nezávislosti - „jestli rozhodnutí anglické vlády v kterékoliv otázce nezávislosti Jižní Ameriky bude věcí vypočítavosti, pak pro Spojené státy - věcí soucitu“.¹⁰⁹

Právě celkový ideový rozpor mezi USA a evropskými konzervativně-absolutistickými režimy, propojený s možnou hrozbou zásahu Svaté aliance ve španělské Americe, a poměr mezi USA a Velkou Británií, ovlivněný prvořadě zmíněnými návrhy britského ministra zahraničí Canninga severoamerickému vyslanci v Londýně Richardu Rushovi, se staly předmětem jednání vlády USA, zahájených 7. listopadu 1823. Do té doby byli již severoameričtí představitelé samozřejmě zpraveni o obsahu rozhovorů svého vyslance v Británii s Georgem Canningem a prezident Monroe o nich podal informace svým dvěma předchůdcům v presidentském křesle, Thomasu Jeffersonovi a Jamesi Madisonovi, oběma Virgiňanům, přičemž sám se stavěl za myšlenku, tváří v tvář případné invazi Svaté aliance na západní polokouli a dokonce i válce USA se Svatou aliancí, vyjít návrhům britské vlády vstříc. Oba bývalí presidenti dali takovému postoji svůj souhlas. Z Jeffersonovy odpovědi vyplýval respekt vůči síle Velké Británie, když ji označil za potenciálního nejhoršího nepřítele, ale zároveň za potenciálního spojence, s nímž „se nemusíme obávat celého světa“. Jakkoliv se Jefferson v říjnu 1823 v první řadě postavil za ideu vzájemného oddělení Evropy a Ameriky (Severní i Jižní), za izolacionistickou myšlenku nevměšovat se do evropských konfliktů a současně nedopustit vměšování Evropy do amerických záležitostí, k otázce spojení s Velkou Británií jako spolehlivě silným partnerem dále napsal: „Ne že bych chtěl koupit dokonce její přátelství za cenu účasti v jejích válkách. Ale válka, v které by nás současný problém mohl zaměstnat, byl-li by takový její důsledek, není její válka, ale naše. Její cíl je zavést a zařídit americký systém, vytlačit z naší země všechny cizí síly, nepřipustit silám z Evropy zasahovat do záležitostí našich národů. Jde o udržení našich zásad, nikoliv o rozchod s nimi.“ James Madison, za jehož presidentského úřadu vyvrcholily rozpory mezi USA a Velkou Británií v otevřenou válku, oceňoval nyní britské spojení obdobným

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 183.

způsobem.¹¹⁰

Od

počátku uvedených diskusí washingtonského vládního kabinetu, tj. od 7. listopadu 1823, vystupoval jako rozhodný přívrženec pokroku v britsko-americkém sbližování ministr války John C. Calhoun a rovněž tak ministr námořnictva Southard. Naproti tomu mnohem skeptičtější vůči návrhům britského ministra Canninga byl John Quincy Adams, v podstatě z důvodů identických, jaké přímo v Londýně vedly ke zdrženlivosti vyslance Rushe (tedy dosavadní britské odkládání oficiálního uznání hispanoamerické nezávislosti, závazky Londýna vůči mocnostem Svaté aliance a s tím vším možnost změny v britských postojích, včetně britské účasti na velmocenském přerozdělení španělské Ameriky). Adamsovo stanovisko převážilo a instrukce, které státní sekretář načrtl pro Richarda Rushe, byly projevem zcela nezávislé politiky USA na politice Velké Británie, třebaže hovořily o shodných stanoviscích Washingtonu a Londýna vůči evropským kontinentálním mocnostem. Podle Adamse bylo složité představit si „základ, na kterém by shodný postup obou vlád mohl být uveden v soulad“, a pro „účinné naplnění cíle společného oběma vládám“ označil za nejvhodnější, aby každá z nich směrem k evropským kontinentálním mocnostem jednala samostatně, i když se o účelech svých kroků měly vzájemně informovat.¹¹¹ „Bylo by upřímnější, stejně jako důstojnější sdělit jasně naše zásady Rusku a Francii, než jít jako nějaký vztyčený člun ve stopách britské válečné lodi,“ řekl ostatně také J. Q. Adams na vládním zasedání v listopadu 1823,¹¹² do jisté míry poznamenaném napětím a starostmi o další osud španělské Ameriky.

Zdá se, že přístup k otázce těsnějšího spojení s Londýnem mohl být mezi severoamerickými představiteli přímo úměrný tomu, do jaké míry brali vážně hrozbu invaze evropských kontinentálních monarchií proti mladým hispanoamerickým státům. Zejména sám prezident Monroe a ministr války Calhoun byli zatíženi starostmi zabránit Svaté alianci v restauraci španělského koloniálního panství v Americe. 13. listopadu si Adams poznamenal do deníku, že prezident byl „poplašen daleko za čímkoliv, co bych mohl přijmout za možné“, a k Monroeovu „zoufalství ve věci Jižní Ameriky“ přispěly zprávy, že ve Španělsku padl do rukou francouzských interventů Cádiz. Ministr války Calhoun byl z pocitovaného

¹¹⁰ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 46; BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 223-224.

¹¹¹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 47.

¹¹² Tamtéž, s. 43.

nebezpečí podle Adamsova vyjádření „dokonale praštěný“ („*perfectly moonstruck*“).¹¹³ Pocity samotného ministra zahraničí ohledně takové hrozby byly daleko střízlivější, přičemž právě politiku svého britského protějška Canninga vůči Francii považoval za dostačující k tomu, aby invazi armád Svaté aliance na západní polokouli zabránila, že zkrátka už Velká Británie se svým mohutným loďstvem by něco podobného nedovolila. John Quincy Adams nepovažoval kolektivní intervenci Svaté aliance v Americe vůbec za pravděpodobnou a v první řadě už vůbec ne v zájmu restaurace španělského kolonialismu. S připomenutím dřívější španělské politiky proti nelegálnímu cizímu obchodu v koloniích tvrdil, že kontinentální mocnosti „by neměly důvod restaurovat staré koloniální monopoly. Proč by se snažily udržet moc rozbité španělské monarchie přes tisíce mil oceánu? Není to v lidské absurditě představit si, že by plýtvaly svojí krví a bohatstvím, aby bránily svým vlastním poddaným pod trestem smrti vstoupit na tato území?“ Adams tím došel k závěru, že pokud by velmoci Svaté aliance skutečně svůj vpád do španělské Ameriky realizovaly, „bylo by jejich cílem rozdělení kolonií mezi sebou“, ovšem pak se mu nabízely další pochybnosti. „Ale jak by se mohly dohodnout na kořisti? A jak by mohly přimět Velkou Británii k souhlasu? Jediná možná návnada, kterou by mohly nabídnout... je Kuba, kterou by ani ony, ani Španělsko neodsouhlasily k předání.“¹¹⁴ 15. listopadu 1823 pronesl Adams svůj známý a později opakovaný výrok, v němž úspěch imaginární invaze obrazně přirovnal k pádu andské hory v pozdějším Ekvádoru: „Nevěřím, že Svatá aliance obnoví španělské panství na americkém kontinentě více, než že Chimborazo klesne do oceánu.“¹¹⁵

V severoamerickém vládním kabinetu se připravovala zpráva ke Kongresu, jež měla zroveň i ostatnímu světu jednoznačně objasnit hlavní zásady a stanoviska, na nichž pevně stojí politika USA. Zatímco John Quincy Adams připravoval tento dokument pro svého presidenta, pozdější Monroeovu doktrínu, v duchu ideje panamerické sounáležitosti a striktního oddělení amerických záležitostí od evropských, aniž by výslovně zmínil problém španělské Ameriky, předložil 21. listopadu sám James Monroe před své ministry vlastní návrh prohlášení, který ovšem obecně hájil principy liberalismu a daleko překračoval rámeček Ameriky. Presidentův vlastní návrh totiž odkazoval k nedávným

¹¹³ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 42.

¹¹⁵ Tamtéž.

událostem ve Španělsku a Portugalsku, zavrhoval francouzskou invazi ve Španělsku a principy, které k ní vedly, otevřeně narážel na francouzského krále. Stejně tak mířil k uznání Řeků jako nezávislého národa a k doporučení Kongresu, aby byly učiněny přípravy k vyslání vyslance do Řecka.¹¹⁶ John Quincy Adams, jenž nazval tento nárys „kroužícím prohlášením ve prospěch liberálních zásad jak ve Starém, tak Novém světě“, s takovou koncepcí nesouhlasil. Označil ji jako „výzvu do zbraní - do zbraní proti celé Evropě, a za cíle politiky výlučně evropské - Řecko a Španělsko“. Podle pragmatičtějšího Adamse se nejzákladnější principy politiky USA měly řídit izolacionismem vůči Evropě, což tedy sám Monroe přijal.¹¹⁷

Během pokračujících jednání severoamerické vlády 25.-26. listopadu byly vznešeny další podstatné otázky a úvahy. Ministr spravedlnosti William Wirt, další z politiků, jenž hrozbu Svaté aliance Americe nebral na lehkou váhu, se tázal, zda by se v případě útoku Svaté aliance proti Jižní Americe postavily USA tomuto vpádu za cenu války. Přitom nespolehal, že by lid USA takovou válku podporoval, a argumentoval, že „zde ani nebylo nikdy mnoho obecného nadšení pro věc španělských revolucionářů“. John Quincy Adams sice na takové nebezpečí nadále příliš nevěřil, nicméně, „kdyby to bylo přineseno k našim dveřím“, musely by USA podle něj jednat pohotově a rozhodně k odražení invaze. Na základě jeho vysvětlení by totiž v případě útoku Svaté aliance do španělské Ameriky zasáhla Velká Británie a ve svém důsledku by se bývalé španělské kolonie změnily v kolonie britské (a bylo by chybou USA, kdyby „ponechaly Velké Británii vzít jedinou zásluhu na odporu“ proti aliančním silám). Myšlenku rozhodné akce podpořil také ministr války Calhoun, jenž se navíc obával, že by se Svatá aliance po pokoření španělské Ameriky mohla obrátit přímo proti USA, i prezident Monroe.¹¹⁸

Za takových myšlenkových okolností se tedy zrodila deklarace, předložená 2. prosince 1823 prezidentem Monroem členům Kongresu USA. Hlavní body tohoto Monroeova poselství Kongresu, fakticky díla Johna Quincyho Adamse, spočívaly v myšlenkách, že americká pevnina nebude dále předmětem další kolonizace žádnou evropskou mocností, v odlišnosti politického

¹¹⁶ Tamtéž, s. 43.

¹¹⁷ Podle J. Q. Adamse by vlastní Monroeův návrh byl čímsi jako novinkou a překvapením v politice USA a „kázat vzdor v srdci Evropy“ bylo mimo americké zájmy. Doslova prohlásil: „Základ, který si přejí uchopit, je nejvážnější protest proti evropským mocnostem v síle s Jižní Amerikou; ale zřeknutí se všeho zasahování z naší strany do Evropy; udělat americkou věc a přilnout neochvějně k tomu.“ – PERKINS, D.: c. d., s. 43-44.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 44.

systemu USA od politického systému evropských mocností a v názoru, že „jakýkoliv pokus evropských mocností rozšířit svůj politický systém v Novém světě“ by byl vnímán jako hrozba pro „mír a bezpečnost Spojených států“, v nezasahování USA do stávajících evropských kolonií a v jejich nevměšování se do vnitřních záležitostí evropských států a do jejich válek. Teprve v roce 1852, tzn. již po smrti Jamese Monroea i Johna Quincyho Adamse, se pro tuto deklaraci ujal název Monroeova doktrína.¹¹⁹ Už ve svém znění se tento dokument samozřejmě vztahoval na celou západní polokouli a byl samozřejmě prvořadě reakcí na možné úmysly zásahu evropské Svaté aliance proti mladým hispanoamerickým státům, kterým USA vlastně deklarovaly svou „ochranu“, když útok proti nim označily za ohrožení vlastního „míru a bezpečnosti“.¹²⁰ Jednalo se o akt panamerikanismu a současně izolacionismu vůči Evropě, který bylo možno zároveň přirozeně vysvětlit jako sebezvýraznění USA coby hlavní mocenské síly západní polokoule - ovšem taková interpretace měla převážit až v budoucích desetiletích, kdy ostatně také narostl či dále narůstal mocenský potenciál USA vůči svým evropským konkurentům. V dalším reálném vývoji hispanoamerické otázky nepřinášela tato Monroeova zpráva ke Kongresu nikterak zásadní mezník, třebaže vzbudila mezinárodní pozornost.

Jak bylo ukázáno, vojenská intervence Svaté aliance proti osamostatněným španělským državám na západní polokouli byla pouze chimérou, která postrádala i své teoretické kontury. Stejně tak bylo naznačeno, že skutečnost, že se ani nezrodily vážnější plány pro nějakou takovou akci, byla daleko spíše ovlivněna postojem Velké Británie než USA. Vždyť to si uvědomoval i John Quincy Adams, jehož připravovaná deklarace měla být samozřejmě rovněž projevem zcela samostatné politiky USA na někdejší vlastní koloniální metropoli. Nejistotu ve Washingtonu v době před zveřejněním Monroeovy a Adamsovy deklarace 2. prosince 1823 mohl přitom umocňovat fakt, že vládě USA nebylo dosud nic známo o londýnském Polignakově memorandu z října, kterým se Francie zříkala mj. jakéhokoliv užití síly proti hispanoamerickým independentistům. Sám severoamerický vyslanec v Londýně Rush získal informace o obsahu tohoto

¹¹⁹ Tamtéž, s. 45; TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 190.

¹²⁰ Ohledně této otázky můžeme dodat, že existuje tvrzení, podle něhož sám Monroe několik dní před předložením deklarace Kongresu zaujal poněkud opatrný postoj, když J. Q. Adamsovi vyjádřil některé „pochybnosti o záležitosti toho, co se vztahuje k zasahování Svaté aliance do španělské Ameriky“, a podotkl, zda by nebylo lepším ji vynechat. Adams však nehodlal již nic měnit, v čemž se s ním poté president shodl. – PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 44-45.

memoranda od George Canninga totiž teprve 24. listopadu 1823, aby až další dva dny poté o nich poslal zprávu do Washingtonu.¹²¹ Hrozbu ze strany Svaté aliance právě s přihlédnutím ke známé pozici Velké Británie nevnímali za reálnou ani někteří političtí představitelé v samotné hispánské Americe, včetně Simóna Bolívara, který už 20. září 1823 psal kolumbijskému vicepresidentovi Santanderovi o záměru Velké Británie uznat nezávislost španělské Ameriky.¹²² Buenosaireský ministr zahraničí Rivadavia označil v polovině prosince 1823 jakýkoliv zásah Svaté aliance ve španělské Americe za nepravděpodobný.¹²³ Na druhou stranu, příznak zmiňované pomyslné invaze přežíval ještě v první polovině roku 1824, tedy i poté, co Monroeovo poselství ke Kongresu vešlo ve všeobecnou známost. Náznaky k pohrávání si s takovou ideou projevoval ruský car Alexandr I., avšak nezájem jeho francouzských, rakouských a pruských spojenců a odpor Velké Británie způsobily, že zůstalo jen u ryze platonické a neurčité záležitosti (zároveň lze dodat, že obsah Monroeovy proklamace neměl žádný dopad na rusko-severoamerickou dohodu, jež roku 1824 stanovila jižní hranici ruské Ameriky).¹²⁴ Přesto, shodným zájmem evropských kontinentálních mocností na přelomu let 1823-1824 zůstávalo uspořádání kongresu, věnovaného koloniální otázce, tj. otázce španělské Ameriky, pochopitelně za britské účasti, a právě pod vlivem nápadného republikanismu Monroeovy deklarace si francouzský ministr zahraničí Chateaubriand, rakouský kancléř Metternich a další vytvářeli naději, že by Velká Británie mohla přehodnotit své postoje a zařadit se po bok svých partnerů z evropského velmocenského koncertu. Pokud by ještě takové jednání dokázalo něco ovlivnit v otázce možného zásahu ve španělské Americe, byla to opět Británie, kdo rozhodl, když ke konci ledna 1824 George Canning britskou účast na navrhovaném kongresu odmítl.¹²⁵

Jediným evropským protivníkem hispanoamerických independentistů v doznívajících válkách za nezávislost zůstávalo tedy pouze Španělsko. V průběhu dalšího jednoho až dvou let královský režim Ferdinanda VII. přímo z Pyrenejského poloostrova již nepodnikl žádnou významnou akci, aniž by se však se ztrátou Ameriky smířil. Kdysi uzavřená španělská a portugalská Amerika se zatím plně otvíraly nejrozvinutějším centrům

¹²¹ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 179.

¹²² Tamtéž, s. 181.

¹²³ Tamtéž, s. 182.

¹²⁴ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 32, 59.

¹²⁵ Tamtéž, s. 59-60.

světa první poloviny 19. století, světa rozmáhající se průmyslové revoluce. Zahraniční orientace nově zformovaných států v Latinské Americe mířila jiným směrem než k Pyrenejskému poloostrovu, každopádně nepřátelskému ve španělském případě - a celková hospodářská a politická situace řady těchto států, třebaže samostatných, vytvářela v obrovské části západní polokoule po pádu španělské, případně portugalské koloniální moci určité mocenské vakuum, v němž se do značné míry mohly uplatnit také jiné síly.

KAPITOLA OSMÁ

OD MONROEOVY DOKTRÍNY

K PANAMSKÉMU KONGRESU

Zatímco v Evropě bylo období následující po Veronském kongresu, v první řadě poznamenané intervencí Francie ve Španělsku, provázeno praktickým rozpadem těsnější velmocenské spolupráce, která se zrodila po skončení napoleonských válek, a jehož hlavním příznakem byl odklon Velké Británie od kontinentálních mocností, přičemž otázka Španělska, Portugalska a jejich více či méně bývalých kolonií v Americe zde hrála rozhodující roli, představovala deklarace presidenta USA Jamese Monroea z prosince 1823 důležitý historický krok především z hlediska vzdálené budoucnosti. Přesto však bylo toto prohlášení od samého počátku významným mocenským projevem Washingtonu, výzvou případným evropským koloniálním ambicím na západní polokouli a útokem proti evropským monarchistickým systémům - a jako takové neuniklo odezvě, ačkoliv ta nedosáhla oficiálního rázu. Obsah dokumentu, který v Evropě pozitivně ocenil například známý francouzský liberál markýz La Fayette (svou osobní minulostí bezprostředně spojený nejen s událostmi Francouzské, ale i severoamerické revoluce), působil na evropské panovnické dvory provokativním a až přímo revolučním dojmem. Skutečnost, že však současně nepřistoupily k žádnému oficiálnímu protestu, byla dána despektem vůči USA a snahou význam deklarace severoamerické vlády přece jen příliš nepřeceňovat. Charakteristickým v takovém ohledu se stal postoj ruského cara Alexandra I., který

svého vyslance ve Washingtonu barona Tuylla vyzval k pasivnímu klidu, s přesvědčením, že další diskuse by jen zvýšila důležitost dokumentu, který si podle Petrohradu zasluhoval „pouze nejhlubší opovržení“. Přístup obdobný ruskému zaujaly rovněž podrážděné vlády Španělska, Rakouska a Pruska. S ohledem na pasáže Monroeova prohlášení, týkající se dalších evropských kolonizačních aktivit na západní polokouli, francouzský ministr zahraničí vikomt Chateaubriand řekl britskému velvyslanci v Paříži Stuartovi, že taková klauzule by měla vést k odporu „všech mocností, vlastnicích buď území nebo obchodní zájmy na této polokouli“, ale ani Francie žádný veřejný protest nepodal.¹ Francouzský chargé d'affaires ve Washingtonu Menou považoval záležitost za součást severoamerické domácí politiky, za součást kampaně Johna Quincyho Adamse před presidentskými volbami v roce 1824, a podobně na věc nahlížel jeho španělský protějšek Stoughton. Oba diplomaté, stejně jako ruský vyslanec Tuyll, také reagovali na výhružný tón Monroeova a Adamsova prohlášení, ovlivněný navíc vidinou případné invaze evropských sil v oblastech jižně od USA. Ve své diplomatické korespondenci poukazovali na vojenskou slabost a nepřipravenost USA, na neochotu jejich obyvatel ke „skutečným obětem“, nesouhlas mezi severoamerickými obchodníky, jenž by hypotetická válka vyvolala. Baron Tuyll psal doslova o „netečnosti, vlastní formám federativní republiky“, neochotě Severoameričanů i k finančním obětem, pokud se jim nenabízí značný a přímý zisk, a postoj zaujatý vládou USA přirovnal právě, pokud jde o projekt prostředků a vojenské síly, k požadavku americké expedice, podniknuté Španělskem a jeho spojenci (zároveň však nepředpokládal, že by se rozhodnutí, přijaté USA a nepodpořené Velkou Británií, mohlo změnit). V podobném duchu ostatně hodnotil sílu a odhodlanost USA v eventuálním konfliktu kupříkladu též francouzský ministr zahraničí Chateaubriand.²

Poměrně vážné pozornosti se budoucí Monroeově doktríně dostalo v prostředí středoevropské monarchie, jejíž zájmy v Americe byly ve srovnání s případem většiny ostatních evropských mocností okrajové, tedy v Rakousku. Kancléř Metternich projevil své rozhořčení nad „nevyprovokovaným, buřičským a nebezpečným“ aktem USA 19. ledna 1824, kdy hodnotil Monroeovo poselství na adresu ruského ministra zahraničí Nesselrodeho, a přímo vyjádřil obavu, že by americký příklad a ideově-politické principy USA mohly být ohrožením pro

¹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 55-57.

² Tamtéž, s. 57-59.

konzervativně-absolutistickou Evropu.³ Jako základ další politické linie USA a jako dosti zásadní záležitost označil severoamerickou deklaraci rovněž už v lednu 1824 Metternichův přítel a rádce, rakouský diplomat a reakčně orientovaný publicista Friedrich von Gentz, který rozhodně sílu USA, „mohutné a strašné federace“, nepodceňoval. S důrazem, že nejde jen o otázku vztahu USA k Evropě, ale amerických kontinentů jako celku ke Starému světu, Gentz ve své poznámce ke koloniální otázce podotkl, že i kdyby zpětné dobytí kolonií v Americe nebo jejich dobrovolný návrat pod starou vládu byly ještě možnými, už pouze „tak dlouho připravovaný a nyní otevřeně prohlášený odpor severoamerického lidu by byl dostačující, aby učinil nemožným jakékoliv myšlenky na toto“.⁴ Stávající pozice Velké Británie, jejímž výsledkem byly i předchozí projekty částečné britsko-severoamerické kooperace, vytvářela předpoklad, aby poněkud jinak bylo Monroeovo prohlášení přijato v Londýně. George Canning, který ke sklonku ledna 1824 odmítnutím britské účasti zmařil svolání kongresu o latinskoamerické otázce, chystaného evropskými kontinentálními mocnostmi, dokonce ocenil přínos tohoto prohlášení, když britskému vyslanci ve Španělsku Courtovi napsal, že „kongres byl zlomen ve všech svých údech dříve, ale presidentova řeč mu dala ránu z milosti“ („*coup de grace*“).⁵ Už záhy se ovšem také tato záležitost plně odrazila v soupeření mezi Velkou Británií a USA o vliv v nových hispanoamerických státech a Canning vyvíjel úsilí, aby prostřednictvím svých agentů u jejich vlád, obeznámených s obsahem jednání s francouzským velvyslancem Polignakem, dokázal, že to byla Velká Británie, kdo „jako první na sebe vzal ochranu“ těchto států. Jak se mělo rovněž ukázat, Canning se obával tendence, k níž mířila politika USA a kterou rovněž zahrnovala Monroeova proklamace, totiž rozdělení světa na evropský,

³ „Tyto Spojené státy americké, které jsme viděli vznikat a růst a které během svého příliš krátkého trvání již prostředkují projekty, které neodvážily si tehdy doznat, náhle opustily sféru příliš těsnou pro své ambice a překvapily Evropu novým aktem vzpoury, nevyprovokovanější, plně jako troufalé a ne méně nebezpečné než ta dřívější,“ psal doslova Metternich Nesselrodemu. „Zřetelně a jasně oznámily svůj záměr postavit nejen moc proti moci, ale, vyjádřeno přesněji, oltář proti oltáři. Ve svých nemravných deklaracích vrhly obvinění a pohrdání na instituce Evropy nejhodnotnější vážnosti, na zásady jejich největších panovníků, na celek těchto měřítek, který posvátná povinnost, ne méně než jasná potřeba, přinutila naše vlády přijmout ke zmaření nejzločinnějších plánů. V přípouštění těchto nevyprovokovaných útoků ze své vlastní strany, v podporování revolucí, kdekoliv se ukazují, v litování těch, kteří selhali, v šíření pomocné ruky těm, kteří se zdají mít úspěch, propůjčují novou sílu apoštolům buřičství a povzbuzují kuráž každého konspirátora. Jestliže proud těchto špatných doktrín a a zhoubných příkladů by se rozšířil přes celou Ameriku, co by se stalo s našimi náboženskými a politickými institucemi, morální silou našich vlád a takovým konzervativním systémem, který zachránil Evropu před úplným rozkladem?“ – PERKINS, D.: c. d., s. 27.

⁴ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 260-261.

⁵ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 61.

monarchistický, a americký, republikánský, do „ligy vyčerpaných vlád na jedné a mladých a silných národů, s USA ve svém čele, na druhé straně“, což v dopise jednomu svému příteli v roce 1825 označil za „velké nebezpečí doby“.⁶ Tady se shodoval, byť z důvodů asi alespoň zčásti odlišných, s reakčním ruským velvyslancem v Paříži Pozzem di Borgo, který psal: „Křesťanský svět směřuje k rozdělení do dvou částí, odlišných a, obávám se, nepřátelských jeden k druhému; musíme pracovat na tom, abychom zabránili nebo oddálili tuto strašlivou revoluci, a především zachránit a upevnit tu část, která může uniknout nákaze a invazi zvrácených principů.“⁷

V období, kdy reakční evropské režimy tvrdě potíraly liberální hnutí na vlastním kontinentě a zároveň na jejich straně existovaly obavy z infiltrace revolučních liberálních myšlenek z Ameriky do Evropy (jak to vyjádřili Metternich nebo Pozzo di Borgo), mohla hrozba invaze Svaté aliance v Americe přirozeně posloužit obrazu a mocenskému postavení USA a Velké Británie v nedávno zformovaných zemích španělské Ameriky. Přímo ve španělské Americe byly obavy takového druhu přitom menší než ve vedení USA a jak bylo naznačeno, hlavní roli zde hrálo spoléhání na Velkou Británii a její prestiž. V lednu 1824 Simón Bolívar, v té době zaměstnán konfliktem se španělskými silami v Peru, napsal, že „pouze Anglie by mohla změnit politiku spojenců“.⁸ Se zcela vážným ohledem na politiku Velké Británie nevěřil na reálnou hrozbu vpádu Svaté aliance ani mexický ministr zahraničí Lucas Alamán, který zároveň později ocenil přátelský postoj Francie, výsledek určitého obratu ve francouzské politice v hispanoamerické otázce ke sklonku roku 1823.⁹ Zatímco Rusko už v červenci 1823, ještě před svými proklamacemi o rozhodnutí neuznat nové americké státy, zcela názorně ukázalo takový přístup, když odmítlo generála d'Evreuze jako diplomatického zástupce Kolumbie v Petrohradu,¹⁰ ve Francii byly v roce 1824 stále aktuální vize vytvoření bourbonských monarchií ve španělské Americe, za vyloučení užití vojenské síly. Souviselo to se zmíněnými Canningovými obavami z vytvoření tzv. evropského a amerického systému, vzájemně

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž, s. 63.

⁸ Tamtéž, s. 68.

⁹ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 182.

¹⁰ 26. července 1823 informoval ruský ministr zahraničí Nesselrode velvyslance v Paříži Pozza di Borgo o odmítnutí cara Alexandra I. přijmout generála d'Evreuze jako kolumbijského zástupce a úkolem ruského velvyslance ve Francii bylo zabránit, aby d'Evreuz obdržel pas k příjezdu do Ruska s takovým posláním. – BOLCHOVITINOV, N. N.: c. d., s. 175.

antagonistických, že s těmito francouzskými plány zjevně koketovala i Velká Británie.¹¹

8. prosince 1823 potvrdil severoamerický státní sekretář Adams své představy o případných alternativách budoucího vývoje, když v souvislosti se španělskou kapitulací ve venezuelském Puerto Cabellu, posledním royalistickém bodu na území Velké Kolumbie, psal vyslanci v Londýně Rushovi, že samotná představa restaurace španělské moci v Kolumbii je absurditou a že cílem případného dobytí této země ze strany evropských mocností by nemohl být její návrat ke Španělsku, nýbrž přechod do rukou jiné mocnosti.¹² Následně události spojené s vývojem v Evropě, tedy kontrarevoluce ve Španělsku i hypotéza francouzské intervence, rezonovaly na peruánském bojišti. Peruánský místokrál José de La Serna, který se svého úřadu ujal po svržení místokrále Pezuely v roce 1821, byl stoupencem konstitučního zřízení ve Španělsku, stejně jako většina jeho důstojníků, organizovaných v zednářských lóžích. Zprávy o restauraci absolutismu ve Španělsku rozkládaly bojovou morálku tohoto důstojnictva. Sám La Serna se navzdory svým obavám dočkal nejen potvrzení ve své funkci ze strany Ferdinanda VII., ale i Velkokříže Isabely Katolické za zásluhy. Počátkem roku 1824 prohlásil rovněž v Peru španělskou liberální ústavu za neplatnou, ovšem přesto se proti němu ve jménu restaurace postavil velitel royalistického vojska v Horním Peru generál Pedro Antonio Olañeta, někdejší obchodník a též rodilý Španěl, který jej označil za liberála a který sám byl předtím obviňován z nepřátelství k ústavě. Této situace se později pokusil využít i Bolívar, jenž Olañetovi poslal lichotivý dopis a jenž se ovšem již v lednu 1824 rovněž pokusil, ale prostřednictvím oficiálního peruánského presidenta Torre Tagleho, nabídnout příměří La Sernovi. To mělo navázat na předchozí mírové návrhy, objevivší se ve vztazích mezi La Sernou a Rivou Agüerem, a Bolívarovým (a Sucreho) cílem bylo především oddálit další royalistickou ofenzívu směrem k pobřeží. S rozvratem na royalistické straně však zároveň nadále pokračoval rozvrat na straně independentistické. Bankrot peruánské státní pokladny a neschopnost vyplácení žoldu vojákům vedly na počátku února 1824 ke vzpouře laplatského pluku v pevnosti v Callau, která nabrala royalistický ráz s propuštěním zajatého španělského důstojníka a vztyčením královské standarty. Peruánský Kongres v důsledku toho jmenoval Bolívara diktátorem a zbavil markýze de Torre Tagle

¹¹ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 61.

¹² BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 241.

presidentského úřadu, kdežto royalistický generál José Canterac nařídil svým velitelům Rodilovi a Monetovi opětný postup na Limu. Bolívar, který už předtím přesídlil se svým štábem do malého přístavu Pativilca severně od Limy, nařídil peruánskou metropoli vyklidit.¹³

Podobně jako v předchozím roce, také nová royalistická okupace Limy, v únoru až březnu 1824, netrvala ani celý měsíc. V royalistických rukou ovšem zůstala pevnost u přístavu v Callau, jejíž velení převzal generál Juan Ramón Rodil a kam se po zpětném stažení vojska generála Moneta do andské Jauji uchýlil sesazený prezident Torre Tagle, jenž se royalistům v Limě vzdal a jenž nyní, v duchu podobném jako před ním Riva Agüero, vítal spojenectví s royalisty proti Bolívarovi a kolumbijské nadvládě (a v roce 1825 zemřel v Callau na kurděje). Royalisté se také setkali se vřelým přivítáním ze strany limské aristokracie v čele s markýzem de San Donás, kdežto ve velení independentistických vojsk vyvolala tato situace hluboký pesimismus. Generál Sucre psal Bolívarovi o „nejstrašnější krizi revoluce“ a, v souladu s návrhy ze Santanderovy Bogoty, dokonce navrhoval stažení kolumbijských sil z Peru a přenechání této země v moci Španělska.¹⁴ Kolumbijský prezident, vybavený v Peru mimořádnými pravomocemi, se na rozhodující úder proti španělským vojskům v zemi teprve připravoval, a rozhodně odmítal oslabit své vojenské síly v Peru stažením všech lodí a 1500 vojáků na Panamskou šíji, jak to navrhoval jeho bogotský viceprezident Francisco de Paula Santander, podle kterého mohla být Panama místem možného výsadku francouzských vojsk. Bolívarův dopis Santanderovi z 16. března 1824, ještě před royalistickým stažením z Limy, opět dokládá, že jihoamerický *El Libertador* pevně spoléhal na Velkou Británii, pokud šlo o spekulace o invazi Svaté aliance.¹⁵

Na jedné straně se místokrál La Serna pokusil urovnat roztržku s generálem Olañetou, kterého potvrdil ve velitelské funkci v Horním Peru, na straně druhé Bolívar pečlivě organizoval svou armádu v severoperuánském Trujillu k nastávající ofenzivě. To bylo spojeno s problémy výcviku k dlouhým pochodům a boji ve vysokohorských podmínkách a výzbroje (včetně například snahy o převyzbrojení, tj.

¹³ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 189-190; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 352.

¹⁴ „Myslím, že máme být méně tvrdohlaví než Španělé, abychom si uchovali nejceňnější část našich obětí, neboť osud nám nechce nechat všechno. Myslím, že Španělé nepohrdnou vstoupit do dvanácti- nebo dvacetiměsíčního příměří, aby vyčkali na výsledky z Evropy, jestliže jim my nabídneme evakuaci Peru,“ psal Sucre mj. Bolívarovi, zčásti též s ohledem na nejistotu, vztahující se k politice Svaté aliance. – LIÉVANO AGUIRRE, I.: c. d., s. 357-358.

¹⁵ BOLCHOVITINOV, N. N.: Doktrina Monro, s. 181-182.

nahrazování španělských pušek za kvalitnější britské) a současně s kontribucemi, rekvizicemi a rozprodejem majetků státu, royalistů i lidí, kteří neopustili Limu v době royalistické okupace, a někdy i s násilnými odvody do armády, potýkající se s dezercí a nemocemi. V srpnu 1824, tedy zhruba v době zásadního střetu s Canterakovým vojskem v bitvě u Junínu, čítalo Bolívarovo vojsko 7000 mužů, z čehož Peruánci tvořili asi 40 %. Velká část těchto vojáků byli Bolívarem preferovaní Kolumbijci a Venezuelané, dále několik set Chilanů a Argentinců (většina jejich krajanů se však do této doby již vrátila z Peru domů, případně přešla k royalistům) a skupina Britů.¹⁶ Mezi těmito britskými dobrovolníky byli ti, kteří následovali Bolívara přes Quito do Peru po bitvě na Carabobu, stejně jako ti, kteří se v zemi objevili ještě se San Martínem a Cochranem. Významná role mezi nimi náležela generálu Williamu Millerovi, který se v řadách dělostřelectva zúčastnil války proti napoleonským armádám na Pyrenejském poloostrově a byl jedním z kapitánů Cochranovy chilské námořní expedice do Peru v roce 1820 a který i po definitivním Bolívarově vítězství hrál důležitou úlohu v životě formujícího se peruánského, případně bolívijského státu.¹⁷ Kromě toho, anglického původu byl také Martín Jorge Guise, admirál peruánského námořnictva. Skutečnost, že se v únoru 1824 ocitl pod royalistickou kontrolou přístav v Callau, znamenala vážnou hospodářskou újmu pro Peruánskou republiku - a Bolívar, jenž se svou armádou v květnu 1824 překročil západní hřbet And (*Cordillera Occidental*), věnoval rovněž značnou pozornost přísné blokádě Callaa, spočívající na Guisově námořní eskadře. Podle Bolívarových nařízení, jež 6. července 1824 zaslal jeho prozatímní sekretář plukovník Tomás de Heres velitelům kolumbijského válečného námořnictva, intendantovi v Guayaquilu a prefektovi v Trujillu, měly být oblasti při pacifickém pobřeží Kolumbie a Peru v podstatě mobilizovány pod Guisovým velením nejen v souvislosti s blokádou

¹⁶ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 190-191.

¹⁷ William Miller sepsal své válečné vzpomínky, vydané roku 1828 pod názvem Paměti generála Millera (*The Memoirs of General Miller*) jeho bratrem. V této souvislosti můžeme upozornit na zajímavý Millerův postřeh, vztahující se k přehlídce jihoamerického osvobozenického vojska před Bolívarem poblíž andského města Cerro de Pasco 2. srpna 1824, v němž si všimá prolínání napoleonských válek a latinskoamerických válek za nezávislost na osudech některých jednotlivců: „Tam, uprostřed přírodní scenérie, jsou shromážděni muži z Caracasu, Panamy, Quita, Limy, Chile a Buenos Aires, muži, kteří bojovali na březích Paraná, u Maipú, u Boyacá, na Carabobu, u Pichinchy, na úpatí Chimboraza. Uprostřed oněch statečných amerických obránců svobody jsou někteří cizinci, věrní ještě věci, v jejíž službě zahynulo tolik jejich dalších krajanů. Mezi nimi se nacházeli někteří, kteří bojovali na březích Guadiany a Rýna a kteří byli přítomni požáru Moskvy a kapitulaci Paříže.“ - FISHER, J. R.: „Viajeros británicos en América del Sur en la primera mitad del siglo XIX“, in: Ibero-Americana Pragensia. Año XXVII, s. 165-166.

Callaa, ale i s ohledem na očekávaný příjezd španělských válečných lodí do Pacifiku.¹⁸ Thomas Cochrane, jeden z někdejších protagonistů chilské výpravy k peruánským břehům, se zatím ve službách brazilského císaře Pedra I. podílel na potlačení liberálně-republikánské a ve svých důsledcích separatistické revoluce na brazilském severovýchodě, která plně navazovala na tradici pernambucké revoluce z roku 1817. Jejím ohniskem bylo už od roku 1823 opět Pernambuco, jehož zvolené revoluční vedení v Recife nařídilo útok do jižněji položeného Alagoasu, kdežto císařská vláda v Rio de Janeiru byla zaneprázdněna především zprávami o přípravách nové portugalské invaze. 2. července 1824 byla v Recife vyhlášena nezávislost tzv. Rovníkové konfederace šesti severovýchodních provincií, posléze prohlášené republikou. S povstáním skoncovala až dvoutisícová císařská armáda generála Franciska de Lima e Silva, dopravená na Cochranových lodích na severovýchod v srpnu 1824, a Cochranova neúspěšná blokáda pobřeží. V září následoval pád ostřelovaného Recife, poté i dalších povstaleckých center, včetně Fortalezzy, metropole Ceará. Dva přední politici a vojenští předáci povstalců, Paes de Andrade a Barros Falcão, uprchli do Velké Británie, respektive USA. Porážku revoluce v severovýchodních provinciích dovršily rozsudky smrti ze strany „vojenských komisí“, ale v brazilské společnosti přetrvávalo napětí mezi provládními konzervativci z řad statkářských *fazendeiros* a liberály.¹⁹ Thomas Cochrane se nakonec ani s brazilským monarchou nerozešel v dobrém, když si svévolně vybral peníze z veřejných fondů a vrátil se do Anglie, načež jej Pedro I. nazval pirátem (ostatně podobně jako předtím generál San Martín v dopise O'Higinsovi).²⁰ V roce 1832 se ve Velké Británii Cochrane dočkal, v souvislosti se svým někdejším uvězněním, plné rehabilitace ze strany krále Viléma IV. a titulu kontradmirála.²¹

Brazílii, které proces vlastního osamostatnění sliboval větší perspektivu uznání její nezávislosti ze strany většiny evropských monarchií, včetně dřívější koloniální metropole, než tomu bylo v případě hispanoamerických republik, bylo monarchistické zřízení na druhou stranu určitou překážkou k uznání ze strany USA. Jednalo se ovšem jen o dílčí záležitost a washingtonská vláda uznala císařskou Brazílii

¹⁸ FUENTES, Julián, RODRÍGUEZ, Figueroa: Historia General de Venezuela. Documentos-Narración- Crítica. Tomo X. La Emancipacion del Peru (El Libertador, San Martín y Sucre en el Perú), Caracas 1986, s. 17-20.

¹⁹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 195-197.

²⁰ Tamtéž, s. 199; ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 183.

²¹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 358.

již 26. května 1824. Už na konci ledna 1824 ostatně vyšla brazilská vláda vstříc také ideji panamerikanismu, zahrnuté v Monroeově proklamaci, když její ministr zahraničí instruoval brazilského diplomatického zástupce v USA Josého Silvestra Rebella, že „Brazílie a USA se musí spojit, aby v budoucnu nepřevažovala evropská politika nad americkou“ - a Rebello se poté v dubnu snažil ve Washingtonu dokázat, že brazilský systém je demokratický a plně srovnatelný se systémem v USA, že dědičná vedoucí funkce výkonné moci je výsledkem vůle lidu a že „u nás je Jeho Veličenstvo císař prvním republikánem“.²² Císařská Brazílie nadále projevovala usilovné tendence o prohloubení kontaktů s ostatním světem. Návštěva havajského krále Kamehamehy II. v Rio de Janeiru v únoru 1824 byla spíše záležitostí bez dalšího zásadnějšího významu, vzhledem k pozici jeho království v hloubi Tichého oceánu. Úspěchu dosáhl brazilský delegát monsignore Francisco Correa Vidigal u papeže Lva XII., jehož v Římě žádal o uznání brazilského státu, ovšem za Pedrovy podmínky nevměšování se Svatého stolce do státních záležitostí.²³ V obchodní sféře rozšiřovala Brazílie zvýhodňující patnáctiprocentní celní tarif, původně určený jen pro Velkou Británii, také na Prusko, Rakousko a některé další členy Německého spolku (jako města Hamburk, Brémy nebo Lübeck), na Francii, Dánsko, USA, Nizozemí.²⁴ Současně se ovšem už od února 1824 začínala rýsovat předzvěst budoucího brazilsko-argentinského válečného konfliktu, poté, co vláda v Buenos Aires požádala Brazílii o návrat její nejjihnější provincie Cisplatina (Banda Oriental). Pedro I. o této věci nehodlal diskutovat, načež Buenos Aires 5. února přerušilo s Brazílií styky.

V Portugalsku zatím ztroskotal pokus Pedrova bratra Miguela o převrat z konce dubna 1824, na čemž se výraznou měrou podílela Velká Británie i francouzský vyslanec, jemuž se podařilo odvést krále Jana VI. i s dcerami, původně obklíčených povstalci v lisabonském paláci Bemposta, na palubu britské lodi *Windsor Castle*. Cílem Miguelova povstání, tzv. *abrilady*, uskutečněného v součinnosti s absolutistickými silami, bylo donucení Jana VI. k abdikaci a převzetí neomezené moci. V důsledku zmíněného osvobození panovníka byl však Dom Miguel zbaven velitelské funkce v armádě a přinucen souhlasit se svým odjezdem do Vídně, kde si měl oficiálně „doplnit vzdělání“.²⁵ Úsilí Velké Británie na vyřešení

²² KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 197.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 192.

²⁵ Název *abrilada* pro toto povstání je odvozen od názvu měsíce dubna (*Abri*). – KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 131.

konfliktního vztahu mezi Portugalskem a Brazílií mělo vyvrcholit v roce 1825 uznáním brazilské nezávislosti ze strany Portugalska, přičemž vývoj v Portugalsku po smrti krále Jana VI. v březnu 1826, do něhož vedle Velké Británie opět zasáhl Dom Miguel a na druhé straně brazilský císař Pedro I., byl dokladem, kterak v politické rovině obě země nadále vzájemně poutala dynastická provázanost. Velká Británie přitom též projevovala zájem na zachování monarchistického zřízení v Brazílii, s čímž souvisel i odpor ministra zahraničí Canninga k formování uzavřeného „amerického systému“. Canning rovněž s ohledem na zvýrazněné mocenské sebevědomí USA zintenzivnil svůj hlas za uznání nezávislosti hispanoamerických států v britském vládním kabinetu a s tímto zájmem se obracel i přímo na Madrid, aniž by zde však jeho snaha, na rozdíl od portugalského případu, dosáhla úspěchu. Britský ministr zahraničí španělskému králi dokonce nabídl záruku na zachování jeho vlády nad Kubou, jestliže by Ferdinand VII. projevil ochotu usmířit se nějakým způsobem se svými někdejšími poddanými na americké pevnině.²⁶

Jak bylo uvedeno, Kuba byla kromě jiného vnímána jako možné nástupiště španělské invaze proti Mexiku a Kolumbii a v obou těchto zemích existovaly plány na anexi tohoto ostrova. Své služby právě v boji proti případné invazi ze strany Španělska, podporovaného Svatou aliancí, nabídl mexickému Kongresu bývalý císař Agustín de Iturbide v dopise, který zaslal po svém návratu z Londýna do Mexika. Svůj britský exil opustil Iturbide v květnu 1824, pozván zpět do Mexika svými přívrženci, pod dojmem vnitropolitických rozporů ve vlasti po jeho pádu a přesvědčení o vlastní nezbytnosti k udržení politické stability v zemi. Avšak ještě než jeho dopis Kongresu vůbec došel, vydal mexický parlament dekret, jímž mu pod trestem smrti zakazoval vstoupit na mexické území. Excísař neměl o tomto dekretu zdání, když se vylodil na mexickém pobřeží a v Soto de la Marina, náležejícím v podmínkách federalizovaného Mexika pod správu státu Tamaulipas, jej zatkl generál de la Garza. Předal ho Kongresu státu Tamaulipas a jeho poslanci, patrně ovlivnění obavami z oživení iturbidismu v Mexiku, odsoudili Iturbideho k smrti. 19. července 1824 byl bývalý mexický monarcha zastřelen v tamaulipaské Padille.²⁷

V říjnu 1824 byla v Mexiku vyhlášena platnost federativní republikánské

²⁶ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 61-62.

²⁷ Samotná poprava byla tedy výsledkem rozhodnutí parlamentního sboru jednoho ze států mexické federace. Je velmi pravděpodobné, že pokud by byl zatčený Iturbide poslán do Ciudad de México, byl by, vzhledem ke svým zásluhám za nezávislost, poté poslán opět do exilu. – KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 166-167.

ústavy. Funkci prvního ústavního mexického presidenta vykonával v letech 1824-1829 generál Guadalupe Victoria. Jeho vicepresidentem se stal Nicolás Bravo, též jeden z někdejších bojovníků za nezávislost. Nebezpečí, vnímané v Mexiku ze strany Kuby jako základny španělských vojsk, se mělo potvrdit jako reálné při neúspěšné španělské invazi ještě v roce 1829, tedy již poměrně dlouho po kapitulaci poslední španělské posádky u Veracruzu v roce 1825, stejně jako se v dalších letech měly v zemi projevit síly, jež dosud spoléhaly v reálnost obnovy španělského panství, a což se pak obracelo proti rodilým Španělům v zemi. Proud angloamerických kolonistů, směřující zatím na Austinovy pozemky v Texasu, byl vlastně primárním předpokladem k texaské válce za nezávislost v letech 1835-1836 a tím narušení územní integrity rozlehlého mexického státu v další budoucnosti. V roce 1824 převyšoval jejich počet 2000. V roce 1830 žilo již v pobřežních oblastech Texasu asi 20 000 bílých Severoameričanů a spolu s nimi, ve spojitosti s pěstováním bavlny, 1000 černých otroků. Počet Mexičanů zde naproti tomu dosahoval jen asi 5000.²⁸

Na jihovýchodě Mexika byl Yucatán další oblastí, která ve čtyřicátých letech 19. století dosáhla skutečné, třebaže pouze dočasné separace od mexického státu. Již podřízení tohoto poloostrova místokráli Nového Španělska v předchozím koloniálním období bylo jen volné a jeho představitelé už v roce 1821 podmiňovali začlenění tohoto území do vznikajícího mexického státu známkami jeho federalizace. V letech 1824-1825, v situaci válečného stavu mezi osamostatněným Mexikem a Španělskem, na Yucatánu, nepříliš vzdáleném od Kuby, působil jako jmenovaný vojenský guvernér generál Antonio López de Santa Anna, tedy jeden z předních strůjčů povstání proti Iturbidemu i republikánského a federativního uspořádání Mexika po jeho svržení, s nímž jako s mexickým státníkem mělo být zároveň později, v letech 1835-1836, spojeno tažení proti angloamerickým povstalcům v Texasu.²⁹

V peruánských Andách na počátku července 1824 vstoupil Bolívar se svým vojskem do města Cerro de Pasco a za pomoci místních *guerrilleros* sledoval pohyb royalistické armády generála Canteraka v oblasti jižně odtud. K Bolívarovu

²⁸ Kolem roku 1835 převažovali již Severoameričané v Texasu svým počtem asi 30 000 nad Mexičany téměř desetkrát. - TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 263.

²⁹ Jedním z faktorů, jež vedly k boji Texasu za nezávislost, byla též centralistická politika mexického Santa Annova režimu, vedoucí ke zrušení federace v roce 1835. Tento boj nebyl tak výlučně záležitostí přistěhovalých kolonistů z USA - a ostatně, prvním vicepresidentem nezávislého Texasu byl v březnu 1836 zvolen mexický liberální politik Lorenzo de Zavala, rodák právě z Yucatánu. Jako první prezident texaského státu byl současně zvolen David G. Burnet, pocházející z New Jersey, který se mj. už v roce 1806 podílel na neúspěšném pokusu Franciska Mirandy zahájit osvobozenecský boj ve Venezuele. - OPATRŇÝ, J.: Stát osamělé hvězdy a americko-mexická válka, s. 92-93.

optimismu značně přispívala pokračující roztržka mezi místokrálem La Sernou a generálem Olañetou, za nímž se do Horního Peru vydal La Sernův generál Valdés, přičemž Bolívar dokonce spoléhal že by Olañeta mohl přejít na vlasteneckou stranu.³⁰ Počátkem srpna se Cerro de Pasco také stalo výchozím bodem Bolívarovy armády v jejím dalším pohybu, jenž 6. srpna 1824 vyvrcholil ve střetnutí s royalistickým Canterakovým vojskem na náhorní rovině u jezera Junín a nedaleko městečka Reyes (později nazývaného rovněž Junín), v oblasti jižně od Paska a severozápadně od Canterakovy původní základny v Jauce. Den před tímto střetem přitom do Paska vstoupil sám generál Canterac, když předtím zanechal většinu své armády v Carhuamayu, a právě zde jej překvapila zpráva o Bolívarově postupu směrem k Jauce. Osvobozené vojsko, v čele jehož pěchoty stál sám Bolívar a jízdy generál Sucre, se střetlo s Canterakovým jezdeckým oddílem o počtu 1300 mužů odpoledne 6. srpna. Počáteční nápor Canterakových jezdců byl zanedlouho následován jejich roztrháním do menších skupinek a útekem, přičemž vítězní patrioté pokračovali až do setmění v jejich pronásledování. Rozhodující podíl v tomto independentistickém vítězství připadl venezuelským *llaneros*, významnou roli v bočním protiútku sehráli také peruánští jezdcí pod velením britského generála Millera. Ztráty na vlastenecké straně v bitvě u Junínu, během níž nepadl jediný výstřel z pušky a o jejímž výsledku tedy rozhodla pouze dlouhá kopí a šavle, činily 145 padlých a zraněných (mnoho ze zraněných zemřelo v důsledku následné mrazivé noci), na royalistické straně přesáhl počet mrtvých a zraněných čísla 360 a asi 100 Canterakových vojáků bylo zajato. S útekem poražené royalistické kavalerie se na chaotický útek dali též pěšáci, kteří předtím zůstali v blízkém Carhuamayu. Do rukou vítězných patriotů padlo velké množství výbroje a koní.³¹

Bolívarovo vítězství u Junínu (zrovna v předvečer pátého výročí vítězství u Boyacá) velmi nápadně zvrátilo válečnou situaci v centrální peruánské Sieře ve prospěch republikánů. Vlastenecká strana ve dnech a týdnech po této bitvě získala absolutní kontrolu nad provinciemi Jauja, Huamanga (Ayacucho) a Huancavelica,

³⁰ 7. července 1824 Simón Bolívar v dopise generálu La Marovi doslova napsal, že „Olañeta je v otevřené válce s nepřáteli a dokonce se říká, že už je vlastencem“. – FUENTES, J., RODRÍGUEZ, F.: *Historia General de Venezuela*. Tomo X. *La Emancipación del Perú*, s. 20-21.

³¹ Podle oficiální zprávy o bitvě u Junínu ze 7. srpna 1824, podepsané generálem Andrésem de Santa Cruz v Reyes, „činila ztráta nepřítele dva velitele, 12 důstojníků a 245 řadových vojáků, 80 zajatců, více než 400 osedlaných koní, jistý počet vážně zraněných a mnoho rozprchlých“, zatímco „naše spočinula na 45 mrtvých a 99 zraněných“. Podle téže zprávy „celá nepřátelská kavalerie zůstala zredukována na třetinu své síly“. – FUENTES, J., RODRÍGUEZ, F.: c. d., s. 124-132.

kdežto poražený a vítězi nadále pronásledovaný Canterac se přibližoval směrem ke Cuzku, sídelnímu městu místokrále La Serny. Bolívarův sekretář Tomás de Heres již z Jauji zpravoval 12. srpna o těchto úspěších peruánského ministra doktora Josého Sáncheze Carrióna a prefekta přímořského departementu Trujillo, stejně jako kolumbijského ministra války a námořnictva, kterému sděloval, že neustále prchající royalisté směřují zřejmě rovnou až do Horního Peru, o jejich značných ztrátách, o mnoha mrtvých, jež za nimi zůstávají po cestách v důsledku únavy a „barbarských opatření, která nepřítel činí vůči těm, kteří je již nemohou následovat“.³² Simón Bolívar ocenil výsledek bitvy u Junínu, svým způsobem nejvýraznějšího obratu v situaci v Peru od San Martínova vyhlášení nezávislosti v Limě v roce 1821, ve svém prohlášení peruánskému lidu z města Huancayo z 15. srpna, v němž zároveň označil rovněž generála Olañetu a jeho společníky za „hodné amerického vděku“ a uvedl, že „Peru a celá Amerika musí uznat generála Olañetu za jednoho ze svých osvoboditelů“, a vlastní plány k dalšímu postupu ke Cuzku spojil s odkazem na předhispánskou minulost země, když se zmínil o brzké návštěvě kolébky peruánského impéria a chrámu Slunce a o tom, že „Cuzco bude mít v první den své svobody více potěšení a slávy než za zlatého království svých Inků“. V podobném duchu se tentýž den vyjádřil Bolívarův sekretář Heres v oběžníku pro autority provincie Huancavelica, když tvrdil, že „osvobozenecá armáda pokračuje rychle ve svém postupu a nezastaví se, dokud jediný nepřítel bude existovat v zemi Inků“, a že „osvoboditelé Peru jsou bratři dětí Slunce“.³³ Bolívar, jenž se v Huancayu také zabýval případem britské obchodní lodi „*Cambridge*“, jež se pokusila narušit independentistickou blokádu Callaa, současně poslal dopis britskému generálnímu konzulovi v Peru Thomasu Rowcroftovi, ve kterém zmínil své obeznámení se o jednáních mezi britským ministrem zahraničí Canningem a francouzským velvyslancem v Londýně Polignakem a, vzhledem ke zvěstem o zásahu Svaté aliance v Americe, znovu ocenil politiku Velké Británie, příhodnou „pro upevnění štěstí států zrozených na této polokouli, které, s přítelkyní jako Velká Británie, tak mocnou, budou moci čelit vzteku evropských tyranů“.³⁴

Navzdory optimistickým náladám na republikánské straně, vyplývajícím z vítězství u Junínu a postupu osvobozenecých sil v andských regionech Peru, však

³² Tamtéž, s. 146-147.

³³ Tamtéž, s. 166-168.

³⁴ Tamtéž, s. 166-167.

konflikt dosud rozhodnut nebyl. Royalisté, kteří ovládali pevnost v Callau, opět obsadili Limu, odkud (a z oblasti Iky) byly generálovi Canterakovi do And vyslány posily.³⁵ Bolívar sám dorazil do města Huamanga (Ayacucho) a odtud se obrátil zpět k pobřeží, kde se věnoval formování rezervního vojska převážně z nově příchozích kolumbijských oddílů. Vrchní velení jeho armády v Sieře spočívalo na generálu Sucrem. Zatímco místokrál La Serna shromažďoval armádu proti Sucremu, *El Libertador* sílu a schopnosti royalistické armády v Peru, „jediného španělského vojska na americkém kontinentu“, nepodceňoval - Canteraka označil za „vynikajícího vojáka, který má deset nebo dvanáct obdivuhodných důstojníků“.³⁶ Na druhou stranu, vyhlídky royalistického tábora v Peru, prakticky opuštěného Madridem, již skutečně sotva mohly být veliké. Nedlouho poté, co se 30. srpna 1824 admirál Guise, velitel peruánské republikánské flotily, pokusil využít nálad po porážce royalistů u Junínu a přimět royalistické obránce Callaa ke kapitulaci, s nabídkou některých výhod, objevila se u peruánských břehů očekávaná španělská flotila. Tato nevelká námořní eskadra, která dorazila do Peru přes oblast jihoatlantických Malvínských ostrovů a se zastávkou na jihochilském Chiloé, zakotvila pod ochranou děl pevnosti v Callau, kde se její vrchní velitel Guruceta spojil s royalistickým generálem Rodilem, ovšem její další zásah do událostí nenabyl velkého významu. 7. října Guruceta sice odpověděl na předchozí provokativní akci admirála Guiseho, který se svými loděmi zakotvil u ostrova San Lorenzo při ústí do zátoky Callaa, a s vojáky na palubách svých většinou malých lodí se vydal za Guisem na volné moře, ale po rozplynutí husté mlhy došlo pouze k nepříliš účinnému dělostřeleckému souboji mezi Guisovou velitelskou lodí „*Protector*“ a Gurucetovou lodí „*Asia*“. Obě flotily se poté vrátily ke svým kotvištím poblíž Callaa. O několik dní později Guise zamířil do Guayaquilu, aby doprovázel transportní eskadru s pomocnou divizí, kterou do Peru vyslal Páez z Venezuely. Gurucetova španělská eskadra naproti tomu zamířila do přístavů na jihu Peru, čímž její bojová aktivita skončila.³⁷

Situace na pacifickém pobřeží Jižní Ameriky však byla přesto poznamenána také dosud royalistickou správou nad jihochilským ostrovem Chiloé, odkud dvě plachetnice vyzbrojené španělským plukovníkem Antoniem

³⁵ Tamtéž, s. 209.

³⁶ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 191.

³⁷ FUENTES, J., RODRÍGUEZ, F.: Historia General de Venezuela. Tomo X. La Emancipacion del Peru, s. 82, 222-223.

Quintanillou napadaly pobřežní osady a v němž spatřoval možnou hrozbu pro nezávislost i Simón Bolívar, který veřejně prohlásil, že pokud se likvidace této španělské základny neujmou Chilané, obsadí Chiloé se svými vojáky on a připojí jej k Peru. V roce 1824 tak chilský *Director* Ramón Freire stanul v čele tažení, které po dvou bitvách přimělo ke kapitulaci Antonia Quintanillu, jenž se nakonec vrátil do Španělska.³⁸ Podobně jako v případě peruánského Callaa, také na Chiloé měla španělská posádka sice vzdorovat až do ledna 1826, nicméně zbývající bod někdejší koloniální moci na chilském území se hroutil - a mezitím bylo ostatně rozhodnuto také v Peru. 7. prosince 1824 vstoupil Bolívar za nadšení obyvatel města do Limy, odkud předtím jeho síly definitivně vytlačily royalisty, i když se jim nepodařilo dobýt pevnost v Callau.³⁹ Jeho myšlenky byly zaměřeny k budoucímu uspořádání v nezávislé hispánské Americe - ještě tímž dnem byl datován jeho oběžník z Limy, kterým jako „Jeho Excelence Osvoboditel Kolumbie a vrchní velitel Republiky Peru“ zval vlády ostatních republik v Americe k vyslání svých zástupců do Panamy za účelem vytvoření Všeobecného shromáždění. Jeho zájmem bylo, „po patnácti letech obětí věnovaných boji za americkou svobodu“, zajistit trvalou existenci nezávislých vlád jednotných amerických republik. V tom se pochopitelně odrážely jeho celkové projekty hispanoamerické konfederace, za jejíž základ považoval už své vlastní státnické působení současně v Kolumbii a v Peru - a v této souvislosti připomněl smlouvu o spolenectví a konfederaci, jíž peruánská vláda uzavřela s kolumbijským vyslancem 6. června 1824, stejně jako svou výzvu k jisté formě konfederace a spolupráci, kterou z titulu presidenta Kolumbie dal již v roce 1822 vládám Mexika, Peru, Chile a Buenos Aires. Představa Panamské šíje jako nejvhodnějšího místa, kde by se kongres hispanoamerických delegátů měl uskutečnit, nebyla samozřejmě také ničím novým.⁴⁰

V Andách v jižní části Peru mezitím shromáždil místokrál José de La Serna devítitisícové vojsko. 22. října 1824 opustil Cuzco a osobně stál v čele této síly, přibližující se k pozicím Bolívarova generála Sucreho. Většinu této místokrálovské

³⁸ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 364.

³⁹ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 191.

⁴⁰ Bolívar v tomto svém oběžníku z prosince 1824 naznačil, že by se takové setkání mohlo uskutečnit již do dalšího půlroku. O Panamě, které přikládal velký význam pro její zeměpisnou polohu, dokonce napsal: „Zdá se, že kdyby si celý svět měl zvolit své hlavní město, Panamská šíje, umístěná v centru globu, s Asií na jedné straně a Afrikou a Evropou na druhé, by byla místem vybraným pro tento velký záměr.“ – Selected Writings of Bolivar. Compiled by Vicente Lecuna. Volume Two 1823-1830, New York 1951, s. 456-458.

armády tvořili Indiáni, převážně již zkušení z předcházejících bojů, a jen asi 500 jejich vojáků pocházelo ze Španělska. Pod velením Antonia Josého de Sucre se naproti tomu nacházelo 5000 infanteristů, 1000 jezdců a jistý počet *montoneros*. Obě armády se vzájemně přibližovaly za neustálých úhybných manévru, což bylo projevem oboustranné zdráhavosti k zahájení rozhodujícího boje, ale což v řadách obou vojsk vedlo k vyčerpání z dlouhých pochodů, nedostatku potravy a nočních mrazů. K prvnímu střetu, jenž vyzněl ve prospěch royalistů, došlo 3. prosince.⁴¹ Ráno 9. prosince 1824, čili jen krátce po zmíněném Bolívarově vstupu do Limy, se obě vojska přiblížila na dohled ve vysokohorské pampě Ayacucho, nedaleko Huamangy.⁴² Tak se schylovalo k poslední rozhodující bitvě nejen v boji za nezávislost Peru, ale v latinskoamerických válkách za nezávislost vůbec. Boj byl zahájen útokem La Sernových oddílů, který však Sucreho vojáci odrazili a přešli do protiútoků. Bitva, v níž se na vlastenecké straně významně podíleli například grenadýři z tzv. peruánské legie nebo kavalerie pod velením generála Williama Millera, skončila po třech hodinách zdrcující porážkou místokrálovského vojska. Peruánští Indiáni, kteří vytvářeli většinu La Sernovy armády, se v závěrečné fázi bitvy dali na ústup a sám zraněný La Serna, jenž se boje zúčastnil v roli prostého vojáka, padl do zajetí. Celkové ztráty na royalistické straně činily 1400 padlých, 700 zraněných a asi 1000 zajatých, na straně independentistické zhruba 300 padlých a 600 zraněných. Independentistické, či vlastně kolumbijsko-peruánské vítězství v bitvě u Ayacucha bylo následováno vyjednáváním a kapitulací, jež se fakticky rovnala rezignaci na španělské panství v Peru ze strany místokrále La Serny, respektive za něj jednajícího generála Canteraca. Canterac byl vrchním velením namísto zajatého místokrále pověřen ostatními royalistickými důstojníky a o nabídce kapitulace Sucremu bylo rozhodnuto již první noc po bitvě.⁴³

Jednání trvala dva dny a v jejich závěru podepsali generálové Antonio José de Sucre a José Canterac osmnáctibodový dokument, který znamenal kapitulaci všech španělských sil v Peru, jehož částí, dosud ovládané royalisty, zároveň přecházely pod kontrolu independentistů. Součástí kapitulace byla též garance majetků všech Španělů v Peru a španělští i kreolští vojáci poražené royalistické armády si mohli

⁴¹ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 191-192; OPATRŇY, J.: Amerika v proměnách staletí, s. 62.

⁴² Již v únoru 1825 bylo město Huamanga přejmenováno rovněž na Ayacucho. – ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 192.

⁴³ Tamtéž.

vybrat místo svého dalšího pobytu, tedy odchod do Španělska či setrvání v zemi, kde jim Sucre nabídl možnost vstupu do independentistické armády, a dále ke kapitulaci patřil závazek, že republikánská vláda převezme dluhy místokrálovství, bude-li to schváleno Kongresem.⁴⁴ Generál Sucre propustil své zajatce a mezi Španěly, kteří se vraceli do své evropské vlasti, byl i poslední místokrál José de La Serna. Ten opustil Peru na počátku roku 1825 a o sedm let později zemřel ve Španělsku ve věku dvašedesáti let. Bylo ironií osudu, že mu zrovna v prosinci 1824 udělil Ferdinand VII. titul *Conde de los Andes* (tedy doslova hrabě z And).⁴⁵ Rovněž může být zajímavé dodat, že o více než století později měl do latinskoamerických dějin velmi výrazně zasáhnout jeden z jeho pravnuků, argentinský rodák a jeden z vůdců levicové revoluce na Kubě z roku 1959 Ernesto „Che“ Guevara de la Serna.

Po vítězství u Ayacucha a kapitulaci posledního španělského místokrále v Peru postupoval Sucre, povýšený na maršála, se svou armádou pomalu do Horního Peru. V této oblasti, dějišti předchozí roztržky mezi místokrálem La Sernou a samostatně jednajícím generálem Pedrem Antoniem Olañetou, zůstával se svým čtyřtisícovým vojskem oponentem postupujících independentistů právě konzervativní španělský generál Olañeta, kterého Bolívar označoval, ať z upřímné domněnky, propagandistických důvodů nebo z ironie, za stoupence americké nezávislosti. Třebaže s La Sernovou porážkou a kapitulací ztrácel Olañeta podporu hornoperuánského obyvatelstva, odmítl uznat nezávislost Peru výměnou za funkci guvernéra rozlehlé provincie Charcas (zasahující z andské hornoperuánské oblasti do nížin hlouběji v jihoamerickém vnitrozemí), jak mu bylo nabízeno z independentistické strany. Maršál Sucre ještě před svým tažením do Horního Peru uložil značnou kontribuci na Cuzco, odvedenou zčásti v penězích, zčásti v oděvech, pšenici, kukuřici a ovčích. V únoru 1825 před ním Olañeta ustoupil z La Pazu, kam Sucreho převážně kolumbijští vojáci vstoupili bez odporu. Zatímco se na republikánské straně další velký otazník vztahoval k budoucímu státoprávnímu postavení Horního Peru, do kterého se chystal vypravit Bolívar z Limy, na počátku dubna 1825 se celá Olañetova armáda vzdala, přičemž byl její velitel poblíž Potosí zastřelen jedním z vlastních vojáků. Většina Olañetových mužů přešla na stranu

⁴⁴ Tamtéž; OPATRŇY, J.: Amerika v proměnách staletí, s. 62-63.

⁴⁵ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 192.

nezávislosti, k čemuž je ostatně vyzval i Sucre.⁴⁶

I po Canterakově a La Sernově kapitulaci u Ayacucha odmítal přistoupit k témuž kroku také royalistický generál Rodil v pevnosti v Callau, avšak bylo zřejmé, že ukončení vzdoru jeho izolované posádky je pouze otázkou času. Bolívar, jemuž Sucreho vítězství u Ayacucha samozřejmě značně přispělo k prestiži, svolal v únoru 1825 v Limě zasedání peruánského Kongresu a jakkoliv se hned v úvodním projevu zřekl své dosavadní absolutní moci, jeho přívrženci z poslaneckých řad jej zvolili doživotním presidentem s diktátorskými pravomocemi. Za asistence maršála Sucreho se zatím začínal formovat nový státní útvar v prostoru Horního Peru, v jehož případě Bolívar předpokládal spojení s vlastním (tj. Dolním) Peru v jeden federativní celek, případně uznával nárok Spojených laplatských provincií na toto území. Sucre, jenž se mj. obával vzniku Velkého Peru jako konkurenta Velké Kolumbie, se naproti tomu stavěl za myšlenku, že by zde měl být vytvořen nezávislý stát. V tom se shodl s hornoperuánskými kreolskými zástupci v čele s Casimirem Olañetou, synovcem zavražděného royalistického generála, a o vhodnosti takového řešení se mu podařilo přesvědčit i Bolívara, jemuž psal o hrozbě anarchie, neposkytne-li se Hornímu Peru nezávislost.⁴⁷ Sám Bolívar se vydal do Horního Peru v dubnu 1825 a k předním účastníkům jeho doprovodu patřil Simón Rodríguez, jeho někdejší učitel z Caracasu, kterému nyní Bolívar svěřil úkol šířit z pozice vrchního inspektora nad školstvím progresivní osvícenské ideje v této části Jižní Ameriky.⁴⁸ Sucre na podnět Casimira Olañety svolal zákonodárné shromáždění zástupců hornoperuánských intendancií do města Chuquisaca. Tento parlament, zvolený za podmínek stanovení vyšší minimální hranice ročního příjmu k získání volebního práva a složený především z právníků a latifundistů, vyhlásil 6. srpna 1825 v budově chuquisacké univerzity San Francisco Javier nezávislost země, jíž o čtyři dny později na počest jihoamerického „Osvoboditele“ pojmenoval *República de Bolívar*. Takový název státu byl později pozměněn na Bolívijskou republiku. Alternativy podřízení země Buenos Aires, jež se svých nároků ostatně zřeklo, nebo jejího spojení s Peru byly tímto shromážděním již předtím zavrhnuty. Bolívar se zároveň rovněž zde stával hlavou státu s titulem *Protector* a na žádost poslanců v Chuquisace posléze

⁴⁶ Tamtéž, s. 239; KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 207-208; VICUÑA MACKENNA, B.: El Washington del Sur, s. 33.

⁴⁷ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 195, 239; OPATRŇÝ, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 131-132.

⁴⁸ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 208.

vypracoval pro nový stát konzervativně zabarvenou ústavu, se základními rysy v podstatě blízkými monarchistickým. Ta spolu s všeobecnými volbami uzákonila doživotní funkci presidenta, jenž měl navíc právo určit svého nástupce. Bolívijský Kongres přijal tuto „doživotní ústavu“ („*constitución vitalicia*“) v květnu 1826, přičemž ještě dříve jmenoval prvním bolívijským presidentem maršála Sucreho. Bolívar předal Sucremu nejvyšší státní funkci na konci roku 1825, ještě před svým návratem do Limy. Sucre přijal presidentský úřad ovšem jen na dva roky a v čele Bolívie poté ve skutečnosti stál pouze do roku 1828.⁴⁹ Z ideového hlediska bylo nápadné, že bolívijská ústava z roku 1825, jejímž prostřednictvím se její tvůrce pokusil řešit složitou soudobou situaci ve španělské Americe, dokládala jasný Bolívarův odklon od jeho dřívějších osvícenských a zejména rousseauovských myšlenek, z nichž Bolívar dříve vycházel, primárně právě pod vlivem Simóna Rodrígueza.⁵⁰ Zmiňovaný britský generál William Miller, jeden z velitelů osvobozenického vojska, se v období po bitvě u Ayacucha a pádu španělské moci v Horním Peru stal guvernérem v bolívijském Potosí a získal titul *Gran Mariscal del Perú* (Velký maršál Peru).⁵¹

Simón Bolívar, zaměstnán mezitím problematickými vztahy vůči Brazílii a posléze Spojeným laplatským provinciím, se vrátil do Limy až počátkem února 1826. Jeho představy o federativním spojení Peru a Bolívie, jež by s Velkou Kolumbií vytvořily jakousi andskou federaci, přitom dále přežívaly, což ještě v prosinci 1826, tedy již v době praktického selhání idejí hispanoamerické jednoty a v době, kdy on sám už Peru definitivně opustil, dosvědčovalo i dočasné přijetí jeho bolívijské ústavy peruánským parlamentem, uskutečněné na jeho přání.⁵² V roce 1824, ještě před přelomovým Sucreho vítězstvím u Ayacucha, bylo přitom i z hlediska širších Bolívarových mezinárodních zájmů významné, že Velká Británie, která při svém váhavém postoji k formálnímu uznání hispanoamerické nezávislosti rozlišovala mezi jednotlivými hispanoamerickými státy (rozhodně více než USA v roce 1822), na základě charakteru jejich vlád, institucí a politické konsolidace, preferovala právě Kolumbií jako stát, který si takové uznání zaslouhuje v první řadě. V srpnu 1824 o

⁴⁹ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 239-240.

⁵⁰ BOLLINGER, A.: Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika, s. 18.

⁵¹ FISHER, J. R.: „Viajeros británicos en América del Sur en la primera mitad del siglo XIX“, in: Ibero-Americana Pragensia. Año XXVII, s. 165.

⁵² ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 195-196.

tom kolumbijský ministr zahraničí z Bogoty zpravoval Bolívarova sekretáře Herese, přičemž se odvolával rovněž na londýnský tisk a na důkaz zasílal Heresovi do Peru výtažek z deníku *Courrier*.⁵³ Ve stejném období projevovalo významnou diplomatickou aktivitu v Evropě a zejména ve Velké Británii také Mexiko. V souladu se zájmem britského ministra zahraničí Canninga na dosažení dohody mezi Španělskem a jeho někdejšími koloniemi spoléhal na takovou variantu dalšího vývoje mexický ministr zahraničí Lucas Alamán, jenž se této záležitosti věnoval v instrukcích Josému Marianu Michelenu, jako mexickému důvěrnému jednateři v Evropě s pověřením mimořádného a zplnomocněného vyslance v Londýně, z 12. července 1824. Alamán rovněž projevil značnou dávku hispanoamerické solidarity, když se v souvislosti s případným vyjednáváním se Španělskem o uznání mexické nezávislosti a případném požadavku, aby Mexiko uznalo španělskou držbu Kuby a dalších zemí v Americe dosud pod španělskou vládou (kromě Portorika se v této době fakticky jednalo již jen o část Peru), zasazoval, aby se Mexiko ve smlouvě pokud možno vyhnulo závazku neuznání nezávislosti těchto zemí, bude-li jí dosaženo, i když nakonec podle něho nemělo být uznání nezávislosti Mexika komplikováno záležitostmi ostatních států. Michelena podle Alamánových pokynů rovněž neměl během jednání se Španělskem přistoupit na příměří, dokud Madrid neuzná mexickou nezávislost, poněvadž takového příměří by španělská strana mohla využít k posílení vlastních vojenských pozic vůči Mexiku a poté přerušit jednání. Dalším úkolem mexického diplomata bylo, vzhledem k očekávané přítomnosti kolumbijského vyslance na mírových jednáních se Španělskem, zkoumat záměry kolumbijské vlády v otázce Kuby, „aby ona republika nikdy nemohla vyvíjet nad tímto významným ostrovem vliv převyšující nad naším“.⁵⁴

José Mariano Michelena, jenž v červnu 1824 žádal v Londýně s úspěšnou odezvou o svou první schůzku s Georgem Canningem, byl mexickým zástupcem u britské vlády jmenován v reakci na předchozí britskou misi L. Herveye v Mexiku.⁵⁵ Jednalo se o v pořadí druhou mexickou misi tohoto druhu ve Velké Británii. V říjnu

⁵³ V tomto londýnském deníku z 9. června 1824 se Kolumbii jako první mezi hispanoamerickými státy slibovalo její uznání, neboť její vnitřní organizace byla nahlížena jako „nejuspořádanější a nejbližší dokonalosti“. – FUENTES, J., RODRÍGUEZ, F.: *Historia General de Venezuela*. Tomo X. *La Emancipacion del Peru*, s. 183.

⁵⁴ *La Diplomacia Mexicana*. Volumen tercero. *Compilación e indización de Enrique Santibáñez, Secretario de Legación. Segunda mision de Mexico en Inglaterra. Años de 1824-25*, México 1913, s. 40-41.

⁵⁵ Tamtéž, s. 25.

1824 informoval Michelena vládu v Ciudad de México o obsahu svého dalšího jednání s britským ministrem zahraničí, který se dotýkal opět uznání nezávislosti, míru se Španělskem, postojů Francie a pevného postavení mexické národní vlády. Jak Michelena zpravoval, Canning mu například vyložil základní britské postoje k hispanoamerické otázce. Šlo o víceméně již nastíněná stanoviska, podle nichž Londýn nahlíží na Mexiko a další státy zformované v bývalé španělské Americe jako na mocnosti válčící se Španělskem, od kterého se již fakticky odtrhly, že Velká Británie přes svou kompletní neutralitu nepřipustí, aby nějaká jiná evropská mocnost, přímo či nepřímo, pomáhala Španělsku v pokusu reconquisty jeho „kolonií“, že i když by si Londýn přál, aby Španělsko jako první formálně uznalo nezávislost svých někdejších kolonií, negativní postoj Španělska nezabrání, aby „Anglie v této záležitosti postupovala způsobem nejpříhodnějším svým zájmům“, a že národní vlajky válečných a obchodních lodí států nově vytvořených v Americe budou přijímány ve všech britských přístavech a na moři nahlíženy jako vlajky kterékoliv jiné spřátelené mocnosti. Britský ministr zahraničí se zajímal o formu státního zřízení v Mexiku, tj. jeho ústavu a formu exekutivní moci, stejně jako o hranice a rozlohu Mexické republiky, a jeho pozornosti neušel ani sousední stát, jenž se vytvořil v Guatemale. Hovořilo se o vztahu mezi Mexikem a Španělskem a o britském prostřednictví v jejich vzájemném konfliktu, o případném připojení Francie k tomuto prostřednictví. Francie však na mexické straně, vzhledem ke svému předchozímu zásahu ve prospěch Ferdinanda VII. ve Španělsku a vzhledem k dalším akcím, jako vyslání vojáků na Martinik za údajným účelem dobytí Haiti'any ovládaného Santo Dominga, budila v podstatě dojem nepřátelské síly. Na Canningovu otázku vztahů Mexika s dalšími evropskými státy zmínil Michelena dobré přijetí mexického zástupce v Nizozemí a vztahy s Francií, jež se udržují tak, aby nevedly ke střetům ani závazkům. V záležitosti politické stability a upevnění vnitřního řádu v Mexiku přišel hovor i na případ bývalého císaře Iturbideho, popraveného v červenci téhož roku v Tamaulipas. Sám Michelena označil bývalého mexického monarchu za „největší překážku, která se mohla objevit v zachování klidu“, a postup, jakého se Iturbide po svém návratu do Mexika dočkal, za důkaz rozhodnosti a přesnosti ve vykonávání nařízení.⁵⁶

V lednu 1825 Velká Británie oficiálně uznala nezávislost Spojených provincií

⁵⁶ Tamtéž, s. 93-98.

Río de la Plata, Kolumbie a Mexika, což byl výsledek Canningovy iniciativy, který přes odpor krále Jiřího IV. přesvědčil o nutnosti tohoto kroku ministerského předsedu lorda Liverpoola a argumentoval přitom také konkurencí ze strany USA.⁵⁷ Krátce poté, co Velká Británie vyslala svého vyslance do kolumbijské Bogoty, učinila totéž německá hanzovní města Hamburk a Brémy.⁵⁸ Válečný stav mezi hispanoamerickými státy a Španělskem přetrvával. V případě Mexika sehrál v této situaci specifickou roli Antonio López de Santa Anna, do roku 1825 vojenský guvernér Yucatánu. Svým postojem vůči centrální vládě v Ciudad de México se tento voják postavil plně do pozice místního federalismu a snad až separatismu, když odmítl dekret vlády z mexického hlavního města, zakazující obchod se Španělskem a jeho koloniemi. S úsudkem, že Yucatán nemůže existovat bez svých tradičních kontaktů, povolil generál Santa Anna pokračování v obchodních vazbách tohoto poloostrova s Kubou. Na druhou stranu, Santa Anna z Yucatánu plánoval invazi na Kubu, s cílem zmocnit se tohoto Španěly ovládaného ostrova, ovšem v roce 1825 byl ze své funkce odvolán. Stáhl se na svou haciendu v Manga de Clavo, obklopený svou klientelou z řad obchodníků a zemědělců z veracruzského regionu a počítající s početnou podporou mezi vojáky. Jeho skutečný politický vzestup měl přijít teprve v příštích letech, nicméně ve spojitosti s jeho plány invaze na Kubu z roku 1825 se hovoří o podpoře takového plánu ze strany mexického ministra války Manuela Gómeze Pedrazy, někdejšího Iturbideho straníka a později jednoho z kandidátů v presidentských volbách roku 1828, jenž stejně jako ministr zahraničí Alamán patřil ke konzervativnímu křídlu mexické politiky. Gómez Pedraza takový plán údajně přímo doporučoval, neboť jeho úspěch by vynesl Mexiku slávu a v případě neúspěchu by se země zbavila Santa Anny.⁵⁹ Mexiko přitom při svých zájmech, vztahujících se ke Kubě, upřednostňovalo vlastní případnou iniciativu před alternativou kooperace s Kolumbií, jak také v roce 1825 fakticky projevil mexický Kongres, když v reakci na kolumbijský návrh společné akce proti tomuto ostrovu odložil takový projekt na neurčitou dobu. Jako jeden z argumentů mu posloužil možný odpor Velké Británie, která by se v případě pádu španělské moci nad Kubou mohla obávat vzniku osvobozeneckého hnutí na nedaleké Jamajce.⁶⁰ Alternativa mexické nebo

⁵⁷ POLIŠENSKÝ, Josef, a kolektiv: Dějiny Latinské Ameriky, Praha 1979, s. 275.

⁵⁸ KIENZL, F.: Bolívar, s. 268.

⁵⁹ LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850, s. 170-172.

⁶⁰ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk, s. 116; Pokud se jedná o případ britské Jamajky a zdejšího independentismu, lze poznamenat, že již v roce 1782, tedy

kolumbijské anexe Kuby však byla nepřijatelná pro USA, stavící se v první řadě proti jejímu přechodu do britského držení.

V době přetrvávajícího konfliktního vztahu mezi Španělskem a mladými hispanoamerickými státy se za přičinění britské diplomacie podařilo dosáhnout narovnání ve vztahu mezi Portugalskem a Brazílií, což byl krok zásadní v podstatě pro celé portugalské impérium, tedy nejen pro samotnou koloniální metropoli a rozlehlou bývalou kolonii v Jižní Americe, která se od roku 1815 těšila statutu rovnoprávného království. V první řadě se to vztahovalo na portugalské osady v africké Angole, jejíž bílé obyvatelstvo v pobřežních městech Luanda a Benguela bylo rovněž plně zapojeno do víru portugalských a brazilských událostí po roce 1820. Také tito portugalské kolonisté si zvolili tři své zástupce do lisabonských kortesů, z nichž ovšem jeden vykonával funkci soudce v brazilském Pernambuku, a pod vlivem emancipačního procesu v Brazílii se rovněž zde objevily myšlenky na nezávislost Angoly, vedené bělochy, nebo spíše, a to zejména v Benguele, na její spojení do volné federace s Brazílií. Kromě jiného ostatně i obchodní kontakty této africké kolonie s Brazílií dosahovaly znatelně vyššího obrátu než se samotným Portugalskem. Hrozba koloniálních úřadů v Luandě přiměla vůdce benguelských vzbouřenců k útěku právě do Brazílie.⁶¹

Portugalsko naznačilo ochotu přistoupit na brazilský návrh k jednání z dubna 1824, ale tento proces byl v důsledku přístupu portugalského vyjednavatele hraběte Vila Reala brzděn, a rozhodující pozici v záležitosti zaujal britský ministr zahraničí Canning. Podle Canningova návrhu mělo Portugalsko uznat nezávislost Brazílie, projeví-li brazilská strana souhlas s tajným článkem dohody, podle níž po očekávané smrti krále Jana VI. nastoupí na portugalský trůn brazilský císař Pedro, jako jeho prvorozený syn, nebo Pedrova nejstarší dcera Maria da Glória. Hrabě Vila Real odpověděl návrhem, naznačujícím cíl opětného imperiálního spojení Portugalska a Brazílie, totiž, aby Jan VI. nesl titul císaře a Pedro císaře-regenta. Britský ministr zahraničí, který ve stejné době vyhlásil zájem Londýna na uzavření obchodních smluv s Kolumbií, Mexikem a Buenos Aires, jmenoval Charlese Stuarta,

v době války USA za nezávislost a francouzsko-španělské válečné koalice proti Velké Británii, právě Španělé, v souvislosti s přípravami francouzsko-španělského útoku na tento ostrov, spoléhali na ochotu velkých pozemkových vlastníků z Jamajky následovat příkladu severoamerických osadníků. – Documentos relativos a la Independencia de Norteamérica existentes en archivos españoles. I, 1 Archivo General de Indias. Sección de Gobierno (años 1752-1822), por purificación Medina Encina bajo la dirección de Rosario Parra Cala, Madrid 1977, s. 231-233.

⁶¹ KLÍMA, J.: Dějiny Angoly, s. 83-84.

předchozího britského velvyslance v Paříži, zvláštním vyslancem v Portugalsku, kde měl jednat o upřesnění portugalských požadavků a podmínek uznání brazilské nezávislosti. Stuart odjel do Lisabonu v březnu 1825 a odtud ke konci května pokračoval se seznamem zmíněných požadavků a podmínek do Rio de Janeiro. Výsledkem jeho zprostředkovatelské činnosti se stala smlouva z 29. srpna 1825, podle jejíhož znění uznával portugalský král Jan VI. Brazílii jako samostatné císařství, oddělené od království Portugalska a Algarve, a svého syna Pedra jako brazilského císaře. Za uznání nezávislosti obdrželo Portugalsko od Brazilského císařství dva miliony liber šterlinků. Z brazilské strany byl dán slib, že se Brazílie nikdy nepokusí přivlastnit si jakékoliv portugalské území v Africe či Asii, což bylo důležité i vzhledem k jmenovanému případu Angoly, ale současně slib pomoci k obraně těchto kolonií v případě agrese.⁶² Zároveň zůstávala brazilskému císaři Pedrovi I., i pro Velkou Británii rozhodně přijatelnějším v roli portugalského panovníka než jeho proabsolutistický a v Rakousku dosud pobývajícím bratr Miguel, otevřená cesta k portugalskému trůnu, které se vzdal až v květnu 1826, tedy po smrti Jana VI., ve prospěch své sedmileté dcery Marie da Glória. Na toto jeho rozhodnutí měla velký vliv opozice z brazilské strany. Nedlouho předtím vydal pro Portugalsko umírněnou ústavu, tzv. Ústavní chartu (*Carta Constitucional*), blízkou konstituci brazilské.⁶³ Vyloučení alternativy vzniku portugalsko-brazilské personální unie v podstatě definitivně dovršilo proces politického osamostatnění Brazílie, i když se životní osudy Pedra I. (v Portugalsku Pedra IV.) přece jen měly uzavřít na Pyrenejském poloostrově. To však bylo již po jeho abdikaci z brazilského císařského trůnu v roce 1831, kterou učinil ve prospěch svého tehdy pětiletého syna. K otázce vazeb Brazílie s portugalskými koloniemi lze například dodat, že ačkoliv se Pedro I. zřekl vlivu na Angolu, až do roku 1845 zůstávala arcibiskupovi ze Salvadoru da Bahia podřízena angolsko-konžská diecéze.⁶⁴

Oficiální uznání brazilské nezávislosti Lisabonem odstraňovalo překážky k témuž aktu ze strany dalších evropských států. To se týkalo vztahů Brazílie s Velkou Británií a Francií, stejně jako s Rakouským císařstvím, které

⁶² KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 198; CÉSPEDES, G.: La Independencia de Iberoamérica, s. 106.

⁶³ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 201; KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 132-133; OBRY, O.: Grüner Purpur. Brasiliens erste Kaiserin Erzherzogin Leopoldine, s. 279.

⁶⁴ Teprve na základě buly papeže Řehoře XVI. z ledna 1845 bylo toto africké biskupství podřízeno Lisabonu. – KLÍMA, J.: Dějiny Angoly, s. 91.

navázalo styky s Brazílií v prosinci 1825. Major Schäffer, sám původem z Bavorska, rozšířil kontakty s Brazílií rovněž do menších německých států, přičemž svou kampaň za účelem povzbuzení vystěhovalectví do Brazílie zahájil na severu Německa.⁶⁵ V lednu 1826 jmenovalo svého diplomatického zástupce do Rio de Janeiro Švédsko. Brazílie současně zachovávala neutralitu ve válce mezi hispanoamerickými republikami a Španělskem, což potvrdil i císař Pedro I. po incidentu, který v roce 1825 vyvolal guvernér vnitrozemského Mato Grossa tím, že vyslal 400 ozbrojenců, aby pro Brazílii zabrali řídké zalidněné nížinaté oblasti severně a východně od bolívijských And, nazývané podle indiánských kmenů Mojos a Chiquitos.⁶⁶ Akce vyvolala protest bolívijského presidenta Sucreho a vrchního kolumbijského a peruánského představitele Bolívara, který současně vyjádřil solidaritu Buenos Aires ve sporu s Brazílií, týkajícím se Cisplatiny, a dokonce uvažoval o vyhlášení války Brazílii. Bolívarovo oznámení, že „národy Kolumbie, Peru a Argentiny budou hájit svá práva a demokratické instituce,“ adresované z Horního Peru brazilskému císaři, však nenacházelo pochopení v samotné Kolumbii, rovněž s ohledem na širší mezinárodní souvislosti, a situaci nakonec ovlivnil také antagonismus mezi Bolívarem a Bernardinem Rivadaviou jako novým presidentem Spojených provincií.⁶⁷ Brazilský monarcha, spolu s potvrzením zmíněné neutrality, akci vedenou z Mato Grossa odvolal.

Spor mezi Brazílií a Buenos Aires zatím narostl do mnohem závažnějších rozměrů. Již v březnu 1825 čtyři desítky ozbrojenců, kteří vyrazili od břehů Buenos Aires, zahájily v Cisplatině ozbrojený boj proti brazilské nadvládě. V jejich čele stáli bývalí Artigasovi důstojníci Juan Antonio Lavalleja a Manuel Oribe. Tato výprava tzv. „třiatřiceti Uruguayců“ (*orientales*) se rychle rozšiřovala o stovky obyvatel této bývalé laplatské provincie, mezi nimiž byl i Fructoso Rivera, jiný z někdejších Artigasových velitelů, jenž po portugalsko-brazilském vítězství v Banda Oriental přešel na portugalskou stranu, a již v květnu

⁶⁵ OBRY, O.: *Grüner Purpur*, s. 260.

⁶⁶ KLÍMA, J.: *Dějiny Brazílie*, s. 198.

⁶⁷ Ke zdrženlivosti vedl Bolívara kolumbijský vicepresident Santander, s tvrzením, že Brazílie není nepřitelem Kolumbie a (navíc pod vlivem zpráv o pohybu francouzské flotily v Karibském moři a přípravách expedice proti Kolumbii na Kubě) že účast Kolumbie ve válce proti Brazilskému císařství by mohla popudit velmoci Svaté aliance k vystoupení na straně Španělska. K Bolívarovu postupu do oblasti La Platy nedal svolení kolumbijský Kongres. Po zvolení Bernardina Rivadavii do čela Spojených provincií se Bolívarových sympatií dožadovali argentinští federalističtí odpůrci Rivadavii, kdežto Rivadavia hledal podporu u Velké Británie proti šíření Bolívarova vlivu v Jižní Americe. – LIÉVANO AGUIRRE, I.: *Bolívar*, s. 425- 429, 431-433; KIENZL, F.: *Bolívar*, s. 268-269.

1825 tito uruguayští independentisté obléhali Montevideo.⁶⁸ V severněji položeném vnitrozemském městě Florida se posléze utvářely základy samostatného uruguayského státu, ačkoliv vyhlášení nezávislosti na Brazílii z 25. srpna 1825 provázelo prohlášení o dobrovolném připojení Banda Oriental ke svazku Spojených laplatských provincií. Vojenská nadvláda Brazílie ztrácela podporu a do konce roku 1825 oddíly uruguayských *gauchos*, podporovaných buenosaireskou vládou, vytlačily po vítězstvích u Rincónu de las Gallinas a Sarandí brazilské síly ze země. Situace vyústila na přelomu let 1825-1826 ve vzájemně vyhlášenou válku mezi Brazilským císařstvím a Spojenými provinciemi Río de la Plata a argentinský vojenský zásah.

Brazílie vyšla z konfliktu jako poražená. Její situace v tomto období byla ovlivněna finančními problémy, k nimž přispěla i uvedená suma, vyplacená Portugalsku za uznání nezávislosti, a které nevyřešila ani půjčka, kterou brazilský diplomat Felisberto Caldeira Brant Pontes získal od londýnských bank, například od Rothschilda - i když příslibem další britské přízně se zdála smlouva s Velkou Británií z listopadu 1826, jíž brazilská strana slibovala zrušit obchod s otroky do března 1830.⁶⁹ Na druhou stranu, ve finanční nouzi se ocitly i Spojené provincie, které udržování dvacetitisícové armády stálo v této době více peněz než všechny předchozí boje za nezávislost dohromady a které se staly nesolventním dlužníkem britského bankovního domu Baring Brothers, od kterého Bernardino Rivadavia v roce 1824, během své návštěvy ve Velké Británii, vyjednal úvěr ve výši jednoho milionu liber. Hospodářskou situaci na laplatské straně zkomplikovala dočasná brazilská námořní blokáda Buenos Aires.⁷⁰ Ovšem brazilská armáda, bojující proti uruguaysko-argentinským silám na jižním pomezí brazilského impéria, se potýkala s demoralizací a po smrti císařovny Leopoldiny na konci roku 1826 se v jejích řadách vzbouřili němečtí žoldnéři.⁷¹ V únoru 1827 utrpěli Brazilci porážku u Ituzaingó a nacházeli se na ústupu již na území Rio Grande do Sul. Uruguayský generál Rivera poté dobyl brazilskou část oblasti Misiones. Válku ukončila až britská arbitráž a předběžná mírová smlouva z Rio de Janeira v srpnu 1828, podepsaná brazilským císařem Pedrem I. a buenosaireským guvernérem Manuelem Dorregem.

⁶⁸ Jak bylo výše naznačeno, navzdory názvu, s nímž tato expedice vstoupila do dějin, bylo jejich účastníků o něco více než 33. Pouze u jednadvaceti z nich je známo, že byli skutečnými *orientales*, tedy původem z Banda Oriental, pozdější Uruguaye. – CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 110-111.

⁶⁹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 198-200.

⁷⁰ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 130-132.

⁷¹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 200.

Pod britským tlakem uznaly obě strany, tedy vlády v Rio de Janeiru i Buenos Aires, existenci nezávislé Uruguayské republiky.

Vznik tohoto nárazníkového státu mezi Brazílií a Argentinou byl v souladu se zájmy britské politiky. Nezávislá Uruguay měla z britského pohledu sloužit k zajištění mocenské rovnováhy v laplatském regionu i posílení vlastního britského vlivu - k britským zájmům patřilo vytvořit z Montevidea jakýsi svobodný přístav, jenž by zajišťoval volnou plavbu v Laplatském zálivu.⁷² Ostatně, skutečná nezávislost nového uruguayského státu, nepřiliš rozlehlého ve srovnání s územím svých brazilských a argentinských sousedů a velice řídké zalidněného,⁷³ měla ještě dlouho omezený charakter, a Brazílie a Argentina, případně Velká Británie a Francie byly vnějšími silami, které v příštích desetiletích výrazně zasahovaly do konfliktního vnitropolitického vývoje v zemi. Takový vývoj byl od třicátých let podmíněn spory mezi uruguayskými *caudillos*, hlavními uruguayskými veliteli z osvobozené války proti Brazílii let 1825-1828. Na argentinské straně byla válka proti Brazílii, jako „vlastenecký boj“, obhajována Bernardinem Rivadaviou, unitaristickým politikem, jenž byl v roce 1826 zvolen prezidentem tzv. Spojených provincií Jižní Ameriky. Ale už v červenci 1827 podal pod tlakem otevřeného odporu provincií proti jeho poměrně centralistické ústavě demisi a země, jejíž název byl ze Spojených provincií změněn na Argentinskou konfederaci (*Confederación Argentina*), se znovu ocitla v občanské válce. V čele centrální buenosaireské vlády stanul zmíněný Manuel Dorrego. Na straně brazilské nepřispěla ztráta Cisplatinu v roce 1828 k politické pozici císaře Pedra I.

Uruguayské nezávislosti však bylo dosaženo v době, kdy jinde v bývalé španělské Americe byl již prakticky zcela dovršen proces osvobozených válek proti Španělsku. Hispanoamerické války za nezávislost současně končily v období, kdy došlo k personálním změnám v čele některých velmocí, jejichž role na pozadí událostí v někdejších španělských koloniích byla důležitá. Již v září 1824 zemřel francouzský král Ludvík XVIII. a na trůně jej vystřídal jeho bratr hrabě z Artois jako Karel X., obklopen ultraroyalisty a náchylný k absolutistickým tendencím, jenž měl vládnout ve Francii do revoluce v roce 1830. V USA se v roce 1825 ujal presidentského úřadu bývalý státní sekretář John Quincy Adams, vítěz

⁷² CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 111.

⁷³ Kolem roku 1830 žilo v Uruguayi na ploše zhruba 187 000 km² pouze sotva 75 000 obyvatel. Čtvrtina z nich sídlila v Montevideu. – CHALUPA, J.: c. d., s. 271.

presidentských voleb z předchozího roku. Vicepresidentem tohoto předního autora Monroeovy doktríny se stal John C. Calhoun, předchozí ministr války v Monroeově administrativě, zatímco funkci ministra zahraničí zaujal nyní bývalý šéf dolní komory Kongresu USA a zastánce hispanoamerické nezávislosti Henry Clay. V listopadu 1825 zemřel nečekaně ruský car Alexandr I. Nástup jeho bratra Mikuláše I. na carský trůn byl doprovázen pokusem o revoluční vystoupení liberálně orientovaného ruského důstojnictva. Kromě toho, bylo již zmíněno úmrtí portugalského krále Jana VI. v březnu 1826.

V době, kdy Velká Británie konečně přikročila k oficiálnímu uznání nezávislosti latinskoamerických států, byla její pozice jako hlavního vnějšího mocenského faktoru v těchto nedávno osamostatněných zemích bezkonkurenční. Před britským vlivem ustupoval i vliv USA, které ostatně samy už v letech 1824-1825 projevíly směrem k některým latinskoamerickým vládám náznaky opatrnosti, pokud se jednalo o otázku náhledu na Monroeovu proklamaci z prosince 1823 jako na záležitost, jež by vedla Washington k nějakým spojeneckým závazkům. V samotném severoamerickém Kongresu byla kritika presidentovy deklaráce z roku 1823 a jejího případného dopadu, jenž se vztahoval na možný závazek USA ve věci latinskoamerické nezávislosti a jejich vztahy vůči evropským mocnostem, sice vcelku ojedinelá, ale již v červenci 1824 musel John Quincy Adams, tehdy stále ještě ministr zahraničí, v souvislosti s prosincovou severoamerickou deklarací reagovat na požadavek uzavření spojenecké smlouvy ze strany Kolumbie, jenž byl vyvolán zvěstmi o možném konečném cíli francouzské mise nastolení monarchie v zemi. Adams na adresu kolumbijského vyslance v USA Josého Maríi Salazara minimalizoval takové nebezpečí a přislíbil ráznější kroky ze strany USA, podniknuté v součinnosti presidenta s Kongresem, v případě znovuobjevení krize. Současně fakticky přiznal relativní mocenskou slabost Spojených států a jejich závislost na Velké Británii v takovém případě, když označil jednání nepřímou s Londýnem za jediné účinné řešení, jež by mohlo předcházet „jakémukoliv spojení mezi Spojenými státy a Kolumbijskou republikou, nebo v jakémkoliv případě souvisejícím s tím“.⁷⁴ Případnou spolupráci s Velkou Británií v této záležitosti naznačil také

⁷⁴ J. Q. Adams označil doslova za „zřejmé, že by Spojené státy nemohly podniknout odpor silou zbraní, bez předběžného dorozumění s těmi evropskými mocnostmi, jejichž zájmy a zásady by od nich zabezpečily aktivní a účinnou spolupráci v záležitosti“. – PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 69-70.

president Monroe, který ve svém poselství z roku 1824 zopakoval zásady severoamerické politiky z roku předcházejícího.⁷⁵

Obdobný přístup jako vůči Kolumbii v roce 1824 tak USA zaujaly směrem k Brazílii, která v lednu 1825, ještě než bylo britským prostřednictvím dojednáno uznání její nezávislosti Portugalskem, žádala Washington o uzavření útočné a obranné aliance proti vlastní bývalé koloniální metropoli a proti každé evropské mocnosti, která by mohla Portugalsku pomoci v jejím podrobení. Již zmíněný případ francouzské flotily, která v srpnu 1825 připlula k pobřeží Haiti a požadovala od jeho vlády vysoké odškodné za uznání nezávislosti této někdejší francouzské kolonie, nevyvolal ve vedení USA pozornost třeba z rovněž uvedených důvodů (vliv jižanských otrokářských států, neexistence haitského diplomatického zastoupení ve Washingtonu), ale francouzská akce vzbudila znepokojení v latinskoamerických zemích a v první řadě v Mexiku, jehož vláda se obrátila na Joela Poinsetta, severoamerického vyslance v Ciudad de México, o pomoc. Poinsett však již předem poukazoval na neexistenci jakéhokoliv závazku ze strany USA a žádný závazek Mexiku následně neposkytl ani Henry Clay, již ve funkci severoamerického státního sekretáře, jenž pouze eventuální hrozbu z francouzské strany opět minimalizoval.⁷⁶

Stav, kdy i USA více či méně otevřeně uznávaly velmocenskou převahu Velké Británie i na západní polokouli, vylučoval utváření uzavřeného „amerického systému“, nežádoucího pro britského ministra zahraničí Canninga. Rozlehlé prostory mezi Mexikem a La Platou zároveň Britům otvíraly možnosti žádaných hospodářských aktivit. Po období jisté stagnace po roce 1815, způsobené momentálním přesycením laplatského trhu a vyčerpáním laplatských zlatých a stříbrných rezerv, pocházela v roce 1822 z Velké Británie opět více než polovina celkového dovozu do Buenos Aires. Angličtí obchodníci, kteří se ze strany buenosaireské vlády dočkali řady výhod (ta se například vzdala i svých pravomocí ve věci jejich zdaňování), fakticky ovládli také buenosaireskou Národní banku, jež byla zřízena z části finančních prostředků, získaných v Londýně Rivadaviou. Sám Rivadavia byl přívržencem těsných ekonomických vztahů s Velkou Británií a jedním z výsledků jeho návštěvy v Británii v roce 1824 bylo též podepsání smlouvy o zřízení Důlní laplatské společnosti, jež měla za pomoci britského kapitálu hledat nová

⁷⁵ Tamtéž, s. 70.

⁷⁶ Tamtéž, s. 70-71.

ložiska drahých kovů na argentinském území.⁷⁷ Velké pozornosti se ve Velké Británii těšilo například stříbrné bohatství Peru a v této souvislosti vzniklo v Londýně již v době před bitvou u Ayacucha několik společností s celkovým kapitálem v hodnotě 4 600 000 liber, jejichž aktivita však byla ukončena pro nedostatek pracovních sil a s britskou finanční krizí, spojenou s krachem londýnské burzy, v roce 1825. Největší z nich se jmenovaly Peruánská důlní společnost (*Peruvian Mining Company*) a Anglo-peruánské důlní sdružení (*Anglo-Peruvian Mining Association*).⁷⁸ Britský vliv posílily obchodní smlouvy, které Británie uzavřela s jednotlivými latinskoamerickými státy krátce po jejich oficiálním uznání, jako třeba s Kolumbií v dubnu 1825.⁷⁹ Britská i jiná poptávka po surovinách mohla být stimulačním faktorem pro zemědělskou produkci v Latinské Americe a britský kapitál přinášel investice do některých odvětví zemědělství a do dolů. Na druhou stranu masivní britský dovoz zejména textilního zboží znamenal pochopitelně konkurenci a ohrožení pro domácí výrobu.

Zatímco z hlediska USA nebyly zásady Monroeovy proklamace z prosince 1823 ještě předpokladem k uzavření otevřených spojenectví s jednotlivými latinskoamerickými státy, přispěla Velká Británie v roce 1825 k pádu posledního španělského opěrného bodu na území Mexika. Lze zmínit, že mexický vyslanec Michelena při svém setkání s Georgem Canningem, o němž psal 13. října 1824, dokonce nastínil i žádost o britský ozbrojený zásah na straně mexické vlády. To souviselo s hovorem o nabídce obchodních výhod pro Španělsko v Mexiku v případě jednání o míru a uznání nezávislosti, která jako alternativa nebyla z mexické strany přijímána s velkou ochotou, rovněž vzhledem k obrovské finanční částce, jejíž vyplacení Španělsku jako uznání dluhu nařídil mexický Kongres.⁸⁰ Na kapitulaci pevnosti San Juan de Ulúa u Veracruz, vnímané jako stálá hrozba španělské invaze do Mexika, se v rozhodující míře podílely lodě, poskytnuté Mexiku Velkou Británií.

⁷⁷ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 129-130.

⁷⁸ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 193-194.

⁷⁹ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 228.

⁸⁰ José Mariano Michelena v tomto rozhovoru s Georgem Canningem naznačil, že obchodní výhody Španělsku by mohly být poskytnuty pouze v záležitosti zemědělských, ale nikoliv manufakturních produktů, a že by Mexiko tuto „novou oběť“ učinilo vlastně jen s ohledem na Británii. Jak sám Michelena napsal, doslova Canningovi řekl, že „s ohledem na tak velké oběti Mexiko očekává, že Anglie udělá vše možné k zaujmutí rychlého rozhodnutí“, které by mohlo sloužit k prospěchu mexické vlády, tedy i rozhodnutí k válce, že uvolní své prostředky, aby zničila jakékoliv španělské síly, které se mohou objevit v Mexickém zálivu, přinutila ke kapitulaci pevnost San Juan de Ulúa („*el Castillo*“) a blokovala samotné Španělsko u jeho pobřeží. – La Diplomacia Mexicana. Volumen tercero. Segunda mision de Mexico en Inglaterra, s. 97.

Obránci pevnosti dostali možnost čestné kapitulace a odplutí do kubánské Havany.⁸¹ Odchod posledních španělských vojáků z Mexika předcházela obdobnému procesu v Peru a Chile. 23. ledna 1826 se vzdalo asi 400 royalistů v obléhané pevnosti Real Felipe v peruánském Callau, v zuboženém stavu (podle svědectví mimochodem „vypadali jako strašidla“), byť s vlajícími prapory.⁸² Stejně tak byl v lednu 1826 ukončen odpor royalistické posádky v Ancudu na jihochilském Chiloé. Do Španělska se vraceli tzv. *ayacuchos*, jak se zde, podle dějiště bitvy, jež definitivně rozhodla o vítězství hispanoamerických independentistů, hanlivě přezdívalo vojákům, navrátilším se z Ameriky.⁸³ Španělská vojenská přítomnost na americké pevnině se definitivně vytratila. Z někdejšího obrovitého španělského koloniálního impéria na západní polokouli zbývaly již pouze ostrovy Kuba a Portoriko, jejichž případ zůstal na hispanoamerické straně vnímán za nedořešený. Koloniální válka Španělska proti svým bývalým državám po více než půldruhém desetiletí skončila, i když ani toto tvrzení není úplně přesné. Nepřátelství přetrvávalo a Madrid teprve v průběhu dalších desetiletí postupně normalizoval své vztahy s jednotlivými hispanoamerickými státy, respektive vůbec přistupoval k uznání jejich nezávislosti. Zcela názorným projevem pokračování tohoto konfliktního vztahu byl výsadek španělského generála Barradase z Kuby v mexickém Tampiku v červenci 1829, donucený posléze ke kapitulaci generálem Santa Annou. Ale latinskoamerické války za nezávislost rezonovaly ještě i mnohem déle - v každém případě s demonstrací španělské námořní síly u peruánských břehů po roce 1862 a obsazením ostrovů Chíncha, vzhledem k tomu, že Španělsko do této doby stále neuznávalo nezávislost Peru. Otázky trvalého udržení nezávislosti hispanoamerických států a současně jejich další vzájemné kooperace a těsnější jednoty měly být tématy jednání kontinentálního kongresu v Panamě, iniciovaného Simónem Bolívarem. Jeho přípravy poznamenaly situaci ve španělské Americe v období po independentistickém vítězství v Peru, ovšem už samotná idea tohoto kongresu byla provázena nejasnostmi. Problém udržení nezávislosti byl aktuální s ohledem na přetrvávající válečný stav se Španělskem, případně i podezřívavost vůči záměrům Francie. Pokud jde o záležitost hispanoamerické jednoty, v době, kdy mělo podle Bolívarových představ chystané shromáždění na Panamské šíji položit základy hispanoamerické konfederaci, objevily se vážné

⁸¹ KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 169-170.

⁸² KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 223; OPATRŇÝ, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 131.

⁸³ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 364.

příznaky, které slibovaly rozpad samotné Velké Kolumbie a které byly prvořadě podmíněné rozpory mezi vlivným a ambiciózním Josém Antoniem Páezem ve Venezuele a centrálním vedením v Bogotě. Zatímco Páez ještě v době Bolívarova pobytu v bolívijské Chuquisace radil Bolívarovi, s odvoláním na intriky a zmatky ve Venezuele, aby po vzoru Napoleona Bonaparta nastolil ve Venezuele a v Jižní Americe monarchii, a s návrhem na Bolívarovu korunovaci vyslal emisary do Limy, kolumbijský vicepresident Francisco de Paula Santander nevěřil v životaschopnost Velké Kolumbie, přičemž však odmítal její federalizaci, neboť to by podle něj vytvořilo podmínky k návratu španělské nadvlády. Zatímco vyostřený rozpor mezi samostatně jednajícím Páezem a bogotským Kongresem vyvrcholil v dubnu 1826 prakticky v otevřený venezuelský separatismus pod Páezovou autoritou, prohluboval se názorový rozkol mezi Santanderem a Bolívarem, zdržujícím se zatím v navenek loajální Limě.⁸⁴

Jistý názorový rozdíl mezi Bolívarem a jeho kolumbijským zástupcem se projevil ostatně i v přípravách na jednání Panamského kongresu. Toho se podle prvotní Bolívarovy koncepce měli zúčastnit pouze zástupci hispanoamerických států, což spíše odpovídalo jeho tradičním představám, ovšem Santander již v únoru 1825 rozšířil projekt rovněž na ideu pozvání zástupců USA a Brazílie.⁸⁵ Současně však Bolívar přikládal velký význam tomu, aby byl na jednáních v Panamě přítomen britský diplomatický zástupce, což plně korespondovalo s jeho představou britské ochrany nezávislosti hispanoamerických republik a jejich partnerství s Velkou Británií a což bylo zčásti vnímáno jako ochrana právě proti vlivu USA. V únoru 1826 vyzdvihl Bolívar britskou účast na připravované panamerické konferenci ve svém limském memorandu, v němž stálo, že „tento kongres je nadán vytvořit zastupitelštější, nevyhnutelnější, pevnější spojení než jakékoliv jiné, existující do dnešního dne na Zemi“, přičemž britskou účastí, výhodnou pro Ameriku i Velkou Británii, mělo zastínit Svatou alianci.⁸⁶ Pokud jde o vztah k USA, s jejich ideou vlastního velmocenského prvenství na západní polokouli, sám Bolívar a mexický prezident Guadalupe Victoria vítali britské zastoupení na Panamském kongresu jako hráz proti severoamerickému vlivu.⁸⁷ Mexiko pro svou zeměpisnou polohu a celkový

⁸⁴ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 219-222; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 485.

⁸⁵ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 228.

⁸⁶ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 106.

⁸⁷ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 231.

potenciál hrálo velmi důležitou úlohu v Bolívarových kontinentálních vizích. Konzervativní tvůrce mexické zahraniční politiky Lucas Alamán, jenž se obával příliš silného vlivu nejen ze strany USA, ale také ze strany Bolívara a jeho liberalismu (podobně jako Rivadavia v Buenos Aires), se sice postavil za aktivní účast své země na kongresu v Panamě, ale také se přiklonil k tomu, aby na něm byly zastoupeny USA, stejně jako hájil účast Brazílie, s vysvětlením, že její vnitřní monarchistické zřízení by nemělo vytvářet překážku při jednáních, vztahujících se k zahraniční politice amerických států.⁸⁸ Pozvánky na panamská jednání, primárně zamýšlená jako konference diplomatických zástupců hispanoamerických států, se tak dostalo též USA, ze strany kolumbijské vlády, ale i Mexika a Středoamerických provincií. Proti původní Bolívarově vůli byla pozvána rovněž císařská Brazílie. Naproti tomu prakticky ignorováno bylo Haiti.⁸⁹

Jednání Panamského kongresu, proběhnuvších mezi 22. červnem a 15. červencem 1826, se však nakonec nezúčastnili ani zástupci všech pozvaných hispanoamerických států. Pozvání odmítla vláda Spojených laplatských provincií, válčící právě s Brazílií o oblast Banda Oriental, které se přičila myšlenka účasti v jednání, v němž hrála rozhodující roli Kolumbie, a nové závislosti na zbudovaném kontinentálním systému, k čemuž patřila i Santanderova pozvánka do USA - a to přes prvotní rozhodnutí buenosaireské vlády v čele s guvernérem Las Herasem a následný slib Bernardina Rivadavii vyslat do Panamy své delegáty. Navíc zde existovala averze vůči Bolívarovi mezi přáteli generála San Martína, v důsledku San Martínovy rezignace v roce 1822.⁹⁰ Svoji účast přislíbilo rovněž Chile, ale pak s omluvou ani ono nevyslalo do Panamy ani pozorovatele. S odvoláním na problémy vnitřní konsolidace se jednání v Panamě nezúčastnila ani Bolívie, kde narůstala nespokojenost s maršálem Sucrem v presidentském úřadě a se stavem faktické kolumbijsko-peruánské okupace. Vyslání svého delegáta do Panamy vážně připravoval brazilský císař Pedro I., jehož monarchistický režim se obecně netěšil Bolívarově oblibě. Okolnosti, spojené s probíhající válkou proti Spojeným

⁸⁸ LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 445-447.

⁸⁹ CONNELL- SMITH, Gordon: The Inter-American System, London, NewYork, Toronto 1966, s. 37-38.

⁹⁰ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 112-114; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 443-444; OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 132.

provinciím, však vedly též k brazilské absenci.⁹¹ Přitom ve Velké Británii, která určila lorda Ponsonbyho jako svého diplomatického zprostředkovatele v brazilsko-argentinském konfliktu, existoval předpoklad, že by se připravovaný kongres mohl řešením této tematiky zabývat, a George Canning byl v takovém případě rozhodnut prosadit britské prostřednictví k vyřešení sporu i v Panamě. Vždyť již v říjnu 1825, ještě před otevřeným buenosaireským zásahem do bojů v Banda Oriental, navrhoval Canning vedení v Buenos Aires, prostřednictvím britského vyslance Parishe, vyřešit spornou otázku s Brazílií na kongresu amerických států, jenž by se měl konat v Quitu, nedojde-li dříve k přátelskému narovnání.⁹²

V USA vzbudilo pozvání na panamskou konferenci značný rozruch, doprovázený dlouhými diskusemi v Kongresu a zájmem veřejnosti. Z hlediska zájmů Washingtonu byla velmi zásadní otázka hispanoamerické osvobozené expedice na Kubu a Portoriko, která se měla také dostat na pořad jednání kongresu v Panamě a která byla provázána konkrétně se zájmy Mexika a Kolumbie. V červnu 1825 zpravil severoamerický vyslanec v Ciudad de México Joel Poinsett svou vládu o zmíněném návrhu kolumbijské vlády Mexiku na společný postup v záležitosti Kuby a je zřejmé, že právě Poinsettovy zprávy o reálné možnosti výpravy hispanoamerických sil proti španělským pozicím na Kubě přiměly presidenta Johna Quincyho Adamse, aby se rázněji zasazoval o účast USA na panamských jednáních v Kongresu, kde proti této účasti stála silná opozice, zastávající i vůči Latinské Americe izolacionistická stanoviska, tj. zdržování Spojených států od jakýchkoliv závazků, vyplývajících z konkrétních smluv i obecných principů.⁹³ Po dovršení bojů za nezávislost ve španělské Americe se vláda USA zabývala záměry Mexika a Velké Kolumbie, týkající se Kuby, a státní sekretář Henry Clay načrtl základní severoamerický postoj v této otázce již v březnu 1825 v instrukcích vyslanci v Mexiku Poinsettovi, v nichž vyjádřil znepokojení před možnou perspektivou společné mexicko-kolumbijské ozbrojené akce s cílem dobytí Kuby a Portorika, s přihlédnutím k obchodním zájmům USA se postavil za udržení *statu quo* na Kubě, tzn. za zachování španělské správy nad ostrovem s jeho otevřenými přístavy, ale naznačil, že v případě dobytí Kuby ze strany Mexika nebo Kolumbie by k anexi ostrova, vzhledem ke slabosti obou

⁹¹ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 229; MORALES PADRÓN, F.: Manual de Historia Universal. Tomo VII, s. 221.

⁹² MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 113-114.

⁹³ Tamtéž, s. 116; OPATRŇY, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 132.

dotyčných států a nespolehlivého zajištění jejich vlády, přikročily USA. Zároveň však nevyloučil eventualitu vzniku dalšího nezávislého státu na Kubě, s jejímž osudem byly oficiálně spojovány nejen obchodní zájmy, ale i mír a bezpečnost USA, a v takovém případě připustil projednání otázky o tom, aby „státy amerického kontinentu zajistily nezávislost ostrova vůči jakékoliv evropské hrozbě, namířené proti ní“.⁹⁴ Otázka případného tažení na Kubu a Portoriko, zamýšleného hispanoamerickými státy, se stala také hlavní starostí severoamerického vyslance v Bogotě Richarda Andersona, na jehož adresu kolumbijský ministr zahraničí Revenga počátkem března 1826 přislíbil, že zmocněnci USA budou mít rozsáhlou možnost k diskusi o tomto problému právě na nadcházejících rozhovorech v Panamě.⁹⁵ Současně USA dokonce naznačily ochotu spolupráce se Španělskem při obraně Kuby a Portorika v případě kolumbijské či mexické invaze, jako například v Clayově poselství do Petrohradu z roku 1825 nebo v části presidentova poselství Kongresu z března 1826, jež byla pořízena pro kubánského generálního kapitána Vivese a v níž se hovořilo o obavách USA z destabilizace situace na obou antilských ostrovech a nemožnosti jejich nezúčastněného přihlížení ke kongresu v Panamě.⁹⁶

Sám severoamerický president John Quincy Adams byl nakloněn myšlence kongresu, který byl v praxi organizován prvořadě v kolumbijské režii, ovšem jeho podmínkou bylo vytyčení cílů takového setkání, a v souvislosti s obecnými velmocenskými snahami USA v rámci panamerikanismu si přál jednak, aby se kongresu nezúčastnila Velká Británie, a jednak, aby na něm USA sehrály roli předsedající síly.⁹⁷ Podle tvrzení vyslance v Mexiku Poinsetta, jehož aktivity byly jeho britským protějškem v zemi Wardem nahlíženy jako namířené proti britským

⁹⁴ S ohledem na eventualitu mexické či kolumbijské anexe Kuby psal Henry Clay v instrukcích Poinsettovi, že přechod ostrova „pod vládu jakéhokoliv z těchto států, a nikoliv Španělska, a především pod vládu Velké Británie, by vyvolal ve Spojených státech oprávněný poplach“. USA podle něj nemohly zůstat netečnými, jestliže by Kuba přešla do rukou Mexika nebo Kolumbie, pokud jde o starost o budoucnost. „Ani jeden z těchto dvou států nemá dosud a není s to vytvořit v bližší době námořní sílu, nutnou pro udržení svojí vlády na Kubě v případě jejího dobytí. Spojené státy se nechystají zvětšit svoje území připojením Kuby, ale spolu s tím, pokud by dotyčný ostrov byl nucen dostat se pod vládu kteréhokoliv amerického státu, geografická poloha ostrova přímo ukazuje, že by ostrov musel být připojen ke Spojeným státům. Pokud jsou půda a podnebí Mexika a Kolumbie příhodnější pro produkty, kterými oplývá ostrov, ani jedna z těchto zemí ho nepotřebuje,“ vysvětloval doslova Clay. Úkolem Joela Poinsetta bylo na základě příkazu presidenta Adamse bedlivě sledovat záměry mexické vlády ve vztahu ke Kubě a otevřeně seznámit mexické vedení s obsahem těchto instrukcí v případě nutnosti. – MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*, s. 110-111.

⁹⁵ Tamtéž, s. 118.

⁹⁶ KLÍMA, J.: *Simón Bolívar*, s. 231.

⁹⁷ MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*, s. 112.

zájmům, by si John Quincy Adams přál, aby se uskutečnily dva kongresy - jeden, jenž by se za účasti USA věnoval problémům společným pro všechny americké státy, a druhý, jenž by projednal cíle pokračující války se Španělskem. Přes uváděné náznaky ústupu USA vůči Velké Británii, související s odmítáním spojeneckých závazků s latinskoamerickými státy ze strany Washingtonu, bylo tak období kolem Panamského kongresu poznamenáno rovněž náznaky britsko-severoamerické rivality. Z pohledu britského vyslance v Mexiku Warda směřovalo Poinsettovo úsilí k vytvoření „amerického systému“, když v roce 1825 zpravoval londýnský *Foreign Office*, že hlavním cílem severoamerického diplomata je podněcovat hispanoamerické státy k tomu, aby přistupovaly k USA jako „k členu jedné rodiny, navždy spojenému s nimi tisíci nitěmi, nedostupnými Evropanům, a sjednocenými s nimi společnými politickými institucemi“. V září 1825 hovořil Ward s Poinsettem o přípravách obchodní smlouvy mezi Mexikem a USA a poté psal, v pesimistickém duchu z britského hlediska, o vstřícných náladách mnohých členů obou komor mexického Kongresu vůči USA, ačkoliv prý sám informoval mexického presidenta generála Victoriu o severoamerickém úsilí „stát se uznávanou hlavou velké Americké federace“, předsevzal si další vlastní aktivitu v upozorňování na severoamerické hegemonistické cíle a spoléhal, že záměry USA přece jen nebudou v zemi všeobecně přijímány.⁹⁸

Za takových okolností se tedy ve Washingtonu rozhodovalo o účasti či neúčasti USA na jednání, jež mělo podle svých organizátorů především položit, za britské asistence, základ hispanoamerické jednoty. Z popudu presidenta Adamse, který přesvědčoval Sněmovnu reprezentantů, že účast USA na konferenci by měla mít čistě poradní charakter, byli sice nakonec do Panamy vysláni dva severoameričtí zástupci, ale průtahy, vyvolané opozicí v Kongresu, nakonec způsobily, že jednání Panamského kongresu nebyly přítomny ani Spojené státy. Vyslanec v Bogotě Richard Anderson, jeden z opožděně určených severoamerických delegátů, zemřel a Sergeant, druhý z nich, dorazil na Panamskou šíji až po uzávěru konference v polovině července 1826. Podle Clayových instrukcí měly přítom USA v Panamě v první řadě zdůraznit své odhodlání k dalšímu setrvání vlastní neutrality ve válce mezi Španělskem a jeho bývalými koloniemi a postavit se proti eventuální hispanoamerické osvobozené akci na Kubě. Na Panamském kongresu tedy

⁹⁸ Tamtéž, s. 116-117.

nakonec jednali jen zástupci Kolumbie, Peru, Mexika a Guatemaly (Středoamerických provincií), avšak důležitá byla též přítomnost britského diplomata Edwarda J. Dawkinse. Kromě toho, svého neoficiálního a patrně nepozvaného pozorovatele vyslalo na kongres také Nizozemí, což bylo podmíněno zájmem o osud nevelkých nizozemských kolonií v Karibském moři a v Jižní Americe.⁹⁹

Již neúčast některých hispanoamerických států (v první řadě Spojených provincií a Chile) v podstatě předznamenala úplné selhání Bolívarova programu hispanoamerické jednoty. Bolívar sám předpověděl postoj obou jmenovaných států, když 17. února 1826 psal z La Magdaleny nedaleko Limy kolumbijskému ministru zahraničí Revengovi: „Řeknu vám, že nechovám žádné naděje na to, že Chile a Spojené provincie Río de la Plata vstoupí do konfederace nebo upřímně schválí tento projekt, který je předložen. Naopak, přemýšlím o nich s obavou. Tyto dvě země se nachází v žalostném stavu a skoro bez vlád... Intrika, zasetá USA, se dostala do příznivého prostředí a její semena dala bohatý vzrůst.“¹⁰⁰ Bolívarova poznámka o aktivitách USA byla reakcí na obecný, nikoliv příznivý postoj Washingtonu k přípravám kongresu, konaným ve španělské Americe pod evidentním vlivem Velké Kolumbie a samotného *El Libertadora*. V březnu 1826 psal severoamerický diplomat Eman Allen z chilského Santiaga, že byl informován o výzvě, které se dostalo ze strany peruánských orgánů chilské vlády, aby vyslala svého zástupce na kongres v Panamě, jehož se zúčastní rovněž Velká Británie, přičemž rovněž on odhadl, že Chile, stejně jako Buenos Aires, na toto setkání žádného delegáta nevyšle. Podle jeho názoru chystaný kongres „bude předčasný a k ničemu dobrému nepovede“, a vzhledem k odhadu, že v nových hispanoamerických státech nemohou dlouho přetrvávat obavy ze španělských vojsk a že nebylo hrozby vměšování kterékoliv cizí mocnosti do záležitostí těchto států, Allen podotkl, že by tyto státy snad „mohly s větším užitkem zaměřit svoji energii k řešení svých vnitřních problémů, než plýtvat částí této energie na zbytečná a zčásti škodlivá úsilí“.¹⁰¹ Jiný severoamerický diplomat, William Tudor, informoval později z peruánské Limy státního sekretáře Henryho Claye o podráždění, které již první zasedání Panamského kongresu vyvolalo v Peru. Zatímco delegáti v Panamě již

⁹⁹ CONNELL-SMITH, G.: The Inter-American System, s. 37-38; KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 229.

¹⁰⁰ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 114.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 112.

rozhodli o dalším pokračování kongresu na mexickém území, zde existovala snaha přenést místo konference právě do Limy. Podle Tudora rovněž Chile a Buenos Aires „směřují nyní své delegáty na kongres“, aby se také postavily proti Bolívarovu vlivu (doslova „vlivu diktátora“), jehož osobní ambice označil jako škodlivé pro kongres, jehož byl sám iniciátorem.¹⁰² Vlastní jednání Panamského kongresu v červnu až v červenci 1826 byla poznamenána vzájemnými rozpory. Peruánští delegáti, tj. zástupci země, jež se dosud nalézala fakticky pod kolumbijskou nadvládou, odstoupili od Bolívarových instrukcí a prosazovali zcela vlastní postoje. V odpovědi na bolívarovské integrační záměry souhlasili s ideou uzavření obranného svazku, ale nikoliv s vytvořením federální flotily, jejímž cílem mělo být dosažení „námořní převahy nad současným společným nepřítelem“. V situaci trvajících válečného stavu se Španělskem byli ochotni poskytnout Mexiku, Střední Americe a severní části Kolumbie pouze finanční pomoc, odmítli jednat o obchodní dohodě, dokud peruánský Kongres nestanoví její základní podmínky, a o sporných hranicích s Kolumbií byli ochotni jednat pouze v Limě. Otázky hranic se celkově staly ožehavým tématem při jednáních, což ve své zprávě zaznamenal i kolumbijský delegát Briceño Méndez, jeden z dvojice kolumbijských zástupců na kongresu spolu s bývalým ministrem zahraničí Pedrem Gualem. Kolumbijské projekty ničím neomezené svobody pohybu a suchozemského i námořního obchodu mezi zeměmi, které vstoupí do konfederace, stejně jako ustavení Kongresu v Panamě, zplnomocněného řešit neshody mezi členy konfederace, narazily na nesouhlas mexické delegace.¹⁰³ Britský pozorovatel Dawkins měl na základě pokynů z Londýna přimět zúčastněné hispanoamerické státy, aby přijaly britské námořní zákony, a jeho činnost se pochopitelně vůbec nesla ve znamení britských zájmů. Dawkinsovi se rovněž podařilo přesvědčit kolumbijského diplomata Pedra Guala o omylu severoamerického vyslance v Madridu, jehož prostřednictvím se Gual dozvěděl, že cílem Velké Británie je úplné vyčerpání hispanoamerických států ve válce se Španělskem, aby si je mohla hospodářsky podrobit, a že britský diplomatický zástupce v Madridu ani nenaléhá na Španělsko, aby uznáním nezávislosti svých bývalých kolonií ukončilo válku.¹⁰⁴

Spolu s otázkou případné osvobozenécké výpravy na Kubu a Portoriko se

¹⁰² Tamtéž, s. 114-115.

¹⁰³ Tamtéž, s. 106-107; LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 450.

¹⁰⁴ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 230-231.

tématem jednání Panamského kongresu měla stát například také otázka obchodu s otroky nebo otázka uznání nepřítomného a nepozvaného Haiti, tedy záležitost, proti níž v případě USA stáli představitelé jižních otrokářských států a dokonce požadovali přerušeni styků s každou vládou, která by nezávislost Haiti uznala.¹⁰⁵ Hlavním výsledkem Panamského kongresu se stalo podepsání tzv. smlouvy o věčné jednotě, spolenectví a konfederaci. Principy jejího praktického naplnění měly být určeny teprve později, po její ratifikaci ve všech signatářských zemích. Vedle nich byla možnost účasti na této dohodě předložena rovněž „neutrálním mocnostem“. Signatářské státy se zavazovaly ke zrušení a úplnému vykořenění obchodu s otroky. Dohodly se o vojenských kontingentech, ze kterých se měla skládat jednotná spojenecká armáda, ale idea skutečně jednotného velení při vzájemné kooperaci v případě agrese byla v rozporu s postoji většiny delegací. Rovněž bylo už 15. července 1826 rozhodnuto o přemístění kongresu do Tacubayi, budovy mexického ministerstva zahraničí v Ciudad de México, kde (a případně na jiném místě na mexickém území), se měl dále periodicky scházet.¹⁰⁶ Severoamerický diplomat Tudor psal z Limy o této skutečnosti Henrymu Clayovi jako o projevu usmíření Mexika a Guatemaly s Bolívarovými plány.¹⁰⁷ Ještě v srpnu 1826 přibyl do Tacubayi kolumbijský zástupce Gual, stejně jako sem později zamířil i delegát z USA Sergeant, ovšem představa, že by se v Mexiku přetvořil kongres v jakousi permanentně existující nadnárodní instituci, nakonec zcela selhala.

Zatímco již v době před zasedáním Panamského kongresu mexické vedení i sám Bolívar fakticky rezignovali na realizaci výpravy proti španělským antilským ostrovům, tolik nežádoucí alternativy pro USA, naopak Španělsko podniklo opatření, v rámci kterého mohly tyto ostrovy posloužit jako základna k invazi proti mladým hispanoamerickým státům, jejichž nezávislost odmítal Ferdinand VII. uznat - takové stanovisko se plně odrazilo i na zasedání madridské Státní rady v lednu 1826, kde vévoda z Infantada vyjádřil rozhodnutí „zachovat nedotčena legitimní práva Jeho Katolického Veličenstva, dědičná pro španělskou korunu, a zabránit, aby byla zneužána nebo měněna kýmkoliv pod jakoukoliv záminkou“.¹⁰⁸ Přitom rovněž právě v roce 1826 vzala fakticky za své

¹⁰⁵ MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*, s. 118-119.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 107-108; LIÉVANO AGUIRRE, I.: *Bolívar*, s. 451; KIENZL, F.: *Bolívar*, s. 270.

¹⁰⁷ MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*, s. 114.

¹⁰⁸ KLÍMA, J.: *Simón Bolívar*, s. 232.

celá idea úzké hispanoamerické spolupráce. Ještě v říjnu 1828 sice kolumbijský diplomat Pedro Gual shromáždil v Mexiku mexické a středoamerické delegáty, ale do té doby již myšlenka hispanoamerické konfederace zcela ztroskotala.¹⁰⁹ Samo Mexiko, na jehož území měl zasedat její hlavní orgán, neratifikovalo dohodu, uzavřenou v roce 1826 v Panamě, a s výjimkou Kolumbie se jí vážně nezabývali ani její další signatáři. Panamský kongres tak znamenal jistý předěl, ovšem s opačným výsledkem, než si představovali jeho organizátoři. Egoismus jednotlivých států zcela převážil nad vzájemnou kooperací. Hispanoamerická konfederace zůstala pouhou fikcí. Idea silného a funkčního celku v prostoru bývalé španělské Ameriky stála navíc proti zájmům jak Velké Británie, tak USA. Namísto takového celku se v hispánské Americe prosadila realita řady vzájemně zcela nezávislých a politicky vnitřně nestabilních států a tato realita usnadňovala pronikání vlivů takových mocností jako Velká Británie, USA, Francie. Velká Británie představovala v tomto období onu z vnějších sil, jež z latinskoamerické emancipace získala nejvíce. Současně rok 1826, který, po kapitulaci posledních španělských sil na americké pevnině, přinesl takové zklamání velkolepým vizím Simóna Bolívara, znamenal počátek politického sestupu této přední osobnosti latinskoamerických válek za nezávislost.

Namísto vytváření mohutného, vzájemně semknutého konfederativního celku spěla španělská Amerika, nedávno osvobozená od koloniální nadvlády, k dalšímu politickému štěpení. V první řadě se před rozpadem nacházela Velká Kolumbie. Kromě případu Venezuely, která se ocitla na prahu občanské války a kde se podpoře mezi širokými lidovými vrstvami včetně *pardos* těšil Páez se svými separatistickými tendencemi, se požadavky větší samosprávy či přímo nezávislosti objevily v Cartageně a na Panamské šíji.¹¹⁰ Již v červnu 1826 se rovněž projevil otevřený odpor proti kolumbijskému patronátu v Peru povstáním jezdeckých oddílů v Huancayu a povstáním proti Bolívarově vládní radě v Limě. Sám Bolívar již v této době pociťoval ztrátu svého vlivu a vážně uvažoval o abdikaci a odjezdu do britského exilu. Ještě před tím však žádal prosazení své ústavy, jež vytvářela silnou autoritativní pozici presidentskému úřadu zjevně jako záruku politické stability a která již byla přijata v Bolívii. Jednou ze základních pohnutek, jež oddalovaly jeho odjezd z Limy, bylo vyčkávání právě na výsledky jednání v Panamě. Z Peru odplul *El Libertador* v září 1826 a kromě své ekvádorské milenky Manuely Sáenzové,

¹⁰⁹ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 108.

¹¹⁰ Tamtéž.

kteřá mu později, v roce 1828, měla zachránit život při jednom z pokusů o jeho zavraždění v Kolumbii, zanechal v zemi tři kolumbijské pluky.¹¹¹ Moc v Peru předal, jako předsedovi státní rady, generálu Andrési de Santa Cruz, ovšem už vzpoura kolumbijských vojáků v Limě v lednu 1827, financována limským patriciátem a následována návratem kolumbijských vojenských oddílů z Peru do vlasti, stála na počátku rozpadu dosavadního kolumbijsko-peruánského svazku. Bolívar zatím, ještě než se opět fakticky ujal presidentského úřadu v Bogotě namísto Santandera, zaměřil své další úsilí k usmíření Páeze ve Venezuele, ale jeho značné ústupky ve prospěch venezuelských povstalců jen přispěly k urychlení roztržky mezi ním a Santanderem.¹¹² Mezitím, v červnu 1827 zrušil peruánský Kongres platnost nedávno přijaté Bolívarovy ústavy a zvolil presidentem země maršála Josého de La Mar, a o rok později přijal novou liberální ústavu, inspirovanou vzorem USA. Pokud Bolívar choval delší dobu naději alespoň na realizaci projektu tzv. andské federace, složené z Velké Kolumbie, Peru a Bolívie, tak také následující vývoj právě v tomto prostoru vykazoval opačné tendence. Peru v čele s maršálem La Marem se ocitlo ve válečném konfliktu s Bolívarovou Kolumbií, jehož příčinou byly pohraniční spory, včetně snahy Peru o získání oblasti Guayaquilu, dočasně ovládnutého separatistickým hnutím zjevně pod peruánským vlivem, a zároveň prefekt Cuzka maršál Agustín Gamarra využil nespokojenosti a vojenských vzpour v Bolívii proti prezidentu Sucremu k tomu, aby zahájil útok do této sousední země. To však bylo již v době Sucreho rozhodnutí k demisi z presidentské funkce v Bolívii. S dohodou, kterou v červenci 1828 uzavřel Sucreho nástupce generál Pérez de Urduinea s Gamarrou, a se Sucreho abdikací a odjezdem ze země byla ukončena peruánská i kolumbijská vojenská přítomnost v Bolívii, jejíž parlament zvolil už počátkem srpna 1828 provizorním presidentem nepřítomného maršála Santa Cruze, jenž po neúspěšné presidentské kandidatuře proti La Marovi v Peru působil jako vyslanec v Chile. Zde se ještě odrážel vliv Bolívara, který Santa Cruze jmenoval případným nástupcem Sucreho. Maršál Sucre převzal po svém návratu z Bolívie velení kolumbijských vojsk ve válce s Peru, kterou vyhlásil Bolívar v červenci 1828. Příměří z února 1829 stvrdilo porážku Peru a jeho ústup z obsazených území, načež byl peruánský prezident La Mar svržen maršálem Gamarrou a deportován do středoamerické Kostariky, kde o rok později zemřel. Ještě v roce 1829 Gamarra uzavřel s Kolumbií mír a následně se nechal zvolit peruánským

¹¹¹ KLÍMA, J.: Simón Bolívar, s. 224-226.

¹¹² LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 485-493.

presidentem. Antonio José de Sucre byl za nepříliš jasných okolností zavražděn v Kolumbii v roce 1830.¹¹³ Podle zprávy, kterou obdržel Bolívar počátkem července 1830, tj. již v době po své vlastní abdikaci, kdy se po proudu řeky Magdalena ubíral z oblasti Bogoty směrem ke karibskému pobřeží, byl maršál Sucre zavražděn poté, co se vydal do jižních departementů Kolumbie, v zájmu těch, kteří se snažili vytvořit z dotyčných provincií vlastní léna.¹¹⁴

Jako další hispanoamerické státy, rovněž Kolumbie se potýkala s vnitřním rozvratem. Bolívarovo prohlášení se diktátorem ve jménu jednoty z roku 1828, učiněné z obav před anarchií a dezintegrací, však jen prohloubilo všeobecnou nepopularitu, jaké se *El Libertador* nyní v Kolumbii těšil. V poslední fázi své politické kariéry a vlastně i života, opuštěný svými dřívějšími stoupenci, tak musel čelit pomluvám i pokusům o vražedné atentáty, byl obviňován z diktátorských sklonů a současně hluboce zklamán z výsledků svého díla. Jeho poznámky k situaci v celé španělské Americe vyzařovaly hlubokým pesimismem. „Celá Amerika skýtá obraz děsivého a krvavého chaosu. Naše Kolumbie je vzhůru nohama a nechává za sebou padlé a raněné, celá země je v občanské válce,“ stěžoval si například v roce 1829.¹¹⁵ Od jím vytvořené Velké Kolumbie se v roce 1829 odtrhla Venezuela pod Páezovým vedením. V roce 1830 vyhlásila nezávislost oblast Quita, samozřejmě včetně Guayaquilu, jako Ekvádor. Prvním presidentem této nové republiky se stal generál Juan José Flores, původem Venezuelan. Na zbývajícím kolumbijském území vznikla Republika Nová Granada, jejímž presidentem se později stal Bolívarův rival Francisco de Paula Santander.¹¹⁶ Sám zahořklý a frustrovaný Bolívar rezignoval ze svých funkcí v květnu 1830. Opustil Bogotu a stižený tuberkulózou, 17. prosince 1830 zemřel na haciendě San Pedro Alejandrino poblíž kolumbijské Santa Marty ve věku sedmačtyřiceti let. Jak bylo zmíněno, jeho koncepce hispanoamerické unie naprosto ztroskotaly již krátce po definitivní porážce španělských vojsk v kontinentální Americe.

¹¹³ Tamtéž; ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 196-197, 241-243.

¹¹⁴ LIÉVANO AGUIRRE, I.: Bolívar, s. 543.

¹¹⁵ FUENTES, C.: Pohřbené zrcadlo, s. 201.

¹¹⁶ V roce 1861, po vítězství liberálů nad konzervativci v jedné z občanských válek, byl tento stát přetvořen v tzv. Spojené státy kolumbijské. V roce 1886 byl název státu změněn na Kolumbijskou republiku, což souviselo též s opětným centralizačním posunem ve vnitřní správě země. – KAŠÍK, Václav: Kolumbie, Praha 1969, s. 49-51.

KAPITOLA DEVÁTÁ
LATINSKOAMERICKÁ EMANCIPACE
VE SVÝCH CELKOVÝCH DŮSLEDČÍCH

Války za nezávislost španělské Ameriky a separace Brazílie od systému portugalské koloniální říše samozřejmě způsobily, že situace na západní polokouli po roce 1826 byla zcela odlišná od stavu před rokem 1808. Namísto uzavřených obrovských celků, jejichž centrum se nalézalo v Madridu, případně v Lisabonu zde byla řada suverénních, ale nikoliv příliš silných států, zmítaných při své pokračující konsolidaci vzájemnými, ovšem především vnitřními konflikty, a nastalá situace vytvářela podmínky pro pronikání značného hospodářského, politického a kulturního vlivu západoevropských velmocí, případně severního souseda těchto mladých států,

tj. USA. Španělská Amerika byla vyčerpána po mnohaletých, mnohdy velmi krvavých a destruktivních bojích, jejichž následky v demografické a hospodářské rovině dosáhly v některých zemích a regionech velice závažných rozměrů. Byl-li už zmíněn odhad asi 300 000 obětí „války na život a na smrt“ ve Venezuele, spolu s naprostým hospodářským rozvratem a přesuny v sociální struktuře, například v Mexiku se odhady počtu obětí bojů za nezávislost, byť možná nadnesené, pohybují kolem půl milionu. Nejpostiženější v tomto ohledu zde byly oblasti Bajía (Guanajuata), Jaliska a jižní regiony,¹ ovšem značné hospodářské škody způsobila válka za nezávislost kupříkladu také pobřežní veracruzské oblasti. Z hlediska vojenského lze k latinskoamerickým válkám poznamenat, že ačkoliv počet účastníků jejich rozhodujících bitev býval poměrně nízký (rozhodně ve srovnání kupříkladu s víceméně soudobými napoleonskými válkami v Evropě), tažení Bolívarových a San Martínových armád bývají řazena, pokud se jedná o překonané geografické vzdálenosti a přírodní překážky, k nejnáročnějším v celých vojenských dějinách.² Pokud již předchozí politika španělského koloniálního režimu nepřinášela výrazný stimul k progresivnímu ekonomickému rozvoji, osvobozené války se svými průvodními jevy byly příčinou hospodářského propadu a rozvratu, s nímž se hispanoamerické státy musely po dosažení své nezávislosti potýkat. Výrazně postižena byla všechna tři základní hospodářská odvětví koloniální španělské Ameriky, tedy plantážnické zemědělství, dobytkářství a důlní těžba. Jen pro nejhrubší představu, přibližně na čtvrtinu klesl početní stav obrovských stád dobytka v severním Mexiku, Venezuele a oblasti La Platy. Přibližně o polovinu až tři čtvrtiny poklesla produkce důlní těžby v Kolumbii, Mexiku a Peru, s tím jak znatelně ubylo pracovních sil, mnohé doly zastavily provoz a poté skončily zaplaveny vodou či

¹ K doplnění celkového obrazu můžeme připomenout, že v roce 1823 činil počet obyvatel Mexika zhruba 7 milionů. – KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 178, 181.

² Zvláštní pozornosti se v této souvislosti těší např. přechod San Martínovy armády přes andské průsmyky do Chile v roce 1817, který William Z. Foster ve své práci *Nástin politických dějin amerického kontinentu* (s. 141) označuje za „jeden z nejobtížnějších a nejpozoruhodnějších pochodů v dějinách vojenství“, a v podobném duchu tuto událost hodnotí např. Carlos Fuentes v knize *Pohřbené zrcadlo* (s. 196-197), který jí kromě toho přikládá značný ideový význam, když tvrdí: „San Martínův pochod nám, Hispanoameričanům, ukázal, že jsme schopni sami se organizovat, přesně jednat, statečně a odhodlaně se postavit obrovským překážkám. Přechod And je příkladem, zdrojem hrdosti a odkazem pro budoucnost španělské Ameriky.“ Podobně se C. Fuentes, vyjadřuje ve stejném díle (s. 194) o pochodu Bolívarova vojska „přes zamrzlé Andy na dno rovníkového pralesa“. O „nekonečných pochodech“ San Martínových a Bolívarových vojsk, srovnatelných s taženími během španělské conquisty Ameriky o tři století dříve, se zmiňuje také José María Jover Zamora v *Dějínách Španělska* (s. 432-433), přičemž připomíná právě též daleko větší geografický rámec hispanoamerických válek za nezávislost ve srovnání se soudobými „poloostrovními válkami doby romantismu“, počínaje španělskou válkou proti napoleonské Francii v letech 1808-1814.

zasypány. Podobně prudce poklesla plantážnická produkce kávy, kakaa, třtinového cukru.³ Emancipace kontinentální Ameriky zároveň přispěla k finančním potížím samotného Španělska, neboť se zastavil příliv amerických drahých kovů na Pyrenejský poloostrov, velmi důležitý zdroj příjmů španělské monarchie od 16. století. Rovněž bylo zpretrháno tradiční námořní spojení mexického Acapulka s Filipínami a vůbec s Asií. Hlavní obchodní trasa ze španělské Ameriky nyní pochopitelně nevedla do Cádizu, nýbrž do anglického Liverpoolu.

Jedno ze svědectví o dopadu osvobozeneckých válek na situaci ve španělské Americe podal britský kapitán Basil Hall, který počátkem dvacátých let 19. století navštívil peruánskou Limu a podle kterého škody způsobené válkami za nezávislost učinily „toto kdysi velké, vznešené a šťastné město jedním z nejubožejších míst na Zemi“, přičemž rovněž zmínil určitou nostalgii jejích obyvatel po dřívějších koloniálních časech.⁴ Španělské Indie, které v dobách již poměrně krátce před válkami za nezávislost popisovali též po sociálně-ekonomické stránce rovněž jiní cizinci, jako známý německý přírodovědec a cestovatel Alexander von Humboldt nebo přírodovědec česko-německého původu Thaddeus Haenke (posléze osobně spjatý s hispanoamerickými independentisty a zesnulý roku 1817 za záhadných okolností v hornoperuánské Cochabambě),⁵ se v důsledku válečných a revolučních událostí let 1808-1826 otevřely světu jako nejednotná soustava hospodářsky slabých a rozvrácených států a jako rozlehlý prostor, nabízející velké možnosti zejména hospodářsky nejsilnějším státům Evropy a Ameriky. Politická moc pyrenejských monarchií, na jejímž počátku stála slavná Kolumbova expedice z roku 1492 a

³ OPATRNÝ, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 138; POLIŠENSKÝ, J., a kol.: Dějiny Latinské Ameriky, s. 277.

⁴ „V dřívějších dobách bylo naše město takové, ve kterém rozkoš držela jeho dvůr; bohatství a pohoda byly našimi společníky; požitky byla naše jediná živnost; a nezdálo se nám o jiném zlu než o zeměřesení,“ tvrdili prý obyvatelé peruánské metropole v odkazu na důsledky války za nezávislost, které zasáhly město. – MADARIAGA, S.: The Rise of the Spanish American Empire, s. 326.

⁵ Thaddeus (Tadeáš) Xaverius Haenke byl český Němec, narozený v roce 1761 v severočeské Chřibské. Jako věhlasný botanik se do Ameriky vydal v roce 1789 v řadách španělské námořní vědecké výpravy, vedené kapitánem Alessandrem Malaspinou. Po svých cestách v oblasti Pacifiku se usadil v Cochabambě v pozdější Bolívii, odkud udržoval kontakty s independentistickými kruhy v Buenos Aires a v roce 1810 mu proto buenosaireský místokrál nařídil okamžitý návrat do Evropy, k čemuž však již nedošlo. O jeho smrti v roce 1817 informoval v Evropě nejprve britský tisk, přičemž prý Haenke jako „patriot a odpůrce španělské vlády“ zemřel v royalistickém vězení. Podle oficiální španělské verze byl však Haenke během své nemoci omylem otráven svou služebnou, jež zaměnila jed za lék. Jeho majetek byl poté zkonfiskován a poslán do Španělska. Nelze vyloučit, že Haenkeho názory na otázku agrární reformy měly vliv na independentistického *caudilla* v Banda Oriental Josého Artigase. – CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 486-487; OPATRNÝ, J.: Objevitelé, dobyvatelé, osadníci, s. 102; KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 299-300.

následně výpravy španělských conquistadorů v první polovině 16. století (případně portugalská kolonizace brazilského pobřeží ve stejném období), byla eliminována. Nové republiky, ale zčásti i Brazilské císařství se zmítaly v politickém chaosu a pesimistické pohledy jihoamerického *El Libertadora* Bolívara ze závěrečné fáze jeho života, které se vztahovaly i k samotné politické kultuře Hispanoameričanů, kontrastovaly s někdejší optimismem jeho krajana a předchůdce Franciska Mirandy, který se v roce 1805, před svým pokusem o osvobozenou výpravu do Venezuely, zmínil o přání „hledat nejlepší formu a plán vlády pro zřízení moudré a rozumné svobody v hispanoamerických koloniích, které jsou, podle mého úsudku, země nejlépe situované a národy nejprizpůsobivější pro to, z těch, které jsem poznal“.⁶ Emancipační proces ve španělské Americe, spolu s rostoucím nacionalismem nově zformovaných národů, vytvářely podmínky pro uchycení protišpanělské tzv. „černé legendy“, živené po předchozí tři století vůči bývalé mateřské zemi v Británii, Francii a Nizozemí, později i v USA, a striktně asociující Španělsko s krutostí a útlakem, inkvizicí apod. Vztah k dřívější koloniální metropoli se odrážel například i v soudobé interpretaci symboliky státní vlajky Velké Kolumbie, jež dala vzniknout vlajkám Kolumbie, Venezuely a Ekvádoru a jež se svým žlutým, modrým a červeným pruhem měla vyjadřovat, že „zlatá Amerika je oddělena modrými vodami oceánu od krvavého Španělska“.⁷ Současně ovšem, jak bylo už naznačeno, předsudky podobného druhu, odrážející se i v politických postojích, formovaly zejména v USA náhled na samotné latinskoamerické národy a vnitropolitický vývoj latinskoamerických zemí v období po dosažení nezávislosti (ostatně podobný jako ve Španělsku, případně Portugalsku ve stejném období) k nim mohl jen přispívat. Dezintegrace prostoru, zahrnutého předtím v jakémisi *pax hispanica*, doprovázená rozvratem a anarchií, nabízela mnohdy předpoklad spíše k nastolení diktátorských vlád než fungující demokracie, o jejíž adaptabilitě v latinskoamerickém prostředí pochybovali někteří politici v USA.

Na přelomu 18. a 19. století bylo jedním z velkých přání Franciska Mirandy ušetřit španělskou Ameriku v připravovaném boji za nezávislost krvavých zvratů analogických vývoji revoluce ve Francii a na Haiti. S přihlédnutím ke společenským poměrům v koloniální španělské Americe můžeme nejobecněji konstatovat, že po dramatických událostech druhé a třetí dekády 19. století přešla politická moc v tomto

⁶ MADARIAGA, S.: El ocaso del imperio español en América, s. 454.

⁷ MUCHA, Ludvík, VALÁŠEK, Stanislav: Vlajky a znaky zemí světa, Praha 1987, s. 174.

prostoru do rukou místních kreolských elit, tedy vrstev, jež od počátku představovaly, rovněž právě při takovém zájmu, hybnou sílu latinskoamerické emancipace a staly se základním jádrem nově se utvářejících latinskoamerických národů. Osvobozenecy proces pochopitelně otevřel cestu také ke společenskému vzestupu mnoha jednotlivců z řad míšenců, příslušníků dříve sociálně níže postavených kast, ale ve svém celku v praxi příliš nezměnil, navzdory různým oficiálním proklamacím, situaci v některých zemích početného původního indiánského obyvatelstva. S pádem španělského koloniálního režimu přirozeně zanikla platnost španělského indiánského zákonodárství, tzv. Zákonů Indií (*Leyes de las Indias*), které znamenaly pro původní obyvatelstvo kolonií ve skutečnosti sice omezenou a nespolehlivou, ale přece jen alespoň jistou ochranu. Právě v této souvislosti se hovoří, že v některých zemích, jako například v Bolívii, přinesla nezávislost naopak znatelné zhoršení postavení početných indiánských zemědělců ve srovnání s koloniálním obdobím.⁸ Jeden švýcarský cestovatel, který navštívil Mexiko v roce 1812 a poté opět v roce 1828, si o situaci v zemi do svého deníku poznamenal: „Miliony Indiánů, podle litery zákona svobodných, ve skutečnosti ale všichni otroci; šlechta, která ztratila svůj titul, ale svoje majoráty (zemědělské statky) si přidržuje a na tomto je neomezeným poručníkem statisíců svých takzvaných spoluobčanů“.⁹ Jak bylo zmiňováno, již v průběhu bojů za nezávislost byly ve španělské Americe podniknuty významné kroky nejen proti obchodu s otroky, ale i za zrušení otroctví samotného, čehož se nejvýraznějším příkladem stala už Bolívarova politika ve Venezuele - jakkoliv to neznamená, že by zde jeho deklaráce byly s definitivní platností naplněny. Otroctví bylo postupně zrušeno ve všech hispanoamerických zemích - kupříkladu v Chile již v roce 1823 a v Mexiku v roce 1829, což zde pak vytvářelo jednu z problematických otázek ve vztahu mezi mexickým státem a angloamerickými kolonisty v Texasu, jehož území osidlovali zčásti i se svými otroky. V Nové Granadě (Kolumbii) a v Ekvádoru tak bylo učiněno až v rámci liberálních reforem po roce 1850. V Peru bylo otroctví, spolu

⁸ Například bolívijský autor Carlos Montenegro ve svém díle *Nacionalismo y Coloniaje* (La Paz 1943) uvádí, že v konzervativní epoše po dosažení bolívijské nezávislosti disponovali velkostatkáři nad indiánským venkovským obyvatelstvem soudními pravomocemi, v čemž jim dříve bránily španělské koloniální úřady, a pozdější liberální bolívijské vlády prakticky ponechaly široké vrstvy obyvatelstva na vůli velkých cínových důlních společností. Lze rovněž dodat, že teprve v roce 1881 byla v Bolívii zrušena tzv. indiánská daň. – BOLLINGER, A.: Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika, s. 12-13; STINGL, M.: Války rudého muže, s. 325.

⁹ BOLLINGER, A.: Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika, s. 13.

s indiánským tributem, definitivně zrušeno v roce 1854 generálem Ramónem Castillou, jedním z veteránů války za nezávislost a prezidentem v letech 1845-1851 a 1855-1862.¹⁰ Samotná Velká Británie, vedoucí přísnou kampaň proti transatlantickému obchodu s otroky, zrušila přitom otroctví v celém svém impériu v roce 1834. Pokud jde o další evropské státy, vlastníci dosud koloniální državy na západní polokouli, ve francouzských koloniích bylo učiněno totéž v roce 1848. V nizozemském Surinamu bylo otroctví zrušeno až v roce 1863, což patřilo k postupnému procesu jeho likvidace v celé nizozemské koloniální říši.¹¹

V roce 1865, kdy končila severoamerická občanská válka, která přinesla zánik otroctví v jižních státech USA, přežívala tato instituce na západní polokouli již pouze ve španělských koloniích a v Brazílském císařství. Na Kubě byla její likvidace dovršena teprve v roce 1886, přičemž významným předchozím počinem byl v tomto ohledu již mír ze Zanjónu z roku 1878 mezi španělskou správou a kubánskými povstalci, který ukončil tzv. první kubánskou válku za nezávislost a na jehož základě byli osvobozeni otroci, bojující v povstalecké armádě.¹² V případě Brazílie, kde podobně jako na Kubě nebo na jihu USA hrálo otroctví po velkou část 19. století stále významnou ekonomickou roli, komplikoval po celou první polovinu století vztahy s Velkou Británií už pouhý problém pokračujícího dovozu otrockých pracovních sil z Afriky. Velká jihoamerická monarchie, nacházející se pod vlivem zájmů velkostatkářských *fazendeiros* a orientující svou ekonomiku například na plantážnické pěstování kávy, závislé na otrocké práci, si ze strany některých historiků vysloužila přímo označení „otrokářské císařství“ („*Império Escravocrata*“). Brazilští „kávoví baroni“ odmítali požadavky na změny situace svých otroků a naopak přistupovali k represivním opatřením, jako byl zákon z roku 1835, který hrozil otrokům trestem smrti v případě jakékoliv vzpoury nebo vážného tělesného zranění, způsobeného z jejich strany, o čemž měl rozhodnout soud, složený

¹⁰ Ramón Castilla byl během války za nezávislost původně royalistický voják, jenž se na vlastenecké straně ocitl se svým zajetím v roce 1822, pro svůj nesouhlas s Bolívarovým protěžováním kolumbijských vojáků byl načas uvězněn, patřil k účastníkům bitvy u Ayacucho v roce 1824. Dekret o definitivním zrušení otroctví a indiánské daně (prohlášené v Peru za zrušenou již San Martinem) vydal v roce 1854, kdy za podpory liberálů vedl povstání proti prezidentovi Echeniquemu. – ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 199-200.

¹¹ HORST, Han van der: Dějiny Nizozemska, Praha 2005, s. 460.

¹² UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 537-538.

zpravidla z vlastníků otroků, a proti jehož rozhodnutí nebylo odvolání.¹³ Přes slib zrušení obchodu s otroky do roku 1830, daný brazilskou stranou na základě britsko-brazilské smlouvy z roku 1826, a některé proklamace a právní návrhy v Brazílii se ještě ve čtyřicátých letech 19. století dováželo do Brazílie více než 50 000 Afričanů ročně. V roce 1842 odmítla britská královna Viktorie brazilské vyznamenání Velkokřížem Řádu Jižního kříže, které jí bylo z brazilské strany nabídnuto v zájmu uklidnění Velké Británie s její protiotrokářskou rétorikou, a naopak, tzv. *Aberdeen Act*, schválený britským parlamentem v roce 1845, nejenže umožňoval britským válečným lodím zabrat jakoukoliv loď s otroky a stavět obchodníky s nimi přímo před tribunál britské admirality, ale Britové v rámci těchto svých akcí nemuseli respektovat ani brazilské výsostné vody a dokonce ani pobřeží. Navzdory značnému podráždění brazilských *fazendeiros* brazilská vláda britskému tlaku ustoupila, na čemž měl velký vliv i mladý císař Pedro II., a v roce 1850 postavila obchodníky s otroky (velkou část z nich představovali Portugalci) mimo zákon.¹⁴ Otázka samotného otroctví se v následujících obdobích rovněž v brazilské společnosti stala velmi ožehavou a vítězstvím silícího abolicionistického hnutí, požadujícího jeho zrušení, se stal tzv. „Zlatý zákon“ („*Lei Aurea*“) z roku 1888, kterým tato instituce v Brazílii, přibližně jeden rok před pádem monarchistického zřízení v zemi, zanikla. V portugalských koloniích byl zatím proces právní likvidace otroctví dovršen v roce 1878.

Slova Simóna Bolívara z roku 1829 o „děsivém a krvavém chaosu“ v Americe měla svůj reálný podklad a nemuselo jít pouze o situaci zemí, jejichž osud se *El Libertadora* dotýkal nejbezprostředněji, tj. rozpadající se Velké Kolumbie, případně Peru a Bolívie. V Buenos Aires byl v roce 1828, po skončení brazilsko-argentinské války, která za britského prostřednictví vyústila v nezávislost Uruguaye, svržen a posléze zastřelen vládnoucí guvernér Manuel Dorrego. Jeho přemožitel generál Lavalle byl však už v roce 1829 poražen silami, jež vedl Juan Manuel de Rosas ve spojení s Estanislauem Lópezem, federalistickým *caudillem* ze Santa Fe, a ještě v tomtéž roce se Rosas stal poprvé guvernérem Buenos Aires. Poté, co násilím zpacifikoval buenosaireskou provincii, vytáhl opět za spojení s Lópezem proti generálu Pazovi, který po skončení války s Brazílií ovládal z Córdoby federalistické

¹³ BOLLINGER, A.: Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika, s. 13.

¹⁴ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 209-210.

argentinské vnitrozemí. Vojenské vítězství nad Pazem v roce 1831 rozhodlo občanskou válku zejména v Rosasův prospěch. Po uplynutí svého tříletého guvernérského mandátu v Buenos Aires v roce 1832 zahájil Rosas tažení proti nepodrobeným Indiánům směrem na jih, čímž dosáhl územního rozšíření vlastní provincie, a v roce 1835, kdy se po zavraždění jednoho z argentinských *caudillos* Facunda Quirogy země ocitla na prahu nové občanské války, mu obyvatelé Buenos Aires znovu svěřili moc s rozsáhlými diktátorskými pravomocemi, z obav před novou vlnou anarchie. Vlady se Rosas ujal s okázalou pompou - a za pomoci brutálních metod pak vládl tento dobytkařský magnát v Argentině jako diktátor až do svého svržení v roce 1852, ve kterém se odrazily souvislosti s krvavým vnitřním konfliktem v sousední Uruguayi i s novým povstáním samotných argentinských provincií.¹⁵ V Uruguayi byli od třicátých let 19. století hlavními protagonisty zdejších konfliktů někdejší Artigasovi velitelé a posléze velitelé *orientales* ve válce proti Brazilcům jako Fructuoso Rivera, Manuel Oribe, Juan Antonio Lavalleja. Fructuoso Rivera jako první uruguayský prezident potlačil již v roce 1834 Lavallejovo povstání, ale v době Oribeho presidentského mandátu (od roku 1835) sám zahájil ozbrojený boj proti vládě v Montevideu, když Oribe v roce 1836 zrušil jeho funkci vrchního velitele venkova v zájmu sjednocení exekutivní moci. Na uruguayské scéně se vytvořily dva zneprátelené tábory, Oribeho tzv. „bílé“ (*blancos*) a Riverovi tzv. „červení“ či „barevní“ (*colorados*). V roce 1839 vyvrcholily dílčí konflikty, tj. Riverova povstání proti prezidentu Oribemu, ve skutečnou občanskou válku, která se protáhla až do roku 1851 a v níž se angažoval argentinský diktátor Rosas i jeho argentinství federalističtí odpůrci, Francie, Velká Británie, Brazílie a řada zahraničních dobrovolníků, včetně Giuseppeho Garibaldiho, později jednoho z předních protagonistů italského národního sjednocení.¹⁵

V naprostém politickém zmatku se ke sklonku dvacátých let ocitlo Chile, kde se rovněž projeví federalistické tendence a v jehož čele stál od roku 1827 jako zvolený prezident politicky nepřilíš výrazný generál Pinto. Volby v letech 1827 a 1828 byly poznamenány machinacemi, pro něž navíc vytvářela podmínky i nová ústava z roku 1828, a situaci nakonec, po Pintově abdikaci v roce 1829, ovládl opět generál Ramón Freire, proti němuž se postavil vlivný o'higinistický generál Joaquín Prieto. V dubnu 1830 rozdrtily Prietovy jednotky Freireho síly v bitvě u Lircay,

¹⁵ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 133-135.

¹⁵ Tamtéž, s. 278-283.

kteřá se stala předpokladem pro vnitřní stabilizaci země, na níž se podílel především ministerský předseda Diego Portales. Prieto sám zastával v letech 1831-1841 úřad chilského presidenta. Cílem Portalesovy politiky bylo učinit z Chile přední námořní a obchodní mocnost v pacifickém prostoru, ale odpor proti chilským hegemonistickým tendencím existoval v Peru a Bolívii, kde se, též v souvislosti s tím, objevily nálady k vzájemnému sjednocení. Realizátorem takové ideje se stal bolívijský prezident maršál Andrés de Santa Cruz, jenž v roce 1835 vpadl se svým vojskem do Peru, rozvráceného novými vnitřními rozbroji. Požádán o vojenskou pomoc sesazeným peruánským presidentem Obregosem, Santa Cruz porazil bývalého peruánského presidenta Gamarru i uzurpátora Salaverryho, kterého nechal popravit, a ovládl zemi, v důsledku čehož byl v říjnu 1836 vyhlášen vznik bolívijsko-peruánské konfederace. Rozpory mezi tímto celkem a Chile vedly ještě ke konci roku 1836 k válce, během níž se Santa Cruzova konfederace dostala navíc do ozbrojeného konfliktu s rosistickou Argentinou. Válečný konflikt skončil vítězstvím Chile, jehož armáda pod velením generála a pozdějšího chilského presidenta Manuela Bulnese obsadila v roce 1838 Limu a v lednu 1839 porazila vojsko Santa Cruzovy konfederace v bitvě u Yungay. Zatímco na chilské straně byl v roce 1837 zavražděn nespokojenými důstojníky premiér Portales, bývalý (a opět pozdější) peruánský prezident Agustín Gamarra, který byl také jedním z předních zastánců myšlenky peruánsko-bolívijské unie, patřil k peruánským emigrantům, jež se do vlasti vraceli s chilským vojenským tažením v roce 1838. S chilským válečným vítězstvím nastal současně rozpad Konfederace Peru-Bolívie a převrat v samotné Bolívii vedl k demisi jejího *protectora* Santa Cruze. V roce 1841 se nicméně o sjednocení Peru a Bolívie pokusil pro změnu staronový peruánský prezident maršál Gamarra, jenž pod vlivem nepokojů v sousední Bolívii v říjnu toho roku vojensky obsadil La Paz. Jeho oficiálním zájmem bylo zabránit Santa Cruzovu návratu. Již v listopadu 1841 však sám zahynul ve střetnutí s oddíly bolívijského generála Josého Balliviána, jednoho z aktérů zmíněných nepokojů. Santa Cruz se skutečně pokusil o návrat do Bolívie v roce 1844. Byl však zajat a deportován do Chile, odkud byl propuštěn po britském diplomatickém zásahu, a zbytek života strávil ve francouzském exilu.¹⁶ Nový válečný konflikt mezi Peru a Bolívií na jedné a Chile na druhé straně, tzv. pacifická či ledková válka, měl ovšem proběhnout o několik desetiletí později, v letech 1879-1883. Také tato ozbrojená

¹⁶ Tamtéž, s. 364-373; ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 197-199, 243-245.

konfrontace vyvrcholila chilským vítězstvím a obsazením peruánské metropole chilskou armádou. Kromě toho, Bolívie v důsledku této války ztratila na úkor chilských teritoriálních zisků otevřený přístup k mořskému pobřeží a dopady konfliktu výrazně ovlivňovaly další vzájemné vztahy mezi třemi dotyčnými jihoamerickými státy ještě v první třetině 20. století. Válku mezi Chile a bolívijsko-peruánskou konfederací let 1836-1839 však můžeme označit za bezprostřední dědictví latinskoamerických válek za nezávislost, již například pro předchozí sporné body ve vztazích mezi Chile a Peru, kdy Chileané do svých finančních pohledávek vůči Limě počítali i náklady na San Martínovu expedici.¹⁷ Ve srovnání s relativní politickou stabilitou, již při zachování parlamentního systému na dlouhá desetiletí následující po tomto konfliktu dosáhlo Chile, představovaly však Peru a Bolívie spíše typické příklady chronické labilit, způsobené vnitřními mocenskými zápasy a příznačné pro mnohé latinskoamerické země po dosažení emancipace. Například v Bolívii v letech 1826-1879 z dlouhé řady presidentů, z naprosté většiny vojáků, čtyři odstoupili dobrovolně a šest jich bylo zavražděno. Za stejné období zde bylo vyhlášeno jedenáct ústav.¹⁸

Značně komplikovaný vnitřní vývoj, doprovázený navíc obrovskými teritoriálními ztrátami a severoamerickou a francouzskou vojenskou okupací, stál v prvním půlstoletí nezávislosti před Mexikem. Federální republikánská ústava z roku 1824 zachovávala řadu výrazně konzervativních prvků, které spolu s prohlášením katolicismu za oficiální náboženství zaručovaly privilegia kléru a armádě, a sám pozdější mexický prezident Benito Juárez, mj. jeden ze strůjčů nové liberální ústavy z roku 1857, která předznamenala krvavou občanskou válku mezi liberály a konzervativci v zemi, nazval tento dokument „kompromisem mezi pokrokem a reakcí“.¹⁹ Vážný rozpor mezi konzervativně a liberálně, proreformně orientovaným proudem se však objevil už v prvních letech existence republikánského Mexika, a patřil k němu také spor mezi stoupenci federalistických a centralistických koncepcí. Presidentské volby v roce 1828 skončily sice vítězstvím konzervativního Gómeze Pedrazy, avšak o skutečném nástupnictví presidenta generála Guadalupeho Victorii,

¹⁷ Peru v této době dlužilo Chile 1,5 milionu pesos za úvěr, poskytnutý na počátku dvacátých let. Mezi oběma zeměmi navíc probíhala faktická celní válka, kdy Chile na peruánské zvyšování celních sazeb na dovážené chilské obilí odpovídalo zvýšenými cly na peruánský cukr, a byla zde také rivalita mezi chilským Valparaísem a peruánským Callaem o pozici hlavního přístavu na tichomořském pobřeží Jižní Ameriky. – CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 370.

¹⁸ ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 245.

¹⁹ LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850, s. 162.

podporovaného stoupenci liberalismu, rozhodl převrat, který do presidentského úřadu vynesl federalistického politika generála Vicenta Guerrera, dalšího z dřívějších independentistických bojovníků a spoluautora Plánu z Igualy. Poměrně brzy ale přistoupil k protiaksi konzervativní tábor. Guerrerova liberální vláda byla svržena a v čele mexického státu stanul na samém počátku roku 1830 prezident Anastasio Bustamante. Vicente Guerrero byl odsouzen k smrti a v únoru 1831 popraven. Významným zahraničněpolitickým úspěchem Mexika pod Bustamantovou administrativou, a zejména úspěchem ministra zahraničí Lucase Alamána, byl podpis konkordátu se Svatým stolcem.²⁰ To v roce 1830 umožnilo personálně obsadit již zcela uprázdněná biskupství na mexickém území, tedy změnit situaci, která byla rovněž výsledkem jednoho z charakteristických dopadů latinskoamerických válek za nezávislost - totiž odchodu tisíců duchovních z nových hispanoamerických republik do Španělska. Zde ostatně můžeme připomenout případ Giovanniho Muzziho, v roce 1823 jmenovaného na žádost chilské vlády apoštolským vikářem a arcibiskupem *in partibus infidelium* papežem Piem VII., jehož teritoriální pravomoce byly posléze rozšířeny z Chile rovněž na laplatské provincie a poté na celou španělskou Ameriku, vzhledem ke zprávám o duchovním osiření tehdy již prakticky nezávislých hispanoamerických zemí, jichž se dostalo do Říma.²¹ Přes vstřícnou politiku vůči duchovnímu stavu, kterou Mexiko zachovávalo i po nastolení republikánského zřízení, jich nejvíce, asi 10 000, odešlo právě odtud.²² Zájem o reformy však v následujících letech vedl k protivládnímu vystoupení vojáky, což stálo na počátku kariéry generála Antonia Lópeze de Santa Anna ve vedení země. V roce 1833 Santa Anna předal moc svému reformistickému vicepresidentovi Gómezovi Faríasovi, ale již v roce následujícím se sám ujal presidentské moci. Sblížil se s konzervativci a jedním z výsledků jeho politiky bylo zrušení federace v roce 1835. Úspěšně dovršený boj angloamerických kolonistů v Texasu za nezávislost v letech 1835-1836 byl do značné míry podmíněn právě tímto aktem. Faktická nezávislost, které počátkem čtyřicátých let dosáhl na Mexiku Yucatán, byla později následována dobrovolným návratem místních kreolských kruhů pod mexickou správu v důsledku velkého

²⁰ Tamtéž, s. 162-163; KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 169-170.

²¹ MORALES PADRÓN, F.: Manual de Historia Universal. Tomo VII, s. 139.

²² Na této skutečnosti se zřejmě podílel už vysoký výchozí početní stav, který v Novém Španělsku na počátku válek za nezávislost činil asi 14 000 příslušníků kléru. V samotném Španělsku vytvářel počet duchovních v roce 1826 přibližně 104 000 osob, v důsledku emigrace z Ameriky o 14 000 více než v roce 1808. – AMUNATEGUI, M. L., BARROS ARANA, D.: La Iglesia frente a la Emancipación Americana, s. 142.

indiánského povstání v roce 1847.

Konflikty mezi jednotlivými státy, které v době po skončení osvobozenecých válek proběhly v Jižní Americe, jako byly války mezi Brazílií a Argentinou, Peru a Kolumbií nebo Konfederací Peru-Bolívie a Chile a Argentinou, byly vlastně znamením sporů mezi novými regionálními mocnostmi v nejednotném latinskoamerickém prostoru. Jak bylo uváděno, vlastní mocenské zájmy před kooperací s Kolumbií sledovalo ostatně i Mexiko. Mexiko, které jako velká země se značnými nerostnými a zemědělskými zdroji zastávalo velice důležitou pozici v britských hospodářských zájmech a zároveň bylo ze všech nových latinskoamerických států zeměpisně nejbližší USA, a které se v roce 1829 ocitlo v ozbrojené konfrontaci opět se Španělskem a v roce 1838 s Francií, se však mělo dostat do osudného konfliktu právě s USA, nejsilnějším státem západní polokoule. Předpokladem pro to byla již texaská válka za nezávislost, jež vyvrcholila zajištěním samotného Santa Anny texaskými osadníky a dobrovolníky z USA v dubnu 1836 a jeho přinucením uznat nezávislý texaský stát. Přání texaských povstalců o přidružení k zemi svého původu, tj. Spojeným státům americkým, bylo zprvu ve Washingtonu odmítáno vzhledem k sílícímu abolicionistickému hnutí v USA a sporům v otázce otroctví, neboť přijetí Texasu by v rámci severoamerické Unie posílilo otrokářský blok. Texas zůstal nezávislým státem, uznaným Francií i Velkou Británií, a situace se změnila až v roce 1845, kdy s nástupem Jamese Polka do úřadu severoamerického prezidenta zvítězily v USA expanzionistické ideje, spjaté s myšlenkou tzv. „*Manifest Destiny*“, přesvědčením o předurčenosti k vlastní velmocenské roli. Začlenění Texasu do severoamerické Unie vyvolalo odpor na mexické straně a stalo se preludiem mexicko-americké války let 1846-1848, během níž vítězní Severoameričané nejenže vstoupili do Ciudad de México, ale rozšířili své území o další rozsáhlé oblasti na severu Mexika. Již před vypuknutím této války se severoamerický prezident Polk pokoušel koupit Horní Kalifornii při pobřeží Tichého oceánu, k jejíž anexi pak USA využily opět protimexického vystoupení angloamerických přistěhovalců.²³ Podle mírové smlouvy z Guadalupe Hidalgo z 2. února 1848 odstoupilo Mexiko svému severnímu sousedovi spolu s Horní Kalifornií i oblasti mezi Kalifornií a Texasem (Nové Mexiko). V roce 1853 režim generála

²³ TINDALL, G. B., SHI, D. E.: Dějiny Spojených států amerických, s. 264, 270-271; ROBERTS, John: Revolution and Improvement. The Western World 1775-1847, Berkeley, Los Angeles 1976, s. 186-187.

Santa Anny, neúspěšného vojáka i státníka z doby války proti Severoameričanům, prodal USA další část jižní Arizony a Nového Mexika na základě tzv. Gadsdenovy koupě (*Gadsden Purchase*). Zatímco tak USA prostřednictvím anexe Texasu a vítězné války s Mexikem získaly rozlehlá a významná území na severoamerické pevnině, jak to odpovídalo tendencím, existujícím zde přinejmenším již o zhruba tři desetiletí dříve (přičemž se v USA v bezprostřední souvislosti s vítěznou válkou ozývaly hlasy dokonce po anexi celého mexického území), v Mexiku předznamenalo svržení poslední Santa Annovy diktatury v roce 1855 zmíněný vzestup liberalismu a následnou občanskou válku. Ta skončila vítězstvím liberálů v čele s Juárezem, ale problém mexických zahraničních dluhů přivedl Juárezovu vládu do nových sporů s evropskými mocnostmi, konkrétně se Španělskem, Velkou Británií a Francií, z nichž druhé Francouzské císařství Napoleona III. záhy, od roku 1862, zcela jasně odhalilo své širší expanzivní záměry. V době, kdy se sousední USA nacházely ve stavu rozpolcení a krvavé občanské války mezi Severem a Jihem, vstoupila v roce 1863 francouzská armáda do mexického hlavního města a v zemi bylo za přičinění domácích konzervativních sil a pod patronací francouzského císaře Napoleona III. nastoleno tzv. druhé Mexické císařství, reprezentované osobou dosazeného monarchy Maxmiliána Habsburského, bratra rakouského císaře Františka Josefa I. Juárezův boj proti francouzské okupaci a tomuto loutkovému monarchistickému režimu trval do roku 1867.

Necelé desetiletí po dezintegraci Velké Kolumbie na nezávislou Venezuelu, Ekvádor a Novou Granadu se rozpadly na pět suverénních států také Spojené provincie Střední Ameriky. Rovněž tímto federativním útvarem zmítal již od dvacátých let vážný rozpor mezi konzervativními a liberálními silami. Představitelem konzervativců byl salvadorský generál Manuel José Arze, od roku 1825 první prezident federace, jenž přímo v Guatemale sesadil liberálního presidenta Juana Barrundiu, ale v roce 1829 byl sám svržen liberálním vojskem v čele s honduraským presidentem Franciskem Morazánem. V roce 1830 byl Morazán zvolen federálním presidentem, ovšem nastávající situace občanské války proti konzervativcům jej přiměla přenést sídlo tohoto federativního útvaru z Guatemaly do Salvadoru. Již v dubnu 1838 opustila federativní svazek Nikaragua a o rok později Guatemala. Francisco Morazán, pod jehož autoritou zůstal v roce 1839 nakonec pouze Salvador, se pokusil federaci obnovit. V Guatemale byl však v roce 1840 poražen konzervativně-klerikálním generálem Rafaellem Carrerou, který předtím svrhl v zemi

liberální vládu, a v roce 1842 byl Morazán zastřelen během svého tažení proti Kostarice. Pokusy o obnovení svazku pěti středoamerických států se v tomto prostoru objevily i později.²³ A nevelké a slabé státy na středoamerické šíji, spojenci mezi Atlantským a Tichým oceánem, zatím poutaly velkou pozornost USA a Velké Británie. Nikaragua představovala významný tranzitní prostor pro zástupy lidí z východních částí USA, kteří po objevení zlatých ložisek v Kalifornii v roce 1848 (čili krátce po její anexi k USA) putovali na západní pobřeží Severní Ameriky.²⁴ V následujícím desetiletí severoamerický dobrodruh William Walker, zástupce severoamerického otrokářského Jihu, jenž se svými žoldněři zasáhl do občanské války mezi liberály a konzervativci v Nikaragui, dokonce načas uzurpoval nikaragujský presidentský úřad.

S rozpadem Velké Kolumbie v letech 1829-1830, nedlouho před Bolívarovou smrtí, se jeho rodná Venezuela ocitla pod autoritativní vládou Josého Antonia Páeze, přičemž, jak ukázala povstání v letech 1831 a 1835, zde existovala rovněž silná opozice proti tomuto *caudillovi*. Páez sám zastával presidentskou funkci v letech 1830-1835 a 1839-1843, ovšem pod jeho mocenským vlivem se nacházel také Carlos Soublette, venezuelský prezident v době předcházející i nadcházející Pázovu druhému presidentskému mandátu. Touha po změnách ve venezuelské společnosti se odrazila v povstání proliberálních sil na východě země v roce 1846, ještě v době Soubletteho presidentského úřadu, které skýtalo zčásti sociální ráz a v němž se projevil odpor proti oligarchii i proti otroctví (přežívajícímu dosud ve Venezuele navzdory někdejší Bolívarovým proklamacím), a které sám Páez označil za „spiknutí liberálů a demagogů, aby přivedli zemi do krvavé koupele a anarchie“, i když jako vrchní velitel armády při jeho potlačení rozhodně preferoval sliby amnestie pro povstalce před příliš násilnými řešeními.²⁵ V lednu 1847 byl za Pázovy a Soubletteho podpory zvolen novým venezuelským prezidentem generál José Tadeo Monagas, další z velitelů protipovstaleckého tažení z předchozího roku a dřívější Páezův odpůrce z let 1831 a 1835. Jeho politika, provázaná se sblížením s liberály, odklonem od propázovské oligarchie a protěžováním vlastní početné rodiny, stála na počátku pádu Pázova mocenského vlivu ve Venezuele. Páez se v roce 1848 postavil

²³ Již v roce 1853 zmařil guatemalský generál Rafael Carrera jeden takový pokus honduraského generála Cabañase a v roce 1860 salvadorského presidenta Barriose. – KAŠÍK, V.: Guatemala, s. 41-42.

²⁴ DVOŘÁKOVÁ, V., KUNC, J.: Nikaragujská republika, s. 90.

²⁵ LYNCH, J.: Caudillos en Hispanoamérica, s. 378-379.

do čela ozbrojeného povstání proti Monagasovi, ale to bylo vojensky poraženo, stejně jako jeho obdobný pokus v roce 1849, vedený z nizozemského Curaca. Bývalý Bolívarův spolubojovník a strůjce venezuelské separace od Kolumbie, jenž ve své vlasti ztratil mnoho z někdejší široké podpory, poté strávil řadu let v exilu v severoamerickém New Yorku, kde byl spolu s italským revolucionářem Garibaldim v červenci 1850 přijat jako republikánský hrdina.²⁶ Ve Venezuele zatím prezident Monagas zajistil presidentské nástupnictví svému bratrovi Josému Gregoriovovi. Vláda rodiny Monagasů, spolu se změnou presidentského úřadu v nástroj vojenské diktatury, byla příčinou povstání, během nichž bylo vzýváno Páezovo jméno. V roce 1858 byli Monagasové ve Venezuele svrženi a stárnoucí José Antonio Páez našel ještě své vojenské uplatnění v rozbrojích, v nichž se následně země ocitla. Přesto v roce 1863 opustil Venezuelu definitivně a dožil v exilu.

V samotné Kolumbii (Nové Granadě) proběhla již v letech 1839-1842 občanská válka mezi konzervativci a liberály, v níž sice zvítězil konzervativní tábor, ale s počátkem vlády liberálního presidenta Tomáse de Mosquera v roce 1845 bylo zahájeno liberální období, doprovázené v dalších letech řadou reforem. Přechodná vláda konzervativců od roku 1857 byla následována dalším vnitřním konfliktem v letech 1859-1861, jenž skončil vítězstvím liberálů. V Ekvádoru soupeřil v letech a desetiletích po odtržení od Kolumbie první prezident země generál Flores s liberálním předákem z Guayaquilu Vicentem Rocafuertem a vláda generála Urbiny v letech 1851-1856 byla rovněž zde poznamenána liberálními reformami, přes pozdější konzervativně-klerikální obrat v zemi. S ohledem na výrazně antiklerikální ráz liberálních reforem, které byly o něco později zahájeny v Mexiku, lze poznamenat, že k opatřením, provedeným v padesátých letech v Kolumbii i v Ekvádoru, patřilo například vyhoštění jezuitského řádu z obou zemí.²⁷

Zásadní spor mezi konzervativními a liberálními kruhy, který se již od dvacátých let 19. století projevil v řadě zemí od Mexika po Chile, tedy rozvrátil situaci v mnoha hispanoamerických zemích v době, kdy monarchistickou Evropou otřásl ozvěny nové revoluce ve Francii v červenci 1830 a později ji zasáhla revoluční vlna let 1848-1849. Konfliktní antagonismus konzervativismu a liberalismu v Latinské Americe měl kromě toho do značné míry analogii ve vývoji bývalých mateřských zemí na Pyrenejském poloostrově. Vývoj situace v Portugalsku po smrti

²⁶ Tamtéž, s. 384-387.

²⁷ KAŠÍK, V.: Kolumbie, s. 50; SEIFERT, Antonín: Ecuador, Praha 1968, s. 47.

krále Jana VI. byl nakonec bezprostředně spjat s osobou prvního brazilského císaře Pedra I. - či Pedra IV. jako titulárního a potenciálního portugalského krále. Brazilský císař v roce 1826 předpokládal sňatek své sedmileté dcery Marie da Glória jako nastupující portugalské královny se svým strýcem Miguelem jako regentem a jeho podmínkou současně byla Miguelova přísaha na jím vydanou Ústavní chartu pro Portugalsko. Dom Miguel tak sice skutečně učinil ještě v době svého vídeňského pobytu, ale když se v únoru 1828 vrátil do Portugalska, projevil se znovu jako přesvědčený absolutista. Poté, co rozpustil vládu a zrušil parlament, postavili se proti němu liberálové a dočasně ovládli část severního Portugalska, ale po Miguelově vojenském zásahu zůstal jedinou baštou portugalské konstitucionalistické opozice azorský ostrov Terceira. Tomuto odporu se dostalo otevřené podpory ze strany brazilského monarchy, který mezitím pociťoval sílící odpor proti své vládě v samotné Brazílii.²⁸

Revoluce v Paříži v roce 1830 svrhla vládu reakčního francouzského krále Karla X. a její ohlas zasáhl velkou část Evropy - od jižního Nizozemí, kde záhy vznikl nezávislý belgický stát, přes politicky rozdrobený Německý spolek a Itálii až po Polsko, ovládané Ruskem. Její ozvěny pronikly také až do Brazílie, kde přispěly k proticísařským náladám. Pedro I., kterému byl z brazilské strany předhazován spolu s jeho portugalským původem též zrádný projekt opětného sloučení brazilské a portugalské koruny a tím likvidace brazilské nezávislosti, byl již v roce 1829 nucen akceptovat návrat „patriarchy nezávislosti“ Josého Bonifácia de Andrada e Silva, zvoleného v Bahii v nepřítomnosti senátorem. V rozjítřené atmosféře, v níž významnou roli sehrály liberální síly, Pedro I. v dubnu 1831 abdikoval z brazilského císařského trůnu ve prospěch svého pětiletého syna Pedra de Alcantar (Pedra II.), zvýhodněného vůči němu už tím, podle jeho vlastních slov, že byl již Brazilcem.²⁹ S vlastním vojskem a s podporou britského námořnictva zasáhl bývalý brazilský panovník v roce 1832 proti svému absolutistickému bratrovi v Portugalsku. Občanská válka mezi konstitucionalisty v čele s Pedrem a miguelisty vyvrcholila Pedrovým dobytím Lisabonu a později skončila dohodou z roku 1834, na jejímž základě Miguel opět opustil Portugalsko. V tomtéž roce Pedro IV. zemřel a jeho dcera Marie II. da Glória převzala vládu. Do roku 1838 byl v Portugalsku dovršen návrat k liberálnímu zřízení v tradici revolučního období z počátku dvacátých let,

²⁸ KLÍMA, J.: Dějiny Portugalska, s. 132-133.

²⁹ KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 201-202.

přes otevřený odpor konzervativnějších „chartistů“, tedy stoupců Pedrovy Ústavní charty. Příliš velkým vnitřním klidem se zatím po abdikaci svého prvního císaře nevyznačovala ani Brazílie, zmítaná vzpourami otroků, sociálními bouřemi i regionálním separatismem.

Rovněž ve Španělsku se ještě před smrtí nemocného krále Ferdinanda VII. v září 1833 projeví náznaky příštího konstitucionalistického obratu a rovněž zde byla situace komplikována nástupnickým problémem. Otázka nástupnictví byla nakonec rozhodnuta ve prospěch Ferdinandovy dcery Isabely, narozené ovšem teprve v roce 1830, a proti Ferdinandovu bratrovi Donu Carlosovi. Klíčová role přitom připadala Ferdinandově čtvrté manželce Marii Kristině Bourbonkové (dceři Františka I., od roku 1825 krále obojí Sicílie), která se po smrti Ferdinanda VII. ujala regentského úřadu. S nemocí a úmrtím Ferdinanda VII. se ve Španělsku vytvářelo umírněné konstituční zřízení, proti kterému se však postavili absolutističtí stoupcí Dona Carlose, jenž už počátkem října 1833 přijal titul španělského krále. V zemi vypukla občanská válka mezi liberály (tzv. isabelisty či kristinisty) a krajně konzervativními karlisty, jejíž akce se z karlistických základů na severu Pyrenejského poloostrova postupně šířily na území celého Španělska. Na straně vládnoucích konstitucionalistů probíhal revoluční proces, charakterizovaný vypjatým antiklerikalismem a reformními zásahy do sféry pozemkového vlastnictví, přijetím nové ústavy z roku 1837, jež byla modifikací někdejší cádizské konstituce z roku 1812 a nahradila umírněný královský statut z roku 1834. Sám liberální tábor se rozdělil na umírněné (*moderados*) a radikálnější progresisty, přičemž v čele obou skupin fakticky stanuli vojenští velitelé a jejich vzájemný rozpor měl ovlivňovat situaci ve Španělsku po ukončení první karlistické války v roce 1839. Z mezinárodního hlediska bylo podstatné, že nové konstituční vedení v Madridu, ani nástupnictví Isabely II. nebylo uznáno ze strany absolutistických režimů Rakouska, Pruska a Ruska. Španělské kortesy (ostatně stejně jako kortesy portugalské, čelící miguelistům) se naopak obrátily o pomoc na Velkou Británii a Francii krále Ludvíka Filipa. Čtyřstranná spojenecká smlouva Velké Británie a Francie s konstitučními vedeními v Madridu a Lisabonu z roku 1834 tak vytvořila blok konstitučních států západní Evropy, ideově protichůdný východním velmocem, a zároveň byla evidentním výrazem britské a francouzské mocenské převahy nad Španělskem a Portugalskem, opravňujícím obě západoevropské velmoci k intervenci do událostí na Pyrenejském poloostrově. Francouzské a britské vojenské oddíly také skutečně

zasáhly do karlistické války ve Španělsku na straně madridské vlády. Tento vnitřní španělský konflikt byl na konci srpna 1839 ukončen dohodou z Vergary, uzavřenou vládním generálem Esparterem a karlistickým generálem Marotem.³⁰ Generál Baldomero Espartero, vůdce progresistů a účastník někdejších bojů ve španělské Americe, jenž si během předchozího konfliktu ve Španělsku vydobyl věhlas zejména obranou baskického Bilbaa před karlisty, se v roce 1840 stal realizátorem převratu, který přiměl regentku Marii Kristinu k odchodu do francouzského exilu. Sám se stal regentem, proti němuž však sílil odpor umírněných vojáků, podporovaný Francií. Vojenské povstání v roce 1843 vyústilo v Esparterovo svržení a útěk do Londýna a v roce 1844, již v době oficiální zletilosti královny Isabely II., se v jeho důsledku stal španělským prvním ministrem vojenský předák *moderados* generál Ramón María Narváez.³¹ Nová revoluce ve Španělsku v roce 1854 umožnila generálu Esparterovi opět stanout v čele španělské vlády v letech 1854-1856. Nároky karlistické linie španělské bourbonské dynastie na trůn vedly ve spojitosti s převratným vývojem ve Španělsku v 19. století ještě k dalším ozbrojeným konfliktům a vlastně přetrvávaly i ve 20. století.

Již za regentství Marie Kristiny Bourbonské podniklo Španělsko první významné kroky k uznání nezávislosti svých bývalých kolonií v Americe, ovšem ve svém celku se jednalo o proces velice dlouhodobý. Silná animozita a podezřívavost vůči Španělsku byla v prvních letech nezávislosti příznačná pro Mexiko, kde bylo v období tzv. první federativní republiky (zahrnující léta 1824-1835) vydáno několik zákonů proti *peninsulares*, usazeným v zemi, a kde se na druhou stranu objevila spiknutí, jejichž organizátoři, v prvním případě popraveni a v dalším vypovězeni ze země, ještě spoléhali v reálnost obnovy španělského koloniálního panství.³² Nařízení mexické vlády z roku 1827 zakazovala Španělům zastávat veřejné úřady a posléze nařizovala jejich odchod ze země, i když připouštěla výjimky. Další Španělé byli z Mexika vypovězeni v roce 1829 a nepřátelské postoje vůči Španělům (*antigachupinismo*) se v Mexiku odrazily i v zákonech z let 1833-1834. Španělé, vypovězení z Mexika v souhrnném počtu několika tisíc, odcházeli zpravidla do nepřítelů vzdálené Havany, přičemž však jejich odchod přinášel mexickému státu

³⁰ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 409-413, 438.

³¹ Tamtéž, s. 414-415.

³² KAŠPAR, O., MÁNKOVÁ, E.: Dějiny Mexika, s. 170.

újmu v obchodní a finanční sféře.³³ Zmíněná španělská invaze do Mexika, která byla v roce 1829 zahájena pod velením generála Barradase z kubánské základny a proti níž z mexické strany s úspěchem zakročil v Tampiku generál Santa Anna, byla asi nejnapadnější ukázkou nepřátelství mezi bývalou koloniální metropolí a zemí, která v dřívějších desetiletích představovala hospodářsky nejdůležitější součást jejího zámořského impéria. Smrt Ferdinanda VII. v roce 1833 však znamenala mezník i v tomto ohledu a příslibem pro pozitivnější vztahy mezi Španělskem a jeho někdejšími državami se stal již zákon ze 4. prosince 1836, kterým španělské kortesy zmocnily vládu k uzavírání smluv o míru a přátelství poté, co se Španělsko vzdalo veškerých nároků na suverenitu a veškerých územních nároků vůči svým bývalým americkým místokrálovstvím. Už na konci roku 1836 tak Španělsko uznalo právě nezávislost Mexika a proces postupného sjednávání smluv o míru a přátelství s dalšími hispanoamerickými republikami v příštích letech a desetiletích pokračoval. V roce 1841 došlo k formálnímu španělskému uznání nezávislosti Ekvádoru, v roce 1844 Chile, 1845 Venezuely, 1850 Kostariky a Nikaraguy, 1855 Dominikánské republiky, 1859 Argentiny, 1861 Bolívie, 1863 Guatemaly, 1865 Salvadoru a poprvé i Peru, přes komplikovaný vztah mezi Španělskem a Peru v dalších letech. V roce 1870 uznal Madrid nezávislost Uruguaye a 1880 Paraguaye. Nezávislost Kolumbie byla Španělskem uznána teprve v roce 1881 a Hondurasu dokonce až v roce 1894.³⁴

Mezitím se několik událostí šedesátých let 19. století sice mělo stát dokladem, že nostalgie po koloniální minulosti ve Španělsku nadále přetrvávala, avšak rozhodně více než Španělsko se v mladých latinskoamerických státech mocensky prosazovaly, někdy též otevřeně v jejich neprospěch, Velká Británie a Francie. Už v roce 1833 rozšířila Velká Británie své zámořské panství na úkor Argentiny, když posádka britské korvety obsadila Malvínské ostrovy v jižním Atlantiku (přejmenované poté na Falklandy) a vyhnala odtud argentinského guvernéra. Rovněž již ve třicátých letech rozšířili Britové též své domény ze základen ve středoamerickém Belize, za faktického souhlasu londýnské vlády, a posléze vyhlásili určitý druh protektorátu nad

³³ BAĎURA, Bohumil: una reseña de obra de Harold Dana Sims, *The Expulsion of Mexico's Spaniards 1821-1836*, Pittsburg 1990; in: *Ibero-Americana Pragensia*. Año XXVI- 1992, s. 316-317.

³⁴ HERNÁNDEZ SÁNCHEZ-BARBA, Mario, a kolektiv: *Historia General de España y América. Reformismo y progreso en América (1840-1905)*. Tomo XV. Segunda edición, Madrid (Primera edición 1963), s. 156; UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: *Dějiny Španělska*, s. 496.

moskytskými Indiány na karibském pobřeží Nikaraguy, kde v srpnu 1841 obsadili přístav San Juan při ústí stejnojmenné řeky. Vláda USA, navzdory zásadám z roku 1823 a přes stížnost středoamerické vlády z roku 1834, zůstávala vůči těmto britským aktivitám prakticky netečná, i když i ve Washingtonu samozřejmě vzbuzovala středoamerická šije velký zájem jako oblast vhodná pro vybudování důležitého dopravního uzlu mezi atlantickým a pacifickým pobřežím Ameriky.³⁵ Již první vyslanec USA ve Střední Americe měl jako jeden ze svých hlavních úkolů sledovat vše, co souviselo s budováním meziocéánských komunikací, a kromě států posléze se rozpadnuvší středoamerické federace hrála tato otázka významnou roli ostatně i ve vztazích USA s Novou Granadou a Mexikem. Střední Amerika se nakonec skutečně změnila v oblast třenic mezi zájmy USA a Velké Británie, což vrcholilo smlouvami USA s Nikaragou a Británie s Kostarikou v letech 1849 a 1850, v nichž se počítalo právě s využitím řeky San Juan na nikaragujsko-kostarické hranici pro vybudování námořního průplavu. Významným úspěchem severoamerické diplomacie ve sporu s Velkou Británií (a můžeme připomenout, že nedlouho po rozsáhlých teritoriálních ziscích USA ve válce s Mexikem) se stala tzv. Clayton-Bulwerova smlouva z roku 1850, na jejímž základě se Londýn a Washington dohodly na společné stavbě námořního průplavu ve Střední Americe a zabezpečení jeho neutrality.³⁶ K praktické realizaci smlouvy, podepsané za severoamerickou stranu státním sekretářem Claytonem, nedošlo a rivalita mezi USA a Velkou Británií ve středoamerickém regionu ani poté neustala – a jednoznačné vítězství USA v tomto ohledu přinesla teprve situace až o další více než půlstoletí později, kdy Velká Británie na projekt výstavby středoamerické námořní komunikace rezignovala. Mezitím, v roce 1856, USA uznaly britskou svrchovanost nad územím Belize, jehož se na základě smlouvy s Británií z roku 1859 vzdala Guatemala. V roce 1862 byla tato oblast prohlášena britskou kolonií pod názvem Britský Honduras, spravovanou guvernérem z Jamajky, ovšem nedodržení smlouvy z roku 1859 z britské strany vedlo k opakovaným žádostem guatemalských vlád o navrácení území.³⁷ Severoamerická *Panama Railroad Company* zatím v letech 1850-1855 vybuodovala

³⁵ PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 74-75.

³⁶ DVOŘÁKOVÁ, V., KUNC, J.: Nikaragujská republika, s. 88-89.

³⁷ Na základě dohody mezi Velkou Británií a Guatemalou z roku 1859, neratifikované ovšem ani jednou z vlád, přislíbila Velká Británie Guatemale za odstoupení dotyčného území vybudování důležitého dopravního spojení mezi guatemalským hlavním městem a karibským pobřežím. V roce 1863 však bylo z britské strany nabídnuto Guatemale pouze odškodné ve výši 50 000 liber. – KAŠÍK, V.: Guatemala, s. 84.

první americkou transkontinentální železnici napříč Panamskou šíjí,³⁸ jež v minulých staletích představovala významný tranzitní prostor i pro Španělsko při spojení s pacifickým pobřežím Jižní Ameriky.

Francie krále Ludvíka Filipa podnikla v roce 1838 dvě námořní ozbrojené akce jednak proti Mexiku, jednak proti Argentině, ve kterých hrála důležitou roli obrana zájmů francouzských obchodníků a podnikatelů v obou zemích. Ve druhém případě byla přitom záležitost provázána se situací v sousední Uruguayi, kde Fructuoso Rivera při svém povstání proti presidentu Oribemu dosáhl francouzské podpory, kdežto Oribe vyjednával s argentinským diktátorem Rosasem. Kromě toho jí předcházely spory mezi Francií a rosistickou Argentinou v obchodní oblasti, neboť francouzským obchodníkům v Buenos Aires se nepodařilo dosáhnout na Rosasovi stejných privilegií, jaká zde kdysi získali Britové (jejichž počet i aktivity v Buenos Aires však právě za Rosasovy vlády velmi výrazně poklesly), a Francouzi začali vyžívat svých výhod v Montevideu, kde jim plynuly zisky z celních a přístavních poplatků, a zboží určené pro Buenos Aires dováželi přes tento uruguayský přístav. Francouzská námořní blokáda buenosaireského přístavu od roku 1838 byla reakcí na Rosasovo uvalení speciálních vysokých cel na zmíněné zboží z Montevidea a Francouzi z Montevidea navíc podpořili ozbrojenou opozici proti Rosasovi v provincii Entre Ríos. Francouzská blokáda Buenos Aires se protáhla na dva roky a vedle vyjednávání, v němž Rosas přistoupil na vyplacení symbolického odškodného francouzským obchodníkům, přispěl k jejímu ukončení tlak z britské strany, vyvolaný poškozením britských obchodních zájmů. Zatímco Fructuoso Rivera, podporovaný Francií, opět jako uruguayský president čelil se svými *colorados* obležení Montevidea Rosasovým spojencem Oribem, argentinský diktátor se ocitl v nové konfrontaci tentokrát s oběma evropskými velmocemi, tedy Francií i Velkou Británií, když uzavřel ústí řeky Paraná v zájmu vybírání celních poplatků z obchodu vnitrozemských provincií. V roce 1845 bylo Buenos Aires znovu zablokováno francouzskými i britskými válečnými loděmi a Britové a Francouzi pronikli také proti proudu Paraná, ačkoliv utrpěli nezdar ve střetu s Rosasovými vojáky při pokusu o vyloďení na břehu řeky. V roce 1847 byla blokáda Buenos Aires z britské strany odvolána, ovšem Rosas demonstrativně opět uzavřel ústí Paraná v roce 1848, což zkomplikovalo také jeho vztahy s Brazílií, jež využívala řeky pro spojení

³⁸ OPATRŇY, J.: Panama, s. 34-36.

vnitrozemské provincie Mato Grosso s oceánem.³⁹ K blokadě mexických přístavů při pobřeží Mexického zálivu, kterou zahájila francouzská válečná eskadra v dubnu 1838, posloužily jako záminka pohledávky francouzských občanů v Mexiku za škody, utržené během předchozích nepokojů v zemi, přičemž jako výchozí bod bývá označována francouzsko-mexická obchodní smlouva z roku 1827, neratifikovaná mexickým Kongresem. Situace, jež vyvrcholila v ostřelování pevnosti San Juan de Ulúa a Veracruz francouzskými loděmi, vyhlášením války Francii z mexické strany, dočasným obsazením Veracruz francouzským vojenským oddílem a jeho střetem s mexickými silami v čele s generálem Santa Annou, bývá často nazývána jako „koláčová válka“ (protože desetinu finanční sumy požadované Francií na Mexiku vytvářely pohledávky jistého francouzského pekaře). Podobně jako v případě francouzské blokády Buenos Aires, taktéž v tomto případě rozhodl postoj Velké Británie, která rovněž vyslala část své flotily do Mexického zálivu. Francie zahájila jednání, blokáda mexického pobřeží byla v březnu 1839 ukončena.⁴⁰ Na britskou roli prostředníka v konfliktech Francie s Argentinou a Mexikem ostatně vsadili také tehdejší prezident USA Martin Van Buren a ministr zahraničí John Forsyth, a to přesto, že se v severoamerickém Kongresu pokusil v těchto souvislostech Caleb Cushing, zástupce státu Massachusetts, na základě Monroeových a Adamsových zásad z roku 1823, prosadit právě severoamerické prostřednictví.⁴¹

Zmíněná francouzská okupace Mexika v roce 1863, výsledek nové vojenské intervence v Mexiku, na níž se zpočátku spolu s Francií podílely také Španělsko a Velká Británie, byla uskutečněna samozřejmě již za jiného politického režimu ve Francii – a jak bylo rovněž připomenuto, za odlišné vnitřní situace v USA. Rivalita mezi Francií Napoleona III. a USA v mexickém a středoamerickém prostoru se však projevila již v předchozím desetiletí. V souvislosti s vypuknutím krymské války v roce 1853 a následným francouzským a britským zásahem na straně Turecka proti Rusku francouzský vyslanec v Ciudad de México ve své zprávě přirovnával severoamerické ambice v Americe k ruským ambicím v Evropě a Mexiko a

³⁹ CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 138-140.

⁴⁰ OPATRŇY, J.: Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka, s. 159; MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk, s. 231-232.

⁴¹ Zde můžeme dodat, že ve spojitosti s těmito francouzskými represáliemi po nějaké akci nevolalo ani veřejné mínění v USA. Kromě toho, Argentina byla severoamerickým vedením nahlížena za příliš vzdálenou a vztahy mezi USA a Mexikem v této době (mimořádně, poměrně krátce po mexické ztrátě Texasu) se nenacházely v dobrém rozpoložení. – PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 73.

Tehuantepeckou šíjí ke Konstantinopoli.⁴² Stažení francouzských oddílů z Mexika v roce 1866 bylo naopak výsledkem celé řady okolností, ke kterým vedle skončení severoamerické občanské války a tlaku USA vůči Francii patřil především vývoj v Evropě, kde se Prusko v čele s ministerským předsedou Bismarckem připravovalo na politické sjednocení Německa. K tomu pak mělo dojít právě v těsné souvislosti s jeho válkou proti Francii v letech 1870-1871, která vyvrcholila porážkou Francie a pádem režimu Napoleona III. Nově vytvořená Německá říše se v posledních desetiletích 19. století (a především na přelomu 19. a 20. století) měla rovněž zařadit k evropským velmocem, jež sledovaly určité vlastní zájmy v latinskoamerickém a karibském prostoru, a svým způsobem totéž bychom mohli říci o Itálii, která také v roce 1870 v podstatě dovršila proces vlastního národního sjednocení. To však již na západní polokouli současně sílil velmocenský potenciál a vliv USA.

Období občanské války v USA se časově překrývalo též se vzpomenutými akcemi, ke kterým ve svých bývalých koloniích v Americe přikročilo Španělsko královny Isabely II. a prvního ministra maršála Leopolda O'Donnella. Kromě dočasné španělské účasti na intervenci v Mexiku v letech 1861-1862, jež poté pokračovala francouzským tažením do centra země a nastolením monarchistické vlády rakouského arcivévody Maxmiliána v Mexiku, Španělsko v roce 1861 opět anektovalo území Dominikánské republiky, za aktivního přispění dominikánského presidenta generála Santany a španělského generálního guvernéra na Kubě generála Serrana. Motivem místních stoupenců znovupodřízení Santo Dominga španělské Koruně byly znovu obavy ze sousedního Haiti a konečné rozhodnutí madridské vlády k anexi bylo zčásti ovlivněno právě vývojem v USA.⁴³ Španělské oddíly zde však narazily na ozbrojený partyzánský odboj a obnovená svrchovanost Madridu v této části Antil nakonec přetrvala pouze do roku 1865. Obsazení otrovů Chinja u peruánského pobřeží španělskou eskadrou v roce 1864 lze chápat především jako pokus o prosazení vlastní prestiže ze španělské strany, ovšem jednalo se o krok, jenž přivedl Španělsko do válečného stavu nejen s Peru, ale i s Chile, Bolívií a Ekvádorem. V letech 1865-1866 probíhaly bojové námořní akce tohoto konfliktu, ovšem vyvolané nepřítelství přetrvalo i v dalších letech. Teprve v roce 1879

⁴² Tamtéž s. 112.

⁴³ Tamtéž, s. 138-139; MORALES PADRÓN, F.: *Manual de Historia Universal*. Tomo VII, s. 363; UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: *Dějiny Španělska*, s. 500.

uzavřely Španělsko a Peru, na základě příměří zprostředkovaného předtím USA, mír, kterým byla současně Španělskem definitivně uznána nezávislost Peru.⁴⁴ K uzavření definitivní mírové smlouvy mezi Španělskem a Chile došlo až v roce 1883.

Akce podobného druhu přiváděly hispanoamerické státy opět k idejím vzájemné spolupráce, jejichž projevem se staly kontinentální kongresy, podobné neúspěšnému Panamskému kongresu z roku 1826. Výzvy ke svolání nového kongresu, iniciované v různých souvislostech Mexikem již v letech 1831, 1838 a 1840, byly sice v pozvaných zemích přijaty s nadšením, ale nikdy nedošlo k jejich realizaci.⁴⁵ Tzv. První limský kongres v letech 1847-1848 a Kontinentální kongres v Santiagu de Chile v roce 1856 byly motivovány obavami z USA a jejich expanzionismu, způsobenými americko-mexickou válkou a akcemi dobrodruha Walkera ve Střední Americe. Obavy ze strany evropských mocností v době severoamerické občanské války, francouzské okupace Mexika a akcí španělské flotily u peruánských břehů vedly k tzv. Druhému limskému kongresu v letech 1864-1865. Nad vzájemnými vztahy mezi jednotlivými latinskoamerickými státy ovšem nakonec převážil panamerikanismus pod mocenským vlivem USA, čehož se úvodem měla stát tzv. Mezinárodní americká konference, uskutečněná mezi říjnem 1889 a dubnem 1890 ve Washingtonu.⁴⁶ Jejím výsledkem bylo zřízení tzv. Panamerické unie a v následujících dekádách byla následována dalšími konferencemi zástupců nezávislých amerických států. Ideály spojené s Monroeovou doktrínou z roku 1823 začínaly v tomto období, již dlouhá desetiletí od jejího vzniku, nabírat reálných kontur. Válka mezi USA a Španělskem v roce 1898 skončila rychlým vítězstvím Severoameričanů a pro Španělsko ztrátou téměř celého zbývajícího zámořského impéria, tedy nejen Kuby a Portorika, ale i Filipín a pacifického ostrova Guam. Její výsledky se tak odrazily nejen na dalším vývoji na západní polokouli, ale též v prostoru východní Asie, který byl v průběhu předchozích desetiletí plně otevřen vlivu evropských velmocí a USA. Nedlouho po americko-španělské válce následovalo faktické ovládnutí části Panamské šíje USA, kde se v roce 1903 vytvořil za otevřené severoamerické podpory nový panamský stát, nezávislý na Kolumbii, a vybudování panamského průplavu. Projekt výstavby meziocéánského průplavu právě na Panamské šíji existoval ve Španělsku již v 16. století a ostatně, také on byl

⁴⁴ Tamtéž; ROEDL, B.: Dějiny Peru a Bolívie, s. 202-203.

⁴⁵ ALVAREZ, A.: The Monroe Doctrine, s. 15.

⁴⁶ CONNEL-SMITH, G.: The Inter-American System, s. 36-37.

připomenut během jednání v Panamě v roce 1826.⁴⁷ Výstavba této strategické námořní spojnice v severoamerické režii, navazující na neúspěšně dovršenou práci francouzské Lessepsovy společnosti z osmdesátých let 19. století, byla prakticky dokončena v roce 1914, tedy v roce vypuknutí první světové války v Evropě – a v podstatě již celé století od bojů za nezávislost Latinské Ameriky. Pozice USA jako vůdčí a rozhodující síly západní polokoule byla v této době již nezpochybnitelnou. To se projevovalo i v obchodní sféře, kde již v osmdesátých letech 19. století předstihly USA Velkou Británii v pozici nejvýznamnějšího odběratele celkového exportu Latinské Ameriky, i když Británie zůstala až do počátku 20. století hlavním importérem a například pro Argentinu, Chile nebo Uruguay hrály rovněž až do prvního desetiletí 20. století obchodní vztahy s Velkou Británií či Německem důležitější roli než obchod s USA.⁴⁸

Desetiletí mezi dovršením osvobozenického procesu v bývalých španělských a portugalských koloniích v kontinentální Americe a americko-španělskou válkou byla provázena velice výraznými změnami v celosvětovém měřítku, které měly svůj vliv i na nezávislé a vzájemně nejednotné státy v Latinské Americe. Sjednocení Německa a Itálie vyneslo obě země mezi evropské velmoci, jež od sklonku 19. století rovněž sledovaly rozsáhlé zájmy v zámoří. V podstatě násilné otevření Číny a Japonska pronikání západních velmocí mělo za následek zintenzivnění velmocenského pronikání do Číny v jednom a cestu k velmocenské pozici Japonska ve druhém případě. Řada dalších asijských zemí se ve druhé polovině 19. století ocitla zcela pod přímou nadvládou evropských koloniálních velmocí, které si posléze vzájemně rozparcelovaly Afriku. S ohledem na někdejší španělskou a portugalskou Ameriku přitom můžeme poznamenat, že právě spis Alexandra von Humboldta Politický esej o Novém Španělsku je mnohými historiky považován za dílo, jež položilo základy novému povědomí o koloniální otázce v Německu.⁴⁹

Přes uvedené náznaky vzájemné latinskoamerické solidarity se ani v těchto obdobích nedosáhlo idejí jednoty a užší kooperace států v tomto prostoru. Ve druhé polovině 19. století se zmíněná ledková válka Chile proti Peru a Bolívii v letech 1879-1883, tj. zhruba v době, kdy byla definitivně uzavřena záležitost konfliktu, v němž dotyčné státy společně vystoupily proti bývalé koloniální metropoli, stala

⁴⁷ MORALES PADRÓN, F.: *Manual de Historia Universal*. Tomo VII, s. 489.

⁴⁸ MEDINA CASTRO, M.: *Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika*, s. 63.

⁴⁹ SKŘIVAN, A., KŘIVSKÝ, P.: *Opožděná expanze*, s. 23-24.

samozřejmě ukázkou zcela opačné tendence. Ještě dříve, v letech 1864-1870, byla jiným takovým nápadným, byť poněkud specifickým příkladem vyhroceného nepřátelství mezi jednotlivými latinskoamerickými státy krvavá paraguayská válka, ve které se izolovaná Paraguay v čele s diktátorem Franciskem Solanem Lópezem, dědičným *caudillem* (vládu převzal po svém otci, který sám byl nástupcem doktora Francii), ocitla v konfliktu s Brazílií, Argentinou a Uruguayí. Konflikt byl zahájen paraguayským útokem proti Brazílii, zčásti pak vedeným přes argentinské území, pod záminkou brazilského vojenského zásahu v nových vnitřních rozbrojích v Uruguayi, a skončil katastrofální porážkou Paraguaye.⁵⁰ Nejcharakterističtější rysem zahraniční orientace jednotlivých latinskoamerických států se však stala jejich prvořadě ekonomická vázanost na vnější mocenská centra (jako evropské velmoci nebo USA) a naproti tomu poměrně slabé kontakty mezi nimi samotnými. K otázce celkových obchodních kontaktů Latinské Ameriky v desetiletích po dosažení nezávislosti lze uvést, že v polovině 19. století mělo jedenáct latinskoamerických států obchodní smlouvy s Velkou Británií a Francií, deset s USA, šest se Španělskem a německými státy. Ke konci 19. století všechny latinskoamerické státy udržovaly obdobné smlouvy s Francií, všechny s výjimkou Haiti s Velkou Británií a všechny kromě Uruguaye s USA. Téměř všechny měly navázané smlouvy také s Německem, Belgií, Španělskem a Itálií, některé i s Rakouskem, Dánskem, Nizozemím a Portugalskem. Oproti tomu ve stejném období pouze Peru bylo vázáno smlouvami s jedenácti dalšími latinskoamerickými státy, kdežto ostatní jen s pěti či šesti, či dokonce pouze dvěma až třemi. Například Argentina byla vázána smlouvami i se Švédskem, Norskem nebo Japonskem, ale nikoliv s Uruguayí, Kolumbií nebo Venezuelou. Brazílie udržovala smlouvy též s Dánskem, Nizozemím, Japonskem, Čínou nebo Tureckem, avšak rovněž ne s Kolumbií či Venezuelou. Stejně tak

⁵⁰ Snem Franciska Solana Lópeze, vládnoucího v Paraguayi od roku 1862 a vzhlízejícího se v evropských vzorech císařské Francie a pruského militarismu, bylo vytvořit jakési jihoamerické impérium, vedené Paraguayí (na kterou mimochodem Argentina stále pohlížela jako na rebelantskou argentinskou provincii). V roce 1865 uzavřela Argentina presidentu Mitreho spojení s Brazílií, navzdory tradiční protibrazilské averzi v Argentině, ke kterému se připojil vůdce uruguayských *colorados* generál Venancio Flores (který získal moc v Uruguayi s brazilskou vojenskou pomocí, zatímco jeden z jeho předchůdců se ještě před vypuknutím této války pokoušel o sblížení s Paraguayí). Tehdy asi půlmilionové Paraguayi přinesl konflikt ztrátu téměř veškeré mužské populace v produktivním věku (mezi padlými byl i sám López) a naprostou hospodářskou zkázu. Definitivní mírová smlouva Paraguaye s Brazílií byla uzavřena v roce 1872 a s Argentinou až v roce 1876. – CHALUPA, J.: Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile, s. 287-290; KLÍMA, J.: Dějiny Brazílie, s. 214-218; HERNÁNDEZ SÁNCHEZ-BARBA, M., a kol.: Historia General de España y América. Tomo XV, s. 371.

Mexiko vázaly smlouvy třeba se Švédskem, Norskem, Japonskem a Čínou, ale ne s Brazílií, Uruguayí a Venezuelou.⁵¹

Tvrzení, že Monroeova doktrína, která od počátku slibovala latinskoamerickým zemím jistou ochranu USA před pronikáním evropských velmocí, ušetřila tyto státy v epoše triumfujícího imperialismu druhé poloviny až poslední čtvrtiny 19. století osudu mnoha částí Asie a Afriky, nelze zcela vyvrátit, ani potvrdit.⁵² Uvedená hispanoamerická konference v Limě mezi listopadem 1864 a březnem 1865 se konala za zhruba takového ideového dilematu, že pokud jsou USA dostatečně silné k prosazení Monroeovy doktríny, jejich moc může znamenat ohrožení pro nezávislost latinskoamerických států, ovšem v opačném případě existuje pro tyto státy pravděpodobné ohrožení z Evropy.⁵³ USA samy byly dlouho s ráznějším prosazováním zásad někdejší Monroeovy deklarace z roku 1823 dosti obezřetné. I přes například vyjádřený odpor k francouzské okupaci sousedního Mexika po skončení vlastní občanské války, spojený s materiální pomocí Juárezovým mexickým republikánům, skutečný zlom i v tomto ohledu nastal až v období po roce 1898. Válka mezi USA a Španělskem se odehrála v bezprostřední naváznosti na v pořadí již druhou válku za nezávislost na Kubě, čili ostrově, který v USA poutal už tradiční zájem a který přes vlastní nezávislost z roku 1901 zůstával i poté dlouho pod faktickou kontrolou Washingtonu. Jako jeden z typických projevů nové severoamerické politiky, v němž se odrážely principy z roku 1823, lze připomenout zásah administrativy presidenta Theodora Roosevelta proti blokádě venezuelských přístavů britskou, německou a italskou flotilou v roce 1903 (ovšem už v polovině devadesátých let 19. století USA vystoupily ve prospěch Venezuely v jejím pohraničním sporu s Velkou Británií, respektive s britskou částí Guyany). Zároveň se však za vlády téhož presidenta změnila Monroeova doktrína v nástroj, jehož USA hodlaly využít k prosazení vlastních zájmů v jednotlivých latinskoamerických zemích, což se v prvních dekádách 20. století v praxi projevilo řadou severoamerických vojenských intervencí v zemích karibské oblasti, Střední Ameriky i v Mexiku a což v latinskoamerických zemích vyvolávalo odpor vůči svému velmocenskému „patronovi“. Další vývoj ve 20. století, spjatý se dvěma světovými válkami a posléze tzv. studenou válkou, znamenal opět určitý ústup velmocenské hegemonie USA na

⁵¹ MEDINA CASTRO, M.: Sojediněnyje Štaty i Latinskaja Amerika, s. 63-64.

⁵² PERKINS, D.: A History of the Monroe Doctrine, s. 150.

⁵³ CONNELL-SMITH, G.: The Inter-American System, s. 37.

západní polokouli, v první řadě způsobený hospodářským a politickým posílením role samotných latinskoamerických zemí a jejich samostatným vystupováním na mezinárodním poli. Nicméně, situace, která se ve dvacátých letech 19. století, případně ještě v desetiletích bezprostředně následujících konstituovala ve velké části amerických kontinentů, tj. vznik celé řady konkrétních suverénních států v prostoru bývalé španělské a portugalské Ameriky, přetrvala ve svých nejhrubších obrysech přes celou zbývající část 19. a celé 20. století až do současného stavu v počáteční fázi 21. století.

ZÁVĚR

O celkových výsledcích, významu a dlouhodobém dopadu latinskoamerické emancipace bylo již mnohé řečeno. Můžeme pouze stručně rekapitulovat skutečnost, že výsledkem více než půldruhého desetiletí trvajících bojů a nepokojů v rozlehlém prostoru španělského koloniálního impéria v Americe byl vznik několika nezávislých států, které se v následujícím období v některých případech rozpadly na další suverénní státní útvary, takže kolem roku 1850 dosahoval jejich počet šestnácti. Bývalé portugalské Americe, tj. Brazílii, až do roku 1889 pod monarchistickou vládou, se oproti tomu podařilo zachovat si politickou jednotu. Nezávislosti španělské a portugalské Ameriky předcházela nezávislost USA na Velké Británii (a

také Haiti na Francii) a slovy španělského historika Josého Maríi Jovera Zamory, „španělské a portugalské zaoceánské impérium postihl stejný osud jako impérium anglické, jež se rozpadlo na dvě části v roce 1776,“ a „západní polokoule s konečnou platností přestala být koloniální oblastí a americký svět se oddělil od starých evropských metropolí“.¹ Už z nejhrubšího globálního pohledu jsou zde však samozřejmě rozdíly, neboť tak jako v dalších dvou stoletích žádná z nezávislých latinskoamerických zemí nedosáhla v rovině mocenskopolitické, hospodářské a vojenské pozice srovnatelné s USA, tak ztráta části severoamerické pevniny, stvrzená v roce 1783, neznamenal pro dynamicky se rozvíjející Velkou Británii a její pozici ve světě, jak se právě v 19. století ukázalo, tak trvalou újmu, jako tomu bylo v případě latinskoamerické emancipace pro poněkud dekadentní pyrenejské monarchie. Ztráta rozlehlých amerických držav především otrásla pozicí Španělska, které ve dvacátých letech 19. století definitivně přišlo o to, co patřilo k plodům velkého mocenského vzepětí Španělska v první polovině 16. století, co následovalo slavné Kolumbovy plavby a bylo vydobyto velkolepými taženími conquistadorů, a co činilo ze španělské monarchie významný faktor i poté, co ji výsledky války o španělské dědictví počátkem 18. století, spjaté s dynastickou změnou na jejím trůně a ztrátou četných evropských držav, odsunuly na periferii evropské politiky. Tak jako je prvopočátek celkového mocenského úpadku španělského impéria někdy spatřován už v porážce španělské *Armady* u břehů Britských ostrovů v roce 1588, následován osudnými válečnými neúspěchy španělské habsburské monarchie v 17. století a posléze zmíněnými událostmi války o španělské dědictví, úspěšně dovršený boj za nezávislost ve španělské Americe zhruba v letech 1808-1826 dále pochopitelně hluboce podlomil mezinárodní pozici Španělska, které se v předchozím, 18. století, pokoušelo v čele s panovníky z nové bourbonské dynastie o svou mocenskou rekonvalescenci. Z tohoto hlediska pak můžeme na porážku Španělska ve válce s USA v roce 1898, se ztrátou Kuby, Portorika, Filipín a souostroví v Mikronésii, pohlížet jako na vyvrcholení velmi dlouhodobého a samozřejmě jen velmi zdánlivě přímočarého mocenského sestupu. Poněkud odlišný byl případ Portugalska, které sice nikdy nehrálo klíčovou roli na evropské mocenské šachovnici, ale, vedle svého podílu na kolonizaci a procesu transkultury Jižní Ameriky v 16.-19. století, bylo již v 15. a na počátku 16. století průkopníkem evropské koloniální expanze v Africe a

¹ UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 381.

v Asii. Přes četné ztráty v následujících obdobích zůstával Portugalsku i po osamostatnění Brazílie v roce 1822 významný pás afrických a asijských držav (část západoafrické Guineje, Angola, Mozambik, Goa a další enklávy v Indii, část ostrova Timor, Macao v Číně atd.) a v době rozdělení Afriky mezi evropské koloniální mocnosti od sklonku 19. století mířilo portugalské úsilí zejména k teritoriálnímu rozšíření vlastního koloniálního panství na africkém kontinentě. Ve 20. století zůstávalo Portugalsku ještě dosti významné zámořské impérium (což lze sotva tvrdit o Španělsku) a nakonec bychom vlastně mohli říci, že Portugalsko, které se v Africe a v Asii objevilo jako první evropská koloniální síla, jako poslední odtud odešlo – v rámci dekolonizace asijského a afrického kontinentu po roce 1945 došlo ke zhroucení portugalské koloniální říše, zejména v případě Afriky, až v polovině sedmdesátých let 20. století.

Jak bylo zmíněno, svržení koloniální nadvlády evropských mocností nad většinou území amerických kontinentů bylo dovršeno vlastně ještě před vystupňováním evropské koloniální a velmocenské expanze v Asii a poté v Africe, s tím, jak právě v 19. století kulminovala celková převaha evropských mocností ve světě, jejíž počátky bychom mohli hledat už ve velkých španělských a portugalských zámořských výpravách na počátku novověku a která začala postupně ochabovat, mj. i pro nápadný mocenský vzestup USA, a k jejímuž konci přispělo i vyčerpání Evropy v obou světových válkách první poloviny 20. století. Kromě USA se na stále propojenější světové scéně vynořili další významní mimoevropští aktéři (už na přelomu 19. a 20. století například Japonsko, ovšem za opět zcela změněných globálních podmínek druhé poloviny 20. století také Čína, Indie apod.) – a v této široké časové souvislosti nelze zcela opomíjet, přes vzájemnou politickou nesoudržnost, ani roli Latinské Ameriky, případně některých jejích jednotlivých států.

Pro skutečnost, že se v prostoru bývalé španělské Ameriky kolem roku 1826 nevytvořil jeden politický celek, položilo kromě jiného předpoklady samozřejmě už její předchozí rozdělení na vzájemně prakticky nezávislé správní jednotky v koloniální éře. K politické fragmentaci hispánského či přesněji hispanoamerického světa tak vlastně došlo již nepříliš dlouho předtím, co se v Evropě projevil trend zcela opačný ve formě politického sjednocení Itálie a Německa – byť samozřejmě na prostoru geograficky podstatně méně rozlehlém a především v prostředích s naprosto odlišným historickým vývojem a podmínkami (jde tedy spíše jen o určitý povrchní postřeh, podobně jako se nám, například, mohou podsouvat

podobnosti zmíněného dlouhodobého mocenského sestupu Španělska s časově téměř paralelním postupným úpadkem osmanského Turecka). Navzdory existujícímu vědomí vzájemné hispanoamerické pospolitosti (které nakonec často více či méně může zahrnovat i Španělsko) zmiňovaná nejednotnost a neexistence trvalejší užší spolupráce v rámci zemí bývalé španělské Ameriky, o kterou usilovali Miranda, Bolívar, San Martín a další, přetrvala, a jak bylo také zmíněno, úlohu určité jednotící síly na západní polokouli převzaly, fakticky od sklonku 19. století, USA, i když to v latinskoamerických zemích často vyvolávalo ostrou opozici. Hlasitým a tradičním oponentem USA se stala Argentina, země, která se mimochodem v prvních desetiletích 20. století těšila mimořádné hospodářské prosperitě a k jejímuž ekonomickému rozkvětu přispěla (docela podobně, byť v měřítku menším než v případě USA) rozsáhlá imigrace z Evropy. Přistěhovalectví z Evropy se stalo na přelomu 19. a 20. století velmi významným faktorem ostatně též pro Uruguay nebo Brazílii.

Argentina, Brazílie a Chile rovněž ve druhé dekádě 20. století vytvořily politické uskupení, jež mělo posílit vzájemnou latinskoamerickou jednotu (tzv. „ABC státy“) a jež například již v roce 1914 vystoupilo proti severoamerické vojenské intervenci v Mexiku. Vojenské zásahy USA do dramatických událostí mexické revoluce let 1910-1917 však byly jen jedním z případů severoamerických intervencí i trvalejší vojenské přítomnosti, k nimž USA v zájmu obrany vlastních zájmů přistupovaly od prvního desetiletí 20. století v prostoru jižně od vlastního území (jako jiné takové případy jmenujme Kubu, Dominikánskou republiku, Haiti, Nikaraguu, ale v postatě mohli bychom začít už zákrokem proti Kolumbii ve prospěch nezávislosti Panamy v roce 1903). Určitý obrat se v této politice Spojených států pak projevil zejména až s tzv. politikou „dobrého sousedství“ po nástupu F. D. Roosevelta do jejich presidentského úřadu v roce 1913. Panamerický systém v čele s USA, na jehož počátku stála první panamerická konference ve Washingtonu v letech 1889-1890, přečkal světové války let 1914-1918 a 1939-1945, během nichž se, navzdory všem opozičním postojům v Latinské Americe vůči USA a případným sympatiím zejména vůči Německu, ukázal být severoamerický vliv rozhodující, a v novém mezinárodním napětí po roce 1945, které signalizovalo počátek studené války, se transformoval do Organizace amerických států.

Zmiňovaný vliv ozbrojených sil ve vnitřním politickém životě jednotlivých latinskoamerických zemí, dědictví válek za nezávislost, charakterizoval řadu

latinskoamerických států také ve 20. století, stejně jako jejich vnitřní vývoj byl nadále v mnoha případech poznamenán násilnými politickými zvraty. Jako určité impulsy, které v širším měřítku zasáhly takovým způsobem do vnitropolitického vývoje některých latinskoamerických zemí, můžeme uvést kupříkladu dopady světové hospodářské krize v roce 1930 nebo později vlivy kubánské revoluce po roce 1959, která v podmínkách bipolárního světa tzv. studené války přivedla Kubu do tábora nejbližších spojenců Sovětského svazu a zároveň v ostatních zemích Latinské Ameriky, včleňovaných obvykle vedle často mladých zemí dekolonizované Asie a Afriky do tzv. třetího světa, zčásti podnítila či přispěla k vlně nepokojů, ozbrojených guerillových hnutí, vojenských převratů, populistických vlád. Samozřejmě, že vývoj v jednotlivých nezávislých zemích Latinské Ameriky jako v 19., ani ve 20. století neprobíhal stejnoměrně, a tak lze například uvést jako určitou výjimku, kterou po naprostou většinu 20. století, po skončení krvavé mexické revoluce a jejích dozvucích ve dvacátých letech, představovalo Mexiko, jež se pod vládou jedné a často poměrně autoritativně vládnoucí politické strany těšilo relativní vnitřní stabilitě ve srovnání se zeměmi Střední a Jižní Ameriky, nebo lze připomenout vnitropolitickou stabilitu při fungujícím demokratickém systému, jaké po celou druhou polovinu 20. století, jako výjimku v latinskoamerických podmínkách, charakterizovaly Kostariku. Vzhledem k tomu, co bylo zmíněno o Latinské Americe v souvislosti s 19. stoletím, též vývoj ve 20. století zde byl provázen spory a konflikty mezi jednotlivými státy, čehož příčina spočívala v teritoriálních záležitostech a nejednou byla provázána např. se zájmy nadnárodních ropných společností. Byly zde tak například konflikty Peru s Kolumbií a Ekvádorem ve třicátých a čtyřicátých letech o oblasti v Amazonii (ve druhém případě ostatně opět v letech devadesátých) a vůbec nejvážnějšího rozsahu nabrala válka mezi Bolívií a Paraguayí o oblast Gran Chaco v letech 1932-1935. Samozřejmě, mohli bychom také připomenout, opět v návaznosti na to, co bylo uvedeno o vývoji v 19. století, třeba ozbrojený konflikt, ke kterému o další půlstoletí později, v roce 1982, došlo mezi argentinským vojenským režimem a Velkou Británií o Falklandské (Malvínské) ostrovy.

Účelem tohoto závěru by však asi nemělo být podávat výčet, byť třeba jen stručný, nejdůležitějších nebo nejznámějších událostí a trendů či charakteristik v této části světa v dobách časově již velmi vzdálených od dosažení nezávislosti. Podstatné ovšem je, že z celkového pohledu můžeme téměř celé 19. a následně 20. století

v latinskoamerických dějinách, navzdory četným bouřlivým a dramatickým vnitropolitickým zvrátům, k nimž během těchto dvou století došlo v jednotlivých latinskoamerických zemích, označit vlastně za jednu epochu, jež kontinuálně navazuje přímo na dovršení emancipace. Připomeňme si opět slova J. M. Jovera Zamory, napsaná již v šedesátých letech 20. století: „Jako všechny velké historické události, obsahovala emancipace Ameriky z pohledu vzdáleného půl druhého století stránky kladné i záporné. Mezi prvními uveďme klad celosvětového významu – po třech stoletích byl završen proces, jímž Španělsko přeneslo na druhou stranu Atlantiku svou náboženskou víru, svůj jazyk, svou kulturu, své instituce a značnou část svého populačního potenciálu. Dozrály a do dějin vstoupily nové státy, které dnes tvoří ve svém celku jednu z velkých světových sil budoucnosti – Latinskou Ameriku...“² Tato slova by vlastně mohla být mottem tohoto závěru. Latinská Amerika a případně západní polokoule vůbec (tj. stále pod převládajícím vlivem USA) ani na počátku 21. století samozřejmě nedosáhla integrace srovnatelné například s Evropskou unií, přes existenci integračních seskupení a různých projektů a snah v tomto prostoru. Přesto lze však již asi sotva pochybovat například o pozici Brazílie jako jedné z hlavních světových ekonomických sil. Hospodářský, politický a demografický potenciál slabých a rozvrácených států, které se ve dvacátých letech 19. století vytvořily na troskách španělského a portugalského zámořského impéria, za dvě století jejich nezávislosti značně vzrostl – v případě demografickém velmi závrtně ve druhé polovině 20. století, takže už ke sklonku 20. století (pro představu při srovnání s dvěma nejlidnatějšími zeměmi evropského kontinentu) přesahoval počet obyvatel Brazílie počet obyvatel Ruska a Mexiko mělo více obyvatel než Německo. Ačkoliv už kupříkladu jen samotná klasifikace jako „rozvojové země“ svědčila o hospodářské zaostalosti latinskoamerických států ve srovnání s nejvyspělejšími zeměmi západní Evropy, Severní Ameriky, Japonskem, Austrálií atd., vzrůst celkového hospodářského významu Latinské Ameriky (a zejména takových zemí jako Brazílie, Mexiko, Argentina) se stal zjevným. Vývoj ve 20. století se svými důsledky navíc také přispěl k ekonomické samostatnosti latinskoamerických zemí. Lze zmínit, že v závěrečné fázi 20. století také Brazílie a Argentina patřily k zemím, pracujícím na vlastním programu výroby jaderných zbraní, byť od těchto projektů později upustily. V podstatě i toto vše by tedy bylo možno označit jako dlouhodobý výsledek politické

² UBIETO ARTETA, A., REGLÁ CAMPISTOL, J., JOVER ZAMORA, J. M., SECO SERRANO, C.: Dějiny Španělska, s. 436.

emancipace Latinské Ameriky v první čtvrtině 19. století, respektive jako její přímé dědictví.

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED HLAVNÍCH UDÁLOSTÍ

1775-1783 Válkou USA za nezávislost vrcholí dosavadní spory mezi britskými koloniemi v Severní Americe a koloniální metropolí. Francie, Španělsko a později také Nizozemí vystupují v tomto konfliktu proti Velké Británii, což mj. vede k blokádě španělské Ameriky britským válečným loďstvem.

1776 Deklarace nezávislosti USA.

1780-1781 Velké indiánské povstání Tupaka Amarúa v Peru a jeho spojence Tupaka-Catariho v Horním Peru. Povstání tzv. *comuneros* v Nové Granadě.

1788 Umírá španělský král Karel III., jehož vláda (od roku 1759) byla spojena

s řadou osvícenských reforem ve španělském impériu. Novým španělským panovníkem se stává jeho syn Karel IV.

1789 George Washington prvním presidentem USA. Počátek Velké francouzské revoluce. Odhaleno republikánské Tiradentovo spiknutí v Brazílii.

1791 Revoluční atmosféra ve francouzské kolonii Saint Domingue vrcholí ve velkém povstání černých otroků.

1793 Španělsko i Portugalsko se zapojují do velké evropské válečné koalice, namířené proti revoluční Francouzské republice.

1795 Španělsko uzavírá mír s Francouzskou republikou v Basileji a postupuje Francii východní část ostrova Hispaniola (Santo Domingo).

1796 Smlouva ze San Ildefonsa mezi Španělskem a Francií vytváří předpoklad pro válečné spojení Španělska s Francií opět proti Velké Británii.

1797 Britové se zmocňují španělského ostrova Trinidad při pobřeží Jižní Ameriky. Španělské impérium je kromě toho v této době opět vystaveno britské námořní blokádě, omezující spojení Španělska s jeho zámořskými územími v Americe.

1800 Španělsko druhou smlouvou ze San Ildefonsa vrací svému francouzskému spojenci část Louisiany, získanou jím v roce 1763 (Francie ji později, v roce 1803, prodává USA).

1801 Válečný konflikt mezi Španělskem a Portugalskem. Jeho akce se odehrávají rovněž na jižním pomezí portugalské Brazílie, k níž je připojena oblast bývalých jezuitských misí východně od řeky Uruguay.

1802 Mír v Amiensu, který uzavírá Velká Británie s bonapartistickou Francií a jejími spojenci, včetně Španělska, znamená fakticky jen příměří v průběhu napoleonských válek.

1803-1804 Neúspěch francouzské vojenské expedice proti vzbouřeným otrokům v Saint Domingue je následován vyhlášením nezávislosti Haiti, zahrnujícím v této době celý ostrov Hispaniola.

1804 V situaci obnovené války mezi Velkou Británií a Francií vyhláší také španělský král Karel IV. opět válku Velké Británii.

1805 Osudná porážka francouzského a španělského válečného loďstva v námořní bitvě u Trafalgaru.

1806 Francisco Miranda se poprvé pokouší zahájit boj proti španělské nadvládě ve Venezuele, zmítané v předchozích letech vzpourami zejména barevného obyvatelstva.

1806-1807 Buenos Aires a Montevideo dočasně obsazeny britskými ozbrojenými silami, přičemž Buenos Aires se stává dějištěm ozbrojených střetů mezi Brity a milicemi místních kreolů, jimž se podařilo vytlačit invazní oddíly z města.

1807 Tlak Francie vůči Portugalsku, jenž souvisí s tzv. kontinentální blokádou, vyhlášenou Napoleonem I. vůči Velké Británii. Francouzsko-španělská smlouva z Fontainebleau o rozdělení portugalského území (27. října). Francouzská vojenská intervence do Portugalska na sklonku roku nutí portugalský královský dvůr k evakuaci do Brazílie.

1808 Brazílské přístavy otevřeny cizímu, v praxi především britskému obchodu. Aranjuezská vzpoura ve Španělsku (svržení krále Karla IV. a jeho prvního ministra Godoye ve prospěch Ferdinanda VII.). Francouzská okupace Španělska a zahájení osvobozené války v zemi (povstání v Madridu 2. května). Bayonnské abdikace a nástup Josepha Bonaparta, jako Josefa I., na španělský trůn. Vytváření junt, vedoucích boj proti francouzské invazi ve jménu Ferdinanda VII. Britská invaze do Portugalska. Autonomistické tendence v Mexiku pod vlivem španělských událostí.

1809 Dekret španělské Centrální junty v Seville, měnící zaoceánské kolonie v Americe prakticky v integrální součást Španělska (leden). Otevřená povstání proti koloniálním pořádkům v některých částech španělské Ameriky (Mexiko, dočasné samosprávné junty v Quitu a Horním Peru).

1810 Francouzská armáda obsazuje Sevillu. V únoru se v Cádizu scházejí španělské kortesy. V následujících měsících se velká část Jižní Ameriky ocitá pod vládou samosprávných junt (Venezuela, Río de la Plata, Nová Granada, Chile), fakticky nezávislých na Španělsku. Selhání obdobného pokusu v místokrálovství Nové Španělsko (Mexiko) vede v září k převážně indiánskému a mestickému povstání Miguela Hidalga.

1811 Porážka Hidalgova povstání v Mexiku. Venezuela vyhláší nezávislost na Španělsku, ovšem zemí zmítá občanská válka mezi patrioty a přívrženci koloniálního režimu. Svou úplnou nezávislost vyhláší také Cartagena de Indias v politicky nejednotné Nové Granadě. Paraguay dosahuje faktické nezávislosti na Buenos Aires i na Španělsku.

1812 Španělská cádizská ústava. Porážka první republiky ve Venezuele a restaurace španělské koloniální moci v zemi. Začátek války mezi USA a Velkou Británií. Neúspěch Napoleonova tažení do Ruska ke sklonku roku je předzvěstí pádu francouzské hegemonie v Evropě a již v červenci se obrat ve prospěch britských, španělských a portugalských sil projevuje také na Pyrenejském poloostrově (bitva u Arapiles).

1813 Vítězný postup britských, španělských a portugalských vojsk ve Španělsku (bitvy u Vitorie v červnu a San Marcial ke konci srpna). Napoleon I. po své porážce u Lipska navrácí španělský trůn Ferdinandovi VII. (smlouva z Valençay 11. prosince). Venezuelští patrioté v čele se Simónem Bolíivarem zatím obnovují nezávislost své země.

1814 Válečná porážka Francie, restaurace Bourbonů ve Francii a první pařížský

mír (30. května). Ferdinand VII. ruší platnost cádizské ústavy a obnovuje absolutistický režim ve Španělsku, k čemuž patří i obnova koloniálního statu amerických území. Vlastenecké síly Buenos Aires dobývají Montevideo, dosud v rukou prošpanělských royalistů. Druhá republika ve Venezuele rozdrčena Bovesovými a Moralesovými oddíly. Restaurace koloniální moci v Chile. V Evropě zahajuje zasedání Vídeňský kongres. Gentský mír (24. prosince) ukončuje britsko-americkou válku.

1815 Napoleonův návrat k moci ve Francii a definitivní porážka u Waterloo. Finální akta Vídeňského kongresu. V Evropě se vytváří tzv. Svatá aliance. Španělská armáda maršála Morilla se vyloďuje ve Venezuele a zahajuje tažení proti Cartageně de Indias. Portugalský princ regent Jan povyšuje Brazílii na království rovnoprávné s Portugalskem. Selhání třetí a poslední invaze z laplatských provincií do Horního Peru, ovládaného silami peruánského místokrále. V Mexiku definitivně poražen a popraven José María Morelos, v předchozím období předák boje za nezávislost. Bolívarův „Dopis z Jamajky“.

1816 Bolívar a další venezuelští předáci obnovují s podporou Haiti boj za nezávislost Venezuely. Portugalský princ regent Jan portugalským a brazilským králem jako Jan VI. Španělské vojsko pod velením maršála Morilla obsazuje Bogotu. Kongres v Tucumánu vyhláší v červenci úplnou nezávislost Spojených provincií Río de la Plata na Španělsku.

1816-1817 Portugalsko-brazilská invaze do Banda Oriental, ovládané Josém Artigasem, vytváří předpoklad pro připojení této laplatské provincie k Brazílii.

1817 Tažení laplatského generála San Martína přes Andy do Chile a vítězství u Chacabuka (12. února) znamenají obnovu faktické chilské samostatnosti. Španělsko přistupuje ke Svaté alianci. Memorandum britského ministra zahraničí Castlereagha k situaci ve španělské Americe.

1818 Vítězství chilských patriotů nad royalisty v bitvě u Maipú a vyhlášení chilské

nezávislosti O'Higinsem. Španělská Florida dočasně obsazena vojenskými oddíly USA. V Evropě uskutečněn Cášský kongres.

1819 Vytvoření třetí Venezuelské republiky pod Bolívarovým vedením v Angostuře (únor). Adamsovou a Onísovou smlouvou postupuje Španělsko USA Floridu a zároveň je vytyčena hranice mezi španělským panstvím a USA napříč celou Severní Amerikou. Bolívarovo tažení do Nové Granady vrcholí v srpnu vítězstvím u Boyacá a obsazením Bogoty. Vyhlášeno vytvoření Velké Kolumbie v Angostuře (prosinec).

1820 Vítězství konstitucionalistických revolucí ve Španělsku, Neapolsku a Portugalsku. Vnitřní konflikt v laplatských provinciích mezi provinčními *caudillos* a centrální vládou v Buenos Aires kulminuje vítězstvím federalistů. Osvobozenecká expedice generála San Martína z Chile do Peru. Příměří mezi Bolívarem a Morillem ve Venezuele.

1820-1821 Kongresy v Opavě a Lublani, rozhodnutí o rakouském vojenském zásahu v Itálii.

1821 Portugalský a brazilský král Jan VI. se pod tlakem revolučních událostí v Portugalsku vrací z Rio de Janeira do Lisabonu. V obnoveném venezuelském konfliktu vítězí Bolívar a Páez v bitvě na pláni Carabobo (24. června) a vstupují do Caracasu. Generál San Martín vyhláší v Limě nezávislost Peru (28. července). Bývalý royalistický důstojník Agustín de Iturbide v čele independentistického hnutí stojí u zrodu nezávislosti Mexika – v září vstupuje do bývalého místokrálovského centra Ciudad de México, ovšem jeho projekt vytvoření nezávislé mexické monarchie v čele s představitelem španělských Bourbonů, předtím dojednaný se španělským zástupcem O'Donojúem, je předurčen k nezdaru. V Guatemale vyhlášena nezávislost Střední Ameriky v souvislosti s vývojem v Mexiku (15. září).

1821-1822 V Santo Domingu (od roku 1809 opět pod španělskou kontrolou) vyhlášena nezávislost, jež však vede k nové anexi ze strany Haiti.

1822 Mexická anexe Střední Ameriky naráží na částečný odpor v této oblasti. USA uznávají nezávislost hispanoamerických států (březen). Agustín de Iturbide se stává mexickým císařem jako Agustín I. Vítězství Bolívarova generála Sucreho v bitvě na úpatí hory Pichincha poblíž Quita (24. května). Červencová schůzka Bolívara a San Martína v Guayaquilu a San Martínův odchod z Ameriky. Odpor proti politice portugalských liberálů vůči Brazílii vrcholí vyhlášením brazilské nezávislosti princem Domem Pedrem (tzv. „Provolání z Ipirangy“ 7. září), jenž se poté stává jako Pedro I. brazilským císařem. V Evropě se schází Veronský kongres, na kterém se mocnosti Svaté aliance rozhodují k intervenci proti liberálnímu vedení ve Španělsku.

1823 Francouzská invaze do Španělska v zájmu obnovení absolutní moci Ferdinanda VII., uskutečněná proti vůli Velké Británie a vytvářející dohady o možném zásahu Svaté aliance ve španělské Americe. Pád mexického císaře Agustína I. a separace Středoamerických provincií od Mexika. Bolívar přijíždí do Peru, zčásti dosud ovládaného armádou španělského místokrále La Serny, a fakticky zde přebírá moc. Tzv. Polignakovým memorandem (říjen) se Francie zavazuje vůči Velké Británii k vojenskému nezasahování ve španělské Americe. Kapitulace španělské posádky ve venezuelském Puerto Cabellu, poslední na území Velké Kolumbie (listopad). Prosincová deklaráce presidenta USA Jamese Monroea a jeho státního sekretáře Johna Quincyho Adamse, později známá jako Monroeova doktrína.

1824 Bývalý mexický císař Iturbide popraven při svém pokusu o návrat do Mexika. Vítězství Bolívarových vojsk v bitvě u Junínu (srpen) a následně zejména Sucreho vítězství nad místokrálovským vojskem u Ayacucha (9. prosince) rozhodují situaci v Peru, ale v podstatě i v celé kontinentální španělské Americe ve prospěch nezávislosti.

1825 Velká Británie uznává nezávislost některých hispanoamerických států (leden). Tažení maršála Sucreho do Horního Peru a vytvoření nezávislé Republiky Bolívar (později Bolívie). Uznání nezávislosti Brazilského císařství ze strany Portugalska odstraňuje překážky k témuž kroku ze strany většiny dalších evropských

států. Kapitulace posledních španělských oddílů v Mexiku (pevnost San Juan de Úlua).

1825-1828 Válečný konflikt mezi Argentinskými provinciemi a Brazílským císařstvím o oblast Banda Oriental, na jehož počátku stojí odboj uruguayských vlastenců proti brazilské nadvládě. Válka je za britského prostřednictví ukončena vytvořením nezávislé Uruguaye.

1826 Kapitulace posledních španělských posádek na peruánském a jihochilském pobřeží. Panamský kongres (červen-červenec), svolaný z Bolívarovy iniciativy, znamená krach Bolívarových dlouhodobých koncepcí hispanoamerické jednoty.

1827 Peru se zcela emancipuje z dosavadního kolumbijského patronátu.

1828-1829 Ozbrojený konflikt mezi Peru a Kolumbií.

1829 Pokus Španělska o intervenci v Mexiku, uskutečněný z kubánské základny.

1830 Dověšen rozpad Velké Kolumbie na nezávislou Venezuelu, Ekvádor a Novou Granadu (Kolumbii). Bolívar rezignuje z funkce jejího presidenta a později (17. prosince) umírá.

1831 Brazílský císař Pedro I. abdikuje z brazilského trůnu ve prospěch svého syna a vrací se do Portugalska, aby se postavil do čela boje proti svému absolutistickému bratrovi Miguelovi.

1833 Umírá španělský král Ferdinand VII. Teprve v letech po jeho smrti se vytváří podmínky pro postupnou normalizaci vztahů mezi Španělskem a jeho bývalými koloniemi v Americe. Jde však o proces velice pomalý a komplikovaný, trvající téměř do konce 19. století.

BIBLIOGRAFIE

VYDANÉ PRAMENY:

Diplomatic Correspondence of the United States concerning the Independence of the Latin-American Nations. Selected and arranged by William R. Manning, New York 1925

Documentos relativos a la Independencia de Norteamérica existentes en archivos españoles. I, 1 ARCHIVO GENERAL DE INDIAS. Sección de Gobierno (años 1752-1822). Por purificación Medina Encina bajo la dirección de Rosario Para Cala, Madrid 1977

La Diplomacia Mexicana. Volumen tercero. Compilación e indización de Enrique Santibáñez, Secretario de Legación. *Segunda misión de Mexico en Inglaterra. Años de 1824-25,* México 1913

La Doctrina de Monroe y el Fracaso de una Conferencia Panamericana en Mexico. Investigacion y prologo por Genaro Estrada, México 1959

Political Essay on the Kingdom of New Spain by Alexander von Humboldt. Book I. Translated and annotated by Hensley C. Woodbridge, Lexington (Kentucky) 1957

Selected Writings of Bolivar. Compiled by Vicente Lecuna. 2 sv., New York 1951

LITERATURA:

ALPEROVIČ, Moisej Samuilovič: *Fransisko de Miranda v Rossiji*, Moskva 1986

ALVAREZ, Alejandro: *The Monroe Doctrine. Its Importance in the International Life of the States of the New World*, New York 1924

AMUNATEGUI, Miguel Luis, BARROS ARANA, Diego: *La Iglesia frente a la Emancipacion Americana*, Santiago de Chile 1960

BARTEČEK, Ivo: „Historie a politika – česká historiografie a Latinská Amerika (Ke zrodu české latinoamerikanistiky)“, in: *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 3 – 1996. Studia Historica XLIV*, s. 123-132

BARTEČEK, Ivo: „Charles Sealsfield: Europa y el Nuevo Mundo en la primera mitad del siglo XIX“, in: *Ibero-Americana Pragensia XXVII*, 1993, s. 175-180

BÉCKER, Jerónimo: *Historia de las relaciones exteriores de España durante el siglo XIX (Apuntes para una Historia diplomática). Tomo I (1800-1839)*, Madrid 1924

BOLCHOVITINOV, Nikolaj Nikolajevič: *Doktrina Monro (proischožđenje i charakter)*, Moskva 1959

BOLLINGER, Armin: *Widersprüche zwischen Unabhängigkeit und Dekolonisation in Lateinamerika*, Zürich 1970

CÉSPEDES DEL CASTILLO, Guillermo: *La Independencia de Iberoamérica – la lucha por la libertad de los pueblos*, Madrid 1988

CONNEL-SMITH, Gordon: *The Inter-American System*, London, New York, Toronto 1966

- DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra, KUNC, Jiří: *Nikaragujská republika*, Praha 1990
- FEHRENBACH, T. R.: *Fire and Blood. A History of Mexico*, New York 1973
- FERRO, Marc: *Dějiny Francie*, Praha 2006
- FISHER, John V.: „Viajeros británicos en América del Sur en la primera mitad del siglo XIX“, in: *Ibero-Americana Pragensia XXVII*, 1993, 159-174
- FOSTER, William Z.: *Nástin politických dějin amerického kontinentu*, Praha 1953
- FOSTER, William Z.: *Něgritánský národ v historii Ameriky*, Moskva 1955
- FUENTES, Carlos: *Pohřbené zrcadlo*, Praha 2003
- FUENTES, Julián, RODRÍGUEZ, Figueroa: *Historia General de Venezuela (Documentos – Narración – Crítica). Tomo X. La Emancipación del Perú (El Libertador, San Martín y Sucre en el Perú)*, Caracas 1986
- HANZELKA, Jiří, ZIKMUND, Miroslav: *Přes Kordillery*, Praha 1965
- HARENBERG, Bodo, a kolektiv: *Kronika lidstva*, Bratislava 1992
- HARING, Clarence H.: *South America Looks at the United States*, New York 1928
- HARING, Clarence H.: *The Spanish Empire in America*, New York 1947
- HATSCHEK, Julius: *Britisches und Römisches Weltreich. Eine sozialwissenschaftliche Parallele*, München, Berlin 1921
- HERNÁNDEZ SÁNCHEZ-BARBA, Mario, a kolektiv: *Historia General de España y América. Reformismo y progreso en América (1840-1905). Tomo XV. Segunda edición*, Madrid (Primera edición 1963)
- HORDERN, Nicholas, DRESNER, Simon, HILLMAN, Martin: *Nový svět*, Praha 1987
- HORST, Han van der: *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005
- HOWARD, Donald D.: „The Peninsula War in Fact and Fiction (Research in review)“, in: *Ibero-Americana Pragensia XXVII*, 1993, s. 123-127
- CHÁB, Václav: *Dějiny států a národů amerických. Od prvního osídlení až do r. 1947*, Praha 1947
- CHALUPA, Jiří: *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*, Praha 1999
- JANDA, Jan: *Španělsko*, Praha 1966
- KAŠÍK, Václav: *Guatemala*, Praha 1967
- KAŠÍK, Václav: *Kolumbie*, Praha 1969
- KAŠPAR, Oldřich: *Dějiny Karibské oblasti*, Praha 2002
- KAŠPAR, Oldřich, MÁNKOVÁ, Eva: *Dějiny Mexika*, Praha 1999

- KENNEDY, Paul: *Vzestup a pád velmocí. Ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*, Praha 1996
- KIENZL, Florian: *Bolívar. Ruhm und Freiheit Südamerikas*, Berlin 1935
- KLÍMA, Jan: *Dějiny Angoly*, Praha 2008
- KLÍMA, Jan: *Dějiny Brazílie*, Praha 1998
- KLÍMA, Jan: *Dějiny Portugalska*, Praha 1996
- KLÍMA, Jan: *Simón Bolívar*, Praha 1983
- KOVANDA, Jan: *Federativní republika Brazílie*, Praha 1980
- KŘÍŽOVÁ, Markéta: „Dobrý divoch, dobrý občan. Původní obyvatelé Ameriky a reforma křesťanského světa v 17.-18. století“, in: *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 5 – 1999. Studia Historica LII*, s. 79-104
- LANDOVSKÝ, Vladimír: *Mexiko*, Praha 1968
- LIÉVANO AGUIRRE, Indalecio: *Bolívar*, Caracas 1988
- LOPEZ, Casto Fulgencio, BRICEÑO VALERO, Americo, PEREZ SOSA, Elias: *La Guayra. Causa y Matriz de la Independencia Hispano-Americana*, Caracas 1976
- LYNCH, John: *Caudillos en Hispanoamérica 1800-1850*, Madrid 1993
- LYNCH, John: *Revolucii v Ispanskoj Amerike 1808-1826*, Moskva 1979
- MADARIAGA, Salvador de: *El ocaso del imperio español en América*, Buenos Aires 1955
- MADARIAGA, Salvador de: *The Rise of the Spanish American Empire*, New York 1965
- MAUROIS, André: *Dějiny Francie*, Praha 1994
- MEDINA CASTRO, Manuel: *Sojediněnnije Štaty i Latinskaja Amerika. XIX věk (Istorija ekspansii SŠA)*, Moskva 1974
- MORALES PADRÓN, Francisco: *Manual de Historia Universal. Tomo VII. Historia General de América*, Madrid 1985
- MOSCATO, Antonio: *Che Guevara*, Praha 1997
- MUCHA, Ludvík, VALÁŠEK, Stanislav: *Vlajky a znaky zemí světa*, Praha 1987
- OBRY, Olga: *Grüner Purpur. Brasiliens erste Kaiserin Erzherzogin Leopoldine*, Wien, Innsbruck, Wiesbaden 1958
- OPATRNÝ, Josef: *Amerika v proměnách staletí*, Praha 1998
- OPATRNÝ, Josef: *Objevitelé, dobyvatelé, osadníci. 500 let Ameriky*, Praha 1992
- OPATRNÝ, Josef: *Panama*, Praha 2004

- OPATRŇÝ, Josef: „Problém národní historie v argumentaci kritiků španělského koloniálního systému na Kubě poloviny 19. století“, in: *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 3 – 1996. Studia Historica XLIV*, s. 53-60
- OPATRŇÝ, Josef: *Stát osamělé hvězdy a mexicko-americká válka*, Praha 2002
- OPATRŇÝ, Josef: *Španělsko a USA v zápase o Kubu*, Praha 1978
- PERKINS, Dexter: *A History of the Monroe Doctrine*, Boston, Toronto 1963
- PIETSCHMANN, Horst: „La visión de Cuba y del Caribe según la obra de Alejandro de Humboldt“, in: *Ibero-Americana Pragensia XXVII*, 1993, s. 149-158
- POLIŠENSKÝ, Josef, a kolektiv: *Dějiny Latinské Ameriky*, Praha 1979
- POLIŠENSKÝ, Josef: „Opavský kongres a evropská politika 1820-1822“, in: *Sborník historický IX (Separatum)*, Praha 1962, s. 299-315
- PROCACCI, Giuliano: *Dějiny Itálie*, Praha 1997
- PROTHERO, G. W.: *Nelson's School History of Great Britain and Ireland*, London, Edinburgh, New York ok. 1920
- REIFENSCHIED, Richard: *Die Habsburger. Von Rudolf I. bis Karl I.*, Wien 1994
- ROBERTS, John: *Revolution and Improvement. The Western World 1775-1847*, Berkeley, Los Angeles 1976
- ROEDL, Bohumír: *Dějiny Peru a Bolívie*, Praha 2007
- ROSCIO, Juan Germán (con Prólogo, cronología y bibliografía de MILIANI, Domingo): *El triunfo de la liberta sobre el despotismo*, Caracas 1996
- SEIFERT, Antonín: *Ecuador*, Praha 1968
- SERGEJEV, K. S., TKAČENKO, V. G.: *Latinskaja Amerika. Bor'ba za nezávisimost'*, Moskva 1975
- SKŘIVAN, Aleš: *Evropská politika 1648-1914*, Praha 1999
- SKŘIVAN, Aleš, KŘIVSKÝ, Petr: *Opožděná expanze (koloniální výboj Německa a Itálie v letech 1870-1918)*, Praha 1977
- STINGL, Miloslav: *Války rudého muže*, Praha 1986
- STREET, John: *Artigas and the Emancipation of Uruguay*, Cambridge 1959
- TINDALL, George B., SHI, David E.: *Dějiny Spojených států amerických*, Praha 1998
- UBIETO ARTETA, Antonio, REGLÁ CAMPISTOL, Juan, JOVER ZAMORA, José María, SECO SERRANO, Carlos: *Dějiny Španělska*, Praha 1995

UGARTE, Manuel (con Compilación, Prólogo, Notas y Cronología de GALASSO, Norberto): *La Nacion Latinoamericana*, Caracas 1978

UTHMANN, Jörg von: *Diplomaté. Státní aféry od dob faraonů po současnost*, Brno 1998

VICUÑA MACKENNA, Benjamin: *El Washington del Sur. Cuadros de la vida del mariscal Antonio José de Sucre*, Caracas 1995

SUMMARY

The Latin American Wars of Independence and, generally, the whole process of Latin American Emancipation, roughly between the years 1808 and 1826, present an important part of the world history of 19th century. Their results are known. This process had done with the Spanish and Portuguese colonial rules in the extensive spaces of American continents, after roughly three centuries of their existence, and led there to quite new situation. Many independent states rose in these parts of western hemisphere with the decomposition of colonial empires of both Iberian monarchies. The struggle for the independence of Spanish America began in the time of the Napoleonic Wars in Europe, when the war against the French occupation and rule was passing in Spain, but its roots were deeper. The political emancipation of Portuguese Brazil presents a specific case, though the conditions in Spanish and Portuguese American colonies were in many respects similar. A strong discontent with the Spain's rule and her colonial policy had been existing among the Hispan-American Creoles already a long time before the struggle for Spanish America's independence which broke out after the French invasion into Spain in 1808, and which, in some cases, could be first, rather, an endeavour to achieving autonomy. The Creoles, mostly the descendants of the Spanish conquerors and immigrants (or the Portuguese in the Brazil's case), were creating a privileged class of the colonial society, over the castes of various half-breeds, indigenous population and, naturally, black slaves of African origin. They were also disposing of great economic power. They had, however, only very difficult access to top offices in their countries which were being taken, in quite majority of the cases, by the persons coming from Iberian Peninsula, and thus, they were wishing a higher share on the administration and own self-governing. Moreover, a cause of the discontent was consisting in the economic and commercial policy of Spain and Portugal towards their oversea colonies. For example, Spanish and Portuguese America were, in the practice, closed to foreign traders – although the rich markets of the later Latin America were attracting the West European traders, even since 16th century, and we could remember, for example, some concessions which Spain was making in such respect towards Great Britain in the course of 18th century. At one, the wish of British business men to gain full access to Spanish America's markets was deciding for Great Britain's attitude during the

Hispan-American Wars of Independence.

The U. S. War of Independence in the years 1775-1783, with the rise of the United States of America independent of Great Britain, had brought an example for the dissatisfied Creoles in Spanish or Portuguese America. Moreover, the mood in so-called Spanish Indies or in Portuguese Brazil was strongly influenced by the ideas of Enlightenment which were penetrating into western hemisphere through the works of European writers, and through the stays of young members of the wealthy Creole families in Europe. The French Revolution 1789 reflected in the events in the French insular colony Saint Domingue where a great slaves' insurrection culminated, eventually, into creation of the independent Haitian state. Generally, the influence of the French Revolution mobilized the more radical groups. Meanwhile the Coalition Wars, following the French Revolution, led the gigantic Spanish empire into a grave crisis since Spain became, after 1796, a war ally of France, and the British navy blocked the Atlantic routes between her and American watersides. The French military invasion into Portugal to close of the year 1807 (which was in the connection with the so-called Continental Blockade proclaimed by the French emperor Napoleon I towards Great Britain) forced the Portuguese royal court to flight into Brazil. The stay of royal court in Rio de Janeiro signified a period of great economic and cultural development for this South American country, and it contributed to future Brazilian emancipation. Also Spain fell in 1808 a victim to the expansion of her French war ally when the French troops, beforehand directing into Portugal, stayed on her territory, and Napoleon I replaced Fernando VII, just in this time new Spanish king who had succeeded to his father Charles IV after Aranjuez Mutiny, by his brother Joseph on the Spanish throne. The response to French occupation of Spain became the war of liberation. It was united with the rise of local committees – *juntas* which were leading the armed fight against the French forces, and with further changes which signified a beginning of a revolutionary process in the country. The events in Spain influenced the situation in the Spanish American viceroyalties where likewise began to rise *juntas*. But these *juntas* were mostly a manifestation of the self-governing of the Hispan-American Creoles, and the conflicts between the local patriots and the adherents of colonial order came soon. However, in 1810 a great part of Spanish South America found under the governments really independent of the Spanish leadership resisting, in the alliance with Great Britain, the French armies.

This work is engaged in the development of Latin American struggle for

independence and its international circumstances, above all, since 1815. The war defeat of Napoleon's French Empire in 1814-1815 changed, naturally, the situation in Europe, based now on the principles of Vienna Congress. The come-back of Fernando VII to Spain already in 1814 brought the abolition of the results of the preceding liberal revolution, inclusive of the famous Constitution of 1812, and restoration of his absolute power. Likewise in many parts of Spanish America the years 1814-1816 were joined with the victories of the colonial forces and the come-back of old order – it was the case of Venezuela, Chile, New Granada, and also the insurrection for independence in Mexico was, really, defeated. But the struggle was continuing – and, eventually, just the Spanish king's colonial policy contributed to fact that the ideas of full independence of Spain became predominant. Since 1817 the situation was anew turning to profit of the South American patriotic movements. The military expedition of the General San Martín entered from the United Provinces of Río de la Plata (later Argentina) into Chile, and after the battle of Chacabuco, in February 1817, Chile newly acquired actual independence. It was confirmed in 1818. The Venezuelan leader Simón Bolívar with his supporters till 1819 dominated the major part of Venezuela and New Granada, and his victorious campaign to Bogota was followed by the creation of the Republic of Great Columbia. Afterwards, the new liberal revolution in Spain in 1820 became a prelude of actual decomposition of the Spanish dominion in America. Similarly the liberal revolution in Portugal of 1820, influenced by the Spanish example, directly caused the separation of Brazil from metropolis, because of colonial policy of the Portuguese constitutional leadership towards Brazilian Kingdom (proclaimed by Portuguese prince- regent and then future king Dom João in 1815). In September 1822, more than one year from the king's return into Lisbon, his son Dom Pedro declared the independence of Brazil which afterwards stayed a monarchy until 1889. In Spanish America meanwhile, in 1821, the Spanish power had broken down in Mexico and Central America, and partly also in Peru whose independence had been declared, in 1821 too, by General San Martín, however, where the strong colonial forces of the Spanish Viceroy still were staying. The situation in Peru was decided only with the coming of Bolívar and his Columbian troops. In the end, the Peruvian campaign of the South American patriots culminated in the victorious battle of Ayacucho, in December 1824, and the march into Upper Peru where a new independent state, Republic of Bolivia, was founded.

The occurrences in Spanish and Portuguese America were calling a

considerable international attention. Before the South American patriots under Bolívar and General Sucre reached for the victory on the Peruvian battle fields, the French army's new invasion into Spain in 1823, decided by the powers of Holy Alliance during the Verona Congress, had put end to Spanish constitutional government, and the absolute power of the king Fernando VII in Spain had been anew restored. A possibility of a military intervention of the Holy Alliance also in Spanish America, to profit of the Spanish king's supremacy, appeared with it. The threat of an intervention of the Holy Alliance (which, along with France, was created primarily by Russia, Austria, and Prussia) in the western hemisphere was not, as a matter of fact, real. Nevertheless, Great Britain, with her commercial interests in the former Spanish colonies, and United States of America, as the chief power among the states of the western hemisphere, were opposed, at all events, to such possibility. The message of the U. S. president James Monroe of December 1823, in later times well-known as the Monroe Doctrine, was in close connection with this affair.

Thus, the states in the spaces of former Spanish American viceroyalties, the all, eventually, with republican system of governance, equally to Brazilian Empire, reached for their political independence. The idea of Hispan-American unity, a great dream of Simón Bolívar and some further leaders of the fights of liberation, however, fell through. It was fully confirmed already in the connection with Panama Congress in 1826. On the contrary, till 1830 also the Bolívar's Great Columbia disintegrated in three independent states, and the process of desintegration in Latin America was continuing in successive decades (a typical illustration is here offered by the case of the Central American Provinces). The weak Latin American states, often facing the grave internal political conflicts, found under the strong influence, penetration, or pressure of Great Britain, France, and U.S.A. Spain represented a specific case. After 1826, only the islands Cuba and Porto Rico, as last territories of the western hemisphere, stayed under the Spanish rule. Long time after the actual ending of the Hispan-American Wars of Independence, Spain was refusing to acknowledge the independence of her former colonies. Although, for example, the independence of Mexico was acknowledged by Spain already in 1836, the process of the normalization of relations between the former mother country and her former American colonies was, in its whole, very slow. Eventually, it outlasted almost till end of 19th century. Shortly afterwards, the Second Cuban War of Independence and the war conflict between Spain and U.S.A. of 1898 terminated the Spanish sovereignty over Cuba and

Porto Rico too. But the international conditions in this time were very different from them of the 1820s when the Spanish and Portuguese dominions had collapsed in the extensive parts of the American continents.